

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ

STRATEGII XXI

CU TEMA:

COMPLEXITATEA ȘI DINAMISMUL MEDIULUI DE SECURITATE

22-23 NOIEMBRIE 2012, BUCUREȘTI

Vol. 1

Coordonatori:

Dr. Cristian BĂHNĂREANU

Dr. Mirela ATANASIU

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI, 2012

COMITET ȘTIINȚIFIC

- Prof. univ. dr. Teodor FRUNZETI, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, România
- Prof. univ. dr. Ion ROCEANU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, România
- CS II dr. Petre DUȚU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, România
- Lect. univ. dr. Bogdan AURESCU, Universitatea din București, România
- Prof. univ. dr. Silviu NEGUȚ, Academia de Studii Economice, România
- Prof. univ. dr. Rudolf URBAN, Universitatea de Apărare, Cehia
- Prof. univ. dr. ing. Pavel NECAS, Academia Forțelor Armate, Slovacia
- CS II dr. Alexandra SARCINSCHI, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, România
- CS III dr. Cristian BĂHNĂREANU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, România
- CS dr. Mihai-Ștefan DINU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, România
- ACS Cristina BOGZEANU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, România

COMITET ORGANIZATORIC

- CS II dr. Petre DUȚU
- Dr. Irina TĂTARU
- Dr. Mirela ATANASIU
- Dr. George RĂDUICĂ
- Daniela RĂPAN
- Doina MIHAI
- Marioara PETRE-BĂJENARU

COPYRIGHT: Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării sursei.

- **Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorilor.**

ISSN:

ISSN-L: 1844-3087

CUPRINS

SECȚIUNEA 1: ASPECTE NOI ÎN EVOLUȚIA MEDIULUI DE SECURITATE INTERNAȚIONAL	7
NATO ÎN ACTUALUL MEDIU DE SECURITATE. OBIECTIVE STRATEGICE	9
<i>Dr. Sorin IOAN</i>	
PARADIGME ȘI ABORDĂRI ALE SECURITĂȚII INTERNAȚIONALE	19
<i>Dr. Gabriel GABOR</i>	
ȘTIINȚĂ-TEHNOLOGIE-INOVAȚIE ȘI COMPETITIVITATE PENTRU SECURITATE	40
<i>Dr. Alexandra SARCINSCHI</i>	
RISURI ȘI AMENINȚĂRI LA ADRESA MEDIULUI INTERNAȚIONAL DE SECURITATE ÎN CONTEXTUL CRIZEI ECONOMICE GLOBALE. OPORTUNITĂȚI PENTRU ROMÂNIA	51
<i>Dr. Iulian POPA</i>	
IMPACTUL STATELOR EMERGENTE ASUPRA CENTRELOR DE PUTERE REGIONALE ȘI INTERNAȚIONALE	63
<i>Sever ZANC</i> <i>George SAS</i>	
FUNDAMENTELE PROTECȚIEI INFRASTRUCTURILOR CRITICE	76
<i>Dr. Vasile BOGDAN</i>	
REALIZAREA PROTECȚIEI INFRASTRUCTURILOR CRITICE	85
<i>Dr. Vasile BOGDAN</i>	
INTEROPERABILITATEA STRUCTURALĂ ȘI ACȚIONALĂ A SISTEMELOR INFORMAȚIONALE MILITARE LA NIVEL NAȚIONAL ȘI AL ALIANȚELOR MILITARE	94
<i>Neașu DUMITRU</i>	
TENDINȚE ȘI OPȚIUNI DE DEZVOLTARE A SISTEMULUI INFORMAȚIONAL STRATEGIC PENTRU SPRIJINUL DECIZIONAL AL ACȚIUNILOR MILITARE MODERNE	109
<i>Neașu DUMITRU</i>	
METODE, TEHNICI ȘI INSTRUMENTE CE POT FI UTILIZATE PENTRU EFICIENTIZAREA COOPERĂRII ÎN CADRUL COMUNITĂȚII NAȚIONALE DE INFORMAȚII	122
<i>Dr. Visarion NEAGOE</i> <i>Nicușor MOLDOVAN</i>	

PROVOCĂRI LA ADRESA MEDIULUI CONTEMPORAN DE SECURITATE	131
<i>Liviu IONIȚĂ</i>	
ABORDĂRI DE MARKETING ÎN SISTEMUL RECRUTĂRII ȘI SELECȚIEI PERSONALULUI MILITAR DIN ARMATA REGATULUI UNIT AL MARII BRITANII	143
<i>Dr. Mihai Bogdan ALEXANDRESCU</i>	
RECRUTAREA ȘI SELECȚIA RESURSELOR UMANE ÎN CADRUL FORȚELOR MILITARE CANADIENE	151
<i>Dr. Mihai Bogdan ALEXANDRESCU</i>	
PUNCTE DE VEDERE PRIVIND DIMENSIUNEA INTELLIGENCE-LUI SECURITĂȚII INTERNAȚIONALE ȘI NAȚIONALE	157
<i>Cristina CHIRIAC</i>	
EXPLOATAREA SURSELOR DESCHISE ȘI DEZVOLTAREA CUNOAȘTERII / ÎNȚELEGERII	163
<i>Mircea MOCANU</i>	
NOUL SISTEM DE SALARIZARE DIN ROMÂNIA ÎN CONDIȚIILE CRIZEI ECONOMICE MONDIALE	174
<i>Ion VASILE</i>	
EXTINDEREA SECURITĂȚII DIN SUD-ESTUL EUROPEI SUB IMPACTUL INTELLIGENCE-ULUI POLITIC	185
<i>Valentin-Bogdan DĂNILĂ</i>	
SUBSISTEM SOFTWARE PENTRU ADMINISTRAREA LA DISTANȚĂ A UNUI ECHIPAMENT CRIPTOGRAFIC	193
<i>Gheorghe GUIMAN</i>	
<i>Daniel HRIȚCU</i>	
<i>Ionuț RĂDOI</i>	
ORGANIZAREA ACTIVITĂȚILOR PERSONALULUI MILITAR PE BAZA FUNDAMENTELOR ERGONOMIEI	200
<i>Dr. Tania STOEAN</i>	
EFECTELE APLICĂRII SANȚIUNILOR DISCIPLINARE ÎN ORGANIZAȚIA MILITARĂ	204
<i>Dr. Tania STOEAN</i>	
CADRUL JURIDIC DE COOPERARE INTERNAȚIONALĂ ÎN DOMENIUL PROTECȚIEI CIVILE	210
<i>Dr. Constantin IORDACHE</i>	
<i>Ioan NIȚICĂ</i>	

CONTEXTUL APARIȚIEI DIPLOMAȚIEI APĂRĂRII ȘI IDENTIFICAREA ARIEI SALE DE RESPONSABILITATE	221
<i>Sorin FETIC</i>	
ASPECTE COMUNICAȚIONALE ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE PRIVIND CONSILIEREA PASTORALĂ ÎN ARMATA ROMÂNIEI	228
<i>Constantin BRATU</i>	
SECȚIUNEA 2: ECHILIBRUL DE PUTERE ÎN CONTEXTUL EVOLUȚIILOR RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE	235
PREDICTIBILITATEA ÎN SECURITATE NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI - DILEMĂ SAU POSIBILITATE?	237
<i>Dr. Vasile ROMAN</i>	
PROBLEMA SECURITIZĂRII ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE – O ABORDARE CONSTRUCTIVISTĂ	249
<i>Dr. Ioan CRĂCIUN</i>	
GLOBALIZAREA, NOUA REALITATE MONDIALĂ	254
<i>Dr. Eugen BĂDĂLAN</i> <i>Costin-Mădălin ZOTOI</i>	
IMPORTANȚA PIETELOR EMERGENTE ȘI ROLUL PLATFORMELOR DE EXPORT ALE ROMÂNIEI PENTRU ZONELE NON-UE	263
<i>Adrian-Marius DOBRE</i>	
„STRATEGIA LIBERTĂȚII” – NOUA STRATEGIE A SUA PENTRU LUMEA ARABĂ	273
<i>Dr. Richardo NEDELA</i>	
ARMATA ROMÂNIEI ȘI TRANSFORMAREA EI PENTRU A RĂSPUNDE EXIGENȚELOR MEDIULUI DE SECURITATE ACTUAL.....	283
<i>Dr. Dorin – Marinel EPARU</i>	
PROGRAMUL NUCLEAR IRANIAN ȘI DINAMICA SECTORULUI MILITAR ÎN CADRUL COMPLEXULUI DE SECURITATE AL STATELOR ARABE DIN ZONA GOLFULUI PERSIC.....	288
<i>Eugen LUNGU</i>	
DE LA HARD POWER LA SOFT POWER. PUTEREA INTELIGENTĂ	300
<i>Dr. Silviu NEGUȚ</i> <i>Dr. Marius-Cristian NEACȘU</i>	

PROBLEMATICA SECURITĂȚII MEDIULUI CA VARIABILĂ STRATEGICĂ ÎN EVOLUȚIA MEDIULUI DE SECURITATE INTERNAȚIONAL	311
<i>Dr. Francisc TOBĂ</i>	
ARHITECTURA SISTEMULUI DE COMANDĂ ȘI CONTROL ÎN OPERAȚIILE GRUPĂRIILOR DE FORȚE DE NIVEL OPERATIV	324
<i>Niculai - Tudorel LEHACI</i>	
ORGANIZAREA SISTEMULUI DE COMANDĂ ȘI CONTROL ÎN CONFLICTELE MILITARE DESFĂȘURATE ÎN TEATRELE DE OPERAȚII DIN IRAK ȘI AFGANISTAN	334
<i>Niculai - Tudorel LEHACI</i>	
AMENINȚĂRI, PROVOCĂRI ȘI RISCURI LA ADRESA SISTEMELOR DE COMUNICAȚII UNIFICATE PROVENITE DIN SPAȚIUL CIBERNETIC MODERN	340
<i>Daniel BRĂTULESCU</i>	
CERINȚE ȘI OPORTUNITĂȚI PENTRU ASIGURAREA INTEROPERABILITĂȚII SISTEMELOR DE COMUNICAȚII UNIFICATE ÎN OPERAȚIILE MILITARE DE COALIȚIE	344
<i>Daniel BRĂTULESCU</i>	
FORME DE VIOLENȚĂ NEREGLEMENTATE ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL UMANITAR	349
<i>Cristina ȘTEFAN</i>	
„PAVILIONUL DE COMPLEZENȚĂ” FACTOR DE RISC ÎN MEDIUL DE SECURITATE	361
<i>Dr. Andrian Sirojea MIHEI</i>	
CELE PATRU LIBERTĂȚI ȘI DIMENSIUNEA CONCEPTULUI DE SECURITATE ÎN EUROPA	371
<i>Dr. Grigore SILAȘI</i>	
<i>Ovidiu Laurian SIMINA</i>	
INDEX DE AUTORI	393

SECȚIUNEA 1:
**Aspecte noi în evoluția mediului
de securitate internațional**

NATO ÎN ACTUALUL MEDIU DE SECURITATE. OBIECTIVE STRATEGICE

*Dr. Sorin IOAN**

In this time of uncertainty, a strong NATO is a source of confidence. It is an essential contributor to wider international security and stability. It means we can face today's challenges from a position of strength¹.

Anders Fogh Rasmussen - NATO Secretary General

Rezumat: *Provocările mediului de securitate actual impune necesitatea transformării Alianței, concomitent cu menținerea unui nivel ridicat de reacție la stimulii externi în scopul promovării intereselor și valorilor fundamentale ale organizației. Încă de la înființare, NATO a acționat cu prioritate pentru asigurarea securității țărilor membre, adaptându-se continuu la provocările mediului de securitate. Astfel, se poate afirma că obiectivele organizației au fost relativ constante. Ceea ce a diferit, în funcție de epocă, a fost abordarea realizării acestora.*

În prezent, pe fondul unei crize economice puternice și prelungite, NATO se află în fața unor noi riscuri și amenințări, care impun, din nou, o revizuire a abordării problemelor de securitate, a mecanismelor funcționale și structurii organizatorice. Asigurarea capacităților relevante, cooperarea cu alți actori, precum și operațiile Alianței reprezintă priorități curente ale NATO, priorități care impun identificarea și dezvoltarea unor direcții de acțiune pragmatice de perspectivă în raport cu evoluția mediului de securitate.

Cuvinte-cheie: *NATO, transformare, capacități, misiuni, Afganistan, concept strategic*

1. Introducere

Încheierea celei de-a Doua Conflagrații Mondiale lăsa în urmă o Europă răvășită de atrocitățile unui război total, deosebit de violent, greu de imaginat în zilele noastre. Spațiul european postbelic abunda de imagini apocaliptice, cu orașe în care, printre ruinele încă fumegânde, milioane de copii orfani înfomețați își plâneau părinții dispăruți în cavalcada războiului. Oamenii, la adăpostul taberelor de refugiați sau așteptând în cozi interminabile pentru a primi rațiile sărăcicioase de alimente, visau, cu efervescența și entuziasmul supraviețuitorului, o lume mai bună, vărsând totodată lacrimi de tristețe pentru cei aproximativ 36 de milioane de europeni pierduți în ororile războiului.

Sub aceste auspicii, autoritățile vremii din țările europene se găseau în fața unor provocări complexe, firești etapelor post-conflict, determinate de necesitățile imperioase de a sprijini populația aflată în mare nevoie, a stabili situația generală și de a pune bazele reconstrucției națiunilor, în unele situații de la zero. Chiar și în condițiile în care Statele Unite al Americii, renunțând la politica izolaționistă tradițională, aveau să se implice activ în reconstrucția europeană, atât prin *Planul*

* **General-locotenent profesor universitar, șeful Statului Major al Forțelor Terestre.**

¹ Rasmussen Anders Fogh, *NATO – delivering security in the 21st century*, 04 July 2012, http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_88886.htm accesat la data de 12.10.2012.

Marshall, cât și prin alte mijloace contribuind substanțial la stabilizarea economică a Europei. Contextul general era încă departe de a fi unul favorabil unui progres rapid, dată fiind reticenta națiunilor de a se lansa în inițiative de cooperare economică și politică în absența unor garanții ferme de securitate. Traumele războiului se manifestau la nivelul conștiinței colective, fiind greu de înțeles cum s-ar fi putut ca țări, care nu demult se confruntau pe câmpurile de luptă, să identifice soluții comune de revenire la normalitate. Mai mult decât atât, politica agresivă a Uniunii Sovietice de a își impune influența și dominația asupra Europei, prin mișcările comuniste locale, a fost percepută ca o amenințare generală majoră contribuind la accentuarea climatului de insecuritate, marcând totodată zorii Războiului Rece.

În aceste condiții, câteva din democrațiile vest-europene au lansat proiecte de cooperare militară prin care să promoveze un cadru larg de apărare comună în fața amenințărilor venite din est, cel mai relevant fiind cel prin care s-au pus bazele Uniunii Occidentale, în anul 1948. Chiar și în aceste condiții, problemele de securitate erau departe de a-și fi găsit rezolvarea, la scurt timp fiind identificată nevoia de a construi un sistem de securitate transatlantic care să descurajeze o potențială agresiune a Uniunii Sovietice, concomitent cu interzicerea revenirii la putere a regimurilor militarist-naționaliste, și care să asigure condițiile de integrare politică.

În consecință, după îndelungi discuții și dezbateri, la 4 aprilie 1949 se semnează Tratatul Atlanticului de Nord, actul de naștere al NATO, prin care noii Aliți² stabileau cu prioritate că *un atac armat asupra unuia sau mai multor membri va fi considerat un atac împotriva tuturor* și se obligau să întreprindă, într-o astfel de situație, tot ceea ce este necesar pentru a respinge orice agresiune, inclusiv întrebuintarea forțelor armate, definind în acest mod funcția de bază a noii organizații: apărarea colectivă.

Evoluția ulterioară a Alianței avea să demonstreze determinarea acesteia de a promova și proteja valorile și interesele comune ale membrilor, de a se adapta permanent schimbărilor mediului de securitate indiferent de complexitatea provocărilor ce s-au manifestat. Beneficiile tratatului au fost vizibile relativ imediat după semnarea acestuia, națiunile europene occidentale, ajutate economic de către SUA și la adăpostul umbrelei de securitate oferite de NATO, realizând progrese economice rapide și spectaculoase, concomitent cu dezvoltarea dimensiunii politice a organizației. Maturizarea rapidă a Alianței a determinat ca trăsătura fundamentală a acesteia să devină flexibilitatea, atât în raport cu principala amenințare reprezentată de Blocul Comunist³, cât și cu problemele de natură internă⁴. Mai mult decât atât, în relația cu principalul adversar, Uniunea Sovietică, NATO a făcut primul pas pentru detensionarea situației ca urmare a *Crizei rachetelor din Cuba*. Astfel, începând cu

² Belgia, Canada, Danemarca, Franța, Islanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Norvegia, Portugalia, Marea Britanie, Statele Unite.

³ În anul 1955 se înființează Tratatul de la Varșovia, în replică la accesarea în NATO a Germaniei de Vest.

⁴ A se vedea situația retragerii Franței din structurile militare ale NATO în anul 1966, fapt ce a demonstrat că organizația poate tolera puncte de vedere diferite ale membrilor, comparativ cu Tratatul de la Varșovia.

anul 1967, organizația începe să acționeze nu numai pentru menținerea echilibrului de fapt, ci și pentru a deschide căi de dialog cu membrii Tratatului de la Varșovia, contribuind astfel la punerea bazelor O.S.C.E.

Semnarea de către SUA și Uniunea Sovietică a Tratatului privind Armamentul Nuclear cu Rază Medie de Acțiune în 1987, pierderea de către comunismul sovietic a luptei intelectuale cu Vestul, situația din Polonia de la sfârșitul anilor '80 în care regimul comunist s-a văzut nevoit să facă unele concesii unei formațiuni democratice, precum și declinul economiilor comuniste au reprezentat indicatori clari că Războiul Rece se apropia implacabil de sfârșit.

Căderea comunismului în anul 1989 a adus odată cu bucuria realizării condițiilor pentru instaurarea democrației și păcii în Europa și multe frământări privind viitorul rol al NATO.

2. NATO în era post Război Rece – noi probleme de securitate

În mod evident, evenimentele majore petrecute pe arena internațională în ultimii 20 de ani au influențat deopotrivă fizionomia actualului mediu de securitate, cât și evoluția NATO. În anul 1991, NATO se găsea într-o poziție similară cu cea din anul 1949, aceea de element de bază în reconstrucția arhitecturii de securitate europene. Înființarea în anul 1991 a Consiliului de Cooperare Nord-Atlantic a permis deschiderea unor canale de consultare cu țările din centrul și estul Europei, precum și Asia Centrală, țări care vedeau realizabile aspirațiile lor de democratizare, stabilizare și integrare europeană numai în condițiile cooperării cu Alianța. În același spirit, 3 ani mai târziu se pun bazele Dialogului Mediteranean prin care NATO, alături de Egipt, Israel, Iordania, Mauritania, Maroc, Tunisia și, mai târziu Algeria, extinde cooperarea în domeniul securității în zona Mării Mediterane.

Urmare a conflictelor din fosta Iugoslavie (în care NATO s-a implicat în sprijinul eforturilor de pace al Organizației Națiunilor Unite), Nagorno-Karabakh, Georgia și altele, a fost evidențiat faptul că vidul de putere rămas în urma disoluției Blocului Comunist reprezenta o sursă periculoasă de instabilitate, fapt ce reafirma necesitatea întăririi cooperării, ca instrument de promovare a intereselor NATO. O consecință deosebit de importantă a fost crearea în anul 1994 a *Parteneriatului pentru Pace*, forum prin care toate națiunile, care doreau să se desprindă din izolarea strategică, puteau să coopereze cu Alianța pentru reforma și modernizarea instituțiilor democratice și militare, fiindu-le deschis totodată drumul pentru aderarea la organizație. Procesul de extindere s-a concretizat la Summitul NATO din anul 1999, desfășurat pe fondul evenimentelor din Kosovo, când Polonia, Cehia și Ungaria au fost admise ca membre depline ale Alianței, evidențiind un nou obiectiv fundamental al organizației necesar pentru consolidarea democrației și securității în Europa.

Experiența NATO în Bosnia și Kosovo a demonstrat necesitatea ca Alianța să se transforme într-o organizație mult mai dinamică și proactivă. Doctrina represaliilor nucleare specifică Războiului Rece trebuia înlocuită cu o abordare mult mai pragmatică, guvernată de determinarea Alianțelor de a întrebunța forța militară în mod echilibrat și în cooperare cu elemente specifice diplomației, dezvoltării economice și

ajutorului umanitar, după ce ar fi fost epuizate toate mijloacele pașnice de soluționare a conflictului, chiar dincolo de granițele tradiționale ale NATO.

În consecință, în conceptul strategic din anul 1999, NATO percepea mediul de securitate ca fiind deosebit de complex, caracterizat de noi riscuri în care erau incluse *conflictele etnice și de opresiune, subdezvoltarea economică, prăbușirea sistemelor politice și proliferarea armelor de distrugere în masă*. Din nefericire, anul 2001, avea să confirme temerile organizației în momentul în care SUA a fost atacată de gruparea teroristă al-Qaida, demonstrând că dezordinea socială din unele zone îndepărtate ale lumii poate afecta dramatic securitatea, cu consecințe teribile pentru cetățenii Alianței. Reacția lumii civilizate s-a concretizat în intervenția militară în Afganistan a unei coaliții de forțe din care au făcut parte și multe națiuni membre NATO. Lansată în anul 2001, Operația *Enduring Freedom* a urmărit inițial lichidarea bazelor de operare și capturarea liderilor al-Qaida. Ulterior, prin Rezoluția nr. 1386 din decembrie 2001, O.N.U. mandatează Forța Internațională de Securitate și Asistență (ISAF) să sprijine stabilizarea Afganistanului și să asigure condițiile necesare instaurării unei păci durabile în zonă, misiune care, începând cu anul 2003, este preluată de NATO.

Concomitent cu desfășurarea misiunii ISAF, NATO a continuat dezvoltarea politicii de cooperare, atât prin inițierea unor noi parteneriate, cât și prin extinderea organizației. Astfel, în anul 2002, se înființează *Consiliul NATO-Rusia*, iar în anul 2004 se pun bazele *Inițiativei de Cooperare de la Istanbul*, prin care se realizau noi punți de legătură cu țări din zona extinsă a Orientului Mijlociu. În același timp, în anul 2004 și 2009 sunt admise noi state, printre care și România, numărul membrilor ajungând astfel la 28.

3. Abordarea NATO a securității în secolul XXI

În teatrele de operații din Afganistan, Bosnia și Kosovo, aliații au realizat că întrebuințarea numai a instrumentului militar nu este suficientă pentru soluționarea unei crize. Menținerea unui climat de pace s-a dovedit la fel de dificilă ca impunerea păcii. Domeniul de referință al securității s-a extins incluzând protecția individului în fața extremismului alimentat de instabilitate și de eșuarea statelor. Acest fapt a fost ilustrat de criza din Libia, unde NATO s-a implicat pentru a asigura protecția civililor în fața atacurilor lansate împotriva acestora de propriul guvern, fapt ce a contribuit substanțial la finalizarea conflictului și realizarea condițiilor minime pentru reconstrucție și reconciliere.

Menținerea păcii a devenit nu doar o problemă prin care trebuie asigurată o serie de elemente ale securității, ci trebuie să contribuie în fond la progresul umanității. Așa cum au demonstrat conflictele recente, cele mai multe dintre amenințările actuale nu sunt strict militare. Parametrii și trăsăturile acestora sunt mai degrabă de natură hibridă, se manifestă multidimensional și, prin urmare, nu pot fi neutralizate numai prin „setul de instrumente” tradiționale militare ale NATO, fiind imperios necesară o abordare holistică și cuprinzătoare a acestor amenințări. *„Nici una dintre aceste amenințări sau provocări nu pot fi contracarate sau rezolvate doar*

printr-o acțiune militară. Una dintre principalele lecții învățate de către NATO din misiunea sa în Bosnia, este faptul că determinarea și capacitățile militare nu sunt suficiente atunci când acționează în state eșuate. Instrumentul militar poate contribui la restabilirea unui climat de siguranță și securitate, dar pentru gestionarea problemelor privind guvernarea, statul de drept, dezvoltarea economică și a serviciilor civile de bază, este nevoie de experți și capacități civile specializate care să acționeze în complementaritate cu cele militare. Această expertiză civilă trebuie să fie integrată de la început în procesul planificării militare, pentru a maximiza efectele cooperării civil-militare”⁵. Alianța nu este și nici nu va putea deveni vreodată o agenție civilă de reconstrucție, dar poate aduce o importantă contribuție la un eventual răspuns internațional coerent. În acest fel, acțiunile și eforturile depuse de NATO vor fi eficiente numai dacă aceasta își va dezvolta capacitatea de a lucra împreună cu alți actori, țări sau organizații care pot asigura resurse și expertiză în reconstrucția modernității.

Astfel, în Noul Concept strategic adoptat cu ocazia Summitului de la Lisabona (2010), NATO se angajează să acționeze pentru soluționarea crizelor în toate fazele de manifestare ale acestora într-o manieră multidimensională, care necesită creșterea rolului cooperării în domeniul securității⁶. Această idee reprezintă tocmai esența conceptului „*abordării cuprinzătoare*” a problemelor de securitate. Instabilitatea geopolitică impune identificarea unor soluții complexe pentru soluționarea crizelor, în care instrumentul militar și cel diplomatic trebuie să fie întrebuintate în mod concertat și coerent, alături de acțiuni specifice pentru stabilizare.

De asemenea, noul concept strategic, descrie mediul de securitate actual fiind caracterizat de existența unui set larg de oportunități și provocări de securitate aflate în evoluție continuă și care includ amenințările convenționale, chiar dacă probabilitatea de apariție este scăzută. „*Interesele strategice actuale transcend granițele naționale. Războaiele viitoare nu vor mai avea ca obiectiv cucerirea de teritorii, ci se vor concentra asupra obținerii accesului la resurse energetice, apă, resurse materiale și asupra realizării dominației informaționale și culturale, precum și asupra realizării condițiilor de prosperitate*”⁷. În acest context, Alianța privește cu îngrijorare unele evoluții ale mediului de securitate, în special cele legate de menținerea activă a unor conflicte regionale, creșterea cheltuielilor de apărare în anumite țări ale lumii și achizițiile de echipamente militare deosebit de moderne de către unele puteri emergente. Fenomenul globalizării, noile provocări de securitate, cum ar fi atacurile cibernetice, constrângerile din sfera resurselor și cea de mediu, incluzând riscurile referitoare la cererea tot mai mare de energie sau limitarea

⁵ Massimo PANIZZI, *The emerging security challenges under NATO's New Strategic Concept*, 16 Nov. 2011, http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_81033.htm, accesat la data de 12.10.2012.

⁶ *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty*, Lisbon, 2010, <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf> accesat la data de 30.05.2012.

⁷ Ivan DEBONO, *The relevance of NATO today*, *The times*, Saturday, May 19, 2012, <http://www.timesofmalta.com/articles/view/20120519/opinion/The-relevance-of-Nato-today.420324>.

accesului la surse de energie, starea de sănătate a populației, modificările climaterice, lipsa apei potabile în anumite zone și apariția unor noi tehnologii cu potențial distructiv reprezintă deopotrivă aspecte care vor afecta fizionomia mediului de securitate din sfera de interes a NATO. Manifestarea continuă a fenomenului de creștere a capabilităților unor actori non-statali, alături de existența unor state aflate în declin reprezintă de asemenea potențiale surse de instabilitate care pot evolua rapid în conflicte. Acești factori, la care se adaugă provocările și amenințările curente, proliferarea rachetelor balistice și armelor de distrugere în masă, pirateria și terorismul, definesc complexitatea mediului de securitate și accentuează natura impredictibilă a acestuia.

Mediul economic actual aduce, prin instabilitatea sa, o serie aparte de provocări la adresa securității. În primul rând, prin măsurile economice de austeritate adoptate de foarte multe națiuni în scopul atenuării efectelor crizei economice s-au creat premisele de instabilitate internă, chiar în statele membre NATO, cu efecte indirecte asupra securității regionale. Manifestarea acestui fenomen poate avea efecte negative asupra strategiei de ansamblu a Alianței, efecte determinate de imposibilitatea respectării angajamentelor asumate de către membri sau de îngreunarea procesului de luare a deciziei. *În particular, reducerea cheltuielilor pentru apărare, reduceri care vor continua cu siguranță, reprezintă reale probleme în menținerea unor forțe militare convenționale în parametrii de modernitate și eficiență.*

Alianța Nord Atlantică a devenit mai mult decât o organizație regională și acționează cu fermitate, într-o manieră din ce în ce mai flexibilă, inovativă și pragmatică, în direcția construirii și menținerii păcii, a securității la nivel planetar. Astfel, NATO *a identificat și acționează în concordanță cu legile internaționale pentru îndeplinirea a 3 sarcini esențiale*⁸, necesare îndeplinirii acestor obiective și anume:

- *apărarea colectivă* – prin care membrii NATO reafirmă obligativitatea de ași acorda asistență reciprocă atât în cazul unei agresiuni externe asupra oricărui membru, cât și în situația apariției unei amenințări la adresa securității oricărui membru;

- *managementul crizelor* – prin care Alianța se angajează să se implice, utilizând o varietate de metode și mijloace politico-militare, în prevenirea potențialelor crize care pot afecta securitatea organizației, în gestionarea celor deja declanșate și în consolidarea stabilității post-conflict, dacă aceasta asigură plus-valoare securității Alianței;

- *securitatea prin cooperare* – prin care NATO se va implica în problemele de securitate internațională acționând atât în direcția realizării unor parteneriate cu țări sau organizații internaționale relevante pentru menținerea unui mediu de securitate stabil, cât și în direcția controlului armamentelor, pentru neproliferarea acestora. În

⁸ *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty*, Lisbon, 2010, art. 4, <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf> accesat la data de 30.05.2012.

același timp organizația rămâne deschisă tuturor democrațiilor europene care doresc să se alăture acesteia.

Obiectivul fundamental al NATO, exprimat în articolul 5 al Tratatului de la Washington, rămâne neschimbat, dar cerințele pentru respectarea lui s-au transformat. Noul Concept Strategic subliniază că o agresiune militară convențională împotriva Alianței sau a membrilor săi este puțin probabilă, însă această posibilitate nu trebuie ignorată. De aceea, pentru a rămâne credibilă, NATO trebuie să elaboreze planuri de contingență adecvate, să dețină, prin membrii organizației, forțe militare pregătite să acționeze rapid și care să fie susținute de o logistică robustă. De asemenea, NATO trebuie să identifice soluții pentru a contracara, atât amenințările la adresa Alianței, în sensul articolului 5, cât și pe cele care se pot manifesta în interiorul organizației, indiferent de originea lor.

Pentru asigurarea capabilităților necesare acestui deziderat, pe fondul crizei economice actuale, NATO a dezvoltat conceptul de „apărare inteligentă” (*Smart Defence*) care vizează utilizarea cu maximum de eficiență a resurselor alocate pentru apărare, în scopul menținerii capacității de a-și îndeplini misiunile și, implicit, nivelul de ambiție. Conceptul a fost promovat în luna martie 2011, pe timpul reuniunii informale a miniștrilor apărării din statele membre NATO, și are la bază cooperarea multinațională pe trei direcții de acțiune specifice și anume: *identificarea și ierarhizarea cerințelor critice de capabilități, promovarea unei colaborări extinse în domeniul apărării și dezvoltarea capabilităților NATO prin abordări multinaționale inovative*. În vederea facilitării procesului de dezvoltare și utilizare în comun a capabilităților, proiectele dezvoltate sub egida *Smart Defence* au fost grupate în trei categorii și anume: *pilonul 1 – proiecte recomandate* (proiecte care au o națiune lider și pot fi implementate în prima fază), *pilonul 2 – proiecte posibile* (proiecte pentru care a fost manifestată o dorință moderată de participare a națiunilor și nu a fost identificată o națiune lider) și *pilonul 3 – propuneri* (proiecte venite din partea industriei și a națiunilor, care nu pot fi dezvoltate deocamdată datorită resurselor insuficiente și a interesului scăzut manifestat de națiuni, dar care prezintă un bun potențial pentru dezvoltarea ulterioară a țintelor de capabilități în cadrul procesului NATO de planificare a apărării). Având în vedere capabilitățile critice agreeate în 2010, precum și zonele prioritare de completare a deficitelor indicate de procesul de planificare a apărării NATO, în cadrul reuniunii de la Chicago din luna mai a acestui an, șefii de state și de guverne au aprobat lansarea proiectelor multinaționale din *pilonul 1* și au agreeat aplicarea politicilor din *Pachetul de apărare pentru Summit-ul de la Chicago*.

România acordă o atenție deosebită cooperării sub auspiciile acestei inițiative, implicându-se în 40 din totalul de 148 de proiecte de dezvoltare și utilizare în comun a capabilităților, această cooperare fiind o direcție de acțiune distinctă în *Programul de Guvernare*⁹, aprobat de Parlamentul României în data de 07.05.2012.

⁹*Programul de guvernare 2012*, <http://www.gov.ro/upload/articles/117322/programul-de-guvernare-2012.pdf>.

În spiritul creșterii eficienței forțelor aliate și în complementaritate cu „*Smart Defence*”, NATO a dezvoltat „*Inițiativa Connected Forces*”¹⁰, prin care se vizează dezvoltarea unor relații funcționale între structurile aliate de educație și pregătire, în vederea creșterii interoperabilității (abilitatea forțelor aliate de a opera împreună, de a se interconecta). Inițiativa este construită în jurul a 3 funcții principale reprezentate de extinderea educației și instruirii, creșterea numărului de exerciții desfășurate în comun de forțele aliate prin utilizarea cadrului organizațional asigurat de Forța de Răspuns NATO și printr-o mai bună folosire a tehnologiei în sprijinul realizării interoperabilității capabilităților tehnice.

Relevanța inițiativei este dată în principal de perspectiva în care Alianța își va reduce tempo-ul operațional, acest demers fiind soluția prin care se va putea menține abilitatea forțelor de a opera împreună în cadrul operațiilor viitoare. Prima cerință fundamentală pentru implementarea conceptului este abilitatea de a comunica. La nivelul de bază, aceasta presupune capacitatea indivizilor de a comunica în aceeași limbă folosind aceleași tehnologii. La un nivel mai înalt, presupune folosirea acelorași abordări conceptuale, doctrine, concepte și proceduri comune și folosirea echipamentelor și sistemelor capabile să funcționeze la distanțe mari și în condiții neprielnice. A doua cerință pentru ca forțele să poată opera împreună o reprezintă instruirea în comun. Aceasta implică instruire și exerciții întrunite și multinaționale, de o complexitate care să pună la încercare aspecte umane, procedurale, logistice și de echipamente. În mod firesc această cerință va duce la o a treia cerință importantă, nevoia de validare a eforturilor și certificare a rezultatelor obținute.

Operațiile și misiunile curente ale Alianței subliniază determinarea acesteia și materializează eforturile subscrise obiectivului privind participarea la managementul crizelor. Indiscutabil, efortul principal în această direcție este reprezentat de finalizarea misiunii ISAF din Afganistan și pregătirea contribuției NATO la reconstrucția țării după acest moment. În 2010 s-a stabilit strategia de retragere din Afganistan care vizează transferul progresiv al responsabilității operațiilor specifice luptei armate către armata afgană până în 2014.

Analizând situația actuală din Afganistan se observă progrese în transferul de responsabilități către autoritățile afgane, estimându-se că în anul 2013 procesul de tranziție se va finaliza în fiecare district și provincie din Afganistan, permițând trecerea misiunii internaționale de la rolul de luptă la un rol preponderent de sprijin. Până la sfârșitul anului 2014, atunci când se va intra într-o nouă fază a tranziției, probabil vor mai exista situații în care vor fi implicate forțele NATO, dar tendința va fi de creștere a ponderii activităților de sprijin în defavoarea celor de luptă. La sfârșitul anului 2014, conform graficului agreeat, forțele afgane vor fi deplin responsabile pentru securitate. La Conferința Internațională privind Afganistanul care a avut loc în decembrie 2011, comunitatea internațională s-a angajat să sprijine Afganistanul dincolo de anul 2014¹¹, iar NATO va participa alături de alți actori în

¹⁰ http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_84865.htm, accesat la data de 12.10.2012.

¹¹ The International Afghanistan Conference in Bonn, 5 December 2011, http://eeas.europa.eu/afghanistan/docs/2011_11_conclusions_bonn_en.pdf accesat la data de 12.10.2012

construirea unor forțe afgane suficiente și eficiente capabile să furnizeze securitate pentru propria lor țară.

De asemenea, Noul Concept Strategic oferă țărilor partenere organizației de pe tot cuprinsul globului mai multe oportunități pentru dialog și cooperare, un rol important fiind acordat intensificării cooperării cu Rusia. Acest aspect reflectă conștientizarea faptului că partenerii sunt esențiali pentru abordarea provocărilor globale de securitate cu care NATO se confruntă în prezent, precum și existența unui consens larg în cadrul Alianței că, atât parteneriatele existente, cât și cele de perspectivă trebuie să devină eficiente. Noua politică a fost concepută, nu numai pentru a facilita intensificarea dialogului între partenerii actuali și în cadrele de parteneriat existente, ci pentru a crea oportunități de cooperare, care ar fi fost anterior disponibile doar într-una din structurile de parteneriat NATO consacrate.

În acest sens, în aprilie 2011, miniștrii de externe ai NATO s-au întâlnit la Berlin, unde au adoptat o politică de parteneriat menită să faciliteze acorduri de parteneriat eficiente și mai flexibile cu parteneri din ce în ce mai numeroși și mai diferiți. Totodată, mișcările arabe din primăvara anului 2011 au subliniat una dintre principalele provocări pentru promovarea politicii de cooperare. Astfel, NATO a fost nevoită să angajeze discuții cu unele „state nedemocratice”, dar relevante pentru soluționarea crizelor, state ale căror practici politice interne sunt diferite de valorile liberale democratice pe care NATO s-a angajat să le apere și care rămân la baza identității sale - libertatea individuală, democrația, drepturile omului și statul de drept. Acest fapt va impune analiza viitoare a mijloacelor de rezolvare a acestei dileme.

Concluzii

Alianța a fost proiectată ca organizație politico-militară cu rolul de a apăra democrațiile fragile din Europa din epoca post război mondial împotriva agresiunii comuniste reprezentată de capacitățile militare în dezvoltare ale fostei Uniuni Sovietice. După prăbușirea comunismului, apărarea teritoriului a devenit mult mai puțin importantă decât proiectarea stabilității și susținerea intereselor de securitate ale aliaților în alte zone ale lumii. Acționând preventiv, Alianța nu a așteptat ca amenințările la adresa securității sale să se manifeste în propriul teritoriu, ci a preferat să se confrunte cu acestea la distanțe strategice, prin stabilizarea unor state și societăți îndepărtate, care în marea lor majoritate nu vor face niciodată parte din Alianță.

NATO a evoluat dintr-o organizație pentru apărare într-o organizație de securitate – de la o singură misiune (de apărare) oferă acum membrilor și partenerilor săi o gamă de servicii de securitate, de la protecție imediată până la cooperare pe termen lung. *„În aceste vremuri incerte, o Alianță puternică reprezintă o sursă de încredere. Organizația este un contribuitor esențial la menținerea securității și stabilității internaționale. Aceasta înseamnă că ea poate face față provocărilor actuale de pe o poziție de forță”*.¹²

¹² Anders Fogh RASMUSSEN, “NATO – delivering security in the 21st century”, 4 July 2012, http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_88886.htm accesat la data de 12.10.2012.

NATO colaborează în mod activ cu alți actori și organizații internaționale în probleme legate de apărare și de securitate și încearcă să dezvolte această cooperare. Complexitatea operațiilor actuale de stabilitate și în sprijinul păcii, precum și natura provocărilor de securitate ale secolului XXI necesită o abordare cuprinzătoare, care să combine în mod eficient instrumentele politice, civile și militare. Asigurarea securității implică însă mult mai mult decât asigurarea apărării – în loc de o strategie și un set unic de răspunsuri militare, acum sunt mult mai multe opțiuni posibile și este necesară o gamă variată de capacități militare și civile care trebuie dezvoltate și menținute.

Pentru a reuși, Alianța va trebui să demonstreze capacitatea reală de a contracara noile provocări de securitate, să armonizeze pozițiile aliate privind crizele potențiale sau reale regionale și să stabilească cât mai multe parteneriate în Africa de Nord, Orientul Mijlociu, și regiunea Asia-Pacific pentru a crea o comunitate de securitate structurată prin consultări, pregătire și interoperabilitate.¹³

Bibliografie:

1. DEBONO, Ivan, *The relevance of Nato today*, *The times*, 19.06.2012, <http://www.timesofmalta.com/articles/view/20120519/opinion/The-relevance-of-Nato-today.420324>;
2. DOLGHIN, Nicolae, *Spațiul și viitorul războiului*, București: Editura UNAp „Carol I”, 2007;
3. FRUNZETI, Teodor, *Globalizarea securității*, București: Editura Militară, 2006;
4. PANIZZI, Massimo, *The emerging security challenges under NATO's New Strategic Concept*, 16 Nov. 2011, http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_81033.htm, accesat la data de 12.10.2012;
5. RASMUSSEN, Anders Fogh, “*NATO – delivering security in the 21st century*”, 04 July 2012, http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_88886.htm accesat la data de 12.10.2012.;
6. SHEA, Jamie, *Keeping NATO Relevant*, Policy Outlook, April 2012;
7. *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty*, Lisbon, 2010, art. 4, <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf> accesat la data de 30.05.2012;
8. *Summit Declaration on Defence Capabilities: Toward NATO Forces 2020*, 20 May. 2012, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87594.htm.

¹³ Jamie SHEA, *Keeping NATO Relevant*, Policy Outlook, April 2012.

PARADIGME ȘI ABORDĂRI ALE SECURITĂȚII INTERNAȚIONALE

*Dr. Gabriel GABOR**

Rezumat: *Securitatea a fost mereu una dintre temele principale abordate de teoria relațiilor internaționale, începând de la întrebări fundamentale care nu au fost niciodată epuizate precum „De ce au loc războaiele?” până la „Care sunt bazele unui sistem de pace universală?”. În ultimă instanță, diferențele dintre teoreticieni se referă la imperativul acțiunii: poate fi schimbată lumea prin acțiune politică (ex., cooperarea în domeniul securității) sau lumea este guvernată de legi obiective, scăpând controlului individului (sau statului) și la care acesta trebuie să se supună fără a încerca să le schimbe, dacă dorește să supraviețuiască și să prospere.*

Ne propunem să prezentăm câteva dintre cele mai importante abordări teoretice ale problematicii securității. Criteriul de selecție al acestor metode l-a constituit amplitudinea câmpului analitic și funcționalitatea lor metodologică în raport cu cercetarea noastră. Nu dorim să cercetăm exhaustiv aceste categorii teoretice, ci să evidențiem acele elemente necesare reconstituirii imaginii propagate de aceste abordări privitoare la problematica securității internaționale în general și a securității europene în special. Ne vom axa pe câteva paradigme: realistă, liberal-instituționalistă, globalistă și socio-constructivistă, totodată urmând a raporta dezvoltarea PESC la teoriile integrării.

Cuvinte-cheie: *securitate, paradigme, securitate internațională.*

Nu există o definiție unanim acceptată a câmpului de studiu al teoriei relațiilor internaționale, tot așa cum nu există decât definiții convenționale ale disciplinei din care face parte. Totuși, așa cum remarca Chris Brown, principalele concepții cu privire la originile teoriei sunt următoarele: (1) s-a dezvoltat ca răspuns la evenimente/schimbări care au avut loc în lumea reală (concepția convențională) sau (2) procesul de dezvoltare a teoriei (*theory development*) este un proces intra-discursiv, un produs al dinamicii din cadrul unei comunități particulare (abordarea revizionistă susținută de unii istorici)¹. Cele două concepții evocă mai vechea dilemă filosofică a relației structură-agent (agenție), care se poate reduce, de fapt, la următoarea propoziție: în ce măsură noi suntem produsul mediului în care trăim raportat la gradul în care ne putem determina viitorul².

De asemenea, cele două perspective nu sunt reciproc exclusive, cum s-ar putea credea la prima vedere, cel puțin dacă privim evidența empirică atât de bogată în secolul XX și începutul secolului XXI. Teoreticienii au încercat să ofere un răspuns atât provocărilor reale la adresa politicii statelor, cât și provocărilor intelectuale lansate de ceilalți teoreticieni.

Ei s-au lăsat adesea influențați sau înșelați de evenimente și procese și s-au chiar auto-înșelat în dorința lor de a simplifica realitatea, de a introduce criterii obiective de analiză, care să permită creșterea capacității de predicție. Totuși, nu se

* **General-maior, Șeful Direcției Personal și Mobilizare, gaborsmg@yahoo.com.**

¹ Chris BROWN, *Understanding International Relations*, ediția a 2-a, Palgrave, Londra, 1997, p. 21.

² Stuart McANULLA, *Structure and Agency*, în David Marsh, Gerry Stoker (ed.), *Theory and Methods in Political Science*, Palgrave, Houndsmill, New York, p. 272.

poate spune că teoriile nu au influențat deloc procesele decizionale atât în instituțiile guvernamentale, cât și în entitățile nonguvernamentale. Înainte de a analiza în profunzime subiectul, este necesar să clarificăm rolul și funcțiile teoriei relațiilor internaționale. În lucrarea lor, Leggold și Nincic fac distincție în primul rând între două categorii, „relații internaționale” și „teoria relațiilor internaționale”. „Relațiile internaționale constau în schimburi politice, economice, militare, sociale și culturale care au loc între granițele statelor suverane, atât în contexte instituționalizate, cât și ad-hoc. De asemenea, studiul relațiilor internaționale a angajat mereu participarea istoricilor, juriștilor, teologilor, filosofilor, psihologilor și economiștilor, alături de politologi. Trebuie, prin urmare, să distingem între relații internaționale ca un set de procese ale lumii reale și știința care analizează aceste procese”³.

Cei doi autori concep, totodată, teoria în sensul ei modern, ca pe o „sumă a eforturilor întreprinse de cercetătorii științelor sociale și în special de politologi, de a relata despre procesele interstatale și trans-statale, probleme și rezultate în general în termeni de cauzalitate”⁴. Fie că vorbim de funcțiile lor normative, explicative sau predictive, teoriile constituie tentative de înțelegere a evenimentelor internaționale dincolo de caracterul lor particular, ceea ce presupune reducționism și generalizare. Ele își propun să creeze „imagini”, „modele” virtuale ale realității politice internaționale, pe baza cărora pot fi realizate predicții cu un anumit grad de probabilitate.

Conform lui Paul R. Viotti și Mark V. Kauppi, o teorie este „o construcție intelectuală care ajută cuiva să interpreteze ceva într-un mod care să faciliteze explicația și predicția particularităților și recurentelor sau repetițiilor fenomenelor observate”⁵. A gândi teoretic înseamnă a fi interesat de tendințele centrale, așa cum se exprimă James Rosenau⁶. Aceeași tendință reducționistă este reflectată în definiția pe care o dă Kenneth Waltz teoriei: „O teorie este o fotografie, formata mental, a unui domeniu delimitat sau domeniu de activitate.

Teoria descrie organizarea domeniului și conexiunile între părțile sale”⁷. În prezent, „superioritatea” generalizării și predicției este din ce în ce mai contestată, odată cu apariția unor curente precum constructivismul sau post-positivismul care contestă caracterul obiectiv al cunoașterii științifice în acest domeniu al științelor sociale, relațiile internaționale.

Așa cum am arătat mai sus, răspândirea disciplinei relațiilor internaționale și implicită creștere a comunității academice interesate de acest domeniu au transformat teoriile relațiilor internaționale în categorii mai vaste și aparent mai abstracte dar exprimând în esență același lucru, cum ar fi meta-teorii, paradigme, programe de cercetare sau comunități epistemice. În ultima instanță, preluând metodologia lakatosiană, la care se raportează adesea teoreticienii în încercarea lor de a atribui

³ Joseph LEPGOLD, Miroslav NINCIC, *op. cit.*, p. 4.

⁴ *Ibidem*, p. 5.

⁵ Paul R. VIOTTI, Mark V. KAUPPI, *International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism, and Beyond*, Allyn and Bacon, Boston, Londra etc., 1999, p. 3.

⁶ James ROSENAU, *Thinking Theory Thoroughly*, în Paul R. VIOTTI, Mark V. KAUPPI, *op. cit.*, pp. 29-37.

⁷ Kenneth WALTZ, *Evaluating theories*, *American Political Science Review*, nr. 91, 1997, p. 913.

caracter științific ipotezelor lor, fiecare teorie (progresivă) încearcă să convingă cât mai mulți adepți, respingând propozițiile centrale ale celorlalte teorii, încercând să le substituie prin oferirea unei perspective mai coerente și mai valide în raport cu evidența empirică. De asemenea, teoriile (cu sensul de programe de cercetare) se înconjoară cu centura protectivă de ipoteze auxiliare⁸. O altă formulă distinge între teorii și metode sau teorii și abordări.

Problema cu care s-a confruntat și continuă să se confrunte teoria este însă de altă natură. Dacă teoreticienii din prima generație își propuneau nici mai mult, nici mai puțin, decât să continue opera unor autori clasici precum Niccolo Machiavelli și anume cea de a oferi consultanță factorilor de decizie, teoreticienii contemporani au încercat să stabilească granițele unei noi științe, pierzând adesea contactul cu realitatea practică. Barry Buzan și Richard Little au ilustrat acest fapt referindu-se direct la modelele formale construite de teoreticieni. Conform lor, metaforele imaginate de teoreticieni pentru a descrie natura sistemului global contemporan (bile de biliard, pânze de păianjen, caracatițe etc.) au eșuat sistematic în tentativa lor de a depăși granițele disciplinei (relațiilor internaționale), conceptele cu care au operat ei rămânând nefamiliare vocabularului popular și chiar pentru vocabularul general al altor științe sociale⁹.

Securitatea a fost mereu una dintre temele principale abordate de teoria relațiilor internaționale, începând de la întrebări fundamentale care nu au fost niciodată epuizate precum „De ce au loc războaiele?” până la „Care sunt bazele unui sistem de pace universală?”. În ultimă instanță, diferențele dintre teoreticieni se referă la imperativul acțiunii: poate fi schimbată lumea prin acțiune politică (ex. cooperarea în domeniul securității) sau lumea este guvernată de legi obiective, scăpând controlului individului (sau statului) și la care acesta trebuie să se supună fără a încerca să le schimbe, dacă dorește să supraviețuiască și să prospere.

Ne propunem să prezentăm câteva dintre cele mai importante abordări teoretice ale problematicii securității. Criteriul de selecție al acestor metode l-a constituit amplitudinea câmpului analitic și funcționalitatea lor metodologică în raport cu cercetarea noastră. Nu dorim să cercetăm exhaustiv aceste categorii teoretice, ci să evidențiem acele elemente necesare reconstituirii imaginii propagate de aceste abordări privitoare la problematica securității internaționale în general și a securității europene în special. Ne vom axa pe câteva paradigme: realistă, liberal-instituționalistă, globalistă și socio-constructivistă, totodată urmând a raporta dezvoltarea PESC la teoriile integrării.

⁸ Conform lui Colin și Miriam Elman (*Progress in International Relations Theory: Appraising the Field*, Mass. MIT Press, Cambridge, 2003), aceste propoziții sunt testate, ajustate și reajustate și înlocuite pe măsura apariției de noi evidente. Autorii citează cazul programului de cercetare realist, care distinge între două versiuni de centura protectivă: realismul defensiv, în care statele își maximizează securitatea aparând status-quo-ul; realismul ofensiv, în care statele realizează același lucru maximizându-și puterea (p. 19).

⁹ Barry BUZAN, Richard LITTLE, *International Systems in World History: Remaking the Study of International Relations*, Oxford University Press, Oxford, 2000, p. 9.

1. Paradigma realistă

Realismul a depășit de mult granițele unei simple teorii a relațiilor internaționale. Mai corect ar trebui să vorbim de „realisme” (realism politic, neorealism, realism structural, realism neoclasic, realism ofensiv, realism defensiv etc.), în funcție de modul în care se fundamentează metodologic și își apără ipotezele științifice. Alți autori disting între două programe de cercetare realiste, „realismul hegemonic” și „realismul echilibrului puterilor”¹⁰. Însă tocmai varietatea și adaptabilitatea realiștilor la schimbările majore care au avut loc în cadrul sistemului internațional (de fapt răspunsul lor la dezbaterile cu proponentii altor teorii și paradigme) au făcut ca realismul să rămână până în prezent școala dominantă de studiu al relațiilor internaționale. Aproape toți autorii (realiști sau opuși realismului) recunosc existența unui program de cercetare realist sau a unei paradigme realiste.

În general, putem afirma că toți teoreticienii realiști au în centrul preocupărilor lor rolul puterii în asigurarea securității (variabilă cheie explicând comportamentul (actorilor) și statul ca principal furnizor de securitate (ontologie statistă)¹¹.

Abordarea realistă reprezintă abordarea tradițională a studiilor de securitate, centrată aproape exclusiv pe puterea militară ca mijloc de realizare a securității naționale. De fapt, o analiză atentă a istoriei Războiului Rece relevă faptul că principalele critici aduse realismului (de către școlile globalistă și liberală) au fost critici mai mult sau mai puțin conjuncturale, legate de momentele de destindere în relațiile americano-sovietice, atunci când se părea că armele își pierdeau importanța în favoarea altor mijloace de acumulare a puterii¹². În perioadele de conflictualitate ridicată între națiuni, principiile realiste nu au putut fi combătute cu prea mult succes. Iar aceste perioade, din păcate, nu au lipsit.

Analiza realistă cu privire la securitate derivă direct din modul în care realiștii își imaginează politica internațională, ca pe o arenă brutală în care statele urmăresc oportunități de profit de pe urma altor state și prin urmare au prea puțin interesul să aibă încredere în celelalte.

Viața politică normală este văzută ca o luptă pentru putere, în care statul aspiră la a deveni nu numai cel mai important actor din sistem, dar și pentru a se asigura că nici un alt stat nu își realizează acest obiectiv¹³. Pentru realiștii clasici (precum Carr, Niebuhr, Kennan sau Morgenthau), auto-condiționați de primatul interesului național, această viziune asupra politicii internaționale era una de nezdruccinat. Puterea apare aproape ca un scop în sine, interesul național definindu-se, în politica internațională,

¹⁰ Jonathan M. DiCICCO și Jack S. LEVY, *The Power Transition Research Program: A Lakatosian Analysis*, în Colin Elman, Miriam Fendius Elman (ed.), *Progress in International Relations Theory: Appraising the Field*, MIT Press, Cambridge, Londra, 2003, p. 111.

¹¹ Andrei MAKARYCHEV, Alexander SERGUNIN, *International Security*, Teaching International Relations Online, Berlin, 2002.

¹² Vezi Jean-Jacques ROCHE, *Théories des relations internationales*, Editions Montchrétien, Paris, 2001, pp. 37-38.

¹³ John J. MEARSHEIMER, *The False Promise of Institutions*, în Michael E. Brown, Sean M. Lynn-JONES, Steven E. MILLER (ed.), *The Perils of Anarchy: Contemporary Realism and International Security*, Cambridge MIT Press, 1995, p. 336.

în termeni de putere¹⁴. Securitatea apare, astfel, la intersecția între interesele actorilor internaționali, iar cea mai naturală formă a ei este, în concepția realiștilor clasici, echilibrul de putere. Cel care va modifica parțial ordinea gândirii realiste va fi Kenneth Waltz, părintele neorealismului. Una dintre lucrările care reflectă perspectiva realistă asupra securității este lucrarea acestui autor intitulată *Omul, statul și Războiul*, publicată pentru prima dată în 1954.

Cele trei imagini proiectate de Waltz pentru a identifica cauzele războiului sintetizează principalele argumente ale realiștilor și prefigurează neorealismul. Astfel, prima „imagine” corespunde viziunii pesimiste a realismului privitoare la natura umană (dar este inspirată și de studiile behavioriste). Firea omului este esențialmente rea, supusă unor impulsuri egoiste, acești factori psihologici amplificându-se în prezența unei patologii mentale. Cea de-a doua imagine identifică statul ca unitate la nivelul căreia se ia decizia, decizie care este adesea rezultatul comportamentului colectiv, adesea eronat (spre exemplu la nivelul mentalității colective se proiectează imaginea distorsionată a „celuilalt” atunci când două societăți intră în conflict). A treia imagine este cea sistemică, a comportamentului statului la nivelul sistemului internațional, comportament determinat de condiția anarhiei internaționale ce induce dilema securității: „Forța reprezintă un mijloc prin care statele își ating scopurile externe, fiindcă nu există nici un proces consistent și eficient de reconciliere a conflictelor de interese care apar, inevitabil, între unitățile similare, aflate într-o stare de anarhie”¹⁵.

Neorealismul inițiat de Kenneth Waltz la mijlocul anilor ‘70 ca o reacție față de behaviorism și teoriile transnaționaliste, precum și realismul structural dezvoltat de autori precum Barry Buzan, Charles Jones sau Richard Little în anii ‘80, se îndepărtează de tradiția realistă prin susținerea unei perspective structuraliste¹⁶ privitoare la sistemul internațional și unei definiții mai ample a conceptului de securitate, în acest context. Securitatea, preponderent națională și axată pe puterea militară la realiști, capătă la neorealiști o dimensiune sistemică. Trebuie să remarcăm faptul ca neorealismul se naște într-un context internațional dominat de conflictul geostrategic dintre superputeri, dar și de creșterea tot mai evidentă a interdependenței economice dintre state, care anulează formula puterii bazate exclusiv pe forța armelor.

Totodată, victoria lui Reagan asupra democraților în alegerile din 1980 a antrenat o revenire la o politică externă a Casei Albe bazată pe conceptul de putere și mai puțin pe premisele transnaționaliste ale viziunii lui Brzezinski sau viziunea moralistă promovată de Jimmy Carter¹⁷, fapt ce a dat un nou impuls realiștilor concentrați în jurul lui Kenneth Waltz. În fapt, (neo-)realismul devine în acest

¹⁴ Hans MORGENTHAU, *Six principles of political realism*, în *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, ediția a 5-a, Alfred A. Knopf, New York, 1978, pp. 4-15.

¹⁵ Kenneth N. WALTZ, *Omul, statul și războiul*, Institutul European, Iași, 2001, p. 242.

¹⁶ Conform structuralismului, realitatea socială este guvernată printr-o interacțiune complexă de structuri ideologice, economice și politice relativ autonome una în raport cu alta. Totuși, indivizii (sau agenții) nu sunt conștienți de existența lor și nu au putere autonomă, ei fiind doar purtători ai acestor structuri (vezi Stuart McAnulla, *art. cit.*, p. 275).

¹⁷ ROCHE, *op. cit.*, p. 38.

moment o paradigmă a relațiilor internaționale, un punct de plecare pentru mai multe teorii care preiau o parte din premisele sale¹⁸: realismul structural, realismul liberal (care evocă posibilitatea cooperării între state, nu numai a conflictului perpetuu pentru putere), teoria regimurilor¹⁹ (principii, norme, reguli și proceduri care constrâng comportamentul statelor într-un domeniu dat – vezi regimurile de securitate – trecerea de la viziunea stat-centrică asupra securității la viziunea sistemică²⁰), societatea anarhică a lui Hedley Bull sau realismul „neoclasice” al lui Barry Buzan.

Conform neorealiștilor, variabila cheie explicând comportamentul statului nu o mai constituie puterea ca „scop în sine”, ci „sistemul statelor”, caracterizat prin anarhie. Sistemul și structura violenței materiale într-un mediu anarhic de state cu o distribuție inegală a capacităților militare, provoacă statele să fie veșnic preocupate cu supraviețuirea și securitatea²¹. Sau după cum se exprima Waltz, într-un mediu anarhic, securitatea este țelul cel mai înalt al unui stat. Numai după ce acesta reușește să-și asigure supraviețuirea, el poate să încerce să atingă obiective subsidiare precum liniștea, profitul sau puterea²². În fapt, statele sunt nevoite să acționeze pe baza unui sistem de auto-ajutor (*self-help*), adică să conteze pe capacitățile materiale proprii, nu pe cele ale altor entități și din acest motiv sunt nevoite să urmărească dobândirea puterii prin mijloace variate. Sub condiția anarhiei, statele sunt nevoite să se echilibreze reciproc mereu, altfel supraviețuirea lor fiind pusă sub semnul întrebării²³. Sistemul internațional este, conform neorealiștilor, compus din trei elemente de bază: principiul ordonator (anarhia), diferențierea unităților (caracterizate prin similaritatea funcțiilor și caracteristicilor statului) și distribuția capacităților²⁴. Un concept cheie al realismului îl constituie „echilibrul puterilor”, modelul cel mai încheșat pe care îl propun adepții acestui curent pentru a înțelege securitatea internațională.

Indiferent dacă puterea este un scop în sine sau un mijloc pentru supraviețuire într-un mediu anarhic, acumularea ei creează premisele instituirii unui sistem hegemonic. Statele – actori raționali - au tendința naturală să contracareze tendințele hegemonice ale altor state, de unde și balanța de putere care se instituie între ele și care are caracter permanent, indiferent dacă este recunoscută ca atare sau nu. Altfel

¹⁸ În general acești teoreticieni recunosc, alături de neorealism, rolul primordial al statului în relațiile internaționale, anarhia ca principiu de funcționare și nevoia statelor de a supraviețui într-un mediu anarhic, pe baza principiului de *self-help*, constrângerea sistemului internațional asupra unităților componente.

¹⁹ Asociată mai adesea cu liberalismul instituțional.

²⁰ Autorul care dezvoltă ideea regimurilor de securitate este Robert JERVIS în lucrarea sa *Perceptions and Misperceptions in International Politics*, Princeton, New York, Princeton University Press, 1976.

²¹ Edward A. KOLODZIEJ, *op. cit.*, p. 135.

²² Kenneth WALTZ, 1979, apud: Joseph M. GRIECO, *Realismo e neorealismo*, în G.J. IKENBERRY, V.E. PARSİ (ed.), *Teorie e metodi delle Relazioni Internazionali*, Editori Laterza, Roma-Bari, 2001, p. 32.

²³ Edward A. KOLODZIEJ, *op. cit.*, p. 137.

²⁴ Vezi *Neorealism: EU as an International Actor?*, în EU-E learning units. Internet: http://www.epsnet.org/episteme/Unit2/Unit2%20II.1%20neorealism/unit2_II.1_neorealism_A.htm (accesat în 10.01.2006).

spus, puterea se extinde până acolo unde întâlnește o putere pe măsură ei. Este un principiu natural care poate fi asociat atât politicii domestice, cât și celei internaționale. Conform lui Waltz, balanța de putere poate fi explicată ca un rezultat al constrângerilor sistemului internațional: „Un sistem de auto-ajutor este unul în care cei care nu se ajută pe ei înșiși sau o fac mai puțin eficace decât alții, nu vor prospera, se vor expune la pericole, vor suferi. Teama de asemenea consecințe nedorite stimulează statele să se comporte în modalități care tind spre crearea de echilibre de putere”²⁵.

Realismul neoclasic sau post-clasic dezvoltat de Barry Buzan (1983) se îndepărtează de tradiția (neo-)realistă cu care se angajează într-o nouă dezbatere, „dezbaterea între cele două realisme”. Realismul neoclasic abordează concepte precum pacea, puterea și interesul având ca referent conceptul analizat în această lucrare: securitatea. Buzan contestă caracterul obiectiv al conceptelor care stau la baza teoriei realiste și neorealiste (putere, interes național) dar și a acelor concepte ce formează infrastructura teoriei transnaționaliste²⁶ (spre exemplu, pacea, care nu ar avea o valoare explicativă superioară puterii)²⁷. Autorul contestă chiar posibilitatea de a defini un concept atât de complex și problematic precum cel de securitate, remarcând faptul că însăși natura securității sfidează încercarea de a da o definiție general acceptată²⁸. Autorul preia parțial de la Waltz analiza la trei nivele, pe care însă o dezvoltă în maniera specifică: raporturile individ-stat (felul în care indivizii își concep securitatea prin raportare la Stat; statul nu asigură o securitate perfectă cetățenilor săi și uneori, în numele securității naționale, face atingeri grave la securitatea individului – cazul statelor slabe), raporturile stat-stat (felul în care statele se raportează unele la altele pentru a-și realiza securitatea. Buzan face distincția între state puternice - afectate numai de amenințări externe și state slabe – în cazul cărora apar atât amenințări interne, cât și externe.

Al treilea element prin care analiză lui Buzan se aseamănă cu cea a lui Waltz este manieră în care societatea statelor participă la această securitate. Buzan preia și conceptul de anarhie, clasificând-o în două categorii: anarhie imatură, sinonimă cu starea de haos și anarhie matură, recunoașterea legitimității suverane)²⁹. Dar ceea ce îl face pe Barry Buzan un neorealist în adevăratul sens al cuvântului este accentul pe stat ca „obiect referent” al securității. Deși securitatea umană este cea care contează în ultima instanță, statul este singura instituție capabilă să asigure securitatea în fața unui mediu internațional anarhic de state înarmate, susține autorul britanic³⁰.

²⁵ Kenneth WALTZ, *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Press, Reading MA, 1979, p. 118.

²⁶ Această teorie este dezvoltată de Robert O. Keohane și Joseph S. Nye în volumul *Transnational Relations and World Politics*, Harvard University Press, Cambridge, 1972.

²⁷ Roche, *op. cit.*, p. 56.

²⁸ Barry BUZAN, *People, States, and Fear: An Agenda of International Security Studies in the post-Cold War Era*, Longman, 1991, p. 16.

²⁹ Roche, *op. cit.*, p. 58.

³⁰ David MUTIMER, *Beyond Strategy*, în Craig A. SNYDER, *Contemporary Security and Strategy*, Deakim University, 1999, p. 80.

Barry Buzan definește termenul de “complex de securitate”, aproximând conceptul de „comunitate de securitate” dezvoltat de Karl Deutsch la sfârșitul anilor 50 (concept revendicat și de programul de cercetare liberal). Teoria „clasică” a complexului de securitate dezvoltată de Buzan în prima ediție a volumului sau *People, States and Fear* (prima ediție apărută în 1983) pornește de la constatarea că toate statele sunt cuprinse într-o rețea globală de interdependența a securității. Dar, de vreme ce amenințările politico-militare străbat mai ușor distanțe scurte, insecuritatea este adesea asociată cu proximitatea³¹. Tiparul normal de interdependență de securitate într-un sistem geografic divers și anarhic este unul al cluster-ilor regionali³², denumiți de autor „complexe de securitate”.

Teoria complexului de securitate (apărând în lucrările „Școlii de la Copenhaga”) sub inițialele RSCT, este un exemplu al dialogului în domeniul securității între adepții a trei curente teoretice: neorealismul, globalismul și constructivismul.

Însumând cele afirmate mai sus, observăm încă o dată principalele puncte de reper ale abordării realiste în domeniul securității internaționale: statul ca referent obiectiv al securității rămâne principalul reper comun al realiștilor, fie ca vorbim de stat ca actor individual implicat în acumularea puterii (sensul realismului clasic), fie că vorbim de sistemul de state (sensul neorealismului). Puterea este percepută fie ca scop în sine (realismul clasic), fie ca obiectiv maximal după ce se asigură în prealabil supraviețuirea statelor într-un mediu anarhic (neorealismul sau realismul structural). Echilibrul puterilor decurge din caracterul rațional al actorului, statul-națiune, pentru ca statele au tendința naturală să se echilibreze reciproc, cu scopul de a preveni dominația unuia asupra tuturor celorlalte (hegemonia). Un element important îl observăm în acest caz faptul ca firmele pot fi înlocuite cu statele constituie anarhia, fie ca este cauzată de comportamentul statului, fie de caracterul sistemului internațional.

Globalizarea și interdependența nu anulează logica neorealistă, după cum afirmă liberalismul instituțional, ci conectează statele într-o rețea globală de amenințări (amintind de conceptul de societate a riscului) și rețele regionale de interdependența strategică (complexe de securitate). Statul nu poate conta decât pe sine însuși pentru a-și asigura securitatea, acumulând capacități (militare). Însă, așa cum au recunoscut și neorealiștii, aceste capacități sunt mai ușor de procurat de către statele puternice, cu o coeziune internă mai ridicată, cu relații externe mai dezvoltate.

³¹ Barry BUZAN, Ole WÆVER, Jaap de WILDE, *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder, London: Lynne Rienner Publishers, 1998, pp. 10-11.

³² Expresia, utilizată de Buzan și colegii săi, este preluată din limbajul economic. S-ar putea traduce concentrare regională, însă datorită specificului său, am preferat o traducere aproximativă care să nu piardă termenul original din limba engleză, procedeu deja observat în mai multe lucrări din domeniul științelor sociale din România. Un „cluster regional” poate fi definit ca „o concentrare delimitată geografic de firme interdependente” (*Regional Clusters for Europe*, Observatory of European SMEs, 2002/nr. 3, Comisia Europeană, Bruxelles, p. 13).

Realismul și neorealismul, alături de instituționalismul liberal, în tentativa lor de a transforma relațiile internaționale într-o știință, bazată pe norme și canoanele pozitivismului (paradigma actorului rațional), nu vor reuși să se adapteze schimbărilor sistemice ample care au avut loc la sfârșitul Războiului Rece tocmai datorită faptului că și-au auto-impus niște limite privind metodologia și evidența empirică acceptată³³, adică tocmai datorită reduționismului atât de laudat pentru utilitatea lui pentru generalizare și predicție.

Neorealismul a laudat modelul bipolar și a crezut în stabilitatea lui, numai pentru faptul că SUA și URSS dispuneau de cele mai mari arsenale strategice din lume și nu se părea ca aceasta situație poate fi schimbată în viitorul apropiat³³. Waltz și colegii săi ignorau importanța colosală a ideilor, culturii, instituțiilor politice, caracterului guvernării și a birocrățiilor interne concurente care puteau schimba din interior un regim politic, fără a se supune logicii sistemice.

În concluzie, neorealismul (în special varianta waltziană) a fost aparent invalidat ca program de cercetare chiar prin deznodământul Războiului Rece, ceea ce nu înseamnă că nu a avut o contribuție remarcabilă la evoluția disciplinei relațiilor internaționale. Pornind de la metodologia lakatosiană, realiștii nu s-au lăsat descurajați și nu și-au abandonat total premisele în fața evidenței empirice aduse de alți teoreticieni, așa cum credea că trebuie procedat Karl Popper în a sa teorie a cunoașterii.

Realiștii au promovat modelul „bilei de biliard” ce ilustrează anarhia ce guvernează raporturile dintre state, așa cum ilustrează și³⁴ conform lui Richard Ned Lebow, neorealismul (așa cum apare în lucrarea lui K. Waltz, *Theory of International Politics*) și-a limitat analiza la două variabile: variabila dependentă o constituia înclinația spre război a sistemelor internaționale (proprietate sistemică), în timp ce variabila independentă o constituia polaritatea sistemului (caracteristică structurală a acestuia). Acest caracter reduționist al teoriei sale l-a făcut pe Waltz să continue să afirme și după 1990 că sistemul internațional este unul bipolar, deoarece predicția neorealistă cum că sistemele multipolare sunt mai înclinate spre război nu se împlinesc. Dezbaterile clasice și contemporane în care este angajat realismul continuă și în prezent în teoria relațiilor internaționale și nu doar în raporturile lor cu teoreticienii non-realiști. Interesant este faptul că realiștii se prezintă unitar sub aceasta sintagmă în fața teoreticienilor liberali și critici cu care polemizează, în timp ce în interiorul realismului neoclasice s-au detașat două branșe aflate în dispută, realismul ofensiv și realismul defensiv³⁵.

În esență disputa lor se centrează în jurul comportamentului actorului principal al relațiilor internaționale, statul: realismul defensiv (teoria dominantă în interiorul programului de cercetare realist) susține că statele echilibrează puterea sau

³³ Edward A. KOLODZIEJ, *op. cit.*, p. 172.

³⁴ Vezi Richard Ned LEBOW, *The Long Peace, the end of the Cold War, and the Failure of Realism*, International Organization, vol. 48, nr. 2 (primăvara 1994), pp. 249-277 (JSTOR).

³⁵ O prezentare sintetică, deși părtinitoare a acestei dezbateri poate fi regăsită în articolul semnat de Jeffrey W. TALIAFERRO, *Security-Seeking Under Anarchy: Defensive Realism Reconsidered*, International Security, 25, 3, Winter 2000/2001, pp.152-86.

amenințările, în vreme ce realismul ofensiv sugerează că statele se angajează într-un comportament prădător³⁶, adică nu ezită să profite de slăbiciunea celorlalte state.

2. Paradigma liberală

Liberalismul nu pornește de la respingerea ideii realiste conform căreia statul este un actor cheie al relațiilor internaționale, dar contestă caracterul unitar și unic al acestui actor. Pentru paradigma liberal-instituționalistă, actorii non-statali (corporațiile transnaționale, organizațiile internaționale, ONG-urile) sunt tot atât de importanți precum statul-națiune în definirea securității internaționale. Securitatea internațională poate fi asigurată mai degrabă prin echilibrarea intereselor diferiților actori, prin negocieri și stabilirea de regimuri de securitate internațională, decât prin înarmare și cursa înarmărilor³⁷.

Trebuie să precizăm că această teorie nu se confundă cu o anumită ideologie politica, ci este rezultatul împărtășirii unor valori democratice de inspirație anglo-saxonă, favorabile ideii de progres și cooperare internațională. Aceste idei sunt puse în opoziție cu principiile unei gândiri conservatoare, cum este cea specifică realismului clasic. Dacă ar fi să-l subsumăm unor paradigme teoretice mai ample, instituționalismul liberal se înscrie în cadrul paradigmei alegerii raționale, alături de neorealism.

Comunitatea social democrată occidentală a lansat ideea “securității comune”, inspirând mai multe concepte cum ar fi parteneriat, securitate cooperativă, securitate mutuală etc., toate bazate pe principiul reținerii de la utilizarea forței și cooperarea între inamici și foști inamici³⁸. Mai târziu, teoriile interdependenței complexe (sau dependenței reciproce) au pornit de la ipoteza (confirmată în cazul Occidentului) ca gradul înalt de interconectare al societăților constituie un puternic factor inhibitor pentru război ca instrument de reglementare a relațiilor internaționale³⁹.

Teoria interdependenței complexe (din care s-a dezvoltat ulterior „transnaționalismul”⁴⁰) dezvoltată de Keohane și Nye se opunea paradigmei dominante în timpul Războiului Rece, cea a securității naționale, în spatele căreia se aflau considerente de putere și interes național. Însă autorii remarca faptul ca interdependenta complexa nu garantează *a priori* beneficiul reciproc.

³⁶ Stephen M. SAIDEMAN, *The Ties That Divide: Ethnic Politics, Foreign Policy, and International Conflict*, Columbia University Press, New York, 2001, p. 18.

³⁷ Sergunin MAKARYCHEV, *art. cit.*

³⁸ *Ibidem.*

³⁹ Teoriile de inspirație liberală, precum școala liberală de inspirație kantiana sau așa-numita pax democratică, idee dezvoltată de Melvin Small și David Singer, propun o viziune moralistă asupra relațiilor internaționale. Teoria păcii democratice respinge abordarea realistă, susținând că „natura regimurilor” exercită o influență mai determinantă decât puterea, interesul sau securitatea asupra vieții internaționale și că este posibilă o pacificare de durată a relațiilor internaționale asigurându-se promovarea valorilor democratice (vezi Roche, *op. cit.*, p. 89).

⁴⁰ Teoria interdependenței complexe sau a transnaționalismului este dezvoltată pentru prima dată, într-un climat politic internațional de destindere bipolară, în volumul publicat de Robert O. KEOHANE și Joseph S. NYE, *Transnational Relations and World Politics*, Cambridge: Harvard University Press, 1972, 428 p.

Trebuie remarcat faptul că abordări transnaționaliste au fost dezvoltate și în cadrul paradigmei globaliste. Dimpotrivă, interdependența asimetrică poate fi o sursă de putere, putere gândită ca reprezentând controlul asupra resurselor⁴¹ sau control asupra rezultatelor unei tranzacții⁴².

Cele două dimensiuni introduse de Keohane și Nye în analiza interdependenței complexe – vulnerabilitate și sensibilitate - pot fi instrumente utile pentru cercetătorul care își propune să reconstituie sursele securității/insecurității care apar în relația dintre doi actori ipotetici. Sensibilitatea implică viteza și amploarea schimbării induse de către un prim stat asupra celuilalt⁴³ sau, așa cum se exprimau Keohane și Nye, cât de repede schimbările dintr-o țară antrenează schimbări în alta și cât de mari sunt efectele de cost. Vulnerabilitatea rezidă în disponibilitatea relativă și fără costuri sporite a alternativelor.

Ea mai poate fi definită ca dispoziția unui actor de a suferi costuri impuse prin evenimente externe chiar și după ce politicile au fost modificate. Proporția acestor costuri și disponibilitatea politică de a le suporta constituie măsura vulnerabilității⁴⁴. Programul de cercetare instituționalist propus de Keohane și Nye susține că interacțiunile internaționale sunt mai bine sugerate de „modelul pânzei de păianjen⁴⁵” decât de cel al „bilei de biliard”.

Aplicațiile modelului de mai sus depășesc cadrul relațiilor economice. Cei doi autori au încercat să imagineze, de fapt, un model alternativ celui susținut de realiști, dar care se bazează tot pe raționalitatea actorului, pe calculul sau utilitar. Între modelul balanței de putere și cel al balanței de interese sunt diferențe mici. Ele țin doar de comportamentul așteptat al actorului.

Modelul, chiar analizat prin prisma economică își dovedește limitele, el presupunând că producătorii și consumatorii ajung la un nivel de compromis între preț și cantitatea de bunuri de pe piață. În realitate, producătorii pot stoca produsele atunci când prețul scade pentru a le scoate pe piață în perioade de sub-producție⁴⁶.

Liberalii au susținut în anii 80-90 conceptul de securitate prin cooperare, axat pe următoarele dimensiuni, devenite aproape universal acceptate în literatura de specialitate a ultimilor ani: securitatea individuală (protecția internă și externă a drepturilor omului), securitatea colectivă (menținerea stabilității și păcii în cadrul spațiului comun de securitate), apărarea colectivă (protecția reciprocă în fața agresiunii externe), stabilitate (promovarea activă a conceptului în teatrele de conflict care pot amenința valorile de securitate comună, folosind mijloace politice, economice, informaționale și dacă e nevoie militare)⁴⁷.

⁴¹ Robert O. KEOHANE, Joseph S. NYE, *Power and Interdependence*, Harper Collins Publishers, 1989, p. 11.

⁴² Roche, *op. cit.*, p. 84.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Robert O. KEOHANE, Joseph S. NYE, *op. cit.*, pp. 12-14.

⁴⁵ Model preluat din științele economice. Modelul explica fluctuațiile ciclice între cerere și ofertă atunci când există întârzieri între răspunsul producătorilor și schimbarea prețului unui produs.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Sergunin MAKARYCHEV, *op. cit.*

Aceasta perspectivă teoretică se regăsește și în studiile critice asupra securității. Mai mult, o analiză critică asupra securității europene pune în evidență faptul că integrarea și construcția europeană în ansamblul lor au fost bazate pe premisele unei culturi comune a securității care lipsea Europei în secolele în care aceasta era preocupată de menținerea unui precar echilibru al puterilor. Astfel, procesul construcției europene este denumit de unii autori „instituționalizare europeană”, bazată pe argumentul că o rețea de instituții dezvoltate în timpul Războiului Rece a concentrat statele vest-europene, creând cadre de cooperare economică, politică și militară în care politicile naționaliste au fost descurajate.

Istoria integrării europene (inclusiv aici și componenta transatlantică) vine să ateste faptul că tocmai ceea ce separa Europa de alte continente este nivelul fără precedent de ridicat al cooperării instituționalizate între niște state naționale care au luptat unele împotriva altora zeci de războaie în ultimele secole. În cursul Războiului Rece, în Europa Occidentală s-a dezvoltat singura alianță din lume care nu se baza pe hegemonia totală a unei singure „Mari Puteri”, ci pe valori și interese împărtășite, iar începând din anii '50, statele europene au început să concedeze o parte din suveranitatea lor națională instituțiilor comunitare, realizând un management cooperativ al politicii interne și externe într-un cadru european⁴⁸. Liberalismul instituțional (datorită dezbaterii lor cu neo-realiștii, acești teoreticieni se mai intitulează și neo-liberali) nu își propunea să înlăture statul din poziția sa de actor central al relațiilor internaționale. Instituționaliștii își propun să extindă doar scopul intereselor statului, dincolo de limitele securității naționale, înspre „interdependența multidimensională economic, social și ecologic”⁴⁹.

În privința securității, instituționaliștii nu se îndepărtează prea mult de realiști (în special de „școala engleză”). Astfel, ei confirmă faptul că puterea militară este factorul determinant al rezultatelor relațiilor interstatale, atunci când este invocată (!), ca liderii (factorii de decizie) sunt actori raționali, adică iau deciziile pe care le consideră optime, însă sunt marcați de incertitudine deoarece își urmăresc interesele sub condiția anarhiei⁵⁰. Asemenea realiștilor, instituționaliștii sunt preocupați de problema „dilemei prizonierului”, însă ei susțin că instituțiile și regimurile pot îmbunătăți colaborarea dintre state, constrângându-le la un anumit tipar de acțiune predictibil, care reduce gradul de incertitudine și neîncredere reciprocă. Totodată, ei extind, după cum am văzut mai sus, nivelele de analiză (redușe la trei de realiști și neorealiști).

Totuși, nici școala liberală nu este unitară. Am văzut că instituționalismul liberal se îndepărtează mult de tradiția liberală și se apropie metodologic de neorealism, teorie cu care polemizează. De fapt, ambele pornesc de la premisele „alegerii raționale” (*rational choice*). Dacă logica realistă mai este folosită astăzi pentru a înțelege securitatea națională, iar studiile strategice rămân esențialmente stat-

⁴⁸ Przemyslaw GRUDZINSKI, Peter van HAM, *A Critical Approach to European Security: Identity and Institutions*, PINTER, Londra, New York, 1999, pp. 3-4.

⁴⁹ Robert O. KEOHANE, Joseph S. NYE, *Power and Interdependence*, 2001, p. 246, citați în Edward A. KOLODZIEJ, *op. cit.*, p. 150.

⁵⁰ Edward A. KOLODZIEJ, *op. cit.*, p. 151.

centrice și dominate de realiști, trebuie totuși remarcat faptul că și logica instituționalist-neoliberală a avut un impact semnificativ asupra studiilor de securitate. În primul rând, liberalismul economic promovează câștigul absolut al tranzacțiilor economice pentru toți actorii implicați (jocul de tip *win-win*), spre deosebire de jocul *win-loose* promovat de realiști. Aceasta este esența conceptului de „pace perpetuă” la care se referea Immanuel Kant⁵¹, ideea potrivit căreia comerțul liber promovează cooperarea între state dar și dilema prizonierului dezvoltată în teoria jocurilor descrie o situație de luare a deciziei de către doi actori raționali sub condiția incertitudinii. Doi prizonieri sunt izolați și interogați de poliție în legătură cu implicarea lor într-o crimă. Ambii ar putea fi eliberați dacă ar colabora și nu s-ar denunța reciproc. Dar dacă unul defectează și celalalt nu, atunci primul poate fi eliberat, în timp ce al doilea primește 10 ani de închisoare. Dacă cei doi se denunță reciproc, ambii vor primi sentințe mai ușoare (3 ani). Desigur, prima situație este cea mai acceptabilă pentru cei doi, dar intervine neîncrederea și tentația de a denunța ceea ce conduce la un rezultat negativ.

3. Paradigma globalistă

În cadrul acestui subcapitol vom aborda câteva teorii și abordări având ca obiect referent al securității sistemul global. Cu toate că unii autori le adună sub cupola paradigmei globaliste, unele diferă simțitor de globalism, dar împărtășesc și dezvoltă critica acestuia la adresa realismului. Unele se situează aproape de constructivism, abordare teoretică pe care o vom analiza în secțiunea următoare a lucrării noastre. Pentru a clarifica mai bine punctul nostru de vedere, este necesară o precizare: ne raliem definiției globalismului concepută de Paul R. Viotti și Mark V. Kauppi în lucrarea lor magistrală⁵². O altă precizare este că „globalismul”, la fel ca idealismul (utopismul), are și o conotație peiorativă, atribuită în special de criticii săi, care îi atribuie mai ales calitatea unei ideologii, nu a unei paradigme⁵³. Viotti și

⁵¹ Vezi Immanuel KANT, *Eseu asupra pacii perpetue* (1795). Kant propunea o schema de „pace perpetuă” văzută ca o normă morală care urmează să fie urmărită de oamenii sensibili. Propunerea sa este bazată pe convingerea că sistemul de state națiuni și interese naționale dominante poate fi restructurat printr-o ordine politică iluminată, alți actori (individul căpătând un profil deosebit de important). Așa cum am mai afirmat, cel mai interesant studiu de caz îl constituie instituțiile europene și euro-atlantice. Această „logică liberală” se regăsește astăzi în limbajul politico-diplomatic al democrațiilor și nu se poate nega faptul că a promovat pacea și progresul economic și social, chiar dacă numai într-o anumită parte a lumii.

⁵² Paul R. VIOTTI, Mark V. KAUPPI, *op. cit.*

⁵³ Iată o ilustrare a acestei critici: „Globalismul reduce noua complexitate a globalității și globalizării la o singură dimensiune economică care este ea însăși concepută în maniera liniară ca o expansiune constantă a dependenței de piață mondială. Toate celelalte dimensiuni (globalizarea ecologică, globalizarea culturală, policentrismul politic, emergenta spațiilor transnaționale sunt tratate, dacă sunt, numai în limitele asumției dominației globalizării economice. Societatea mondială este astfel trunchiată și falsificată ca societate de piața mondială). În acest sens, globalismul neo-liberal este o formă de gândire și acțiune uni-dimensională, o viziune economista mono-cauzală a lumii” (Beck, 2000 apud Maurice MULLARD, *The Politics of Globalisation and Polarisation*, Edward Elgar Publishing, Northampton, 2004, p. 41).

Kauppi identifică patru asumptii teoretice ale globalismului, corespunzând unei viziuni global-centrice despre lume⁵⁴: (1) necesitatea înțelegerii contextului global în care interacționează statele și alte entități; (2) globaliștii subliniază importanța analizei istorice în înțelegerea sistemului internațional, factorul istoric și caracteristica definitorie al sistemului fiind capitalismul; (3) existența unor mecanisme particulare de dominație care mențin statele din Lumea a Treia în afara procesului de dezvoltare și contribuie la o dezvoltare globală inegală; (4) factorii economici sunt critici pentru explicarea evoluției și funcționării sistemului global capitalist și menținerea într-o poziție subordonată a o constituție republicană, un sistem statal federal și o cetățenie globală, pentru a fonda o comunitate a umanității.

Desigur, critica este mult prea dură și omite existența unor teorii critice la adresa economiei politice internaționale în cadrul paradigmei statelor Lumii a Treia. Desigur, această definiție ar putea conduce la ipoteza ca globalismul este identic cu marxismul, însă chiar și Viotti și Kauppi refuză aceasta asociere, subliniind că există globaliști non-marxiști. De asemenea, mai putem vorbi de un globalism neoliberal care opune „dependenței” o altă viziune asupra lumii, „interdependența”. Aceasta școala a globalismului neoliberal se încadrează însă, din perspectiva studiilor de securitate, în paradigma liberal-instituțională.

Conform globalismului, securitatea internațională poate fi asigurată, însă este necesar să fie cunoscute sursele insecurității (cauzele violenței și comportamentului violent). Perspectiva globalistă indică o noțiune extinsă a securității, implicând mai multe domenii: economic, societal, ecologic, cultural etc. Globaliștii concep securitatea ca ordine socială asigurând condiții favorabile pentru dezvoltarea creativă și sigură a ființei umane, absența amenințărilor permițând o asemenea dezvoltare (vezi mai sus conceptul de securitate societală)⁵⁵.

Globalismul este parte a celei de-a treia dezbateri clasice în teoria relațiilor internaționale⁵⁶, dezbateri realism-globalism, desfășurată cu precădere în cursul anilor ‘80. Deși globalismul și liberalismul au foarte multe lucruri în comun (legătura între cele două programe de cercetare fiind asigurată de teoria transnaționalistă dezvoltată de Keohane și Nye), totuși există elemente care le diferențiază. În primul rând, liberalismul instituțional nu se îndepărtează foarte mult de premisele stat-centrice și pozitivistice ale neorealismului. Globalismul pune sub semnul întrebării chiar și aceste premise. Mai mult, unii teoreticieni globaliști se întrebă dacă statul nu este un factor de insecuritate pentru individ, nu numai un furnizor de securitate al acestuia. Dacă instituționaliștii sunt în studiile de securitate adepții unei agende extinse a securității („*wideners*”, vezi Introducerea), dar având în continuare ca obiect referent statul, globaliștii sunt adepții unei agende aprofundate a securității. De fapt, globaliștii susțin o viziune antitetică asupra lumii în raport cu cea realistă, este vorba de una centrată pe „globalizare” și pe „deteritorializarea politicii mondiale”, pe recunoașterea rolului independent al entităților transnaționale și se concentrează

⁵⁴ Paul R. VIOTTI, Mark V. KAUPPI, *op. cit.*, pp. 341-342.

⁵⁵ Andrei MAKARYCHEV, Alexander SERGUNIN, *op. cit.*

⁵⁶ Prima dezbateri a fost cea opunând realismul și idealismul, iar cea de-a doua scientism versus tradiționalism (revoluția behaviorist-sistemică).

asupra modului în care suveranitatea teritorială, ca principiu ordonator al activității umane, este redefinită sau chiar depășită de rețele de interacțiune care implică multe categorii de actori și multe categorii de nivele⁵⁷.

4. Abordarea constructivistă

Cu toate că în ultimul deceniu se remarcă o dezvoltare tot mai importantă a teoriilor constructiviste, nu se poate spune că ele se integrează într-o nouă paradigmă a relațiilor internaționale, cu toate că unii autori (chiar rivali) situează constructivismul între cele trei paradigme dominante ale relațiilor internaționale, alături de realism și liberalism⁵⁸. Totuși, chiar constructiviștii (precum Alexander Wendt sau Nicholas Onuf) refuză să atribuie această calitate constructivismului. Conform lui Onuf, „Constructivismul nu este o teorie, este o abordare a cercetării sociale. Este în mod special relevant și pertinent ca un instrument de critică la adresa teoriilor empirice și normative larg răspândite”⁵⁹. Același lucru îl recunoaște Alexander Wendt: „Constructivismul nu este o teorie a politicii internaționale. Tot astfel precum teoria alegerii raționale, (constructivismul, n. tr.) este substanțial nelimitat și aplicabil oricărei forme sociale – capitalism, familii, state etc. – așa încât pentru a spune ceva concret, trebuie să specificăm care actori (unități de analiză) și structuri (nivele) ne interesează”⁶⁰. Iată câteva motive pentru care constructiviștii și-au ajustat răspunsul ca o critică la teoriile existente, nu neapărat ca o imagine nouă a relațiilor internaționale. Mai mult, constructivismului îi lipsește un set unificat de predicții pentru a putea fi definit ca o teorie, cel puțin în sensul acceptat de comunitatea științifică. Cu toate acestea, ceea ce se poate atribui constructivismului sau reflectivismului⁶¹ este calitatea lor integrativă. Constructivismul a preluat o mare parte din ideile școlilor critice la adresa curentelor principale din teoria relațiilor internaționale. În studiile de securitate putem vorbi deja, credem noi, de o paradigmă constructivistă.

Importanța constructivismului în dezvoltarea studiilor de securitate nu rezidă atât în noutățile pe care le aduce, ci tocmai în această critică pe care o lansează paradigmelor dominante. În viziunea lor, atât securitatea individuală, cât și cea statală (ținând de concepțiile ontologice ale liberalilor și realiștilor) sunt „construcții sociale”, susceptibile la o reformulare fără limite de timp realizată de către actori dispuși sau predispuși, nu ca un concept static, bazat pe condiții imuabile, după cum presupun realiștii⁶² (spre exemplu condiția anarhică a sistemului internațional).

⁵⁷ Barry BUZAN, Ole WAEVER, *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, p. 7.

⁵⁸ Stephen M. WALT, *International relations: one world, many theories*, în *Foreign Policy*, Washington, Spring 1998, pp. 29-46. Conform lui Walt, constructivismul a substituit „marxismul” ca paradigmă a relațiilor internaționale.

⁵⁹ Onuf apud Edward A. KOLODZIEJ, *op. cit.*, p. 259.

⁶⁰ Alexander WENDT, *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 2001, p.193.

⁶¹ Așa definește acest curent Robert O. Keohane.

⁶² Edward A. KOLODZIEJ, *op. cit.*, p. 260.

Constructivismul nu respinge toate asumptiile teoretice ale paradigmei rivale. De pildă, nu respinge ideea existenței anarhiei, dar contestă impactul ei asupra comportamentului statelor. Ceea ce critică însă la realiști și liberali este accentul lor pe factorii materiali, cum ar fi puterea sau comerțul, constructiviștii subliniind în schimb impactul ideilor⁶³. În loc să accentueze rolul statului de maximizator al interesului, urmărind în primul rând supraviețuirea, constructivismul subliniază că interesul și identitatea statului sunt un produs maleabil al proceselor istorice, manifestări ale discursurilor dominante reflectând credințele și normele de comportament acceptate la nivel social⁶⁴. În dezbaterile sa cu realismul neoclasic reprezentat de Mearsheimer⁶⁵, Wendt nu respinge asumptiile realiste, dar susține că este necesar să analizăm relațiile sociale, nu numai capacitățile materiale⁶⁶. Mai mult, respingând unele dintre acuzațiile lui Mearsheimer, Wendt apreciază că propriul său curent este, ca și neorealismul, un curent structuralist. Însă, în vreme ce neorealiștii cred că „structura” este formată dintr-o distribuție de capacități materiale, Alexander Wendt accentuează rolul „structurilor sociale”. Acest concept nu îi aparține nici lui și nici constructiviștilor, situându-se în centrul dezbaterii structura-agent din anii '80 (cunoscută și sub denumirea de a 3-a dezbateră, realism-globalism)⁶⁷. „Structurile sociale” sunt definite însă altfel de constructiviști prin „înțelegeri, așteptări sau cunoaștere împărtășite”.⁶⁸ Ele nu sunt doar abstracte sau teoretice, ci sunt cuprinse în practica politică a statelor⁶⁹.

O altă explicație decât cea clasică: „O dilema de securitate (...) este o structură socială compusă din înțelegeri intersubiective în care statele sunt atât de neîncrezătoare (unele în celelalte, n.tr.) încât fac cele mai sumbre asumptii în legătură cu intențiile altora și ca rezultat își definesc interesele în termeni de auto-ajutor”⁷⁰. Similar, o „comunitate de securitate” (Wendt abordează de dată aceasta un subiect favorit al scolii liberale) reprezintă o altă structură socială, „una compusă din cunoaștere împărtășită, în care statele au încredere unele în altele că pot rezolva disputele fără (a recurge la, n. tr.) război”⁷¹.

Un alt element important adus în discuție de Alexander Wendt și constructiviști se referă la problema anarhiei sistemice, concept central al

⁶³ Stephen M. WALT, *International relations: one world, many theories*, în *Foreign Policy*, Washington, Spring 1998, p. 40.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 41.

⁶⁵ Dezbaterile a fost provocată de articolul lui John J. MEARSHEIMER, *The False Promise of International Institutions*, apărut în revista *International Security* (Winter 1994/95, Vol. 19, No. 3), pp. 5-49. Răspunsul lui Alexander Wendt l-a reprezentat articolul *Constructing International Politics*, apărut tot în *International Security* (Summer 1995, Vol. 21, nr. 1), pp. 71-81.

⁶⁶ Michael E. BROWN et al. (ed.), *op. cit.*, p. xxx.

⁶⁷ Alexander Wendt s-a implicat în această dezbateră (vezi Alexander WENDT, *The Agent-Structure Problem in International Relations Theory*, *International Organization*, vol. 41, nr. 3, summer 1987, pp. 335-370).

⁶⁸ Alexander WENDT, *Constructing International Politics*, *International Security*, vol. 20, nr. 1, summer 1995, pp. 71-81.

⁶⁹ Michael E. BROWN et al. (ed.), *op. cit.*, p. 418.

⁷⁰ Alexander WENDT, *Constructing International Politics*, *loc. cit.*

⁷¹ *Ibidem*.

neorealiștilor, dezbătut totodată și de neoliberali. Explicația pe care o dă Wendt este următoarea: „auto-ajutorul și politica de putere nu urmează nici logic și nici cauzal din anarhie și dacă ne regăsim astăzi într-o lume a auto-ajutorului, aceasta se datorează procesului, nu structurii. Nu există o logică a anarhiei, în afara de practicile care creează și concretizează o structură de identități și interese în locul alteia; structura nu are existență sau puteri cauzale în afara proceselor. Auto-ajutorul și politica de putere sunt instituții, nu caracteristici esențiale ale anarhiei. Anarhia este ceea ce fac statele din ea”⁷².

Răspunsul autorului la aserțiunea centrală a neorealiștilor trimite la importanța pe care o au structurile sociale în politica internațională. În centrul acestora se află noțiuni sociologice precum „identitate” și „interes” care vor intra de acum înainte în studiul relațiilor internaționale într-o nouă lumină. Desigur, aceasta revoluție conceptuală nu i se datorează doar lui Wendt, ci multitudinii de teorii critice care vor ataca asumțiile centrale ale structuraliștilor (neorealiști și neoliberali) mai ales după eșecul acestora de a răspunde la întrebarea fundamentală: Cum se va sfârși Războiul Rece? Rolul ideilor, culturii, identității și interesului va fi abordat de o pleiadă de cercetători, pe care Michael Desch îi definește sub sintagma „culturaliști”⁷³.

O altă întrebare pe care încearcă să o rezolve constructiviștii este următoarea: de unde își inspiră identitatea/identitățile actorii politici? În vreme ce realiștii susțin că interesele statului sunt constante în timp, constructiviștii afirmă că acestea se schimbă deoarece și identitățile actorilor se schimbă sau evoluează. Mai mult, chiar statele pot avea, asemenea ființelor umane, mai multe identități, ele nefiind, la urma urmelor, decât construcții sociale⁷⁴. Pornind de la aceste constatări, constructivismul (sau „teoria socială”, cum îl definește Alexander Wendt) își propune să studieze în domeniul studiilor de securitate relația dintre securitate, identitate și interese. Cea mai importantă tentativă de acest gen este reprezentată de Barry Buzan și asociații săi, în special Ole Wæver și Jaap de Wilde, așa-zisa „școală de la Copenhaga”.

Școala de la Copenhaga (Barry Buzan⁷⁵, Ole Wæver, Bjorn M. Iler, Jaap de Wilde etc.) a depășit cadrul analitic al realiștilor și globaliștilor, enunțând ideea că grupările/comunitățile umane trebuie să fie actorii ai securității, ceea ce a condus la conceptul de securitate societală: abilitatea unei societăți de a-și menține caracterul său esențial în fața unor condiții diferite provocându-i identitatea și cadrul cultural⁷⁶. De fapt, această „școală” oferă parțial răspunsul dezbaterii dintre Mearsheimer și Wendt, nu întâmplător teoreticienii ei fiind sau realiști neoclasici sau constructiviști. Acești autori au reevaluat și conceptul de securitate umană, acoperind aspecte religioase, etnice, de gen, de mediu etc. O bună parte din conceptele cu care operează

⁷² Alexander WENDT, *Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics*, International Organization, vol. 46, nr. 2 (spring, 1992), pp. 391-425. Citatul este de la p. 395.

⁷³ DESCH, *art. cit.*

⁷⁴ KOŁODZIEJ, *op. cit.*, p. 261.

⁷⁵ Deși Barry Buzan este un cunoscut reprezentant al „English School” (școlii engleze), având în vedere colaborarea sa cu cercetătorii fostului Institut de Studii ale Păcii din Copenhaga, este cunoscut ca făcând parte și din „școala de la Copenhaga”.

⁷⁶ Andrei MAKARYCHEV, Alexander SERGUNIN, *op. cit.*

„Școala de la Copenhaga” le-am definit în introducerea lucrării noastre, așa încât nu considerăm necesară repetarea lor. Se poate spune că „Școala de la Copenhaga”, dar și alte școli scandinave de studiu al relațiilor internaționale (ne referim în special la cele de la Oslo și Stockholm) încearcă principala replică în studiile de securitate la dezbaterile structură-agenție care a dominat anii '90.

Barry Buzan sintetizează în lucrarea sa *People, States and Fear...* (1983, 1989) care sunt principalele domenii ale securității în viziunea școlii de la Copenhaga. Astfel, în viziunea lui, securitatea colectivităților umane este afectată de factorii din cinci sectoare majore: militar, politic, economic, societal și de mediu (ambiental)⁷⁷. Aceasta abordare sectorială a securității s-a regăsit în dezbaterile sale ulterioare cu teoreticienii de la *Copenhagen Peace Research Institute*, al căror rezultat concret a fost un număr de cărți esențiale pentru cercetătorii interesați de studiile de securitate contemporane, unele menționate în eseu bibliografic din introducerea acestei lucrări.

În viziunea școlii globaliste, agenda securității este extinsă, justificându-se acum utilizarea termenului de securitate globală, deși accepțiunea utilizată de globaliști nu diferă foarte mult de cea a școlii instituționalist-liberale, identificând „securitatea internațională” cu cea mai vastă expresie a securității⁷⁸. Securitatea poate fi considerată globală astăzi însă nu prin raportare la instituții, ci prin raportare la agenda comună a securității și percepțiile comune ale amenințărilor.

Barry Buzan identifică trei dintre cauzele pentru care s-a ajuns la adoptarea unei asemenea agende astăzi (atât în studiile de securitate, cât și în documentele de lucru ale organizațiilor internaționale): schimbarea priorității între problemele de securitate, cauzată de creșterea densității; calitățile politice utile ale conceptului; și calitățile sale intelectual integrative⁷⁹. Creșterea densității (sistemului internațional) creează un puternic joc combinat între anarhie și interdependență⁸⁰ (autorul combină două concepte aparținând paradigmatelor analizate mai sus).

Aceeași creștere a densității schimbă profilul amenințărilor și vulnerabilităților care definesc problema securității. Statele mai dezvoltate își pierd tot mai mult temerea față de atacuri militare externe, în parte și pentru că ele sunt cuprinse în „comunități de securitate” – rezultate în urma unor transformări a normelor sociale, percepțiilor politice și intereselor economice. Totodată, crește gradul de conștientizare al amenințărilor non-militare sau non-teritoriale (financiare, comerciale, societale, ecologice), iar aceste amenințări cresc în influența fără a ține seama de scăderea celor militare.

⁷⁷ Barry BUZAN, citat de David MUTIMER, *op. cit.*, p. 79.

⁷⁸ Securitatea globală în sine se referă la un sistem de ordine sau securitate mondială, întruchipând un program de securitate comună al comunității globale. Acest concept, conceput de Comisia Palme – Comisia Independentă asupra Dezarmării și Problemelor de Securitate în 1982, nu descrie adecvat, conform Helgei HAFTENDORN (art. cit., pp. 11-12) situația reală a umanității deoarece ar presupune existența unor instituții puternice, dacă nu chiar al unui „guvern mondial”.

⁷⁹ Barry BUZAN, *op. cit.*, pp. 368-370.

⁸⁰ Pentru a ilustra acest fapt, este suficient să ne raportăm la numărul de state membre ale ONU, care a depășit cifra de 190, chiar dacă multe nu sunt relevante pentru procesarea politicii internaționale. Dar trăim într-o adevărată „galaxie” a actorilor substatali, statali și transnaționali implicați în diverse grade și la diverse nivele în interdependențe de securitate.

Școala de la Copenhaga a introdus noțiunea de „securitizare” – ridicarea unor probleme de securitate deasupra politicii, făcându-le să fie acceptate și împărtășite de întreaga societate. Ole Wæver este autorul acestui termen. Wæver remarca faptul că identificarea problemelor de securitate a fost și este un privilegiu de care se bucură statele națiuni prin intermediul elitelor care le guvernează. Doar statele pot reclama folosirea instrumentului securitizării unei probleme pentru a dobândi controlul asupra ei. Însă de cele mai multe ori tendința statelor este de a militariza problemele în timp ce le securitizează (evident aceasta reclama costuri care uneori pot depăși beneficiile unui asemenea curs de acțiune). Soluția lui Wæver este aceea a desecuritizării, adică îndepărtarea progresivă a problemelor de pe agenda de securitate, lăsându-le doar pe cele militare. Scopul final al acestei desecuritizări ar fi demilitarizarea vieții politice⁸¹. O altă noțiune, amintită mai sus, este cea de „complex de securitate regională”.

Acest concept ilustrează poate cel mai bine fuziunea între două abordări teoretice atât de distincte cum este neorealismul și constructivismul. Este exact ceea ce își propun adepții RSCT⁸², Barry Buzan și Ole Wæver, atunci când afirmă: „TCSR folosește un amestec de abordări materialiste și constructiviste. În partea materialistă folosește idei legate de teritorialitate și distribuția de putere care sunt apropiate de cele ale neorealismului (...), dar contrazice tendința analizei neorealiste de a se concentra puternic pe structura nivelului global. În partea constructivistă, TCSR construiește pe teoria securitizării stabilită în lucrări anterioare (...), care se concentrează pe procesele politice prin care problemele de securitate sunt construite”⁸³.

Această analiză a studiilor de securitate contemporane este departe de a fi exhaustivă. Alături de teoriile, paradigmele și abordările pe care le-am menționat mai sus, există un număr imens de autori și lucrări ce abordează problematica securității contemporane și care își revendică apartenența la alte programe de cercetare. Menționăm aici behaviorismul, feminismul, post-modernismul sau post-structuralismul. Unii teoreticieni sunt catalogați sau se auto-cataloghează ca „teoreticieni critici”, făcând parte din așa-zisa *critical theory*, dar pot fi încadrați și ca globaliști sau constructiviști. În esență, toate aceste teorii se opun paradigmelor dominante din studiile de securitate și în special realismului și neorealismului. Analiza lor depășește obiectivele acestei lucrări. Ceea ce am încercat să indicăm este faptul că definirea securității este o întreprindere dificilă și ca „împrumuturile” teoretice sunt necesare spre a putea face lumina în acest univers intelectual.

Oricum, remarcăm că dacă am confrunța aceste abordări teoretice cu realitatea, ar deveni mai evident faptul că, indiferent de polemicile intelectuale, avem de-a face cu două perspective opuse: una tradiționalistă, stat-centrică, axată pe aspectele de putere și interes (corespunzătoare studiilor de securitate) și una critică, axată pe o definiție mai amplă sau mai aprofundată a securității. Dincolo de aceste aspecte, fiecare dintre abordările menționate are o contribuție majoră la clarificarea

⁸¹ David MUTIMER, *op. cit.*, p. 80.

⁸² Teoria Complexului de Securitate Regională.

⁸³ Barry BUZAN, Ole WAEVER, *op. cit.*, p. 4.

conceptuală a securității: realitatea confirmă faptul că statul-națiune este un actor esențial al securității, dar nu și unicul; interdependența în materie de securitate face ca statele să fie mai favorabile cooperării decât conflictului, datorită câștigurilor relative implicate și costurilor induse de starea de conflict; este necesară o abordare comprehensivă a securității (o perspectivă sectorială). Securitatea poate fi gândită în continuare în termeni de actori (de pildă statul ca referent analitic), interacțiuni/tranzacții (interdependențe, sensibilități, vulnerabilități), efecte sistemice (globalizarea, fenomenele transnaționale).

Așadar, diversele teorii cu privire la securitate ne-au ajutat să stabilim nivelele de analiză relevante pentru lucrarea de față. Este însă util să raportăm Politica Externă și de Securitate Comună a UE la teoriile integrării, nu numai la teorii generale cu privire la securitate. De ce? În primul rând, teoriile integrării au ca obiect tocmai actorii, instituțiile și procesele. În al doilea rând, deși fac parte din paradigma instituționalistă, ele au fost influențate și de celelalte paradigme din studiile de securitate. Tema integrării politice europene a atras mulți apologeți, dar și mulți critici.

Bibliografie:

1. BROWN, Chris, *Understanding International Relations*, ediția a 2-a, Londra: Palgrave, 1997;
2. BUZAN, Barry, *People, States, and Fear: An Agenda of International Security Studies in the post-Cold War Era*, Longman, 1991;
3. BUZAN, Barry; LITTLE, Richard, *International Systems in World History: Remaking the Study of International Relations*, Oxford: Oxford University Press, 2000;
4. BUZAN, Barry; WAEVER, Ole, *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003;
5. BUZAN, Barry; WÆVER, Ole; de WILDE, Jaap, *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder, London: Lynne Rienner Publishers, 1998;
6. DiCICCO, Jonathan M.; LEVY, Jack S., *The Power Transition Research Program: A Lakatosian Analysis*, în Colin Elman, Miriam Fendius Elman (ed.), *Progress in International Relations Theory: Appraising the Field*, Londra, Cambridge: MIT Press, 2003;
7. GRUDZINSKI, Przemyslaw; van HAM, Peter, *A Critical Approach to European Security: Identity and Institutions*, New York, Londra: PINTER, 1999;
8. KEOHANE, Robert O.; Nye, Joseph S., *Power and Interdependence*, Harper Collins Publishers, 1989;
9. LEBOW, Richard Ned, *The Long Peace, the end of the Cold War, and the Failure of Realism*, *International Organization*, vol. 48, nr. 2 (primăvara 1994);
10. MAKARYCHEV, Andrei, SERGUNIN, Alexander, *International Security*, Berlin: Teaching International Relations Online, 2002;
11. McANULLA Stuart, *Structure and Agency*, în David MARSH, Gerry STOKER (ed.), *Theory and Methods in Political Science*, New York, Houndsmill: Palgrave;

12. MEARSHEIMER, John J., *The False Promise of Institutions*, în Michael E. BROWN, Sean M. LYNN-JONES; Steven E. MILLER (ed.), *The Perils of Anarchy: Contemporary Realism and International Security*, Cambridge: MIT Press, 1995;
13. MEARSHEIMER, John J., *The False Promise of International Institutions*, *International Security* (Winter 1994/95), Vol. 19, No. 3;
14. MORGENTHAU, Hans, *Six principles of political realism*, în *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, ediția a 5-a, New York: Alfred A. Knopf, 1978;
15. MUTIMER David, *Beyond Strategy*, în Craig A. SNYDER, *Contemporary Security and Strategy*, Deakim University, 1999;
16. ROCHE, Jean-Jacques, *Théories des relations internationales*, Paris: Editions Montchréstien, 2001;
17. SAIDEMAN, Stephen M., *The Ties That Divide: Ethnic Politics, Foreign Policy, and International Conflict*, New York: Columbia University Press, 2001;
18. TALIAFERRO, Jeffrey W., *Security-Seeking Under Anarchy: Defensive Realism Reconsidered*, *International Security*, 25, 3, Winter 2000/2001;
19. VIOTTI, Paul R.; KAUPPI, Mark V., *International Relations Theory: Realism Pluralism, Globalism, and Beyond*, Boston, Londra etc.: Allyn and Bacon, 1999;
20. WALT, Stephen M., *International relations: one world, many theories*, în *Foreign Policy*, Washington, Spring 1998
21. WALTZ, Kenneth N., *Omul, statul și războiul*, Iași : Institutul European, 2001;
22. WALTZ, Kenneth, *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Press, Reading MA, 1979;
23. WALTZ, Kenneth, *Evaluating theories*, *American Political Science Review*, nr. 91, 1997;
24. WENDT, Alexander, *Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics*, *International Organization*, vol. 46, nr. 2 (spring, 1992);
25. WENDT, Alexander, *Constructing International Politics*, *International Security*, vol. 20, nr. 1, summer 1995.

ȘTIINȚĂ-TEHNOLOGIE-INOVAȚIE ȘI COMPETITIVITATE PENTRU SECURITATE

*Dr. Alexandra SARCINSCHI**

Rezumat: Știința-tehnologia-inovația dețin un rol fundamental în dezvoltarea coerentă a omenirii, promovarea acestor elemente fiind o condiție de bază în realizarea securității naționale și internaționale, dar și o tendință de evoluție ce are nevoie de un mediu caracterizat de securitate pentru a se dezvolta. Investind în acest trinom este posibilă, pe de o parte, reducerea problemelor sociale și economice ale unei țări și, pe de altă parte, sporirea competitivității și securității aceleiași țări.

Cuvinte-cheie: știință, tehnologie, inovație, competitivitate, securitate, stat slab, stat eșuat.

Despre dimensiunile securității naționale au fost scrise zeci de mii de pagini în care securitatea a fost analizată în relație cu toate cadrele vieții sociale (de la cel geografic la cel psihologic), însă mai puțin spațiu a fost alocat corelațiilor cu știința, tehnologia și inovația, vectori ai dezvoltării umane. Problematika pe care o supunem dezbaterii nu se referă la tehnica și tehnologiile militare sau Revoluția în Domeniul Militar, după cum ar putea părea la o primă vedere, ci, dimpotrivă, vom aduce în discuție aspecte generale, precum provocările de securitate ce decurg din marginalizarea, voită sau nu, de către un stat a trinomului știință-tehnologie-inovație. Analiza va include, pe lângă un cadru teoretic ce considerăm a fi deosebit de necesar, corelații între nivelul de stabilitate/risc de eșec al unui stat și competitivitatea acestuia, relevând legătura indiscutabilă între capacitatea unei țări de a gestiona acest trinom și cea de dezvoltare/supraviețuire a statului respectiv.

1. Securitate și dezvoltare durabilă pe baza trinomului știință-tehnologie-inovație

Studiul securității la oricare dintre nivelurile sale - de la individul uman la societatea globală – trebuie să ia în considerare sporirea interdependenței mondiale a cărei principală consecință este crearea unui mozaic de noi situații interne, în care fiecare individ uman este subiect al tendințelor globale. Drept consecință, se nasc vulnerabilități, în special la influențele externe, ce variază de la țară la țară, în funcție de cadrul istoric, politic, economic și social existent. Ca răspuns la această interdependență globală, comunitatea internațională și-a propus sporirea securității, în general, prin implementarea unor concepte, politici și strategii destinate diverselor sfere ale vieții umane. Unul dintre aceste concepte globalizate și globalizante este *dezvoltarea durabilă*.

Dezvoltarea durabilă constituie unul dintre principalele deziderate ale omenirii formulate în ultimul secol. Din păcate, deși se află pe agendele celor mai importanți

* Cercetător științific gradul II, Centrul de Studii Strategice de Securitate și Apărare din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, alex_sarcinschi@yahoo.com.

actori internaționali statali și nonstatali, fiind subiect de dezbatere al celor mai renumite think-tank-uri, conceptul pare a fi unul ambiguu, de o prea vastă adresabilitate ce poate dăuna aplicării sale concrete. Legătura strânsă între economie, societate și mediu propusă de acest concept este viabilă din punct de vedere teoretic și practic, însă complexitatea ce derivă de aici face dificilă obținerea rezultatelor pozitive la scară largă. Mai mult, criza economico-financiară din ultimii ani a întârziat cu mult respectarea termenelor și atingerea obiectivelor stabilite prin documentele programatice referitoare la dezvoltarea durabilă. În acest context, problemele de securitate sporesc, solicitând din ce în ce mai multe resurse pentru rezolvarea lor și împiedicând dezvoltarea pe coordonatele stabilite de către comunitatea internațională.¹

Agenda 21, unul dintre documentele de bază referitoare la dezvoltarea durabilă adoptat în anul 1992 de către 178 de guverne, se adresează problemelor sociale și economice (sărăcie, schimbarea modelelor de consum, sănătate, mișcarea populației etc.), celor referitoare la conservarea și gestionarea resurselor pentru dezvoltare (protecția atmosferei, combaterea despăduririlor, protejarea mediilor fragile, conservarea diversității biodiversității, controlul poluării) și grupurilor principale ale societății (copii și tineri, femei, ONG-uri, autorități locale, patronate și sindicate) al căror rol se dorește a crește. De asemenea, *Agenda 21* furnizează și modalitățile de implementare a obiectivelor prin știință, transfer tehnologic, educație, instituții internaționale și mecanisme financiare². Odată cu *Agenda 21*, la Summit-ul de la Rio, în cadrul căreia a fost adoptată, au fost propuse și 27 de principii ce vin în sprijinul atât al înțelegerii ideii de dezvoltare durabilă, cât și al aplicării *Agendei*. Unul dintre aceste principii (nr. 9) face referire directă la importanța științei și tehnologiei în atingerea dezideratelor dezvoltării durabile: *Statele trebuie să coopereze pentru întărirea capacității administrative interne destinate dezvoltării durabile, îmbunătățind nivelul de înțelegere științifică prin schimburi de cunoștințe științifice și tehnologice și prin intensificarea dezvoltării, adaptării, diseminării și transferului tehnologiilor, inclusiv a tehnologiilor noi și inovatoare*³.

Alături de *Agenda 21*, *Obiectivele de dezvoltare ale mileniului* (ODM), adoptate în cadrul Summit-ului Mileniului din septembrie 2000, au fost stabilite pentru a întări eforturile în sensul dezvoltării omenirii și asigurării securității acesteia. Simpla lecturare a celor opt obiective (reducerea sărăciei severe; accesul universal la ciclul primar de învățământ; promovarea egalității între sexe și afirmarea femeilor; reducerea mortalității la copii; îmbunătățirea sănătății materne; combaterea HIV/SIDA și a tuberculozei; asigurarea durabilității mediului; crearea unui

¹ Pentru mai multe detalii, vezi Alexandra SARCINSCHI, *Dezvoltarea durabilă – deziderat viabil într-o lume în criză?*, în „Lumea 2011. Enciclopedie politică și militară (Studii strategice și de securitate)”, Teodor FRUNZETI și Vladimir ZODIAN (coord.), București: Ed. CTEA, 2011, 820 pag., pp. 98-117.

² UN Department of Economic and Social Affairs, Division for Sustainable Development, *Agenda 21*, 1992, URL: http://www.un.org/esa/dsd/agenda21/res_agenda21_00.shtml.

³ UN General Assembly, *Report of the United Nations Conference on Environment and Development (Rio de Janeiro, 3-14 June 1992), Annex I, Rio Declaration on Environment and Development*, URL: <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>.

parteneriat global pentru dezvoltare⁴) trimite la ideea sprijinului trinomial știință-tehnologie-inovație în identificarea și dezvoltarea mijloacelor necesare realizării lor.

Summit-ul Rio+20, din iunie 2012, a adus în discuție problema revizuirii ODM după 2015 (termenul stabilit pentru atingerea celor opt obiective), fiind propusă sintagma *Obiective de dezvoltare durabilă* (ODD). ODD vor fi stabilite de către un grup de lucru ce va fi constituit până la sfârșitul anului în curs (2012) pe baza câtorva criterii enunțate în documentul final al Summit-ului, *The Future We Want* (Viitorul pe care îl dorim): să fie orientate către acțiune, concise și ușor de comunicat, limitate ca număr, orientate către aspirații, globale și universal aplicabile ca natură, orientate către domeniile prioritare ale dezvoltării durabile⁵. Ideea formulării ODD a fost rapid acceptată de majoritatea membrilor ONU deoarece, la bază, promovează unul dintre dezideratele universal-valabile, anume bunăstarea umană și, evident în strânsă corelație cu aceasta, securitatea la toate nivelurile. Experții explică conceptul de bunăstare umană prin clasică abordare bazată pe relațiile dintre dezvoltarea economică, sustenabilitatea de mediu⁶ și incluziunea socială, dar completată printr-un element esențial, anume buna guvernare la toate nivelurile (local, național, regional și global), deoarece dezvoltarea durabilă vizează toate țările lumii și nu ce ar trebui să facă actorii bogați pentru cei săraci, dar mai ales ce ar trebui să facă împreună toate țările lumii pentru bunăstarea globală a generației actuale și a celor care vor veni⁷. De asemenea, nu se poate vorbi despre bunăstare fără a face referire la componenta științifică și tehnologică deoarece eradicarea sărăciei - principalul scop atât al dezvoltării durabile, cât și al ODM și, cu siguranță, al viitoarelor ODD – nu poate fi realizată fără extinderea razei de diseminare a tehnologiilor cruciale (medicină și diagnostic, electrificare, comunicații etc.) dinspre țările cu venituri mari și medii către cele cu venituri reduse. Pentru a se dezvolta în sensul dorit de documentele enunțate, lumea va avea nevoie de noi tehnologii și de noi modalități de organizare a activității umane astfel încât standardele de viață să fie îmbunătățite fără a afecta mediul înconjurător. În consecință, schimbarea tehnologică și schimbarea socială sunt considerate a fi critice atât în țările bogate, cât și în cele sărace.

Se observă astfel necesitatea accentuării trinomialului știință-tehnologie-inovație în dezvoltarea coerentă a omenirii, ca o condiție de bază în realizarea securității

⁴ Centrul de informare ONU pentru România, *Obiectivele de dezvoltare ale mileniului*, f.a., URL: <http://www.onuinfo.ro/odm/>.

⁵ UN, *Agenda item 10. Outcome of the Conference. The Future We Want*, A/CONF.216/L.1, Rio de Janeiro, 20-22 June 2012, p. 46.

⁶ Cf. Marcel D. POPA, (coord.), *Dicționar enciclopedic. Vol. VI (R-T)*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2006, sustenabilitatea reprezintă calitatea unei activități antropice de a se desfășura fără a epuiza resursele disponibile și fără a distruge mediul, deci fără a compromite posibilitățile de satisfacere a nevoilor generațiilor următoare. Conferința Mondială asupra mediului de la Rio de Janeiro din 1992 a acordat o atenție deosebită acestui concept, care implică stabilirea unui echilibru între creșterea economică și protecția mediului și găsirea de resurse alternative. Când se referă la dezvoltarea economică de ansamblu a unei țări sau regiuni, este de obicei preferat termenul sinonim *dezvoltare durabilă*.

⁷ Jeffrey D. SACHS, *From Millennium Development Goals to Sustainable Development Goals*, în „The Lancet”, Volume 379, Issue 9832, 9 June 2012, pp. 2206 – 2211, URL: <http://jeffsachs.org/wp-content/uploads/2012/06/From-MDGs-to-SDGs-Lancet-June-2012.pdf>.

naționale și internaționale, dar și ca tendință de evoluție ce are nevoie de un mediu caracterizat de securitate pentru a se dezvolta. Elementele trinomului enunțat evoluează în permanență, fiind influențate de schimbările structurale ce se petrec în economia globală, de globalizarea constantă a activității de inovare și de apariția unor noi actori și a unor noi modalități de inovare și dezvoltare. Știința, tehnologia și inovația sunt componente importante ale strategiilor de creștere economică și a nivelului de trai, precum și ale strategiilor pentru reducerea sărăciei, iar acestea sunt baza sporirii nivelului de securitate națională și internațională. Aserțiunea este valabilă atât în cazul țărilor dezvoltate, industrializate, cât și în cazul țărilor în curs de dezvoltare. Acestea din urmă nu pot prospera dacă nu își consolidează capacitatea științifică, tehnologică și inovatoare ce le va permite să se încadreze în economia globală din ce în ce mai competitivă și în sistemul comerțului deschis.

Introducem aici și conceptul de *competitivitate*, ce include, pe lângă componente instituționale (instituții, infrastructură, sănătate, educație, mediu macroeconomic, piața de bunuri, piața muncii, piața financiară etc.) și componente referitoare la știință-tehnologie-inovație (pregătirea tehnologică și capacitatea de inovare)⁸. Acest concept este esențial deoarece securitatea națională și internațională nu pot fi realizate fără centrarea pe inițiative ce cresc competitivitatea și calitatea vieții, concurând, în aceleași timp, pentru întâmpinarea cu succes a provocărilor la adresa securității.

Din cele enunțate mai sus se poate desprinde o ipoteză: stabilitatea/riscul de eșec al unui stat este corelată/corelat cu nivelul de competitivitate al acestuia. În cele ce urmează vom încerca să validăm această ipoteză prin analiza unor statistici referitoare la aceste două elemente.

2. Securitate, state slabe/eșuate și competitivitate

Statul este, în prezent, supus unei presiuni duble: internă, de a satisface nevoile de bază ale cetățenilor și instituțiilor sale, și externă, de a face față transformărilor ce se desfășoară la nivel internațional⁹. Globalizarea este deja cunoscută ca unul dintre factorii principali ai erodării suveranității statului, piețele globale, rețelele transnaționale, normele internaționale și valorile cosmopolite reducând semnificativ rolul și sfera de control al/a statelor. În acest context, statul trebuie să își păstreze și să dezvolte capacitatea de a furniza unele dintre bunurile politice fundamentale asociate stărilor: securitate fizică, instituții politice legitime, management economic și bunăstare socială. Eșecul voit sau nu în furnizarea acestor bunuri îl definesc drept *stat slab*¹⁰. Subiectul statelor slabe a devenit la modă în relațiile

⁸, Klaus SCHWAB (ed.), *Insight Report. The Global Competitiveness Report 2012-2013. Full data edition*, World Economic Forum, Geneva, 2012, pp. 4-8, URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf.

⁹ Pentru mai multe detalii, vezi SARCINSCHI, Alexandra, *State între slăbiciune, eșec sau colaps*, în „Lumea 2009. Enciclopedie politică și militară (Studii strategice și de securitate)”, Teodor FRUNZETI și Vladimir ZODIAN (coord.), București: Ed. CTEA, 2009, 1104 pag., pp. 161-178.

¹⁰ Stewart PATRICK, *Weak States and Global Threats: Fact or Fiction?*, în „The Washington Quarterly”, No. 29:2, Spring 2006, pp. 27-53.

internaționale începând cu a doua parte a anilor '90, acestea fiind privite ca o epidemie a sistemului internațional, ale cărei simptome, născute prin combinarea unei largi varietăți de factori, lăsate netratate, ar putea contribui la propagarea instabilității în regiuni vaste ale lumii. Cel mai des vehiculat scenariu era cel în care violențele dintr-un stat slab ar lua amploare afectând și statele vecine, iar comunitatea internațională ar fi nevoită să intervină.¹¹ Acest scenariu a devenit realitate în cazul destrămării Iugoslaviei și în cel al intervențiilor militare în Orientul Apropiat.

În comparație cu alte țări în curs de dezvoltare, există posibilitatea ca statele slabe să fie mai grav afectate de creșterea înceată sau nulă a economiei și să fie foarte departe de atingerea până în anul 2015 a ODM. În cele mai multe cazuri, cetățenii acestor state slabe sunt săraci și subdezvoltați, suferă de boli cronice și au o speranță de viață scăzută, sunt privați de accesul la educație și servicii de sănătate fundamentale, sunt victime ale discriminării de gen și nu au acces la tehnologia modernă.

Cauzele slăbiciunii diferă de la stat la stat. Este evident că sărăcia erodează capacitatea statului prin degradarea capitalului uman, împiedicarea dezvoltării instituțiilor și piețelor eficiente, crearea unui mediu favorabil guvernării corupte, alimentarea conflictelor. Deși sărăcia accentuează slăbiciunea statului, slăbiciunea este consecință și a deficitului altor capacități: lipsa de legitimitate politică, lipsa de competență în guvernarea economică și în asigurarea serviciilor esențiale către populație, dar și prin absența securității evidențiată prin prezența conflictului și a instabilității. Fiecare dintre aceste probleme de capacitate pot, la rândul lor, să exacerbeze sărăcia¹².

Când statul nu poate furniza decât o cantitate foarte limitată de bunuri politice esențiale, se poate vorbi despre *stat eşuat*. Aceste state își pierd treptat rolul de furnizori principali de bunuri politice în favoarea unor actori nonstatali sau chiar a unor „lorzi ai războiului”. Astfel, un stat eşuat este o formă de organizare politică lipsită de conținut care nu este capabilă sau nu dorește să își îndeplinească obligațiile fundamentale ce-i revin ca stat-națiune în lumea contemporană. Într-un asemenea stat, instituțiile sunt defectuoase, dezbaterile democratice este absentă, juridicul este derivat din executiv și nu independent, cetățenii știu că nu se pot baza pe sistemul judiciar, birocrăția și-a pierdut simțul responsabilității profesionale și este un factor al oprimării cetățenilor. Robert Rotberg identifică și alte caracteristici ale statului eşuat: distrugerea infrastructurii (linii telefonice și transport ineficiente, rezerve de apă potabilă secătuite, întreruperi în furnizarea curentului electric, facilități educaționale și medicale degradate); creșterea analfabetismului; creșterea ratei mortalității infantile; creșterea sărăciei; adâncirea prăpăstiei dintre bogați și săraci; dezvoltarea corupției; imposibilitatea de a proiecta puterea în afara limitelor capitalei

¹¹ Stacy R. CLOSSON, *The Nexus of the Weak State and International Security: It All Depends on the Location of Sovereignty*, Paper presented at the British International Studies Association, 2006 Annual Conference, University of Cork, Ireland, p. 2.

¹² Lael BRAINARD, Derek CHOLLET (Eds.), *Too Poor for Peace? Global Poverty, Conflict, and Security in the 21st Century*, The Brookings Institution, Washington, 2007, p. 34.

administrative și de a controla periferiile naționale; creșterea ratei criminalității; creșterea nivelului de insecuritate.¹³

Se observă că în aceste state, conform definiției, știința, tehnologia și inovația nu numai că nu sunt obiect al politicilor guvernamentale, ci, dimpotrivă, sunt privite ca elemente negative. Cel mult, într-un astfel de stat, acest trinom poate fi promovat doar pentru dezvoltarea unor noi mijloace și instrumente de control și opresiune.

Statele slabe/eșuate, în cele mai multe dintre cazuri, nu reușesc să întrunească condițiile pentru aplicarea modelelor standard de dezvoltare economică promovate de către ONU. În general, acest tip de state sunt caracterizate de un grad ridicat de violență internă ce face și mai dificilă ajutorarea lor. Cele mai grave situații se înregistrează în statele eșuate, unde eroziunea capacității statului a atins cote înalte, perspectivele economice sunt negative, iar posibilitatea apariției unui conflict violent este foarte mare.

În acest context, corelația dintre nivelul de stabilitate/risc de eșec al unui stat și competitivitatea acestuia este evident deoarece ambele elemente ale analizei sunt definite în funcție de capacitatea statului de a furniza anumite bunuri cetățenilor săi.

Competitivitatea este definită drept set de instituții, politici și factori care determină nivelul de productivitate al unei țări¹⁴. Acesta din urmă determină nivelul de prosperitate și, în consecință, nivelul de securitate alături de alți indicatori. Competitivitatea are la bază 12 coloane: 1) instituții; 2) infrastructură; 3) mediu macroeconomic; 4) sănătate și educație primară; 5) educație superioară și instruire; 6) eficiența pieței de bunuri; 7) eficiența pieței muncii; 8) dezvoltarea pieței financiare; 9) nivelul de pregătire tehnologică; 10) dimensiunea pieței; 11) sofisticarea afacerilor; 12) inovația¹⁵. Aceste coloane se susțin una pe cealaltă și o slăbiciune în oricare dintre domeniile enunțate poate avea un impact negativ asupra celorlalte. De exemplu, capacitatea puternică de inovație (coloana 12) nu poate fi realizată fără o forță de muncă sănătoasă, bine educată și instruită (coloanele 4 și 5) care este capabilă să absoarbă noi tehnologii (coloana 9), iar fără finanțarea suficientă a cercetării și dezvoltării (coloana 8) sau fără o piață a bunurilor eficientă, nu este posibilă introducerea pe piață (coloana 6) a noilor tehnologii (coloana 9)¹⁶. Prin agregarea acestor elemente, sunt identificate trei tipuri de economii:

- nivelul 1: economii bazate pe factor, ce au drept elemente-cheie coloanele de la 1 la 4 (cerințe de bază);
- nivelul 2: economii bazate pe eficiență, cu elemente-cheie coloanele 5-10 (promotori ai eficienței);
- nivelul 3: economii bazate pe inovație, în care coloanele 11 și 12 sunt esențiale (factori de inovare și sofisticare).

¹³ Robert I. ROTBERG, *Nation-State Failure: A Recurring Phenomenon?*, NIC 2020 Project, 2003, p. 3-4.

¹⁴ Klaus SCHWAB, (ed.), *op. cit.*, 2012, pp. 4-7.

¹⁵ *Idem*, p. 8.

¹⁶ *Ibidem*.

În Raportul Forumului Economic Mondial, *The Global Competitiveness Report 2012-2013* (Raportul global asupra competitivității 2012-2013 - RGC), sunt identificate conform acestei tipologii 38 de economii bazate pe factor, 17 economii aflate în tranziție de la nivelul 1 la nivelul 2, 33 de economii bazate pe eficiență, 21 de economii în tranziție de la nivelul 2 la nivelul 3 și 35 de economii bazate pe inovație. În cele ce urmează vom corela scorurile câtorva dintre țările analizate în Raport, cu scorurile obținute de acestea într-o statistică a statelor eșuate realizată de către Fondul pentru Pace.

Fondul pentru Pace, în *Failed States Index* (Indexul statelor eșuate - ISE), propune 12 indicatori pentru analiza eșecului unui stat: presiuni demografice; mișcări masive de refugiați sau persoane dislocate intern, ce creează urgențe umanitare complexe; moșteniri ale unor grupări ce doreau răzbunare sau paranoia de grup; emigrare masivă a clasei medii și a elitelor profesionale; dezvoltare inegală în cadrul diverselor grupuri sociale; sărăcie, declin economic sever; pierderea legitimității statului; deteriorarea progresivă a serviciilor publice; suspendarea sau aplicarea arbitrară a statului de drept și nerespectarea drepturilor omului; aparat de securitate ce operează ca stat în stat; crearea elitelor divizate; intervenția altor state sau actori politici externi¹⁷. În urma analizei acestor indicatori în 117 țări, a fost format un clasament în care valorile mari (maxim 10) semnifică faptul că statul respectiv are caracteristicile unui stat eșuat, în timp ce valorile mici, apropiate de 0, semnifică absența acestor caracteristici. Sunt astfel stabilite patru mari categorii de statusuri ale statelor: alertă, avertizare, stabil și sustenabil.

Pornind de la ISE, vom încerca să arătăm existența corelațiilor între nivelul de stabilitate/risc de eșec al unui stat și competitivitatea acestuia, pe baza analizei unui eșantion format din primele trei țări cu cel mai mare punctaj din fiecare categorie de status de alertă, precum și țara cu cel mai scăzut punctaj, adică cea cu cel mai mare nivel de sustenabilitate. Întrucât pentru statele cu cel mai mare punctaj, cele așa-numit *eșuate* (Somalia, RD Congo și Sudan), nu există date în RGC, am introdus în eșantion următoarele trei țări din ISE din categoria *alertă* pentru care există date despre nivelul de competitivitate (Ciad, Zimbabwe și Haiti).

¹⁷ The Fund for Peace, *Failed States Index 2012*, 2012, URL: <http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2012>.

Nr. crt.	Țară	Scor ISD	Nivel de alertă	Scor RGC	Nivel de dezvoltare
1	Somalia	149,9	Alertă	fără date	fără date
2	RD Congo	111,2			
3	Sudan	109,4			
4	Ciad	107,6		3,05	1
5	Zimbabwe	106,3		3,34	1
6	Haiti	104,9		2,90	1
7	Iran	89,6	Avertizare	4,22	Tranziție 1-2
8	Rwanda	89,3		4,24	1
9	Malawi	88,8		3,38	1
10	România	59,5	Stabil	4,07	2
11	Kuwait	58,9		4,56	Tranziție 1-2
12	Mongolia	58,8		3,87	Tranziție 1-2
13	Australia	29,2	Sustenabil	5,12	3
14	Islanda	29,1		4,74	3
15	Olanda	28,1		5,50	3
16	Finlanda	20		5,55	3

Tabel nr. 1 - State eșuate/sustenabile și state necompetitive/ competitive¹⁸

Se observă că, în majoritatea cazurilor, un scor ISD înalt este corelat cu un scor RGC scăzut, cu alte cuvinte, cu cât un stat are un nivel de alertă mai ridicat, cu atât nivelul de dezvoltare este mai redus.

În eșantionul de mai sus se observă trei cazuri ce pot fi numite excepții, pentru care nivelul de alertă nu este corelat cu cel de dezvoltare: Iran, Kuwait și Mongolia. Trebuie subliniat faptul că nivelurile de dezvoltare nu reprezintă simpla însumare a indicatorilor reprezentați de cele 12 coloane ale competitivității, ci este vorba despre ponderi diferite ale acestora în stabilirea nivelului la care se află fiecare țară (indicatorii corespunzători coloanelor 1-4: 60%; 5-10: 35%; 11-12: 5%), astfel că pot exista discrepanțe între clasificarea crescătoare a țărilor în funcție de scorul RGC și nivelele de dezvoltare (cum se observă, de exemplu, în cazul României care, deși are un scor inferior Iranului și Rwandei, este încadrată într-o categorie superioară de dezvoltare). Mecanismele acestei situații trebuie căutate în cei 12 indicatori ai ISE și cele 12 coloane ale competitivității din RGC.

Indicatorii ISE pot fi încadrați în trei domenii: social (presiuni demografice; mișcări masive de refugiați sau persoane dislocate intern, ce creează urgențe umanitare complexe; moșteniri ale unor grupări ce doreau război sau paranoia de grup; emigrare masivă a clasei medii și a elitelor profesionale), economic (dezvoltare inegală în cadrul diverselor grupuri sociale; sărăcie, declin economic sever), politic și militar (pierderea legitimității statului; deteriorarea progresivă a serviciilor publice; suspendarea sau aplicarea arbitrară a statului de drept și nerespectarea drepturilor

¹⁸ Conform statisticilor prezentate: *Failed States Index 2012* și *The Global Competitiveness Report 2012-2013*.

omului; aparat de securitate ce operează ca stat în stat; crearea elitelor divizate; intervenția altor state sau actori politici externi). Se observă că, în principal, primele două domenii pot fi corelate cu competitivitatea, ce are la bază o componentă preponderent economică, chiar dacă implică și una politică, identificată prin instituții al căror rol este de a favoriza competitivitatea și creșterea. Astfel, în cazul Iranului, de exemplu, scorul ISE ridicat este influențat de indicatorii politici și militari ce însumează peste 50% din punctajul final, plasând țara la un nivel ridicat de alertă, deși, din punct de vedere al scorului RGC, Iranul (4,22) este mai bine plasat decât România (4,07). Mai mult, aceleași probleme de natură politică și militară influențează negativ indicatorii sociali și economici de bază, astfel că Iranul este inclus în categoria țărilor în tranziție de la economia bazată pe factor la cea bazată pe eficiență, deși deține un punctaj mai mare decât țări care se află la primele trei niveluri de dezvoltare: Grecia (nivelul 3, scor RGC 3,86), Slovacia (nivelul 3, scor RGC 4,14), Argentina (tranziție de la nivelul 2 la 3, scor RGC 3,87), Croația (tranziție de la nivelul 2 la 3, scor RGC 4,04), Muntenegru (nivelul 2, scor RGC 4,14), Ucraina (nivelul 2, scor RGC 4,14) etc. Aceasta se traduce prin aceea că situația politică, socială și economică dificilă a Iranului se reflectă și în ceea ce privește factorii sofisticare și inovare care sunt definitorii pentru un nivel ridicat de dezvoltare a unei țări (conform unui clasament pe baza acestor doi indicatori, Iranul se află pe poziția 77 în lume, spre deosebire de poziția 66 pe care o ocupă în clasamentul stabilit pe baza indexului global RGC).

Aceeași situație se înregistrează și în Kuwait și Mongolia unde, deși scorul RGC este mai mare decât al unor țări aflate la niveluri superioare de dezvoltare, probleme sociale și economice se reflectă în scorurile pentru indicatorii referitori la eficiență, sofisticare și inovare.

În consecință, se poate afirma că există o relație biunivocă între nivelul de alertă al unei țări și cel de dezvoltare, măsurate cu instrumentele puse la dispoziție de ISE și RGC. Nu numai că slăbiciunea unui stat se reflectă în competitivitate redusă, dar și aceasta din urmă predispune la eșec în furnizarea de bunuri politice esențiale.

Concluzii

Știința-tehnologia-inovația sunt elemente de bază ale dezvoltării durabile. Aceasta înseamnă că investind în acest trinom este posibilă, pe de o parte, reducerea problemelor sociale și economice ale unei țări și, pe de altă parte, sporirea competitivității și securității aceleiași țări. Eșecul în dezvoltarea și promovarea în scopuri benefice omenirii a științei, tehnologiei și inovației unei țări poate determina eșecul statului respectiv întrucât acesta nu va mai fi capabil să ofere cetățenilor nici bunăstare, nici motive pentru legitimarea sa. Un stat care nu dorește sau nu poate să dezvolte trinomul menționat favorizează intenționat sau nu sărăcia, migrația forței de muncă înalt calificate, șomajul, analfabetismul, corupția, poluarea, discriminarea, crima organizată, terorismul etc. și, implicit, un nivel scăzut de dezvoltare și unul ridicat de insecuritate.

Așadar, stabilitatea/riscul de eșec al unui stat este corelată/corelat cu nivelul de competitivitate al acestuia. Relația este biunivocă, complexă și complicată, incluzând elemente multiple, ilustrate de indicatorii prezentați anterior, ce se influențează unele pe altele, deși fac parte din domenii diferite ale vieții sociale. În consecință, știința, tehnologia, inovația, competitivitatea și securitatea stau la baza progresului omenirii creându-l, dar fiind și potențate de către acesta.

Bibliografie:

1. Centrul de informare ONU pentru România, *Obiectivele de dezvoltare ale mileniului*, f.a., URL: <http://www.onuinfo.ro/odm/>;
2. The Fund for Peace, *Failed States Index 2012*, 2012, URL: <http://www.fundforpeace.org/global/?q=fsi-grid2012>;
3. UN Department of Economic and Social Affairs, Division for Sustainable Development, *Agenda 21*, 1992, URL: http://www.un.org/esa/dsd/agenda21/res_agenda21_00.shtml;
4. UN General Assembly, *Report of the United Nations Conference on Environment and Development (Rio de Janeiro, 3-14 June 1992), Annex I, Rio Declaration on Environment and Development*, 1992, URL: <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>;
5. UN, *Agenda item 10. Outcome of the Conference. The Future We Want*, A/CONF.216/L.1, Rio de Janeiro, 20-22 June 2012;
6. BRAINARD, Lael; Derek CHOLLET (Eds.), *Too Poor for Peace? Global Poverty, Conflict, and Security in the 21st Century*, Washington: The Brookings Institution, 2007.
7. CLOSSON, Stacy R., *The Nexus of the Weak State and International Security: It All Depends on the Location of Sovereignty*, Paper presented at the British International Studies Association, 2006 Annual Conference, University of Cork, Ireland;
8. FRUNZETI, Teodor și Vladimir ZODIAN (coord.), *Lumea 2011. Enciclopedie politică și militară (Studii strategice și de securitate)*, București: Ed. CTEA, 2011, 820 pag., pp. 98-117;
9. FRUNZETI, Teodor și Vladimir ZODIAN (coord.), *Lumea 2009. Enciclopedie politică și militară (Studii strategice și de securitate)*, București: Ed. CTEA, 2009, 1104 pag., pp. 161-178;
10. PATRICK, Stewart, *Weak States and Global Threats: Fact or Fiction?*, în „The Washington Quarterly”, No. 29:2, Spring 2006, pp. 27-53;
11. POPA, Marcel D. (coord.), *Dicționar enciclopedic. Vol. VI (R-T)*, București: Editura Univers Enciclopedic, 2006;
12. ROTBERG, Robert I., *Nation-State Failure: A Recurring Phenomenon?*, NIC 2020 Project, 2003, URL: http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/cia/nic2020/panel2_nov6.pdf;

13. SACHS, Jeffrey D., *From Millenium Development Goals to Sustainable Development Goals*, în „The Lancet”, Volume 379, Issue 9832, 9 June 2012, pp. 2206 – 2211, URL: <http://jeffsachs.org/wp-content/uploads/2012/06/From-MDGs-to-SDGs-Lancet-June-2012.pdf>;
14. SCHWAB, Klaus (ed.), *Insight Report. The Global Competitiveness Report 2012-2013. Full data edition*, World Economic Forum, Geneva, 2012, URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf.

RISCURI ȘI AMENINȚĂRI LA ADRESA MEDIULUI INTERNAȚIONAL DE SECURITATE ÎN CONTEXTUL CRIZEI ECONOMICE GLOBALE. OPORTUNITĂȚI PENTRU ROMÂNIA

*Dr. Iulian POPA**

Rezumat: În perioada actuală, situația internațională capătă aspecte deosebit de complexe în paralel cu un dinamism specific sferei relațiilor internaționale.

Securitatea globală trebuie privită din mai multe perspective, respectiv din puncte de vedere politic, militar, economic, ecologic, alimentar sau demografic.

Specificitatea acestei situații de ansamblu cu totul deosebită constă în aceea că se derulează pe fondul unor crize economice și financiare severe, care accentuează dificultatea în a identifica soluții la problemele dificile care trebuiesc rezolvate de comunitatea internațională.

La toate acestea, se adaugă și nevoia de vigilență în ceea ce privește fenomenul terorismului, inclusiv în privința României, care nu trebuie să se considere ferită de acest tip de amenințări.

Pe de altă parte, în privința României, pentru a avea o imagine de ansamblu cât mai aproape de acuratețe, trebuie să luăm în discuție și oportunitățile pe care le are, elemente care pot oferi un suport în a înfrunța cu succes riscurile și amenințările.

Toate acestea pot fi privite ca aspecte noi în evoluția mediului de securitate internațional, ca elemente ce trebuiesc privite în complexitatea și – mai ales – în simultaneitatea lor.

Cuvinte-cheie: riscuri, amenințări, criză economică,

Dintotdeauna, domeniul relațiilor internaționale a fost considerat ca fiind cel mai dinamic dintre toate științele. Asta pentru că, de exemplu, în domeniul fizicii, chimiei sau matematicii apar elemente noi odată la câțiva ani sau zeci de ani, în timp ce în sfera relațiilor internaționale zilnic apar noi evenimente, noi evoluții sau involuții.

De aceea, pentru a performa în aceste domenii, este necesară o permanentă informare, o bună putere de sinteză și analiză, asemenea unui joc de șah, în care trebuie să anticipezi mutările adversarului. În context, este interesant de menționat că diplomația rusă este considerată una dintre cele mai redutabile. Dar o mică parte din publicul larg știe că la angajarea în ministerul rus de externe, ca probă eliminatorie, este jocul de șah.

Perioada pe care o parcurgem este de o complexitate deosebită, fiind caracterizată de suprapunerea unui complex de riscuri și amenințări, toate pe fondul crizelor economice și financiare, care fac și mai complicată situația internațională.

Riscurile și amenințările existente sunt de natură politice, militare, ecologice, economice, alimentare, cibernetice, teroriste, demografice și probabil că nu le-am enumerat decât pe cele mai vizibile. Să încercăm să identificăm pe cele mai semnificative dintre acestea, după care să reliefăm – paradoxal la prima vedere - și **oportunitățile pentru România** în acest context extrem de complicat.

* *Doctor în Științe Politice și absolvent a două cursuri de specializare în Germania, în domeniul cooperării și securității europene și euro-atlantice; consilier în Ministerul Apărării Naționale.*

1. Riscuri și amenințări

1.1. Evoluții din sfera politico-militară

Situația din Uniunea Europeană

Criza economică și financiară a contribuit la deteriorarea și a situației din Uniunea Europeană. Evoluțiile economice influențează direct mișcările din zona politicului în toate țările comunitare. Elementele care evidențiază evoluția sunt acelea care arată schimbarea de guverne în mai multe țări, regimurile de centru-dreapta fiind înlocuite cu guverne de centru-stânga, considerate mai apropiate de interesele claselor sociale cu venituri mai modeste.

Se poate pune întrebarea: ce legătură acest aspect cu tema abordată în discuție? Corelarea este după cum urmează. În Europa, tendința populației este de îmbătrânire (spre deosebire de SUA). Este firesc ca aceste comunități mai înaintate în vârstă să aibă orientări politice mai de centru-stânga. Este evident că nevoile acestor oameni sunt legate mai curând legate de aspecte sociale precum: asistență medicală, pensii, alte ajutoare sociale. Unei populații de acest tip este mai dificil de propus sau promis bugete mai de austeritate, iar apoi să li se promită programe de înarmare sau de dotare a serviciilor speciale, ale Poliției sau ale Armatei.

La sfârșitul lunii septembrie 2012, la Bruxelles a fost organizată o reuniune cu tema Schimbarea rolului serviciilor de informații după 9 septembrie 200, cu lecții pentru guverne, industrie și societatea civilă. În cadrul dezbaterilor, Lordul George Robertson (fostul secretar general al NATO) a caracterizat situația actuală ca fiind una complicată, în primul rând datorită lipsei resurselor adecvate, care să poată susține măsurile corespunzătoare pentru contracararea riscurilor și amenințărilor.

Ținând cont de faptul că România are drept partener economic în ponderea cea mai importantă, este evident că și România este afectată de aceste evoluții, inclusiv în corelarea dintre evoluțiile economice, bugetele naționale și – implicit – finanțarea instituțiilor din sistemul de apărare, ordine publică și siguranță națională. Este de mare actualitate – în cazul României – situația cu achiziția avioanelor care să intre în dotarea Forțelor Aeriene ale Armatei, în contextul în care resursa de zbor a flotei României expiră în 2-3 ani.

Este o situație foarte delicată, pentru că este complicat de explicat publicului larg că în vremuri atât de dificile din punct de vedere economic și financiar trebuie să cumpărăm avioane. Din păcate, acum circa 3 ani chiar un marcant lider politic, fost premier, a lansat pe piață celebra întrebare: „De ce să cumpărăm avioane, că România nu e în război?”. E trist dacă un lider politic marcant nu înțelege subiectul, ce pretenții să mai avem la omul obișnuit, preocupat de nevoile și grijile zilnice.

Prin urmare, o țară fără dotările – în cazul exemplificat necesare Forțelor Aeriene – este vulnerabilă. Este adevărat, nu suntem în război. Și este bine că nu suntem în război. Dar oare e indicat să începă un război și abia atunci să începem procedurile pentru dotare? Majoritatea publicului larg nu știe că procedurile pentru achiziții durează ani de zile, în cadrul contractelor mari.

Revenind la situația de ansamblu la nivel internațional, trebuie amintit că toate țările au fost nevoite să-și restrângă bugetele de apărare – în cazul de care vorbim.

Chestiunea care se pune și cred că ar fi recomandabil în această situație dificilă, reală, serioasă ar trebui să abordeze următoarele elemente:

- stabilirea priorităților și:
- gândirea unor dotări prin programe derulate pe mai mulți ani, pentru a ușura sarcina bugetară.

În cazul concret al României și ținând cont de concluziile de la mai multe conferințe internaționale la care am participat, apreciez că ar trebui modificarea filosofiei de achiziții, astfel: în prezent, se încep mai multe programe de achiziții și se alocă anual câte puțin pentru mai multe astfel de programe. În Occident se optează pentru formularea priorităților și se rezolvă pe rând, dar integral, fiecare program în parte. Anul următor se alocă bani pentru următoarele programe de pe lista de priorități stabilită. Și tot așa.

La nivel european se remarcă o stare de nervozitate, inclusiv în Parlamentul European. Acum, aici, dominant este grupul parlamentar popular, dar tendința este de schimbare anul viitor (2013) către socialiști și liberali, dacă ținem cont de tendința remarcată în ultimii 2-3 ani în alegerile naționale. Aceasta conduce la o stare de incertitudine mai ales în ceea ce privește bugetele viitoare, pentru că de la bugete pornesc toate discuțiile, toate calculele în ceea ce privește dotarea pentru domeniile care țin de securitate.

Situația din Orientul Mijlociu

În momentul în care scriu aceste rânduri (26 septembrie 2012) elementele din această parte a lumii se prezentau – în mare – după cum urmează: Iranul și-a intensificat programul nuclear, ajungând la peste 3.500 de centrifuge pentru îmbogățirea uraniului, având ambiția declarată de a depăși cifra de 7.000. Liderii iranieni susțin că este vorba de un program civil, care vizează domenii precum cel al sănătății sau cel al obținerii de energie electrică. Israelul acuză că este vorba de un program intensificat pentru obținerea armei nucleare și insistă să obțină sprijin internațional care să le permită să atace instalațiile nucleare ale Iranului (majoritatea acestora aflându-se în subteran).

Pe de altă parte, lumea arabă amenință cu replici foarte dure la adresa Israelului, toată situația riscând să degereze într-un conflict foarte periculos. Unii lideri arabi vorbesc chiar de un al III-lea război mondial.

În altă ordine de idei, în luna noiembrie 2012, în SUA vor avea loc alegeri prezidențiale. Liderii israelieni încearcă să convingă Administrația Obama să dea binecuvântarea declanșării atacului asupra Iranului până la alegerile din noiembrie. Până acum nu au reușit, iar președintele Obama a declarat că va face tot posibilul ca acest atac să nu aibă loc, cel puțin până la alegeri sau pe durata mandatului său, acesta preferând calea negocierilor.

Oamenii de știință apreciază că Iranul nu are cum să realizeze bomba nucleară, din punct de vedere tehnic, mai devreme de un an și jumătate. Cu alte cuvinte, nu s-ar justifica graba unui asemenea atac care ar fi extrem de riscant din perspectiva posibilelor evoluții și consecințe pentru întreaga comunitate internațională.

La sfârșitul lunii septembrie 2012, la New York a avut loc o nouă serie de negocieri între Iran și G5 + 1, la nivel de miniștri de externe. Grupul celor șase mari

puteri care negociază cu Teheranul în controversatul dosar nuclear iranian este constituit din cele 5 țări membre permanente ale Consiliului de Securitate al ONU (China, Franța, Marea Britanie, Rusia, SUA) plus Germania.

Reprezentanți ai autorităților iraniene afirmă că / în cazul eșuării negocierilor cu G5 + 1 / Iranul va obține uraniu îmbogățit 60%, necesar funcționării submarinelor sale. Experții nucleari occidentali consideră că Iranul obține deja uraniu îmbogățit peste nivelul permis, acela de 20% (uraniul îmbogățit 90% servește la fabricarea bombei atomice).

În tot acest joc diplomatic și politic, Federația Rusă se plasează discret de partea arabilor, inclusiv prin furnizarea de armament.

La toate aceste aspecte prezentate se adaugă situația incendiară din nordul Africii, unde în mai multe țări s-au schimbat regimurile politice și trebuie avut în vedere predictibilitatea acestor noi guverne, al căror comportament n-a fost încă neverificat, evoluțiile fiind recente.

În acest moment (începutul lunii octombrie 2012), dosarul Siriei este cel mai îngrijorător, pentru că se afundă tot mai mult într-un război civil cu multe victime (peste 31 000, până în octombrie 2012) – îndeosebi în rândul civililor – iar populația se confruntă cu o criză alimentară din ce în ce mai extinsă. Pe lângă problemele interne, legate de protestele împotriva actualului regim, a apărut și un aspect de relații externe. Este vorba de faptul că în noaptea de 3 spre 4 octombrie 2012, Turcia a fost bombardată de pe teritoriul sirian. În aceeași noapte, la Bruxelles a avut loc o reuniune a ambasadorilor NATO pentru a evalua situația, putându-se invoca art. 5 din Tratatul NATO, care prevede că un atac împotriva unui stat membru NATO este considerat atac împotriva tuturor. De cealaltă parte, oficiali sirieni au declarat că vor declanșa o anchetă pentru a se stabili vinovații, sugerând că nu este o acțiune guvernamentală, ci că ar fi acțiunea unor grupări teroriste sau ale rebelilor, în încercarea de a provoca Turcia împotriva regimului lui Bashar al Ashad. Evoluțiile sunt într-o continuă și rapidă derulare.

Din toate aceste elemente, se poate concluziona că – pe acest subiect – situația este deosebit de complexă, dinamică, periculoasă și – cel mai grav – cu totul imprezvizibilă. Asta pentru că se știe că în orice analiză în acest domeniu, gradul de predictibilitate este primul aspect luat în a evalua un actor internațional, o regiune sau stare conflictuală.

Nici România nu este în perfectă siguranță raportat la această regiune, având în vedere faptul că – potrivit celor mai recente evaluări – rachetele cu rază medie de acțiune ale Iranului pot atinge și teritoriile Bulgariei și României. Ne rămâne să sperăm că diplomația românească va proba din nou talentul, tradiția și buna reputație în a fi mediator eficient în Orientul Mijlociu, inclusiv în interes propriu.

Situația din fostul spațiu iugoslav

Kosovo constituie principalul subiect controversat al acestei regiuni. În încercarea de găsi soluții, în octombrie 2012, guvernul sârb a stabilit o echipă de negociatori care să lucreze cu reprezentanții provinciei Kosovo.

Situația din vecinătatea estică a României

Republica Moldova și Ucraina reprezintă două puncte importante pe agenda de politică externă a României, inclusiv din perspectiva agendei de securitate. În primul rând pentru țara noastră, în al doilea rând pentru Uniunea Europeană, ținând cont de faptul că noi am devenit granița de est a UE.

Republica Moldova are dezavantajul că este de interes și pentru sfera de interes a Federației Ruse. Din această perspectivă, este de înțeles grija cu care trebuie abordată de către diplomația română acest subiect.

De exemplu, presiunile Moscovei au condus – indirect – la o decizie care nu face cinste Republicii Moldova. Este vorba de faptul că dialogul Chișinăului cu Uniunea Europeană se derulează prin Budapesta.

Sau: alt exemplu: în ultima vreme, s-a tot acreditat ideea că se pune la cale unirea Republicii Moldova cu România, incitând la antiromânism, crescând sentimentul antiromânesc.

Privitor la Transnistria, această provincie separatistă și-a declarat independența, iar Rusia este gata să o recunoască. Aceasta, probabil ca răspuns la preconizata intenție a guvernului de la Chișinău de a modifica constituția țării, astfel aceasta să-i permită găzduirea de baze militare ale NATO pe teritoriul Republicii Moldova.

Ucraina – pe de altă parte – rămâne același vecin neprietenos cu România, în toate subiectele de interes comun, respectiv: Insula Șerpilor, Canalul Bâstroe, Combinatul de la Krivoi Rog, situația românilor din Ucraina (Bucovina). Mai mult, recent un politician ucrainean a lansat ideea că regiunea Bosniei ar putea deveni un motiv de conflict între Ucraina și România. Și, continua acesta aberația, România fiind stat membru NATO va fi ajutat de Alianță și ar fi o luptă inechitabilă. Iată deci o situație pe care diplomația românească trebuie să o gestioneze cu multă răbdare, tenacitate și înțelepciune.

Iată doar câteva exemple din vasta și complexa problematică a aspectelor ce pot conduce la factori de risc și / sau amenințări în vecinătatea apropiată din estul României, care trebuiesc gestionate cu atenție, privite în ansamblu, ținând cont de intercorelările inerente.

Situația din Asia și Asia-Pacific

Acest continent este într-o frenezie crescândă, căpătând o pondere tot mai mare atât în plan politic, dar și economic. Întreaga regiune beneficiază de bogății subterane de tot felul. Din păcate, această regiune a lumii este printre cele mai dense, ca zone conflictuale, și nu rareori tocmai bogățiile subterane constituie adevăratele cauze ale conflictelor.

Este edificator de amintit de conflictele din Irak, Afganistan, Cecenia, Osetia (Georgia / Federația Rusă), Nagorno-Karabach (Armenia / Azerbaidjan), Pakistan / India.

Mai nou, din septembrie 2012 a apărut și un diferend în Asia-Pacific, între China și Japonia, obiectul disputei constituindu-l controlul asupra insulelor Senkaku, despre care se spune că ar avea importante de hidrocarburi și pește.

Aceste insule sunt situate la circa 200 km nord-est de Taiwan și 400 km de Okinawa, fiind administrate de Japonia și revendicate de China. Conflictul diplomatic

dintre Tokyo și Beijing s-a declanșat după ce statul japonez a semnat un acord prin care prelua trei din cele cinci insule de la un proprietar privat, om de afaceri japonezi.

Un eventual conflict militar între aceste două puteri ar putea degenera incontrolabil, cu consecințe greu de estimat, nu doar pentru regiunea respectivă.

O altă chestiune sensibilă în regiunea Asia-Pacific o constituie existența rachetelor balistice nord-coreene, care reprezintă o amenințare permanentă la adresa securității în regiune, putând declanșa un conflict armat în peninsula coreeană.

Situația din Africa

La Adunarea Generală a ONU din octombrie 2012 au fost analizate crizele și conflictele mondiale actuale, precum și riscurile și amenințările de care trebuie să se țină cont.

În privința Africii, zonele îngrijorătoare – altele decât cele din nordul continentului, în Siria, despre care am amintit anterior – sunt în Mali, R. D. Congo, Somalia și Yemen.

În ceea ce privește situația din Mali, miniștrii europeni ai afacerilor externe, la data de 15 octombrie 2012, și-au dat acordul pentru planificarea unei misiuni militare a Uniunii Europene, în cadrul Politicii de Securitate și Apărare Comune. Se urmărește reglementarea gravei crize politice și militare din țară. Practic, se intenționează să se ajute armata statului african să se recucerească nordul țării, ocupat de grupuri islamiste. Justificarea intervenției a fost sintetizată de ministrul francez al apărării, apreciind că țara este pe cale să devină un „sanctuar terorist”, spunând că integritatea statului Mali înseamnă securitatea Europei.

Somalia se confruntă cu problema pirateriei din apele din vecinătatea sa estică, dar și cu probleme sociale grave. Chestiunea pirateriei se prelungește și comunitatea internațională se străduiește să aducă normalitatea în regiune. Țara noastră a trimis o fregată în zonă („Regele Ferdinand”), în cadrul operațiunii / antipiraterie / „Atalanta”, din Golful Aden.

1.2. Riscuri și amenințări teroriste

Este contraproductivă ideea potrivit căreia trebuie să ne liniștim în privința amenințărilor teroriste. Recent, directorul Serviciului Român de Informații, a declarat într-un interviu că România nu se poate considera în afara riscurilor și amenințărilor teroriste, dimpotrivă aceste sunt în creștere – în privința României. Mai mult, în luna octombrie 2012, acest subiect a fost unul dintre subiectele dezbătute într-o ședință a CSAT, în contextul recentului atentat de la Burgas, în Bulgaria. Să mai amintim și faptul că, recent, un lider terorist afgan a declarat că România și Bulgaria se afla pe harta țărilor ce sunt expuse riscului terorist. Prin urmare, se impune o vigilență sporită în privința monitorizării eventualelor surse de risc.

La nivel global, amenințările și riscurile teroriste par a fi amplificate de contextul internațional complicat, atât din punct de vedere al evoluțiilor politice, cât și economice și financiare. Cu alte cuvinte, criza economică conduce la criza de resurse financiare, care la rândul ei conduce la criză de resurse pentru instituțiile care au în atribuții sarcini ce se ocupă de securitatea și siguranța fiecărei țări în parte. Se

pare că de acest context internațional încearcă să profite și promotorii acestor idei care consideră că terorismul reprezintă singura modalitate de a se face dreptate.

1.3. Riscuri alimentare

Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură (FAO) avertizează de mai mult timp că mâncarea va deveni noul petrol, iar pământul va deveni noul aur.

Este o corelare între schimbările climatice și criza alimentară, pentru că aceste modificări ale evoluțiilor normale ale climei conduc automat la decimarea culturilor, la înfometarea animalelor, la creșterea prețurilor pentru alimente, la creșterea prețurilor pentru combustibili, care antrenează creșterea în lanț a tuturor cheltuielilor.

De exemplu, pentru România, seceta a condus la reducerea drastică a resurselor de apă, ce a condus la reducerea producției agricole – domeniu care constituie un capitol esențial în PIB-ul țării. Mai mult decât atât, lipsa apei a condus la lipsa resurselor pentru hidrocentrale, deci a însemnat o reducere îngrijorătoare a resurselor de apă, atât de necesare inclusiv pentru răcirea centralei nucleare de la Cernavodă.

Revenind la schimbările climatice, să trebuie să arătăm că biocombustibilii / vedeta anilor 2000 / nu mai sunt ceea ce păreau a fi. Asta pentru că în estimarea inițială, mai mult combustibili ar fi trebuit să însemne nevoia de mai puține alimente. Iată că nu se întâmplă așa. Deci chiar avem nevoie de multe alimente, pe măsura numărului tot mai mare al populației planetei.

O altă problemă recent apărută este aceea care se referă la speculația pe bursele de mărfuri agricole, care cresc artificial prețul acestor mărfuri, începând cu anul 2008, când a început criza economică mondială, deci inclusiv criza agricolă.

Soluția ar constitui-o crearea unei Bănci Centrale pentru Cereale și a unei Burse Internaționale a Cerealelor, care ar putea limita comiterea unor abuzuri în ceea ce privește crearea unor speculații greu de controlat.

Pe de altă parte, o altă soluție ar fi promovarea ideii de a schimba obiceiurile de consum, ca de exemplu: carnea nu mai este un produs de lux. În ultimii 20 de ani s-a dublat consumul. Numai în China, India, Brazilia, Rusia (BRIC) a crescut simțitor venitul anual pe cap de locuitor. An de an apare o creștere a consumului de alimente. Oferta este limitată. Ce e de făcut?

Prin urmare, o populație înfometată este o populație greu de controlat, ușor de manipulat și ușor de păcălit, deci de a fi în riscuri și amenințări.

1.4. Riscuri și amenințări ecologice

Dacă în urmă cu 30-40 de ani tematica mediului nu era de interes sau era privită ca fiind un moft, la începutul mileniului III problematica mediului pare a fi devenit a doua, ca preocupare, pentru comunitatea internațională. Subiectul este vast și ar necesita volume întregi de analize.

Cum spațiul este restrâns, ne vom limita la a puncta principalele elemente de interes și de actualitate.

Modificările climatice sunt tot mai îngrijorătoare, de la an la an. Încălzirea accelerată nu mai este un subiect doar pentru seminarii, a devenit deja o problemă

foarte serioasă pentru sănătatea locuitorilor planetei. Aceste schimbări climatice conduc chiar la schimbarea anotimpurilor, iar fenomenele extreme – precum inundațiile sau căderile abundente de zăpadă – au consecințe sociale și economice deosebit de serioase. În acest lanț al logicii se deduce că aceste schimbări climatice afectează indirect economia unei țări sau situația socială a acesteia.

Ținând cont de aceste efecte, liderii europeni au decis în 2007 că se impune reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră cu 20% până în 2020, cu 30% până în 2030 și cu cel puțin 50% până în 2050, raportat la anul 1990.

De asemenea, a apărut conceptul de nevoie de adaptare la noile condiții climatice, nevoia de contracarare a posibilelor inundații, cutremure, temperaturi mai ridicate decât cele normale. Totodată, se impune nevoia de a identifica modalitățile de a gestiona mai economic resursele de apă, resurse tot mai reduse și mai prețioase.

Printre motivele de preocupare față de evoluțiile climatice, putem aminti următoarele:

- creșterea temperaturii medii anuale cu aproape 1 grad Celsius (în anumite regiuni, această creștere este între 2 – 4 grade;
- criza alimentară poate să se accentueze, pe fondul apariției fenomenului de secetă;
- starea sănătății oamenilor și animalelor se poate agrava datorită fenomenelor naturale extreme, devenite tot mai frecvente;
- presiunea asupra bugetelor crește, aici înțelegând bugetele destinate contracarării efectelor asupra climei tot mai ciudate (noi standarde la construcții, realizarea de noi diguri, materiale și mijloace de pută împotriva incendiilor – urmare a căldurilor extreme etc.).
- reducerea PIB-lui fiecărei țări, ca urmare a afectării unor importante sectoare de activitate, precum: agricultura silvicultura, turismul (îndeosebi cel de litoral), transporturile și infrastructura etc.

În concluzie, este imperativ ca România să adopte măsurile adecvate pentru a diminua impactul schimbărilor climatice pe teritoriul său și pentru a proteja populația de efectele negative ale schimbărilor climatice.

1.5. Riscuri și amenințări economice

Din 2008, întreaga comunitate internațională se confruntă cu o criză economică severă. Cum toate economiile sunt în scădere de formă, este evident că și resursele produse sunt tot mai scăzute. Ca atare, resursele pentru domeniile de securitate, ordine publică și siguranță națională sunt de la an la an tot mai reduse.

De pildă, situația României – domeniul apărării - se prezintă astfel: conform angajamentelor față de NATO, bugetul M.Ap.N. ar trebui să fie de 2,38% din PIB. În ultimii 4 ani, bugetele au fost din ce în ce mai mici, ajungându-se / pentru anul 2012 / la procentul de 1,1% din PIB, adică mai puțin de jumătate din cât ar fi trebuit. Și celelalte instituții militare au bugetele în scădere. Cel puțin pentru următorii 2-3 ani, pentru România apare o dificultate suplimentară, din punct de vedere economic, deci și pentru bugetele aferente domeniilor apărării ori securității naționale, în sensul că

urmează ani în care țara noastră are un „vârf de sarcină” în ceea ce privește serviciul datoriei externe.

În asemenea circumstanțe, instituțiile statului cu responsabilități în asigurarea securității funcționează la limita de jos. De cele mai multe ori, parte din bugetul acestora care este frecvent aproape de zero este cea legată de înzestrarea acestora.

Prin urmare, aspectele economice, criza actuală, afectează sever instituțiile amintite ale statului (și asta e valabil în toate țările, poate cu excepția Chinei), care trebuie să compenseze lipsa resurselor cu o sporire a vigilenței pentru a contracara eventuale riscuri și amenințări la adresa securității populației, a infrastructurii, a statului în general.

Pe de altă parte, ca o constrângere suplimentară, factorii de decizie români trebuie să fie prudenți referitor la gradul de îndatorare. O sumă prea mare ajută pe moment, dar constituie o povară pentru viitor. Ca atare, trebuie găsit un optim.

1.6. Riscuri și amenințări cibernetice

Extinderea și dezvoltarea sistemelor informaționale a condus la situația că practic nu mai există domeniu care să utilizeze tehnica de calcul, cu toate beneficiile acesteia.

Tocmai această extindere poate crea vulnerabilități ale diferitelor sisteme cu consecințe imprevizibile, greu de estimat, în funcție de domeniul atacat. A apărut și s-a consacrat deja noțiunea de cyberterrorism. Interconexiunea dintre mai toate domeniile vieții sociale trebuie să îndemne autoritățile la maximă prudență și atenție pentru a se evita atacuri reușite ale teroriștilor. Serviciile speciale și-au creat deja departamente speciale care se ocupă de acest subiect, ce a devenit foarte important.

Să ne imaginăm ce consecințe ar avea un atac reușit al unui hacker asupra sistemului bancar. Ce haos ar apărea, cum ar putea populația să-și piardă economiile, ce brambureală ar apărea la nivelul întregii societăți.

Complexitatea domeniului, importanța sa, face ca specialiștii de vârf din domeniul IT să fie foarte căutați și foarte bine plătiți. Adesea cei mai buni sunt recrutați chiar de pe băncile facultăților. În unele țări, dar și la Pentagon, chiar și hackeri foarte „talentați” sunt recrutați și folosiți în scopuri nobile.

În octombrie 2012, în presa internațională a apărut ideea cum că NATO și Rusia se pregătesc intens pentru un război electronic (Agerpres / 18 octombrie 2012). De altfel, Moscova nu ascunde planurile sale privind elaborarea de arme cibernetice. Astfel, de curând Ministerul rus al Apărării a anunțat organizarea unui concurs în vederea studierii potențialului de arme informaționale ofensive.

În perioada 13-16 noiembrie 2012, NATO a organizat un exercițiu militar („NATO Cyber Coalition 2012”). Scenariul preconizat a fost, potrivit unor surse, gândit astfel: o țară africană a intrat în conflict cu NATO și a atacat masiv cibernetic două țări ale Alianței, Ungaria și Estonia. Hackerii agresori africani reușesc, cu ajutorul unui virus, să scoată din funcțiune aparatele de bord ale unui avion militar de transport al Alianței, avion care se prăbușește pe teritoriul Ungariei, eveniment care are drept consecință moartea unor militari NATO și a unor civili pașnici. Simultan, hackerii desfășoară o serie de atacuri cibernetice în masă asupra unor obiective de

infrastructură din Estonia, fapt care duce la paralizarea activității din această țară. Într-o reuniune de urgență a NATO, se decide că prejudiciul adus de hackeri este suficient pentru a pune în aplicare Articolul 5 din Tratatul privind securitatea colectivă semnat la Washington (la 4 aprilie 1949). Alianța trebuie să repare prejudiciul, să-l repereze pe agresor și să propună măsuri pentru un contraatac, prin mijloace cibernetice și militare.

În pofida faptului că în scenariu este vorba de o „țară africană”, în realitate agresorii cibernetici (cei mai probabili) sunt considerați Rusia, China și Iran. De altfel, recent, secretarul american al apărării, Leon Panetta, a amenințat cu „măsuri preventive eficiente”, în cazul descoperirii unui pericol cibernetic serios la adresa securității naționale a SUA. Potrivit demnitarului american, consecințele unor asemenea atacuri, dacă acestea s-ar produce, pot fi comparate cu atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 și ar putea duce la un „Pearl Harbor cibernetic”.

1.7. Riscuri și amenințări demografice

La prima vedere, formularea poate părea ciudată și ar putea să apară întrebarea ce legătură ar putea să aibă factorul demografic cu domeniul securității. Raționamentul este după cum urmează:

Populația în Europa, ca medie, scade numeric și îmbătrânește. În SUA fenomenul este invers, adică crește ca număr și scade – ca medie de vârstă.

Pe termen lung, din punct de vedere economic, îmbătrânirea populației (și România intră în această categorie) înseamnă deformarea piramidei categoriilor de vârstă, care se traduce prin scăderea numărului persoanelor active, care trebuie să întrețină la pensie tot mai multe persoane inactive, ieșite din sistemul economic. Consecințele pe termen mediu și lung ale acestei tendințe pot deveni greu de estimat și deosebit de grave.

Din perspectivă militară și de securitate, această tendință de scădere demografică are de asemenea consecințe negative, pentru că înaintarea în vârstă – ca medie – a populației nu este de natură să speranțe cu privire la îmbunătățirea performanțelor și abilităților militare, sportive și de altă natură, necesare acestor meserii specifice, distincte. Eufemistic vorbind, peste 10 – 20 de ani tinerii doritori să lucreze în aceste domenii de activitate vor deveni tot mai rari și mai prețioși.

2. Oportunități pentru România

2.1. Scutul antirachetă

Deși este o chestiune criticată și în interior și în exterior, acest subiect poate deveni o oportunitate pentru România, dacă va fi abordată și implementată cu inteligență, cu tact, cu perseverență în colaborare cu partenerii americani, dar și cu ceilalți aliați din NATO.

Decizia acceptării amplasării scutului antirachetă pe teritoriul României a fost una îndrăzneță și cu viziune. Succint, argumentele pot fi amintite astfel:

- a) consolidarea parteneriatelor noastre, demonstrând prin fapte că putem depăși cadrul teoretic al colaborării;

- b) sporirea încrederii aliaților în modul de colaborare cu Armata României;
- c) punerea pe harta Europei a țării noastre din punct de vedere al coordonatelor strategice și militare;
- d) adăugarea la zestrea națională a unei noi și bogate experiențe, atât din punct de vedere al colaborării între militari, cât și din punct de vedere al schimbului de tehnologie;
- e) îmbunătățirea infrastructurii în regiune, similar cu dezvoltările apărute în Dobrogea, în regiunea bazei militare de la Mihail Kogălniceanu;
- f) crearea de noi locuri de muncă în regiune.

2.2. Parteneriatul strategic cu SUA

În ciuda faptului că unii analiști tendențioși consideră că SUA sunt o superputere în decădere, pentru încă cel puțin 20 – 30 de ani acestea vor rămâne cea mai mare putere politică, economică și militară. Prin urmare, este în interesul României să aibă o relație privilegiată cu SUA.

Este o oportunitate pentru noi de a avea o relație privilegiată cu această superputere și această abordare trebuie menținută indiferent de partidul care este la guvernare, respectiv cine este la Casa Albă, un republican sau un democrat. Este important de menționat aceasta, în contextul în care – la momentul scrierii acestui material nu știm cine va fi noul președinte al SUA (Barak Obama – democrat – sau Mitt Romney – republican), după alegerile din 6 noiembrie 2012.

Pe lângă buna colaborare la nivel politic și economic, pentru domeniul militar două pot fi exemplele în care a fost dovedită buna colaborare dintre România și SUA: este vorba de modernizarea bazei militare de la Mihail Kogălniceanu și de poligonul de la Cincu, jud. Brașov.

În cazul bazei militare americane de la Mihail Kogălniceanu, jud. Constanța nu știm valoarea în investiția în baza militară propriu-zisă, fiind bucătăria internă a SUA, dar putem constata îmbunătățirea infrastructurii din regiunea respectivă, ceea ce reprezintă un bun de care se bucură localnicii.

În privința poligonului de la Cincu, partea română a venit cu locația, iar partea americană a venit cu investiția, care până în noiembrie 2012 se cifrează în jurul valorii de 21 milioane de dolari SUA.

La această colaborare pe teritoriul nostru național, se cuvine să amintim de foarte buna colaborare din teatrele de operații, unde comandanții americani îi cotează pe militarii români ca fiind de foarte înalt nivel.

Ca o concluzie la cele prezentate, se poate aprecia că – în cadrul acestui parteneriat – ambele părți sunt de bună credință, acționează corect și se bucură de beneficii reciproce.

2.3. Alte parteneriate strategice

Pe lângă parteneriatul strategic cu SUA, România a semnat documente care au inițiat noi parteneriate strategice. Acestea sunt semnate cu: Germania, Marea Britanie, Franța, Italia, Polonia, Turcia, Ungaria, Coreea de Sud, Azerbaidjan.

Practic, doar parteneriatul strategic cu Azerbaidjanul a căpătat o formă concretă, fiind conturat plecând de la dosarul energetic. Este cunoscut faptul că Azerbaidjanul este o țară bogată în resurse de petrol și gaze naturale. Apoi este de reținut faptul că ambele țări au relații foarte bune cu SUA. Pentru a completa imaginea de ansamblu a acestei teme, să mai amintim că Azerbaidjanul este în război latent cu Armenia, sprijinită fățiș de Rusia.

Cât privește celelalte parteneriate, să recunoaștem că acestea se manifestă mai degrabă la nivel declarativ, sau în cadrul unor consultări, conferințe, seminarii, eventual exerciții efectuate în comun. Cel puțin până acum.

Concluzii

Perioada pe care o traversăm este extrem de complicată. Riscurile și amenințările sunt pe cât de diverse, pe atât de sofisticate, după cum am arătat de-a lungul lucrării. Prin urmare, nu trebuie să ne gândim decât la aspectele militare ale acestei teme.

Pentru preîntâmpinarea unor eventuale evenimente catastrofice, trebuie să existe o colaborare foarte bună între toate instituțiile cu responsabilități în sectorul securității, ordinii publice și siguranței naționale.

La aceste instituții trebuie să se alăture toate sectoarele importante din societate, precum învățământul, infrastructura, sănătatea, mass media. De asemenea, rezervele statului trebuie consolidate, pentru a se putea face față la eventuale catastrofe naturale, dar și în situații de conflict militar.

Bibliografie:

1. ***Agenția de Presă AGERPRES (18 octombrie 2012).
2. ****Proiectul G2G08 / RM /6/2, Îmbunătățirea capacității efective și dezvoltarea politicii privind adaptarea la efectele schimbărilor climatice în România.*
3. POPA, Iulian, *Contribuții la înțelegerea operațiunilor de menținere a păcii*, București: Editura Centrul Tehnic Editorial al Armatei, 2005.
4. POPA, Iulian, *Organizații Internaționale*, București: Editura CTEA, 2007.

IMPACTUL STATELOR EMERGENTE ASUPRA CENTRELOR DE PUTERE REGIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

*Sever ZANC**
*George SAS***

Rezumat: *Având în vedere faptul că lupta pentru putere a fost o permanentă caracteristică a istoriei umanității, decidenții politici implicându-se în aceasta ori de câte ori au încercat să-și îndeplinească scopurile, considerăm că spiritul de competitivitate va rămâne și pe viitor o caracteristică esențială a relațiilor internaționale. Schimbările majore de paradigmă care au marcat trecerea la noul mileniu și problemele pe care omenirea în ansamblul său trebuie să le rezolve mențin acest spirit de competitivitate și marchează evoluția configurației politice internaționale spre echilibru. Emergența unor state în actualul context influențează în mod decisiv relațiile internaționale fie prin exploatarea unor contexte internaționale favorabile, fie prin exploatarea unor situații de nișă în care o caracteristică proprie deținută sau dezvoltată le ajută în afirmarea ca centre de putere regionale sau chiar internaționale.*

Cuvinte cheie: *state emergente, BRICS, centre de putere, globalizare, relații internaționale, multipolaritate.*

Noțiuni introductive

Dintotdeauna, cercetătorii aplecați asupra studierii fenomenului relațiilor internaționale și relațiilor dintre state au fost preocupați de modul în care acestea vor evolua pe termen mediu și lung. Deoarece schimbările de paradigmă survenite la finele deceniului opt și respectiv nouă al secolului trecut au marcat schimbări esențiale și în cadrul „marii table de șah”, tot mai pregnant întrebările referitoare la modul în care relațiile internaționale vor evolua au căpătat o importanță aparte. Desigur că acest studiu nu poate analiza toate tendințele ce se doresc a fi exprimate pe scena internațională ale tuturor actorilor politici implicați, dar va căuta să prezinte unele idei și teorii exprimate la nivel politic, precum și realitatea existentă pe scena politică mondială actuală și opțiunile exprimate sau înțelese ale principalelor competitori la dezvoltarea influențelor globale.

Nu există în DEX o definiție a **structurii de putere** sau a **centrelor de putere**, dar, analizând noțiunile putem afirma că, structuri de putere pot fi state sau organizații care dețin resurse și capacități economice, politice, militare, financiare de natură să le permită influențarea altor entități mai mici și să le determine pe acestea să adopte o conduită care să nu lezeze interesele acestora. Putem avea structuri de putere regionale sau mondiale, iar exemplul cel mai elocvent poate fi oferit de către Statele Unite ale Americii sau Federația Rusă.

Făcând o introspecție în trecutul apropiat pe harta geopoliticii mondiale, și mai cu seamă în ultimele două secole observăm existența a trei perioade distincte de manifestare a centrelor de putere.

* *Colonel, comandantul Batalionului 811 Infanterie. Dej.*

** *Colonel, comandantul Batalionului 817 Artilerie, Prundu Bârgăului.*

1. În secolul XIX și prima parte a secolului XX, am observat o împărțire multipolară a puterii la nivel mondial și o luptă permanentă pentru câștigarea sferelor de influență cu actori principali, Germania, Franța, Marea Britanie, Imperiul Țarist și Statele Unite ale Americii. Lupta pentru putere a condus la două războaie mondiale cu pierderi de resurse imense pentru întreaga omenire, dar a condus la o schimbare a centrelor de putere mondială. A apărut bipolarismul centrelor de putere.

2. Astfel, după cel de-al doilea război mondial, sferele de influență și de putere au fost împărțite între SUA și Uniunea Sovietică. Cele două superputeri au căutat, dar prin mijloace diferite, să obțină hegemonia asupra întregului sistem politic internațional. În timp ce Uniunea Sovietică a abordat o ideologie a dreptului maselor proletare de a conduce sistemul politic propriu, asigurat de o forță militară uriașă, Statele Unite au dezvoltat un sistem economic ce a permis celorlalte state afectate de război să se refacă economic, dar într-un sistem politic influențat de americani. Dezvoltarea economică accentuată a statelor din vestul Europei, crearea Uniunii Europene, care are la baza sa, rațiuni economice, a condus la accentuarea hegemoniei SUA în lume și în cele din urmă la colapsul Uniunii Sovietice. Războiul Rece lua sfârșit, iar învingătorul erau SUA.

3. Sfârșitul secolului XX scoate în prim-planul sistemului politic internațional o singură super-putere Statele Unite ale Americii. Timp de aproape 20 de ani SUA a fost singurul stat care și-a manifestat influența peste tot în lume. Astăzi însă, se pare că această hegemonie se apropie de sfârșit, noi actori căutând să aspire la împărțirea puterii în sistemul politic mondial.

1. Dispersia puterii în sistemul politic mondial actual

1.1. Teoria nonpolarității

La o primă vedere, lumea de astăzi pare să fie multipolară. Principalele puteri (China, Uniunea Europeană, India, Japonia, Rusia și Statele Unite), combinate, reunesc cam jumătate din populația globului, 75% din PIB-ul global și 80% din cheltuielile destinate apărării.

Totuși, unii analiști consideră că aparențele sunt înșelătoare. Lumea de astăzi diferă substanțial de ceea ce numim un sistem multipolar clasic, pentru că se observă o dispersare fără precedent a puterii către numeroși centri de putere, dintre care doar o parte sunt state.

Într-adevăr, o emblemă a noii lumi este aceea că statele-națiuni și-au pierdut monopolul asupra puterii și capacității de a influența singure dinamicile globale. Autoritatea și puterea statelor este astăzi împărțită cu actorii principali ai globalizării: organizații globale și regionale, ONG-uri, corporații internaționale.

Primatul Americii este contestat și în domeniul eficienței militare: a aloca bugete imense apărării nu înseamnă o securitate absolută. Momentul 11 septembrie 2001 a arătat cum o organizație teroristă poate cauza, cu investiții minimale, niveluri de distrugere de mare amploare. Multe dintre inovațiile tehnologice de ultima oră ale armatei SUA au o utilitate redusă în contextul campaniilor de insurgență și de gherilă urbană.

Totuși, Statele Unite rămân încă cea mai compactă concentrare de putere. Cheltuielile lor militare se ridică la mai mult de 500 de miliarde anual, dispune de cea mai modernă armată din lume și de cea mai dezvoltată economie. Însă această realitate nu trebuie să ascundă declinul poziției Statelor Unite în lume, iar un declin relativ al puterii atrage o scădere semnificativă a independenței și a influenței sale globale. Deși PIB-ul SUA reprezintă încă 25% din cel global, totuși, acest procent va scădea încet, dar sigur, dacă avem în vedere ritmurile de dezvoltare a economiilor asiatice, cu o rată de creștere de 2-3 ori mai mare decât cea a Statelor Unite.

În egală măsură, globalizarea sporește puterea actorilor nonstatali: exportatorii de energie, organizațiile teroriste, firmele multinaționale. Este din ce în ce mai evident faptul că a fi astăzi cel mai puternic stat nu echivalează cu a deține un cvasimonopol asupra puterii. Aceasta a crescut volumul, viteza și importanța fluxurilor transfrontaliere de toate tipurile, de la droguri, e-mail-uri, gaze cu efect de seră, bunuri și persoane, până la semnale de televiziune și radio, virusuri (virtuale și reale) și arme. Multe dintre aceste fluxuri scapă controlului guvernelor și se fac fără știrea acestora.

O lume nonpolară înseamnă și absența predictibilității formulelor instituționale și a alianțelor, a structurilor de ordine care au definit epocile anterioare. Alianțele își vor diminua mult din importanța actuală, fie și pentru faptul că în mod tradițional acestea sunt structuri care presupun o predictibilitate a amenințărilor, a obligațiilor, a capacității de a fi solidari. Raporturile dintre state vor fi din ce în ce mai selective, mai situaționale. Va fi mai greu să operăm clasificări riguroase de tipul state adversare /state aliate; vom avea situații în care statele vor coopera, dar și momente în care se vor afla pe poziții complet divergente. Crește importanța consultărilor, dar, în primul rând, a abilității de a construi coaliții flexibile, coaliții ale contextului. Avem însă o certitudine: timpul diplomației de tipul „sunteți fie cu noi, fie împotriva noastră” a trecut. Prin urmare, susțin acești analiști, există astăzi, zeci de centre de putere semnificative, printre care puteri regionale, organizații internaționale, companii, piața media, mișcări religioase, organizații teroriste, carteluri ale drogurilor și ONG-uri care distribuie putere.

1.2. Teoria multipolarității

Contrar opiniilor exprimate de acești analiști și prezentate mai sus, alți cunoscători ai spectrului politic mondial opinează că statele-națiuni au rămas unitățile politice principale care, prin politica lor externă, determină evoluția relațiilor internaționale și organizarea globală a societății umane. Diversitatea progresului economic, avansul necruțător al globalizării și acutizarea incertitudinilor în societatea umană au generat emoții colective puternice, perspective noi și ambiții naționale intense, care afectează identitatea populațiilor, generează conflicte interne și internaționale și influențează deciziile guvernanților.

Conform teoriei multipolarității, Statele Unite, în baza datelor economice, vor fi obligate să accepte în „clubul hegemonilor” centrele de putere din China, Uniunea Europeană, Japonia, India și Rusia. Consecințele politice, economice și militare ale reîmpărțirii puterii între state sunt imprevizibile. America va trebui să renunțe la rolul

de hegemon unic și să accepte compromisuri majore. Alte state, conștiente de redistribuirea puterii, vor gravita spre noile centre de putere și se vor distanța de alianțele anterioare. Ascensiunea economică a altor centre de putere va crea instabilitate. Noile puteri, nesatisfăcute de ierarhia anterioară, nu vor mai accepta un statut „subordonat”. Alianțe și parteneriate mai mult sau mai puțin „naturale” între centrele de putere globală pot duce la o configurație multipolară fluidă, plină de rivalități, suspiciuni și confruntări periculoase. Din nefericire, experiența din trecut sugerează că redistribuirea puterii între state tinde să creeze conflicte politice și militare.

În timp însă pot apărea pretenții. State precum China pot ajunge la un PIB comparabil cu cel al Statelor Unite. Dar, în cazul Chinei, acest rezervor de bunăstare va fi cu siguranță absorbit, într-o primă fază, de imensa sa populație și nu va putea fi utilizat pentru finanțarea unor angajamente globale comparabile cu cele pe care Statele Unite și le asumă astăzi.

Sfârșitul unipolarității a fost grăbit și de erorile strategice ale Statelor Unite. Atât prin ceea ce au făcut, cât și prin ceea ce nu au reușit să facă, Statele Unite au accelerat apariția unor centre de putere alternative în lume, slăbindu-și astfel propria poziție.

Prin urmare multipolaritatea centrelor de putere este o realitate care pe zi ce trece își face simțită tot mai accentuat prezența pe scena politică internațională, iar fiecare centru de putere va trebui să ia în considerare și intențiile celorlalte centre atunci, când își propun să se manifeste în oricare parte a lumii.

2. Emergența structurilor de putere reflectată la nivel regional

Pentru a elabora o politică externă competentă, liderii statelor au nevoie de acces la informații utile, de capacitatea de a face analize raționale și de o cultură politică matură. Ambițiile, pretențiile și atitudinea celorlalte state și, mai ales, a statelor puternice, cu interese majore în regiunea respectivă, au o influență directă asupra celor care iau decizii de politică externă. Liderii trebuie să țină cont și de aspirațiile, opiniile și emoțiile colective ale populațiilor proprii. În orice sistem social în care autoritățile servesc interesele naționale, guvernării au nevoie de susținere politică „acasă”. Politicienii tind să exagereze anumite aspecte politice pe care le consideră favorabile și să ignore informații reale care le-ar contrazice criteriile decizionale. Percepțiile publicului autohton, formate în parte de promisiunile nerealiste ale politicianilor, îi pot forța pe guvernanți să ia decizii politice eronate.

1. În Statele Unite, Canada și Uniunea Europeană, o parte dintre cetățeni sunt alarmați de ascendența altor centre de putere care, în timp, ar putea periclita „civilizația occidentală”. Temându-se că vor fi copleșiți de imigranți neasimilabili, vest-europenii se simt timorați de erodarea propriei identități. Ei sunt ostili față de globalizare, care, în percepția lor, înseamnă reducerea salariilor, pierderea slujbelor și eliminarea beneficiilor sociale.

2. În urma multor eșecuri, o mare parte din populația țărilor musulmane se simte profund umilită. Resentimentele musulmanilor față de occidentali, considerați

responsabili pentru insuccesele proprii, s-au exacerbat până la nivel de ură. În consecință, o parte importantă din lumea musulmană tinde să se coaguleze în jurul elementelor radicale, să adopte un fundamentalism religios fanatic și să considere că actele detestabile de violență împotriva civililor sunt justificabile.

3. Africanii de la sud de Sahara, având natalitate exuberantă, șomaj exorbitant și guvernanți corupți, se zvârcolesc în sărăcie. Infestați de maladii, învrăjbiți de războaie interminabile și lipsiți de educație, africanii din sudul continentului au perspective sumbre de redresare.

4. Încurajate de creșterea economică efervescentă și de succesul reformelor liberalizante, locuitorii din China, India și Asia de Sud-Est manifestă optimism, dinamism și încredere în viitor. Guvernării respectivi, simțindu-se acceptați de public, aspiră să mențină stabilitatea politică, să-și consolideze imaginea de susținători ai dezvoltării economice și să evite temporar conflagrații majore, care le-ar putea periclita legitimitatea. Inevitabil, aceste state vor deveni din ce în ce mai puternice pe arena internațională și vor afecta evoluția geopolitică a omenirii.

5. Traumatizată de haosul tranziției postcomuniste, populația Rusiei a acceptat autoritarismul „țarului” Putin, în speranța că țara își va redobândi statutul de putere globală, că Rusia își va ameliora respectabilitatea pe arena internațională și că Putin împreună cu Medvedev, așa cum au promis, vor recupera grandoarea din vremea sovietică. Împuterniciți cu veniturile de la exportul de petrol și gaze naturale, liderii de la Kremlin au adoptat o politică externă duplicitară, arogantă și agresivă.

6. Țările din Europa Centrală și de Est încă nu sunt capabile să renunțe la identitatea națională în favoarea europenismului. Neavând suficientă încredere în capabilitatea militară și înclinațiile politice ale autorităților de la Bruxelles față de Rusia, noile democrații din Europa Centrală și de Est sunt convinse că menținerea unei alianțe speciale cu NATO și mai ales cu Statele Unite le conferă perspective de securitate mai valide.

Existența unor resurse uriașe dublate de o economie aducătoare de profituri și o politică echilibrată au propulsat în ultimii ani o serie de state în elita sistemului politic internațional, acestea putând râvni la statutul de mari puteri și ridicând pretenții asupra sferelor de influență. Astfel, poate fi menționat grupul BRIC format din patru țări care cunosc în prezent o creștere economică rapidă și care ar putea urca, în curând, între cele mai mari puteri mondiale. Este vorba despre Brazilia, Rusia, India și China. La acestea, ar mai putea fi adăugat cu oarece rezerve și Mexicul. Grupul american Goldman Sachs a prevăzut că economiile acestor țări vor eclipsa total actualele mari puteri ale lumii, până în anul 2050. Împreună, țările BRIC adună peste 25% din suprafața totală a Terrei, 40% din populația lumii și însușesc un produs intern brut de 15.435 trilioane de dolari. Împreună, ar fi o forță de neoprit și ar ocupa locul 1 în orice clasament, la nivel mondial, mai notează Goldman Sachs. Conștienți de acest fapt, liderii celor patru țări au început deja să stabilească relații și legături, făcând alianțe menite, în primul rând, să răstoarne dominația SUA atât în domeniul economic, cât și în cel politic.

Într-o primă fază, China și Rusia au format „Shanghai Cooperation Organization” (SCO), împreună cu republicile ex-sovietice din zona Asiei Centrale,

bogate în resurse energetice. Prin urmare, cele două puteri, cărora li s-a alăturat și India de curând, controlează acum rezerve uriașe de petrol, într-o zonă unde americanii au încercat în mai multe rânduri să își extindă influența. Nici India și Brazilia nu stau cu mâinile în sân, volumul cooperării economice bilaterale crescând de la an la an. Potrivit unor previziuni ale Băncii Mondiale, China va întrece SUA la capitolul dezvoltare economică până în anul 2027, India va ajunge la nivelul americanilor în 2050, iar țările BRIC, per total, vor depăși G7 până în 2032. Și cifrele înaintate de Organizația Mondială Comerțului (OMC) susțin aceste ipoteze. Astfel, potrivit OMC, comerțul la nivel mondial a crescut în 2007 cu 15%, iar mai mult de jumătate din această creștere se datorează țărilor aflate în plin avânt economic. Însă, America are încă o influență majoră asupra politicii interne și internaționale a celorlalte state, dar rolul de hegemon global al acesteia începe să fie contestat de către centrele de putere în ascensiune. Pe de altă parte, Uniunea Europeană și Japonia, aliați tradiționali ai Statelor Unite, s-au detașat de unele aspecte de politica externă a Washingtonului. De când a renunțat la socialism, India a progresat economic în mod remarcabil. Această țară democrată, având peste un miliard de locuitori, promite să devină un centru de putere redutabil. Dar cel mai mare rival al Americii și cel mai aprig pretendent la hegemonia mondială este China.

Asia de sud-est cuprinde un teritoriu vast, o regiune cu peste 580 milioane de locuitori, cu un PIB combinat în 2010 de circa 1,5 trilioane de dolari SUA, cu multe resurse naturale și energetice, fiind, totodată, o piața uriașă și un centru de atracție pentru investițiile străine, inclusiv pentru cele provenite din Uniunea Europeană.

Într-o retrospectivă istorică, prima observație în definirea dezvoltărilor din Asia de sud-est este aceea că aici s-au conturat, cu mulți ani în urmă și mult mai devreme în comparație cu alte zone, economiile emergente denumite „tigri asiatici”. Primii 4 „tigri” au fost Hongkong, Singapore, Coreea de Sud și Taiwan, cărora le-au urmat Indonezia, Malaysia, Thailanda și China. În perioada 1960 – 1995, ritmul de creștere al economiilor acestor țări a fost în jur de 6% pe an, propulsând zona, prin aceste performanțe, în topul listei creșterii mondiale.

Catalizatorul acestor progrese l-a reprezentat prezența masivă a capitalului străin. A urmat apoi criza financiară din 1997 – 1998, care a lovit în cea mai mare parte Thailanda și Indonezia, dar a afectat întreaga zonă, ceea ce demonstrează că miracolul asiatic nu a dispus de o bază economică națională sau regională solidă, pentru a face față crizelor și recesiunilor.

Președintele Indoneziei, pe timpul vizitei sale în Germania, referindu-se la efectele crizei din 1997 – 1998 pentru țara sa, a subliniat că economia Indoneziei s-a contractat într-un procent de 13%.

Asiei de sud-est îi revin un loc și un rol aparte, deosebit de importante, în contextul „Viitorului Economiei Mondiale”, date fiind dezvoltările și evoluțiile spre integrarea regională, care s-au declanșat, pe viziuni succesive de perspectivă, odată cu formarea Asociației Națiunilor Asiei de Sud-Est – ASEAN, în anul 1967, și care, în următorii patru ani, mai exact până în 2015, va atinge o etapă semnificativă – crearea **Comunității Asean**.

În anul 2003, în insula Bali, în baza Viziunii ASEAN 2020, șefii de stat și de guvern din cele 10 țări membre ale ASEAN – Indonezia, Malaezia, Thailanda, Filipine, Singapore (cele 5 țări fondatoare), Vietnam, Brunei, Cambodgia, Laos și Myanmar (al doilea grup acceptat ulterior în organizație, prin extindere) au adoptat, în cadrul Summitului de atunci, Declarația Bali Concord II.

Declarația, cu simbol istoric, a prevăzut crearea **Comunității ASEAN** până în 2020. În 2007, la același nivel, s-a stabilit ca proiectul să fie realizat până în 2015.

3. Structurile actuale de putere ale lumii

3.1. Statele Unite Ale Americii

Având o deosebită putere militară, economică și politică, Statele Unite ale Americii au influențat, timp de mai bine de 20 de ani, politica mondială. Toate deciziile majore ale lumii au purtat girul mării puteri menționate. Astăzi, totuși, se prefigurează tot mai mult ideea că era unipolară, de dominație americană s-a sfârșit. A durat circa două decenii, ceva mai mult de un moment în termeni istorici. De ce s-a încheiat? O explicație este istoria, spune Richard Hass, președinte al *Council on Foreign Relations*.

Ascensiunea noilor centre de putere la nivel mondial nu poate fi oprită. Rezultatul este un număr și mai mare de actori capabili să exercite o influență în plan regional sau global. Aceasta nu înseamnă că SUA au devenit mai slabe, ci că multe alte entități au devenit mai puternice. Totuși, analizând condițiile care au condus la apariția mai multor structuri de putere trebuie să precizăm că unele dintre ele se regăsesc în sistemul politic american și deciziile luate în ultimii 10 ani. Astfel, putem preciza că unul din principalele motive pentru care unipolaritatea s-a sfârșit este însăși politica SUA. Atât prin ceea ce au făcut, cât și prin ceea ce nu au reușit să facă, SUA au accelerat emergența unor noi centre de putere și și-au slăbit propria poziție în relația cu ele.

Politica energetică a SUA (sau mai degrabă absența ei) este un alt motiv aflat în spatele sfârșitului unipolarității. Încă de la primele șocuri petroliere din anii '70, consumul de petrol al SUA a crescut cu circa 20%, iar importurile de produse petroliere au depășit dublul ca volum și s-au dublat aproape ca procent al consumului. Această creștere a cererii de petrol străin a contribuit la creșterea prețului mondial de la peste 20 de dolari barilul la peste 100 de dolari barilul. Rezultatul este un transfer enorm de bunăstare și de pârghii către acele state care dețin rezerve energetice. Și politica economică a jucat un rol.

Președintele George W. Bush a purtat războaie costisitoare în Afganistan și Irak, a permis o creștere a cheltuielilor discreționare cu 8% pe an și a redus impozitele. Poziția fiscală a SUA a scăzut de la un surplus de peste 100 miliarde dolari, în 2001, la un deficit estimat la circa 250 miliarde dolari, în 2007. Deficitul de cont curent în creștere vertiginoasă este în prezent cu peste 6% mai mare decât PIB-ul. Acest lucru presează în jos dolarul, stimulează inflația și contribuie la acumularea de bunăstare și putere în alte părți ale lumii. Slaba reglementare a pieței ipotecare și criza creditelor ce a decurs au exacerbato aceste probleme.

Ca urmare, Statele Unite trebuie să se adapteze unei configurații multipolare de putere. Sistemul politic intern american poate propune mecanismele de lucru într-o lume multipolară.

Conceptul de balanță a puterii reprezintă esența gândirii politice americane. Înțelegerea mecanismului republican al separației puterilor în stat îl va pregăti bine pe Obama pentru multipolaritate. Nu trebuie să domine noul sistem sau să oprească ascensiunea statelor emergente, ci doar să le mențină puterea controlabilă, prin crearea unui echilibru.

3.2. Uniunea Europeană

Uniunea Europeană este o altă structură de putere care se manifestă pe plan internațional, în special în plan economic, dar nu trebuie uitat faptul că majoritatea membrilor săi sunt și membri ai Alianței Nord Atlantice NATO, cea mai însemnată putere militară a lumii. Capacitatea militară a alianței este cu mult superioară oricărei alte forțe militare din lume.

În privința puterii mondiale manifeste a Uniunii Europene, trebuie să menționăm influența majoră într-o organizație globală precum OMC, în corpurile specializate ale ONU, de asemenea la întâlnirile la vârf internaționale privind mediul și dezvoltarea durabilă.

Trebuie să recunoaștem însă că deviza UE (unitate în diversitate) și-a pus amprenta asupra luărilor de poziție pe arena mondială: din punct de vedere politic și diplomatic, nu s-a ajuns ca statele membre și Uniunea în ansamblul ei, să vorbească pe o singură voce în probleme de importanță fundamentală precum pacea și stabilitatea, terorismul, Orientul Mijlociu și aprobarea sau dezaprobarea politicii SUA în context, rolul și componența Consiliului de Securitate al ONU, mai nou, problema independenței Kosovo.

Desigur, UE are o mai mare influență pe scena politică mondială atunci când vorbește cu o singură voce în problemele internaționale. Negocierile comerciale sunt un bun exemplu în acest sens. Statutul UE de putere mondială se datorează fără îndoială forței sale economice. Având o pondere în PIB mondial de 23% și fiind principalul partener comercial al lumii (locul 1 la import cu 18% în totalul mondial față de 16% SUA și locul 2 la export), Uniunea Europeană este cu siguranță o putere mondială din punct de vedere economic, dar și primul importator mondial de energie.

Prin crearea Politicii Externe și de Securitate Comună, Uniunea și-a creat propria dimensiune politică activă, pe care o adaugă rolului său major ca putere comercială și economică pe arena mondială. Dar să nu uităm că aici este vorba de dimensiunea inter-guvernamentală și nu supra-națională, integratoare a Uniunii Europene.

În 1999, după încheierea conflictului din Kosovo, Consiliul de Securitate al ONU a autorizat o Misiune Administrativă pentru a începe procesul construirii păcii, democrației, stabilității și auto-guvernării. Unul dintre cei patru piloni ai Misiunii a intrat în responsabilitatea UE: reconstrucția economică, refacerea și dezvoltarea. De fapt, Uniunea Europeană a avut contribuția cea mai mare din punct de vedere

financiar și uman în refacerea distrugerilor provocate de război și a deceniilor de neglijare a provinciei de către autoritățile comuniste.

Sfârșitul războiului rece a diminuat în mare parte dependența europeană de garanțiile de securitate americane oferite prin intermediul NATO. Dispariția pericolului prezentat de Uniunea Sovietică a eliminat într-o anumită măsură și coeziunea existentă între statele europene în ceea ce privește problemele politicii externe și apărării. Astfel se poate explica progresul relativ minor înregistrat prin tratatele de la Maastricht și Amsterdam pe linia definirii unei politici europene de securitate.

3.3. China

Economia Chinei, a doua de pe glob, va crește cu numai 7,7% în acest an, față de 9,3% anul trecut, dar riscul unei aterizări forțate este „reduc”, iar creșterea ar urma să se accelereze în 2013, la 8,1%, a anunțat luni Banca Mondială (BM), preluată de AFP.

Creșterea Chinei va încetini în acest an la 7,7%, față de 9,3% anul trecut, din cauza reducerii exporturilor și a unei creșteri mai puțin rapide a investițiilor a anticipat banca în ultimul său raport privind Asia de Est și zona Pacificului, dat publicității la Singapore.

BM se aștepta până în prezent la un avans de 8,2% al economiei chineze în acest an.

Creșterea Produsului Intern Brut (PIB) al Chinei se va accelera din nou în 2013, ajungând la 8,1%, datorită îndeosebi efectelor măsurilor de relansare economică adoptate de guvern și a majorării așteptate a investițiilor, a precizat BM.

Încetinirea din acest an a Chinei este semnificativă, iar unii specialiști se tem că s-ar putea agrava, avertizează BM, menționând totodată că nu se așteaptă la o prăbușire vertiginoasă a creșterii economice.

Riscul unei aterizări forțate rămâne redus, adaugă BM.

Încetinirea Chinei ar urma să antreneze după sine ansamblul țărilor în curs de dezvoltare din Asia de Est și zona Pacificului, a căror creștere se va plafona în acest an la 7,2%, cu un punct sub valoarea de anul trecut. Țările din regiune numite „în curs de dezvoltare” nu includ Japonia și Australia, potrivit definiției Băncii Mondiale.

Economia regiunii se va relansa în 2013 pentru a ajunge la 7,6%, alimentată de cererea internă, însă o agravare a crizei din zona euro, o consolidare a măsurilor de austeritate bugetară în Statele Unite sau încetinirea prelungită a creșterii chineze rămân factori importanți de risc, atrage atenția BM.

Nicio regiune în curs de dezvoltare nu va fi ferită, dacă situația din Europa va continua să se degradeze în mod semnificativ (...) O criză „majoră” va antrena o cădere de peste două puncte a creșterii PIB din regiune în 2013, avertizează Banca Mondială.

Acum, China trebuie luată în seamă de către celelalte structuri de putere, și nu mai poate fi izolată, ci integrată în sistemul mondial de putere.

3.4. Rusia

Rusia, pare un adversar redutabil al SUA, pe teren politic și, mai ales pe teren economic. Ca întindere, Rusia este cea mai mare țară din lume, ocupând o parte din suprafața totală a globului. Este atât de mare, încât are vecini și pe continentul asiatic (China) și pe cel european (Norvegia, de exemplu). De altfel, este situată la o aruncătură de băț și de Statele Unite, dar și de Japonia. Ca populație, însă, se află abia pe locul 9 în lume, cu 142 de milioane de locuitori.

Nu aceste date, însă, plasează Rusia între marile puteri ale lumii, ci resursele sale de energie și rezervele de minerale, cele mai mari din întreaga lume. Asta pe de o parte, pentru că, pe de altă parte, această țară este una dintre puterile nucleare recunoscute și deține cel mai mare arsenal de arme de distrugere în masă. După revenirea la putere a lui Vladimir Putin, Rusia a început să se ridice încet, dar sigur, economia a crescut, salariile au crescut de opt ori, iar rata șomajului s-a înjumătățit. Atuurile Moscovei pe plan extern sunt petrolul și gazele, dar și lemnul – acestea, alături de metale, însumează circa 80% din exporturile țării. Pe lângă dezvoltarea economică, Rusia este recunoscută și pentru educația de calitate, pentru cercetare și pentru industrie. Potrivit UNESCO, Rusia are cei mai mulți absolvenți de studii superioare la nivel european. Referitor la poziția geostrategică pe care o ocupă Rusia și la pretențiile exprimate, în cercurile de intelectuali ruși circulă tot mai des idei legate de teoria „eurasiatismului”.

Dacă ne uităm în politica dusă de președintele Putin observăm că aceste idei se regăsesc puse în practică într-o anumită măsură în ultimii 5-6 ani de către guvernarea ruși.

Plină de necunoscute este și evoluția țărilor din Asia Centrală. Au înalte rate de creștere a populației și, în același timp, sunt printre cele mai sărace republici ale fostului spațiu sovietic. Peste toate aceste state, se întinde umbra Rusiei, forța militară și resursele de care dispune făcând-o prima putere cu rol de decizie în zonă. Încercările altor centre de putere de a se infiltra în zonă sunt deocamdată destul de slab resimțite.

3.5. India

Cu o creștere economică de 9% pe an, un program nuclear militar și o populație de peste un miliard de locuitori, potențialul Indiei și locul ei pe scena mondială nu poate fi ignorat. Cel puțin pentru următoarele două decenii, India va fi foarte dinamică din punct de vedere economic și tehnologic. Aici trăiește o cincime din populația lumii, iar 54% dintre indienii au sub 25 de ani. India rămâne al doilea mare producător de specialiști cu calificări înalte din lume – după Statele Unite. În numai 20 de ani de aici înainte, India va avea un surplus de forță de muncă calificată, în vreme ce majoritatea țărilor din lume vor avea un deficit de specialiști din cauza îmbătrânirii populației. În această țară trăiește o cincime din populația lumii, iar 54% dintre indienii au sub 25 de ani.

Sistemul de educație este foarte bun, iar India rămâne al doilea mare producător de specialiști cu calificări înalte din lume după Statele Unite. Acum se crede că India ar trebui să solicite un loc permanent în Consiliul de Securitate al ONU

dacă acesta va fi restructurat. În termeni economici, militari, strategici și diplomatici nu există nici un dubiu că poziția Indiei se întărește. Este încă imposibil de prezis dacă India va reuși să-și exploateze la maximum potențialul, dar mulți indieni consideră că țara lor este finalmente gata să ocupe locul pe care-l merită pe scena internațională. Deși India va înfrunta o presiune severă ca urmare a schimbărilor climatice cauzate de încălzirea globală, atitudinea Guvernului de la New Delhi este una de nepăsare față de criza ce se ivește. El a fost totuși de acord ca țările dezvoltate, responsabile pentru marea parte a emisiilor de gaze ce cauzează încălzirea globală, să aibă parte de un nivel mai ridicat de restricții.

3.6. Brazilia

Pe locul 5 în topul mondial din punctul de vedere al exporturilor și al numărului de locuitori, cu aproape 190 de milioane de cetățeni, se află Brazilia. În America de Sud, însă, această țară domină ambele clasamente, fiind și cea mai mare și cea mai populată. Aici reformele economice bine gândite au stat la baza dezvoltării țării, care a ajuns a zecea economie a lumii și a noua din punctul de vedere al produsului intern brut, potrivit FMI și Băncii Mondiale. După ce și-au dezvoltat sectoarele interne ale economiei (agricultura, mineritul, serviciile), brazilienii s-au concentrat pe exporturi, iar în prezent vând peste hotare tot felul de produse, de la cafea și soia, la avioane și automobile, de la electronice, textile și încălțăminte, la suc de portocale și oțel. În anul 2002, Brazilia a primit de la FMI un ajutor record de 30 de miliarde de dolari, menit să relanseze economia. Liderii țării au folosit extrem de inspirat banii, astfel că împrumutul a fost returnat înainte cu un an de termenul limită, în anul 2005. Economia s-a pus pe picioare cum nu se poate mai bine, iar apoi autoritățile s-au gândit la infrastructură.

Agricultura braziliană, în special masivele producții de soia, se orientează spre cererea statelor din Asia de sud-vest, India și China fiind principalele destinații. Exporturile agricole din Brazilia spre China le-au depășit pe cele din SUA către Japonia. Iar Brazilia are încă potențial agricol, chiar și în condițiile competiției dintre culturile de soia pentru export și trestie pentru etanol: din 440 milioane hectare de teren arabil, doar 1% este folosit pentru trestie, 4% pentru soia și 27% pentru zootehnie. Majoritatea terenurilor aparțin marilor latifundiați locali sau multinaționalelor agricole. De aceea, China vrea să investească în agricultura braziliană și infrastructura aferentă ei, pentru a-și asigura aprovizionarea cu alimente dincolo de cei care o controlează acum. Din 2004, Brazilia și-a dublat anual exporturile de soia în China, până la 11 milioane de tone anul trecut. Imensitatea volumului pune Braziliei două probleme: dependența de exportul materiilor prime și diversificarea achizitorilor.

Prin urmare, este clară tendința Braziliei de a acapara importante piețe de desfacere și de a-și spori influența economică la nivel mondial în același timp cu emiterea unor pretenții de accesare în Consiliul de Securitate și totodată de creștere a influenței sale în arena mondială.

Concluzii

Noua structură de putere a lumii, indiferent de abordările pe care le inițiază diverse state este multipolară. Nici o structură de putere nu se va putea implica într-o altă parte a lumii fără să țină seama și de interesele celorlalte structuri de putere. Vechile structuri de putere, Statele Unite și Uniunea Europeană vor trebui să se adapteze la noul echilibru al puterii. Omisiunea recunoașterii polilor de putere în ascensiune și integrarea lor în structurile de putere existente nu poate conduce decât fie la un conflict militar mondial, fie la construirea unei noi ordini mondiale în care vechii poli de putere să dețină o influență mult redusă. Ultimul set de discuții pe tema comerțului, la Cancún, a fost oprit de Brazilia și în mare parte și de India. Impulsul acestor superputeri este să critice Brazilia și China, dar de fapt scopul lor ar trebui să fie exact opusul. Ar trebui să îi facă să se simtă destul de puternici pentru ca să se considere regulatori ai sistemului global. Care este secretul țărilor ce aspiră la titlul de lideri ai lumii? În primul rând, munca și resursele. Atuul lor este numărul mare de locuitori apti de muncă, muncitori care nu cer salarii mari, dar sunt dispuși să lucreze mult și bine, resursele bogate și liberalismul economic promovat de guvernanți. În al doilea rând, reformele economice bine puse la punct, continuitatea și hotărârea autorităților de a pune lucrurile în mișcare pentru creșterea nivelului de trai al populației. Care este rolul și poziția României între aceste structuri de putere? Interesele României trebuie să corespundă și cu interesele structurilor de putere din care face parte, respectiv Uniunea Europeană și pe plan militar NATO. Politica sa de dezvoltare a influenței și puterii regionale trebuie să se muleze pe politicile structurilor menționate, ținând seama de interesul național și de situația geopolitică din regiune?

Bibliografie:

1. DaVANZO, Julie Harun; Clifford, DOGO; GRAMMICH, A., *China and India, 2025- A Comparative Assesment*, Rand National Defense Institute;
2. MANEA, Octavian, *The Age of Nonpolarity-What will follow US Dominance*, Foreign Affairs;
3. SARCINSCHI, A, *Rolul actorilor statali în configurarea mediului internațional de stabilitate*, București: Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, 2010;
4. SMITH, Jack A, *BRIC Becomes BRICS: Changes On The Geopolitical Chessboard*, Foreign Policy Journal, ianuarie 2011;
5. Consiliul Național de Informații al SUA, *Lumea în 2020 – O schiță a viitorului global prezentată de Consiliul Național de Informații al SUA*, București: Editura Cartier, 2010;
6. http://www.fisd.ro/PDF/mater_noi/Impactul%20crizei%20georgiene.pdf;
7. http://cssas.unap.ro/ro/pdf_carti/sesiune_2011_vol1.pdf;
8. http://ec.europa.eu/regional_policy/international/pdf/external_mo.pdf;

9. <http://www.stats.gov.cn/english/statistical/data/other/databrics/2011/P020110412519>;
10. [SURSA] Ambassador George SAVUICA, Președinte, Institutul Roman de Studii Euro-Asiatice.

FUNDAMENTELE PROTECȚIEI INFRASTRUCTURILOR CRITICE

*Dr. Vasile BOGDAN**

Rezumat: Declanșarea eforturilor coerente privind asigurarea protecției presupune edificarea unui sistem coerent referitor la fundamentele eforturilor în domeniu. Definirea fundamentelor asigură înțelegerea unitară a situației infrastructurilor și realizarea nevoilor de realizat. Considerăm importantă atingerea aspectelor de fundamentare a efortului, cum ar fi componentele, particularitățile și fizionomia. Respectivele fundamente pot să facă posibilă mai ușoara înțelegere a corelației dintre măsurile de protecție și reacția post-atac. Corelația respectivă poate conferi disiparea efortului responsabililor facilităților în cuprinsul celor două etape de efort major.

Cuvinte-cheie: infrastructuri critice; protecția infrastructurilor critice; sub-zona de proximitate a facilităților; sub-zona de influență; sub-zona de interes.

Introducere

Definim infrastructurile critice ca fiind *sisteme sau obiective (derivate ale acestora) ce dispun de funcționalitate, continuitate și integritate de interes vital pentru organizația (sistemului) căruia îi aparțin.*

Protecția infrastructurilor critice (PIC) se referă la măsuri coerente ce au drept scop asigurarea funcționalității, continuității și integrității infrastructurilor critice naționale și europene, prin reducerea vulnerabilităților, descurajarea, diminuarea și neutralizarea acțiunii factorilor destabilizatori.

PIC cuprinde activitățile parcurse gradual în scopul determinării infrastructurilor, desemnarea acestora, evaluarea și analiza riscurilor, asigurarea protecției informațiilor clasificate, realizarea planurilor de securitate a operatorilor de infrastructură critică, stabilirea elementelor de cooperare și sprijinului de comunicații, precum și exerciții, rapoarte, reevaluări și actualizări ale planurilor destinate securizării. Protecția poate fi considerată așadar ca *fiind totalitatea măsurilor de contracarare a acțiunilor factorilor distructivi, pentru menținerea viabilității unei infrastructuri critice.*

Măsurile de protecție vor avea ca scop reducerea progresivă, până la un nivel la care nu prezintă vreun risc major, a acțiunilor factorilor distructivi ce pot afecta infrastructura critică.

Implementarea măsurilor de protecție va trebui realizată în acord cu valoarea factorilor destabilizatori ce pot acționa asupra sistemelor avute în vedere. Protecția va trebui să confere condiții favorabile de desfășurare a activității complexe a sistemelor, să facă posibilă realizarea neîngrădită a funcțiilor de bază ale infrastructurilor în discuție.

* *Colonel în cadrul structurilor de apărare națională și ordine publică, domeniul apărare împotriva terorismului, București, bogdan_cvasile@yahoo.com.*

1. Scopul protecției

Protecția se realizează pe durata a cinci faze: semnalarea; pregătirea; gestionarea crizei; limitarea pierderilor; refacerea.

Protecția infrastructurilor critice este planificată, organizată și realizată în scopul menținerii viabilității facilităților. Scopul protecției se atinge prin instituirea neîntreruptă a unui ansamblu coerent de măsuri dinamice și statice, în măsură să preîntâmpine producerea de acțiuni ostile la adresa securității facilităților, desfășurate de factorii destabilizatori.

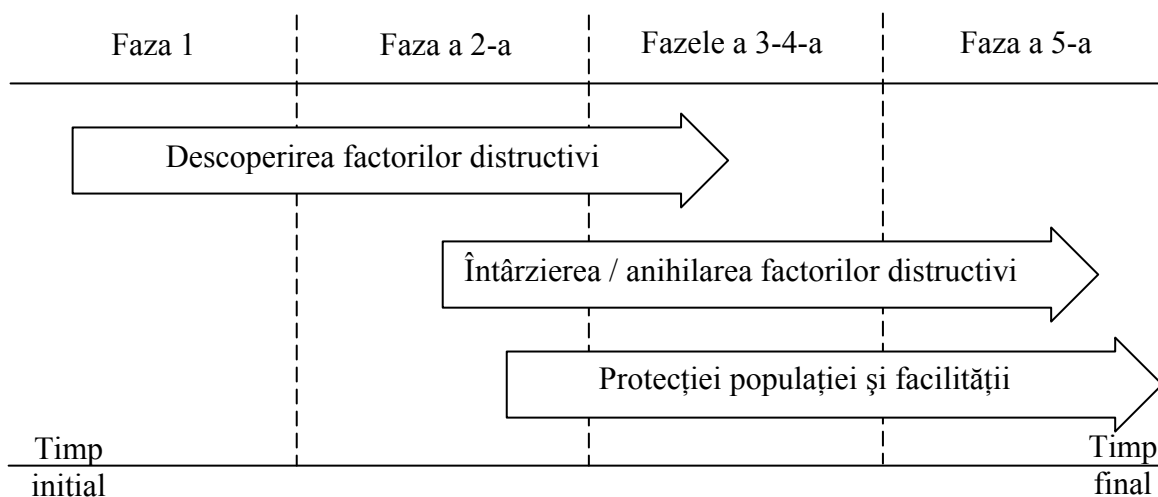

Figura nr.1 -Liniile de forță ale protecției infrastructurilor

Considerăm că în cazul obiectivelor fizice, scopul protecției îl reprezintă descoperirea prezenței și acțiunii factorilor distrugători, zădărnicierea acțiunii acestora și reconfigurarea măsurilor de protecție a populației și facilităților. Detalii în fig. 1.

2. Zonarea măsurilor de protecție

Măsurile privind securizarea obiectivelor de interes sunt eșalonate pe o adâncime considerabilă. Distribuția acestora este neuniformă în spațiul adiacent facilității protejate. Trebuie stabilită distanța de la care prezintă interes să fie luate în calcul măsurile de securitate pentru un obiectiv ipotetic. Părerile pot să difere. În practică este dificil de asigurat un punct de vedere unanim acceptat.

Pentru a oferi un reper analitic, considerăm că *măsurile operaționale* de resortul securizării pot fi structurate și aplicate pe spații distincte de acțiune. Din considerente tactic-aplicative, apreciem că zona operațională ce caracterizează obiectivele poate fi împărțită pe mai multe subdiviziuni, astfel:

- perimetrul obiectivului;
- sub-zona de proximitate a facilității;
- sub-zona de influență;
- sub-zona de interes.

Perimetrul obiectivului reprezintă spațiul real ce aparține obiectivului, până la care securizarea se realizează la dimensiunea necesară. Este și limita până la care se menține jurisdicția autorității ce exercită dreptul de proprietate asupra facilității. După cum se știe, sistemul protejat se poate regăsi în proprietate de stat sau privată. Dincolo de perimetru, jurisdicția încetează, intervenind limitări serioase privind instituirea de măsuri sau acțiuni, impuse de către proprietarul obiectivului.

Caracteristica spațiului este omogenitatea măsurilor întreprinse și dimensionarea acestora la un nivel maxim.

Sub-zona de proximitate a facilității (sub-zona A) este spațiul ce înconjoară perimetrul obiectivului, în care acțiunile desfășurate de factorii destabilizatori pot afecta în mod direct facilitatea. Ca dimensionare spațială, este delimitat de distanța maximă la care se manifestă capacitatea de angajare a facilității protejate prin focul eficace al armamentului de infanterie. În acest spațiu, infrastructurile mai pot fi angajate de la mică distanță prin încărcături explozive (camioane capcană sau veste explozive), grenade de mână, cockteileri Molotov, sisteme letale de aruncare a vectorilor de la distanță mică (arbalete), aruncătoare de grenade pentru pușcă, alte mijloace. În dimensionare matematică, adâncimea acestei fâșii poate fi de 200-300 de metri.

Sub-zona de influență (sub-zona B) se referă la spațiul până la care facilitatea poate fi angajată cu focul executat prin ochire indirectă cu guri de foc de calibru mic (60-82 mm). Respectivul guri de foc se pot regăsi în arsenalul unora dintre factorii destabilizatori la adresa infrastructurilor critice (Forțele Speciale, trupele de comando, elementele insurgente sau chiar diaspora, în anumite condiții). În dimensiune matematică, sub-zona poate avea o extindere de 2-3 km.

Sub-zona de interes (sub-zona C) pentru obiectiv se referă la spațiul în care facilitatea poate fi angajată cu focul executat din guri de foc cu ochire indirectă, guri de foc artizanale, precum și cu rachete portabile sol-sol. În teren, sub-zona poate cuprinde o dezvoltare în adâncime de până la 7-10 km față de obiectiv (5-7 km de zona de influență). La obiectivele cu dezvoltare liniară extinsă, zonele de interes operațional vor anvelopa facilitățile respective pe toată dimensiunea acestora.

Pe mai departe, pot fi adresate mai multe întrebări privind securizarea. Totuși, precizăm că respectiva dimensionare a spațiilor de angajare cu foc specifice facilităților protejate, în structurarea menționată anterior, sunt în acord cu concluziile din derularea conflictelor recente ce au avut loc în lume (fosta Iugoslavie, Orientul Apropiat, Irak, Afganistan), în care infrastructurile de interes major au fost angajate prin modalități distructive.

Dincolo de aceste subzone de *interes operațional* (A,B și C), se menține zona de *interes informațional*, în care pot fi distribuite măsurile adecvate de asigurare informativă. Măsurile vor excede capacității de suport a facilității protejate, pentru respectiva situație fiind instituite măsuri diferențiate întreprinse de agențiile specializate.

3. Fundamentele protecției

3.1. Principiile

Principiile ce caracterizează protecția obiectivelor critice sunt: prevenția, eficiența, continuitatea, direcționalitatea, integrarea măsurilor, suficiența și simplitatea planurilor.

Prevenția presupune că eforturile privind securizarea facilităților sunt întreprinse pentru preîntâmpinarea și descurajarea producerii unor lovituri care să le altereze sau distrugă funcționalitatea.

Eficiența are în vedere că măsurile realizate trebuie să servească scopului pentru care au fost instituite, așadar să zădărnicească producerea de atacuri distructive asupra acestora.

Continuitatea prioritizează că protecția obiectivelor trebuie să fie instituită cu caracter permanent, orice întrerupere în administrarea măsurilor respective putând conduce la producerea unor acte deliberate ale unor agenți distructivi.

Direcționalitatea presupune că măsurile întreprinse sunt focusate pentru contracararea unor posibile acțiuni, determinate apriori prin analiza amenințării.

Integrarea măsurilor se referă la faptul că asigurarea protecției facilităților nu poate fi atinsă prin impunerea unei singure posibilități, fiind necesară coroborarea unui set amplu de măsuri și acțiuni, elaborate într-o gândire unitară.

Suficiența presupune că măsurile instituite la facilități trebuie să asigure unui nivel rezonabil al securității în raport cu amenințările probabile, fără a putea atinge nivelul de securizare de 100% al acestora.

Simplitatea planurilor impune că pentru asigurarea viabilității măsurilor întreprinse, planurile pentru securizarea obiectivelor trebuie să fie inteligibile, ușor și rapid de aplicat.

3.2. Componentele

Componentele sunt constituite din elemente tehnice, armamente, softuri și resursa umană specializată.

Elementele tehnice se referă la mijloacele de suport tehnic utilizate pentru implementarea măsurilor de securizare. Poate fi menționată multitudinea de reprezentări avute în vedere: împrejmuirea perimetrală, porți, dispozitive de control acces, bariere, rețele de sârmă ghimpată sau electricitate, sisteme de iluminare perimetrală sau interioară, dispozitive de control antiterorist, sisteme de supraveghere în infraroșu sau termice, stații de transformare și generatoare autonome, capcane etc.

Armamentele pot include sistemele de armamente și muniții la dispoziția elementelor de pază, mijloace de neutralizare sau semnalizare, mijloacele de protecție individuală (veste antiglonț, căști balistice), sistemele de observare și mijloacele de comunicații, mijloace tehnice speciale adaptate cerințelor de securizare a obiectivului, alte mijloace.

Elementele soft se referă la totalitatea sistemelor informatice de implementare a securizării (sisteme de calculatoare, carduri de acces) și a programelor distincte

pentru impunerea măsurilor destinate securizării. Locul de centralizare a efortului componentei este dispeceratul de securizare.

Componenta umană este reprezentată de structurile specializate destinate asigurării securizării infrastructurii, cât și asigurării intervenției în situații de urgență la obiectiv. Componenta umană va avea în vedere respectarea principiului rezervei, în situațiile de utilizare a acesteia, rezerva trebuind să fie reconstituită în timp cât mai scurt.

3.3. Particularitățile

Principalele caracteristici ce privesc protecția infrastructurilor critice sunt: coordonarea unitară a măsurilor în plan național la nivelul Executivului, menținerea unui deficit rezonabil de securitate, eforturi interagenții.

Coordonarea unitară a măsurilor în plan național la nivelul Executivului. Multitudinea de facilități critice la nivel național se regăsește în subordinea diferitelor ministere sau agenții. Pentru asigurarea coordonării unitare a măsurilor la nivel național, elaborarea liniilor directe, stabilirea politicilor și planurilor, precum și coordonarea efectivă a eforturilor în domeniu trebuie asigurate la nivelul Guvernului, reprezentat de instituția Primului Ministru.

Menținerea unui deficit rezonabil de securitate. Oricât de multe măsuri ar fi întreprinse și oricât de bine structurate ar fi acestea, nici un obiectiv nu poate avea o securitate asigurată 100%. Important este ca:

- nivelul protecției să fie la nivelul așteptărilor, în acord cu nivelul amenințării;
- să fie cunoscute principalele minusuri în asigurarea nivelului securizării, spre a fi întreprinse măsuri urgente în perioada de pre-criză (intensificarea acțiunii posibil distructive a factorilor destabilizatori).

Calculul nivelului de securitate poate fi realizat în variantă matematică. Astfel, propunem un sistem de referință în care putem să analizăm cerințele securizării în raport cu gradul de satisfacere a patru parametri de referință:

- măsuri de protecția forței dinamice;
- măsuri de protecția forței statice;
- sprijin cu informații;
- cooperare locală.

Pentru fiecare parametru, pe o scară valorică cu nivelurile crescătoare de la 0 la 5, am determinat nivelul de asigurare propus sau posibil de atins. Astfel, alocarea nivelurilor valorice, în cazul analizat poate fi astfel:

- măsuri dinamice de protecția forței, nivelul (2);
- măsuri de protecția forței statice, nivelul (4);
- sprijin cu informații, nivelul (5);
- cooperare locală, nivelul (5).

La calculul necesarului de securizare posibil a fi atins de infrastructură, calculul matematic din cazul de față ne indică satisfacerea a 30 unități (însumarea suprafețelor în mărime de 5, 10, 10, 5). Rezultă că dintr-un total teoretic absolut de 50 unități

posibile de atins, avem asigurată o protecție situată la procent de 60% din posibilitățile maxime.

Efortul analitic trebuie comutat pentru fiecare subindicator din cei patru. Minusurile fiecărui parametru individual (până la nivelul 5, care semnifică optimul), trebuie să fie compensate prin intervenții corective. Setul respectiv de măsuri trebuie stabilit anterior încheierii procedurii de securizare. Responsabilii cu securizarea facilității vor trebuie să fundamenteze realist protocolul final, în sensul acoperirii deficitului de securitate prin măsuri adecvate. Vor fi executate simulări pe calculator sau în teren (mixte) pentru validarea soluțiilor adoptate. Încercăm foarte succint o trecere în revistă a posibilităților de creștere a măsurilor evaluate anterior la nivelurile comensurate în fig.2.

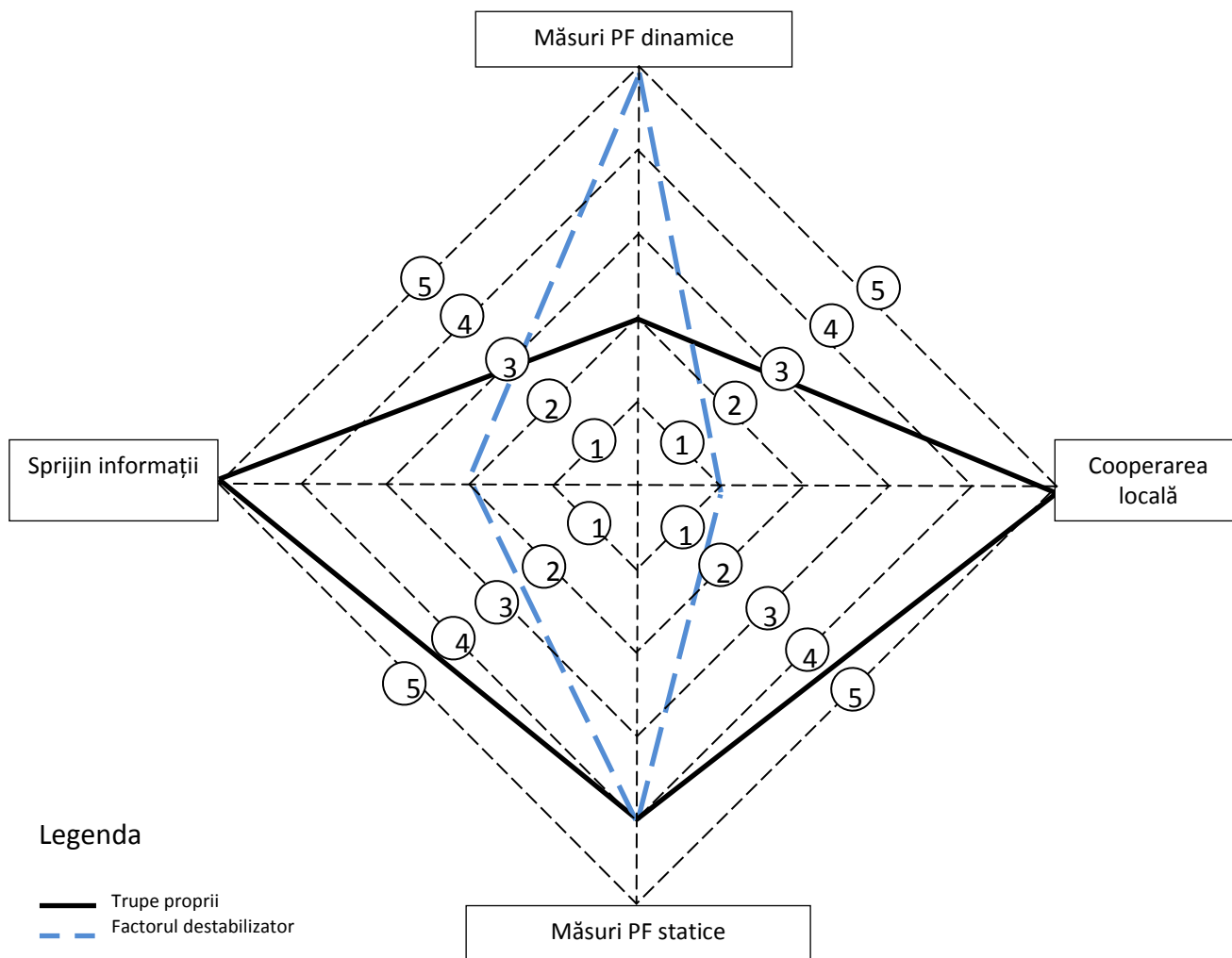

Figura nr. 2 - Graficul operațional al măsurilor securizării

Pentru corectarea măsurilor statice de protecția forței, apreciate la nivelul (4) vor fi sporite eforturile pentru asigurarea de camere cu supraveghere în infraroșu și termale, va fi realizată optimizarea conexiunii disperat - QRF, va spori valoarea de obstacol a elementelor fizice de oprire a intruziunii ori va fi îmbunătățită siguranța fizică perimetrală.

Creșterea măsurilor dinamice de protecția forței, determinate *apriori* a fi de nivelul (2) pot presupune restudierea variantelor de intervenție, reluarea informării și acțiunii QRF, restudierea variantelor de desfășurare, optimizarea cooperării structurii proprii cu subunitatea destinată intervenției, regândirea planului de acțiune, optimizarea sistemului de preluare a QRF prin călăuze, stabilirea semnalelor de recunoaștere, a parolelor etc.

Sprijinul cu informații, apreciat de nivelul (5) este situat pe nivelul optim. Nu sunt necesare măsuri de sporire a supravegherii, analizei și diseminării informațiilor despre factorul destabilizator în domeniu. Pentru cazul de față au fost realizate de nivelul corect: definirea factorului destabilizator, analiza posibilităților de manifestare a amenințării, sunt identificate posibilitățile adverse privind modul de acțiune în diferite situații, sunt prevăzute efecte graduale adverse în timp și spațiu, fiind propuse posibilități de contracarare, măsuri de resortul propriu și al eșalonului superior, altele.

Cooperarea locală, apreciată de nivelul (5) este optimă. Disfuncțiile proprii sistemului protejat sunt preluate și executate suplimentar prin participarea forțelor locale la organizarea, planificarea și realizarea intervenției la infrastructura-țintă. Au fost stabilite cursurile de acțiune pe tipuri de amenințare, este determinat lanțul de comandă, sunt cunoscute variantele de exterioare de lucru, fiind executate suficiente antrenamente.

Exemplul utilizat pentru ilustrarea asigurării securității obiectivului este un model matematic relativ simplu. Pentru acuratețea calculului, implementarea gradului real de protecție poate fi calculat funcție și de alți parametri (calificarea personalului destinat, capacitatea operațională a structurilor de intervenție, timpii de reacție, gradul de acoperire a variantelor de acțiune posibil a fi activate de factorii destabilizatori, riscul accidental, forme complexe de acțiune.

Se impune a fi luate în calcul eforturile interagenției în asigurarea protecției. Facilitățile critice au o dispunere aleatoare în teritoriu, securizarea acestora fiind atributul proprietarului nemijlocit. Pentru ușurarea efortului preventiv sau reactiv, colaborarea inter-instituții ale statului trebuie să atenueze disfuncțiile, oferind o finalitate reciproc benefică.

Pentru atingerea unui nivel ridicat al asigurării informative, este prioritar să fie armonizat efortul interagenției responsabile cu asigurarea datelor ce privesc acțiunea factorilor distructivi la adresa facilităților critice.

3.4. Fizionomia

Fizionomia implementării măsurilor de protecție a infrastructurilor critice are în vedere o succesiune de măsuri și acțiuni, astfel:

- stabilirea cadrului general;
- evaluarea factorilor distructivi;
- stabilirea cerințelor securizării;
- delimitarea cadrului de funcționare;
- fundamentarea proiectului de protecție;
- implementarea proiectului.

Stabilirea cadrului general de implementare reprezintă reperul declanșator în realizarea protecției. Se impun a fi analizate elemente de fundamentare a infrastructurii critice în atenție: denumirea facilității și cărei tipologii îi aparține; scopul și obiectul de activitate (funcții); beneficiarul facilității; evaluarea cerințelor de securizare (pe o scală de la 0 la 5, sau de la 0 la 10, după caz); elemente tipodimensionale, caracteristici tehnice și funcționale;

încadrarea generală cu personal, precum și structura socio-profesională a personalului angajat; relaționarea facilității pe verticală și orizontală, în plan local, național și european (global); alte date.

Evaluarea factorilor distructivi se execută în scopul identificării prezenței sau acțiunii viitoare a factorilor de amenințare asupra facilității, modelarea acțiunii și estimarea efectelor produse. În mod evident, este una dintre cele mai importante secvențe, rezultatele analizei constituind fundamentul măsurilor de protecție adoptate la infrastructura avută în vedere.

În cadrul evaluării amenințării vor trebui să fie analizate: existența și natura factorilor distructivi (definirea factorilor, mod de existență și frecvența de manifestare, amploarea efectelor generate în mod curent, zona acțiunii acestora și a calendarului posibil de manifestare); modul de interacțiune al factorilor de risc cu infrastructura selectată (efecte produse, funcții ale facilității afectate, amploarea impactului produs); estimarea acțiunilor viitoare a factorilor distructivi la adresa infrastructurii vizate; momente sau posibilități de cumulare/amplificare a efectelor la adresa infrastructurii vizate.

Concluziile obținute din analiza amenințării vor fi materializate sub forma unor recomandări adresate factorilor implicați în securizarea facilității.

Stabilirea cerințelor securizării se referă la identificarea parametrilor și a nivelurilor de protecție estimate a fi atinse în asigurarea securizării. Astfel, caietul de sarcini va defini cerințele de atins în securizarea infrastructurii, pe componente ale acesteia (protecția fizică, protecția industrială, sprijinul cu informații, intervenția etc).

Identificarea cadrului de funcționare va fi direcționat pe stabilirea elementelor de principiu privind modul de constituire, funcționare a infrastructurii în atenție. În afara elementelor enunțate, vor fi identificate regulile de organizare internă, ierarhia de comandă/control, relaționarea cu structuri similare.

Fundamentarea proiectului de protecție se realizează printr-un document distinct, integrator, ce are punctul de plecare în reperatele furnizate de contextul de implementare, cadrul de funcționare a infrastructurii, coroborate cu rezultatele reieșite din evaluarea amenințării. Realizarea proiectului va fi în acord cu cerințele securizării, procedând la punerea în stare de funcționare.

În fundamentarea proiectului se va ține seama de 4 indicatori secvențiali: măsuri de securizare statice; măsuri de securizare dinamice; suportul cu informații; colaborarea locală (regională).

În cadrul măsurilor practice de implementare, fiecare indicator va fi definit prin nivelul de potențial prevăzut. La rândul-i, fiecare nivel trebuie să fie definit cu exactitate prin cuantificarea valorică a potențialului. Este important să fie determinate atent pragurile de trecere de la un nivel inferior la următorul palier valoric. Pentru

constituirea proiectului vor fi prevăzute forțe, mijloace, echipamente, planuri, principii și reguli de utilizare a forțelor și mijloacelor.

Implementarea proiectului cumulează măsurile și acțiunile întreprinse pentru transpunerea în practică a proiectului de protecție a facilității. Parcurgerea graduală a fazelor de implementare a proiectului va fi urmată de verificarea viabilității acestuia, finalizată de certificarea atingerii parametrilor înscrisi în caietul de sarcini.

Concluzii

În toate situațiile, responsabilii cu securizarea infrastructurilor critice iau în calcul, în primul rând, asigurarea protecției necesare la nivelul infrastructurii, deci asigurarea măsurilor defensive. De regulă, la asigurarea securizării obiectivelor este acordată o atenție mai redusă dimensiunii reactive, poate mai mult din aspecte psihologice decât raționale.

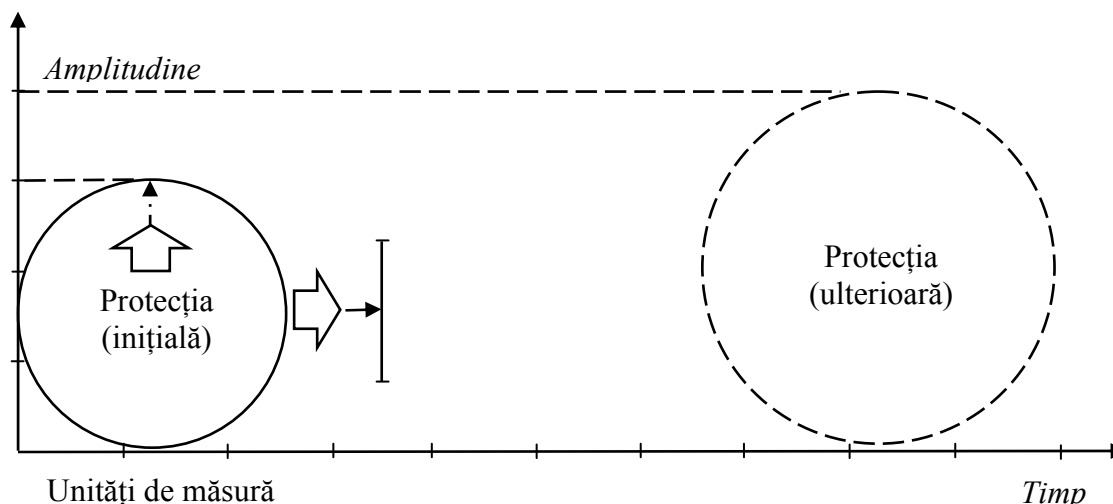

Figura nr.3 - Comparația protecție-reacție post-angajare - protecție ulterioară

Cele două dimensiuni ale securizării sunt complementare. Protecția sintetizează dimensiunea defensivă, cu accentuat rol preventiv, de descurajare.

Reacția ulterioară denotă o dimensiune reactivă, în care factorul destabilizator ce a angajat facilitatea critică trebuie stopat din evoluție, redus potențialul combativ al acestuia, eliminat din spațiul obiectivului, trecându-se la re-securizarea facilității. Re-securizarea va fi realizată la un nivel sporit față de situația anterioară la obiectivul - țintă. Detalii în fig. 3.

Bibliografie:

1. BĂDĂLAN, E.; SAVU, Gh.; BOTOȘ, I.; BOGDAN. V.; *Tratat de criză teroristă*. București: Editura Militară, 2011.
2. BOGDAN, V., *Protecția infrastructurilor critice*, București: Editura Militară, 2012.

REALIZAREA PROTECȚIEI INFRASTRUCTURILOR CRITICE

*Dr. Vasile BOGDAN**

Rezumat: Executarea acțiunilor specifice pentru afectarea infrastructurilor critice sunt diverse ca forme de desfășurare. De asemenea, respectivele eforturi ale factorilor distrugători sunt coroborate cu alte manifestări ce pot afecta stabilitatea facilităților. Pentru realizarea protecției infrastructurilor critice, se recomandă depășirea formelor individuale de protecție. Măsurile conjugate, tip rețea, în care responsabilitatea națională este situată pe prim plan are șanse de împlinire. Racordarea posibilităților și a efortului individual trebuie realizată sub aceeași baghetă, practic la coordonarea GOLD. De asemenea, se impune asigurarea măsurilor concordante nivelului de risc generat, cât și supravegherea verticală. Observarea verticală va fi conjugată posibilităților electrono-optice remarcabile din ultima perioadă, cât și aspectelor concrete ale asigurării informatice. Datele integratoare din plan vertical, obținute în timp real, pot fi edificatoare pentru desfășurarea operației la criza infrastructurilor critice.

Cuvinte-cheie: securizare; intervenție; avertizare timpurie; supraveghere; acțiuni limitate.

Introducere

Protecția infrastructurilor critice este o realitate permanentă a evoluției umane, dar care a căpătat conotații deosebite în ultimul timp. În mod normal, asemeni fiecărei acțiuni complexe derulate pe termen lung, protecția infrastructurilor critice se realizează în baza unui proces științific.

Ciclul respectiv conține două etape distincte:

- planificarea protecției;
- execuția protecției. Detalii în fig.1.

Planificare		Execuție	
Decizie	Implementare	Intervenție	Consecințe
- Informare - Analiza factorilor distructivi - CoA - Protecția oferită - Validarea deciziei	- Pregătirea forțelor și mijloacelor - Pregătirea zonei - Intrarea în dispozitiv - Lucrul efectiv, după planuri	- Decizia - Realizarea dispozitivului - Acțiunea - Consolidarea finalității	- Stoparea acțiunii distrugătoare - Redesfășurare - Analiză - Modificare reguli interne - Reluare acțiune sistem

Figura nr.1 - Implementarea generală a protecției

Managementul consecințelor la infrastructura critică va conduce la reducerea urmărilor acțiunilor facilității distructive asupra facilității, eliminarea/reducerea

* *Colonel în cadrul structurilor de apărare națională și ordine publică, domeniul apărare împotriva terorismului, București, bogdan_cvasile@yahoo.com.*

posibilității de acțiune în viitor a factorului distrugător și optimizarea măsurilor protective la obiectiv și în rândul personalului.

2. Măsuri în interiorul infrastructurii

După cum este normal, unele dintre măsuri pot fi efectuate în interiorul facilității de interes. Respectivetele măsuri sunt îndeobște utilizate de fiecare facilitate în modalități proprii, în acord cu contextul operațional de dispunere a acesteia, natura, valoarea, funcționalitatea, componenta, relaționarea spațială și ierarhică. În mod indubitabil, măsurile depind de acuitatea și frecvența acțiunilor distrugătoare ale factorilor destabilizatori.

2.1. Securizarea

Implementarea măsurilor statice trebuie privită cu flexibilitate. Datorită progreselor obținute în perfecționarea preciziei vectorilor de lovire, este aberant să fie gândită asigurarea protecției infrastructurilor critice în mod pur izolat. Realizarea dezideratului protecție nu începe de la împrejmuirea perimetrală și nu se încheie la intrarea principală în obiectiv.

Cuprinde setul unitar de factori protectivi prin a căror instituire se reduce ori stopează tentativele de infiltrare a factorului destabilizator în facilitatea critică. Evident că paleta măsurilor statice este extrem de diversificată.

Împrejmuirea perimetrală are rol de interdicție a accesului neautorizat și, în situații critice, de respingere a acțiunii factorului destabilizator.

Sistemele tehnice de supraveghere și control se pot grupa în:

- dispeceratul de supraveghere;
- mijloace de supraveghere perimetrală;
- sisteme de control acces.

Funcție de concepția de securizare a facilității, sistemele vor avea reprezentări diferite. Funcție de suportul financiar alocat, pe cât posibil, echipamentele vor fi complementare pentru evitarea disfuncțiilor datorate nefuncționării sau funcționării necorespunzătoare.

2.2. Intervenția

Intervenția este acțiunea dinamică, prin care structurile desemnate sunt în măsură să acționeze pentru limitarea acțiunii factorilor perturbatori asupra infrastructurii critice, limitarea efectelor acestora și refacerea integrității sistemului afectat.

Intervenția cuprinde un pachet sporit de factori și măsuri protective prin a căror instituire se are în vedere contracararea încercărilor de intruziune în forță a factorului destabilizator în facilitatea critică. Măsurile statice întreprinse sunt diverse, fiind instituite în raport cu natura amenințării.

3. Măsuri în afara infrastructurii

Ca modalitate expresă, structurile naționale responsabile vor efectua în mod permanent studiul apariției factorilor distructivi, progresia și gradul de risc presupus de potențialul acestora. Preocuparea respectivă este permanentă, efectuată de forțe specializate și va extinde măsurile generale luate în mod independent la sistemul protejat.

Tipurile de acțiune pot fi direcționale, rețea, combinate sau etajate. Cele mai bune rezultate se obțin prin executarea simultană a acestora, funcție de cadrul operațional de dispunere a sistemelor protejate și de analiza factorilor distructivi.

Dintre măsurile dinamice luate în exteriorul facilității- țintă, pot fi amintite: avertizarea timpurie, supravegherea căilor de acces, acțiunile limitate pe direcții amenințate, acțiunile în raioane de risc, intervenția limitată, evacuarea, altele.

3.1. Avertizarea timpurie

Avertizarea timpurie se referă la setul de măsuri întreprinse în mod deliberat pentru sesizarea apariției factorilor destabilizatori, înainte ca respectivii să acceadă în zona de interes a facilității.

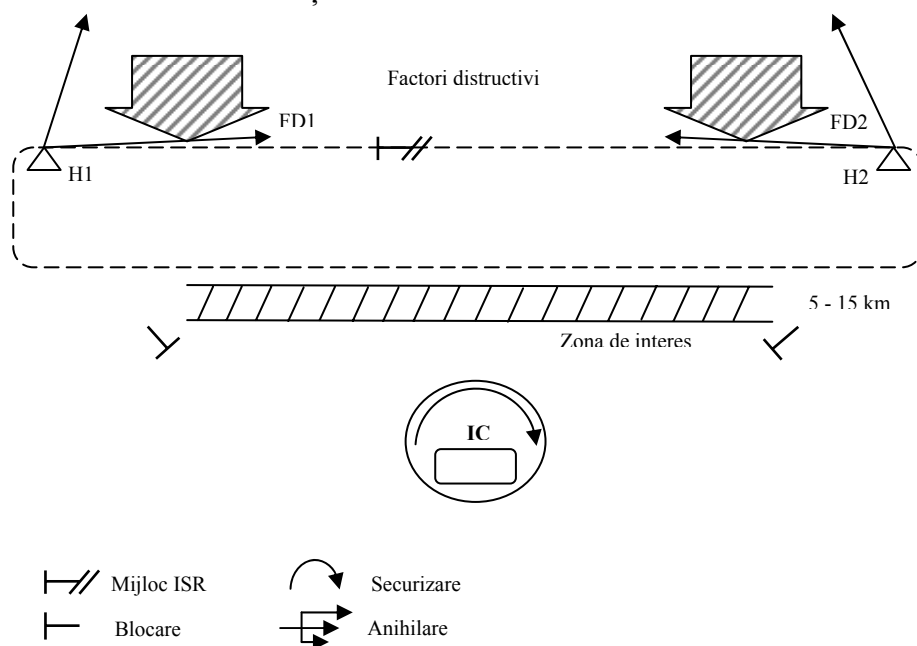

Figura nr. 2 - Avertizarea timpurie

Scopul avertizării timpurii prioritizează cunoașterea în avans a momentului apariției și direcțiilor de evoluție a factorilor destabilizatori, în scopul declanșării măsurilor adecvate de contracarare.

Fizionomia presupune alocarea de vectori tehnici sau elemente HUMINT (fig. 2).

Forțele și mijloacele pot fi diferite. Vectorii tehnici pot consta din: sisteme satelitare, ISR, aerostate staționare, sisteme TV automate etc. Elementele HUMINT pot acționa disimulat sau la vedere. Valoarea forțelor și mijloacelor alocate depinde

de posibilitățile structurii trimitătoare, contextul operațional și natura facilității critice.

Desfășurare. Vectorii sunt deplasați la limita exterioară a spațiului de interes al infrastructurii. Supravegherea se va realiza pe direcții de interes, în vederea sesizării apariției factorilor distructivi. La descoperire vectorilor distructivi, va fi avertizat imediat dispeceratul. Elementele informării vor cuprinde: definirea factorului, natura, valoarea, direcția de deplasare, estimarea deplasării în spațiu și timp, elemente de prognoză și posibilități în timp. Supravegherea se va continua pe toată durata avansării spre facilitatea protejată, fiind transmise date în mod continuu la dispecerat.

3.2. Supravegherea căilor de acces

Supravegherea căilor de acces constă în acțiuni executate distinct pentru monitorizarea apariției și manifestării factorilor destabilizatori în zona de interes, anterior apropierii acestora de facilitatea critică.

Scopul misiunii vizează determinarea cu exactitate a direcțiilor de afluire a factorilor destabilizatori, identificarea parametrilor cantitativi și calitativi, intențiilor și posibilităților acestora privind afectarea securității infrastructurii protejate, cât și pentru impunerea măsurilor eficiente de contracarare.

Fizionomia presupune repartizarea de elemente HUMINT cu suficienți vectori tehnici la dispoziție. Forțele și mijloacele alocate vor fi distribuite în zona de interes. După caz, supravegherea poate fi fixă sau mobilă. Cele mai bune rezultate se obțin prin combinarea acestor două modalități. Detalii în fig.3.

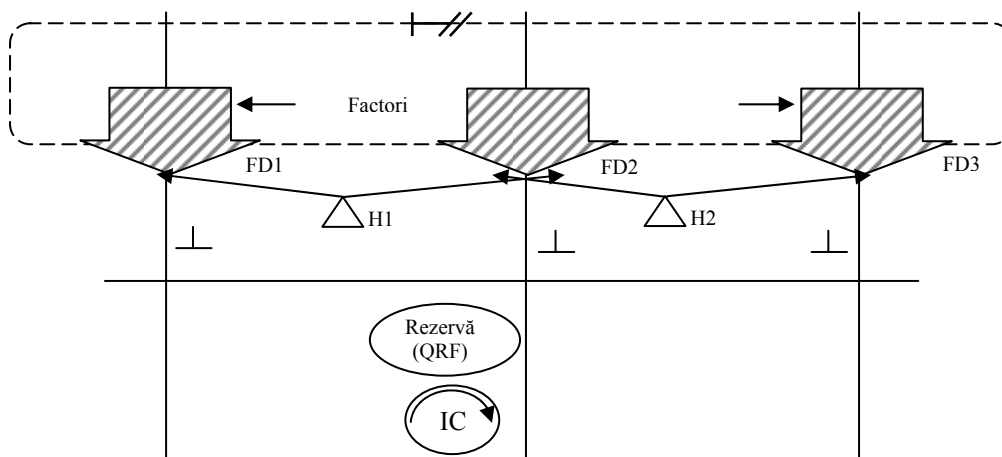

Figura nr.3 - Supravegherea căilor de acces

Forțele și mijloacele întrebuintate pot fi relativ asemănătoare cu cele folosite în cadrul avertizării timpurii. Valoarea forțelor și mijloacelor implicate este variabilă.

Desfășurare. Vectorii proprii de supraveghere sunt distribuiți în interiorul spațiului de interes al infrastructurii. Supravegherea se va realiza pe direcțiile probabile de afluire, monitorizând apariția factorilor distructivi. Informarea va fi permanentă, în acord cu progresia factorilor de amenințare spre facilitatea protejată.

Se recomandă utilizarea elementelor de suport tehnic pentru transmiterea datelor despre factorii destabilizatori. Elementele informării vor cuprinde: natura, tăria și valoarea factorului, direcția, platformele și ritmul de deplasare, definirea parametrilor capabilități, estimarea posibilității angajării facilității protejate, prin ce procedeu și în ce relație spațiu/timp. Supravegherea se va accentua pe măsura avansării spre facilitatea țintă, elementele de pondere majoră și noutate prezentând un interes sporit privind informarea.

3.3. Acțiuni limitate pe direcții amenințate

Acțiunile limitate pe direcții amenințate sunt forme dinamice de angajare executate unitar pentru stoparea/întârzierea afluirii factorilor destabilizatori pe căile de acces ce conduc spre facilitatea critică, cât și pentru monitorizarea evoluției amenințării.

Scopul acțiunilor vizează oprirea sau întârzierea acțiunilor potențial ostile asupra obiectivului protejat.

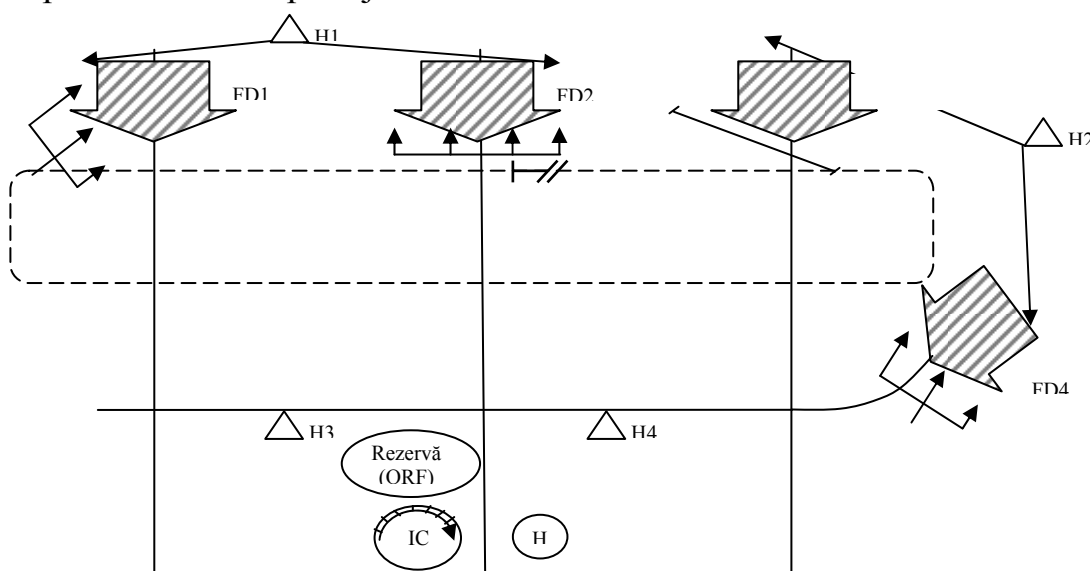

Figura nr. 4. Executarea acțiunilor limitate pe direcții de risc

Concepția misiunii va cuprinde referiri la: subunitatea destinată misiunii (efective, dotare, sprijin); misiunea structurii; repere geografice și de timp, succesiunea abordării acestora; procedee activate, cu referiri de timp și spațiu; variante în situații critice; cooperarea.

Fizionomia presupune utilizarea elementelor HUMINT sau combat, cu vectori tehnici de supraveghere la dispoziție. Forțele și mijloacele alocate vor fi distribuite pe direcțiile amenințate. Acțiunile vor fi executate din poziții staționare sau din mișcare. În mod evident, cele două modalități pot fi întrebuintate în manieră combinată.

Valoarea forțelor și mijloacelor implicate diferă. Detalii în fig. 4.

Desfășurare. Structurile destinate acțiunii sunt utilizate în interiorul spațiului de interes al infrastructurii. Acțiunile vor fi canalizate pe direcțiile de afluire a elementelor cu potențial ostil. Monitorizarea va fi permanentă, fiind efectuate acțiuni

de contracarare a factorilor de amenințare. Elementele de suport tehnic vor transmite datelor despre factorii destabilizatori la dispecerat sau la punctul de comandă. Elementele informării vor fi mai intens structurate pe definirea amenințării. Acțiunile vor spori în intensitate, pe măsura apropierii de facilitatea protejată.

3.4. Acțiuni în raioane de risc

Acțiunile în raioane de risc sunt forme dinamice, selective de angajare, executate de structurile /afectarea factorilor destabilizatori, aflați în raioane de dispunere sau pe baza de plecare la acțiune, pentru preîntâmpinarea acțiunilor ostile la adresa facilității critice.

Scopul acțiunilor prioritizează oprirea sau întârzierea acțiunilor cu potențial ostil la adresa obiectivului protejat.

Concepția misiunii va detalia elemente ce privesc: subunitatea alocată misiunii (efective, dotare, sprijin); misiunea; repere geografice și de timp, succesiunea atingerii acestora; procedee utilizate, în timp și spațiu; acțiuni în situații limită; cooperarea. Detalii în fig.5.

Fizionomia presupune folosirea de elemente HUMINT sau combat, sprijinite de vectori tehnici de supraveghere. Întrebuințarea forțelor și mijloacele se va realiza în raioanele de dispunere a amenințării. Acțiunile vor fi executate combinat din staționare și din mișcare. În anumite situații pot fi desfășurate acțiuni acoperite.

Valoarea forțelor și mijloacelor implicate va fi în acord cu dimensiunea raionului, natura și valoarea amenințării, cât și cu finalitatea dorită.

Desfășurare. Structurile alocate vor fi utilizate pentru acțiuni în interiorul spațiului de interes. Formele acționale dinamice vor fi executate în raioanele de dispunere a elementelor cu potențial ostil. Monitorizarea amenințării va fi permanentă, fiind accentuată pe durata acțiunilor de contracarare întreprinse.

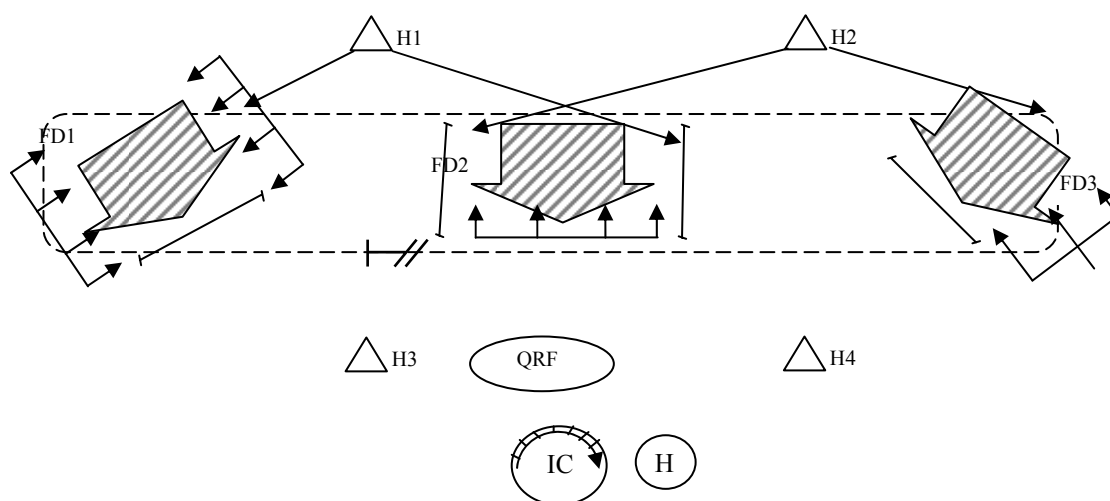

Figura nr. 5 - Executarea acțiunilor în raioane de risc

Parte din forțe vor bloca raionul, iar majoritatea acestora vor executa acțiuni pe direcții paralele sau convergente spre sectorul blocat. Între forțele aflate în

staționare și contingentul ce acționează pe direcții paralele va fi legătură radio. Acțiunea va fi monitorizată cu mijloace aeriene de supraveghere.

Datele de interes vor fi transmise la punctul de comandă, după caz.

3.5. Intervenția limitată

Intervenția limitată este o acțiune preventivă ce cuprinde acțiuni executate dinamic, cu obiective scăzute, pentru reducerea sau anihilarea potențialului factorilor destabilizatori, aflați în raioane de dispunere sau pe căile de acces.

Scopul acțiunilor vizează îndepărtarea sau reducerea impactului acțiunilor potențial ostile asupra obiectivului protejat.

Concepția intervenției se va referi la: subunitatea angajată (efective, dotare, sprijin tehnic, informatic și logistic); misiunea structurii; repere geografice, de timp, și succesiunea atingerii lor; procedee utilizate în timp și spațiu; cooperarea.

Fizionomia presupune folosirea de elemente combat cu mobilitate ridicată, sprijinite de vectori tehnici de supraveghere. Lovitura preventivă se va realiza în raioanele de dispunere a amenințării sau pe timpul deplasării. Acțiunile vor fi executate din mișcare, cu intensitate maximă. Monitorizarea aeriană (ISR) este obligatorie. Detalii în fig.6.

Valoarea forțelor și mijloacelor angajate depinde de capacitatea operațională a factorilor ostili, cât și cu finalitatea dorită.

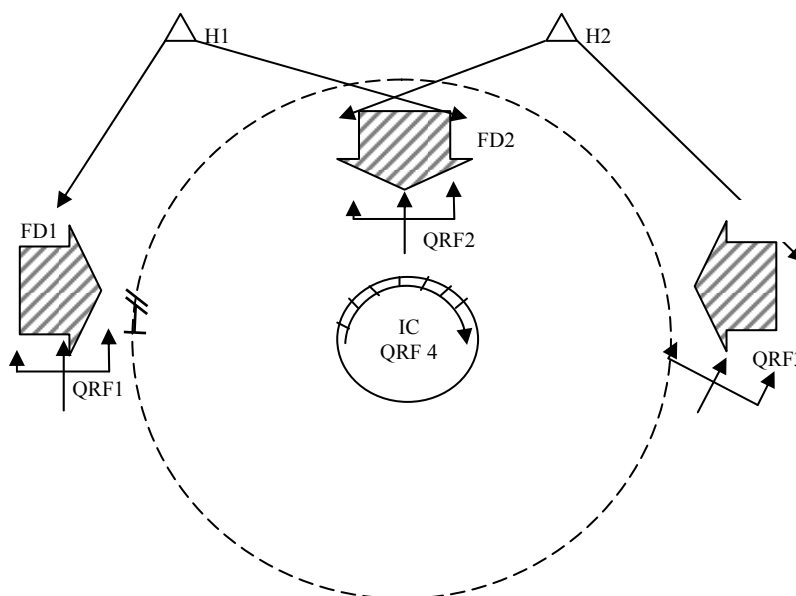

Figura nr.6 - Intervenția limitată

Desfășurare. Structura alocată intervenției (combat sau *Quick Reaction Force*, QRF) va fi proiectată în raioanele de dispunere a elementelor cu potențial ostil sau pe căile de acces. După caz, deplasarea se va realiza cu platforme de deplasare aeriană sau terestră. Monitorizarea aeriană a amenințării va fi permanentă, îndeosebi în perioada premergătoare angajării entității ostile și pe durata contactului. Datele misiunii vor fi transmise la punctul de comandă în timp util.

3.6. Evacuarea

Evacuarea se referă la acțiunile executate în situație extremă, pentru schimbarea locului de dispunere a elementelor esențiale ale facilității critice, atunci când intențiile și potențialul factorilor destabilizatori conturează ca iminentă lovirea și distrugerea obiectivului.

Scopul evacuării are în vedere mutarea obiectivului/componentelor esențiale ale acestuia într-un spațiu geografic dispus în afara acțiunii factorilor distructivi.

Fizionomia are în vedere folosirea de elemente proprii sau/și structuri suport specializate ce vor desfășura măsuri tehnice (dezasamblare a elementelor componente), e acțiuni privind transportul acestor elemente spre altă locație, urmate de reasamblarea acestora și punerea în stare de funcționare.

Valoarea forțelor și mijloacelor utilizate vor fi în acord cu partea de obiectiv evacuată, dimensionarea volumetrică și prioritățile.

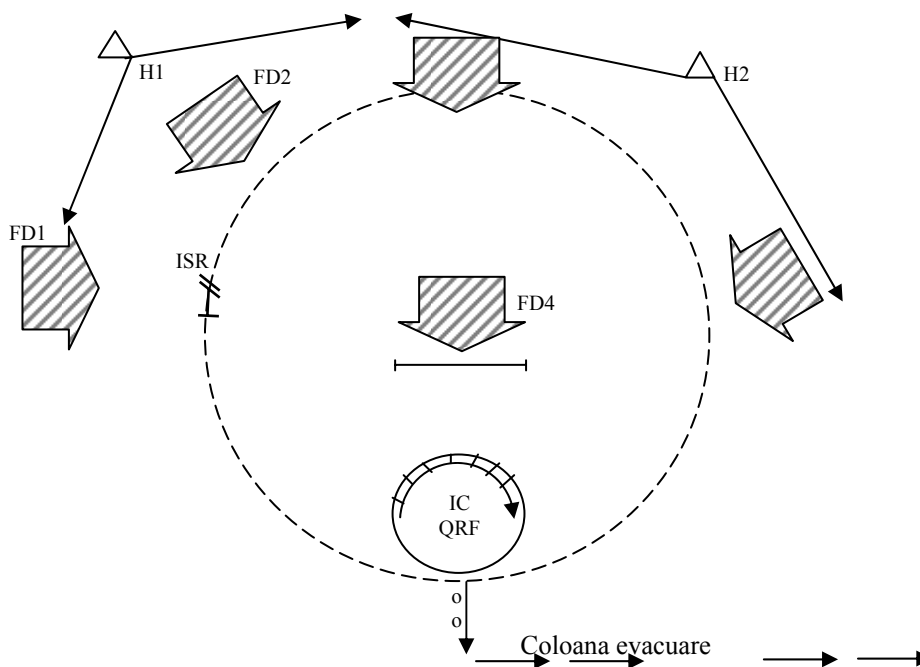

Figura nr. 7 - Evacuarea

Desfășurare. Va fi pus în aplicare planul de evacuare existent la obiectiv. Prioritățile vor fi abordate în urgența prevăzută în planul evacuării.

Datele misiunii vor fi transmise la punctul de comandă.

Concluzii

După caz, măsurile pot fi realizate sincronizat, static ori dinamic.

Implementarea protecției se realizează pe o durată de timp îndelungată, fiind una dintre atribuțiile de bază ale oricărei instituții. Fiecare infrastructură va fi în măsură să aplice regulile specifice în mod constructiv, prin punerea în practică a sarcinilor din planurile privind securizarea.

Permanența presupune realizarea acesteia pe toată durata activităților cotidiene, fără afectarea activităților zilnice ale sistemului. Pe durata crizei, parte din activități pot fi desfășurate cu măsuri suplimentare de protecție ori parte dintre acestea vor fi suspendate.

Diferențierea are în vedere efectuarea măsurilor de protecție în mod distinct, funcție de tipologia factorilor în cauză. Amploarea, diversitatea, locul, succesiunea vor fi realizate conform prognozelor de evoluție a factorilor distructivi. Respectivelor măsuri vor ține seama de atribuțiile specifice fiecărei funcții alocate în tabelul de personal ori în diagrama de intervenție.

Robustețea trebuie să aibă în vedere posibilitatea de a contracara în mod eficient fiecare dintre factorii distrugători. Funcție de gradul de acuitate al acțiunilor, caracteristicile sistemelor trebuie să exprime posibilitățile de contracarare a fiecărei amenințări posibile.

Multivalența măsurilor întreprinse trebuie să aibă în vedere realizarea unor acțiuni și activități care să aibă în vedere acțiuni sincronizate pentru combaterea factorilor de risc ce produc efecte asupra sistemelor- țintă. Toți factorii ostili trebuie contracarați în egală măsură.

Bibliografie:

3. BĂDĂLAN, E.; SAVU, Gh.; BOTOȘ, I.; BOGDAN. V.; *Tratat de criză teroristă*. București: Editura Militară, 2011.
4. BOGDAN, V., *Protecția infrastructurilor critice*, București: Editura Militară, 2012.

INTEROPERABILITATEA STRUCTURALĂ ȘI ACȚIONALĂ A SISTEMELOR INFORMAȚIONALE MILITARE LA NIVEL NAȚIONAL ȘI AL ALIANȚELOR MILITARE

*Neacșu DUMITRU**

Rezumat: *The performance of the strategic informational system has a decisive influence in organizing, commanding and coordination of the military actions and preventing strategic surprise.*

An important way to increase the performance of a strategic information system is the development and improvement of his intelligence, computer and communications subsystems which ensures defense information management taking into consideration precise objectives of operativity, optimization, rationalization, efficiency and efficacy.

Informational interoperability represents an important goal at the national and allied level in the context of the new security challenges. The interoperability is known as a multiplier factor of a jointed forces witch implies the continuous adaptation to the requirements enforced by the new concepts of warfare in the modern battlefield.

Keywords: *interoperability, compatibility, informational system, global information network, standardization, liaison level, intelligence sharing, intelligence superiority, cooperation.*

1. Elementele definiției ale creșterii performanței sistemului informațional strategic

Realizarea unei conduceri operative și de calitate nu poate fi realizată decât în cadrul unei structuri informaționale adecvate. Componentă a managementului, sistemul informațional exercită o influență deosebită asupra funcționării și eficienței organizației militare. Sistemul informațional vehiculează informațiile între subsistemele condus și conducător, reprezentând latura dinamică a sistemului managerial. Suprapus peste structura organizatorică, sistemul informațional asigură coeziunea sistemului managerial pe care îl modelează în întregime.

Abordarea organizației militare ca sistem impune precizarea că, pentru a funcționa, aceasta trebuie să îndeplinească și condiția existenței unui schimb permanent de informații între elementele sale, precum și între ansamblul său și alte sisteme din mediul extern.

Majoritatea autorilor care au analizat organizațiile, teoretic și practic, cât și specialiștii în informatică, cercetări operaționale și cibernetică consideră că ansamblul elementelor cu caracter informațional dintr-o organizație se constituie într-un sistem de sine-stătător – sistemul informațional (S.I.)¹.

Evaluând caracteristicile sistemului informațional se poate aprecia măsura în care informațiile furnizate de acesta sunt adecvate, fiabile, rapide și eficiente managementului organizației. Întregul proces managerial apare ca unul de însușire și transmitere a datelor și informațiilor. Momentul central al procesului este reprezentat de situația în care se adoptă decizia, care va consta în alegerea unuia din numeroasele moduri de acțiune.

* *Colonel doctorand, U.M.02472 București, neacsu_dumitru_army@yahoo.co.uk.*

¹ Cf. Ion STOIAN, *Sisteme informatice militare pentru conducerea trupelor – proiectare și realizare*, Editura AÎSM, București, 2002, p.34.

Adoptarea deciziei generează informația decizională, care se transmite la executanți sub formă de planuri, sarcini, decizii, comenzi și le servește ca impuls spre acțiuni coordonate și orientate spre scopuri manageriale precise.

În organizația militară, cadrele de conducere și subordonații sunt legați între ei prin informații, care furnizează o rețea comunicațională unică. În această rețea o ieșire informațională de la un organ reprezintă o intrare informațională pentru altele. Fiecare conducător reprezintă un nod al rețelei comunicaționale în care se întrepătrund o multitudine de informații. Sursele informaționale se caracterizează prin conținut, intensitate și regim temporal.

Analizii² arată că, din perspectiva asigurării informaționale, statele majore sunt predispuse, în derularea planificării acțiunilor militare, la două mari pericole: lipsa de informații, evident și sub aspectul neveridicității și sufocarea cu informații, (avem în vedere, în special, blocajul de flux, repartiția neierarhizată, distribuția necorespunzătoare între domenii, neesențializarea și neprelucrarea de sinteză etc.). Dacă, în ceea ce privește primul aspect, comandanții s-au confruntat în permanență, cel de-al doilea aspect era sesizabil încă de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial și și-a accentuat prezența în războaiele locale contemporane, fiind pericolul primordial al nefundamentării științifice a deciziilor.

În condițiile războiului cibernetizat, sufocarea informațională reprezintă o adevărată catastrofă, fiind, după cum se anticipează, principala cauză a blocărilor funcționale ale sistemelor militare și, deci, a neîndeplinirii misiunilor. Aceasta este cauzată, în principal, de așa-numitul stres al lipsei de legătură directă cu realitatea și de neîncrederea în contactul informațional realizat de sistem. Din acest moment decurge, cu implicații semnificative, și dorința de a «*ști tot*», irelevantă pentru conducerea modernă și eficientă. Problema concretă care se pune pentru un decident nu este de «*a ști tot*», ci de «*a ști ce trebuie să știe*» și, mai ales, «*când trebuie să știe*». Efectul sufocării informaționale se răsfrânge și asupra structurilor de execuție, care vor fi blocate în demersul lor de a-și îndeplini misiunea încredințată.

În consecință, pe timpul utilizării mijloacelor moderne este necesară elaborarea unei noi metodologii informaționale care să asigure circulația adecvată a informațiilor, în conformitate cu ordonarea obiectivelor și cu planificarea misiunilor, obținând o fluidizare a intrărilor în rețea, termene clare de actualizare a stocului de date, identificarea informațiilor-cheie pentru momentul în care se desfășoară lupta și, astfel, pentru definirea situațiilor operative, blocarea și eliminarea informațiilor redundante și, în fine, facilitarea cu precădere a circulației informațiilor din așa-numitul „*sistem de informații critice pentru comandant*“.

Studiile efectuate asupra diverselor tipuri de structuri militare au arătat că se manifestă încă deficiențe majore în funcționarea sistemului informațional ceea ce generează, la rândul lor, disfuncționalități în celelalte componente ale sistemului de management, calitatea necorespunzătoare a deciziilor etc. Deficiențe ca distorsiunea, filtrajul, redundanța sau supraîncărcarea canalelor informaționale au devenit de acum clasice.

² Ion ANGHELOIU, *Automatizare și informatizare în domeniul militar*, București: Editura Militară, 1990, p.47.

Distorsiunea presupune o modificare parțială, întâmplătoare a conținutului unei informații în etapa culegerii și transmiterii ei de la emițător către receptor și este determinată de: manipularea necorespunzătoare a suportilor de date și informații în situația transmiterii lor; diferența între pregătirea persoanelor implicate în vehicularea informațiilor; utilizarea de mijloace nepotrivite pentru înregistrarea sau pentru transmiterea informațiilor.

Filtrajul reprezintă modificarea intenționată a fondului unei informații prin intervenția pe parcursul înregistrării, transmiterii și prelucrării acesteia de către persoane interesate ca beneficiarul să primească un mesaj eronat sau schimbat.

Redundanța reprezintă pe de o parte existența în exces a unor informații decât sunt strict necesare pentru realizarea unui anumit scop și, pe de altă parte, culegerea, înregistrarea, transmiterea sau prelucrarea repetată a unui set informații. Situația apare ca urmare a absenței coordonării sau a unei coordonări defectuoase a unor segmente ale sistemului managerial.

Supraîncărcarea canalelor de comunicație este acea situație în care volumul informațiilor vehiculate pe anumite circuite depășește capacitatea de transmitere informațională a acestora. Supraîncărcarea se datorează nerespectării caracterului piramidal al sistemului informațional, nedimensionării judicioase a fluxurilor informaționale și redundanțelor existente în cadrul sistemului informațional.

O direcție importantă pentru creșterea performanței unui sistem informațional strategic este elaborarea și perfecționarea subsistemelor sale de informații, informatic și de comunicații pentru asigurarea managementului informațiilor pentru apărare care trebuie să respecte următoarele obiective: creșterea operativității în informarea conducerii și a calității procesului decizional la toate nivelurile ierarhice; optimizarea sau raționalizarea activităților, cu satisfacerea unor cerințe funcționale și de performanță ridicate; perfecționarea structurilor de conducere și de execuție; organizarea unor fluxuri informaționale optime și asigurarea prelucrării datelor astfel încât informațiile obținute să satisfacă, din punct de vedere al operativității și al calității, cerințele sistemului de conducere.

Sistemul informațional militar strategic este un sistem ierarhic deschis³, cu unele componente care adoptă structura de sistem închis⁴, este structurat pe rețele, orientat pe procesele de asigurare a informațiilor, comunicații și informatice, perfect adaptabil noilor schimbări în plan structural și acțional și al mediului de acțiune.

³ „Un circuit informațional este deschis atunci când informația circulă într-un singur sens și, ca urmare, ea nu generează o informație de răspuns care să parcurgă circuitul informațional în sens invers. Pe aceste circuite informaționale deschise circulă informațiile care provin de la mijloacele de cercetare, mesajele conțin informații de înștiințare centralizată sau descentralizată etc. În funcție de natura informațiilor, acestea pot fi adresate unuia sau mai multor destinatari”, G. ALEXANDESCU, I. STOIAN, L. STÂNCILĂ, *Sistemul informațional al managementului acțiunilor militare*, Editura AISM, București, 2003, p.91.

⁴ „În cazul circuitelor informaționale închise, informațiile de stare furnizate de organele de execuție circulă către organele de conducere (decizie) care, în urma prelucrării informațiilor, iau anumite hotărâri pe baza cărora elaborează informații de comandă care circulă de la eșalonul superior către eșalonul inferior. Avem de-a face, în acest caz, cu aplicarea principiului conexiunii inverse (cu buclă de reacție), specific sistemelor cibernetice.”, *ibidem*, p.92.

Sistemul are un rol deosebit în fundamentarea și luarea deciziilor la nivel strategic și contribuie la creșterea eficienței nivelului operațional al structurilor de la acest nivel, constituind un element principal al structurii războiului bazat pe rețea utilizat în operațiile moderne, componentele sale definind *rețeaua informațională globală* a acestora.

Rețeaua/grila informațională globală contribuie la cunoașterea spațiului de confruntare și reprezintă un ansamblu interconectat, de la terminal la terminal, de capacități informaționale, procese asociate și personal pentru culegerea, prelucrarea (procesarea) și managementul informațiilor la cerere pentru decidentul militar și politico-militar, incluzând sistemele de informații, comunicații și informatică, servicii, software, baze de date, servicii de securitate necesare pentru obținerea superiorității informaționale. Principalele caracteristici ale unui sistem informațional modern sunt⁵:

- dinamic, complex, ierarhizat, cu funcționare la timp real, tolerant la erori, cu structură distribuită, având un număr mare de elemente funcționale pentru culegerea, transmiterea, memorarea, prelucrarea, afișarea și diseminarea informațiilor, precum și pentru utilizatori (persoane sau procese care necesită informații potrivit competențelor cu drept legal de acces la sistemul informațional prin conectare directă și care este identificată univoc prin simboluri sau caractere speciale);

- cuprinde resursele de date și informații, precum și un ansamblu de calculatoare interconectate prin canale de comunicații proprii eșalonului reprezentat, capabilă să asigure automatizarea a proceselor decizionale, de modelare și optimizare a deciziilor;

- utilizează tehnologia (proces, metode, operații) informațiilor și comunicațiilor ca resursă strategică de bază a organizării, tratării unitare a informațiilor și exploatarea sistemului informațional în contextul evoluțiilor dinamice actuale, precum și pentru asigurarea unei conectivități suficient de largi, în condițiile protecției împotriva atacurilor cibernetice și actualizării în raport cu realizările în domeniu;

- concepția, structura și funcționalitatea sistemului informațional se stabilește în concordanță cu structura organizatorică, obiectivele, funcțiile și dimensiunile activităților planificate, cu complexitatea cerințelor sale informaționale pentru management și execuție precum și gradul de confidențialitate a datelor vehiculate;

- asigură anticiparea și previzionarea informațiilor necesare pentru comandă și control și creșterea gradului de cunoaștere a mediului comun de operare, pe baza experienței acumulate și a culturii tehnico-științifice a personalului încadrat;

- funcționează pe baza aplicării unor proceduri informaționale⁶ și proceduri de operare standard⁷, precum și pe adoptarea unui model unic de reprezentare a datelor în formă digitală, indiferent de categoria informațiilor vehiculate, dezvoltă intensiv

⁵ Cf. Constantin ALEXANDRESCU, Gelu ALEXANDRESCU, Gheorghe BOARU, *Sisteme informaționale – fundamente teoretice*, Editura UNAp, București, 2009, pp. 198-203.

⁶ Prin *proceduri informaționale* este desemnat ansamblul elementelor prin care se stabilesc modalități de culegere, înregistrare, transmitere, prelucrare și arhivare a unei categorii de informații, cu precizarea operațiilor de efectuat și a succesiunii lor, a suporturilor, formulelor, modelelor și mijloacelor de tratare a informațiilor folosite, cf. O. NICOLESCU și alții, *Sistemul informațional managerial al organizației*, 2001, p.35.

⁷ *Procedurile de operare standard* cuprind o serie de metode și instrucțiuni definite anterior, axate pe rezolvarea aspectelor operaționale ale acțiunii ce trebuie desfășurată, AAP-6/2008, pp.3-1-4.

diseminarea informațiilor în format electronic, cu preponderență în formă vizuală (text, grafică) sau combinat (audio-video), care asigură un randament mai mare de asimilare a acestora în timp scurt și permite exercitarea unui control eficient și eficace asupra informațiilor;

- realizează concordanța dintre categoriile și volumele de informații ce pot fi culese și diseminate cu necesitățile decizionale și operaționale ale eșalonului pentru care funcționează potrivit principiului „necesitatea de a cunoaște”, evitând supraîncărcarea și funcționarea greoaie a actului decizional;

- determină necesarul de resurse de date și informații din alte sisteme informaționale, structuri specializate sau personal propriu în funcție de cerințele informaționale ale eșalonului respectiv prevăzându-se totodată și surse suplimentare care să fie utilizate în situații critice, ce necesită cantități mari de informații diverse, dobândite în timp foarte scurt;

- asigură unitatea metodologică a tratării informațiilor și a posibilităților de utilizare eficientă și legitimă a sistemului informațional de către întregul personal autorizat și afișarea informațiilor la punctele de lucru ale acestuia, pentru optimizarea funcțiilor structurii militare;

- asigură dependența cantității de informație vehiculată în sistem de organizarea fluxurilor și circuitelor informaționale precum și de capacitatea canalelor de comunicații la dispoziție; asigură ierarhizarea circulației și transmiterii informațiilor în funcție de structura piramidală și importanța acestora;

- asigură adaptarea, în timp real, a ipotezelor de lucru ale sistemului informațional la condițiile operaționale concrete din structura militară pentru a face față unor situații neprevăzute și a asigura cerințele viitoare de informații necesare proceselor decizionale și operaționale;

- flexibil, versatil și transparent din punct de vedere al accesului și localizării informațiilor, replicării și actualizării lor în bazele de date distribuite, procedurilor de control aplicabile tuturor suporturilor magnetici și transferului de date pe aceștia, asigurând conexiunea inversă pentru compararea continuă și evaluarea a ceea ce s-a realizat în raport cu ce s-a propus;

- întregul proces informațional trebuie să fie obiectiv, strict organizat și direcționat, fără ambiguități și acțiuni desfășurate la întâmplare, iar informațiile să aibă destinatari și grad de confidențialitate precum și modalități de stocare autorizate;

- să dispună de metode și tehnici care să împiedice modificarea intenționată a conținutului informației sau schimbarea parțială neintenționată a acestuia pe timpul îndeplinirii funcțiilor informaționale;

- organizarea sistemului să se facă în strictă concordanță cu standardele internaționale, ale UE și NATO în domeniu, iar protocoalele de comunicații, de transfer al informațiilor și de interfațare, precum și nivelul structurilor logice ale informației utilizate să fie strict reglementate pentru a se asigura interconectivitatea cu structurile militare externe partenere;

- să permită realizarea compatibilității tehnice, inclusiv electromagnetice și interoperativității funcționale în interiorul sistemului, precum și cu alte sisteme

informaționale cu care realizează schimb de informații, pentru asigurarea posibilităților de formalizare și transmitere oportună a cererilor și răspunsurilor către destinatari;

- asigurarea raționalizării și tipizării structurii informațiilor vehiculate în sistem în formate esențializate, ușor de completat, transmis, prelucrat și asimilat, asigurarea generării automate de mesaje/documente utilizând informațiile din bazele de date;

- asigură fiabilitatea sistemului informațional în orice condiții de funcționare, inclusiv la scoaterea parțială din funcțiune a unor echipamente sau în caz de agresiune informațională;

- mijloacele tehnice ale acestuia să permită elaborarea rapidă a documentelor pentru managementul conducerii, prelucrarea textelor, informații multimedia, grafică interactivă și lucrul în rețele Internet și Intranet;

- rolul important deținut de informația geografică în cadrul sistemului, ceea ce presupune asigurarea obținerii acesteia în timp real și cu înaltă autenticitate, prin includerea în cadrul sistemului informațional a unui sistem pentru informații geografice (GIS – *Geographic Information System*⁸). Datele despre zona de interes pot fi completate, la nevoie, cu imagini din satelit sau din alte surse;

- permite integrarea sistemului de poziționare globală (GPS – *Global Positioning System*) pentru identificarea cu precizie, în spațiu, a elementelor organizatorice și tehnice ale sistemului informațional, a structurilor decizionale și operaționale pentru care se asigură date și informații;

- asigură protecția informațiilor prin secretizarea magistralelor și canalelor de comunicații, controlul accesului în rețele și utilizarea dispozitivelor de protecție precum și criptarea, prin software, a comunicărilor;

- asigură optimizarea parametrilor de exploatare și funcționare a rețelelor componente (informații, comunicații, calculatoare) incluse în infrastructura informațională;

- permite aplicarea managementului informației, care se bazează pe aplicarea eficientă și oportună a principiilor conducerii științifice privind previziunea, planificarea, organizarea, direcționarea, coordonarea și controlul activităților informaționale ale eșalonului vizat;

- să fie constituit dintr-o mulțime de surse de informații și centre de prelucrare dispuse spațial, legate în rețea, care funcționează întrunit pentru realizarea unor proceduri de integrare a informațiilor într-un ansamblu de baze de date relaționate și structurate corespunzător, cu posibilități de extindere, reconfigurare și duplicare a serviciilor informaționale atât pe verticală cât și pe orizontală;

- să dispună de o logistică performantă care să asigure toate condițiile tehnico-materiale și de mentenanță necesare pentru o funcționare sigură și neîntreruptă.

În contextul geopolitic actual, în stabilirea criteriilor de performanță ale unui sistem informațional militar strategic putem aprecia ca fiind determinante următoarele considerente:

⁸ Sistemul pentru informații geografice (GIS) este un ansamblu compus din echipamente de calcul, programe, personal, metode și tehnici care permit procesarea de date și exploatarea de hărți geotopografice. GIS este un sistem de gestiune unei baze de date care, de regulă, prezintă utilizatorului datele într-un mod interactiv, ce poate fi interogată și analizată. www.gis.com

- creșterea exponențială a influenței fenomenelor de globalizare și liberalizare ce determină amplificarea sistemului de transformare a societății românești spre tipologii gen „societate informațională“ și, implicit, a forțelor armate, în calitatea lor de componentă a societății românești;

- cerințele de interoperabilitate stabilite de integrarea în Alianța Nord-Atlantică sau Uniunea Europeană și de participarea la viitoarele coaliții anticipate, în contextul contemporan al mediului de securitate internațională;

- transformările sistemelor militare, în perspectiva evoluțiilor mediului de securitate, prin asigurarea asimetrică a dominantei informaționale;

- necesitatea optimizării mecanismelor interne de funcționare ale sistemului militar în condițiile reducerii resurselor tradiționale, umane și materiale;

- criteriile actuale de evaluare a acțiunii militare, de exemplu, realizarea obiectivelor militare cu scăderea spre „zero“ a pierderilor umane;

- acțiunea întrunită – integrarea sinergică a componentelor aeriană, terestră și navală în spațiul de luptă;

- viitoarele misiuni ale forței întrunită, care determină sarcini tot mai grele reflectate în caracteristicile și parametrii angajării: precizie, mobilitate, flexibilitate, letalitate, sustenabilitate, capacitate de supraviețuire, vizualizare, comandă și control etc.;

- proiectele și programele naționale de „operaționalizare structurală și de modernizare“, precum și de proiectare a forțelor aflate în derulare;

- evaluarea fezabilității pornind de la premisa diminuării costurilor tradiționale, viteza de transformare fiind în concordanță cu capacitatea de acomodare a factorului uman;

- adaptarea planificării sistemului național de conducere în situații de criză la amenințările și vulnerabilitățile informaționale și dezvoltarea unor capacități eficiente de răspuns la potențialele amenințări identificate;

- reorientarea modernizării componentelor militare în sistemul mai larg al securității naționale, conform principiilor *Războiului Bazat pe Rețea*.

De asemenea, pare inevitabilă dezvoltarea unei rețele informaționale comune tuturor entităților din sistemul de apărare și securitate națională, care să permită dezvoltarea, achiziția, intrarea în serviciu și operarea aplicațiilor, comunicațiilor și a capacităților de procesare, necesare pentru asigurarea succesului misiunilor multinaționale, într-un mediu integrat și sincronizat.

2. Capabilități de realizare a interoperabilității sistemului informațional strategic la nivelul alianțelor

Pentru Armata României, transformarea reprezintă un sistem de activități care permite susținerea intereselor strategice. Documentul care reglementează acest proces complex la nivel național este *Strategia de transformare a Armatei României*. Aceasta stabilește ca obiectiv general realizarea unor structuri moderne, integral profesionalizate, cu un nivel sporit de mobilitate, eficiență, flexibilă, dislocabilă și sustenabilă, dispunând de capacitatea de a opera întrunit și a participa la un larg spectru de acțiuni, atât în spațiul național, cât și în alte zone de pe mapamond.⁹

⁹ Cf. *Strategia de transformare a Armatei României*, București, 2007, pp.15-16.

Pentru stabilirea acestui proces au fost stabilite trei etape: I – *Etapa finalizării înlocuirilor de bază (2005 – 2007)*; II – *Etapa integrării operaționale în NATO și în UE (2008 – 2015)*; III – *Etapa integrării complete în NATO și în UE (2016 – 2025)*, care au asigurat/vor asigura îndeplinirea obiectivelor transformării pe termen scurt, pe termen mediu și lung. Etapa a doua, în plină derulare, are ca principale obiective: continuarea operaționalizării structurilor destinate NATO și UE; finalizarea restructurării componentei logistice la nivel strategic și operativ; realizarea achizițiilor de echipamente moderne și a programelor necesare de înzestrare; reorganizarea învățământului militar; evaluarea corectă, sistemică și structurală a forțelor armate naționale în cadrul NATO și al UE și fundamentarea rezoluțiilor de corecție și remediere a legilor, proceselor, programelor și planurilor în derulare.

Transformarea militară este un proces continuu de creștere și integrare de noi noțiuni, strategii, doctrine și competențe cu scopul de a crește eficiența și nivelul de interoperabilitate a structurilor de forțe și de adaptare la noul sistem de securitate, aflat în permanentă schimbare, care pune accent pe necesitatea de reevaluare a sistemului militar ca principal izvor de credibilitate. Aceasta impune schimbări la nivelul legilor și doctrinelor, organizării și compunerii forțelor, capabilităților, lucrului în domeniul instruirii, educației și al achizițiilor, managementului sistemului de personal și al eșalonării pe bază de proiecte, care devin cele mai importante domenii de realizare a transformării. Tipurile de structuri militare trebuie să se înscrie în cele trei principale priorități: capacitatea de dislocare, interoperabilitatea și sustenabilitatea.

Specialiștii militari occidentali au definit interoperabilitatea ca fiind capacitatea unor sisteme/entități de a asigura/accepta servicii către/de la alte sisteme/entități în vederea utilizării acestora pentru o cooperare eficientă.

În domeniul C4I, interoperabilitatea reprezintă capacitatea sistemelor sau echipamentelor din structură de a se interconecta direct și în combinații eficiente. Interoperabilitatea se realizează, în primul rând, prin întrebuintarea de echipamente și sisteme cu performanțe apropiate/comune. Elementele necesare pe care se bazează interoperabilitatea sunt în principiu: compatibilitatea, standardizarea, nivelul de legătură.

Compatibilitatea este dată de capacitatea a două sau mai multe elemente/componente ale unui sistem de a exista și lucra în același mediu, fără interferențe reciproce. Prin compatibilitate, elementele organizatorice care compun o structură (efective, tehnică, armament, comunicații etc.), trebuie să fie organizate după standarde, principii, proceduri apropiate sau similare și care folosesc elemente de compatibilitate, în primul rând sistemele informatice, pentru ca eficiența acțiunilor comune să fie optimă. Compatibilitatea electromagnetică se ia în considerare de la primele etape ale proiectării și pe întreaga durată a dezvoltării, testării, evaluării și utilizării operaționale a tuturor sistemelor. O cerință esențială a creșterii eficienței și eficacității managementului informației pentru apărare la nivel strategic o reprezintă realizarea deplinei compatibilități între sistemele informaționale ale componentelor operaționale ca subsisteme ale sistemului informațional strategic întrunit. Această caracteristică trebuie urmărită a se realiza atât în plan *structural*, cât și *metodologic* pentru a permite o rapidă și eficientă relaționare pe verticală și orizontală, respectiv un flux oportun și complet de date și informații, având la bază o concepție unitară și un set

de definiții, reguli, limbaje, metode etc. comune sau foarte bine cunoscute de toate structurile și întregul personal implicat. Se poate afirma că această compatibilitate este indisolubil legată de complementaritatea sistemelor informaționale ale tuturor componentelor de forțe.

Standardizarea sistemelor C4I rezultă din obiectivele de bază ale Sistemelor de Comandă și Control și ale Sistemelor Informatice ale Apărării, care se pot conjuga sau interconecta cu sistemele operaționale de la nivel operativ și tactic. Sistemul de legătură este reprezentat de contactul personal sau legătura realizată între elementele structurilor militare care asigură acordul reciproc și realizarea unor scopuri și acțiuni unitare. Atributele cele mai importante ale legăturii sunt: monitorizarea permanentă, coordonarea și consilierea eficientă, asistarea comandantului.

Reușita operațiilor NATO depinde hotărâtor de realizarea funcționării eficiente a fluxurilor de comandă ale forțelor întrunite, mai ales când operațiile au caracter multinațional. Interoperabilitatea reprezintă un element esențial, recunoscut ca multiplicator al forței. Procesul de generare a forțelor trebuie să aibă în vedere atât misiunile forțelor cât și condiția ca acestea să fie interoperabile.

Scopul politicii NATO pentru interoperabilitate este de a defini stările finale, principiile, responsabilitățile națiunilor și ale comitetelor superioare ale Alianței pentru identificarea și îndeplinirea cerințelor specifice. Obiectivele de interoperabilitate se referă la: abilitatea de a comunica – prin utilizarea aceluiași limbaj, a procedurilor comune, a echipamentului interoperabil pentru consultare, comandă, control, comunicații și informatică; abilitatea de a opera împreună – prevede pregătirea și desfășurarea cu succes a operațiilor multinaționale, utilizând doctrinele, tacticile și procedurile necesare pentru angajarea forțelor combatante, de sprijin de luptă și de sprijin logistic; abilitatea de a oferi/beneficia de sprijin - subliniază necesitatea aplicării procedurilor, standardizării echipamentelor și abilității de a oferi echipamente proprii în sprijinul forțelor altor națiuni.

Instruirea și participarea în comun la exerciții au un rol important întrucât permit îmbunătățirea relațiilor interumane, a comunicațiilor, înțelegerea doctrinelor, tacticilor, tehnicilor și procedurilor precum și verificarea nivelului de interoperabilitate a sistemelor și echipamentelor, indicând, astfel, premegător desfășurării operațiilor, domeniile în care este necesară îmbunătățirea interoperabilității.

Schimbările intervenite în mediul de securitate au adus profunde transformări în Alianța Nord-Atlantică, devenind dintr-o alianță politico-militară într-o alianță de securitate, iar serviciilor de informații militare i-au revenit noi abordări în planificarea culegerii, prelucrării și diseminării de informații strategice. În acest context, s-a impus necesitatea ca misiunile de culegere ale statelor Alianței să se diversifice și să evolueze de la abordarea unor obiective strict militare către obiective care pot influența major securitatea statelor și chiar regională sau globală.

Superioritatea în sfera informațiilor trebuie să se execute prin creșterea sprijinului cu date și informații strategice și anume: avertizarea timpurie în zonele definite ca amenințări majore la adresa securității țărilor membre; analiza potențialului de dezvoltare a unor amenințări dincolo de granițele Alianței; urmărirea și evaluarea

factorilor de risc naționali și transnaționali, geopolitici, economici și politici, sociologici și militari pentru a evita transformarea unor riscuri în reale amenințări.

Furnizarea de produse de intelligence, în special cele referitoare la amenințările cu implicații internaționale, nu se poate realiza folosind în mod exclusiv propriile capacități de obținere de informații, recurgându-se la schimbul de informații în cadrul Alianței și în cadrul bilateral, al parteneriatelor strategice.

Dezvoltarea și realizarea schimbului de date și informații în timp oportun și real, la nivel aliat sau național, strategic sau tactic-operativ are permanent la bază¹⁰:

- un sistem sigur, eficient, flexibil și prompt de fuziune de informații credibile, reale, oportune și relevante;

- dezvoltarea forțelor de sprijin cu informații;

- extinderea posibilităților de culegere de date și informații prin extinderea capacităților HUMINT, a celor prin satelit și interceptării legăturilor satelitare clasice și a unor emisii electromagnetice;

- integrarea unor structuri cu specific nonmilitar în sistemul de analiză sau accesul la cunoștințele lor în domeniile de lucru, precum și acceptarea standardizării ca mod de integrare rapidă a componentelor și de asigurare a interoperabilității tehnologice cu structuri similare din zona Alianței;

- onestitatea în activitatea de schimb de informații pentru evitarea evoluției în cerc a informației. În realizarea schimbului de informații este necesară oferirea acelor informații culese și procesate cu propriile capacități și nu cele primite de la alți parteneri;

- asigurarea constantă a protecției surselor;

- evitarea tendințelor de extindere a secretomaniei excesive.

Cooperarea în domeniul specific intelligence-lui impune o nouă etapă în conlucrarea dintre structurile de specialitate: mutarea centrului de greutate din zona schimbului de informații cu aspect de generalitate spre colaborarea pe cazuri și acțiuni punctiforme, ca modalitate de valorificare corectă a potențialului oferit de cei implicați.

Transformarea unităților de informații este un proces amplu și continuu de dezvoltare și însușire de noi concepte, noi strategii și doctrine, tehnici, tactici, compatibilități și proceduri, cu scopul de a ridica eficiența și nivelul de interoperabilitate al acestora și de acomodare la noul mediu de securitate.

Procesul de transformare presupune schimbări de natură conceptuală în domeniul doctrinelor, organizării unităților de informații, educației și managementului de personal, activităților de procurare și analiză etc. În plan conceptual s-a acționat pentru scurtarea ciclului informațional, sporirea vitezei de culegere, analiză și de diseminare a informațiilor obținute, creșterea calității și reducerea timpului de analiză și de elaborare a produselor de informații prin introducerea sistemelor noi de gestiune și pregătire a informațiilor.

În planul capacităților s-a pus accentul pe asigurarea cu date și informații multisursă în zona de operații, folosirea propriilor echipe HUMINT, SIGINT și IMINT, comandate unitar precum și realizarea procesării datelor și informațiilor prin intermediul structurilor proprii de analiză dislocate în zonă.

¹⁰ Sergiu MEDAR, *Cooperarea dintre structurile de informații ale Armatei Române și serviciile străine de informații*, Infosfera nr.3/2009, p.24.

La nivelul Alianței nord-atlantice, structura responsabilă pe linie de informații este Divizia de informații (*Intelligence Division – J2ID*). Statul Major Internațional (*International Military Staff – IMS*), prin J2ID, asigură: informarea statelor membre asupra direcțiilor pe linie de informații și a termenelor când acestea trebuie soluționate; coordonează un număr de birouri și grupuri de lucru cum ar fi: Biroul de Securitate (*Security Office - SO*) - responsabil cu securitatea infrastructurii și organizațională, precum și cu toate problemele de siguranță în cadrul comandamentelor NATO; Comitetul Special (*Special Committee - SC*) - dezbate toate aspectele legate de securitatea NATO; Comitetul pentru Informații (*Intelligence Committee -IC*) - organ de consiliere pe probleme de spionaj, contraspionaj și alte amenințări la adresa NATO, îndeosebi de natură teroristă; Unitatea de informații pentru amenințare teroristă (*Terrorist Threat Intelligence Unit - TTIU*) care operează un Sistem de Informații de Avertizare (*NATO Intelligence Warning System - NIWS*); Centrul de Situație (*Situational Centre - SITCEN*) – monitorizează toate crizele emergente de pe glob și gestionează mesajele sosite; Unitatea PfP de legătură pe linie de informații (*Intelligence Logistic Unit - ILU*) – bazată pe planul de acțiune partenerial antiterorist (*Partnership Action Plan Terrorism - PAP-T*), este un forum pentru informare, consultare și schimb de date.

Divizia Informații din IMS răspunde de toate estimările și informațiile strategice, conduce politica de informații, direcționează bazele informatice de date și furnizează dispoziții/instrucțiuni pe linie de informații, tipizate electronice și administrative, precum și orice informații utile statelor membre. De asemenea, elaborează avertizări strategice și sprijină managementul crizelor. Este alcătuită dintr-o structură de evaluare, o structură de informații curente și avertizare, precum și o structură de documentare și organizare în domeniu.

ID/IMS consiliază Comitetul Militar (*Military Committee – MC*) și IMS cu privire la informațiile strategice sau alte topici în materie de informații și sprijină Comanda Aliată pentru Operații (*Allied Command Operations – ACO*). Este și sediul în care se întâlnesc șefii structurilor (agențiilor) de informații ale statelor membre și, uneori, chiar și cei ai statelor partenere (PfP). ID este pe deplin angajată în coordonarea informațiilor în cadrul NATO și furnizează avertizări strategice către MC și ACO/SHAPE (prin J2). ACO (îndeplinește și funcția de SHAPE) se află în subordinea SACEUR, care are, în calitate sa de comandant al EUCOM, dublă comandă. SHAPE este comandamentul strategic militar și operațional de cel mai înalt nivel în NATO.

Structura de informații J2 a SHAPE este, în mod practic, un birou însărcinat cu pregătirea informațiilor la nivel strategic și operațional pentru toate fazele operațiilor în care este implicată Alianța, gestionează primirea / transmiterea datelor și joacă un anumit rol în problemele de securitate a personalului din cadrul comandamentelor NATO. SHAPE J2 are o privire de ansamblu și supraveghează structurile J2/G2/A2/N2 ale eșaloanelor inferioare, forțele desfășurate (întrunite sau combinate) și menține, la Mons, o *Celulă de situație* pentru domeniul de informații al NATO (asistat de computer) și care furnizează informații pentru NATO prin intermediul

BICES¹¹. SHAPE J2 susține, de asemenea, un număr de grupuri de lucru pe probleme de informații cum ar fi estimări, tendințe tehnologice, date specifice domeniului, securitatea comunicațiilor, probleme de avertizare sau informații specifice categoriilor de forțe armate.

NATO menține trei comandamente de forțe întrunite (*Joint Forces Command - JFC*) și un număr de comandamente de sprijin, fiecare dintre acestea având, în funcție de specialitate și nivel, propria structură de informații (J2/G2/A2/N2).

Acest nivel este considerat, în prezent, cheia de boltă a informațiilor în sprijinul forțelor desfășurate și întrebuintate. De regulă, forțele multinaționale întrebuintate în operații (cum sunt cele din Afganistan) beneficiază de un Centru întrunit de informații (*Joint Intelligence Center - JIC*).

La nivel tactic, fiecare comandant va formula propriile-i cerințe de informare (*Commander's Critical Information Requirement - CCIR*), în baza cărora, structurile de informații J2/G2/A2/N2 vor dezvolta Cerințele Prioritare de Informare ale Comandantului (*Commander's Priority Intelligence Requirement - PIR*). Aceste date vor fi disponibile ca și informații de bază și/sau curente. Ele includ: *estimări de informații; monitorizări, evaluări și predicții; indicații și avertizări; informații de bază; informații curente; ordine de luptă; sprijin pentru alte zone de luptă; informații pentru desemnarea țintelor (targeting)*.

Statele membre NATO contribuie la aceste date, comun convenite și publicate de către ID/IMS. Informațiile curente vor fi obținute de către comandamentele NATO sau de către cele din teatrele de operații (CJTF HQ) folosind contribuțiile naționale pe linie de informații sau cele culese de către forțele din zonele de operații întrunite și/sau din apropierea acestora.

În cadrul Alianței, toate procedurile de inițiere a informațiilor se bazează pe gestionarea cerințelor de coordonare a culegerii de informații (*Collection Coordination Intelligence Requirements Management - CCIRM*). Inițial, în mod tradițional, culegerea de informații era axată pe echipament, tehnologie, doctrină și instrucție, legislație și schimbări structurale și de calitate în cadrul comenzii și al trupelor. În prezent, noua configurație a războiului (asimetric, hibrid) a schimbat prioritățile informaționale astfel încât procesul de culegere – supraveghere - recunoaștere (Intelligence, Surveillance and Reconnaissance - ISR) este îndreptat asupra *terrorizmului, fanatismului individual și colectiv, forțelor de guerilă, clanurilor, comunităților mici și izolate, structurilor sociale, depistării traficului de armament ușor și al întrebuintării dispozitivelor explozive improvizate (Improvised Explosive Disposal - IED)*.

Activitățile de informații din Irak și Afganistan au sprijinit desfășurarea tuturor activităților specifice dintr-un teatru de operații (*Theatre of Operations - TO*), respectiv: planificarea, asigurarea securității de orice fel, raportarea în timp util a datelor despre situație și atacuri, indicarea țintelor, probleme organizaționale, planificarea și coordonarea de informații în câmpul de luptă, prevenirea fratricidului, planificarea transporturilor și a logisticii, interoperabilitatea rețelelor și elementelor

¹¹ BICES (*Battlefield Information and Collection Exploitation System*) a fost dezvoltat în anii 1997-1998 pentru a face legătura sistemului, bazat pe computere, LOCE (*Linked Operational Intelligence Centers Europe*) al USEUCOM, cu 2700 de utilizatori.

hardware, precum și coordonarea sprijinului aerian. S-a constatat că informațiile de nivel tactic nu se pot baza doar pe cele procurate din surse tehnice (TECHINT – *Technical Intelligence*) și că trebuie revigorată exploatarea HUMINT (*Human Intelligence*), pe baza principiilor „persoană – la - persoană”, proces cunoscut sub denumirea de „informații sociale”.

Domeniul informațiilor în cadrul NATO este reglementat și direcționat de către o multitudine de publicații și circa 40 de STANAG-uri referitoare la: recunoaștere aeriană, arhitectura C4ISR și C4ISTAR, proceduri pentru legăturile de date, ghiduri pentru activitatea de informații, reglementări pentru interconectarea software-ului care gestionează date sensibile din domeniul informațiilor (CRONOS, Sistemul de informare C2 maritim). Nivelul administrativ coordonează, în conformitate cu deciziile politice și militare, distribuirea datelor de informații către statele membre și cele partenere (PfP).

Există, încă, o tendință națională și de agenție de a păstra informații „doar pentru casă” (în interes propriu), din diferite rațiuni: personale, „gândire de grup”, politice, organizaționale (politica internă), lipsă de încredere reciprocă etc. În ultimii ani, NATO a cules un volum imens de date și informații organizate, în prezent, în formate electronice. Partajarea acestor date se face pe baza politicii, tradiționale în domeniul informațiilor, a „nevoii de cunoaștere”, fiind necesară prevenirea oricărei breșe de securitate.

SUA și-a adaptat reglementările interne la cele ale Alianței, mai precis a impus și în NATO propriile-i reglementări (altfel, ar fi subminat clasificarea documentelor din cauza standardelor diferite), exemplu urmat și de către alte state. Cu toate acestea, există și reglementări bilaterale, în funcție de parteneriatele încheiate, dar care nu contravin politicii oficiale a NATO în domeniu. SUA și NATO au prevederi pentru înregistrarea documentelor, accesul de securitate, protecția informațiilor și asupra echipamentului și armamentului special. De acest aspect răspunde, în cadrul Alianței, Biroul de Securitate al NATO, iar la nivel național, fiecare stat își desemnează o agenție proprie care să răspundă de menținerea standardelor de securitate convenite.

Schimbul de informații a devenit o necesitate când NATO a început să opereze în Balcani, îndeosebi pe timpul operației „Allied Force” din 1999 (Serbia). După acest conflict, schimbul de date a devenit efectiv.

Interoperabilitatea rămâne cheia succesului Alianței. În ciuda discuțiilor și comentariilor pe tema transformării și perfecționării domeniului de informații în cadrul NATO, acesta continuă să rămână o prerogativă națională.

Unele dintre conceptele și tehnologiile apărute și atribuite Revoluției în afacerile militare (RAM) precum TECHINT, ELINT, sistemele de ciber-război, GPS și J-STARS, au avut un enorm impact asupra domeniului informațiilor, comparabile cu ceea ce este, spre exemplu, AWACS (*Airborne Warning and Control System*), sistemele de transmisii-legături de date (*Data Link*) și armele cu lansare din afara razei vizuale (*Beyond Visual Range - BVR*) pentru războiul aerian. Comunicațiile furnizează situația în timp real, de mare valoare și cu maximă autenticitate. GPS furnizează indicații precise pentru lovirea țintelor. Sistemele de senzori integrați C4ISR/C4ISTAR furnizează date de intrare și ieșire, bazate pe legăturile de date și alte rețele, combină și compară imagistica furnizată de cercetarea aeriană (MAV, UAV, elicoptere) și cea satelitară. Interpretarea imaginilor este parțial automată și

analizată electronic. Radarul cu apertură sintetică (*Synthetic Aperture Radar - SAR*) a permis creșterea calității imaginilor. Echipamentul de sprijin ajută analistul de informații să identifice țintele, chiar și atunci când nu sunt zărite decât frânturi din aceasta.

În concluzie, reușita operațiilor NATO depinde hotărâtor de realizarea funcționării eficiente a fluxurilor de comandă ale forțelor întrunite, mai ales când operațiile au caracter multinațional. Interoperabilitatea reprezintă un element esențial, recunoscut ca multiplicator al forței. Procesul de generare a forțelor trebuie să aibă în vedere atât misiunile forțelor cât și condiția ca acestea să fie interoperabile.

Interoperabilitatea la nivelul sistemului informațional presupune atât compatibilizarea și standardizarea elementelor componente ale subsistemelor de comunicații și informatică dar și subsistemului de informații, coordonat nemijlocit de către serviciul de informații militare și responsabil cu prevenirea surprinderii strategice și furnizarea sprijinului de informații pentru operațiile militare naționale sau la care România participă. Pentru furnizarea de produse de intelligence se întrebuintează atât propriile capacități de culegere de informații cât și cele rezultate din schimbul de informații în cadrul Alianței și al parteneriatelor strategice.

Participarea cu trupe la operațiile multinaționale reprezintă o obligație a României față de Alianța Nord-Atlantică și contribuie substanțial la creșterea imaginii în lume a Forțelor Armate române ca participant activ și de încredere în efortul colectiv de asigurare a stabilității regionale și globale și în lupta împotriva terorismului și amenințărilor asimetrice.

Transformările continue în domeniul militar, ca răspuns la noile provocări ale mediului de securitate, impun adaptarea continuă a sistemului informațional pentru a răspunde la capacitatea maximă de oportunitate și eficiență.

Conceptele precum *războiul bazat pe rețea* și *capabilități NATO facilitate de rețea* sunt destinate să dezvolte și să extindă capacități importante în managementul informațiilor pentru apărare.

Sistemele C4I și-au dovedit utilitatea în recente confruntări armate și misiunile efectuate în teatrele de operații și se impune extinderea conceptului ISR de la nivel tactic la nivel strategic pentru realizarea conducerii în timp real, indiferent de eșalon. Acest deziderat presupune concentrarea eforturilor pe următoarele direcții: pregătirea personalului, introducerea de echipamente și proceduri moderne de culegere, prelucrare, diseminare și stocare a datelor și informațiilor, interoperabilitatea cu sistemele moderne de la nivelul NATO și UE, dezvoltarea, implementarea și interconectarea de sisteme integrate care să asigure continuitatea conducerii, luarea deciziei militare și transmiterea acesteia în condiții de protecție și siguranță.

Evitarea surprinderii în domeniul informațional va fi una din tendințele dominante ale următorilor ani. Stăpânirea informației înseamnă putere reală. Armata României va trebui să-și perfecționeze în continuare capacitățile necesare desfășurării confruntării informaționale. În acest sens, realizarea interoperabilității sistemului informațional strategic, a componentelor sale, sistemul de informații, de comunicații și informatic, este o prioritate în condițiile efortului conjugat în cadrul alianțelor de a identifica oportunitățile și amenințările asupra securității naționale și regionale și a acționa în consecință.

Bibliografie:

1. ****Strategia de transformare a structurii de forțe a Armatei României*”, București, 2005.
2. ALEXANDRESCU, C.; ALEXANDRESCU G.; BOARU, Gh., *Sisteme informaționale – fundamente teoretice*, București: Editura UNAp., 2009.
3. MEDAR T. S. – coordonator, *Capabilități ale serviciilor moderne de informații militare*, București: Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2007.
4. SAVU, Gh., *Informațiile militare și surpinderea strategică*, București: Editura U.N.Ap., 2006.
5. TOPOR, S.; CĂLIN I.; NIȚU, C., CRĂCIUN, N., *Despre informații și sisteme informaționale militare*, București: Editura Bren, 2008.

TENDINȚE ȘI OPTIUNI DE DEZVOLTARE A SISTEMULUI INFORMAȚIONAL STRATEGIC PENTRU SPRIJINUL DECIZIONAL AL ACȚIUNILOR MILITARE MODERNE

*Neacșu DUMITRU**

Rezumat: *The modern military conflicts employ the informational technology as a way to achieve economy of time, human, technical and material resources; hence information becomes fundamental in achieving success. Through analyzing the latest conflicts, a conclusion can be drawn, and that is that the main factors that can pose an influence over the battle's outcome are the weaponry and the equipment, the military personnel, doctrine and strategy and nevertheless the information and the communications.*

The need for information obtained, analyzed and transmitted "real-time" about the enemy and terrain led to the increase of the role and importance of information and intelligence products.

The current challenges of the security environment, the accelerated development in the information technology and communications fields, the informational globalization as well as the nature and diversity of military actions carried out by the armed forces in a more and more integrated and digitized space, require a reconfiguration and an efficient functioning of a system capable to respond to the needs for information of all decision-makers, from tactical to strategic level.

New tendencies and options in the development of strategic informational systems target the development of operational capabilities limiting the costs and orienting towards networking of information sources, decision-makers and executants, according to the new concepts like Network Centric Warfare and NATO Network Enabled Capability.

Cuvinte-cheie: *Information System, Communications and Computer System, Intelligence System, strategic surprise preventing, Intelligence Preparation of the Battlefield, decision-making process, ISR model, sharing the products of intelligence, efficiency, process of management.*

Ca sistem dinamic complex, cu funcționare în timp aproape real și cu grad foarte mare de automatizare, sistemul informațional este rezultatul unei decizii de management a structurii militare pentru care trebuie să funcționeze și se caracterizează printr-o structură dezvoltată de rețele interconectate, bazate pe utilizarea tehnologiei moderne a informației și comunicațiilor.

Stabilirea structurii sistemului informațional se face în concordanță cu organizarea, misiunile, dispunerea și cerințele informaționale ale proceselor decizionale (de comandă și control) și de execuție ale structurii militare pentru care este creat, cu metodologia adoptată pentru culegerea, transmiterea și prelucrarea informațiilor, precum și cu realizările științifice în domeniu.

Abordând sistemul informațional din punct de vedere militar, acesta se compune din: personalul pentru organizare și exploatare; infrastructura organizațională (sisteme de informații, comunicații și informatică); sistemul de control și management; structura de logistică a sistemului informațional, incluzând și echipamentele conexe. Cea mai mare

* *Colonel doctorand, U.M.02472 București, neacsu_dumitru_army@yahoo.co.uk.*

importanță pentru sistemul informațional o are infrastructura sa¹, din care componenta care dă adevăratul sens al existenței acesteia este *sistemul de informații al organizației*².

Infrastructura informațională cuprinde ansamblul sistemelor (rețelelor) de informații, comunicații și informatice (calculatoare), împreună cu bazele de date, mijloacele tehnice și produsele software pentru tratarea informațiilor, integrate într-o rețea globală și interconectate funcțional, care trebuie să asigure o mare capacitate de informare pentru comandă și control (management), disponibilă tuturor utilizatorilor autorizați ai structurii militare, în funcție de nivelul lor decizional. Este o entitate dinamică și eterogenă, cu o configurație versatilă și adaptabilă.

În cadrul sistemului informațional, infrastructura cuprinde: *sistemul de informații*, cuprinzând rețeaua informațională cu resursele de date și informații, circuitele și fluxurile informaționale, procesele și procedurile aferente, precum și utilizatorii; *sistemul de comunicații*, care reprezintă ansamblul constituit din centrele și liniile de comunicații împreună cu componentele acestora de ordin tehnic, logic și de management, cu diverse destinații, la care se adaugă terminalele asociate diferitelor categorii de canale, interconectate corespunzător misiunilor, locului și timpului de realizare, organizate într-o structură determinată; *sistemul informatic*, care reprezintă ansamblul compus din personal, metode și tehnici de lucru, echipamente de introducere și extragere a datelor, de calcul, memorare și comunicații, produse software și proceduri având ca destinație realizarea funcțiilor de culegere, transmitere, prelucrare, stocare și prezentare automată a datelor și informațiilor, într-un format adecvat pentru folosirea de către utilizatori în procesul de fundamentare a deciziei.

Direcția Informații Militare (DIM) constituie elementul cheie al procesului de asigurare informațională a organelor strategice de decizie (conducerii militare și politico-militare) a statului și de execuție (organele centrale ale Ministerului Apărării Naționale, Statului Major General, statele majore ale categoriilor de forțe ale armatei, mari unități) și *coordonatorul de bază* al sistemului de informații din cadrul sistemului informațional la nivel strategic.

În cadrul Armatei României structurile de informații militare organizate în cadrul Direcției Generale de Informații a Apărării (DGIA) asigură identificarea riscurilor interne și externe militare și non-militare, precum și a amenințărilor la adresa intereselor fundamentale ale României pentru evitarea surprinderii de orice gen și în special a celei strategice³.

Informațiile din zonele de operații constituie un factor esențial pentru protecția forțelor naționale și aliate și sunt culese în principal de către subunitățile de informații din

¹ Pornind de la teoria rolurilor manageriale, G. Mentzas propune următoarele obiective ale sistemelor informaționale: sprijinirea procesului informațional, respectiv culegerea, filtrarea și vehicularea datelor privind organizația; sprijinirea procesului de comunicație care asigură folosirea simultană a informației de către mai mulți utilizatori; sprijinirea procesului decizional prin utilizarea sistemului informatic [G. Mentzas, *A functional Taxonomy of Computer-based information systems*, International Journal of Information Management, vol. 14, 1994, pp. 397–414].

² Constantin ALEXANDRESCU, Gelu ALEXANDRESCU, Gheorghe BOARU, *Sisteme informaționale – fundamente teoretice*, Editura UNAp., București, 2009, p.209.

³ *Surprindere strategică* - este forma cea mai amplă, mai complexă și mai cuprinzătoare de surprindere, cu efectele cele mai dramatice asupra securității, integrității și independenței naționale. Sunt puține cazurile când surprinderea strategică a fost evitată

teatrele de operații. Elementul principal al acestor structuri, în folosul căruia activează toate celelalte este Direcția Informații Militare (DIM), care are o legătură de subordonare față de DGIA și mai multe legături de asigurare cu date și informații militare, cu toate celelalte componente. La fel ca orice serviciu modern de informații militare, în privința informațiilor militare strategice, DIM își reasează activitatea și materializează treptat o nouă abordare bazată pe următoarele direcții principale de acțiune, astfel: cunoașterea foarte bună a lecțiilor istoriei; dezvoltarea mijloacelor și procedurilor de culegere a informațiilor care provin din surse deschise, cu scopul de a realiza o cuprindere (acoperire) informativă globală; exploatarea tuturor capacităților naționale de informații, prin aplicarea principiului “*all sources intelligence*”⁴; dezvoltarea caracterului de proactivitate a DIM la evenimentele de interes; creșterea gradului de modernizare și integrare a capacităților proprii serviciului, cu serviciile militare din statele membre NATO.

DIM reprezintă principalul furnizor de informații și sprijin informativ al deciziei pentru organele strategice de decizie (conducerea militară și politico-militară a statului) și de execuție (organele centrale ale Ministerului Apărării, Naționale, ale Statului Major General, ale statelor majore din structura categoriilor de forțe, ale marilor unități de forțe întrunite și de arme/specializări).

DIM desfășoară o activitate continuă de culegere de informații și de informare a beneficiarilor asupra evoluțiilor fenomenului militar și politico-militar internațional care ar putea influența interesele externe, suveranitatea și integritatea statului, aflându-se permanent în stare gata de luptă, îndeplinindu-și permanent misiunile prin următoarele principale activități specifice⁵:

Conducerea și coordonarea cercetării se realizează prin DIM, unicul organism responsabil în cadrul Armatei României, responsabilitate îndeplinită prin: stabilirea nevoilor de informații strategice și centralizarea acestora de la toate structurile de cercetare ale Armatei; precizarea misiunilor de cercetare și repartizarea acestora pe organe de culegere, forțe și mijloace de cercetare; conducerea activității de cercetare desfășurată de structurile subordonate nemijlocit (atașatura apărării, cercetarea electronică, informații geografice și fotografice, cercetarea în dispozitivul adversarului și alte organe de culegere de informații aflate la dispoziția DIM).

Centralizarea, prelucrarea și exploatarea într-un sistem informațional unic a tuturor informațiilor furnizate de organele de cercetare au ca finalitate informația militară, centralizată, prelucrată și exploatată de DIM în scopul asigurării sprijinului informațional necesar conducerii militare și politico-militare. Concomitent, DIM asigură cunoașterea în detaliu a situației militare și politico-militare și a forțelor armate din statele studiate în vederea pregătirii corespunzătoare a Armatei României atât pentru integrarea deplină în NATO și asigurarea sprijinului informațional al forțelor naționale dislocate în teatre, cât și pentru realizarea capacităților necesare descurajării și respingerii oricărei agresiuni externe îndreptate împotriva statului.

⁴ *All Surces Intelligence* - produs prin valorificarea tuturor surselor disponibile ale unui serviciu de informații, la un moment dat.

⁵ Cf. Gheorghe SAVU, *Rolul și misiunile serviciului de informații militare. Activitățile necesare executării cercetării strategice*, Gândirea Militară Românească, Nr.6/2006.

Asigurarea oportună a informației reprezintă punerea la dispoziție suficient de devreme a informației pentru a veni în sprijinul planificării, de a influența deciziile și modul de executare a acțiunilor și a preveni realizarea surprinderii, asigurând concomitent continuitate, premergător, în timpul și după executarea unei acțiuni militare.

Prevenirea surprinderii unei agresiuni se realizează prin furnizarea unor produse care conțin informații de avertizare referitoare la evoluția fenomenului militar și politico-militar internațional ce ar putea afecta negativ interesele fundamentale ale statului sau ar putea fi utilizate în luarea deciziilor curente ale politicii militare externe. Aceste produse se constituie în alerte ce atrag atenția factorilor de decizie militară și politico-militară asupra evoluțiilor periculoase ale fenomenului militar și politico-militar internațional, avertizarea presupunând identificarea sau prevederea evenimentelor care ar putea cauza angajarea forțelor armate sau ar avea efect instantaneu și dăunător asupra obiectivelor politicii militare externe a statului, cum ar fi loviturile de stat, declanșarea unor conflicte armate, acte teroriste grave, asasinat etc.

Asigurarea informațională în timp de război se constituie într-una dintre cele mai importante activități ale DIM. Pe timp de război, la nivel strategic, potrivit deciziilor autorităților naționale, SMG îi revine responsabilitatea exercitării conducerii operaționale, prin șeful acestuia, respectiv a comenzii militare (comanda totală sau deplină - *Full Command*) a Armatei României și a acțiunilor acestora în cadrul operațiilor militare. El ordonă, în situații de criză majoră și pe timp de război, constituirea și intrarea în acțiune a Centrului Național Militar de Comandă⁶, al cărui comandant este, fiind subordonat direct CSAT. Șeful Statului Major General, cea mai înaltă autoritate militară, consiliază președintele țării și ministrul apărării naționale și are responsabilitatea exercitării comenzii asupra forțelor participante la operații, prin structurile specializate.

În scopul îndeplinirii scopului propus, pentru desfășurarea acțiunilor militare, se vor constitui grupări de forțe operaționale a căror valoare și compunere vor fi determinate de dinamicitatea și spațialitatea acțiunilor militare, nevoile acționale generate de situația strategică și operativă, capacitatea operațională a forțelor existente, de regenerare și dimensionare a acestora etc. La nivel operativ, conducerea operațională, în zona de responsabilitate stabilită, este atributul comandantului Comandamentului Operațional Întrunit care, la ordinul șefului Centrului Național Militar de Comandă, va constitui o grupare de forțe întrunită, sub comanda sa deplină. Aceasta exercită comanda și controlul operațional (*Operational Command - OPCOM/ Operational Control - OPCON*⁷) asupra marilor unități și unităților din structura de forțe a Armatei României subordonate, la ordinul șefului Statului Major General, de la statele majore ale categoriilor de forțe, prin act de predare-primire. Comandanții marilor unități, unităților, precum și cei ai subunităților/detașamentelor, exercită conducerea operațională la nivel tactic (*Tactical Command - TACOM*).

Pentru realizarea operațiilor planificate la nivel strategic, DIM îndeplinește șase misiuni de bază, care generează distribuirea produselor informative necesare satisfacerii cererilor de informații și sprijinirii misiunilor, respectiv: emiterea avertizării; pregătirea

⁶ Cf. *Strategia de transformare a structurii de forțe a Armatei României*, București, 2005, p. 22.

⁷ AAP-15 „*Glossary of Terms*”, 2003, p. 109.

informativă a spațiului de luptă; *estimarea capacității de luptă a adversarului*; *identificarea principalelor ținte de distrus*; *protecția forțelor proprii*; *evaluarea distrugerilor provocate adversarului*.

Emiterea avertizării asigură înștiințarea timpurie a comenzii pentru prevenirea surprinderii prin anticiparea și reducerea riscului generat de acțiunile adversarului.

În conflictul armat deschis sau în cadrul altor acțiuni militare, DIM *trebuie să identifice* în mod oportun *acele amenințări, reale sau posibile*, ce ar putea influența natura acțiunilor, cum ar fi: posibilitatea utilizării armelor de distrugere în masă; violarea tratatelor și acordurilor internaționale; dislocarea neașteptată a forțelor în zona probabilă de desfășurare a acțiunilor de luptă; modificarea neașteptată a intențiilor adversarului; schimbarea sprijinului populației față de anumite operații.

Pregătirea informativă a spațiului de luptă trebuie să asigure, la nivelul strategic al conducerii militare și politico-militare, toate informațiile necesare înțelegerii spațiului de luptă și a opțiunilor pe care acesta le oferă forțelor proprii, aliate/de coaliție și adverse. Pregătirea informativă a spațiului de luptă reprezintă procesul de analiză și integrare a amenințărilor cu mediul dintr-un spațiu geografic, tridimensional și în toate spectrele, desfășurat continuu și sistematic prin *parcurgerea următorilor pași*⁸: *definirea mediului din spațiul de acțiune*; *descrierea amenințărilor generate de mediu*; *integrarea amenințărilor*. Parcurgerea sistematică a acestor etape permite DIM să furnizeze comenzii strategice informațiile necesare aplicării selective și maximizării puterii de luptă la momentele și în punctele critice în spațiul de luptă.

Estimarea capabilităților adversarului are ca scop asigurarea comenzilor cu informația care să asigure o percepție corectă asupra spațiului de luptă și încărcării acestuia cu capabilități adverse, contribuind astfel prin cunoaștere la reducerea nivelului riscului și a gradului incertitudinii pe timpul pregătirii și punerii în aplicare a planului.

Identificarea și supravegherea principalelor ținte asigură informația necesară capacităților de lovire pentru angajarea și nimicirea obiectivelor strategice ale inamicului prin exercitarea forței cu mijloace de foc și/sau electromagnetice. Generic această activitate are ca bază de pornire informațiile deținute de DIM încă din timp de pace și presupune angajarea unor importante capacități de cercetare și de luptă în zonele de interes, în scopul pregătirii funcționării eficiente a canalelor informaționale din structura tuturor vectorilor informaționali, în strânsă colaborare cu structurile aliate sau din coaliție, participante la viitoarea operație militară.

Protecția forței constă în identificarea, localizarea și urmărirea capacităților inamicului de a lovi și afecta forțele, facilitățile și acțiunile proprii sau aliate, DIM asumându-și următoarele *responsabilități*: *identificarea și contracararea capabilităților de colectare ale adversarului*; *evaluarea vulnerabilității forțelor proprii și aliate și a capacității adversarului de a le cunoaște și exploata în folos propriu*; *estimarea percepțiilor adversarului asupra principalelor capacități aliate și a modului în care acesta le va ataca sau influența*; *identificarea contramăsurilor esențiale care să interzică accesul adversarului la capabilitățile critice ale forțelor proprii și aliate*; *desfășurarea activităților de evaluare a riscurilor și amenințărilor*.

⁸ Cf. Intelligence Handbook, *Regional Training Centre, Chapter 4, Intelligence Preparation of the Battlefield (IPB), Process*, București 1998, p. 4.

Evaluarea pierderilor produse adversarului permite comenzilor să determine modul în care acțiunile forțelor proprii au avut efectul evaluat în planificare, având ca scop adaptarea cursului de acțiune și declanșarea următoarei faze a acțiunii. În cazul în care condițiile operaționale planificate nu au fost îndeplinite, imaginea de stare a pierderilor produse adversarului asigură comenzii informațiile necesare pentru a decide dacă, cum și când trebuie să adapteze planul ori pentru a relua lovirea anumitor ținte ori pentru modificarea cursului acțiunilor viitoare.

Asigurarea informativă la pace și război este definit de totalitatea activităților de culegere de informații, evaluare, interpretare și diseminare a produselor informative cât și a modului lor de desfășurare, activități care se execută într-o succesiune și cu algoritmi bine definiți. *Procesul de asigurare cu informații militare la nivel strategic* are un caracter ciclic, fiind cunoscut generic sub denumirea de ciclu informațional și constând în totalitatea etapelor specifice activității informative, de la identificarea unei nevoi de informații până la furnizarea produsului informativ beneficiarului.

Tendința actuală în domeniul militar constă în integrarea, la fiecare eșalon ierarhic, a sistemului de comandă și control cu sistemul informațional, constituindu-se *sistemul informațional pentru comandă și control* sau sistemul C4ISR (comandă, control, comunicații, calculatoare, informații, supraveghere și recunoaștere) cum este denumit în Armata României.

Compatibilitatea și integrarea deplină a sistemelor categoriilor de forțe ale armatei împreună cu celelalte componente ale sistemului C4ISR al Armatei României va duce inevitabil la realizarea obiectivului fundamental, acela de a obține și asigura, în timp util, informații critice și relevante la toate eșaloanele pentru facilitarea înțelegerii unitare de către forțele participante a spațiului de luptă și să le valorifice în mod eficient pentru îndeplinirea obiectivelor planificate în toate formele și procedeele acțiunilor militare.

Provocările actuale ale mediului de securitate, dezvoltarea accelerată în domeniul tehnologiei informației și comunicațiilor, globalizarea informațională precum și natura și diversitatea acțiunilor militare desfășurate de forțele armate într-un spațiu tot mai integrat și digitalizat impun o reconfigurare și o funcționare eficientă a unui sistem capabil să răspundă nevoilor de informații ale tuturor decidenților, de la nivel tactic la nivel strategic. Natura, conținutul și forma misiunilor pe care forțele armate le îndeplinește atât în plan național cât și internațional impun deținerea informațiilor absolut necesare și suficiente pentru atingerea obiectivelor.

Utilizarea noilor tehnologii ale informației în procesul de culegere, procesare, stocare și utilizare a informațiilor pentru apărare generează o dependență care le face vulnerabile la operațiile de informații inamice, de a modifica sau manipula datele, a ataca infrastructurile esențiale sau pentru a perturba procesul de luare a deciziei sau capacitățile de culegere a informațiilor.⁹

În plină eră informațională, pe primul plan de situează utilizarea tehnologiei informației și a comunicațiilor pentru a valoriza potențialul uriaș al elaborării, transmiterii și prelucrării rapide a informației. Aceasta generează la rândul ei nevoia

⁹ Cf. Teodor FRUNZETI, *Informațiile pentru apărare în era societății bazate pe cunoaștere*, revista *Infosfera* nr.3, 2010, p.11.

de schimbare radicală a principiilor tradiționale ale managementului și evidente transformări în ceea ce privește strategia și doctrina, organizarea, dotarea, instruirea, lupta și operația, protecția și modul de soluționare a conflictelor, influențe care se manifestă prin creșterea complexității acțiunilor militare datorită împletirii scopurilor militare cu cele civile, implicării în acțiuni a alianțelor și parteneriatelor, a contopirii clasicele niveluri strategice, operative și tactice la nivelul unei singure operațiuni.

Utilizarea tehnologiei informației și comunicațiilor are scopul de a dezvolta capabilități operaționale limitând costurile și orientând către lucrul în rețea a surselor de informații, decidenților și executanților. Concepte precum *războiul bazat pe rețea* și urmașul său, *capabilitățile NATO facilitate de rețea (NNEC – NATO Network Enabled Capability)*, sunt desemnate să dezvolte și să extindă capacități importante, spre exemplu: culegerea, prelucrarea și diseminarea informațiilor; calitatea deciziei și eficiența comenzii; cooperarea între structuri diferite și între niveluri diferite ale aceleiași structuri; flexibilitatea utilizării unităților și sistemelor de apărare.¹⁰

Potrivit specialiștilor în domeniul militar, forța militară a viitorului trebuie să fie dislocabilă, cu capabilități întrunite, care să-i permită să desfășoare un spectru complet de operații, complet interoperabilă cu forțele coalițiilor din care face parte, dar și cu autoritățile civile și nonguvernamentale. Această forță trebuie să fie ușor reconfigurabilă, să dispună de capabilități de autosusținere și să poată să opereze într-un mediu în care toate sistemele tehnice, centrele de decizie și vectorii de lovire sunt integrate.

Noul tip de confruntare armată determină luarea în calcul a următoarelor elemente:

- determinarea raportului de forțe nu trebuie să mai fie unilateral (energetic) și nici static, este necesar să cuprindă și coeficienți de amendare sau de multiplicare informațională;

- dispariția noțiunii clasice de front atrage, în mod normal, și dispariția conceptului de sector principal de luptă, ceea ce a impus atât conceptul de „*apărare omnidirecțională*“, cât și conceptul de „*concentrare de vectori*“, renunțând la conceptul concentrării clasice sau statice de trupe;

- raportul clasic 3:1 ca minim necesar între forțele care atacă și forțele care se apără va fi puternic amendat de viteza și puterea acțională a sistemelor militare de luptă angajate în teatrul de operații;

- rezerva va fi multidimensională, cu viteză de reacție adecvată intervenției și cu un grad sporit de compatibilitate acțională și informațională;

- potențialul de luptă de care dispune sistemul militar nu va fi o însumare a posibilităților de luptă ale subsistemelor, ci este un factor de calitate, cu totul nou, aproximat pe baza legii pătratice a lui Lancaster;

- contraatacul va rămâne un multiplicator de putere, precum în cazul clasic, fiind privit ca un factor de dinamism acțional, în măsură să conducă atât binomul măsuri inamice – contramăsuri proprii, cât binomul măsuri proprii – contramăsuri inamice, bineînțeles cu preluarea inițiativei de la adversar;

- victoria trebuie prevăzută, obținută și evaluată cel puțin în cele trei dimensiuni (informațională, structurală și acțională), pentru că altfel se transformă doar în

¹⁰ Cf. G. TIMOFTE, R.V. VASILE, *Direcțiile de evoluție a sistemelor C4ISR impuse de cerințele rezultate din conflictele militare contemporane*, Sesiunea de comunicări științifice Strategii XXI, Universitatea Națională de Apărare „Carol I“, București, 2008, p. 2.

succese parțiale sau înșelătoare, în unele cazuri, cu consecințe mult mai serioase decât o înfrângere;

- obiectul principal al confruntării nu trebuie să fie distrugerea tehnicii și nimicirea forțelor vii, ci, mai degrabă anihilarea sistemelor militare ale adversarului;

- eșalonarea nu mai trebuie evaluată ca o separare de structuri de forțe, ci ca o ierarhizare de sisteme militare flexibile și adaptabile cerințelor teatrului de operații;

- riscul asumat este un risc operațional, cu o dezvoltare dinamică în timp, mereu dependent de resursele aflate la dispoziție.

Cel mai semnificativ avantaj în mijloacele de ducere a războiului va decurge din cantitatea, calitatea, gradul înalt de prelucrare și modul de folosire a informațiilor. Informațiile și tehnologiile de vârf, dublate de concepte doctrinare adecvate, înseamnă putere. Prețul progresului este enorm, dar, odată efectuat, el oferă posibilități, avantaje și câștiguri extraordinare.

În contextul oferit de dezvoltările tehnologice și informaționale actuale și de perspectivă se remarcă direcții specifice de acțiune în armatele moderne care vizează concentrarea activităților pentru asigurarea formațiunilor luptătoare cu sistemele specifice spațiului de luptă modern, asigurarea interoperabilității comune prin realizarea sistemelor C4I ce conlucrează în operații comune și combinate, modernizarea planurilor de sprijin, digitizarea spațiului de luptă, optimizarea mijloacelor pentru prelucrarea informațiilor și implementarea securității acestora la toate nivelurile, asigurarea supremației electromagnetice, achiziția sistemelor integrate folosind tehnologia comercială, utilizarea modelării și simulării în pregătirea luptătorilor etc.

Tendința actuală în domeniul militar constă în integrarea, la fiecare eșalon ierarhic, a sistemului de comandă și control cu sistemul informațional, constituindu-se sistemul informațional pentru comandă și control (CCIS – *Command, Control and Information System*) sau sistemul C4I așa cum este denumit în NATO și în armata noastră, sistem care admite o arhitectură deschisă, constituind o rețea globală care suportă fluxuri informaționale orizontale și verticale și asigură interconectarea virtuală între elementele dispozitivului strategic, operativ și tactic.

Operația împotriva Irakului a oferit Pentagonului o primă idee despre războiul viitorului. Combinând tehnici de război electronic, de război în domeniul C4I, precum și operații psihologice, coaliția a lansat împotriva sistemului irakian de informații un atac care a grăbit sfârșitul conflictului, întrebuițând sisteme moderne de comunicații, navigație și de desemnare a țintelor pentru a asigura interacțiunea concretă și sincronizarea eforturilor sistemelor de recunoaștere și de angajare a acestora, într-un nou concept, al războiului bazat pe rețea. Acest concept conține șase capacități de bază¹¹: capacitatea de a utiliza rețele reale sau virtuale care sunt echipa cu sisteme C4ISR (similare) dotate cu echipamente și produse software performante; capacitatea de a construi baze de date și cunoștințe corespunzătoare; abilitatea de a construi forțe rapide multirol, în special expediționare, interoperabile; posibilitatea de a produce și conecta sisteme de arme; capacitatea de proiecție a structurilor de forțe; o capacitate logistică în rețea.

În scopul valorificării acestor evoluții științifice, tehnice și militare de pe plan mondial și în armata noastră s-au întreprins studii și acțiuni de analiză a situației actuale

¹¹ Cf. Teodor FRUNZETI și colectiv, *Război și haos*, Editura CTEA, București, 2009, pp. 35-36.

în domeniul comenzii și controlului, a comunicațiilor militare, precum și de elaborare a concepției de realizare a unor sisteme de informații, într-o concepție unitară, cu o mare capacitate de integrare a tuturor elementelor spațiului de luptă.

Analizii militari evidențiază rolul superiorității informaționale în contextul mutațiilor calitative ce vizează creșterea puterii de prelucrare a informațiilor, prelucrarea distribuită, creșterea capacității de prelucrare a software-ului, realizarea superiorității în cunoaștere prin doctrine, instruire, educație și utilizarea instrumentelor de cunoaștere superioare, display holografic, mijloace vizuale de luare a deciziilor inteligente. Toate aceste mutații vor spori viteza de elaborare și prezentare a deciziilor și va reduce durata ciclului complet de luare a deciziei, conducerea tinzând a se realiza în timp real la toate eșaloanele, de la zile și ore la minute și secunde prin lucrul simultan, transformând conducerea dintr-un proces punctual într-unul continuu.

Principalele direcții de acțiune identificate în acest sens sunt următoarele: perfecționarea pregătirii personalului și eficientizarea echipamentelor, comunicațiilor sau procedurilor utilizate în activitatea de comandă și control (C2); perfecționarea pregătirii forțelor, modernizarea doctriinelor și procedurilor, structurilor și echipamentelor, software-ului și activităților de comunicații care contribuie la funcționarea optimă a sistemului de comandă și control ale sistemelor C4I (comandă și control, comunicații și computere, informații); obținerea și procesarea informațiilor despre forțele adversarului, despre sistemele de armament ale acestuia, performanțele tehnicii de luptă, evoluția operațiilor din zona de luptă, transmiterea și primirea misiunilor în timp optim.

Atât în doctrina NATO, cât și în doctrinele naționale ale armatelor moderne, se accentuează necesitatea realizării unor sisteme complexe, integrate. Aceste sisteme includ doctrine, proceduri, structuri organizatorice, personal, echipamente, utilități și comunicații destinate să-l sprijine pe comandant în exercitarea comenzii și controlului în toate fazele acțiunii militare¹². Acestea formează un „*complex de sisteme*” indispensabil funcționării „*sistemului nervos militar*” care interconectează componentele punctului de comandă, punctele de comandă între ele și cu executanții, oferă posibilitatea culegerii, prelucrării, stocării, analizei și diseminării informațiilor, asigurând suportul tehnic necesar executării acestora precum și cunoașterea spațiului de luptă și a evoluției acțiunilor militare, contribuind definitiv la realizarea succesului. Sistemele integrate sunt constituite din subsisteme, cu un nivel înalt de inter-relaționare: subsistemul de comandă și control (C2); subsistemul de informații; subsistemul de comunicații și informatică; sistemele de conducere a focului, de recunoaștere etc.

Principala cerință a acestor sisteme integrate o reprezintă interoperabilitatea, aceasta permițând interconectarea elementelor structurale și transferul de informații în mod oportun. Interoperabilitatea se asigură pe verticală și orizontală, atât în interiorul sistemului cât și între acesta și alte sisteme cu care relaționează.

Conceptul de *sistem C4I*¹³ a fost reprezentat, până la forma actuală, de o serie de termeni ce au creat uneori confuzii privind interpretarea. Astfel, sintagma C4I s-a extins, de la conceptul C2 (semnificând *comanda și controlul*), la conceptul C3

¹² Cf. Ion ROCEANU, *Fundamente ale sistemelor C4I*, București, 2004, p.40.

¹³ *Automatic Data Processing (ADP) NATO Glossary, AdatP-2(G), Nov.1994.*

(*comandă, control, comunicații*), etapă în care rolul sistemelor de comunicații a devenit tot mai vital în gestionarea noilor sisteme de armament¹⁴.

Prin sporirea ponderii componentei informaționale s-a impus ca importantă și gestionarea unei noi componente tot mai decisive a operației militare – *confruntarea informațională* care implică producerea și diseminarea datelor și informațiilor militare, aspect ce a condus la varianta C3I. Evoluția sistemelor de luptă a impus necesitatea prelucrării unui volum mare de informații și luarea deciziilor în timp deosebit scurt. Acest lucru a determinat *omniprezența* aparatelor de calcul, ceea ce a condus la reformularea sistemului din C3I în C4I.

Publicațiile militare de specialitate și majoritatea doctrinelor și regulilor militare occidentale promovează conceptul „*C4I systems*”, iar NATO utilizează conceptul *C3I* cu sensul de „*comandă și control, consultanță și informații*”, iar prin *CIS* apar reprezentate aparatele de comunicații și informatice ca și sisteme de suport informațional.

Sistemele de comandă, de control și de comunicații, computere, informații, supraveghere și recunoaștere – C4ISR care vor sprijini forțele militare ale României trebuie să aibă capacitatea de a se adapta rapid la cererile luptătorului pentru a face disponibile informațiile care sunt importante, pentru a le asigura acolo unde sunt necesare și pentru a garanta că ajung în forma corectă și în timp oportun spre a fi utilizate. În mod esențial, obiectivul fundamental al sistemelor C4ISR este de a obține informațiile critice la locul corespunzător și la timp pentru a permite forțelor să câștige în oportunitatea acțiunilor și pentru a îndeplini obiectivele întregii game de operații militare.

Pentru prima dată se încearcă dezvoltarea sistemelor militare din clasa C4ISR, prin elaborarea și aprobarea unui document de tip strategie, care să țină cont de conjunctura politico-militară națională și internațională, precum și de un set de factori, printre care: aprobarea concepției de comandă-control a structurii de forțe; activitatea de analiză a stadiului de îndeplinire a obiectivelor forței asumate față de NATO; aprobarea noului concept strategic al NATO și a viziunii NATO pentru domeniul C3 (consultanță, comandă și control); lecțiile învățate din teatrele de operații; apariția recentă în cadrul legislației naționale a unor prevederi referitoare la protecția informațiilor structurilor critice, inclusiv a celor din domeniul tehnologiei informației și comunicațiilor, sau la apărarea cibernetică; limitarea temporară, generată de criza economico-financiară mondială, a resurselor financiare alocate funcționării și, mai ales, dezvoltării sistemelor militare de comunicații și informatice.¹⁵

Scopul capacităților CIS/C4ISR ale Armatei României este să asigure suportul tehnologic și informațional pentru: consultări politico-militare la nivel național și al NATO, ca un proces de schimb de informații între structurile cu responsabilități, în vederea definirii opțiunilor de răspuns, armonizării pozițiilor și luării unor decizii; dezvoltarea, implementarea și interconectarea de sisteme integrate de comandă, control, comunicații, calculatoare, informații, supraveghere și recunoaștere, cu nivel de performanță, interoperabilitate și eficiență, suficiente pentru a-i permite structurii de forțe să evalueze corect situația, să planifice și să execute

¹⁴ Cf. Ion ROCEANU, *Fundamente ale sistemelor C4I*, București, 2004, p.49.

¹⁵ Ovidiu TÂRPESCU, Constantin POSTOLACHE, *Strategia de dezvoltare a capacităților CIS/C4ISR în Armata României în perspectiva anului 2020*, G.M.R. 3/2011, p.41.

misiuni la toate nivelurile (tactic, operativ și strategic); protejarea sistemelor și informațiilor prin implementarea conceptelor de securitate informațională, inclusiv de apărare cibernetică; planificarea și execuția misiunilor care necesită cooperarea cu structuri din cadrul Sistemului de Apărare, Ordine Publică și Siguranță Națională și cu cele civile, în situații de criză sau calamități naturale.

Principiile care stau la baza acțiunilor din cadrul programelor de implementare a capacităților CIS/C4ISR constau în: asigurarea interoperabilității sistemelor vizând interconectarea facilă și controlată a acestora, transferul de informații și servicii între componente și cele similare din alte sisteme; asigurarea compatibilității tehnice și funcționale a subsistemelor componente, precum și a sistemelor, în ansamblu, cu mediul în care lucrează; realizarea și dotarea echipamentelor tehnice și a produselor software cu module comune care asigură bazele compatibilității din fazele de proiectare și de realizare a sistemelor; asigurarea flexibilității sistemelor prin standardizare și prin utilizarea componentelor hardware și software și a subsistemelor fixe și mobile; asigurarea unei fiabilități ridicate prin utilizarea unor echipamente cu rate de defectare mici, corecția erorilor, standardizarea echipamentelor și a procedurilor de lucru, implementarea unor programe de mentenanță viabile; pregătirea personalului și folosirea procedurilor și a echipamentelor specializate care să asigure un grad ridicat de securitate informațională; stabilirea și aplicarea măsurilor de asigurare și de protecție electronică și fizică.

Armata română dispune de o rețea militară națională de comunicații care cuprinde atât o infrastructură fixă, cât și capacități dislocabile pe teritoriul național sau în teatrele de operații, sisteme de comunicații satelitare și sisteme de radiocomunicații monocanal. Aplicațiile și serviciile informatice asigurate în rețelele existente furnizează un minimum de servicii necesare nu doar activităților curente, ci și conducerii exercițiilor și misiunilor din teatrele de operații.

Nevoia de pregătire și dislocare foarte rapidă, cerințele stricte de interoperabilitate cu partenerii și cooperare cu organizațiile internaționale din zonele de responsabilitate, în condițiile diversificării amenințărilor directe și indirecte, reprezintă provocări deosebite pentru sistemele de comunicații și informatică, rolul acestora fiind acela de a facilita la un nivel maxim posibil integrarea tuturor actorilor acțiunilor militare, asigurând, în același timp, capacitățile tip C4ISR necesare comenzii și controlului, planificării și ducerii acțiunilor de luptă.

La nivel internațional, acestor provocări li s-a răspuns cu un concept nou, revoluționar, cunoscut sub denumiri diferite, precum *Network Centric Warfare – NCW*, *Network Enabled Capabilities – NEC*, în funcție de țara sau organizația care a dezvoltat sau implementat conceptul, traduse în mediul militar și științific românesc prin echivalentul *război bazat pe rețea – RBR*.

La nivel strategic, sistemul de informații se impune a fi integrat sub coordonarea structurii de informații militare care asigură o direcționare și o conducere unitară a eforturilor de culegere, stabilirea nevoilor de informații strategice și centralizarea acestora la toate structurile de cercetare ale Armatei, precizarea misiunilor de cercetare și repartitia acestora, conducerea activității de cercetare a structurilor subordonate nemijlocit, astfel încât centralizarea, prelucrarea și exploatarea informațiilor să se realizeze într-un sistem informațional unic. Acest

deziderat presupune o serie de direcții de acțiune care să vizeze utilizarea la înalt nivel a vectorilor informaționali (imagistic, electromagnetic, de semnătură specifică, tehnic, uman, multispectru) precum și dezvoltarea și modernizarea acestora în pas cu noile evoluții tehnico-științifice. Acumularea, producerea și diseminarea produselor de „intelligence” într-o paradigmă sistemică de funcționare a proceselor de pregătire informativă întrunită a spațiului de luptă presupune angajarea de resurse cu proprietăți calitative sporite, utilizarea acestora cu un înalt grad de profesionalism, asigurarea condițiilor și modalităților de generare și regenerare permanentă a acestora, a mecanismelor adecvate de comandă, coordonare și control.

Responsabilitatea componentei care asigură activitatea de informații trebuie să se bazeze pe câteva principii care determină, în final, eficiența acesteia: controlul centralizat al informațiilor de securitate obținute (culese), în așa fel încât să fie evitată duplicarea acestora și apariția paralelismelor; exploatarea în totalitate și într-un mod sistematic a surselor de informații; interpretarea informativă a datelor; realizarea accesului la datele relevante pentru cei care au nevoie de ele, acestea pierzându-și valoarea dacă nu pot fi folosite de cei interesați; realizarea unui raport optim între cererile de informare ale decidentului militar și receptivitatea structurii de informații pentru satisfacerea acestora; revederea permanentă, reevaluarea și reactualizarea aprecierilor și estimărilor informative.

Asigurarea unui mediu integrat și sincronizat asigură în mod decisiv evitarea surprinderii strategice, luarea măsurilor preemptive și îndeplinirea cu succes a misiunilor și ar permite: avertizarea asupra situației spațiului de luptă folosind o imagine operațională comună (aeriană, terestră, navală și spațială); asigurarea mijloacelor de planificare colaborativă cu participarea tuturor structurilor operaționale relevante, multifuncționale, dispersate; angajarea și dispersarea efectelor și a informației în locul angajării forțelor; dezvoltarea capacităților de comandă, control și alocare a țintelor; fuziunea relației sensor-factor de decizie cu cea dintre factorul de decizie și capacitatea desemnată pentru acțiune/ripostă.

În concluzie, reușita operațiilor NATO depinde hotărâtor de realizarea funcționării eficiente a fluxurilor de comandă ale forțelor întrunită, mai ales când operațiile au caracter multinațional. Interoperabilitatea reprezintă un element esențial, recunoscut ca multiplicator al forței. Procesul de generare a forțelor trebuie să aibă în vedere atât misiunile forțelor cât și condiția ca acestea să fie interoperabile. Asigurarea unui mediu integrat și sincronizat asigură în mod decisiv evitarea surprinderii strategice, luarea măsurilor preemptive și îndeplinirea cu succes a misiunilor.

Interoperabilitatea la nivelul sistemului informațional presupune atât compatibilizarea și standardizarea elementelor componente ale subsistemelor de comunicații și informatică dar și subsistemului de informații, coordonat nemijlocit de către serviciul de informații militare și responsabil cu prevenirea surprinderii strategice și furnizarea sprijinului de informații pentru operațiile militare naționale sau la care România participă. Pentru furnizarea de produse de intelligence se întrebuintează atât propriile capacități de culegere de informații cât și cele rezultate din schimbul de informații în cadrul Alianței și al parteneriatelor strategice.

Transformările continue în domeniul militar, ca răspuns la noile provocări ale mediului de securitate, impun adaptarea continuă a sistemului informațional pentru a

răspunde la capacitatea maximă de oportunitate și eficiență. Conceptele precum *războiul bazat pe rețea* și *capabilități NATO facilitate de rețea* sunt destinate să dezvolte și să extindă capacități importante în managementul informațiilor pentru apărare.

Sistemele C4I și-au dovedit utilitatea în recente confruntări armate și misiunile efectuate în teatrele de operații și se impune extinderea conceptului ISR de la nivel tactic la nivel strategic pentru realizarea conducerii în timp real, indiferent de eșalon. Acest deziderat presupune concentrarea eforturilor pe următoarele direcții: pregătirea personalului, introducerea de echipamente și proceduri moderne de culegere, prelucrare, diseminare și stocare a datelor și informațiilor, interoperabilitatea cu sistemele moderne de la nivelul NATO și UE, dezvoltarea, implementarea și interconectarea de sisteme integrate care să asigure continuitatea conducerii, luarea deciziei militare și transmiterea acesteia în condiții de protecție și siguranță.

Bibliografie:

1. Intelligence Handbook, *Regional Training Centre, Chapter 4, Intelligence Preparation of the Battlefield (IPB), Process*, București, 1998;
2. *Strategia de transformare a structurii de forțe a Armatei României*”, București, 2005;
3. ALEXANDRESCU, C.; ALEXANDRESCU, G.; BOARU, Gh., *Sisteme informaționale – fundamente teoretice*, București: Editura UNAp., 2009;
4. SAVU, Gh., *Rolul și misiunile serviciului de informații militare. Activitățile necesare executării cercetării strategice*, Gândirea Militară Românească, Nr.6/2006;
5. FRUNZETI, T., *Informațiile pentru apărare în era societății bazate pe cunoaștere*, revista Infosfera nr.3, 2010;
6. FRUNZETI, T. și colectiv, *Război și haos*, București: Editura CTEA, 2009;
7. ROCEANU, I., *Fundamente ale sistemelor C4I*, București, 2004;
8. TIMOFTE, G.; VASILE, R.V., *Direcțiile de evoluție a sistemelor C4ISR impuse de cerințele rezultate din conflictele militare contemporane*, Sesiunea de comunicări științifice Strategii XXI, București: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2008;
9. TÂRPESCU, O.; POSTOLACHE, C., *Strategia de dezvoltare a capabilităților CIS/C4ISR în Armata României în perspectiva anului 2020*, G.M.R. 3/2011;
10. TOPOR, S.; CĂLIN, I.; NIȚU, C.; CRĂCIUN, N., *Despre informații și sisteme informaționale militare*, București: Editura Bren, 2008.

METODE, TEHNICI ȘI INSTRUMENTE CE POT FI UTILIZATE PENTRU EFICIENTIZAREA COOPERĂRII ÎN CADRUL COMUNITĂȚII NAȚIONALE DE INFORMAȚII

*Dr. Visarion NEAGOE**
*Nicușor MOLDOVAN***

Rezumat: *Cooperation in the National Intelligence Community ensures optimum and effective use of all intelligence resources, participating in carrying out specific actions and operations, provided by the component institutions.*

In the intelligence field, efficiency implies the existence of effects in causal relation with efforts to obtain it, and effectiveness consist in achieving tasks and objectives in such conditions.

Efficiency cooperation within the National Intelligence Community is not an end in itself but a decisive boost efficiency and effectiveness of intelligence field. Also, it is an objective necessity, due to the emergence and trends of potential new risks and threats to national security of Romania.

The efficiency process of cooperation within the National Community does not occur randomly. To be viable there must be a national strategy, which circumscribes similar processes in the countries members of NATO and the EU, or general global trends and specific protocols for each field, mission, area of responsibility, period, etc.

Cuvinte-cheie: *cooperare, eficiență, eficacitate, eficientizare, intelligence.*

Motto:

„Cel mai eficient serviciu de spionaj au țările despre care nici nu se știe că ar avea așa ceva”.
(Victor Martin¹)

Introducere

Tot mai des, și cu atât mai mult în ultima perioadă, se folosește eficientizarea atât ca termen cât și ca acțiune. Dar mulți confundă eficiența cu eficacitatea și de multe ori se confruntă cu numeroase probleme. Eficacitatea înseamnă a face ce trebuie, eficiența înseamnă a face cât mai bine. Având în vedere aceste aspecte, putem spune că eficientizarea ar trebui să fie o combinație de eficiență și eficacitate.

Chiar dacă faci ce trebuie, e clar că nu îți permiți risipa dar pe de altă parte nici nu poți face cu randament maxim ceva ce nu trebuie. Teoria afirmă iar realitatea confirmă faptul că eficientizarea în exces are consecințe nefaste.

Cooperarea în cadrul Comunității Naționale de Informații asigură utilizarea optimă și eficace a tuturor resurselor destinate domeniului intelligence, participante la desfășurarea acțiunilor și operațiilor specifice, puse la dispoziție de către instituțiile componente.

Eficientizarea cooperării în cadrul Comunității Naționale de Informații este principalul „furnizor” de performanțe în domeniul intelligence.

* *General maior (r.), profesor universitar asociat, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, visarionneagoe@yahoo.com*

** *Colonel, doctorand, Serviciul Român de Informații, mpnicu@yahoo.com.*

¹ Victor MARTIN, *Carte de citit la volan (aforisme)*, Editura MJM, Craiova, 2005.

În domeniul intelligence, eficiența presupune existența unor efecte, în raport cauzal cu eforturile depuse pentru obținerea lor, iar eficacitatea constă în realizarea sarcinilor și îndeplinirea obiectivelor în condițiile stabilite.

Pentru asigurarea securității naționale este necesară obținerea de performanțe în domeniile apărării, ordinii publice și siguranței naționale. Eficacitizarea cooperării în cadrul Comunității Naționale de Informații nu constituie un scop în sine, ci un factor decisiv de amplificare a eficienței și eficacității domeniului intelligence. Din acest punct de vedere, se impune un management performant, prestat de manageri profesioniști.

1. Eficiență – eficacitate – eficientizare

Ideea centrală a conducerii organizației constă în realizarea eficientă a activităților acesteia. În mod obișnuit, în acest plan sunt utilizate trei concepte, aflate în strânsă legătură – eficacitate, eficiență și eficientizare.

Eficiența semnifică măsura rezultatelor unei activități prin raportare la eforturile făcute în timpul desfășurării activității respective. Sunt foarte cunoscute și lesne de înțeles sensurile eficienței în fizică și în economie, unde aceasta reprezintă randamentul utilizării energiei (randamentul fiind cu atât mai mare cu cât energia pierdută între intrare și ieșire este mai mică), respectiv raportul dintre câștigul economic și cheltuieli (eficiența fiind ridicată atunci când câștigurile sunt cât mai mari cu cheltuieli cât mai reduse).

„Eficiența este fundamentul succesului” sau „Eficiența este fundamentul supraviețuirii.”²

În științele sociale, în sociologie, în teoria organizațiilor și în management, analiza eficienței este mai dificilă decât în fizică și în economie, în primul rând datorită dificultăților de a compara intrările (input-urile) și ieșirile (output-urile), acestea având, de regulă, unități de măsură, diferite. Drept urmare, atât în științele sociale, cât și în limbajul comun, eficiența înseamnă maximizarea rezultatelor și diminuarea costurilor.

„Eficiența măsoară cât de bine au fost folosite resursele.”³

În sens general, a fi eficient înseamnă a face un lucru cât mai bine, cu costuri cât mai reduse. Altfel spus, eficiența este raportul dintre eficacitate (care constă, cum arătam, în gradul de realizare a obiectivului stabilit, a funcției) și cost (cheltuielile de resurse și efectele negative ale respectivei activități).

Deci:

$$Eficienta = \frac{Eficacitate}{Costuri}$$

² John C. MAXWELL, *Dezvoltă liderul din tine*, Editura Amaltea, București, 1999.

³ Gh. Gh. IONESCU, Emil CAZAN, Adina Letiția NEGRUȚĂ, *Modelarea și optimizarea deciziilor manageriale*, Editura Dacia, 1999, p. 60.

„Praxiologia sau teoria generală a acțiunilor eficiente s-a născut ca o disciplină filosofică și logico-metodologică din reflecția sistematică asupra statutului activităților umane. Obiectivul pe care praxiologia și l-a asumat a fost să construiască un aparat conceptual unitar și un limbaj corespunzător prin care să poată descrie și califica din punct de vedere al eficienței toate tipurile de activități umane, oferind norme și criterii pentru raționalizarea și sporirea eficienței.”⁴

Eficiența conducerii se bazează pe raportul dintre structurarea și corelarea optimă a funcțiilor conducerii. Din multitudinea perspectivelor în care pot fi privite conducerea și funcțiile sale, cea mai utilă este tocmai perspectiva eficienței, în temeiul căreia sunt ordonate activitățile vitale ale conducerii, cunoașterea domeniului condus, a totalității problemelor care sunt supuse soluționării, prin diagnoză, detectarea tendințelor evolutive ale organizației și construirea proiectului de evoluție a sa pentru rezolvarea noilor probleme cu care se confruntă, prin prognoză și construcție prospectivă, momentul esențial al formulării și adoptării deciziei referitoare la soluționarea unei probleme sau la viața întregii organizații, organizarea implementării deciziei, în primul rând prin planificare și asigurarea cooperării în interiorul organizației și între organizații, motivarea personalului organizației pentru a se obține acțiunea eficientă a acestuia, controlul, drept funcție a conducerii, este activitatea prin care rezultatele sunt măsurate, sunt comparate cu costurile și se stabilesc măsurile de corecție corespunzătoare pentru noul ciclu de activitate, efectele controlului influențând noua diagnoză ș.a.m.d.

„Vom numi eficiență o acțiune care conduce la un efect intenționat ca scop.”⁵
Deci, în sens praxiologic, eficiența este concepută ca un raport de concordanță între rezultatul obținut prin acțiune și scopul propus.

În practică conceptul de eficiență este întâlnit sub două accepțiuni: ca performanță – rezultate cât mai mari și ca efecte cât mai mari în raport cu resursele alocate. Prima accepțiune are o conotație mai restrânsă și se definește ca eficacitate iar cea de-a doua accepțiune tratează o activitate prin prisma corelației între nivelul efectelor și cel al eforturilor și se definește ca eficiență.

Eficacitatea reprezintă măsura în care o activitate satisface o necesitate, realizează un obiectiv, îndeplinește o funcție. Spre exemplu, eficacitatea Sistemului securității naționale este dată de gradul în care acesta reușește să asigure securitatea națională a României și, implicit, să contribuie la asigurarea securității regionale și globale.

Eficacitatea unei activități poate fi pozitivă (funcția, activitatea avută în vedere sunt realizate într-o oarecare măsură), nulă (o activitate de propagandă nu convinge pe nimeni, de exemplu) sau negativă (prin activitatea respectivă obținându-se efecte contrare celor urmărite). În concluzie, eficacitatea este o caracteristică a funcțiilor organizației (și, în particular, a funcțiilor conducerii), indicând gradul de realizare, măsurat prin efecte, a acestora.

⁴ Ofelia VASILESCU, *Praxiologia formală și logica acțiunii, suport teoretic al construirii unor sisteme expert*, în *Analele Universității Spiru Haret* nr.4, 2002, p.137.

⁵ Tadeusz KOTARBINSKI, *Tratat despre lucrul bine făcut*, Editura politică, București, 1976, p.148.

„Eficacitatea este definită ca nivelul sau ponderea în care obiectivele au fost realizate.”⁶

Eficacitatea unei organizații este condiționată de abilitatea managerilor, de a asigura utilizarea resurselor umane, materiale și informaționale în atingerea scopurilor. Conținutul principal al procesului decizional îl reprezintă selectarea unei alternative din cele aflate la dispoziția managerilor.

Praxiologia presupune astfel, dezvoltarea unor categorii cum sunt cele de: act elementar, autor, impuls intenționat, operă, produs, unelte și încăperi, mijloace și metode, posibilitatea acțiunii, actul complex, valorile practice ale acțiunii, eficientizarea acțiunilor, pregătirea acțiunilor, instrumentalizarea acțiunilor, etc.

Eficientizarea reprezintă acțiunea, procesul (complexul de măsuri și acțiuni) de creștere a eficienței, sau altfel spus, înseamnă rentabilizare.

2. Eficientizarea cooperării în domeniul intelligence

Eficientizarea cooperării în domeniul intelligence presupune un proces amplu și complex, ce implică întrebuițarea unei game largi de măsuri de natură decizională, organizatorică, acțională, tehnică, logistică, financiară, educațională etc, ce vizează crearea celor mai favorabile condiții, astfel încât obiectivele, scopurile comune ale serviciilor de informații să fie îndeplinite la timp, cu efortul uman și material cel mai mic posibil.

Procesul de eficientizare a cooperării în domeniul intelligence nu poate avea rezultatele scontate fără o fundamentare temeinică a deciziilor pe toate palierele de acțiune, toate acestea circumscrise necesității de a atinge obiectivele/scopurile comune. Acest lucru nu se poate realiza fără o precisă și oportună măsurare a parametrilor sistemului de intelligence în dinamica sa, în raport cu referințele stabilite inițial pentru întreaga acțiune.

Procesul de eficientizare a cooperării în domeniul intelligence este dependent de criteriile de performanță. Această dependență ține, atât de necesitatea luării celei mai potrivite decizii cu privire la acțiunea în comun, cât și din nevoia de a cuantifica efectele acesteia, rezultând practic modalitatea prin care, indirect, ele contribuie la creșterea eficienței.

Eficientizarea cooperării în domeniul intelligence va trebui fundamentat pe baza evaluării temeinice a influențelor pe care le produc, sau le-ar putea produce dinamica parametrilor acestor variabile, urmărindu-se cu precădere ponderarea lor în raport de obiectivele și scopurile comune ale acțiunii.

Procesul de eficientizare a cooperării în domeniul intelligence presupune executarea evaluării pe toate momentele/etapele acțiunii, dar și pe fiecare participant în parte. În acest context, evaluarea trebuie să plece atât de la scopurile acțiunii în sine, dar și de la rolul și locul domeniului intelligence în cadrul Sistemului securității naționale.

⁶ Gh. Gh. IONESCU, Emil CAZAN, Adina Letiția NEGRUȚĂ, *Modelarea și optimizarea deciziilor manageriale*, Editura Dacia, 1999, p. 60.

Eficientizarea cooperării în domeniul intelligence are ca scop principal integrarea structurilor participante, asigurarea eficacității și oportunității acțiunilor, iar prin aceasta îndeplinirea misiunilor și atingerea obiectivelor comune în timpul cel mai scurt cu putință, cu pierderi cât mai reduse posibil. Sunt urmărite la acest nivel în general aspectele calitative ale acțiunilor/operațiilor de intelligence. Practic sunt valorizate toate capacitățile acumulate în perioadele anterioare, de constituire, încadrare, dotare, antrenare și evaluare.

Eficientizarea cooperării în domeniul intelligence vizează toate componentele sistemului, începând cu fundamentele teoretice, strategii, structuri, sisteme de selecție, formare și antrenare a personalului, înzestrare, comanda și controlul, gradul de interoperabilitate, standardizare și integrare în raport cu cerințele interne și externe (NATO, UE), nivelul și calitatea susținerii logistice etc.

Ca și activitatea componentelor Sistemului securității naționale, cea a structurilor de intelligence, și mai ales a Comunității Naționale de Informații, este supusă nevoii de eficiență. Realizarea unui nivel cât mai ridicat al eficienței în domeniul intelligence, presupune acțiunea conștientă a tuturor structurilor implicate, aflate în diferite tipuri și situații de cooperare, sub impulsul unui ansamblu de factori (cauze) obiectivi și subiectivi, precum și a influențelor directe sau indirecte ale unei game variate de condiționări ce se manifestă atât în interiorul sistemului cât și în afara acestuia, prin întrebuintarea unei palete largi de mijloace și procedee de acțiune, toate acestea putând fi înglobate în ceea ce am putem defini drept proces de eficientizare.

3. Metode, tehnici și instrumente ce pot fi utilizate pentru eficientizarea cooperării în cadrul comunității naționale de informații

Metoda ABC (Activity Based Costing)

Aceasta este o metodă de calcul de tip absorbant (full-costing) în care instituția/serviciul este privit ca o rețea de procese transversale. Procesul este definit ca ansamblu de activități ce concurează la realizarea unui obiectiv. Activitatea este un ansamblu de operațiuni ordonate și legate între ele. Operațiunile consumă resurse iar costul acestora va fi încorporat prin intermediul inductorilor de cost (chei de repartiție utilizate pentru afectarea resurselor la activități).

Costul complet (costul complet al operațiunilor desfășurate în comun) se obține astfel: cheltuieli directe (valoarea tehnicii, echipamentelor, mijloace etc.) plus cheltuieli indirecte ale centrelor de regrupare care sunt imputate cu prora inductorilor de activitate (combustibil, materiale specifice etc.).

Metoda ABC consideră că toate activitățile sunt principale în determinarea costurilor operațiunilor. Pentru metoda ABC activitățile sunt considerate ca loc unde este studiată legea de comportament a cheltuielilor în funcție de activitățile desfășurate; calculul costului operațiunilor nu este decât un proces secundar a ceea ce este primordial: costul activităților și procesului. Noțiunea de activitate este mai apropiată de preocupările personalului implicat decât noțiunea de operațiune.

Tehnica Benchmarking

Benchmarking-ul presupune confruntarea practicilor organizaționale între componentele Comunității Naționale de Informații, sau, altfel spus, compararea rezultatelor obținute de acestea în cadrul acțiunilor desfășurate în comun. A practica benchmarking-ul în intelligence este echivalent cu a merge în căutarea celor mai bune metode utilizate în domeniu, aceste metode permițând Comunității Naționale de Informații să-și amelioreze performanțele.

Benchmarking-ul este o metodă a managementului modern, menit să conducă la creșterea performanțelor Comunității Naționale de Informații prin „observarea” între componentele sale și stabilirea performanțelor ce trebuie obținute.

Serviciul care dorește să practice benchmarking-ul urmărește să realizeze o superioritate față de celelalte componente ale Comunității Naționale de Informații, măsurând distanța care le separă și stabilind măsurile de întreprins pentru mobilizarea energiilor sale în vederea creșterii performanțelor. Scopul benchmarking-ul este de a releva serviciului modul în care altele obțin performanțe. Benchmarking-ul este un proces de management ce se manifestă prin autoîmbunătățire, deci este un proces care trebuie să fie realizat în mod continuu pentru a-și dovedi eficiența.

Tehnica QUARTERBACK

Tehnica Quarterback se concretizează într-o abordare sistemică a colectării de informații la aplicații, exerciții, conferințe și sesiuni științifice, seminarii, expoziții, vizite, schimburi de experiență, simpozioane, ateliere etc. Culegerea informațiilor este facilitată de concentrarea deosebită de specialiști, de dezbaterile și confruntările științifice sau acționale, de multitudinea documentației, materialelor de prezentare, pliantelor, imaginilor etc.

Principalul atu al culegerii de date și informații în astfel de situații îl constituie confruntarea științifică, considerată de fapt o autentificare a informațiilor prezentate și, deci, o garantare a veridicității acestora. Aspectul principal al culegerii informațiilor în astfel de situații se referă la încadrarea în strategia generală de acțiune în domeniul intelligence. În acest fel, se realizează o dublă comparare vizând informațiile despre mai multe servicii din cadrul Comunității Naționale de Informații, pe de o parte, precum și informațiile despre același serviciu în diferite intervale de timp, pe de altă parte.

Metoda schimbului de locuri

De multe ori, pentru a înțelege imaginea unui serviciu cu care se cooperează trebuie să te situezi în locul acestuia, să vezi cum gândește, cum simte, cum se comportă și, mai ales, în acțiunile desfășurate în comun, cum raționează. Cea mai directă cale de a te situa în locul partenerului de cooperare este să-ți înțelegi scopurile.

Scopurile reprezintă aspecte mai tangibile decât personalitatea acestuia, de aceea răspunsul la întrebările: Ce anume încearcă să realizeze partenerul? Cum își definește acesta succesul? reprezintă o primă treaptă a transferului de personalitate. Scopurile sunt elemente care înlesnesc cunoașterea raționalității partenerului și reprezintă, deci, o transferabilitate pe un palier static. Pentru a completa acest lucru, este necesară și cunoașterea comportamentului acestuia, deci supozițiile, credințele și modalitățile de acțiune derivate, ale acestuia.

Cum este privită? Care este aprecierea proprie? Cum acționează în mediu? sunt 3 întrebări la care răspunsurile asigură a doua treaptă a transferabilității de personalitate. Conform aprecierilor lui Michael Porter din Strategia afacerilor, metoda schimburilor de locuri sau a transferabilității de personalitate, se bazează pe răspunsurile la patru întrebări: Ce urmează să facă partenerul? Care sunt opțiunile proprii? Cum va reacționa partenerul? Cât de eficientă va fi reacția partenerului?

Analiza SWOT

Prin analiza SWOT se studiază concomitent caracteristicile cooperării în cadrul Comunității Naționale de Informații: puncte tari și puncte slabe, alături de oportunități și amenințări, care o pot influența, ajutând la definirea unor strategii și direcții corespunzătoare de activitate. Punctele tari și punctele slabe se referă la aspectele din interiorul problemei analizate, iar oportunitățile și amenințările sunt factorii externi care se referă la aspecte din afara acesteia.

ELEMENTE INTERNE		ELEMENTE EXTERNE	
Puncte tari (Strengths)	<ul style="list-style-type: none"> • stimulează munca colaborativă; • se bazează pe generarea de idei noi; • combină idei, se completează reciproc; • asigură o bună informare din surse diferite; • dezvoltă capacități autoevaluative; • dezvoltă capacități cognitive: imaginație, creativitate, investigație; • interrelaționare pozitivă prin comunicare, negociere, conflict constructiv; • dezvoltă abilități de comunicare; • stimulează atitudini metacognitive; • utilizează conștient mecanisme de gândire logică, critică. 	Oportunități /ocazii (Opportunities)	<ul style="list-style-type: none"> • posibile opoziții de scopuri și obișnuințe ale partenerilor; • dificultăți de comunicare între parteneri; • dificultăți de coordonare din partea celor desemnați; • unii parteneri pot încerca să domine; • performanța unor parteneri poate scădea uneori, atunci când sunt obligați să colaboreze cu alți parteneri.
Puncte slabe (Weaknesses)	<ul style="list-style-type: none"> • promovează competențele reale; • toți partenerii pot oferi alternative valoroase de soluționare a problemelor; • se pot exprima propriile nemulțumiri, dar și expectațiile prin exprimarea dorințelor și satisfacțiilor; • soluționarea problemelor este atât profitul comunității cât și al fiecărui participant; • comunitatea dă posibilitatea testării ideilor. 	Riscuri /Pericole (Threats)	<ul style="list-style-type: none"> • dependența excesivă de ceilalți; • evitarea propriilor responsabilități; • unii muncesc și pentru alții; • impunerea unor idei, soluții.

Reengineering

Reengineering-ul reprezintă reprojecțarea radicală a proceselor organizaționale pentru a se obține îmbunătățiri majore cum ar fi: îmbunătățirea timpului de reacție, scăderea resurselor alocate, creșterea performanței.

Procesul de reengineering reprezintă o regândire fundamentală a proceselor unui serviciu din cadrul Comunității Naționale de Informații și o reprojecțare radicală a acestuia, în vederea obținerii unor îmbunătățiri semnificative a anumitor indicatori,

considerați astăzi critici în evaluarea performanțelor, cum ar fi resursele, performanța, viteza de reacție.

Tehnica ORTID

Tehnica ORTID (Obiective, Resurse, Transformare, Integrare, Dezvoltare) constă în soluționarea problemelor cu care apar în cadrul acțiunilor de cooperare în funcție de importanța lor, prin prisma unor criterii reprezentate de obiective, resurse, transformare, integrare, dezvoltare.

Această tehnică este utilizată pentru identificarea și ierarhizarea problemelor cu care se confruntă Comunitatea Națională de Informații prin: definirea factorilor determinanți în soluționarea problemelor; interpretarea corelată a criteriilor utilizate; identificarea căilor de rezolvare a problemelor; stabilirea priorităților în soluționarea problemelor.

Concluzii

Eficiența reprezintă o caracteristică obiectivă și necesară a tuturor acțiunilor, proceselor și fenomenelor circumscrise demersurilor conștiente ale omului, canalizate în direcția satisfacerii unor dorințe, nevoi, aspirații, trebuințe, a unor necesități etc.

În același timp, eficiența nu este doar un raport abstract între efecte și resursele consumate, ci un proces mult mai complex, care incumbă transformarea unor valori în alte valori.

Fiind prin excelență un proces de transformare a acumulărilor cantitative înglobate în sistem în efecte calitative, care permit îndeplinirea misiunilor mai rapid, cu eforturi cât mai mici și fără pierderi, procesul de eficientizare a cooperării în cadrul Comunității Naționale de Informații presupune existența atât a unui mecanism de monetizare a sa, cât și a unui de evaluare.

Eficientizarea cooperării în cadrul Comunității Naționale de Informații este o necesitate obiectivă, determinată de manifestarea și tendințele de evoluție a unor potențiale noi riscuri și amenințări la adresa securității naționale a României.

Procesul de eficientizare a cooperării în cadrul Comunității Naționale nu se produce aleator. Pentru a fi viabil trebuie să existe o strategie la nivel național, care să se circumscrie proceselor similare desfășurate în țările membre NATO și UE, sau tendințelor generale la nivel global, precum și protocoale specifice pe fiecare domeniu de activitate, misiune, zonă de responsabilitate, perioadă etc.

Procesul de eficientizare a cooperării în cadrul Comunității Naționale de Informații reprezintă un obiectiv prioritar pentru Sistemul securității naționale a României. Acesta ar trebui să cuprindă ca arie, pe de o parte elementele sistemului de intelligence – structură, relații, înzestrare, pregătire, etc, iar pe de altă parte să vizeze optimizarea și eficientizarea relațiilor și proceselor derulate cu celelalte structuri, ierarhic superioare, aflate pe orizontală sau în alte poziții ori raporturi, și toate acestea sincronizate cu procesele similare derulate la nivelul statelor membre NATO și UE.

Bibliografie:

1. *Strategia de securitate națională a României*, București, 2007, <http://www.presidency.ro>;
2. *Strategia națională de apărare*, București, 2010, <http://www.presidency.ro>;
3. *Legea nr. 51 din 29 iulie 1991 privind siguranța națională a României*;
4. *Legea 415 privind organizarea și funcționarea Consiliului Suprem de Apărare al Țării*;
5. *Lege privind activitatea de informații, contrainformații și securitate*, propunere de proiect, <http://www.audieripublice.ro>;
6. CSAT, *Hotărârea nr. 146 din 18.11.2005 privind organizarea și funcționarea Comunității Naționale de informații*;
7. *Legea securității naționale a României*, proiect, 2007, <http://www.gov.ro>;
8. CSAT, *Doctrina națională a informațiilor pentru securitate*, iunie 2004;
9. DUVAC, Ion, *Comunitatea Națională de Informații și cultura de intelligence a decidenților politici - actualități și perspective (suport curs)*, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, București, 2009;
10. FRUNZETI, Teodor și colectiv, *Raționalizare și eficiență în acțiunea militară*, București: Editura Militară, 2009;
11. MARIN, Ionel, *Comunitatea de Informații - soluția problemelor de securitate*, București: Editura ANI „Mihai Viteazul”, 2004;
12. NICOLESCU, Ovidiu, Verboncu, Ion, *Metodologii manageriale*, Editura Tribuna Economică, București, 2001;
13. PETRESCU Stan, *Despre Intelligence Spionaj - Contraspionaj*, București: Editura Militară, 2007;
14. RĂDOI, Mireille, *Serviciile de Informații și Decizia Politică*, București: Editura Tritonic, 2004;
15. VERBONCU, Ion; ZALMAN, Michael, *Management și performanțe*, București: Editura Universitară, 2005;
16. *Viziunea strategică 2011-2015 „SRI în era informațională”*;
17. *Competiție și cooperare între agențiile de intelligence (național și internațional)*, <http://isop.ro>;
18. *Intelligence-ul privat*, <http://andreivocila.wordpress.com>;
19. <http://www.presidency.ro>;
20. <http://www.gov.ro>.

PROVOCĂRI LA ADRESA MEDIULUI CONTEMPORAN DE SECURITATE

*Liviu IONIȚĂ**

Rezumat: *Provocările la adresa mediului de securitate s-au dezvoltat și evoluat odată cu acesta și sunt în interdependență cu tendințele de manifestare în plan global a principalilor actori statali și nonstatali. Aceste provocări sunt strâns legate de vulnerabilitățile mediului de securitate și de amenințările generate de evoluția principalelor crize și conflicte de la nivel mondial.*

Mediul contemporan de securitate este rezultatul transformărilor determinate de două evenimente majore, sfârșitul Războiului Rece și evenimentele de la 11 septembrie 2001, care au produs schimbări radicale în cadrul relațiilor internaționale.

O serie de fenomene complexe cum ar fi globalizarea, terorismul internațional, proliferarea armamentelor, violența etnică și religioasă, criminalitatea organizată, problemele populației și altele, se constituie în provocări majore ale mediului contemporan de securitate.

Cuvinte-cheie: *globalizare, terorism, securitate, provocări, conflicte, criză, proliferare*

Introducere

O caracterizare reală a mediului de securitate contemporan nu poate fi făcută fără o analiză a evoluțiilor geopolitice ce au urmat Războiului Rece. Situația geopolitică actuală, precum și situația de securitate la nivel global au puternice rădăcini în evoluțiile care au avut loc în ultimele două decenii la nivel mondial.

Putem să apreciem că mediul global de securitate actual are ca repere istorice două evenimente majore: sfârșitul Războiului Rece și atacurile de pe teritoriul SUA de la 11 septembrie 2001. Ambele evenimente constituie puncte de cotitură în evoluția lumii moderne, ele marcând începutul unor puternice transformări la nivel global și a unor schimbări majore în sistemul relațiilor internaționale.

În perioada de după Războiul Rece, în anii '90, mediul global de securitate putea fi caracterizat prin transformările politice, ideologice, economice și sociale cauzate de dispariția sistemului bipolar și căderea comunismului. Majoritatea statelor au fost preocupate de propria dezvoltare și securitate, cu toate că în acea perioadă nu se întrevădeau care vor fi motivele unei noi confruntări la nivel global. Din punctul de vedere al amenințărilor globale, perioada poate fi caracterizată ca una de liniște, tulburată doar de câteva conflicte cu caracter local ale căror consecințe nu depășeau spațiul de confruntare și zona adiacentă (războiul din Golf și războiul generat de dezintegrarea Iugoslaviei).

Perioada de după 2001 a fost diferită de cea anterioară și prin faptul că principalul fenomen în plan securitar, războiul global împotriva terorismului, a cuprins întreaga lume și a produs schimbări profunde în cadrul mediului de securitate.

* *Consilier, expert în probleme de securitate și apărare în cadrul MAPN și doctorand în informații și securitate națională la Universitatea de Apărare Națională "Carol I", București, România, lionita@mid.ro.*

Provocările mediului contemporan de securitate își au germenii în perioada de dinainte a Războiului Rece, dar cele mai multe din acestea s-au adaptat și dezvoltat pe parcurs în funcție de factorii de mediu și schimbările cauzate de evenimentele importante ale ultimelor două decenii. Printre acestea, evidențiem:

- *Globalizarea*, fenomenul cu cea mai puternică dezvoltare la nivel mondial și cu cel mai mare efect asupra mediului contemporan de securitate, a cunoscut o amploare deosebită după Războiul Rece, când s-a produs ruperea barierelor ideologice, culturale, politice, economice și tehnologice dintre Vest și Est, dar și expansiunea principiilor de liberalizare a pieței de capital.

- *Terorismul*, o altă provocare majoră a mediului contemporan de securitate, a devenit principala amenințare a lumii civilizate după evenimentele de la 11 septembrie 2001, când a început să devină o preocupare majoră pentru toate statele occidentale și nu numai.

- *Proliferarea armamentelor* a constituit întotdeauna o prioritate pentru organismele internaționale cu atribuții în domeniul securității. Asocierea însă, în ultimul timp, cu actorii statali sau nonstatali care sprijină sau practică terorismul a promovat fenomenul în fruntea listei provocărilor mediului contemporan de securitate.

- *Violența etnică și religioasă* a existat cu mult timp înainte de Războiul Rece și a avut manifestări și pe timpul derulării acestuia, dar amploarea acestui fenomen în ultimele două decenii a demonstrat că lumea modernă nu dispune de mijloacele necesare gestionării unor conflicte care au la bază divergențe pe teme etnice sau religioase. În această perioadă, s-a intensificat conflictul arabo-israelian, au izbucnit conflictele interetnice din fostul spațiu iugoslav, iar violențele generate de exacerbarea radicalismul islamic au cunoscut o dezvoltare fără precedent.

- *Problemele majore ale populației* cum ar fi sărăcia, foametea, degradarea educației, bolile etc., s-au intensificat în anumite zone ale lumii, în pofida evoluției științei, a dezvoltării tehnologice și a eforturilor comunității internaționale de a le soluționa.

Pe de altă parte, evoluțiile geopolitice din ultimii ani și efectele globalizării au creat condițiile dezvoltării economice și sociale pentru o mare parte a lumii dar, în același timp, au generat vulnerabilități în domeniul mecanismelor economico-financiare ce au dus la declanșarea celei mai mari *crize economico-financiare* din ultimii 80 de ani.

Lucrarea de față își propune să realizeze o prezentare a condițiilor globale care au generat apariția/menținerea provocărilor actuale la adresa mediului de securitate precum și o caracterizare succintă a acestora.

1. Evoluția mediului de securitate în perioada post Război Rece

1.1. Evoluția mediului de securitate în anii '90

Perioada Războiului Rece a fost dominată de confruntarea strategică dintre SUA și URSS, disputa ideologică dintre capitalism și comunism, situația

geopolitică ce a ținut Europa și Germania divizate timp de 40 de ani și lupta pentru controlul Lumii a Treia.

Finalul acestei mari confruntări a surprins pe toată lumea, atât prin rapiditatea și impredictibilitatea cu care s-au desfășurat evenimentele, cât și prin transformările majore care s-au produs imediat după 1989, în principal la nivelul fostului bloc comunist. Analiztii acelor vremuri nu au reușit să prevadă modul în care se va încheia Războiul Rece. Ba mai mult, nici acum nu sunt cunoscuți în totalitate factorii care au dus la căderea comunismului și dizolvarea blocului sovietic.

Coordonatele principale ale lumii post Război Rece au fost marcate de creșterea dominației SUA la nivel global, refacerea geografică și politică a Europei prin reunificarea Germaniei și reintegrarea statelor foste comuniste și menținerea decalajului între Nord și Sud. Pe acest fond, din cadrul sistemului politic internațional a dispărut ideologia comunistă și statele din estul Europei au început să pună în practică principiile liberalismului.

Dacă în timpul Războiului Rece dezvoltarea geografică a capitalismului a fost limitată de opoziția comunismului, începând cu anii '90 globalizarea și principiile pieței libere s-au răspândit cu rapiditate în întreaga lume.

În sfera echilibrului puterii, evoluția de la începutul anilor '90 a fost marcată de dispariția sistemului bipolar și instalarea unipolarității, prin creșterea hegemoniei SUA. Aceasta s-a datorat unei combinații de factori care a inclus destrămarea URSS, înfrângerea rapidă a Irakului în 1991, creșterea foarte puternică a economiei americane și, nu în ultimul rând, nivelului ridicat al alocațiilor bugetare pentru apărare (la finele anilor '90, cheltuielile SUA pentru asigurarea securității se situau la nivelul cheltuielilor însumate ale celorlalte state ale lumii)¹.

Pentru Rusia, anii '90 au reprezentat o perioadă de declin pe toate planurile. Chiar dacă a fost principalul moștenitor al URSS, problemele de pe plan intern (economie nefuncțională, lupte politice, corupția generalizată, probleme sociale, războiul din Cecenia etc.) și izolarea internațională au dus la limitarea opțiunilor Moscovei de intervenție la nivel global.

Pentru Europa, coordonatele principalelor dezvoltări ale primului deceniu de după Războiul Rece au fost reprezentate de: unificarea Germaniei, extinderea și reintegrarea europeană, războiul din fosta Iugoslavie și decizia de extindere a NATO.

Pentru Uniunea Europeană, dezintegrarea Iugoslaviei a constituit primul examen major pe care nu a reușit să-l treacă. Intervenția militară a SUA/NATO în spațiul iugoslav a demonstrat că Europa nu poate să-și asigure securitatea de una singură și că SUA rămân singurul furnizor de securitate în spațiul european.

Ca o concluzie, perioada de după Războiul Rece a fost caracterizată de transformări majore în plan securitar, determinate de sfârșitul bipolarității, colapsul comunismului și dezintegrarea URSS, expansiunea SUA (în plan politic,

¹ Michael COX, *From the cold war on terror*, în lucrarea *The Globalization of the world politics*, ediția III-a, Oxford University Press, 2005, p. 134.

economic și militar), refacerea și reșezarea Europei, declinul Rusiei, creșterea economică a Chinei și declanșarea unor conflicte (Irak, spațiul fost Iugoslav).

1.2. Evoluția mediului de securitate după 11 septembrie 2001

Există o serie de similitudini între evenimentele care au determinat sfârșitul Războiului Rece și atacurile împotriva Americii de la 11 septembrie 2001: nu au fost prevăzute, nu au fost elucidate în totalitate și au avut efecte majore în evoluția geopolitică a lumii, generând transformări majore ale mediului global de securitate.

Atacurile asupra Americii de la 11 septembrie 2001 nu ar fi trebuit să constituie o surpriză. O analiză atentă a factorilor care au favorizat desfășurarea evenimentelor demonstrează că ceea ce a avut loc la 11 septembrie 2001, sau ceva asemănător, era foarte probabil să se întâmple. Existau indicii cu privire la amploarea luată de radicalismul islamic, asocierea dintre SUA și Israel, desfășurarea anterioară a mai multor atacuri asemănătoare, dar de amploare redusă, legate de numele lui Osama ben Laden, precum și evoluțiile periculoase în cadrul elementelor extremist-teroriste din unele state (Pakistan, Arabia Saudită și Afganistan).

Evenimentul important care a schimbat lumea după 11 septembrie 2001 nu îl constituie atacurile în sine, ci decizia SUA de a declanșa o campanie militară fără precedent, la nivel global, împotriva terorismului internațional. Războiul împotriva terorismului a generat conotații la nivel planetar: a divizat lumea în state civilizate și state care sprijină terorismul, a alimentat conflictul între valorile occidentale și cele ale lumii musulmane, a extins la scară planetară spațiul de manifestare a amenințărilor teroriste, a dus la radicalizarea adeptilor Islamului, a dus la creșterea numărului organizațiilor teroriste și a membrilor acestora, a dezvoltat fără precedent fenomenul insurgenței.

Prima fază a campaniei antiteroriste declanșată de SUA a reprezentat-o ocuparea Afganistanului și eliminarea regimului taliban care l-a sprijinit și găzduit pe liderul (Osama ben Laden) organizației teroriste (Al Qaeda), autorul atacurilor de la 11 septembrie. Ulterior, strategia americană s-a îndreptat spre combaterea terorismului islamic în întreaga lume, în special în statele care au sprijinit în diferite forme acest fenomen. A apărut astfel așa numita *axă a răului*, reprezentată de Iran, Irak și Coreea de Nord, definită de fostul președinte american, George W. Bush, ca *state care sprijină amenințările la adresa lumii civilizate*. Acuzele directe adresate celor trei state au fost că intenționează să dețină arme de distrugere în masă (arme nucleare în cazul Iranului și al Coreei de Nord și substanțe toxice de luptă, în cazul Irakului) sau că sprijină radicalismul islamic și terorismul internațional (Iranul și Irakul).

În acest context, administrația de la Washington a declanșat o puternică campanie mediatică împotriva Bagdadului, acuzând regimul lui Saddam Hussein că deține cantități mari de arme de distrugere în masă, că are legături cu Al-Qaeda și că reprezintă un pericol iminent pentru Umanitate. Chiar dacă nu au existat probe pentru aceste acuzații (care, mai târziu, s-au dovedit false), la acea

vreme, Casa Albă susținea că războiul din Irak nu poate fi evitat, el făcând parte din războiul global împotriva terorismului.

La 20 martie 2003, a început invazia coaliției internaționale conduse de SUA în Irak, care încălca flagrant dreptul internațional și care nu dispunea de aprobare din partea Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite.

Ca și în Afganistan, obiectivele imediate ale campaniei militare au fost atinse în foarte scurt timp. Armata irakiană nu a reușit să facă față unui adversar mult mai bine pregătit și echipat, ceea ce a dus la eliminarea de la putere a lui Saddam Hussein și a regimului pe care acesta îl conducea.

Perioada care a urmat a fost caracterizată de angrenarea unor coaliții internaționale conduse de SUA sau NATO în conflicte majore (Afganistan și Irak) sau locale (Balcanii de Vest), ceea ce a necesitat imense cheltuieli militare, pierderi umane și materiale și a determinat efecte economice pe termen lung.

Modul în care s-au derulat aceste campanii militare demonstrează că strategiile SUA de angajare în conflictele importante au fost bine puse la punct, operațiile militare majore fiind încununate cu succes, însă au lipsit cu desăvârșire strategiile post conflict sau mai bine zis, nu a existat o viziune clară asupra ceea ce se va întâmpla după intervenția militară. Din acest motiv, atât Afganistan, cât și Irak, se află astăzi în colaps din punct de vedere politic, social, economic și al securității.

2. Provocări ale mediului de securitate contemporan

Principalele provocări la adresa mediului de securitate contemporan se asociază cu procesele economico–sociale în derulare, resursele materiale existente, condițiile de mediu și multiplele ipostaze ale comportamentului actorilor statali și nonstatali.

În cele ce urmează vom face o succintă prezentare a domeniilor de manifestare și a tendințelor de evoluție ale principalelor provocări ale mediului contemporan de securitate.

2.1. Globalizarea

Reprezintă fenomenul care generează cele mai multe provocări la adresa mediului de securitate având implicații în toate domeniile vieții sociale (politic, economic, militar, cultural etc.).

Fenomenul globalizării a evoluat de-a lungul timpului ajungând astăzi la un nivel greu de imaginat la mijlocul secolului trecut. Astfel, dezvoltarea tot mai accentuată a legăturilor de interdependență dintre indivizi la nivel planetar a făcut ca lumea de astăzi să devină un singur sistem social. Legăturile sociale, economice și politice care traversează granițele dintre state condiționează în mod marcant soarta indivizilor, aceștia devenind subiecți ai sistemului global în interiorul căruia se dezvoltă și evoluează.

Globalizarea se manifestă variat în toate domeniile vieții sociale. În domeniul militar, de referință pentru mediul de securitate, globalizarea se manifestă prin comerțul de armament la nivel global, proliferarea armelor de

distrugere în masă, amploarea terorismului internațional, creșterea semnificativă a corporațiilor militare transnaționale și altele.

Globalizarea favorizează apariția de noi centre de putere cum ar fi companiile transnaționale și organizațiile nonguvernamentale internaționale. Acești noi actori internaționali folosesc din plin avantajele erei informaționale, atât pentru a-și asigura îndeplinirea obiectivelor propuse, cât și pentru a-și afirma și consolida prezența în noul joc global de putere.

Efectele globalizării au adus în centrul atenției comunității internaționale probleme precum: comunicațiile, armele convenționale, corupția, asistența pentru dezvoltare, finanțele globale, comerțul internațional, conflictele intrastatale, sănătatea, drepturile omului, comunicarea globală, conservarea naturii, armele nucleare, biologice și chimice, poluarea, refugiații, crima organizată transfrontalieră și terorismul.

Aceste vulnerabilități impuse de globalizare au creat nu numai noi medii conflictuale, noi riscuri și amenințări, dar și dimensiuni inedite de răspuns din partea politicilor de securitate, care presupun dezvoltarea unor capacități de gestionare a crizelor².

Impactul globalizării asupra mediului de securitate se manifestă atât prin consecințele directe pe care globalizarea le generează, cât și prin rolul acesteia de catalizator al celorlalte provocări.

2.2. Terorismul internațional

Este unul dintre cele mai complexe și, totodată, cele mai complicate fenomene ale lumii contemporane cu influențe accentuate asupra mediului de securitate. Terorismul este strâns legat de zonele întunecate ale fenomenelor de putere, de extremele și excesele acesteia, ceea ce face ca termenul de terorism să fie foarte greu de definit. Una din definițiile care caracterizează într-o bună măsură fenomenul terorist este cea din Enciclopedia Universală Britanică: „*utilizarea sistemică a violenței pentru a crea un climat general de frică în rândul unei populații și, prin aceasta, pentru a îndeplini un anumit obiectiv politic*”³.

În cartea *Sociologie politică*, profesorul Virgil Măgureanu analizează principalii factori care au contribuit la amplificarea și dezvoltarea mișcărilor teroriste⁴. Potrivit autorului, primul și cel mai important factor îl reprezintă dezvoltarea terorismului de stat spre jumătatea secolului trecut, în Germania și Uniunea Sovietică, unde regimurile politice extremiste din cele două state au utilizat pe scară largă violența pentru a-și atinge scopurile politice.

Al doilea factor îl reprezintă cel de-al Doilea Război Mondial în care cele două sisteme totalitare au recurs la violență pentru a putea stăpâni lumea.

² *Efectele globalizării asupra securității statelor*, <http://studiidesecuritate.wordpress.com/2011/04/05/efectele-globalizarii-asupra-securitatii-statelor/>, accesat la 14.10.2012.

³ *Enciclopedia Universală Britanică*, București, Editura Litera, 2010, vol. 16, p.183.

⁴ Virgil, MĂGUREANU, *Sociologie politică*, București, Editura RAO International Publishing Company, 2006, p. 506.

Cel de-al treilea factor îl constituie Războiul Rece, acesta însemnând de fapt prelungirea războiului clasic într-un mod fragmentat cu utilizarea tuturor armelor posibile, inclusiv a celor de propagandă. Potrivit profesorului Măgureanu, *”în timpul Războiului Rece, terorismul revoluționar a fost susținut continuu de sistemul comunist, în cea mai bună tradiție a stângii extremiste, dar nici de partea cealaltă nu au lipsit mijloacele de o violență extremă”*⁵.

Al patrulea factor îl reprezintă căderea comunismului. Chiar dacă sursa terorismului revoluționar a secat odată cu căderea sistemelor comuniste din Europa, diminuarea fenomenului terorist nu a avut loc.

Cauzele terorismului contemporan sunt complexe și se află în dinamica crizelor economice, culturale și sociale, în politica de alienare a tinerilor (îndeosebi musulmani) care trăiesc în străinătate, în reacțiile virulente la influențele intrinseci pe care le exercită civilizația occidentală asupra zonelor încremenite în fantasmе și prejudecăți, în recrudescența anomiei sociale, criminalității și traficantilor⁶.

Principalele surse de generare a fenomenului terorist se află în configurația mereu schimbătoare și nesigură a societății actuale și în starea de haos pe care o parcurge omenirea. Nu întâmplător, desigur, atacurile teroriste se îndreaptă împotriva Statelor Unite ale Americii și aliaților acestora, a Rusiei, Chinei, Indiei, Europei Occidentale și chiar împotriva unor țări islamice, considerate trădătoare, cum ar fi Turcia și Pakistanul.

Amenințările teroriste sunt de mare actualitate. Chiar dacă odată cu lichidarea liderului Al Qaeda (mai 2011), acțiunile acestei organizații s-au împuținat, pe termen mediu și lung, ele nu vor dispărea. Atacurile teroriste sunt și vor fi și în continuare atipice, lipsite de orice moralitate și în afara oricăror reguli ale păcii și războiului. Ele vor viza tot ceea ce este vulnerabil – state, guverne, instituții publice, organizații internaționale, aglomerări urbane și locuri publice, infrastructuri, rețele de comunicații, rețele Internet etc.

2.3. Proliferarea armamentelor

În contextual actual, armele de distrugere în masă și sistemele de armament convențional ultramodern pot constitui o amenințare majoră la adresa securității internaționale, dacă ajung în posesia unor actori statali (ex. Coreea de Nord și Iran) sau nonstatali (organizații teroriste) care le pot utiliza împotriva lumii civilizate.

Deși proliferarea este susținută de un număr restrâns de state și actori nonstatali, aceasta reprezintă un pericol real prin diseminarea tehnologiilor și informațiilor, pentru faptul că statele proliferatoare se pot ajuta între ele.

La ora actuală, principala preocupare a comunității internaționale în domeniul proliferării armelor nucleare o reprezintă așa zisul *Dosar nuclear iranian*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Gheorghe VĂDUVA, *Terorismul contemporan – factor de risc la adresa securității și apărării naționale, în condițiile statutului României de membru NATO*, București, Editura Universității Naționale de Apărare ”Carol I”, 2005, p. 11.

Programul nuclear al Iranului a fost lansat în 1950, cu ajutorul Statelor Unite, ca parte a programului intitulat „Atomi pentru Pace”⁷. Participarea Statelor Unite și guvernelor din Europa de Vest la dezvoltarea programului nuclear al Iranului a continuat până la revoluția din 1979 din Iran. Ulterior acestui moment, guvernul iranian a abandonat temporar unele elemente ale programului, după care a continuat dezvoltarea acestuia fără asistență din Occident. Programul nuclear iranian a inclus mai multe site-uri de cercetare, două mine de uraniu, un reactor de cercetare și instalațiile de procesare a uraniului (trei facilități de îmbogățire a uraniului).

Primul reactor nuclear din cadrul centralei nucleare de la Bushehr, construit cu sprijinul unor companii ruse, a fost dat în folosință în septembrie 2011. După aceasta, autoritățile de la Teheran au anunțat că se află în lucru o altă centrală nucleară, de 360 MW și că vor continua programul de construire a unor noi centrale nucleare de putere medie.

În toată această perioadă, Statele Unite și Israelul au adus acuzații regimului de la Teheran că utilizează tehnologii duale în scopul realizării de armament nuclear. Urmarea unui raport al Agenției Internaționale pentru Energie Atomică (IAEA), în noiembrie 2011, Iran a fost acuzat pentru desfășurarea unor cercetări și experimente în scopul dezvoltării capacităților de producție a unor arme nucleare⁸.

Controversele asupra programului nuclear iranian au la bază lipsa de transparență din partea autorităților acestui stat de a raporta către IAEA date relevante cu privire la procesul de îmbogățire a uraniului. Uraniul îmbogățit poate fi utilizat drept combustibil pentru centralele nucleare sau pentru arme nucleare (în cel de-al doilea caz, cu un nivel de îmbogățire superior). Iran susține că dezvoltă facilități nucleare în scopuri pașnice, iar gradul de îmbogățire a uraniului de sub 5% este relevant pentru utilizarea acestuia drept combustibil pentru centralele nucleare.

Dosarul Iranian continuă să rămână o problemă controversată la nivel mondial ce poate oricând să genereze un conflict pe plan regional, cu conotații majore la adresa mediului de securitate internațional.

2.4. Violența etnică și religioasă

Recrudescența fenomenelor etnice și religioase nu este exclusiv un efect al globalizării. Ea are multiple conotații istorice, culturale și economice. Spre deosebire de mișcările etnice, mișcările religioase extremiste tind să aibă caracter universal, considerând că opiniile pe care le exprimă trebuie să fie însușite de toți credincioșii propriei religii. Există tendința de a crea o motivație transfrontalieră, transferând astfel propria opinie despre legitimitate din sfera ideatică spre motivația unor acțiuni politice. Aceste mișcări extremiste au caracter exclusivist și resping orice opțiuni

⁷ În anul 1950, Statele Unite au lansat programul "Atomi pentru Pace", program care a furnizat echipamentele și informații pentru școli, spitale și instituții de cercetare, în Statele Unite și în întreaga lume. Primele reactoare nucleare din Iran și Pakistan au fost construite în cadrul acestui program.

⁸ Raportul directorului general al AIEA „*Punerea în aplicare a garanțiilor Acordului de neproliferare nucleară, precum și a unor dispoziții relevante ale rezoluțiilor Consiliului de Securitate referitoare la Republica Islamică Iran*”, postat pe: http://www.isis-online.org/uploads/isis-reports/documents/IAEA_Iran_8Nov2011.pdf, accesat la 20.05.2012.

contrare celor pe care le promovează, atât cele teologice, cât și cele politice sau în legătură cu ordinea socială. În plan practic, aceasta înseamnă că în societățile în care asemenea opinii sunt predominante, orice individ care nu este un adept sau un credincios este considerat un cetățean „de categoria a doua”. În plus, ele au un caracter militant activ, utilizând cu ușurință mijloace coercitive.

Deși mișcările religioase extremiste militante nu constituie singurul actor nonstatal ale cărui activități contribuie la propagarea și exacerbara violenței, mulți experți consideră că ele au tendința să stimuleze anumite tipuri de activități internaționale destabilizatoare. Între altele, se evidențiază iredentismul, adică tendința unor grupuri etnice sau a unor grupări religioase de a revendica teritoriile într-o zonă adiacentă, care în unele cazuri a fost pierdută în favoarea unui alt stat care o deține în prezent. Pentru a îndeplini un asemenea obiectiv, de cele mai multe ori, este utilizată forța armată.

2.5. Criza economico-financiară

Criza economică mondială declanșată în 2008 reprezintă cel mai elocvent exemplu de manifestare a efectelor globalizării în domeniul finanțelor mondiale. Aceasta este una dintre cele mai mari amenințări la adresa securității mondiale, cu un puternic impact negativ asupra creșterii economice globale și consecințe politice, strategice și sociale.

Recesiunea economică generată de haosul din sistemul financiar a produs panică pe piața interbancară, în cercurile de afaceri și în mediul politic și social. Declanșată inițial în Statele Unite, criza s-a extins foarte rapid în Europa Occidentală și, pe fundalul globalizării, s-a răspândit vertiginos în restul lumii.

Începuturile recesiunii s-au manifestat în criza creditelor ipotecare din Statele Unite, care s-a propagat rapid la nivelul tuturor statelor și a întregului sistem bancar, culminând cu falimentul băncii de investiții Lehman Brothers.

Ulterior, băncile centrale au fost nevoite să aloce sume uriașe pentru a salva alți giganți financiari, dar dificultățile nu s-au oprit aici și, rând pe rând, în 2009, majoritatea economiilor din Europa, inclusiv Germania, Franța sau Austria, au intrat în recesiune.

Pe măsură ce recesiunea s-a instalat în toate țările, populația și companiile au fost puternic afectate, consumul s-a prăbușit, iar profiturile au scăzut rapid. Astfel, efectele globalizării au făcut ca de la o criză a sectorului financiar-bancar privat să se ajungă la o criză publică a statelor care nu au mai putut să își încaseze veniturile și au cheltuit prea mult, cel mai discutat caz fiind cel al Greciei.

Modul în care s-a declanșat și dezvoltat această criză precum și efectele pe care aceasta le-a avut asupra economiei mondiale, a scos în evidență vulnerabilitățile lumii actuale generate în special de fenomenul de globalizare.

2.6. Criminalitatea organizată

Transformările din economia globală și politica internațională de după Războiul Rece au dat un impuls puternic activității criminale și au consolidat organizațiile acesteia.

Bazându-se pe creșterea traficului internațional ilegal de bunuri, bani și persoane, organizațiile criminale și-au extins influența și puterea, au devenit și mai bogate comparativ cu guvernele statelor cu care se confruntă. Acest tip de acțiune a devenit o amenințare reală la adresa securității naționale a multor state, precum și la adresa securității internaționale în general.

În majoritatea țărilor fost comuniste, violența, corupția și jefuirea fără scrupule a bogățiilor și averilor naționale (a se vedea țara noastră, în care foarte mulți directori de întreprinderi de stat au reușit dubla „performanță” de a aduce în stare de faliment întreprinderile pe care le conduceau și, în același timp, de a se îmbogăți datorită firmelor „căpușă” create în același domeniu de activitate) asociate cu organizațiile de tip mafiot în formare și în ascensiune pun în pericol reformele democratice și trezesc nostalgia pentru regimurile autoritare în zonele cele mai defavorizate ale populației.

În multe țări precum SUA, Japonia, Italia și, mai nou, F. Rusă și Ucraina se manifestă îngrijorare în legătură cu amploarea crescândă a operațiilor ilegale ale grupurilor de crimă organizată, cu lărgirea ariei geografice a influenței acestora și cu puterea crescândă pe care o dețin. Drept rezultat al activității transfrontaliere, organizațiile criminale sunt capabile să acumuleze bogății și putere într-o asemenea măsură încât pun în pericol eficacitatea și chiar legitimitatea funcționării aparatului de stat din unele țări.

2.7. Problemele populației

Principala problemă a populației este tendința de creștere ritmică care se manifestă cu pregnanță în China, India, Asia de Sud–Est, Orientul Apropiat și Mijlociu. Până spre 2050, actuala populație, de 7 miliarde locuitori, probabil că se va dubla.

În secolul XXI, Asia va rămâne cea mai populată zonă a lumii, în timp ce populația Africii se va tripla, de la peste un miliard în 2011 la 3,6 miliarde în 2100 (Figura 1)⁹.

Expansiunea demografică (cu urmări economice, șocuri politice și militare) se intersectează cu îmbătrânirea și reducerea populației în Rusia și chiar în SUA și UE. Suprapopularea unor țări și regiuni, coroborată cu accentuarea sărăciei în spațiile respective, alimentează valurile de imigranți ce amenință să „inunde” UE și SUA.

⁹ http://esa.un.org/unpd/wpp/Analytical-Figures/htm/fig_2.htm, accesat la 02.05.2012

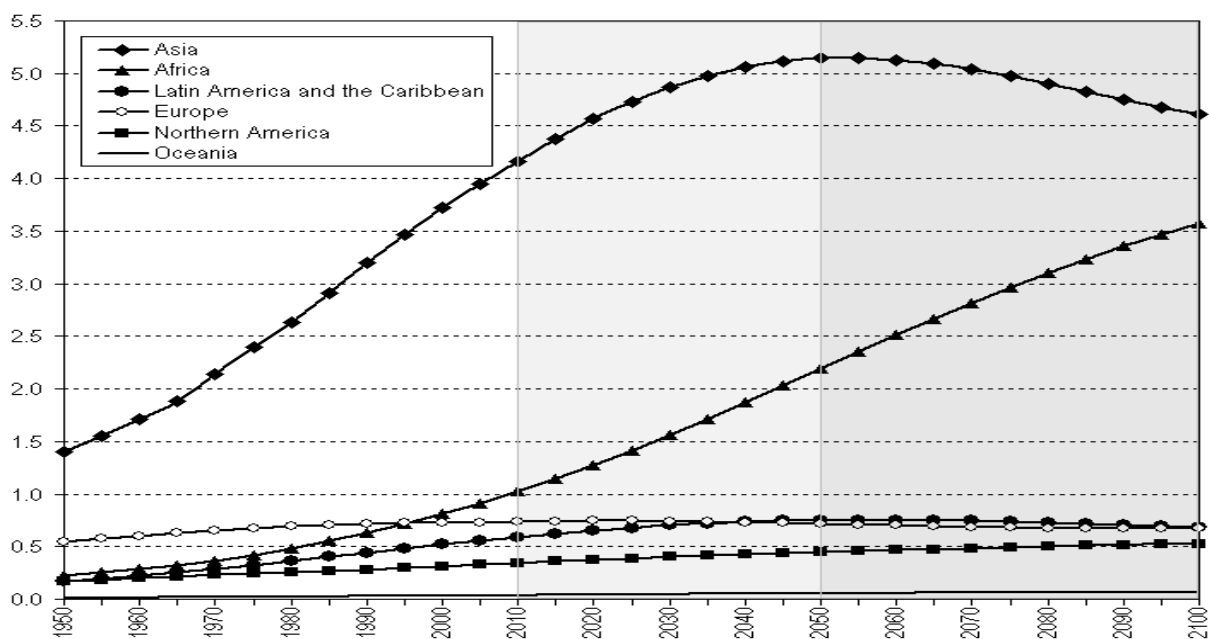

Figura nr. 1 – Proiectarea și estimarea populației în principalele zone ale lumii, pentru perioada 1950 – 2100 (în miliarde)¹⁰

Alte probleme ale populației sunt generate de *boli, sărăcia extremă și degradarea educației.*

Concluzii

Începutul secolului al XXI-lea este marcat de transformări profunde ale mediului de securitate, devenit din ce în ce mai fluid și flexibil, cu posibilități multiple de evoluție, în funcție de predominanțe, tendințe politice și economice și în special, de interesele principalilor actori statali și non statali de pe arena internațională.

Principalele confruntări militare la nivel global din ultimul deceniu (campaniile din Irak și Afganistan) au avut ca dominantă constituirea unor coaliții de state, cu reprezentare mare la nivel planetar, care au acționat sub conducerea SUA, pentru a îndepărta de la putere regimuri nedemocrate, a anihila rețele teroriste și a sprijini funcționarea instituțiilor fundamentale ale statului. Ambele conflicte au avut un caracter profund asimetric, iar dezvoltarea acestora a generat alte probleme în planul securității, pentru care comunitatea internațională nu are în prezent soluții viabile de rezolvare.

La nivel local și regional, există numeroase tensiuni și focare de conflict, de la cele latente și înghețate (Kosovo, Bosnia-Herțegovina, Cipru, Orientul Mijlociu, Transnistria, Caucazul de Nord și de Sud, Peninsula Coreea, Kashmir etc.), până la cele în desfășurare (Irak și Afganistan).

¹⁰ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2011), *World Population Prospects: The 2010 Revision*, New York (actualizat la 15.04.2012), <http://www.un.org/esa/population/>, accesat la 23.05.2012.

Estimăm că și în anii următori, tendințele de insecuritate se vor înscrie în aria confruntărilor dintre marile puteri, pretendente la supremație și resurse, în cea a confruntărilor dintre lumea civilizată și actori nonstatali din sfera terorismului, criminalității, economiei subterane, traficului de droguri și carne vie, precum și cea a luptei dintre adepții globalizării forțate și cei ai menținerii suveranității naționale, individualității și independenței entităților statale.

La fenomenele politice și sociale care au marcat ultimul deceniu, se pot adăuga cele cu manifestare recentă, aflate încă în desfășurare, ale căror consecințe și finalitate sunt încă greu de anticipat: Criza economică mondială și Primăvara Arabă.

Bibliografie:

1. ****Efectele globalizării asupra securității statelor*, <http://studiidesecuritate.wordpress.com/2011/04/05/efectele-globalizarii-asupra-securitatii-statelor/>;
2. ***, *Enciclopedia Universală Britanică*, București: Editura Litera, 2010;
3. ***, *The Globalization of the world politics*, ediția a III-a, Londra: OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2005;
4. FRUNZETI, Teodor, *Geostrategie*, București: Editura CTEA, 2009;
5. FRUNZETI, Teodor, *Soluționarea crizelor internaționale*, Iași: Editura Institutul European, 2006;
6. FRUNZETI, Teodor, ZODIAN, Vladimir, *Lumea 2009. Enciclopedie politică și militară*, București: Editura CTEA, 2009;
7. HLIHOR, Constantin, *Geopolitica și geostrategia în analiza relațiilor internaționale contemporane*, București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2005;
8. MĂGUREANU, Virgil, *Sociologie politică*, București: Editura RAO International Publishing Company, 2006;
9. *Raportul directorului general al AIEA*, http://www.isis-online.org/uploads/isis-reports/documents/IAEA_Iran_8Nov2011.pdf;
10. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2011), *World Population Prospects: The 2010 Revision*, New York (actualizat la 15.04.2012), <http://www.un.org/esa/population/>;
11. VĂDUVA, Gheorghe, *Terorismul contemporan – factor de risc la adresa securității și apărării naționale, în condițiile statutului României de membru NATO*, București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2005.

ABORDĂRI DE MARKETING ÎN SISTEMUL RECRUTĂRII ȘI SELECȚIEI PERSONALULUI MILITAR DIN ARMATA REGATULUI UNIT AL MARII BRITANII

*Dr. Mihai Bogdan ALEXANDRESCU**

Rezumat: Problema recrutării oamenilor de calitate pare să fie, mai mult sau mai puțin, una universală. Armatele se confruntă cu dificultăți în recrutarea și menținerea personalului militar. Motivele sunt generate de schimbarea valorilor din societatea civilă. Interesul și motivația intrării în armată sunt în scădere, în special printre tineri. Competiția între piața privată și armată este în creștere, datorită nivelului ridicat de educație al tinerei generații și a ratei scăzute a șomajului. În acest referat se prezintă succesul și provocările în recrutarea personalului militar profesionist în cadrul Armatei Britanice.

Cuvinte-cheie: strategie, promovare, profesie militară, recrutare, selecție, marketing.

În armata britanică, recrutarea și selecția sunt etape inseparabile ale unui proces, care are drept scop furnizarea personalului către sistemul de formare a soldaților și ofițerilor.

Din 100 de solicitanți, în medie: 76 se prezintă la selecție, 40 sunt admiși în faza de pregătire, 32 reușesc să treacă de această fază, iar 30 sunt angajați.

Pentru a deveni ofițer al armatei britanice, pot fi parcurse mai multe căi. Dar indiferent de cale sau dacă solicitantul are sau nu studii universitare, dacă este civil sau soldat, el trebuie să treacă, de regulă, prin următoarele trei etape:

1. Biroul de Informare privind Cariera;
2. Comisia de selecție (trei zile și jumătate);
3. Academia Militară Regală Sandhurst (unica academie militară din Marea Britanie, școlarizarea durează 11 luni).

Dacă este vorba de un soldat, ceea ce se așteaptă de la el nu este o inteligență deosebită ci disciplină, simțul datoriei, priceperea în specializarea sa, abilitatea de luptător, spiritul de grup (nu se cultivă calități de leadership) și calitatea de a fi ascultător, ușor de condus în timpul unei crize.

Un civil care dorește să se angajeze ca soldat în Forțele Terestre ale Marii Britanii, parcurge următoarele etape:

1. Biroul de Informare privind Cariera (de la câteva luni, la câțiva ani-dacă nu este eligibil sau nu a terminat studiile universitare);
2. Centrul de Selecție (două zile)
3. Regiment de Pregătire - faza 2 (durată variabilă, în funcție de specializare);
4. Școală - faza 2 (durată variabilă, în funcție de specializare);
5. Școală/centru de excelență - faza 3;
6. Încadrarea în funcție.

Costurile pentru formarea unui soldat sunt ridicate, de aceea există o preocupare deosebită pentru reducerea pierderilor, indiferent de motive. De exemplu, costul recrutării este de 3.400 de lire sterline de persoană, iar costul pentru un

* *Locotenent-colonel economist, Centrul Cultural și Asistență Socială, Brașov.*

absolvent al primei faze de pregătire este de 7.780 de lire. O durată de pregătire de 11 luni de la Academia Regală Militară Sandhurst costă 37.500 de lire, iar formarea unui subofițer de artilerie, timp de 46 de săptămâni, 130.200 de lire.

Prezența femeilor în Forțele Terestre este privită cu multă naturalețe. Promovarea profesiei militare nu este orientată pe gen, nu există nici un mesaj special pentru femei, toate materialele se adresează tuturor. Sunt câteva arme (specialități militare) la care femeile nu au acces: infanterie, blindate, submarine, comando. Selecția este mixtă (nu există serii cu fete și serii cu băieți). Toate probele și standardele sunt comune (stabilite pentru profesie, nu pentru gen). Se consideră că în timpul instrucției, femeile sunt capabile să atingă aceleași standarde de performanță, dar într-un timp mai îndelungat decât bărbații.

1. Agenția de Recrutare și Pregătire a Forțelor Terestre (Army Training & Recruiting Agency - ATRA Upavon, Wiltshire)

ATRA s-a constituit în 1997 prin fuzionarea structurii de pregătire cu cea de recrutare, din necesitatea de a conferi unitate și maximum de coerență procesului de recrutare, selecție și pregătire a tinerilor care doresc să se alăture Forțelor Terestre ale Marii Britanii.

Începând de la primul contact cu un birou de informare privind cariera militară și până la angajarea în rândul Forțelor Terestre, totul este condus dintr-un singur loc.

ATRA este cea mai mare agenție non-profit guvernamentală și cea mai mare agenție de acest fel din Europa.

ATRA face parte integrantă din „Comandamentul Personalului și Pregătirii” (unul dintre comandamentele Forțelor Terestre, aflat în subordinea Generalului Aghiotant-locțiitor al șefului Forțelor Terestre).

Misiunea ATRA este aceea de a furniza Armatei Britanice numărul necesar de militari bine instruiți și motivați, pentru satisfacerea cerințelor sale operaționale.

Obiectivele ATRA sunt:

- Să furnizeze clienților săi, personalul de care au nevoie, în numărul, cu deprinderile, la standardele și la momentul cerut;
- Să se încadreze în resursele alocate.

Domeniile de responsabilitate ale ATRA:

- Recrutare (inclusiv activitatea de marketing);
- Selecție;
- Faza 1 de pregătire-pregătirea de bază a soldaților și ofițerilor-cadeți;
- Faza 2 de pregătire - pregătirea specialiștilor în diverse arme, pentru primul serviciu în cadrul regimentelor sau corpurilor;
- Faza 3 de pregătire - pregătire avansată, continuarea pregătirii și dezvoltării profesionale, în scopul avansării (oferă o carieră).

ATRA primește de la structurile Generalului Aghiotant: strategia, nevoia de pregătire („ce?” și „câți?”) și standardele de pregătire necesare pentru fiecare armă din Forțele Terestre (validate de directorii armelor/serviciilor).

ATRA are aproximativ 11.700 de angajați, din care 43% sunt civili.

Pentru anul 2000-2001, alocația bugetară a ATRA a fost de 700 milioane lire. Anual, în medie, 12 500 de recruți se află într-o formă sau alta de pregătire.

2. Sistemul britanic de promovare, recrutare, selecție și pregătire

În Armata Britanică, recrutarea și selecția sunt strâns legate una de cealaltă, inseparabile, etape care se întrepătrund, ale aceluiași proces, chiar dacă se desfășoară în două locuri: birouri de informare privind cariera și centre de selecție. Recrutorii nu aplică doar criteriile, ei încep procesul de selecție, participă la el. *De aceea centrele de selecție nu sunt „sufocate” de „nechemăți”, consumându-se resurse, inutil.* De fapt, recrutorii sunt cel mai mult timp în contact cu potențialii recruți, chiar și după încheierea selecției.

Procesul de recrutare și selecție se desfășoară astfel: solicitantul vine la biroul de informare privind cariera și poartă prima discuție la recepție. Dacă îndeplinește criteriile de recrutare, primește informațiile și formularele pentru completare. Un medic apreciază, în funcție de antecedentele medicale ale candidatului, dacă acesta este apt sau nu pentru serviciul militar. Potențialul recrut susține testul de aptitudini „BARB” (pe calculator), pentru evaluarea capacității de învățare. Dacă nu obține scorul minim la test sau medicul apreciază că nu este apt din punct de vedere medical, este respins. Dacă este admis, candidatul participă la un interviu de evaluare. În urma acestui interviu, poate fi respins. Dacă este admis, candidatul trebuie să se hotărască pentru un anumit post (armă/specialitate).

La centrul de selecție, potențialul recrut trece printr-o examinare medicală eliminatoire, apoi prin testarea fizică (eliminatoire), testarea aptitudinilor tehnice, testarea aptitudinilor militare, testarea reacțiilor și atitudinii față de viața militară și instrucție, aprecierea maturității, motivației și hotărârii, iar în final, participă la interviul de evaluare (în continuarea celui de la recrutare) și, dacă este admis și este cazul, se face și orientare profesională.

Toți potențialii recruți trebuie să susțină, la recrutare, un test (BARB) computerizat, care evaluează capacitatea de învățare. BARB este asemănător unui test de inteligență, dar cu un grad de dificultate destul de scăzut și are semnificația unui test de aptitudini pentru profesia militară, fiind eliminatoire.

Britanicii acordă importanță fiecărui potențial recrut, făcând eforturi deosebite pentru menținerea interesului și motivarea acestora. Ei se consideră în competiție cu marile firme de recrutare a forței de muncă și cu cele mai importante și cunoscute societăți private. De aceea, probabil, dau o importanță atât de mare conceptului de „*nurturing*”. Semnifică atitudinea de permanentă grijă, menținerea contactului, întreținerea interesului, încrederii, manifestată de recruți, față de candidații care nu au putut fi recrutați/selecționați din unul dintre următoarele motive:

- nu au încă o vârstă eligibilă;
- nu sunt hotărâți;
- au fost respinși din motive medicale sau fizice, care se pot remedia într-un interval anume de timp;
- nu sunt încă suficient de maturi pentru a fi recrutați.

Mentținerea interesului și încrederii este foarte importantă mai ales pentru viitorii ofițeri, pentru că, în timpul celor câțiva ani de studii universitare (civile), pot fi recrutați de diverse firme.

"Creșterea" potențialilor recruți începe cu câțiva ani înainte de absolvirea unei forme de învățământ. Recrutorii nu caută candidații abia în ultimul lor an de studiu, pentru că atunci este, de obicei, prea târziu.

Aproximativ 10% din personalul Forțelor Terestre este alcătuit din femei. La Școala de Artilerie, 16-19% dintre cursanți sunt femei, în toate specialitățile: tehnice, logistice, de luptă. Femeile sunt considerate, în medie, chiar mai bune decât bărbații. Problema este de a le păstra.

Pregătirea instructorilor (caporali, sergenți, subofițeri) se bazează pe insuflarea principiului „lead not drive”, adică „a călăuzi”, „a influența”, nu „a mâna”. Instructorii pot fi militari sau civili, femei sau bărbați.

Stilul de instruire practicat în Armata Britanică se bazează pe disciplină severă, menținerea unor înalte standarde de performanță, încurajarea în depășirea propriilor limite, fair-play, simțul umorului, compasiune pentru cei mai puțin capabili, mai slabi.

Viitorii militari trebuie să fie fermi, dreți și sensibili.

Există o grijă deosebită pentru minorități și respectarea identității și obiceiurilor lor culturale, religioase, alimentare etc. Sunt interzise orice forme de hărțuire sau de discriminare.

Toți instructorii primesc și poartă asupra lor, broșura intitulată „Codul practic al instructorului”, care este un ghid, un îndrumar comun pentru toți instructorii din școlile Agenției de Recrutare și Pregătire a Forțelor Terestre. Codul abordează, sub formă de principii, probleme ca: ethos-ul pregătirii, conducerea instruirii, evoluția, dezvoltarea pregătirii, filozofia ATRA în domeniul pregătirii, principiile ATRA în domeniul angajării, principiile după care ATRA se ghidează în problemele care privesc grupurile minoritare.

ATRA organizează cursuri de câteva săptămâni, pentru personalul recrutor (ofițeri și subofițeri). Scopul cursului este de a dezvolta acele deprinderi, cunoștințe și aptitudini ale instructorilor, care să determine trecerea cât mai multor recruți de la Faza 1 la Faza 2 de instrucție, bine pregătiți, la standardele cerute. Recrutorii sunt aleși dintre cei mai capabili foști recruți, considerându-se că aceștia pot reprezenta cel mai bine profesia militară.

Centrele de selecție funcționează 40 de săptămâni pe an, 4 zile pe săptămână.

Procesul de selecție este complex și vizează: examinarea medicală, testarea aptitudinilor tehnice, testarea fizică, testarea aptitudinilor militare, reacții și aptitudini față de viața de militar și instruire, interviul final de evaluare. Timp de două zile, cât durează selecția, potențialii recruți au un program și sunt tratați ca și când ar fi soldați, pentru a ști ce-i așteaptă mai departe. Unii se hotărăsc să renunțe după această experiență.

Evaluarea se încheie cu calificativul „admis” sau „respins”.

Prin testarea aptitudinilor militare se dorește aflarea capacității candidaților de a lucra în echipă, de a urma instrucțiunile. Testele cuprind, printre altele, lecții de

îndemânare (aruncarea grenadei), parcurgerea unui traseu cu obstacole, în sală, teste situaționale. La final, participanții la teste sunt notați astfel: „selecționat”, „prezintă risc” sau „amânat”.

Din punct de vedere statistic, rezultatele procesului de selecție se prezintă astfel:

- Din totalul celor care participă la selecție, sunt admiși 59%;
- Situația celorlalți 41% este următoarea:
 - 4% respinși din motive medicale;
 - 24% amânați din motive medicale (ei se pot întoarce după rezolvarea problemei);
 - 7% amânați la testul fizic;
 - 1% se retrag (își dau seama că au făcut o alegere greșită, nu rezistă);
 - 5% amânați în urma interviului final de evaluare, de către ofițerul responsabil de selecție (de exemplu, din cauza imaturității);

După cum se poate observa, procentul celor respinși categoric este foarte mic, marea majoritate a respinșilor fiind, de fapt, amânați. Ei sunt ținuti sub observație, având șansa de a participa la o altă selecție, după rezolvarea problemelor sau o mai bună pregătire.

3. Strategia de promovare a profesiei militare în Regatul Unit

Activitățile care sprijină strategia de marketing a ATRA, includ:

- ◆ Studii de piață;
- ◆ Publicitate;
- ◆ Activități promoționale;
- ◆ Literatură.

Din bugetul de 55 milioane lire, alocat promovării, 35% revine activității de marketing (19 milioane lire).

Studiile de piață se fac la nivel național și regional și evidențiază percepțiile și aspirațiile grupului-țintă. Aceste studii trebuie să identifice grupul-țintă (unde se află și care este comportamentul său). Unele părți ale grupului-țintă necesită o campanie de promovare specifică. Studiile de piață includ campanii publicitare.

Populația-țintă, în Marea Britanie, numără 6,4 milioane de persoane. Dintre aceștia, 77% nu sunt interesați de o carieră în armată, 7% solicită înscrierea, iar 16% ar putea fi interesați într-o oarecare măsură. Interesul va fi concentrat asupra atragerii acestor 16%.

Majoritatea femeilor nu sunt atrase de profesia militară. Dintre cele interesate, 10% ar dori o carieră de soldat, iar 15-20% , o carieră de ofițer. În Forțele Terestre ale Marii Britanii, 9-10% sunt femei.

Cheia viitorului se află în calitate de aceea, britanicii nu sunt interesați de cei care nu au un loc de muncă sau cei care nu urmează o formă de învățământ.

Activitățile promoționale ale strategiei naționale de marketing și efortul de recrutare, se desfășoară în afara campaniei principale de recrutare. Acestea includ activități care implică planul național de învățământ.

Atât în timpul recrutării și selecției, cât și la începutul Fazei 1 de pregătire, potențialul soldat sau ofițer *trebuie să simtă „gustul” armatei, „aroma” milităriei*, pentru a lua decizia în cunoștință de cauză, să știe cel așteaptă și dacă poate face față unei asemenea schimbări în viața lui.

Pentru a le da candidaților gustul milităriei, se folosesc diverse mijloace. Astfel, tinerii care doresc, sunt duși de către recrutori, *o zi și o noapte într-o bază militară*, unde au același program cu cel al soldaților. Dacă le-a plăcut, urmează o „tabără” de 5 zile, iar dacă mai vor, li se oferă chiar mai multe zile. În aceeași idee, programul zilelor în care se desfășoară selecția candidaților este conceput în stilul programului unei unități militare, acesta fiind un "test" relevant pentru capacitatea de adaptare la viața militară.

Un principiu respectat în toate etapele prin care trece candidatul, este acela de a îi pune la dispoziție diverse materiale (casete-video, broșuri), care să ofere o imagine cât mai completă asupra a ceea ce îl așteaptă, fie că este vorba despre testele de la recrutare și selecție, fie că este vorba, mai departe, despre programul de pregătire și viața de militar, în general. De exemplu, potențialii recruți primesc o broșură cu cele 5 variante ale testului eliminatoriu (BARB Tests) pe care trebuie să îl susțină la recrutare, înaintea interviului.

În afara materialelor și explicațiilor pe care le primesc direct, potențialii candidați își pot procura din magazine, contra cost, produse informatice conținând pachete software interactive, produse de ATRA, foarte atractive, cu prezentarea selecției, instrucției de bază de la regimente, diverse lecții (cum ar fi citirea unei hărți), trecerea în revistă a facilităților din bazele de pregătire, adresele de Internet ale tuturor Regimentelor de Pregătire etc.

În materie de promovare, britanicii consideră că esențial este rolul recrutorului. Este foarte importantă și influența pe care o exercită „foștii”-soldați sau ofițeri care au ieșit din sistem și care fac parte din familiile sau grupul de prieteni, cunoștințe ale potențialilor recruți.

Campaniile publicitare sunt orientate spre două mari categorii de populație:

- populația pre-eligibilă (13-16 ani);
- populația eligibilă (16-24 ani și peste).

Se utilizează **campanii integrate de publicitate**, care includ toate formele media. Acestea generează interesul pentru cariera militară.

Publicitatea națională este realizată și organizată în colaborare cu agenția de publicitate **Saatchi and Saatchi** și cu Biroul Central de Informații.

Există mai multe modalități de a spori interesul, încrederea potențialilor recruți, eligibili sau pre-eligibili, începând chiar de la vârste foarte mici. De exemplu:

- *număr de telefon* la care se pot obține informații despre cariera militară;
- *pentru toate școlile dintr-o anumită regiune, există un număr de ofițeri de legătură* - consilieri pentru probleme privind cariera în Forțele Terestre („*Army Careers Adviser*”), a căror sarcină principală este aceea de a îi convinge pe elevi, dar și pe profesorii lor, despre multiplele oportunități ale unei cariere militare; elevii știu cui să se adreseze și cu cine pot discuta

despre cariera militară, de la cine pot obține toate informațiile de care au nevoie;

- au fost proiectate *broșuri (manuale) de educație cetățenească („citizenship”)*, adresate copiilor de 10-11 ani; lecțiile sunt susținute de către profesorii din școli; abordează diverse teme, cum ar fi drepturile omului; *copiii sunt pregătiți pentru a deveni buni cetățeni*, iar ca buni cetățeni britanici, vor dori să intre în armată;
- tot pentru tinerii pre-eligibili sau aflați în primii ani de eligibilitate (13-17 ani), se tipărește o revistă deosebit de atractivă, „*Camouflage*”, distribuită gratuit tinerilor înscriși în clubul „*Camouflage*”; acest club are 62.150 de membri, dintre care, 22.800 au 15 ani, 28% sunt de sex feminin, iar 21% au e-mail;
- în orice moment, tinerii au *posibilitatea de a accesa paginile de Internet ale armatei*; ei pun întrebări, sunt încurajați de faptul că nu se află față în față cu recrutații; prin intermediul Internetului au acces la diverse *informații detaliate, materiale video, reclame TV*; pentru potențialul candidat este mai simplu, mai plăcut și mai ușor așa, decât să vină la Biroul de Informare privind Cariera.

Internetul este considerat mijlocul de publicitate cel mai frecvent folosit în prezent, atât pentru difuzarea de spoturi publicitare TV, campanii narative și video, cât și pentru dialogul cu potențialii recruți.

Reclamele TV sunt concepute în aceeași notă de captare a interesului. Pentru aceasta, ele sunt *foarte amuzante, gândite și realizate în spiritul mentalității, comportamentului și limbajului adolescenților*. Unele fac referire chiar la „preocupări” specifice vârstei, cum este interesul față de sexul opus. Un exemplu de spot publicitar, ar fi cel pe tema: „Te afli față-n față cu inamicul. Ce armă folosești mai întâi? Dacă vrei să afli răspunsul, sună la sau vino la biroul de informare privind cariera”. Alt gen de spot publicitar poate să nu aibă absolut nici o legătură cu Armata, să fie mai "trăznit" până la ultimul cadru, în care apar, pentru câteva secunde, adresa și numărul de telefon la care se pot obține informații despre Forțele Terestre.

Mesajele sunt comune ambelor sexe, nu există nici o particularizare sau referire explicită la gen. *În imagini apar femei și bărbați de etnii diferite*.

Sloganurile Forțelor Terestre ale Marii Britanii sunt: „**Fii cel mai bun**” și „**Forțele Terestre-cariera primei opțiuni**”.

Pentru viitorul apropiat, armata britanică își propune să facă față competiției cu ceilalți angajatori care operează pe piața forței de muncă, să obțină mai multă calitate cu costuri mai mici, să reducă pierderile înregistrate în rândul potențialilor ofițeri, între comisia de selecție și ocuparea postului (cei care își continuă studiile sunt, între timp, recrutați de alte firme), să dezvolte parteneriatul public - privat în domeniul recrutării etc.

Bibliografie:

1. ALEXANDRESCU, M.B., *Marketing recruitment and selection of human resources in some of the most developed countries members of North-Atlantic Treaty Organization(NATO)*, Fiveth International Conference „Mechanics and Machine Elements”, 5-7 november 2009, Sofia, Bulgaria;
2. ALEXANDRESCU, M.B., *Marketingul resurselor umane în Armata României. Politici și strategii*, București: Editura Militară, 2010;
3. BELU, D., *Politicile de recrutare, selecție și dezvoltare a carierei în domeniul militar*, Brașov: Editura Universității „Transilvania”, 2002;
4. BELU, D., *Concepții și practici privind managementul resurselor umane în domeniul militar*, Brașov: Editura Universității „Transilvania”, 2002;
5. BELL, M., *Marketing: Concepts and Strategy* Ed. a 2-a, Houghton Miffein, 1972;
6. MARIN, I., *Recrutarea și selecția resurselor umane*, București: Editura Academiei de Studii Economice, 2001;
7. www.army.forces.gc.ca;
8. www.army.mil;
9. www.army.mod.uk;
10. www.goarmy.com;
11. www.mod.uk.

RECRUTAREA ȘI SELECȚIA RESURSELOR UMANE ÎN CADRUL FORȚELOR MILITARE CANADIENE

*Dr. Mihai Bogdan ALEXANDRESCU**

Rezumat: Forțele canadiene trebuie să anticipeze condițiile pieței forței de muncă înainte de a începe procesul de recrutare, transformând astfel amenințările în oportunități. Necesitatea de a recruta pentru a asigura necesarul de militari, cere ca structurile responsabile de această activitate, să atragă un număr mai mare de candidați decât cei înrolați pentru a furniza un număr suficient de candidați de calitate care să asigure necesarul Forțelor Armate. În consecință materialul de față își propune să prezinte sintetic organizarea și desfășurarea procesului de recrutare și selecție a resurselor umane în cadrul Forțelor Armate Canadiene.

Cuvinte-cheie: strategie, promovare, profesie militară, recrutare, selecție.

Canada este o țară întinsă, dar marea majoritate a populației este concentrată pe 100 mile de-a lungul graniței de sud. Există 40 de Centre de Recrutare și detașamente, care sunt distribuite pe o suprafață ce acoperă aproximativ 15 milioane km². Concentrația populației variază mult de la o zonă a țării la alta. Trei sferturi din populația Canadei locuiește în provinciile din estul Manitobei (provincie localizată în preria din centrul Canadei la sud-vest de golful Hudson având capitala la Winnipeg). Restul populației din vest este rar distribuită pe cealaltă jumătate a țării.

Forțele militare canadiene trebuie să reflecte demografia Canadei. În acest sens oportunitatea semnificativă o reprezintă noii candidați pe piața forței de muncă ce provin din următoarele categorii sociale: femei, popoare aborigene și minorități.

Succesul recrutării din aceste categorii demografice țintă, reflectă eficacitatea măsurilor întreprinse de *Departamentul Recrutării din cadrul Forțelor Canadiene (DRCF)* ca instituție reprezentativă a statului. Înlocuirea celor mai experimentați soldați, navigatori, piloți bărbați și femei înseamnă că abilitatea, potențialul conducerii ca și maturitatea ei devin criteriile esențiale în atragerea și înrolarea persoanei potrivite și de calitate pentru organizație.

1. Elemente de marketing strategic în planul operațional de recrutare al Forțelor Canadiene

Planul operațional este emis sub autoritatea *Comandantului Departamentului de Recrutare din cadrul Forțelor Canadiene (DRFC)*. Acest document constituie Dispoziția Șefului de Personal pentru operaționalizarea recrutării în Forțele Militare Canadiene. Planul conține îndrumări la nivel strategic și indicații la nivel operațional pentru staff-ul DFRC și pentru comandanții Centrelor de Recrutare din cadrul Forțelor Canadiene pentru anul fiscal următor.

Mediul extern (piața forței de muncă) în care forțele canadiene își desfășoară activitatea de recrutare, este caracterizat de către angajatori ca fiind foarte competitiv pentru candidați. Această competiție este determinată de abilitatea sectorului privat

* *Locotenent-colonel economist, Centrul Cultural și Asistență Socială, Brașov.*

de a se adapta și de a fi inovativ. Acesta reprezintă un avantaj competitiv distinct pentru sectorul privat.

Pentru eficiența activității de recrutare, *Departamentul de Recrutare din cadrul Forțelor Canadiene (DRFC)* conlucrează cu generatorii de forță de muncă, pentru a evita poziția agresivă de pe piața muncii și a dezvolta o poziție fermă în relația cu ceilalți competitorii.

Ghidul Guvernului Canadei cuprinde indicațiile pentru dezvoltarea Forțelor Armate, obiective strategice, oportunități, elemente forte și amenințări.

Amenințarea, care este luată în considerare este reprezentată de factorii externi cu care DRFC se confruntă pe parcursul exercitării misiunii sale, cum ar fi:

1. *Percepția publică asupra Forțelor Canadiene.* Demografia indică faptul că resursa numită *bază de candidați* este în continuă reducere. În ultimii ani DRFC a avut succes pentru îndeplinirea misiunii, ca urmare a unei imagini favorabile a societății civile despre Forțele Canadiene. Pe de altă parte dacă evenimente naționale sau internaționale schimbă percepția publicului despre Forțele Canadiene sau misiunea lor, aceasta va limita capacitatea DRFC de a reface *baza de candidați*.
2. *Competiția de pe piața forței de muncă.* Economia puternică din prezent este rezultatul previzionării din ultimii ani. Cum natalitatea este în creștere în următorii ani, numărul de oameni ai muncii va crește, astfel că va crește și provocarea de a îi atrage în armată.

Creativitatea este caracteristica de bază a activității specialiștilor în marketing și publicitate ca elemente cheie care vor asigura succesul misiunii și al sistemului de recrutare.

Planul Strategic de Recrutare a Forțelor Canadiene (SIP) conține 4 direcții de operare utilizate ca axe de dezvoltare:

- Marketing, care include atragerea, publicitatea, planificarea și prospectarea pieței muncii pentru acoperirea necesarului de recruți;
- Procesarea, care include producția, selecția și modelul procesării candidaților pentru înrolare;
- Managementul capacității de recrutare – include cunoașterea, dezvoltarea doctrinelor, instruire, standardelor și cuantificarea performanței;
- Managementul forței – include toate activitățile specifice altele decât cele de recrutare, managementul carierei resurselor umane, Comanda Controlul și Comunicațiile, Tehnologia Informației, Controlul și Logistica.

Prioritatea DRFC este de a asigura Forțele Canadiene cu recruți de calitate în scopul realizării forței de susținere și cerințelor de extindere așa cum sunt stabilite de SIP. Altă prioritate este creșterea numărului candidaților pentru Forțele Canadiene din grupurile țintă cu prioritate pe minoritățile de indigeni, pentru a reflecta mai bine diversitatea societății canadiene. Simplificarea procesului de recrutare reduce întârzierile inerente prin asigurarea celui mai bun serviciu clientului. Aceste trei aspecte domină în ultimii ani activitățile DRFC.

Conducerea operațiunilor. Pentru operaționalizarea recrutării sunt parcurse trei faze: orientarea, conducerea și evaluarea.

Faza 1 - Faza de orientare va include reanalizarea resurselor, angajamentul cu alte instituții cointeresate și comunicarea planului la toate nivelele intern și extern în DFRC.

Faza 2 - Prin faza de conducere se exploatează toate resursele *cercetărilor de marketing* pentru a orienta echipa de recrutare în piață și a câștiga războiul pentru talent. Cele patru linii de operare trebuie sincronizate pentru a îndeplini obiectivele propuse. Îndeplinirea obiectivelor prioritare pe toate liniile de operare reprezintă o activitate critică pentru succesul misiunii. Planul trebuie să fie îndeajuns de flexibil pentru a schimba resursele așa cum se solicită.

Faza 3 - Faza de evaluare, prin măsurarea performanței și cunoașterea structurii de management, sunt revizuite rezultatele DFRC și sunt identificate orice ajustări necesare pentru operațiunile viitoare.

2. Campania națională de marketing privind recrutarea în Armata Canadiană

Campania națională de marketing este o campanie publicitară, care are ca scop sprijinirea eforturilor de recrutare într-o anumită perioadă a anului. Strategia de comunicare reflectă prioritățile prezentate de către Grupul Canadian al Forțelor de Recrutare (CFRG) și respectă normele și orientările Guvernului Canadei.

ADM (PA) *Advertising Group* (AD Grup) sprijină efortul Forțelor Canadiene de a înlocui retragerea anuală de personal (de aproximativ 10.000), la care se adaugă resursa umană necesară, în vederea creșterii numărului de forță de muncă activă și de rezervă.

Obiectivul campaniei de marketing este acela de a îndeplini planul strategic prin aportul cu personal de calitate, pentru ocuparea funcțiilor vacante și creșterea necesarului de personal. Creșterea gradului de încredere al populației față de armată și sublinierea rolului de angajator care alege, se conectează cu tinerii canadieni, pentru stimularea dorinței acestora și atragerea lor spre profesia militară.

Grupuri țintă

Grupul demografic țintă se împarte în două subgrupuri:

- subgrupul orientat spre acțiune: predominant de sex masculin cu vârsta între 18-24 ani, absolvenți de liceu și colegiu; Cerințele actuale de recrutare ale Forțelor Canadiene subliniază necesitatea pentru un număr mai mare de personal orientat către acțiune, pentru a servi în forțele combatante. Publicitatea, este orientată către grupul axat spre acțiune din piața țintă, dar în același timp include femeile și toate minorităților naționale;
- subgrupul social concentrat: bărbați și femei, absolvenți de colegiu și învățământ universitar, în principal, având vârsta între 22-34 ani; absolvenți de învățământ universitar, colegiu, și/sau de liceu ce intră într-o fază de căutare a carierei.

Piețele geografice țintă, sunt determinate de interesele strategice ale armatei, pentru piețele engleză și franceză, din întreaga Canada, sau pe anumite zone geografice cum ar fi coridorul Quebec-Windsor, Prairies, Columbia Britanică,

Atlantic Canada. Principalele aspecte ale campaniei pot fi axate pe anumite regiuni geografice, pentru a maximiza contactul cu comunitățile etnice, cum ar fi comunitățile chineze din Vancouver și Toronto.

Strategia campaniei de recrutare. Strategia pe mai multe nivele este proiectată pentru a ajunge la o audiență selectivă a potențialilor recruți care reprezintă aproximativ 3-5% din populația canadiană și motivarea acestora în a solicita mai multe informații despre o carieră în armată prin vizitarea site-ului de recrutare al Forțelor Canadiene.

Frecvența și repetiția sunt esențiale, pentru dezvăluirea noului concept despre Armată.

Agenția Ad Group exploatează diversele evenimente din viața populației studiate, analizând poziția massmediei, realizarea expunerii maxime în timpul perioadelor de vârf. Agenția ia în considerare evenimente precum: sărbătorile de iarnă, vacanțe (turism, pregătirea pentru absolvire), evenimente sportive (Olimpiada, NHL Playoffs, Campionatele Hockey World) și face recomandări adecvate în ceea ce privește creativitatea și eficiența costurilor legate de publicitate.

Sunt folosite următoarele mijloace mass-media, pentru a crea oportunități de ocupare a forței de muncă:

- *Imprintate:* ziarele școlii, ziarele etno-culturale, cotidienele gratuite (Dose, 24, Metro), reviste pentru tineret și ziare de divertisment, profesional sau reviste comerciale și/sau o revistă pentru grupuri de ocupare a forței de muncă menționate mai sus (de exemplu: de sănătate, de inginerie profesii, capelani, piloți);

- *Internet*

- suma alocată: aproximativ \$ 200.000,
- orientat către segmentul de piață format din tineri având vârsta între 17-24 ani,
- segment pentru grupul etno-cultural,
- publicitate pe site-ul privind ocuparea forței de muncă pentru grupurile menționate (de exemplu: sănătate, profesii ingineresti, capelani, piloți);

- *TV*

- de înaltă frecvență cu ajutorul massmediei specializate,
- dacă nu se poate, de înaltă frecvență numai în principalele centre urbane;

- *Radio*

- pentru comunitățile mici și pentru comunitățile etnice și/sau comunitățile aborigene;

- *Out-of-Home sau Out Door*

- postate pe universități și colegii sau în apropierea acestora,
- indicatoare și afișe pe panouri în campus,
- dacă este imposibil accesul în campus, afișarea posterelor pe rute de autobuz care călătoresc la/de la colegiu/universitate,
- furnizarea de sugestii privind raportul cost-eficiență în ceea ce înseamnă publicitatea pe mijloacele de transport în comun;

- *Evenimente* cum ar fi Calder sau Stanley Cup, și alte evenimente care să vizeze ținta demografică;

- *Plasarea de produse* - sunt solicitate sugestii cu privire la eficiența costurilor pentru plasarea de produse în spectacolele de succes ale Televiziunii Canadiene.

Tacticile de publicitate

Utilizarea conceptului „Prezență puternică și mândru creativ”

Obiectivul este acela de a menține publicitatea în perioada anterioară prezentării noului concept creativ, în principal prin medii, cum ar fi Internet, imprimate și, posibil prin cinematografe.

Universitatea / Campanie Profesională

Deoarece recrutarea pentru serviciile de sănătate este prioritară, pentru promovarea oportunității carierei în acest domeniu apelează la concepte creative susținute de conceptul generic al serviciilor de sănătate „Recunoașterea face toată diferența” sau „Opțiunile fac toată diferența”.

Listarea de anunțuri în ziarele campusurilor și pe indicatoarele din campus (folosind atât publicitate generală cât și specifică) va fi folosită pentru studenții din ultimul an. Se pot posta reclame în registrele studenților pentru anul școlar în curs, cu condiția să nu se depășească termenele de rezervare, astfel(toate universitățile):

- imprimate în campus,
- indicatoare în campus (Zoom, New Ad),
- reclame pe autobuzele din campus sau din afara campusului (aproape de instituție și în drumul către aceasta),
- Internet,
- reviste etnice/diverse(revista SAY, Ziua Internațională a Femeii etc.).

Colegiul Universitar și Campania Absolvenților. Obiectivul este acela de conștientizarea absolvenților și a studenților din cadrul anumitor specialități, că Forțele Canadiene au un proces de recrutare activ prin stimulente sau prin programe subvenționate de educație. Pentru a ajunge la segmentul de studenți, se folosesc în campus indicatoare(postere) și anunțuri în ziarele studențești.

Marina și Armata Out-of-Home:

Pentru a ajunge la publicul țintă, sunt utilizate în afara universităților și colegiilor importante sau în alte locații unde se poate ajunge ușor la publicul țintă orientat spre acțiune, astfel: postere, autobuze (reclame pe autobuze, indicatoare interioare sau exterioare, sau ambalaje în cazul în care acestea sunt accesibile).

Bugetul total pentru aceste campanii naționale este aproximat la suma de \$ 3,000,000 din care: cinema 25%, mass-media 65%, Internet 5%, media populare 5%.

Campania se derulează în cele mai importante centre canadiene.

Bibliografie:

1. ALEXANDRESCU, M.B., *Marketing recruitment and selection of human resources in some of the most developed countries members of North-Atlantic Treaty Organization(NATO)*, Fiveth International Conference „Mechanics and Machine Elements”, 5-7 november 2009, Sofia, Bulgaria;
2. ALEXANDRESCU, M.B., *Marketingul resurselor umane în Armata României. Politici și strategii*, București: Editura Militară, 2010;

3. *** *Procesul de recrutare în cadrul Forțelor Armate profesionalizate ale NATO, București, septembrie, 2005;*
4. www.army.forces.gc.ca.

PUNCTE DE VEDERE PRIVIND DIMENSIUNEA INTELLIGENCE-LUI SECURITĂȚII INTERNAȚIONALE ȘI NAȚIONALE

*Cristina CHIRIAC**

Rezumat: *The international security could be analysed from functional (systemic) and structural points of view. From the systemic point of view, the global security is characterized by five major systems: political, economical, social (socio-demographic), cultural and ecological. From structural point of view, besides the above systems there are another ones: military, intelligence, communications and infrastructure (the critic infrastructure, health, culture, education and research).*

The economic aspect is the basis for the national security of each state and represents, first of all, the economic capability to support the state sovereignty and its geopolitical stand in the world and also to independently establish the state economic policy and to adapt to the new development conditions.

Without minimizing the other aspects of security, the intelligence (resources, products) one is also important.

In conclusion, the national security, seen as a system or a structure, is running through a reform and modernization process in order to adapt to the challenges of the 21st Century and the requirements triggered by NATO and EU memberships.

In this context there is a need for security politics and strategy which could ground and assess the national security condition.

Cuvinte-cheie: *international/global security, national security, political aspect of security, economical aspect of security, the social (socio-demographic), cultural, ecological and military aspect of security, intelligence aspect (security intelligence).*

1. Considerații teoretice

Agenda de securitate a actorilor statali și nonstatali include astăzi dimensiunile consacrate ale securității internaționale¹, securitatea economică, militară, politică, dar și pe cele ale securității umane și dimensiunile nonmilitare ale acesteia², cum sunt cele: alimentară (a hranei), demografică, mediului, comunității, securitatea personală, individuală.

Redefinirea conceptului de securitate³ se desfășoară într-un context în care actorii statali și nonstatali au viziuni diferite asupra provocărilor la adresa securității, în conformitate cu tradiționala distincție între Nord și Sud din relațiile internaționale: Nordul și-a centrat atenția pe terorism și armele de distrugere în masă, în timp ce Sudul este preocupat de sărăcie și subdezvoltare.

Elaborarea unei viziuni comune asupra securității este posibilă numai prin conștientizarea faptului că multe dintre actualele provocări sunt de fapt rezultatul

* *Doctorand al Academiei Române, cristina.chiriac2010@yahoo.com.*

¹ *Numită și „colectivă“ - Marian SANDU, Eugen SITEANU, Securitatea Națională prin Securitatea Colectivă, Editura CTEA, București, 2007.*

² *Teodor FRUNZETI, Vladimir ZODIAN (coordonatori), Lumea 2009, Enciclopedie Politică și militară (studii strategice de securitate).*

³ *Pentru definițiile și evoluția conceptului de securitate se poate consulta și Marian SANDU, Eugen SITEANU, op. cit., pp. 238- 244.*

existenței unor vulnerabilități, riscuri, pericole și amenințări comune, ce necesită soluții de aceeași natură. De aceea au apărut concepte noi sau redefinite cele mai vechi cum ar fi securitate internațională/colectivă⁴ securitate comună/securitate prin cooperare⁵, securitate națională⁶, securitatea teritoriului/spațiului de interes⁷. În documentele americane este definit și conceptul de securitate a spațiului de interes, adică Homeland Security⁸. Aceste concepte accentuează fie dimensiunea militară, fie pe cele nonmilitare predominante.

Specialiștii fac totuși distincția între abordarea tradiționalistă în studiile de securitate, cu o viziune centrată pe stat⁹ și pe dimensiunea militară și noul tip de abordare multiconceptuală a securității și a dimensiunilor sale, care extind sfera agendei de securitate de la analiza problemelor militare la analiza, în paralel, a celor nonmilitare¹⁰.

2. Dimensiunile securității

Securitatea este condiția esențială a democrației, rezultată din esența pactului social, care obligă statul, ca expresie organizată a unor trebuințe ale unei populații sau națiuni, să protejeze și să promoveze interesele colectivității (comunități sociale și cetățeni), care își asumă obligația de a veghea asupra tuturor și a fiecăruia.

Securitatea internațională și națională pot fi analizate atât din punct de vedere funcțional (sistemic) cât și structural.

Dacă din punct de vedere sistemic, securitatea globală poate fi caracterizată de cinci subsisteme majore: politic, economic, social (socio-demografic, cultural și ecologic¹¹, din punct de vedere al structurii, acesta poate fi caracterizată de dimensiunile sale consacrate economică, socială, politică, militară, dar și ecologică,

⁴Marian SANDU, Eugen SITEANU, *op. cit.*, p. 208.

⁵Cf. Richard CHOEN, Micael MIHALKA, *Securitate prin cooperare conține patru componente: securitatea individuală, colectivă, apărarea colectivă și promovarea activă și proiectarea stabilității, și ar trebui să mai includă și securitatea națională* (apud: Eugen BĂDALAN, Laurian ZAHARESCU, *Sisteme Globale de Securitate - curs*, Editura CTEA, București, 2006, p. 126).

⁶Conceptul securitate națională în conformitate cu textul Doctrinei naționale a informațiilor pentru securitate.

⁷ Conform Teodor FRUNZETI și Alexandra SARCINSCHI, *Securitatea internațională. Dimensiuni, strategii, politici* în Teodor FRUNZETI, Vladimir ZODIAN (coordonatori), *Lumea 2009, Enciclopedie Politică și militară (studii strategice de securitate)*, Editura CTEA, București, 2009, pp. 33-76, traducerea ad litteram a conceptului „Homeland Security” este „securitatea patriei”, însă ea nu poate cuprinde toate caracteristicile prezentate de teoriile americane și europene în domeniu. O astfel de sferă de definire este mult prea îngustă pentru a putea reflecta complexitatea conceptului. Deci este vorba despre securitatea a ceea ce numim “casă”, fie că acest spațiu este teritoriul național, fie cel al Uniunii Europene, fie cel transatlantic.

⁸The National Strategy for Homeland Security, *Office of the Homeland Security, USA, 2002, p. viii*, apud: Teodor FRUNZETI, și Alexandra SARCINSCHI, *op. cit.*, în Teodor FRUNZETI, Vladimir ZODIAN (coordonatori), *op. cit.*, 2009, pp. 33-76,, p. 61.

⁹ Edward A. KOLODZIEJ, *Securitatea și relațiile internaționale*, Editura Polirom, 2007, p. 41.

¹⁰*Idem, op. cit.*, p. 391, aceste analize ar trebui integrate (n.n.).

¹¹Apud: Teodor FRUNZETI și Alexandra SARCINSCHI, *op. cit.*, în Teodor FRUNZETI, Vladimir ZODIAN (coordonatori), *op. cit.*, 2009, pp. 33-76, p. 36.

de sănătate, cultură, educației și cercetare, comunicațională, și de intelligence (informațiilor de securitate).

Informația de securitate (produsul de intelligence) reprezintă un element important al securității naționale. Există chiar o dimensiune informațională (din punct de vedere funcțional sistem/subsistem informațional) a securității naționale, care cuprinde totalitatea sistemelor de culegere, stocare, prelucrare, transmitere și utilizare a informațiilor ce au tangență cu securitatea națională, zonală, regională, globală (se au în vedere sistemele de calcul electronic, utilizarea Internetului, a noilor tehnologii ale informației și comunicației în beneficiul mediului de securitate). Elementele funcționale ale acestei dimensiuni (funcțional - subsistem) sunt: *informații, suporti ai acesteia, centre de culegere, stocare, prelucrare, analiză și difuzare a informațiilor, rețele și căi de transmisie sau distribuie a informațiilor; sisteme informatice, mijloace de informare în masă (presă scrisă, radio, radioteleviziune etc.) întrebuințate în folosul securității naționale; reguli de operare cu informația în acest scop; structuri specializate în domeniile informațiilor, contrainformațiilor, protecției psihologice etc.*¹²

Fiecare dimensiune a securității este profund și semnificativ dependentă de dimensiunea de intelligence (informațională), de volumul și calitatea informațiilor achiziționate, stocate, procesate și utilizate. Dar și securitatea internațională și națională la rândul lor, prin indicatorii lor de stare și prin evaluări periodice, influențează fiecare dimensiune în parte, inclusiv dimensiunea de intelligence (informațională).

De aceea orice strategie economică, politică, militară, culturală etc. prin care se urmărește atât de către fiecare stat în parte, cât și de grupuri de state, membre sau nu ale unor alianțe politico-militare, economice sau de altă natură, *menținerea stării de normalitate a securității, nu este posibilă fără existența unei informații pertinente, obiective, veridice și oportune despre fiecare dimensiune a acesteia*. Desigur, accesul la aceste informații depinde într-o mare măsură și de statutul și rolul pe care fiecare stat îl are într-o zonă, regiune sau în lume. La rândul lor, acestea două atribute - statut și rolul - sunt dependente de informațiile de securitate din dimensiunea economică și militară, privind resursele demografice, tehnologice și din celelalte dimensiuni ale securității naționale.

Orice amenințarea la adresa securității poate fi caracterizată de valoarea acestor informații, din dimensiunea de intelligence-ului național și internațional.

În concluzie, între dimensiunile securității există raporturi de interdependență. De aceea, orice modificare ce apare într-una din componente sau la nivelul unei dimensiuni influențează starea celorlalte, fie în sens pozitiv, fie negativ, în funcție de caracterul acțiunii exercitate și, implicit, în ansamblu, de starea de securitate.

Un exemplu în acest sens sunt și constrângerile economice resimțite de indivizi ori de comunitățile sociale acutizate de sărăcie, corupție sau crizele economice ce

¹² Vezi pe larg, Tiberiu TĂNASE, *Sistemul național de securitate sau sistemul securității naționale - necesitatea folosirii unei terminologii unitare în domeniul securității naționale*, a X-a Sesiune de comunicări științifice, Editura ANI, 2004, p. 247.

trebuie prevenite prin obiectivele strategiilor și politicilor economice, sociale și, în final, de securitate națională.

După cum am prezentat un rol deosebit revine și dimensiunii de intelligence, în care rolul de a gestiona informațiile de securitate revine serviciilor de informații.

În acest sens, actuala *Strategie de Securitate Națională* susține că *activitatea serviciilor de informații, contrainformații și securitate reprezintă o componentă esențială a sistemului securității naționale, având ca scop principal prevenirea și avertizarea oportună privind riscurile și amenințările care creează sau pot crea pericole la adresa valorilor și intereselor fundamentale ale României, precum și protecția adecvată împotriva unor astfel de pericole.*

Prioritățile acestei activități vor viza: *lupta împotriva terorismului internațional, a proliferării armelor de distrugere în masă și a celorlalte riscuri transnaționale; monitorizarea eficientă a conflictelor locale care pot pune în pericol securitatea României, a aliaților și partenerilor, sau drepturile fundamentale ale omului; contracararea criminalității transfrontaliere organizate, a corupției și a altor activități ilicite care pot pune în pericol securitatea națională.*¹³

În aceste condiții, misiunile și atribuțiile structurilor de intelligence se află în permanentă adaptare și diversificare.

Din perspectiva României, asigurarea securității internaționale și naționale necesită:

- accelerarea procesului de transformare democratică a societății românești și realizării obiectivelor privind integrarea în spațiul de securitate euroatlantică. Ca națiune interesată să se integreze în spațiul de securitate euroatlantic, modelul de urmat decurge din valorile și normele asumate de comunitatea euroatlantică și din capacitatea de a ne afirma ca parteneri. Pentru a deveni parteneri în noua arhitectură de securitate euroatlantică este nevoie de o guvernare flexibilă și adaptabilă, care să reprezinte cetățenii și în care aceștia să aibă încredere; poziția României depinde de capacitatea factorilor politici și a societății civile de a construi un sistem democratic, viabil;

- crearea și susținerea mecanismelor legale privind combaterea corupției, expresia degradării puterii și a capacității de gestionare (afectarea actului conducerii); în cadrul acestui demers, o atenție deosebită trebuie acordată prevenirii și combaterii crimei organizate, care constituie unul dintre pilonii majori ai corupției;

- abordarea globală a amenințărilor transfrontaliere, în mod deosebit a terorismului, care constituie amenințarea comună pentru toate statele democratice;

- forțele de securitate ale României trebuie să se reformeze continuu, pentru a face față noilor amenințări.

Sistemul de securitate românesc se află într-un proces de reformă și modernizare, pentru a se adapta provocărilor secolului al XXI-lea și cerințelor ce decurg din calitatea de stat membru NATO.

Securitatea națională trebuie construită printr-un management integrat, procesându-se informații multiple, informația fiind definitorie în construirea

¹³ Cf. *Strategiei de Securitate Națională - adoptat în ședința Consiliului Suprem de Apărare a Țării din 17 aprilie 2006, prin Hotărârea nr. 62.*

sistemului integrat al securității naționale. În acest context, apare necesitatea unor noi metodologii și forme de acțiune pentru armonizarea eforturilor tuturor organismelor abilitate în contracararea acestora.

Prin realizarea obiectivelor integrării europene se poate asigura o calitate a vieții superioare tuturor cetățenilor români, o securitate națională corespunzătoare statutului de stat membru al NATO și UE.

Bibliografie:

1. ****Strategia de Securitate Națională - România Europeană, România Euro-Atlantică: pentru o viață mai bună într-o țară democratică, mai sigură și prosperă*, București, 2006, adoptat în ședința Consiliului Suprem de Apărare a Țării din 17 aprilie 2006, prin Hotărârea nr. 62;
2. ALEXANDRESCU, Grigore, *Amenințări la mediul de securitate în studii de securitate și apărare*, volumul I, București: Editura UNAP, 2005;
3. BARI, I., *Probleme globale contemporane*, București: Editura Economică, 2003;
4. BĂDĂLAN, Eugen; ZAHARESCU, Laurian, *Sisteme Globale de Securitate - curs*, București: Editura CTEA, 2006;
5. DOLGHIN, Nicolae; SARCINSCHI, Alexandra; Dinu, Mihai-Ștefan, *Riscuri și amenințări la adresa securității României. Actualitate și perspectivă*, București: Editura Universității Naționale de Apărare, 2004;
6. DUȚU, Petre, *Populația Mondială și securitatea internațională*, București: Editura UNAP, 2005,
7. DUȚU, Petre, *Securitatea umană și calitatea vieții în contextul integrării europene a României*, "Impact Strategic", nr. 1 [22]/2007;
8. FRUNZETI, Teodor; ZODIAN, Vladimir (coordonatori), *Lumea 2009, Enciclopedie Politică și militară (studii strategice de securitate)*.
9. KOLODZIEIJ, Edward A., *Securitatea și relațiile internaționale*, Iași: Editura Polirom, 2007;
10. MEDAR, Sergiu T., *Diplomația Apărării*, București: Editura CTEA, 2006.
11. NICHIPORUK, Brian, *The Security Dynamics of Demographic Factors*, RAND Corporation, 2000;
12. SANDU, Marian; SITEANU, Eugen, *Securitatea Națională prin Securitatea Colectivă*, București: Editura CTEA, 2007;
13. SMITH, D., *World at War*, în "The Defense Monitor", voi. XXXV, nr. 3, May/June 2006, Center for Defense Information.
14. TĂNASE, Tiberiu, *Sistemul național de securitate sau sistemul securității naționale - necesitatea folosirii unei terminologii unitare în domeniul securității naționale*, a X-a Sesiune de comunicări științifice, Editura ANI, 2004;
15. Office of the Homeland Security, *The National Strategy for Homeland Security*, USA, 2002;
16. TOMA Andrei, *Globalizarea: provocări, riscuri și pericole*, Chișinău: ASEM, 2005;

17. TOMA, Andrei; GALAJU, Ion. *Securitatea economică internațională - consecință a globalizării*, Conferință internațională: „Știința, businessul, societatea: evoluții și intercorelări în condițiile integrării în spațiul economic european” din 12-14 februarie 2004, Vol. I, Chișinău: ASEM, 2004;
18. *World Meteorological Organization și UN - Climate Change 2001: Summary for Policymakers. A Report of Working Group of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, 2001;
19. ZAINEA, Eugen, *Surse de conflict ale secolului XXI*, în “Geopolitica” nr. 7-8/2004.

EXPLOATAREA SURSELOR DESCHISE ȘI DEZVOLTAREA CUNOAȘTERII / ÎNȚELEGERII

*Mircea MOCANU**

Rezumat: Cerințele decizionale ale mediului de securitate contemporan impun valorificarea tuturor informațiilor disponibile, atât din surse protejate, cât și din surse deschise. Creșterea exponențială a volumului de informații publice a dus la consacrarea noțiunilor de «intelligence din surse deschise» (OSINT), «expertiză din surse deschise» și «mediu informațional total». Pentru exploatarea surselor deschise au fost înființate structuri specializate, doctrine și reglementari specifice.

În anul 2008, teoreticienii militari au dezvoltat conceptul «Knowledge development», în conexiune cu Operațiile bazate pe efecte și Războiul bazat pe rețea. Dezvoltarea și implementarea conceptului au decurs simultan și rezultatele nu au răspuns așteptărilor pentru că au introdus confuzie și complicații practice, între care stabilirea responsabilităților și explozia cerințelor informaționale. În consecință, conceptul de Operații bazate pe efecte și alte concepte asociate au fost suspendate.

La scurt timp a fost inițiat conceptul de «Înțelegere», concretizat, în anii 2010 - 2011, în documente doctrinare care separă activitățile cognitive din domeniul decizional de «mediul unic de intelligence». Noul concept renunță la abordarea exhaustivă a exploziei informaționale și ia în considerare limitările operaționale, logistice și umane.

Pentru activitatea de sprijin informativ, învățămintele conduc la necesitatea menținerii unui echilibru pragmatic între dezvoltările teoretice și posibilitățile concrete de implementare a ideilor novatoare în condițiile complexe ale mediului operațional contemporan.

Cuvinte-cheie: OSINT, mediul informațional, dezvoltarea cunoștințelor, înțelegerea.

Introducere

Domeniul intelligence nu este singurul actor în spațiul de confruntare informațional contemporan. Informațiile obținute din realitatea mediului de securitate de către compartimentele de culegere ale serviciilor de informații nu sunt numai informații secrete, ci și informații publice, obținute din surse deschise. La rândul lor, factorii de decizie obțin informații din realitate și prin alte căi decât structurile de intelligence: informații despre forțele proprii, despre actori aliați sau neutri, despre spațiul de con-fruntare, cât și date științifice, istorice, orice informații publice de documentare generală.

1. Complexitatea mediului informațional contemporan

Recent, spațiul informațional extins, în care nu se mai vorbește despre «informații din surse deschise» pur și simplu, ci despre «expertiză din surse

* *Colonel inginer, analist principal în Direcția Generală de Informații a Apărării / MAPN, doctorand în științe militare și informații la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România, e-mail: mirceamocanu@yahoo.com.*

deschise», a fost denumit, în ansamblu, „mediu informațional total”¹, iar informațiile din surse deschise au devenit un multiplicator de forță și modalitate de economisire de resurse pentru domeniul militar și pentru domeniul securității, în general.

În condițiile Erei informaționale, spațiul de confruntare informațional prezintă câteva tendințe importante², între care:

- explozia informațională generată de extinderea folosirii Internetului, a televiziunilor de știri («efectul CNN») și telefoniei mobile, precum și de capacitățile enorme de prelucrare ale rețelelor de calculatoare;
- deschiderea către accesul public a unor domenii informaționale care erau anterior protejate și destinate unui acces privilegiat;
- creșterea importanței informațiilor de natură culturală în operațiile militare – așa-numitul «teren uman», mai ales în cazul campaniilor expediționare desfășurate în zone departe de regiunile de interes evident, în cazul operațiilor umanitare (de exemplu pentru înlăturarea urmărilor dezastrelor naturale) sau neconvenționale (cum operațiile împotriva pirateriei);
- creșterea rolului instituțiilor interguvernamentale și al organizațiilor neguvernamentale, atât în rezolvarea crizelor, cât și în operații militare.

Toate aceste tendințe determină utilizarea masivă a informațiilor nesecrete relevante pentru gestionarea situației de securitate sau pentru desfășurarea operațiilor militare. Ponderea imensă a informațiilor publice utilizate de serviciile de intelligence a fost confirmată de directorul CIA³, care a declarat în fața unui comitet al Congresului că „mai mult de 80% (din informațiile folosite de CIA) sunt obținute din surse deschise”⁴. Procentajul nu a fost niciodată infirmat sau corectat de către serviciile de informații. Totodată, sursele de informații publice manifestă o extraordinară dinamică: în anul 2002, „unul dintre cataloagele Internet primea zilnic 22.000 de noi înscrieri”⁵ de site-uri.

La acestea se adaugă noile posibilități de informare denumite generic «*new media*», care marchează o deschidere a spațiului informațional către cetățeanul de rând, devenit nu numai consumator, dar și generator spontan de informații, dintre care multe sunt de interes pentru mediul de securitate. Acest vast domeniu, cu un întreg cortegiu de particularități, nu intervine însă în ecuația consumului de informații de către autoritățile relevante din mediul de securitate, întrucât exploatarea lor judicioasă necesită specializarea și procedurile specifice serviciilor de informații. De aceea,

¹ Apud dr. William M. NOLTE, *Rethinking War and Intelligence*, în compendiul *Rethinking the Principles of War*, editat de Anthony McIvor, la Institutul Naval al SUA, Annapolis, Maryland, 2006, p 432.

² Primele două menționate și în *NATO Open Source Intelligence Handbook*, Comandamentul Aliat Suprem Atlantic (SACLANT), Norfolk, SUA, noiembrie 2001, p 3.

³ Allen Welsh DULLES, director al Agenției Centrale de Informații din SUA (CIA) în perioada 1953 – 1961.

⁴ Richard S. FRIEDMAN, *Review Essay – Open Source Intelligence*, în compendiul *NATO Open Source Intelligence Reader*, editat de Comandamentul Suprem Atlantic (SACLANT), Norfolk, SUA, februarie 2002, p 17.

⁵ Mats BJORE, *Open Source – Lessons Learned*, în compendiul *NATO Open Source Intelligence Reader*, citat, p 82.

«new media» nu influențează logica exploatarea surselor deschise în cadrul sprijinului informativ.

Informațiile din surse deschise pot fi împărțite în trei categorii⁶:

- literatura «albă» (ziare, cărți, emisiuni radio și TV, Internetul, diferite publicații);
- literatura «efemeră» (publicații de interes extrem de scurt – orare de funcționare, agende ale unor manifestări publice), precum și
- literatura «gri» (materiale disponibile prin canale specializate și care nu intră în sistemele obișnuite de distribuție publică).

În logica mediului informațional extins este esențial transferul de informații pentru a realiza dezvoltarea cunoștințelor și atingerea înțelegerii: „Nu este suficient să transformi informația în cunoștințe, este necesar să comunici cu cei care primesc cunoașterea, pentru a ajunge la implementarea sa. Dar înțelepciunea nu se transferă”⁷, ea rămânând proprie nivelului cognitiv individual. Butada care reflectă aceste niveluri cognitive spune că „intelligence (cunoașterea) înseamnă să știi că roșia este un fruct, în timp ce înțelegerea (înțelepciunea) înseamnă să nu pui roșii în salata de fructe”⁸. Nivelul superior al înțelegerii a fost adăugat pentru a atinge înțelepciunea și „triada «informație – cunoaștere - înțelepciune» va caracteriza societatea secolului al XXI-lea. Va defini, pe termen lung, provocările extraordinare ale erei informaționale”⁹. Acest progres în profunzimea domeniului cognitiv nu vine, însă, fără complicații, după cum s-a putut vedea.

În mod inevitabil, factorii de decizie vin în contact cu informații din surse deschise pe două căi: pe de o parte, prin produsele informative realizate din informații *all-source*, care includ și astfel de informații, iar pe de altă parte pe cale directă, prin posibilitățile de informare nemijlocită sau prin sistemul informațional realizat de structurile de management al cunoștințelor. Această dublare parțială nu ar trebui să constituie o problemă, ubicuitatea informației publice fiind o realitate la care trebuie să se adapteze toți actorii activi în spațiul informațional.

Complexitatea fluxului contemporan de informații corespunde modelelor semiotice ale teoriei comunicării. Totodată, problema managementului cunoștințelor corespunde viziunii Școlii de la Palo Alto, care compară comunicarea, ca „proces social permanent, în care diferite sisteme de comportament concură la producerea sensului”¹⁰, cu manifestarea unei orhestre: „Comunicarea nu poate fi concepută decât ca un sistem... în care actorul social participă în fiecare moment, fie că vrea sau

⁶ Mason H. SOULE, R. Paul RYAN, *Grey Literature*, în *NATO Open Source Intelligence Reader*, citat, p 24.

⁷ George Cristian MAIOR, *Editorial* în revista *Intelligence* a Serviciului Român de Informații, nr 21, martie – mai 2012.

⁸ Cu variantele din paranteze, citatul preia un text prezentat în instrucțiunea *JDP 04 Understanding (Joint Doctrine Publication 04)*, Shrivenham, Marea Britanie, decembrie 2010, p 2-1, unde Centrul de Dezvoltare, Concepte și Doctrină al Ministerului britanic al Apărării reinterpretează un citat din Peter Kay: *List of Universal Truths*, 2010.

⁹ George Cristian MAIOR, *Op.cit.*

¹⁰ Dorina SĂLĂVĂSTRU, *Psihologia educației*, seria Collegium. Psihologie, Editura Polirom, Iași, 2004, p 181.

nu... el face parte din fenomenul comunicării, așa cum muzicianul face parte din orchestră. Dar în această vastă orchestră culturală nu există nici dirijor, nici partitură. Fiecare cântă acordându-se la ceilalți. Doar un observator extern... poate să identifice partitura ascunsă și să o transcrie, fapt care, evident, se va dovedi extrem de complex și de dificil”¹¹.

2. Problematika domeniului intelligence din surse deschise

Serviciile speciale colectează și procesează informații nesecrete alături de informațiile secrete și pot realiza produse informative folosind numai informații publice, domeniul aferent constituind disciplina de intelligence numită OSINT – culegerea de informații direct din surse deschise (*Open Source INTelligence*).

Produsele OSINT sunt folosite, în general, în relațiile cu organismele și misiunile ONU și cu organizații neguvernamentale, precum și în activitatea de relații publice. În afară de aceste destinații, producerea de OSINT de către structurile de intelligence are o justificare limitată, de exemplu pentru a se asigura o diseminare generalizată - cazul Studiilor de țară (*Country Books*) sau al documentarelor de informare culturală. În principiu însă, beneficiarii obișnuiți din domeniul securității sau din domeniul militar au nevoie de informații integrate din toate sursele posibile (*all-source intelligence*).

Prin integrarea informațiilor din toate sursele disponibile, structurile de intelligence „generează cunoștințe de intelligence”, care asigură necesarul factorilor de decizie pentru domeniul informativ, văzută ca activitate continuă a procesului de intelligence (alături de analiză, evaluare și diseminare)¹².

O categorie aparte de OSINT sunt *OSINT validate* (OSINT-V), definite, în doctrina NATO, ca fiind informații din surse deschise cărora li se poate atribui un grad înalt de certitudine¹³. Valoarea sporită a OSINT-V este conferită prin confirmarea acestora de către analistul de intelligence, care nu adaugă informații secrete dar validează informațiile provenite din surse deschise după verificarea credibilității surselor și informațiilor.

De altfel, chiar produsele OSINT realizate de structuri de intelligence implică o anumită validare, pentru că analiștii de intelligence nu pot ignora cunoașterea de informații și evaluări clasificate atunci când întocmesc evaluări pentru produsele OSINT. Structurile de intelligence *all-source* nu pot realiza produse «autentic nesecrete» pentru subiectele în care au cunoștință despre informații secrete, pentru că aplică intenția specifică, procedurile analitice și expertiza specializată și, mai ales, au în vedere și evaluări prealabile clasificate. De aceea, opiniile publice ale reprezentanților unor structuri de intelligence sau a unor oficiali care sunt deserviți de

¹¹ Yves WINKIN (editor, *La nouvelle communication*, Paris, Seuil, 1981, citat în Dorina Sălăvăstru, *Op.cit.*, pp 181 - 182.

¹² *Apud: ATP 2-22.9 Open Source Intelligence*, instrucțiune a Departamentului Forțelor Terestre ale SUA, Washington, 10 iulie 2012, pp. 1-2, 1-3.

¹³ *Apud: NATO Open Source Intelligence Handbook*, citat, p. 3.

servicii de informații sunt mai valoroase chiar atunci când se referă la evenimente cunoscute.

Pe de altă parte, pentru informații nesecrete care trebuie tratate cu mai multă atenție există categorii de tipul „Numai pentru uz oficial”, iar reglementările din Forțele Armate ale SUA introduc sintagmele „informație nesecretă controlată” sau „informație sensibilă dar nesecretă”¹⁴.

Pentru exploatarea domeniului OSINT există practici diferite, în abordare holistică sau organizate pe sub-domenii de informații publice.

De exemplu, în Statele Unite funcționează Centrul pentru Surse Deschise¹⁵, în componența CIA, structură care deservește întreg guvernul SUA. Totodată, în anul 2010, Pentagonul a stabilit¹⁶ responsabilități privind domeniul OSINT chiar la nivelul sub-secretarului apărării pentru intelligence. De asemenea, prin reglementări din iulie 2012, Departamentul Forțelor Terestre al SUA a stabilit arhitectura de OSINT coborând de la nivel național până la nivel de brigadă¹⁷. Dincolo însă de structuri, reglementările stabilesc funcționalitatea domeniului OSINT și fundamentarea tehnologică prin rețele, produse software specializate și servicii IT. Structurile constituite au un caracter combinat, ele realizând, în același timp, atât culegerea informațiilor din surse deschise, cât și analiza și diseminarea lor. Specificitatea domeniului a generat și termeni noi. Astfel, operatorii din structurile OSINT sunt analiști dar ei lucrează ca «dezvoltatori» pentru situația operațională sau pentru ținte, culeg dar și «achiziționează» informații prin «documentare» (*research*) și produc inclusiv «studii»¹⁸.

La rândul ei, Alianța Nord-atlantică a formulat, în anii 2001 și 2002, un set de trei documente ce fundamentează doctrina Alianței în acest domeniu: *NATO Open Source Intelligence Handbook* (noiembrie 2001), *NATO Open Source Intelligence Reader* (februarie 2002) și *Intelligence Exploitation of the Internet* (octombrie 2002).

O soluție alternativă de exploatare a surselor deschise este privatizarea domeniului OSINT, prezentată chiar pentru structuri cum este Uniunea Europeană, unde ar aduce beneficii prin depășirea reținerilor în schimbul de intelligence și prin economisirea de resurse. Privatizarea OSINT este studiată¹⁹ în domeniile ținte, surse, metode și costuri.

¹⁴ ATP 2-22.9 *Open Source Intelligence*, citată, pp. 2-9.

¹⁵ În anul 1941, Comisia Federală de Comunicații a SUA a constituit Serviciul de Monitoare a Difuziunilor Străine (FBMS - Foreign Broadcast Monitoring Service). La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, aceasta a trecut în subordinea Pentagonului, iar prin Legea Securității Naționale din 1947 s-a transformat în Serviciul de Informare din Difuziuni Străine (FBIS – Foreign Broadcast Information Service), în subordinea CIA, până în noiembrie 2005, când a fost anunțată schimbarea numelui în Centrul pentru Surse Deschise (Open Source Center). Sursa: http://en.wikipedia/wiki/Foreign_Broadcast_Information_Service, accesată la 31.08.2012.

¹⁶ Prin Instrucțiunea 3115.12 din 24 august 2010, a Departamentului Apărării al SUA, publicată la adresa www.dtic.mil/whs/directives/corres/pdf/311512p.pdf, accesată la data de 31.08.2012.

¹⁷ *** ATP 2-22.9 *Open Source Intelligence*, citată, pp. 1-2, 2-6, E-4 – E-7.

¹⁸ *** ATP 2-22.9 *Open Source Intelligence*, citată, pp. 2-13 – 2-16, 3-3 – 3-4, 4-1.

¹⁹ Dr. Andrew RATHMELL, *The Privatisation of Intelligence: A Way Forward for European Intelligence Cooperation – “Towards a European Intelligence Policy”*, în volumul *NATO Open Source Intelligence Reader*, citat, pp. 74 - 79.

La nivel național și la nivel operațional, prezintă interes raționamentul pentru care capacitățile analitice OSINT sunt integrate în capacitățile analitice generale (*all-source*), în doctrina britanică: „aceleași competențe analitice și procese manageriale sunt necesare atât pentru informații din surse deschise, cât și pentru informații clasificate”²⁰. Această abordare diferențiază domeniul OSINT de celelalte discipline de intelligence, în care specificitatea informațiilor impune analiza specializată a datelor, informațiilor, mostrelor culese, înaintea analizei *all-source*.

Prin specificul domeniului, în special autonomia conferită de distanța față de activități ce implică informații secrete, operatorii OSINT îndeplinesc sarcini specifice tuturor etapelor ciclului informativ, începând cu direcționarea activităților curente, managementul culegerii, evaluarea și dezvoltarea surselor, culegerea / documentarea, procesarea, analiza, producția și chiar diseminarea.

Deși este privită ca «ruda săracă» în familia intelligence, pentru nu operează cu informații secrete, disciplina OSINT se dovedește a fi extrem de dinamică, mai ales după extinderea ramurii *new media* și este, probabil, domeniul care integrează cel mai avansat activitățile din etapele ciclului informativ, ștergând barierele dintre direcționare, culegere, analiză și diseminare.

3. Soluții de gestionare a mediului informațional total

După cum am menționat, informațiile din surse deschise, tot mai numeroase, sunt folosite în mod direct și de către factorii de decizie, politicieni și planificatori civili, comandanți și ofițeri de stat major. Sistematizarea întregului proces informațional este realizată, în prezent, prin activitatea numită *managementul cunoștințelor* la nivel decizional, care include și produsele informative după diseminarea lor.

În doctrina forțelor armate ale SUA, managementul cunoștințelor este definit ca fiind „*actul de creare, organizare, aplicare și transferare a cunoștințelor pentru a facilita înțelegerea situației și luarea deciziilor*”²¹. În esență, definiția nu diferențiază managementul cunoștințelor de activitatea domeniului intelligence decât prin absența oricărei referiri la caracterul informațiilor vizate. Tot în viziunea Pentagonului, cunoștințele generale procesate în sprijinul factorilor de decizie sunt împărțite în *cunoștințe explicite* și *cunoștințe tacite*, ultimele constând în „*înțelegere dobândită prin studiu, experiență, practică și interacțiune umană*”²². Diferențierea este similară ierarhizării din intelligence, în date, informații și cunoștințe, și trimite la nivelurile de operare în domeniul cognitiv al confruntării, în logica Războiului bazat pe rețea (RBR).

²⁰ *JDP 2-00 Understanding and Intelligence Support to Joint Operations (Joint Doctrine Publication 2-00)*, Centrul de Dezvoltare, Concepte și Doctrină al Ministerului britanic al Apărării, Shrivenham, Marea Britanie, august 2011, pp. 5-18.

²¹ *FM 6-01.1 Knowledge Management Section*, Departamentul Forțelor Terestre ale SUA, Washington, 2008, p. 1-1.

²² *Idem*, pp. 1-2.

Pentru rezolvarea managementului cunoștințelor la nivel decizional, pe baza eforturilor grupului de lucru constituit în anul 2007 la nivelul celor două comandamente strategice, în anul 2008, Alianța Nord-atlantică a definitivat²³ conceptul de «dezvoltare a cunoștințelor» (KD), menit să ducă la „menținerea unei cunoașteri comune a situației bazată pe o înțelegere cuprinzătoare a spațiului de angajare, în special în domeniul militar”²⁴. Potrivit concepției NATO, „dezvoltarea cunoștințelor este integrarea datelor izolate într-un corp util de informații și relaționări și sprijină planificarea, execuția și evaluarea prin asigurarea unei viziuni holistice a spațiului de angajare ... Această înțelegere permite comandantului și statului major să identifice cele mai eficiente instrumente politice, militare, civile și economice disponibile pentru atingerea efectelor dorite”²⁵.

Operând în spațiul informațional, noul domeniu KD a preluat mulți termeni, precum și structuri și proceduri din domeniul intelligence, care a ajuns la maturitate din punct de vedere conceptual. Ca etape ale ciclului KD au fost definite culegerea, analiza și facilitarea accesului / *accesul*. Ultima etapă evident reprezintă *diseminarea* din ciclul intelligence, iar cuvântul «acces» subliniază extinderea domeniului informațional și atitudinea pro-activă a factorilor de decizie pentru obținerea informațiilor necesare.

Similar evoluției altor concepte complexe și sisteme mari, dezvoltarea și implementarea conceptului KD a avut loc treptat, datorită necesității practice, înaintea formalizării conceptului și verificării soluțiilor organizaționale.

Nivelul de ambiție al conceptului este asumat explicit în documentul constitutiv: „una dintre utilizările operaționale cele mai imediate ale acestui document va fi pavarea drumului pentru dezvoltarea capacităților KD necesare pentru implementarea, într-un final, a conceptului Operațiilor bazate pe efecte²⁶ în structura militară a NATO”²⁷.

De altfel, ca o „activitate continuă, adaptivă și interconectată în rețea, care presupune o «comunitate de interes» operând într-un «mediu colaborativ»”²⁸, KD presupune realizarea superiorității informaționale, printr-o „înțelegere cuprinzătoare a spațiului de angajare (militară) într-un context multinațional și interdepartamental ... cu considerarea tuturor funcțiilor Operațiilor bazate pe efecte (OBE), adică planificarea bazată pe efecte, execuția bazată pe efecte și evaluarea bazată pe efecte”²⁹.

În afară de aceasta, prin aplicarea principiilor RBR, conceptul KD implică «analiza unor sisteme de sisteme» (SoSA)³⁰ și gestionarea unui număr de rețele

²³ *Knowledge Development Concept*, Comandamentul Aliat pentru Transformare și Comandamentul Aliat pentru Operații (document NATO Bi-SC), SHJ5PLANS/7740-033/08 – 205080 din 12.08.2008.

²⁴ *Idem*, p. 3.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Operații bazate pe efecte / OBE (Effects Based Operations / EBO).

²⁷ *Knowledge Development Concept*, citat, p. 3.

²⁸ *Idem*, p. 8.

²⁹ *Apud: Knowledge Development Concept*, citată, p. 5.

³⁰ SoSA – system-of-systems-analysis: analiza sistemului de sisteme.

extinse, de diferite categorii, cu baze de date voluminoase interconectate și standardizări complicate, și implică, de asemenea, schimbul extins de informații, traversând multiple domenii, eșaloane și chiar frontiere. Implementarea conceptului KD a impus efortul de coordonare a unor activități fragmentate în cadrul structurilor operaționale și de transformare a modului de lucru pe palierele de management al informațiilor, de management al cunoștințelor și de stocare selectivă a datelor, toate într-un proces combinat și în condițiile unor operații militare în desfășurare. Mai mult chiar, toate aceste complicații cibernetice se extind semnificativ (estimat 70%) în afara sistemelor proprii comandamentelor militare, în mediul informațional global.

4. Dificultățile implementării conceptului *Knowledge Development*

În practică însă, conceptul OBE, generat în intenția inițială de a optimiza managementul țintelor în loviturile aeriene și „injectat prematur” în operații întrunite, nu a dat rezultatele scontate pentru că amploarea activităților aferente a suprasolicitat capacitățile de planificare și de culegere de informații, a introdus confuzie în îndeplinirea misiunilor și a indus așteptări de predictibilitate mult peste posibilitățile estimate rezonabil³¹. Critica timpurie a analistului Milan Vego la adresa OBE (2006) se reflectă inevitabil și situația KD: „*tendința de utiliza unități de măsură pentru a evalua aspecte esențialmente necuantificabile ale războiului întărește viziunea nerealistă potrivit căreia războiul ar fi o știință și nu o artă și o știință*”³².

Semieșecul conceptului OBE a fost semnalat de Forțele terestre ale SUA în anul 2007³³ și marcat de către generalul James Mattis, care a subliniat că trebuie să ne concentrăm atenția „*asupra inamicului, și să reducem, nu să agravăm fricțiunile noastre interne. Căutăm să reducem fricțiunea (în structura) proprie și nu să injectăm terminologie dificil de înțeles și procese care necesită personal tot mai numeros... și care tind să inhibe fluxul de informații și să împiedice decizia rapidă*”³⁴. În consecință, generalul Mattis a interzis folosirea conceptului OBE și a conceptelor asociate³⁵, în Comandamentul Forțelor Întrunite ale SUA³⁶.

Asocierea KD la principiile OBE atrage după sine neajunsurile strădaniei deterministe de «supramatematizare» a procesului de planificare operațională și complică luarea deciziilor prin birocratizarea complexității mediului operațional; altfel spus prin încercarea de organizare a haosului clausewitzian, prin stabilirea și urmărirea unor obiective operaționale multidisciplinare greu de atins, situate inclusiv

³¹ Apud Gl. James N. MATTIS, *USJFCOM Commander's Guidance for Effects-Based Operations*, Comandamentul Forțelor Întrunite, Departamentul Apărării al SUA, Norfolk, SUA, 14.08.2008, publicată la adresa www.carlisle.army.mil/USAWC/parameters/Articles/08autumn/mattis.pdf, accesată la data de 12.10.2012, p. 20.

³² Milan N. VEGO, *Effects-Based Operations: A Critique*, Joint Forces Quarterly 41, aprilie 2006, p. 51.

³³ Gl. James N. MATTIS, *Op.cit.*, p. 22.

³⁴ *Idem*, p 24.

³⁵ „Evaluarea rețelei operaționale” (Operational Net Assessment / ONA) și „analiza sistemului de sisteme” (System of Systems Analysis / SoSA).

³⁶ Gl. James N. MATTIS, *op.cit.*, p. 23.

în afara mediului militar și cu considerarea în amănunțime a unei multitudini de factori nemilitari dificil de măsurat.

Conceptul KD își asumă elucidarea matematicistă a complexității inclusiv prin abordarea și analizarea sistemelor de sisteme (SoSA), în condițiile dinamicii mediului de securitate și operațional contemporan și al haosului clausewitzian tipic războiului. Acest lucru implică nu numai un volum imens de informații și o viteză de calcul extraordinară, nu numai coordonarea cibernetică a unor sisteme diferite, ci chiar creșterea exponențială a cererii de informații de toate categoriile, inclusiv intelligence. Astfel, conceptul KD impune structurilor informaționale, implicit și celor de intelligence, o presiune enormă atât asupra culegerii, cât și analizei, ambele într-un ritm operațional tot mai intens.

Prin definirea domeniului KD ca fiind o responsabilitate generală a fiecărui comandament și prin încercarea de implementare a conceptului la această scară, complexitatea problematicii KD a provocat dificultăți și în privința locului structurii organizatorice în arhitectura sistemului militar. Ca locații propozabile au fost considerate J2, J3, J5, centrele de situație și centre de fuziune de intelligence externe sau deasupra tuturor acestora, având în vedere că „implementarea programului ar trebui să includă dezvoltarea de sisteme analitice, doctrine și proceduri, precum și socializarea, educarea și pregătirea diferitelor niveluri de beneficiari (comandanți, state majore, analiști)”³⁷. În oricare situație, dificultățile amplasării organismelor de instrumentare a cunoștințelor în cadrul comandamentelor militare reflectă importanța și sensibilitatea nivelului cognitiv superior, unde produsele de intelligence au un rol esențial. Ca rezultat, serviciile de informații trebuie să se adapteze pentru a asigura eficacitatea sprijinului informativ, iar etapa de «viață» a produselor de intelligence după diseminarea lor devine tot mai importantă pentru serviciile de informații.

Se pare că metafora orkestrei, imaginată în anul 1981, ilustrează dificultățile manifestate la începutul mileniului III în formalizarea conceptului KD. Acesta s-a dorit o abordare birocratică a unui fenomen cu prea multe variabile și mult prea încărcat de natură umană pentru a se preta unui determinism prea simplificator și, totodată, prea ambițios pentru a servi în mod eficient cerințele operaționale în condițiile RBR.

5. Conceptul de «Înțelegere» – un compromis?

Serviciul de informații militare din Marea Britanie a generat reglementări naționale care abordează cu pragmatism conceptul KD, introducând termenul suprem de «înțelegere», pe care îl asociază comenzii: „*înțelegerea este... abilitatea de a plasa cunoștințele într-un context mai larg, pentru a oferi opțiuni procesului de luare a deciziei... Astfel, înțelegerea este un element obligatoriu al deciziei*”³⁸. În această abordare însă³⁹, înțelegerea nu este inclusă în «mediul unic de intelligence», cu care comunică prin elemente specifice etapelor de diseminare și direcționare ale ciclului

³⁷ *Knowledge Development Concept*, citată, p. 14.

³⁸ *JDP 04 Understanding (Joint Doctrine Publication 04)*, citată, p iii.

³⁹ *JDP 2-00 Understanding and Intelligence Support to Joint Operations*, citată, pp., 5-3.

informativ. În acest fel, mediul unic de intelligence este asociat strict domeniului epistemic, sub jurisdicția structurii de intelligence, în timp ce înțelegerea este asociată strict spațiului de responsabilitate al decidentului, în domeniul deontic.

Definirea nivelului de înțelegere ca fiind proprie conducerii subliniază legătura directă a înțelegerii cu decizia și întărește distincția acesteia față de analiza de intelligence, care asigură construcția superiorității informative în sprijinul înțelegerii. Totodată, înțelegerea ar trebui, totuși, să fie considerată și parte a «mediului unic de intelligence», datorită conținutului de substanță informativă acționabilă, precum și datorită participării directe la atingerea înțelegerii și interesului major al structurii de intelligence față de aplicarea înțelegerii, anume decizia și acțiunea subsecventă.

Doctrina britanică scoate în evidență și două sensuri ale achiziției și dezvoltării cunoștințelor pentru a realiza înțelegerea, anume în direcția profunzimii *cunoștințelor* (*insight*), prin cunoașterea situației și analiză, și în direcția anticipării evenimentelor viitoare (*foresight*), care presupune cunoștințe și *judicata*⁴⁰. Detaliind «procesul de luare a deciziei de nivel avansat» (*enhanced decision-making*), *judicata* este apreciată ca fiind „cel mai important element al deciziei și cere experiență și practică”, implicând gândirea creativă (mai precis *intuiția*), comunicarea, exploatarea rețelilor, revizuirea permanentă, prioritizarea și alocarea de misiuni și sarcini, dar și asumarea de riscuri⁴¹. Tot doctrina britanică prevede înființarea de «grupuri de sprijin operațional de intelligence» care să constituie, mai mult decât capabilități de intelligence cu analiză din toate sursele, „un think-tank pentru comandant, care să exploreze idei și concepte”⁴².

Considerând înțelegerea ca fiind în egală măsură o atitudine mentală și o activitate, au fost identificate implicații comune ale înțelegerii, pentru comandanți și structurile de intelligence⁴³, la nivel operațional. În privința atitudinii mentale au fost identificate implicații în etos și în filozofia propriei activități, prin datoria de a împărtăși cunoștințele în mod pro-activ, în modul de producere a viziunii și intenției, în planificare și în luarea deciziilor, precum și în dexteritatea lucrului cu probleme complexe și ambigue. Ca activități necesare au fost luate în considerare cerința sporită de înțelegere a aliaților, adversarilor, a actorilor neutri și a noastră înșine, cât și necesitatea monitorizării și evaluării consecințelor deciziilor luate, pentru a învăța, a ne adapta și a lua decizii tot mai bune.

Concluzie

Asocierea comandanților cu operatorii din structurile de intelligence cu privire la implicațiile înțelegerii ca nivel suprem al domeniului cognitiv subliniază integrarea esențială a conținutului produselor informative în decizie. Astfel, destinul informațiilor după diseminare este o responsabilitate de cel mai înalt grad a

⁴⁰ *JDP 04 Understanding (Joint Doctrine Publication 04)*, citată pp. 2-1, 2-2.

⁴¹ *Idem*, pp. 4-3 – 4-8.

⁴² *Idem*, pp. 5-19.

⁴³ *Apud: JDP 2-00 Understanding and Intelligence Support to Joint Operations*, citată, pp., 1-9.

structurilor de intelligence, susținând astfel includerea construcției superiorității informative ca etapă esențială a ciclului informativ.

Poate că valorile conceptului KC nu sunt total epuizate, însă, pentru activitatea de intelligence, învățămintele privind soarta KD conduc la necesitatea menținerii unui echilibru pragmatic între dezvoltările teoretice și posibilitățile concrete de implementare a ideilor novatoare în condițiile complexe ale mediului operațional contemporan.

Astfel, în Era informațională, atât stabilirea cerințelor informative cât și dezvoltarea de arhitecturi OSINT și all-source trebuie prioritizate cu realism, pentru a asigura fezabilitatea sarcinilor de culegere și analiză în condițiile RBR, precum și calitatea produselor de intelligence potrivit intenției comandantului.

Bibliografie:

1. ***, *ATP 2-22.9 Open Source Intelligence*, instrucțiune a Departamentului Forțelor Terestre ale SUA, Washington, 10 iulie 2012;
2. ***, *FM 6-01.1 Knowledge Management Section*, Departamentul Forțelor Terestre ale SUA, Washington, DC, SUA, august 2008;
3. ***, *JDP 04 Understanding (Joint Doctrine Publication 04)*, Centrul de Dezvoltare, Concepte și Doctrină al Ministerului britanic al Apărării, Shrivenham, Marea Britanie, decembrie 2010;
4. ***, *JDP 2-00 Understanding and Intelligence Support to Joint Operations (Joint Doctrine Publication 2-00)*, Centrul de Dezvoltare, Concepte și Doctrină al Ministerului britanic al Apărării, Shrivenham, Marea Britanie, august 2011;
5. ***, *Knowledge Development Concept*, Comandamentul Aliat pentru Transformare și Comandamentul Aliat pentru Operații, SHJ5PLANS/7740-033/08 – 205080 din 12.08.2008.
6. ***, *NATO Open Source Intelligence Handbook*, Comandamentul Suprem Atlantic (SACLANT), Norfolk, SUA, noiembrie 2001;
7. ***, *NATO Open Source Intelligence Reader*, editat de Comandamentul Suprem Atlantic (SACLANT), Norfolk, SUA, februarie 2002;
8. MAIOR, George Cristian, *Editorial*, în revista *Intelligence* a Serviciului Român de Informații, nr. 21, București, România, martie – mai 2012;
9. MATTIS, James N. (Gl.), *USJFCOM Commander's Guidance for Effects-Based Operations*, Comandamentul Forțelor Întrunite, Departamentul Apărării al SUA, Norfolk, SUA, 14 August 2008, publicată la adresa www.carlisle.army.mil/USAWC/parameters/Articles/08autumn/mattis.pdf;
10. McIVOR, Anthony (editor), *Rethinking the Principles of War*, Institutul Naval al SUA, Annapolis: Maryland, 2006;
11. SĂLĂVĂSTRU, Dorina, *Psihologia educației*, seria Collegium. Psihologie, Iași: Editura Polirom, 2004;
12. VEGO, Milan N., *Effects-Based Operations: A Critique*, Joint Forces Quarterly 41, aprilie 2006.

NOUL SISTEM DE SALARIZARE DIN ROMÂNIA ÎN CONDIȚIILE CRIZEI ECONOMICE MONDIALE

*Ion VASILE**

Rezumat: Declanșată, oficial, în 2007, criza economică mondială a avut efecte defavorabile asupra creșterii economice globale, a avut consecințe politice, strategice și sociale. Pe fundalul globalizării, criza s-a extins din Statele Unite ale Americii în Europa Occidentală și apoi, vertiginos, în restul lumii. Evident, economia României a suferit și suferă din plin efectele crizei internaționale, pachetele de măsuri adoptate de diferite economii neputând fi aplicate în mod mecanic. Deficitul de cont curent mare indică dependența economiei românești de finanțarea externă. Presa de specialitate a anului 2009 vorbea despre necesitatea întăririi semnificative a politicii fiscale și a celei salariale. În acest context, în anul 2009, începea activitatea de reformare a sistemului de salarizare a personalului din sectorul bugetar. Noua reformă a salarizării preconiza armonizarea sistemului de salarizare susținut din fondurile publice, prin utilizarea de principii și criterii unitare de stabilire și ierarhizare a salariilor de bază. Guvernul, în Acordul Stand – By cu Fondul Monetar Internațional, se angaja să adopte legea salarizării unice până la 30 octombrie 2009, să unifice și să simplifice grila de calcul a salariilor, precum și sistemul de bonusuri aplicate în sectorul public. Discutată luni de zile de către sindicate, patronate și specialiști din diverse ministere, legea salarizării unitare din sistemul bugetar a avut cel puțin 13 variante înainte de a fi asumată de executivul condus de premierul Emil Boc în luna septembrie 2009. Ulterior, o comisie bipartită a propus Guvernului o nouă Lege – cadru, asumată, de asemenea, de către acesta, în decembrie 2010. Astfel unul dintre cele mai controversate demersuri legislative din ultimii ani a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2010, având ca principal scop eliminarea discrepanțelor salariale din sistemul bugetar.

Cuvinte cheie: economie, globalizare, criză, salariu, bugetar, armonizare, lege.

Introducere

Într-un univers cu mecanisme și evoluții precise, dar insuficient disecate de umanitate, cu semne și predicții pe care nu le putem descifra, evoluția comunității internaționale, accentuată în ultimele decenii, stă sub semnul globalizării, al interdependențelor și interacțiunii. Întregul mediu internațional de securitate este afectat de deteriorarea economiei globale datorită crizei, una din cele mai mari amenințări la adresa securității mondiale. Sărăcia, resentimentele oamenilor rămași fără locuri de muncă - grevele, numărul crescut de îmbolnăviri, foametea, influențează negativ sistemele de securitate socială.

În trecut, SUA și Europa Occidentală erau principalele surse de capital privat, ceea ce a dus la o deosebită influență, care se va diminua în viitor. Guvernele comunității euro – atlantice vor ezita să se mai implice în costisitoarele activități externe. Cu certitudine, guvernele se vor confrunta cu dificultăți financiare care vor slăbi voința de a implementa politici care să permită evitarea adâncirea diviziunilor pe plan mondial. Alegerile pe care le vor face, dincolo de obiectivele și interesele naționale declarate, vor determina evoluția lumii în următorii zece ani.

* *Colonel, doctorand în Științe Militare, Universitatea Națională de Apărare “Carol I”, București, România, ivasile@mapn.ro*

Din păcate, analizele publice, dezbaterile, chiar și științele economice nu au capacitatea reală de a explica ce se întâmplă, de a prezice evenimentele importante, de a oferi soluții viabile, practici economice adecvate. Recomandările specialiștilor sunt de multe ori contradictorii cu privire la măsurile care trebuiesc luate astfel încât să fie posibilă restabilirea încrederii în sistemul financiar, să aplaneze depresiunea economică actuală.

Politicul, interesul meschin al partidelor, guvernează nefast dimensiunea economică. Alianțe, interese de grup, alegeri, etc. devin piedici în interiorul unei națiuni. Într-o lume în care cele mai probabile amenințări pentru următorii zece ani sunt neconvenționale și ar include, în principal, atacuri cu rachete balistice (cu sau fără încărcătură nucleară), atacuri ale unor grupuri teroriste internaționale, atacuri cibernetice de diferită intensitate precum și alte amenințări (întreruperi ale fluxurilor energetice sau liniilor de aprovizionare maritime, consecințele schimbărilor climatice, etc), criza financiară s-a dovedit a fi una dintre amenințările puternice la adresa securității.

1. Conceptul de securitate

Concept larg, complex, securitatea națională este greu de definit pentru specialiști. Etimologic, termenul de „securitate” provine din latinescul *securitas*, *-atis* este definit ca fiind „faptul de a fi la dăpost de orice pericol; sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol”¹.

Lucrări considerate fundamentale pentru dezvoltarea conceptului de securitate sunt cele ale lui John Hertz, Robert Jervis, Arnold Wolfers. Începuturile conceptuale au fost marcate de dominația ideii de securitate națională și de interpretarea militarizată. Abordarea noțiunii de securitate restrânsă la nivelul statelor individuale, la cel al problemelor militare, a fost criticată și privită ca extrem de îngustă. Sfârșitul anilor 80 a dus la reconsiderarea conceptului.

În abordarea problemelor securității sunt luate în considerare interdependențele ce se manifestă în cadrul unui sistem global și multidimensional. Aceste interdependențe au generat, la rândul lor, efecte precum: necesitatea unui efort internațional de soluționare a unor probleme din sfera securității naționale, tendința de creștere a importanței regionalizării în defavoarea statului național, transformarea alianțelor politico-militare în organizații de securitate regionale sau includerea unor pârgii și obiective economice în cadrul strategiilor de securitate națională.

Cu siguranță, datorită multiplelor accepțiuni ale conceptului de securitate, respectiv securitate națională, în sine, dar și datorită plurivalențelor temporale, pentru a putea obține o definiție de sinteză trebuie să ținem cont de o multitudine de factori interni și internaționali, fără a ține cont de frontiere, printre care: globalizarea, evoluția demografică, schimbările climatice, nevoia de surse durabile de energie, noile amenințări și riscuri.

¹ *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*. Academia Română. Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan”, București, Ediția aII-a, Editura Univers Enciclopedic, pp.1195 – 1196.

Huntington definea securitatea națională ca fiind „un produs de localizare geografică a politicii europene”. Richard Smoke² consideră „că nici o definiție a securității naționale nu a fost general acceptată. Securitatea națională cuprinde, în general, studiul problemelor de securitate ale unei națiuni, politicile și programe de rezolvare a acestor probleme și, deasemenea, procesul guvernamental prin care aceste procese și programe sunt formulate și realizate”.

Barry Buzan în cartea sa „Popoarele, statele și teama” definește și argumentează sectoarele principale ale securității: militar, politic, economic, social și mediu, fiecare definind un punct central în cadrul problematicii securității.

Un alt element de mare interes pentru dezbaterea de specialitate este securitatea umană, axată, evident, în mod exclusiv, pe individ, pe nevoia de a proteja viața la nivelul de bază. Denumită de ONU „freedom from want” (eliberarea de nevoie), în cercurile academice a fost restrânsă la „freedom for fear” (eliberarea de teamă) – din perspectiva violenței înăuntrul și în afara statului, statul apare ca prim factor potențial destabilizator al securității individului.

Ruxandra Stoicescu³, „parafrazându-l pe Alexander Wendt, securitatea este ceea ce fac statele din ea”, enumeră câteva elemente și criterii definitorii pentru studiul securității: „statul rămâne principala entitate în atenție; securitatea se referă la capacitatea unui sistem de a procesa elementele de diferență cu alte sisteme, având astfel legătură cu identitatea sa politică, socială și militară; necesitatea studiilor de caz empirice pentru a defini securitatea la un nivel mai complex decât un al unui singur stat. În opinia domniei sale, noțiunea de securitate își dovedește utilitatea și necesitatea în situația în care statul însuși devine un pericol la adresa umanității (individ sau grup)”. Tocmai de aceea pledează pentru teoria că securitatea nu trebuie luată ca o stare imuabilă, ci ca un proces, o practică politică care variază, de aici, rezultând necesitatea studiilor de caz.

Complicarea a intervenit prin chestiunea terorismului, care a și permis o anumită remilitarizare a securității, nu neapărat în stil tradițional.

La nivelul statului, concepția despre securitatea națională o regăsim, în primul rând, în strategia sau doctrina de securitate națională, elaborată de administrația respectivă. Regăsim astfel, stabilite, principalele priorități, amenințări și pericole identificate și paternul propriu, propria viziune despre securitate.

Am putea concluziona că securitatea este un sistem funcțional multietajat, extrem de complex, cu determinări date de desfășurarea continuă a proceselor de interacțiune și contrapunere între interesele persoanei, ale societății, ale statului și amenințările la adresa acestora, indiferent dacă au caracter intern sau extern.

² Richard SMOKE, *National Security and the Nuclear Dillema*, ed. a II-a, Random House, New York, p.301.

³ Ruxandra STOICESCU, *Conceptul de securitate*, în « Politica de Securitate Națională. Concepte, instituții, proces », Editura Polirom, București 2007, pp. 96 – 97.

2. Dimensiunea economică a securității. Urmările crizei economice mondiale

2.1. Dimensiunea economică a securității

Economică prin excelență, societatea umană are de gestionat resurse – actual din ce în ce mai limitate, grefate de o criză economică al cărui spectru nu se grăbește să ne părăsească. Răsfoind orice dicționar juridic, găsim definiția securității economice. Aflăm astfel că avem un element esențial al securității oricărui stat concretizat în existența condițiilor de exercitare deplină a dreptului statului respectiv de a dispune în mod absolut liber de resursele naționale – materiale, umane și financiare. Deci, securitatea economică este o componentă importantă a securității naționale, ce desemnează starea economiei fundamentată pe prosperitate, legalitate, echilibru și stabilitate. Este bazată pe principiile economiei de piață, exprimată prin ordinea de drept și asigurată prin acțiuni de natură economică, juridică, politică, socială, etc. Putem spune că valorile de interes major, specifice acesteia, așa cum sunt ele statuate constituțional sunt următoarele: economia de piață, concurența loială, resursele naturale, echilibrul ecologic, dezvoltarea economică, proprietatea, libertatea economică, sistemul financiar, activitatea bancară, protecția socială, cercetarea științifică, tehnologia națională, dreptul de autor.

Teoretic, problematica securității economice este relativ ușor de schițat; contradicțiile apar la nivelul strategiilor pe care statele ar trebui să le adopte pentru a obține securitatea economică. Și ne reîntoarcem la una dintre temele pe care le-am abordat în referatele anterioare, respectiv opoziția dintre poziția liberală și cea mercantilă. Barry Buzan⁴ sintetizează opoziția: „Liberalii tind să vadă sistemul economic cu ochii consumatorului. Ei vor să maximizeze posibilitățile de producție și sînt pregătiți să nu țină cont de chestiunile de vulnerabilitate în urmărirea eficienței și a abundenței. Mercantiliștii tind să vadă sistemul economic cu ochii producătorului și sînt pregătiți să sacrifice presupusele eficiențe pentru a menține un puternic element de independență ... Astfel, la liberali, elementul de securitate este acela că o activitatea relativ nestîmjenită a pieței ori rezolvă, ori elimină multe dintre problemele legate de resurse și dezvoltare ... Argumentul mercantilist pune interesele securității naționale înaintea, considerînd consecințele vulnerabilității drept o capitulare absolut inacceptabilă în fața pieței”.

Dincolo de dezbateri conceptuale, asigurarea securității economice este rezultatul interacțiunii dintre factorii interni și cei externi care potențează sau nu întreg procesul de producție, repartiție și consum al bunurilor și serviciilor realizate într-o economie națională. Actorii statali și nonstatali joacă un rol deosebit de semnificativ în realizarea securității economice atât la nivel național, cât și regional și global. Noile vulnerabilități, riscuri și amenințări cu care se confruntă astăzi omenirea impun, la începutul acestui secol, ca, în mod obligatoriu, conceptul de securitate să se articuleze în jurul principiilor securității internaționale, al securității naționale și al securității umane. Această relație va permite satisfacerea simultană a nevoilor globale, statale, ale popoarelor și ale persoanelor. Liantul acestei relații se găsește în

⁴ Barry BUZAN, *Popoarele, statele și teama*, Editura Cartier, 2000, p.248.

securitatea economică, în calitatea sa de dimensiune a securității internaționale și statale, precum și de resursă a securității umane.

2.2. Urmările crizei economice mondiale

În 2007 – izbucnea criza financiară și economică globală. Inevitabil, criza a avut efecte defavorabile asupra creșterii economice globale, a avut consecințe politice, strategice și sociale. Pe fundalul globalizării, criza s-a extins din Statele Unite ale Americii în Europa Occidentală și apoi, vertiginos, în restul lumii, în funcție de expunerea avută de țara respectivă pe piața americană. Sume uriașe au fost investite de către guvernanții din Europa Occidentală în structurile financiare interne. În țări precum Germania, Franța, Anglia, producția industrială a scăzut cu 20 – 25 %.

Încercând să prevină falimentarea masivă și consecințele drastice ale crizei, liderii politici din multe țări, și-au fixat ca obiectiv prioritar prevenirea prăbușirii sistemului financiar internațional. Europa, confruntată cu recesiunea economică, a investit sume uriașe în structurile financiare interne. A scăzut producția, a crescut șomajul și lipsa de neîncredere a consumatorilor, nesiguranța cetățenilor.

Cel mai bine se pare că a rezistat China – cu rezerve valutare uriașe, surplus comercial, cu o capacitate de stimulare a produsului intern. În 2008, balanța comercială externă a Chinei a rămas pozitivă.

Rusia a trecut și ea printr-o perioadă foarte grea. Putin a decis să combată criza, spun specialiștii, prin controlul informațiilor și prin represiuni politice.

Pe durata crizelor financiare internaționale scad cerințele pentru resursele naturale, servicii și produse, determinând efecte negative pentru țările cu economii bazate pe export.

Se vorbește despre o reluare a crizei financiare care s-a produs în anii 1929 – 1933. Este considerată astfel ca urmare a faptului că și acum au fost depistați o serie de factori premergători identici celor de acum 80 de ani, ca urmare a faptului că a cuprins mai multe sectoare din economie.

Expansiunea creditului ipotecar, încurajat de micșorarea repetată a politicii dobânzii de FED, de modificarea legislației bancare, reprezintă, în viziunea specialiștilor sursa crizei actuale.

Din păcate, științele economice nu pot oferi explicații totale pentru ceea ce se întâmplă, predicții sigure pentru evenimente importante sau soluții valide. Declanșarea și evoluția crizei actuale nu au fost anticipate de specialiștii în economie. Cu toate eforturile, vitalitatea piețelor de capital va fi cu greu recuperată.

Criza datoriilor suverane – relațiile dintre state/guverne și creditorii lor - a apărut odată cu criza provocată de începutul prăbușirii economiei. Soluțiile de urgență s-au concretizat în tratamentul devenit standard: pierderile uriașe din pasivul băncilor private au fost transferate în pasivul aceluiași bănci, cumpărate însă de stat. Soluția devine credibilă pentru țările puternice, care pot tipări hârtie monetară pe care nici o bancă, nici o tranzacție cu mărfuri ori monedă nu o ocolesc. Dar devine lipsită de substanță în țări ca Grecia – problema datoriilor devine europeană, apoi globală.

În ultimii ani austeritatea a încercat să îngreădească răspândirea crizei datoriilor și să nu adâncească situația internațională. Dar economiile reale au fost distruse –

milioane de oameni au sărăcit, mii de afaceri au dat faliment. Guvernele resimt lipsa măsurilor de relansare economică.

Numeroși analiști văd în fondul de salvare din zona euro, constituit sub numele de Mecanismul European de Stabilitate (MES), o modalitate de salvare a țărilor de criza datoriilor suverane. Noile instrumente de salvare au fost avizate de Curtea Constituțională de la Karlsruhe. MES va funcționa ca și orice altă organizație financiară, conducerea fiind asigurată de șeful Fondului European de Salvare Financiară, Klaus Regling. Pentru asigurarea stabilității financiare, MES are prevăzut un buget de 700 miliarde EURO – 80 miliarde plătite de cele 17 state ale zonei euro, 620 de miliarde – garanții de stat. O sumă mobilă de 500 de miliarde poate fi împrumutată. Experții în domeniu au păreri împărțite asupra posibilităților reale de acoperire a necesităților financiare în condițiile în care ar avea loc explozii în Spania sau Italia. Planurile de austeritate implementate de guvern, efectele crizei datoriilor, respectiv gradul uriaș de îndatorare, competitivitatea redusă, au făcut din cea a treia mare economie a zonei euro, Italia, una dintre verigile slabe ale Europei. Spania trebuie să anunțe un nou pachet structural de reforme până la sfârșitul lui septembrie. Ministrul pañol de finanțe insistă, conform presei internaționale, că programul actual de reforme și de reducere a deficitului este pe calea cea bună. Grecia a căpătat timp, mai mulți miniștrii de finanțe lăsând să se înțeleagă că Atena poate beneficia de mai mult timp pentru implementarea reformelor. În acest timp, exporturile și importurile Chinei au crescut în luna august mai puțin decât erau prognozate, ducând la accentuarea temerilor că are loc o încetinire bruscă a economiei.

Prima întâlnire a Consiliului guvernatorilor MES a avut loc pe 8 octombrie, întâlnirea echivalând cu intrarea în vigoare a noului sistem de salvare a Zonei Euro.

Olivier Blanchard⁵, economistul șef al Fondului Monetar Internațional, comentând pe marginea crizei datoriilor, declara recent că “nu este un deceniu pierdut.... Dar cu siguranță este nevoie de cel puțin zece ani de la debutul crizei pentru ca economia mondială să revină la o stare decentă...”. Aserțiunea publicistului francez Jean – Marie Colombani⁶ definește, în opinia mea, adevărata problemă a anului 2012:”Găsirea drumului corect, a dozei corecte între ceea ce este obligatoriu pentru a scăpa de datoriile publice care paralizează și măsurile de recuperare necesare pentru a găsi calea creșterii și a reda speranța este astăzi lucrul cel mai greu de făcut.”⁷ Lăudata austeritate europeană trebuie să lase locul unei noi strategii de dezvoltare globală.

3. Reformarea cadrului legislativ care reglementează salarizarea în România

Pe fondul efectelor crizei economice mondiale, fostul ministru al finanțelor, Daniel Dăianu, avertiza, încă din 2008, asupra accentuării derapajului inflaționist și a adâncirii deficitului extern, dar mai ales asupra pierderii încrederii în leu.

⁵ Interviu acordat site-ului Portfolio.hu, citat de Reuters, 4 octombrie 2012.

⁶ Fost director al cotidianului „Le Monde” în perioada 1994 – 2007.

⁷ Articol apărut în cotidianul spaniol „El Pais”.

Deficiențele structurale și instituționale ale României au fost cu atât mai vizibile în accentuarea efectelor crizei. Odată cu integrarea în spațiul european, România a renunțat la formule economice tipice anilor 90, scoțând la lumină noi deficiențe.. Nepregătită să înfrunte criza, România a devenit una dintre cele mai afectate țări, efectele crizei resimțindu-se către toate zonele: social, instituțional.....

Să ne amintim de închiderea fabricii Nokia de la Cluj. Pentru România, unul dintre pericole a fost și este atât cel al retragerii investitorilor, cât și cel al retragerii capitalului străin al băncilor străine. O consecință directă pe plan intern a crizei mondiale a fost, începând cu 2009, stoparea investițiilor străine. S-au adăugat reducerea consumului intern, schimbarea normelor de creditare, scăderea continuă a exporturilor, substanțierea importurilor. Principalele provocări la adresa stabilității financiare, identificate în „Raportul asupra stabilității financiare-ediția 2012”⁸, elaborat de Banca Națională a României, rămân riscul de credit (în special provenind din stocul de credite în valută acordate anterior debitorilor neacoperiți la riscul valutar) și riscul asociat reînnoirii substanțiale a finanțării externe a instituțiilor bancare autohtone cu capital majoritar străin.

2009 a fost anul în care Guvernul a încheiat un acord cu Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială și Comisia Europeană, ca soluție în fața crizei. Un obiectiv asumat de Guvern a fost cel al reformării cadrului legislativ care reglementa salarizarea în sectorul bugetar. În anul 2009, salariile de bază ale personalului din sectorul bugetar erau stabilite prin 39 de acte normative, cu următoarele principii generale:

- i) între o limită minimă și una maximă pentru personalul contractual din sectorul bugetar și personalul militar;
- ii) valorile punctuale pe tranșe de vechime pentru personalul din învățământ;
- iii) niveluri unice pentru funcțiile de demnitate publică și asimilate acestora;
- iv) niveluri punctuale pentru funcționarii publici.

Cele peste 400 de niveluri de salarizare utilizate nu mai corespundeau ierarhizării inițiale între funcții și domenii de activitate. Ca urmare a situației create, raportul dintre salariul minim din sectorul bugetar și salariul maxim din același sector era, în anul 2009, de 1/29.

Proiectul legii-cadru privind salarizarea unitară a personalului plătit din fonduri publice a fost elaborat prin consultări și negocieri între Guvern și partenerii sociali, desfășurate, începând cu luna martie 2009, la sediul Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale. La baza acestui demers legislativ s-au avut în vedere principiile convenite cu partenerii sociali și partidele politice, și anume:

- a) reglementarea unitară a salarizării personalului din sectorul bugetar, plătit din fonduri publice;
- b) raportul între salariul de bază minim și salariul de bază maxim al personalului din sectorul bugetar era preconizat de la 1 la 12, apropiindu-se de practicile europene;

⁸ Banca Națională a României, *Raportul asupra stabilității financiare*, Ediția 2012.

c) se proiecta armonizarea sistemului de salarizare a personalului plătit din fonduri publice, ținând cont de importanța, răspunderea, complexitatea activității și nivelul studiilor necesare pentru desfășurarea activității;

d) se recomandau creșteri salariale necesare realizării acestui obiectiv prin luarea în considerare a indicatorilor macroeconomici și evoluția indicatorilor sociali;

e) ipoteza de aplicare prevedea faptul că salariul de bază, soldele sau indemnizațiile lunare de încadrare, după caz, vor deveni principalul element al câștigului salarial, prin includerea în acestea a unor sporuri și indemnizații, după caz, care au un caracter general;

f) se proiecta crearea unei noi ierarhii a salariilor de bază, atât între domeniile de activitate, cât și în cadrul aceluiași domeniu, în funcție de complexitatea și importanța activității desfășurate;

g) construcția noului act normativ urmărea ca, la trecerea de la vechiul sistem de salarizare la noul sistem de salarizare, nici o persoană să nu înregistreze o diminuare a salariului brut de care beneficia potrivit reglementărilor în vigoare la 31 decembrie 2009.

Legea-cadru nr.330/2009 propunea ca raportul între salariul minim brut și câștigul salarial mediu brut să crească astfel încât în anul 2015 să se apropie de ținta de 50%. Se proiecta ca salariul de bază, soldele sau indemnizațiile lunare de încadrare, după caz, vor deveni principalul element al câștigului salarial, prin includerea în acestea a unor sporuri care au un caracter general.

Legea-cadru nr.330/2009 a prevăzut ca sporurile pentru condiții de muncă să se acorde în continuare separat. Suma sporurilor acordate cumulat pe total buget pentru fiecare ordonator principal de credite nu putea depăși, în medie 30% din salariile de bază, soldele la funcția de bază sau indemnizațiile lunare de încadrare, după caz. Suma sporurilor și indemnizațiilor individuale nu putea depăși 30% pentru fiecare angajat din sectorul bugetar. Guvernul avea posibilitatea aprobării de depășiri ale acestei limite pentru anumite categorii de personal și pentru condiții temporare de muncă care fac necesară acordarea unei plăți suplimentare, cu respectarea limitei de 30% pentru fiecare ordonator principal de credite. Legea-cadru nr.330/2009 a fost în vigoare de la 1 ianuarie la 31 decembrie 2009.

Pentru clarificarea mecanismului de calcul al drepturilor salariale cuvenite în anul 2010, s-a adoptat Ordonanța de urgență a Guvernului nr.1/2010 privind unele măsuri de reîncadrare în funcții a unor categorii de personal din sectorul bugetar și stabilirea salariilor acestora. Această ordonanță de urgență prevedea, în principal, acordarea în anul 2010 a drepturilor salariale la nivelul stabilit la 31 decembrie 2009.

Începând cu 3 iulie 2010, data aplicării prevederilor Legii nr.118/2010 privind unele măsuri necesare în vederea restabilirii echilibrului bugetar, cuantumului brut al salariilor/ soldelor, inclusiv sporuri, indemnizații și alte drepturi salariale, stabilite în conformitate cu dispozițiile Legii-cadru nr.330/2009 și Ordonanța de urgență a Guvernului nr.1/2010, s-au diminuat cu 25%.

În conformitate cu art.41 alin.(1) din Legea-cadru nr.330/2009, începând cu 1 ianuarie 2011 și până la 31 decembrie 2012 sistemul public de salarizare și ierarhizare trebuia reformat și simplificat printr-un proiect de lege, care să prevadă

inclusiv: reducerea numărului de funcții din sectorul bugetar, trecerea treptată la salarii nominale, îmbunătățirea ierarhiilor în cadrul domeniilor bugetare și a sistemului de grade, gradații și trepte salariale.

În vederea reformării sistemului unitar de salarizare a personalului din sectorul bugetar, în perioada decembrie 2009 – 30 iunie 2010 și-a desfășurat activitatea în cadrul Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale o comisie bipartită formată din specialiști ai Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale, ai Ministerului Finanțelor Publice, ai Ministerului Administrației și Internelor, ai Ministerului Justiției și Libertăților Cetățenești, ai Ministerului Afacerilor Externe, ai Ministerului Apărării Naționale, ai Ministerului Sănătății și ai Ministerului Educației, Cercetării și Inovării și câte un reprezentant desemnat de către confederațiile sindicale reprezentative la nivel național.

Comisia bipartită a elaborat noul act normativ fundamentat pe evaluarea eșantionului de posturi din sectorul bugetar pe baza celor șapte criterii de evaluare agreeate și pe extrapolarea rezultatelor obținute din evaluarea posturilor la nivelul tuturor funcțiilor din sectorul bugetar. Criteriile care stau la baza ierarhizării funcțiilor în cadrul noului sistem sunt următoarele:

- a) cunoștințe și experiență;
- b) complexitate, creativitate și diversitatea activităților;
- c) judecata și impactul deciziilor;
- d) influența, coordonarea și supervizare;
- e) contacte și comunicare;
- f) condiții de muncă;
- g) incompatibilități și regimuri speciale.

La baza elaborării Legii-cadru nr.284/2010 s-au avut în vedere principiile enunțate în cadrul art.41 alin.(2) din Legea-cadru nr.330/2009:

a) stabilirea unui sistem reformat și simplificat de ierarhizare în sectorul bugetar, care să cuprindă grupuri ocupaționale și grade și care să se bazeze pe o metodologie de evaluare pe bază de ocupație și responsabilități, astfel încât să promoveze remunerația egală pentru muncă egală;

b) stabilirea unei grile unice pentru toate instituțiile publice care fac obiectul acestei legi, care să definească nivelul salariului de bază pentru toate pozițiile din toate grupurile ocupaționale;

c) competitivitatea în raport cu piața muncii, în cadrul constrângerilor bugetare, pentru a atrage și a menține personal calificat.

Legea-cadru nr.284/2010 privind salarizarea unitară a personalului plătit din fonduri publice, cu modificările ulterioare, își propune realizarea unui nou sistem de salarizare a personalului plătit din fonduri publice, introducerea unui sistem coerent de ierarhizare a posturilor, o nouă viziune legislativă unitară, pe termen mediu și lung. Vizează conversia de la sisteme de salarizare neomogene la unul unitar pentru tot personalul plătit din fonduri publice. Operațiunea tehnică de conversie de la sistemele de salarizare neomogene la unul unitar pentru tot personalul plătit din fonduri publice este util să aibă în vedere prevederea evoluției viitoare a transformării metodologiei de calculare a soldelor și salariilor, în raport cu noul sistem coerent de

ierarhizare a posturilor. Noul sistem de salarizare a personalului plătit din fonduri publice are în vedere stabilirea soldelor de funcție și salariilor de bază prin înmulțirea coeficienților de ierarhizare corespunzători claselor de salarizare cu valoarea de referință.

Concluzii

Experiența anilor 2009-2011 ne-a demonstrat că demararea reformării cadrului legislativ pentru reglementarea salarizării în sectorul bugetar, etapele succesive și apoi asumarea legii au constituit un subiect extrem de controversat în societatea românească, mai ales în condițiile generate de efectele crizei mondiale. Motivul întregului demers a fost armonizarea sistemului de salarizare a personalului plătit din fonduri publice. Implementarea noului sistem de salarizare se preconiza a fi realizată etapizat. Suntem în octombrie 2012 și actualul climat macroeconomic din România nu permite, încă, dezvoltarea unor proiecții financiare care să asigure definirea unor marje salariale sustenabile.

În perioada ianuarie – iulie 2012⁹, în România, contul curent al balanței de plăți a înregistrat un deficit de 2.436 milioane euro, în scădere cu 35,4 la sută față de perioada ianuarie – iulie 2011, pe fondul evoluției balanței veniturilor (+743 milioane euro), serviciilor (+314 milioane euro) și transferurilor curente (+310 milioane euro).

Deficitul contului curent în perioada ianuarie – iulie 2012 a fost finanțat în proporție de 37,2 la sută prin investiții directe ale nerezidenților în România, care au totalizat 907 milioane euro (față de 963 milioane euro în perioada ianuarie – iulie 2011), din care participațiile la capital consolidate cu prevederea netă estimată au însumat 107 milioane euro, iar creditele intra – grup (creditele dintre investitorului străin și firma rezidentă) 800 milioane euro.

Datoria externă pe termen mediu și lung a însumat 78.189 milioane euro la 31 iulie 2012 (79,6 la sută din total datorie externă), în creștere cu 3,4 la sută față de 31 decembrie 2011.

Datoria externă pe termen scurt a înregistrat la 31 iulie 2012 nivelul de 2005 milioane euro (20,4 la sută din total datorie externă), în scădere cu 12,2 la sută față de 31 decembrie 2011.

Apreciez că și în anul 2013 vom asista la menținerea cuantumului brut al salariilor de bază/ soldelor funcției de bază/ salariilor funcției de bază/ indemnizațiilor de încadrare la același nivel cu cel ce se acordă personalului plătit din fonduri publice pentru luna decembrie 2012. De asemenea, în anul 2013, cuantumul sporurilor, indemnizațiilor, compensațiilor și al celorlalte elemente ale sistemului de salarizare, consider că se va menține la același nivel pentru luna decembrie 2009.

În concluzie, consider că numai reducerea discrepanțelor sociale și economice și implicit o creștere economică sustenabilă determină poate permite aplicarea prevederilor legii-cadru.

⁹ Banca Națională a României, comunicat de presă – 11.09.2012, Balanța de plăți și datoria externă – iulie 2012.

Bibliografie:

1. Banca Națională a României, *Raportul asupra stabilității financiare*, Ediția 2012.
2. Banca Națională a României, comunicat de presă – 11.09.2012, Balanța de plăți și datoria externă – iulie 2012.
3. *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*. Ediția a II-a, Academia Română. Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan”, București: Editura Univers Enciclopedic;
4. BUZAN, Barry, *Popoarele, statele și teama*, Editura Cartier, 2000;
5. SMOKE, Richard, *National Security and the Nuclear Dillema*, ed. a II-a, Random House, New York;
6. STOICESCU, Ruxandra, *Conceptul de securitate*, în «Politica de Securitate Națională. Concepte, instituții, proces», București: Editura Polirom, 2007.

EXTINDEREA SECURITĂȚII DIN SUD-ESTUL EUROPEI SUB IMPACTUL INTELLIGENCE-ULUI POLITIC

*Valentin-Bogdan DĂNILĂ**

Rezumat: *Cu toate că transformările înregistrate în mediul internațional de securitate au ca viziune consolidarea păcii și securității mondiale și, implicit reducerea tensiunilor conflictuale de orice natură și a cauzelor generatoare de divergențe internaționale majore nu pot fi ignorate conflictele Israel – Iran, Siria – Turcia sau Turcia – Cipru.*

În ceea ce privește mediul internațional de securitate acesta este încărcat de riscuri și amenințări grave – terorism și teroare a armelor de distrugere în masă, dispute interetnice și rivalități religioase, crimă organizată transfrontalieră, stări de tensiune și conflict întreținute de forțe destabilizatoare în multe zone ale lumii, tulburări interne, ca și unele evenimente neprevăzute.

De asemenea, multiplele vulnerabilități interne și colective ce se regăsesc în Europa de Sud - Est, în special în Peninsula Balcanică sau în spațiul Caucazo-Caspic, dar și în altele, pot determina situații imprevizibile, în funcție de caracterul riscurilor la adresa securității statelor din zonă.

Necontrolarea acestor riscuri care aduc atingere securității statelor din această zonă generează acte destabilizatoare și crize politico-militare ori la proliferarea crimei organizate în domeniile economic, social, științific, cultural, civic etc., la care se adaugă migrația clandestină și fluxurile masive de refugiați.

În condițiile date este evident că țările din zona Mării Negre rămân conectate la mediul internațional de securitate și orice transformare majoră intervenită va fi resimțită și aici, dar și viceversa.

În altă ordine de idei, nu întotdeauna definițiile științifice se află la baza politicilor de securitate, ci studiile întemeiate pe reprezentarea socială a securității, pe imaginea pe care decidenții politici o au despre anumite probleme de securitate.

Cuvinte-cheie: *cooperare, organizații, spațiu de interes, actori-cheie, globalizare, integrare.*

Introducere

Extinderea Alianței Nord – Atlantice de la Marea Baltică la Marea Neagră confirmă preocupările Statelor Unite ale Americii pentru controlul regiunii de margine sau a „bordurii maritime” a Eurasiei, unde se regăsește cea mai mare parte din resursele energetice ale lumii, fapt ce îi conferă acesteia o dimensiune geostrategică, geopolitică și geo-economică aparte.

În același timp, politica Rusiei este activă și are ca obiectiv să limiteze curentul american dar prin menținerea unui dialog între Moscova și Washington.

Folosind aceste criterii de selecție, se observă că, în Europa, cele mai importante organizații internaționale care activează sau au activat în trecutul apropiat sunt: Organizația Națiunilor Unite (ONU), Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), Uniunea Europeană (UE), Organizația pentru Securitate și Cooperare în

* *Doctorand, programul de doctorat „Științe militare și informații” din cadrul Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul” din București, danila.valentin.bogdan@gmail.com.*

Europa (OSCE), Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est și fosta Uniune a Europei Occidentale (WEU).

În Europa post-Război Rece, configurarea soluțiilor pentru menținerea păcii și stabilității reprezintă o misiune nu tocmai ușoară. Chiar și înainte de momentul căderii Zidului Berlinului, la începutul secolului trecut, Europa a fost nevoită să se confrunte cu situații de criză ce au vizat atât teritoriul național al statelor implicate, cât și lupta pentru alte spații.

Una din rațiunile pentru care regiunea Mării Negre este tot mai percepută ca parte a unui continuum geografic ce implică interese occidentale majore, este energia. Regiunea Mării Negre este pe punctul de a deveni o filieră mult mai importantă decât se estima inițial pentru fluxurile de petrol rusesc sau caspic către Europa.

Deoarece capacitatea de tranzit a strâmtorilor turcești tinde să fie depășită de exporturile sporite de țiței, în principal din Rusia și Kazahstan, se proiectează, în prezent, noi oleoducte ocolitoare pornind din porturile de pe litoralul vestic al Mării Negre către piețele europene.

Natura sistemică a principalelor riscuri și instabilități, provocată de cauze structurale, moșteniri din trecut, diversitatea etnică și religioasă a spațiului, conținutul social eterogen și cultura politică joasă, precum și politicile unor state aparte necesită un sistem complex de strategii inter-relaționale ale Uniunii Europene cu un sofisticat management de implementare.

Deși nu există o accepțiune uniformă a delimitării geografice a regiunii extinse a Mării Negre, având în vedere strict criteriul geografic, ea include cele 6 state riverane (România, Ucraina, Rusia, Georgia, Turcia și Bulgaria).

Cu toate acestea termenul de „extins” se referă mai degrabă la o regiune politico-economică, decât la una geografică, astfel încât trebuie luată în calcul importanța politică, economică și strategică a unor țări precum Republica Moldova, Armenia, Azerbaidjan și Grecia.

Dacă extindem discuția la regiunea Mării Negre, avem Republica Moldova ca țară neutră și aspirantă la integrarea europeană (fără o soluție de securitate stabilă), Azerbaidjanul alt aspirant la NATO și cu dorințe declarate – chiar dacă nu formalizate - în direcția UE, și Armenia, încă dependentă militar și strategic de Moscova, dar aspirantă spre aceeași perspectivă a bunăstării europene.

Astfel, Marea Neagră nu mai poate fi o mare închisă – cu atât mai mult cu cât toate statele riverane și cele din WBSR sunt membre ale Parteneriatului pentru Pace. Un alt argument ține de sectarismul și limitele manifestate de organizațiile strict regionale, lipsite de eficiență – Cooperarea Economică la Marea Neagră, Blackseafor, etc. – din cauza limitării participării la zona de cooperare a instituțiilor din care statele fac parte – NATO și Uniunea Europeană¹.

¹ Iulian CHIFU, *Decizia de securitate în Republica Moldova*, Editura Curtea Veche, București, 2009, p. 37.

1. Activitatea NATO și a Rusiei în Sud –Estul Europei

Un alt subiect unanim acceptat este nevoia de a proteja rutele energetice din regiune, fie că este vorba despre conductele pe ruta Baku-Tbilisi-Ceyhon, fie despre proiectele TRACECA, fie despre traseele Bako-Tbilisi Soupsa sau cele pe cale ferată Tbilisi-Poti și Tbilisi-Bathumi, fie despre traseul Nabucco sau planificatul White Stream cu variantele Soupsa – Constanța prin Crimeea și ramificația Odessa Brody Gdansk, pentru transportul de gaz în nordul Europei².

Statele de pe litoralul vestic dau dovadă de control eficient al celor două fenomene în special al terorismului, în timp ce statele din zona caucaziană se confruntă cu o instabilitate politică ce permite refugiarea pe teritoriul lor a unor rețele afiliate la rețelele internaționale teroriste.

Pe fondul acestei situații, României i-a revenit sarcina atât de a asigura malul vestic al Mării Negre alături de Bulgaria, cât și de a trimite trupe în Afganistan și Irak.

Din punct de vedere al crimei organizate, reține atenția faptul că binomul Afganistan-Turcia este, fără îndoială, la momentul actual cel mai cunoscut și mai periculos tandem al drogurilor de mare risc, în special al heroinei. Afganistanul este principalul producător de opiacee (deținând în 2007 o pondere de 92% din producția mondială de profil) și are un cuvânt greu de spus în economia ilicită mondială.

În regiunea extinsă a Mării Negre, conflictele etnice, societățile post-conflictuale și devastarea economică reprezintă aceleași condiții de confruntări întâlnite în Orientul Mijlociu extins.

De asemenea, amenințările din regiunea Mării Negre își au originea atât în exterior cât și în interior, cele mai importante dintre aceste fiind:

- intensificarea influenței geopolitice a instituțiilor internaționale și a altor state care, în încercarea de a-și rezolva diferendele și de a-și satisface propriile interese ajung să le ignore pe cele locale;
- incapacitatea regională de a crea noi structuri și mecanisme eficiente de întărire a securității și apărării, precum și incapacitatea instituțiilor internaționale de a veni cu soluții eficiente și coerente în cazul unor conflicte acute;
- instabilitatea politică națională observată într-o serie de state din regiune;
- competiție regională externă și internă pentru căile de transport și acces la resursele energetice din regiunea caspică³.

Organizațiile voluntare internaționale (mai degrabă ilegale) devin mai active în special atunci când anumite păți ale regiunii rămân în afara controlului membrilor legitimi – statele – ai comunității internaționale. Domeniile lor de expertiză pornesc de la terorism și introducerea frauduloasă a armelor de distrugere în masă până la prostituție și trafic de persoane, iar agențiile lor, ca și narcoticele și armele pe care le exportă, reprezintă un real pericol pentru Europa, SUA și întreaga lume.

² *Idem.*

³ Ioana Monica ILIE, *Amenințări și oportunități la Marea Neagră. Probleme de securitate în regiunea extinsă a Mării Negre*, Lucrare de masterat, Academia de Studii Economice, București, 2006, pp.41-42.

Așa cum răspunde Sergei Konoplyov (*Directorul Programului de Securitate la Marea Neagră și al Programului de Securitate SUA-Rusia, în cadrul Universității Harvard*) într-un interviu prezentat de Supliment la Pulsul Geostrategic 109, „Zona Extinsă a Mării Negre este deja parte din interesul de a considera această regiune nu doar una de litoral estic, ci care să includă și Caucazul și țări ca Azerbaidjan și Moldova, fără ieșire la mare”⁴.

Pe de altă parte, interesele Rusiei sunt evidente în zonă: Belarus-ul și Ucraina sunt statele slave ce desăvârșesc unitatea slavă, zona de influență pan-slavistă, simbolul vechiului Imperiu. Totuși, originea comună nu este suficientă pentru a șterge memoria ucrainenilor despre foametea și pauperitatea la care a fost damnată în epoca stalinistă. Moldova reprezintă avanpostul rus la Uniunea Europeană, iar Georgia (Caucazul) este avanpostul Mării Negre și traiectul conductelor de livrări de energie către Europa, alături de Belarus.

În context, Moscova a utilizat diplomația energetică pentru a supune și a „pedepsi” ecourile pro-occidentale ale vecinilor. Invitația pe care aceștia au adresat-o UE și NATO au fost percepute ca ostile la Moscova. Replica a constatat în sistarea livrărilor de hidrocarburi către vecinii ostili, și chiar ducerea la îndeplinirea prognozelor. Tactica a fost una de succes pe termen scurt, întrucât Europa a somat statele victimizate la reconsiderarea poziției, în timp ce tonalitatea vis-a-vis de furnizor este una docilă, sfătuind, cel mult, Moscova la o regândire de poziții și sugerând o remediere a litigiilor. Europa vedea prin aceasta o amenințare directă la securitatea energetică europeană.

Intervenția în Georgia a fost una de amploare, și cu implicații multiple. Războiul de cinci zile care a supus regimul de la Tbilisi a fost o declarație răspicată că Rusia nu va asista tacit la expansiunea NATO în zona ei de influență, însă a relevat slăbiciunile sale militare, lipsa de coeziune a atacului, armamentul de generație desuetă.

În privința Ucrainei, putem afirma că acest litigiu ruso-ucrainean este unul de fond; pozițiile Ucrainei sunt intransigente în ceea ce privește flota Mării Negre, baza militară de la Sevastopol (simbolul cruciadei ruse în Ucraina), posesiunea Crimeei.

Belarus-ul se află într-un mariaj formal cu Moscova. La 26 mai, 1995 a fost încheiată Uniunea Vamală Rusia-Belarus, la 2 aprilie, 1996 a fost creată Uniunea Republicilor Suverane, iar la 2 aprilie, 1997 a luat ființă Uniunea Rusia-Belarus. În pofida acordurilor, există disensiuni în plan practic. Ca exemplu, declarațiile Belarusului sunt departe de a fi pozitive față de Kremlin, iar în privința republicilor separatiste osetine, Belarus nu a recunoscut independența Abhaziei și Osetiei.

În tot acest timp, majoritatea locuitorilor din Balcani își arată pesimismul față de viitorul ce îi așteaptă punându-și încrederea în aderarea la Uniunea Europeană, fapt relevă inclusiv de un sondaj Gallup dat publicității, pe 2 iulie 2012, de către agenția Reuters.

Potrivit sondajului, principalele motive de pesimism sunt sărăcia, șomajul, lipsa de încredere în politicieni și teama de posibile conflicte în viitor. În aceste

⁴ <http://www.ingepo.ro/materiale/485>.

condiții, aproape o treime din tinerii din țările participante la sondaj ar dori să plece din țară.

2. Reprezentarea securității în regiunea Mării Negre

Conflictele interetnice continuă să reprezinte un motiv de preocupare pentru locuitorii din Balcani: 41% dintre macedoneni sunt de părere că în următorii cinci ani va mai exista un astfel de conflict în regiune, ca și 18% dintre sârbi și 15% dintre muntenegreni. Circa 27% dintre macedoneni se așteaptă ca acest conflict să aibă loc chiar în țara lor.

Cei mai pesimiști s-au dovedit a fi etnicii albanezi din Kosovo, 73% dintre ei afirmând că viața în străinătate ar fi cu siguranță mai bună. Urmează macedonenii, cu 68%, muntenegrenii și sârbii, cu 52%.

Bulgarii, care au devenit cetățeni UE anul acesta, sunt cei mai optimiști, doar 35 la sută preferând să lucreze în străinătate. Locuitorii Croației, probabil următorul stat care va adera la UE, s-au arătat la rândul lor destul de optimiști, numai 38% apreciind că în străinătate le-ar fi mai bine.

În privința situației economice, doar 11% dintre macedoneni și 15% dintre sârbi, muntenegreni și bulgari au calificat-o drept bună. Ușor mai optimiști în această privință sunt croații și albanezii, cu 17% și respectiv 18% dintre opinii.

Toți participanții la sondaj au afirmat că principala problemă care trebuie reglementată pentru a stimula dezvoltarea este corupția, urmată de libera circulație a bunurilor și persoanelor și de aderarea la UE⁵.

De altfel, întreaga regiune caucaziană are îndreptată asupra sa privirile analiștilor politici care nu încetează să facă previziuni asupra aspectelor de ordin militar, politic sau al resurselor din această zonă, în special din Caucazul de Sud. Importanța acestei regiuni este dată, în mod special de competiția dintre trei principali actori: Rusia, SUA, Turcia, la care se mai adaugă Iranul și Israelul⁶. „Primăvara arabă și mai ales ultimele evoluții din Siria, programul nuclear iranian, dar și situația din Caucaz, sunt numai câteva din problemele geopolitice actuale în care Turcia are și poate juca un rol important”⁷.

Dintre toți actorii menționați, Turcia poartă cea mai mare răspundere pentru situația din Siria. Semnificativ în acest sens este numărul mare a refugiaților din Siria, aproximativ 13.500 de oameni ce s-au retras în regiunile Hatay, Gaziantep și Şanhurfa.

În privința situației din Siria, Turcia joacă și poate juca în continuare un rol foarte important, iar pozițiile adoptate până acum de Ankara pot fi apreciate ca fiind deosebit de echilibrate și precaute. Reține atenția că întreaga zona orientală a fost și este recunoscută pentru tradiția pe care o poartă în situațiile de conflict. Astfel, se poate vorbi de state mari, cu oarecare influență, ca și Turcia, Iran, India, Afganistan, însă istoria a demonstrat că un focare de conflict în areal a determinat, de cele mai

⁵ http://www.divers.ro/documentar_ro?wid=37456&func=viewSubmission&sid=7492.

⁶ <http://www.ingepo.ro/materiale/553/editorial-la-pulsul-geostrategic-124>.

⁷ <http://www.ingepo.ro/materiale/529/punct-de-vedere-la-118>.

multe ori, reacții în lanț în perimetru. Elementul de adversitate regional pleacă de la diferențele cultural-regionale, opunând musulmanii arabilor sau evreilor.

De asemenea, potrivit lui L. Karl Brown, regiunea a fost, permanent, un *sistem penetrat*, supus unui nivel ridicat de intervenție externă, ceea ce a alimentat, în funcție de interesele terților, ostilitatea arabo-israeliană. Aceasta s-a datorat resurselor considerabile de petrol și așezării geografice, la confluența intereselor NATO (prin Turcia), Rusiei, Chinei și, mai nou, UE.

Războiul din Iraq-2003 a fost maniera SUA de a demonstra Rusiei că nu țin cont de ambițiile sale de lider mondial și de mare putere, atrăgând divergențe din partea Moscovei, dar și din partea UE. Cu toate acestea, Rusia nu s-a implicat în reglementarea conflictului, lăsând această misiune Germaniei și Franței. Neajunsul Rusiei produs de conflictul iraqian consta în faptul că instabilitatea regională aducea cu sine pierderea datoriei de câteva miliarde de dolari a Irakului față de Moscova și a contractelor economico-militare între ruși și regimul Hussein. În 2004, Moscova a anulat 90% din datoria externă și a promis investiții de patru miliarde de dolari pentru reconstrucția țării. Rusia a condamnat intervenția americană, erijându-se în apărător al cauzei arabe.

În 2003, Rusia a participat la Organizația Conferinței Islamice, în virtutea moștenirii musulmane de la fosta URSS. A obținut, în 2005, statusul de observator al OCI⁸.

În relația cu Israel, Rusia are o bună cooperare antiteroristă, serviciile secrete israelite pregătind un număr de spioni ruși în instituțiile și spiritul proprii. În 2006, Rusia a găzduit o întrevedere cu liderii Hamas pentru a negocia poziția de forță (chiar și soft) a Rusiei, moment intens criticat de SUA și statele UE.

Relația cu Iran este una cu totul deosebită; continuând linia Elțin, Rusia a ales să livreze Teheranului armament și tehnologie nucleară și balistică, în ciuda reacțiilor ostile ale SUA, UE și Israelului. Discursul Rusiei este echilibrat; Lavrov și Putin au cerut Teheranului o mai mare transparentă în dosarul nuclear – și totuși, a susținut în Consiliul ONU, G8 și OCS cauza iraniană, subliniind că experimentele și demersurile nucleare⁹ ale Iranului sunt strict industriale. Rusia a investit în Iran pentru construirea reactorului nuclear de la Bușrer și inițiază negocierile pentru construirea altor reactoare. Politica Moscovei vizează și apropierea energetică; se observă că Rusia a fost și „răsplătită” în acest sens prin acordarea accesului la un bazin petrolifer iranian (care a fost vizat de proiectul Nabucco al Uniunii Europene). Cooperarea ruso-iraniană s-a materializat și pe palierul submarine, echipamente industriale. În 2001, acestea au semnat Pactul de Cooperare Civilă și Militară, prin care se reglementa problema destinației civile-militare a instalațiilor nucleare iraniene de îmbogățire a uraniului.

Mai mult, Rusia a invitat Iranul să participe ca observator al OCS, prefigurându-se și o eventuală aderare la organizație. Aliații importanți regionali ai Rusiei (chiar și circumstanțiali) sunt Siria, Iran, dar a orientat eforturi și către Israel.

⁸ H. Carrere d'ENCAUSSE, *URSS a murit, trăiască Rusia!*, București, Editura Artemis, 2010.

⁹ <http://www.cadranpolitic.ro/?p=2844> accesat la 7 iulie 2011.

Cel mai important de reținut este faptul că în timp ce Rusia încearcă să dezvolte relația economică cu Turcia, Alianța Nord Atlantică pune accent pe înzestrarea armatei din această țară, renunțând chiar și la unele datorii de ordin financiar înregistrate pe parcursul cooperării, toate acestea creionând portretul unui lider regional de statutul celor două mari puteri.

În aceeași ordine de idei, nu greșim dacă afirmăm că SUA și NATO „s-au mutat” în așa zisul *Orient Mijlociu Mare*, inclusiv în România, Bulgaria, Caucaz.

Concluzii

Lumea de astăzi trece printr-o perioadă de transformări fundamentale, care îi va determina dezvoltarea și configurarea generală a relațiilor dintre cei mai importanți jucători în următorul deceniu. Deși similară cu precedentele perioade-cheie, de această dată, poate fi descrisă ca „haos ordonat”. Deci, acum putem vedea dimensiunile „mișcărilor tectonice” ale sistemelor globale și regionale, așa-numitele „cutremure” periodice. Este dificil de prezis durata exactă a acestei perioade, dar cel mai probabil, respectivul proces va continua până la sfârșitul deceniului în curs, atunci când configurația de bază a noului sistem va fi în cele din urmă cristalizată și ferm stabilită.

Complexitatea acestei perioade constă în faptul că procesul de schimbare a balanțelor globale impune schimbarea matricei socio-economice, în care au loc schimb diferite pentru mult mai mult timp. Există o concurență sporită între cei mai importanți jucători din geopolitica globală, atât între ei, cât și pentru cele mai valoroase resurse (în acest caz, cele naturale joacă rolul principal). Foarte des, acest lucru duce la o situație de „război al tuturor împotriva tuturor”, în care regula principală este „fără reguli”.

Creșterea importanței regiunii Mării Negre este determinată de potențialul rutelor de tranzit, în special a conductelor pentru transportul resurselor energetice din zona caspică și Asia Centrală și este, în același timp, în apropierea zonelor de interes special pentru Statele Unite (Balcani, Orientul Mijlociu și Asia Centrală). Pentru accesul la resurse energetice sunt în competiție parteneri noi, dar și vechi, puteri regionale de nivel 2 și 3, precum și cei globali (SUA), care întrebuințează toată gama instrumentelor de putere pentru promovarea intereselor specifice.

În condițiile actuale, globalizarea și regionalizarea sunt laturi ale aceluiași proces: ceea ce se întâmplă în Asia Centrală și în Caucaz, precum și în jurul Mării Negre, afectează în mod direct marile puteri, pentru că, granițele lor nu mai constituie obstacole de netrecut pentru terorismul global, pentru efectele lipsei de protecție și măsurilor de reabilitare a mediului.

Desigur că securitatea energetică nu este amenințată doar de terorism, tulburări politice, conflicte armate, piraterie ci este vulnerabilă și la uragane, inundații, cutremure sau la distrugerii provocate de „mâna omului”.

Bibliografie:

1. ASMUS, Ronald D.; DIMITROV, Konstantin; FORBRIG, Joerg, *O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre*, București: Editura IRSI, 2004;
2. CHIFU, Iulian, *Decizia de securitate în Republica Moldova*, București: Editura Curtea Veche, 2009;
3. D'ENCAUSSE, H. Carrere, *The USSR is dead, long live Russia!*, Bucharest: Ed. Artemis, 2010;
4. ILIE, Ioana Monica, *Amenințări și oportunități la Marea Neagră. Probleme de securitate în regiunea extinsă a Mării Negre*, Lucrare de masterat, București: Academia de Studii Economice, 2006;
5. LITEANU, Traian; ONIȘOR, Constantin; MIHALACHE, Veronica, *NATO. Securitate integrată*, București: Editura A.N.I, 2006;
6. SARCINSCHI, Alexandra; DINU, Mihai, *Crize și instabilitate în Europa*, București: Ed. UNAp., 2010;.
7. VOCILĂ, Andrei, <http://andreivocila.wordpress.com/2010/09/20/mediul-de-securitate-in-zona-extinsa-a-Marii-Negre>.

SUBSISTEM SOFTWARE PENTRU ADMINISTRAREA LA DISTANȚĂ A UNUI ECHIPAMENT CRIPTOGRAFIC

Gheorghe GUIMAN*
Daniel HRIȚCU**
Ionuț RĂDOI***

Rezumat: Scopul sub-sistemului propus în aceasta prezentare este de a permite administrarea la distanță a unui echipament criptografic care asigură servicii de criptare/decriptare situat între nivelele rețea și transport ale modelului OSI. Ideea administrării la distanță a echipamentelor de rețea nu este nouă și a apărut ca o necesitate datorită numărului mare de astfel de echipamente și a numărului mare de parametri funcționali care trebuie configurați pentru acestea. Efortul dezvoltării unor astfel de sisteme de administrare a condus și la apariția unor protocoale și standarde care să permită interconectarea echipamentelor și sistemelor de la producători diferiți. Baza dezvoltării acestor sisteme este astăzi asigurată de protocolul Simple Network Management Protocol Version 3 (SNMPv3) care definește o nouă arhitectură și introduce caracteristici de securitate la nivel de mesaj (confidențialitate și integritatea pachetelor, autentificarea surselor mesajelor), autorizare și controlul accesului la servicii și informații. Arhitectura propusă de SNMPv3 este de asemenea flexibilă permițând coexistența simultană a mai multor modele de securitate. Lucrarea se axează în principal pe prezentarea arhitecturii sub-sistemului software, modelului de securitate ales și câteva considerații generale despre implementare.

Cuvinte-cheie: software, subsistem, echipament criptografic, SNMPv3.

1. Introducere

1.1. Arhitectura unui sistem pentru administrarea la distanță a echipamentelor de rețea

Arhitectura unui sistem pentru administrarea la distanță a echipamentelor de rețea conține 4 componente esențiale: echipamentele administrate, agenții software care rulează de obicei chiar pe echipamentele administrate, un sistem de management constituit din aplicații software care rulează pe o stație de lucru și un protocol de comunicație între agenții software și sistemul de management.

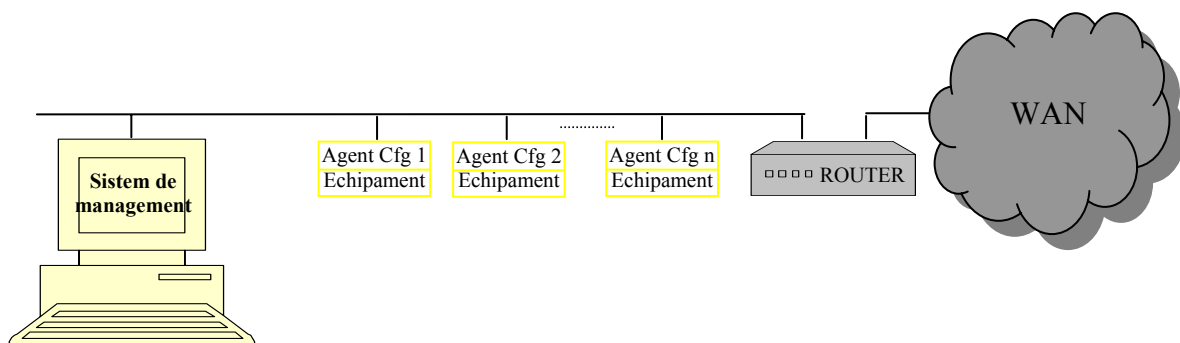

Figura nr. 1 - Arhitectura unui sistem pentru administrarea echipamentelor de rețea

* CP II, inginer, Agenția de Cercetare pentru Tehnică și Tehnologie Militară – ACTTM, România.

** Locotenent inginer, Agenția de Cercetare pentru Tehnică și Tehnologie Militară – ACTTM, România.

*** Inginer, Agenția de Cercetare pentru Tehnică și Tehnologie Militară – ACTTM, România.

Administrarea se face de la o stație de lucru prin intermediul unui sistem de management care schimbă mesaje cu agenții care acționează ca interfețe între echipamentele de rețea și sistemul de administrare. Tipurile de mesaje, conținutul informațional, succesiunea acestora, sunt descrise de protocolul SNMPV3.

1.2. Protocolul SNMPV3

Protocolul SNMPV3 (Simple Network Management Protocol) este standardul care guvernează comunicarea între sistemul de management și agenții echipamentelor de rețea.

Descris în modul cel mai simplu SNMP este un protocol de tipul cerere/răspuns. Sistemul de management transmite o cerere către un sub-sistem software care rulează pe dispozitivele de gestionat iar acesta transmite un răspuns. Suplimentar un sub-sistem poate transmite asincron sistemului de management informații de stare. Această funcționare este implementată prin definirea unui set de operații după cum urmează: GET, GET-NEXT, RESPONSE, SET, TRAP, GET-BULK, INFORM. Cererile pentru executarea acestor operații precum și datele asociate sunt transmise sub forma unor mesaje care conțin diverse câmpuri așa este prezentat în Figura nr. 2 și Figura nr. 3.

Versiune mesaj	ID mesaj	Lungime maximă mesaj	Flag-uri mesaj	Model securitate	Parametri securitate	PDU + informații context
----------------	----------	----------------------	----------------	------------------	----------------------	--------------------------

Figura nr. 2 - Structura header-ului SNMPV3

Context		Tip PDU	Câmpuri			
ID	Nume	GET, GET-NEXT, SET, TRAP, INFORM	ID cerere	0	0	variabile (OID) + valori
ID	Nume	GET-BULK	ID cerere	Număr de variabile (primele în listă) cu o singură valoare	Număr de variabile (după primele în listă) cu valori multiple	variabile (OID) + valori
ID	Nume	RESPONSE	ID cerere			variabile (OID) + valori

Figura nr. 3 - Structura PDU a SNMPV3

Câmpul denumit variabile este constituit în realitate de o listă de identificatori (OID) și valorile asociate acestora. Fiecare variabilă identificată prin OID este unică și este definită într-o bază de informații standardizată numită MIB (Management Information Base) pe baza căreia se face translatarea șirurilor numerice OID într-o denumire (etichetă) standard, care poate fi citită de om, a acelei variabile (obiect). Pentru a face eficientă căutarea etichetei unui OID, mulțimea de OID-uri este structurată ierarhic sub formă de arbore (ex: 1.3.6.1.2.1.....), pe nivelul cel mai de jos se află variabilele, nivelul imediat superior fiind un grup.

Carența versiunilor anterioare ale SNMPV3 o constituie lipsa securității în transmiterea informațiilor, singurul element fiind o trivială autentificare pe baza șirului de caractere din câmpul “Community” care acționa ca o parolă. Protocolul SNMPV3 corectează această deficiență prin introducerea unor caracteristici de securitate care acționează la nivelul pachetelor SNMP și la nivelul controlului accesului la informațiile MIB:

- *User-based Security Model (USM)* - descrie modul cum se face autentificarea (pe baza algoritmului MD5, SHA) și criptarea/decriptarea (pe baza algoritmului 3DES, AES) pachetelor SNMP;
- *View-based Access Control Model (VACM)* - controlează tipul de acces la un anumit obiect MIB

Raportat la modelul OSI SNMPV3 este un protocol de tip aplicație situat deasupra nivelului transport așa cum este arătat în Figura nr. 4.

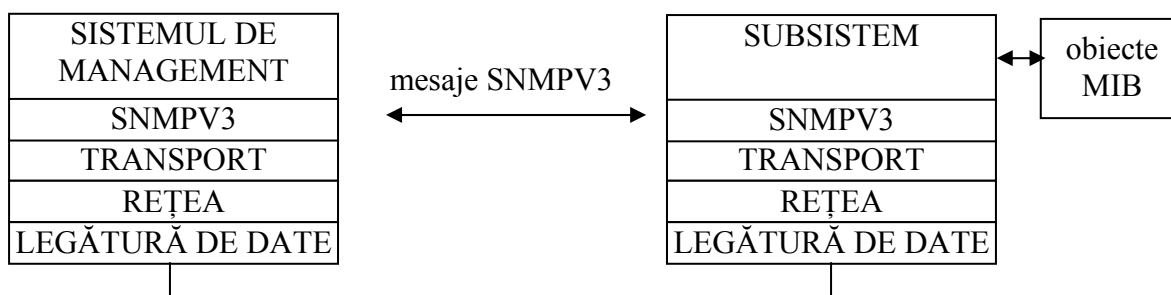

Figura nr. 4 - SNMP și arhitectura OSI

Pachetul SNMPV3 este încapsulat într-o datagramă UDP ca în Figura 5, sistemul de management folosind portul UDP 161 pentru a transmite cereri și a recepționa date și portul UDP 162 pentru a recepționa evenimente și alarme de la subsistem. În Figura 5 se poate observa că porțiunea PDU + context este criptată și întregul pachet SNMPV3 este autentificat.

DATA LINK	IP	UDP	SNMPV3 Header	SNMPV3 PDU + context
			Autentificat	
				Criptat

Figura 5 - Structura unui pachet SNMPV3 încapsulat

2. Arhitectura funcțională a sub-sistemului

Arhitectura funcțională a sub-sistemului prezentată în Figura nr. 1 este formată din diverse blocuri care implementează arhitectura funcțională și de rețea a protocolului SNMPV3 după cum urmează:

- Nivelul hardware este reprezentat de controlerul de rețea;
- Drivere reprezintă o componentă software special dezvoltată pentru programarea și accesul la controlerul de rețea. Nivelul hardware și driverele controlerului de rețea implementează nivelul legătură de date din modelul OSI;
- Pe nivelul rețea sunt implementate serviciile de bază IPV4 cum sunt ARP, IP, ICMP;

- Pe nivelul transport sunt implementate serviciile protocolului UDP;
- Modulul procesare mesaje:
 - filtrează mesajele în concordanță cu nivelul de securitate, modelul de securitate, modelul de procesare, implementate;
 - prepară pentru transmisie mesajele în concordanță cu modelul de procesare, nivelul de securitate, modelul de securitate implementate;
 - înregistrează pentru statistici caracteristicile mesajelor recepționate, transmise;

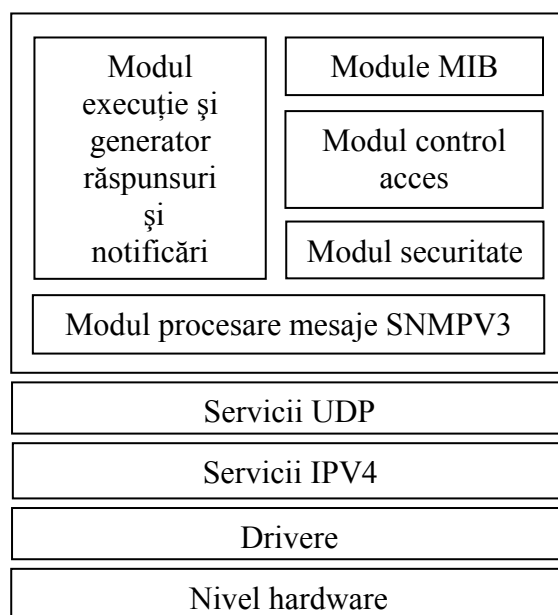

Figura nr. 6 - Arhitectura funcțională a subsistemului

- Modulul de securitate implementează modelul “*User-based Security Model*” (USM) descris de specificațiile protocolului în RFC 3414 și RFC 3826. Prin acest model de securitate protocolul adaugă caracteristici esențiale de securitate pentru mesajele schimbate de entitățile SNMP prin medii necontrolate: integritatea, autentificarea originii și confidențialitatea mesajelor. Pentru îndeplinirea acestora au fost alese metodele HMAC-SHA-96 (integritate, autentificare) și CFB128-AES-128 pentru confidențialitate;

- Modulul de control al accesului la obiectele MIB implementează modelul „*View-based Access Control Model*” (VACM) descris în RFC 3415. Controlul accesului apare în cererile de citire și scriere a obiectelor MIB precum și în notificările care se transmit unui sistem de management. Scopul modului este de a verifica dacă un anumit tip de acces este permis asupra unui anumit obiect (sau instanță) pentru un anumit sistem de management.

- Modulul de execuție și generator de răspunsuri și notificări implementează două din tipurile de aplicații descrise de RFC 3413 “*Command Responder Applications*” și “*Notification Originator Applications*”:

- execută operațiile cerute prin mesajele de tip SNMP “Read-Class” și/sau „Write-Class” și generează răspunsurile corespunzătoare
- monitorizează dispozitivul criptografic pentru diverse condiții și evenimente și generează mesaje de tip “Notification-Class”

Executarea operațiilor cerute și generarea răspunsurilor și notificărilor sunt condiționate de aplicarea serviciilor și restricțiilor implementate de modulul de securitate și modulul de control al accesului.

- Blocul de module MIB implementează următoarele module MIB:
 - setul (MIB-II parțial) esențial de variabile specifice dispozitivelor de rețea de tip TCP/IP descris de RFC 1213 : *system, interfaces, ip, icmp, tcp, udp, snmp*;
 - MIB privat pentru managementul variabilelor specifice dispozitivului criptografic;
 - MIB privat pentru managementul sistemului de securitate și acces;

Componente implementate pe nivelurile legătură de date, rețea și transport sunt comune și echipamentului de criptare.

4. Considerații legate de implementare

Sub-sistemul pentru managementul la distanță al dispozitivului criptografic este în curs de implementare pe o platformă hardware de dezvoltare de tipul XILINX ML507 cu procesor Power PC 440. Serviciile de rețea până la nivelul transport (comune și echipamentului criptografic) sunt asigurate de o librărie (lwIP-1.3.0) care implementează protocolul TCP/IP, completată și modificată corespunzător.

Componentele software care implementează protocolul SNMPV3 au fost dezvoltate folosind limbajul de programare C.

5. Arhitectura unui sistem pentru administrarea de la distanță a unui echipament criptografic

Arhitectura sistemului pentru administrarea la distanță a echipamentelor criptografice este prezentată în Figura nr. 7.

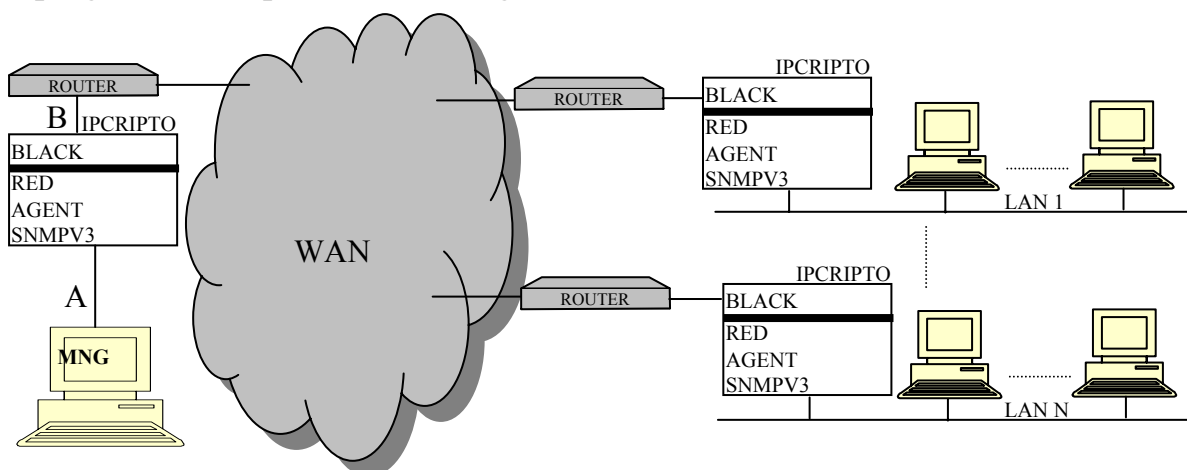

Figura nr. 7 - Arhitectura unui sistem pentru administrarea la distanță a echipamentelor criptografice

În Figura nr. 7 se pot identifica următoarele componente:

- stația de management pe care rulează aplicația software prin care operatorul realizează managementul la distanță și local;
- echipamentul criptografic IPCRIPTO care include 2 interfețe de rețea (WAN către rețele la distanță și LAN către rețeaua locală) și sub-sistemul software SNMPV3 prin intermediul căruia se realizează managementul;
- infrastructură tipică de rețea pentru transportul pachetelor de date: routere, echipamente WAN etc.;
- rețele locale pentru care se asigură comunicația criptată prin echipamentele IPCRIPTO.

Analizând Figura nr. 7 se pot observa următoarele caracteristici importante:

- în punctul A situat în rețeaua locală stației de management structura pachetului SNMPV3 este cea prezentată în Figura 5;
- în punctul B situat după echipamentul criptografic IPCRIPTO (în rețeaua WAN) întreg pachetul SNMPV3 este criptat și autentificat suplimentar de echipamentul criptografic (de asemenea adresa IP a stației de lucru este ascunsă);
- mai mult, datorită introducerii echipamentului criptografic, aplicații pentru managementul la distanță bazate pe versiuni anterioare ale protocolului SNMP (V1, V2) pot gestiona la distanță echipamente (situate în LAN1, ... LANn) în condiții de securitate îmbunătățită mesajele fiind criptate și autentificate de echipamentul criptografic.

Concluzii

Ideea managementului la distanță a echipamentelor de rețea nu este nouă dar aduce beneficii substanțiale reducând costurile de administrare prin eliminarea necesității deplasării la locațiile echipamentelor, administrare și control centralizat, posibilități de automatizare. Introducerea cerințelor de securitate, începând cu versiunea a treia a protocolului SNMP, a transformat serviciul de management la distanță într-un serviciu de încredere prin asigurarea confidențialității și integrității mesajelor și autentificarea originii. În concluzie orice echipament de rețea, inclusiv unul criptografic, trebuie să implementeze un astfel de serviciu.

Bibliografie:

1. *RFC 3411 - An Architecture for Describing Simple Network Management Protocol (SNMP) Management Frameworks;*
2. *RFC 3412 Message Processing and Dispatching for the Simple Network Management Protocol (SNMP);*
3. *RFC 3413 Simple Network Management Protocol (SNMP) Applications;*
4. *RFC 3414 User-based Security Model (USM) for version 3 of the Simple Network Management Protocol (SNMPv3);*
5. *RFC 3415 View-based Access Control Model (VACM) for the Simple Network Management Protocol (SNMP);*

6. *RFC 3826 The Advanced Encryption Standard (AES) Cipher Algorithm in the SNMP User-based Security Model;*
7. *RFC 1213 Management Information Base for Network Management of TCP/IP-based internets: MIB-II.*

ORGANIZAREA ACTIVITĂȚILOR PERSONALULUI MILITAR PE BAZA FUNDAMENTELOR ERGONOMIEI

*Dr. Tania STOEAN**

Rezumat: Considerăm că este necesar a analiza impactul reprezentat de această tânără știință identificată ca element definitoriu în structura activităților de management a personalului. Amploarea teoretică a ergonomiei și-a regăsit aplicabilitatea cu generozitate în sectorul de activitate definit de aria militară.

Cuvinte cheie: ergonomie, activitate lucrativă, sector de activitate.

Ergonomia este considerată ca fiind „știința adaptării locurilor de muncă la caracteristicile lucrătorilor”¹. Ergonomia – știința organizării locurilor de muncă potrivit cerințelor instituției, capacităților și capabilităților angajaților – a fost dintotdeauna în atenția managerilor.

Ergonomia este o știință a organizării muncii în funcție de condițiile de mediu, de cerințele postului și de posibilitățile reale de implementare. Are în vedere identificarea și utilizarea acelor procese care să permită să minimizeze efortul depus concomitent cu maximizarea efectului dorit, raționalizarea consumurilor și creșterea calității serviciilor sau produselor, în general, a efectelor finale ale muncii.

Americanii utilizează termenul de **inginerie a factorilor umani**, concomitent cu cel de **ergonomie**. Europeanii, cu excepția bulgarilor (care întrebunțează termenul de **antropotehnică**) și de germani (care folosesc termenul de **știința muncii – Arbeitswissenschaft**), utilizează generic termenul de **ergonomie**.

În aceste momente nu există o definiție unanim acceptată a conceptului de **ergonomie**. Aurel Manolescu², citându-l pe Maurice de Montmollin (care a publicat, în 1986, la editura La Découverte din Paris, lucrarea L’Ergonomie), arată că, în lume, există „două mari curente complementare care caracterizează ergonomia”:

- ergonomia utilizează științele pentru ameliorarea condițiilor de muncă;
- ergonomia reprezintă studiul efectiv al muncii în vederea ameliorării acesteia.

Primul curent s-a dezvoltat îndeosebi în Statele Unite ale Americii, iar cel de al doilea curent pe continentul european. Atât cele două curente de opinie cât și toate definițiile agreeate de autori situează în plan central individul în corespondență cu mediul.

Ergonomia poate fi privită ca o știință a efectului sau a rezultatului muncii omului, concretizată în creșterea productivității, dar și ca o știință a ameliorării efortului depus de individ în cadrul activităților lucrativă.

* **Asistent universitar, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, tania_stoean@yahoo.com.**

¹ MANOLESCU A., *Managementul resurselor umane*, Ediția a patra, Editura Economică, București, 2003, p. 89, citat din De CENZO, A. DAVID, P. Stephen ROBBINS, *Personnel/Human Resource Management*, Englewood Cliffs, Prentice Hall, 1988, p. 7, 603 și 604.

² MANOLESCU A., *Managementul resurselor umane*, Ediția a patra, Editura Economică, București, 2003, p. 99.

Din acest motiv, ergonomia se constituie, deopotrivă, pe o dimensiune multidisciplinară și pe una interdisciplinară, întrucât întrebuințează, pentru a-și defini scopul și obiectul o paletă foarte largă de domenii conexe.

Modelul pluridisciplinar al ergonomiei ar putea fi reprezentat astfel:

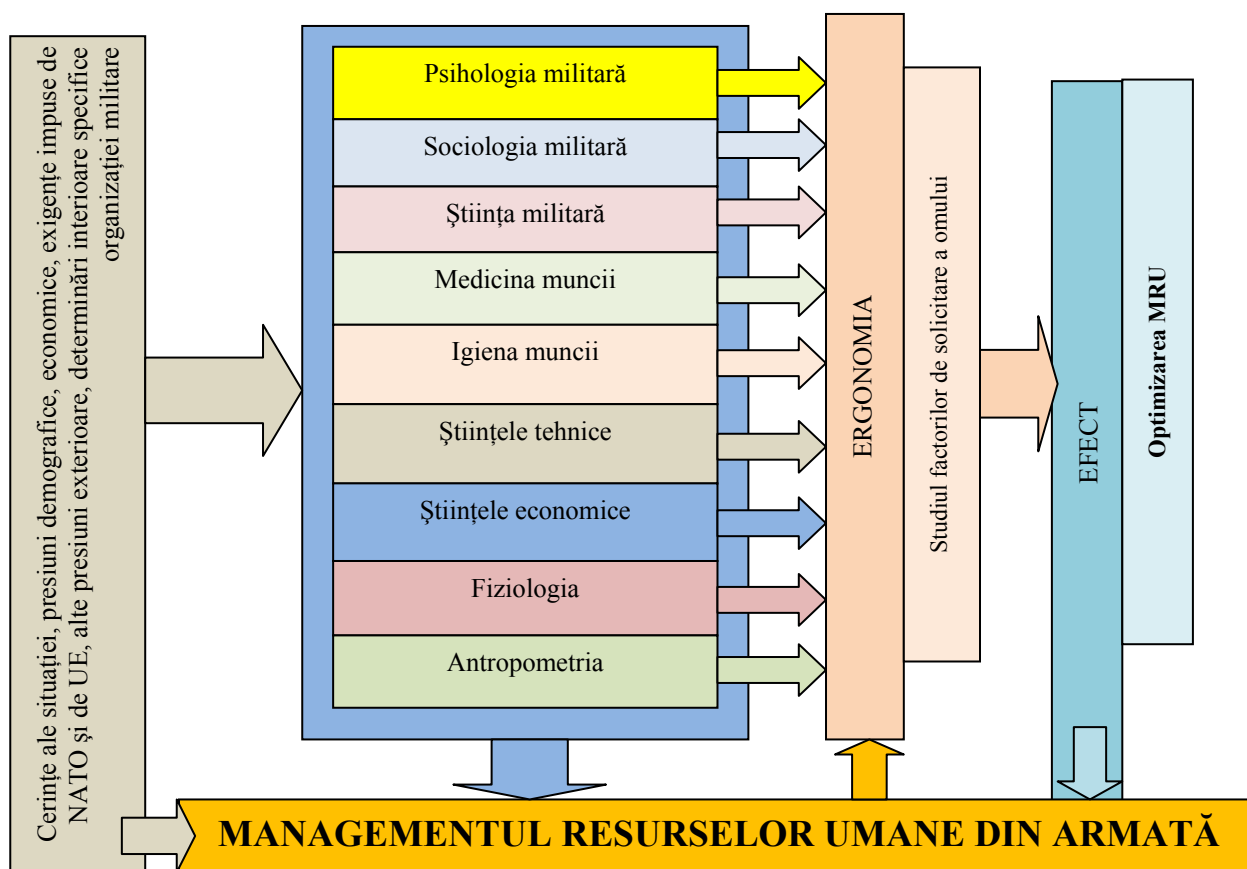

Figura nr. 1 – Un model pluridisciplinar al ergonomiei

Ergonomia pluridisciplinară este o construcție radială, cu efecte complexe. În același timp ergonomia bazată pe o dimensiune pluridisciplinară este una de tip flexibil dar, în același timp, pasiv. Se prezintă ca o interfață între domeniul științelor (medicină, psihologie, sociologie, fiziologie, antropometrie, igiena muncii, științele tehnice etc.) și activitatea desfășurată de individ având menirea de a o îmbunătăți. Scopul final îl constituie „mărirea longevității profesionale și biologice”³.

Cel mai adesea, se constituie într-un instrument al calității actului managerial, dar, în același timp, prin intermediul efectelor multiple și complexe pe care le produce, poate deveni o modalitate indirectă (ca interfață) de optimizare a managementului resurselor umane. Este, însă, un suport foarte important, indispensabil chiar, întrucât definește cerința științifică în acțiune concretă, ajutând la optimizarea efortului și la creșterea eficienței acțiunii umane, fiind cu alte cuvinte, un generator de capabilitate. Această capabilitate este condiționată de evoluția mentală a indivizilor, de progresul tehnic și științific. Cu siguranță știința a evoluat, mentalitatea umană a evoluat, ceea ce înseamnă progres. Datorită acestui concept am asistat la

³ Ghe. POPA, Ș. POPESCU, A. DOROBANȚ, *Ergonomie. Aplicații în domeniul militar*, Editura Militară, București, 1981, p. 19.

evoluții spectaculoase în evoluția obiectelor. Cauza acestor modificări de parametri calitativi a fost determinată de competiția între organizații, de cererea utilizatorilor, de dorința de crea obiecte silențioase.

O altă abordare de arhitectură a ergonomiei o reprezintă sinteza. Există un tip de ergonomie definită pe intersecția domeniilor științelor enunțate. Considerăm aceasta ca fiind o ergonomie activă, a cărei funcție principală este aceea de a optimiza. Astfel, ergonomia activă este o modalitate de conducere a sistemelor și proceselor acțiunii umane la o formă minimală care poate asigura cel mai înalt grad de eficiență.

În instituția militară impactul revoluției tehnologice a produs transformări substanțiale și în ceea ce privește solicitarea personalului de la toate eşaloanele, dar îndeosebi a celor care încadrează comandamentele și unitățile luptătoare.

Apreciem că există solicitări profesionale care se manifestă, în toate armele și specialitățile din organizația militară, precum și în toate compartimentele, pentru toate posturile și pentru toate funcțiile. De exemplu, pentru un ofițer care lucrează într-un comandament de mare unitate sau într-un stat major, solicitarea profesională a evoluat, în principiu, astfel:

NC	Caracteristicile solicitării	Elaborarea empirică și transmiterea documentelor de conducere	Elaborarea tipizată și transmiterea documentelor de conducere	Elaborarea standardizată și transmiterea documentelor de conducere	Folosirea sistemelor C4 (Comandă, Control, Comunicații Computere) și a rețelei în elaborarea și transmiterea documentelor de conducere
1	Forța (elaborarea manuală)	☐ ☐ ☐	☐ ☐	☐	☐
2	Energia (consumul de energie)	☐ ☐ ☐	☐ ☐	☐	☐
3	Îndemânarea (priceperea)	☐ ☐ ☐	☐ ☐	☐	☐
4	Observația	☐ ☐	☐ ☐	☐	☐
5	Atenția	☐ ☐	☐ ☐	☐ ☐	☐ ☐
6	Rezistența la monotonie	☐	☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐
7	Stresul (responsabilitate)	☐	☐	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐

Tabelul nr.1- Solicitarea profesională

Un alt exemplu ar fi cel cu privire la conceperea și redactarea unui ordin de operații care a impus, cel mai adesea, un consum ridicat de energie și de timp. Uneori, la documentele necesare declanșării unei operații, se lucra timp îndelungat ceea ce conducea, adesea, la epuizarea fizică a personalului comandamentului. Odată cu apariția documentelor tipizate, cu introducerea sistemelor de comunicații digitale, cu standardizarea și echiparea corespunzătoare a sistemelor C4 (Comandă, Control,

Comunicații, Computere), activitatea ofițerului de stat major a cunoscut transformări radicale, accentul trecând pe elaborarea unor variante posibile ale cursului acțiunii, pe planificarea detaliată, pe analizarea și cunoașterea efectelor.

Managementul activității de stat major s-a deplasat semnificativ spre latura creativă, pentru găsirea celor mai potrivite soluții, în funcție de scopurile fixate, dar și de efectele previzibile. Personalitatea ofițerului din comandament a crescut, cultura organizațională specifică statului major a evoluat, importanța procesului de concepere a cursului acțiunilor și de asigurare complexă a acestuia a crescut, activitățile de rutină au fost trecute pe seama mașinii, iar personalul care desfășoară activități în statul major își regăsește din ce în ce mai mult vocația de „inginerie” tactică, operativă sau strategică.

Concluzii

Fără un suport ergonomic puternic, fără sprijinul direct sau indirect, integrat sau particular al științelor fundamentale enunțate, dar și al experienței acumulate în procesul de pregătire a armatei, în teatrele de operații, în modernizarea instituției, managementul resurselor umane nu poate fi altceva decât o încercare empirică de soluționare a unor probleme organizatorice și de relații interumane.

Particularizând, afirmăm că ergonomia este o știință a optimizării activităților lucrative. De aceea managementul resurselor umane este, din ce în ce mai mult, o știință, o experiență și o artă de asamblare și integrare a resursei inteligente, creative, în sisteme dinamice și complexe, coerente și consistente de exprimare și punere în valoare a vocației, capacității și capabilității umane, în folosul ființei umane, devenirii societății omenești și civilizației umane.

Opinez că ergonomia este unul dintre cele mai eficiente instrumente de optimizare a managementului resurselor umane și, în același timp, un efect al unui foarte bun act managerial.

Bibliografie:

1. BURLEA ȘCHIOPIU, A., *Relația om-calculator. Considerații ergonomice*. Craiova: Editura CERTI, 1999.
2. ROȘCA, C. (coordonator), BURLEA ȘCHIOPIU, A., *Dicționar de ergonomie*, Craiova: Editura CERTI, 1997.
3. POPA, Ghe., POPESCU, Ș., DOROBANȚ, A., *Ergonomie. Aplicații în domeniul militar*, București: Editura Militară, 1981.
4. MANOLESCU, A., *Managementul resurselor umane*, Ediția a patra, București: Editura Economică, 2003.
5. SPERANDIO, J.C., *L'Ergonomie du travail mental*, Collection de Psychologie Appliquée. Paris: Masson, 1984.
6. LEFETER, V., MANOLESCU, A., DEACONU, A., *Ergonomie*, București: Editura Economică, 2010.
7. <http://www.nclabor.com/osha/etta/indguide/ig9.pdf>.

EFECTELE APLICĂRII SANCTIUNILOR DISCIPLINARE ÎN ORGANIZAȚIA MILITARĂ

*Dr. Tania STOEAN**

Rezumat: Rolul acestei lucrări este, în primul rând, de a clarifica anumite aspecte privind modul de raportare al șefului/comandantului în luarea unei decizii cu efect disciplinar, dar și de a reliefa posibilele riscuri, disfuncții sau erori ce pot apărea ca urmare a aplicării/neaplicării corecte a sancțiunii disciplinare.

Cuvinte-cheie: disciplină, sancțiune, infracțiune, responsabilitate personală și profesională.

Din cele mai vechi timpuri, coerciția, sub toate formele sale, a reprezentat o modalitate de reglare sistemică, de corectare a devianțelor de la norme, legi și regulamente; zicerile populare „frica păzește bostanul” sau „bătaia e ruptă din rai” au relevanță atât la nivelul celulei familiei, cât și în cultura organizațională a tuturor structurilor, indiferent de nivelul ierarhic. Astfel, cutumele bătrânilor, orice formă și tip de contract social, lege sau regulament de orice natură au inserate în conținut prevederi care vin să întărească prin sancțiuni sau pedepse, încălcările de la normele acceptate inițial.

Prin esența sa, armata este o instituție care se bazează pe respectarea întrutotul a tuturor prescripțiilor care reglementează activitatea specifică, disciplina și ordinea guvernând orice activitate, indiferent de nivelul de angrenare sau reprezentare. În acest sens, societatea civilă asociază organismul militar cu noțiunile de onoare, demnitate, respect, loialitate, responsabilitate, sacrificiu și respect al legii. Imaginea individului îmbrăcat în haine cazone devine un factor de echilibru, de încredere, de respect și de apartenență la națiune.

Regulamentele prevăd moduri de acțiune clare și concise în toate împrejurările în care se poate regăsi militarul; este prevăzut modul în care se echipează, locul în care se odihnește, aspecte privitoare la alimentație, drepturile și obligațiile care îi dau individualitate în organizație sau în exteriorul ei. „Toate aceste reguli se subordonează unei cerințe fundamentale - *asigurarea ordinii și disciplinei militare*”¹.

În general, conștiința formată a militarului este suficientă pentru a canaliza individul pe traseul corect al unei conduite ireproșabile; alteleori, din păcate, datorită unor cauze obiective sau subiective, intervenția șefului/comandantului este absolut necesară în îndreptarea unor stări de fapt sau de drept. Necesitatea menținerii climatului specific impune luarea unor măsuri de îndreptare, de coerciție, asupra acelor militari care se abat de la normalitatea organizațională.

În instituția militară rolul disciplinei a fost consemnat, în principal, ca un mijloc de atragere a răspunderii membrilor săi în eventualitatea comiterii unei abateri

* *Asistent universitar, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, tania_stoean@yahoo.com.*

¹ Gheorghe NISTOREANU (coordonator), Vasile DOBRINOIU, Alexandru BOROI, Ilie PASCU, Ioan MOLNAR, Valerică LAZĂR, *Dreptul penal – partea specială*, Editura Europa Nova, București, 1999, p. 617.

de la cutumele prestabilite. Disciplina² trebuie înțeleasă și ca un mijloc prin care membrii unei comunități respectă un act normativ care implică o stare de armonie în disonanță totală cu starea de anarhie, conflictogenă. De cele mai multe ori disciplina a fost înțeleasă ca un act de educare la nivel de micro-comunitate sau de macro-comunitate, dacă ne raportăm la arealul național.

În ceea ce privește disciplina impusă de regulamentele militare, acestea sunt prevăzute în reglementări juridice de ordin intern, dar cu impact deosebit în legislația națională, de pildă în Codul penal se prezintă un capitol important dedicat infracțiunilor³ comise atât de cadrele militare cât și de personalul civil. Sub incidența acestui act normativ deosebit de important se regăsesc următoarele fapte: absența nejustificată, dezertarea, încălcarea de consemn, insubordonarea, lovirea superiorului, lovirea inferiorului, punerea în mișcare a acțiunii penale, capitularea, părăsirea câmpului de luptă, zborul neautorizat etc. Actul normativ menționează delictele săvârșite de personalul civil printre care se evidențiază sustragerea de la recrutare, neprezentarea la încorporare etc.⁴

Măsura de stipulare în cuprinsul Codului penal a unor posibile fapte care intră sub incidența infracțiunilor săvârșite de cadrele militare sau civile a fost posibilă datorită numeroaselor fapte săvârșite, cu consecințe deosebit de grave asupra statului, organizației și individului.

Au fost identificate mai multe tipuri de sancțiuni pentru persoanele care nu se încadrează în limitele de disciplină impuse precum mustrarea verbală, mustrarea scrisă, avertisment etc.

De cele mai multe ori măsurile impuse determină apariția unor situații mai puțin agreate de cei care sunt beneficiarii unor astfel de măsuri. Se pot evidenția diverse situații cu impact negativ care, în cele mai frecvente situații, reprezintă cauza care a declanșat indisciplina respectivului militar. De regulă, actul de indisciplină se găsește în situație de interdependență cu activitatea desfășurată.

În acest sens am încercat să identificăm factorii care influențează negativ efectul sancțiunii disciplinare:

- factori decizionali:

- exercitarea defectuoasă a actului de comandă;
- lipsa de experiență;
- inconsecvență în luarea deciziei de sancționare;
- necunoașterea legislației în vigoare;
- necunoașterea personalului din subordine;
- lipsa de transparență organizațională;
- lipsa de fermitate și exigență;

² Disciplina (DEX) - *1. totalitatea regulilor de conduită și de ordine obligatorii pentru membrii unei colectivități; supunere a membrilor unei colectivități față de dispozițiile date de conducere etc. ◇ spirit de ordine, deprindere cu o ordine strictă. 2. ramură a unei științe; domeniu, specialitate.*

³ Infracțiune (DEX) - *Faptă care prezintă pericol social, constând în încălcarea unei legi penale, în săvârșirea, cu vinovăție, a unei abateri de la legea penală, și care este sancționată de lege.*

⁴ *Legea 140/1996 privind Codul Penal, Partea specială, Titlul X Infracțiuni contra capacității de apărare a României, Infracțiuni săvârșite de militari, Infracțiuni săvârșite de militari sau de civili, Infracțiuni săvârșite de civili, art.331-361.*

- promovarea unui sistem motivațional incorect;

- **factori executivi:**

- a) nerespectarea întocmai a legilor și regulamentelor militare;
- b) necunoașterea normelor care reglementează domeniul de activitate;
- c) lipsa de profesionalism;
- d) neasumarea răspunderii pentru faptele săvârșite;
- e) nivelul de trai.

Rolul șefului/comandantului este esențial în realizarea climatului disciplinar la nivelul structurii; în acest sens, datorită factorilor mai sus menționați, pot apărea erori semnificative în proiectarea unui sistem corect privind autoritatea militară.

Discutând despre conceptul de *disciplină* se impune a prezenta modalitatea prin care aceasta se împlinește, și anume *autoritatea managerială*. Prevalând înțelesul semantic vom înțelege cadrul de manifestare: personal și profesional.

Autoritatea profesională este conferită de ansamblul cunoștințelor profesionale pe care un individ le posedă și le exercită. Putem aprecia că nu este suficient a poseda o pregătire destoinică în profesia pe care ne-am ales-o. Adesea, această formă de manifestare este necesar a fi dublată de carisma individului, întărită de principialitatea și de consecvența asumată.

Autoritatea personală este acordată prin concursuri profesionale sau prin numiri în funcții. Există situații când un individ posedă suficientă autoritate personală dar nu deține o autoritate profesională recunoscută. Idealul, este acela de a cumula autoritatea personală cu autoritatea profesională. Acesta este angajatul de succes. Astfel de circumstanțe nu vor cauza incidente care să impună eventuale sancțiuni disciplinare.

În general, în momentul în care optează pentru cariera militară, individul acceptă aprioric rigorile specifice. Astfel, putem vorbi de un „nou-născut” care are deja, într-o formă primară, ideea disciplinei militare. De asemenea, rolul testelor psihologice este și acela de a identifica personalitățile incompatibile cu cariera militară și de a alege subiectul în funcție de cerințele sistemice. Aceste premise sunt pozitive și ar trebui să genereze o selecționare viabilă cu efecte pozitive din toate punctele de vedere. Totuși, realitatea demonstrează că sunt situații, și nu puține, în care personalul militar, în toate etapele formării și devenirii sale, devine subiectul încălcării normelor sistemului în care a intrat, săvârșind o gamă largă de abateri disciplinare și nu numai.

În acest sens, având în vedere cele mai sus menționate, e normal să ne întrebăm care sunt cauzele care determină transformarea individului în generator de „probleme de disciplină”:

- a) selecția defectuoasă; datorită unor motivații obiective sau subiective, nu de puține ori, intră în sistem, indivizi care sunt incompatibili cu viața militară;
- b) formatori neprofesioniști, nemotivați, coruptibili;
- c) absența motivației în carieră-promovarea, uneori, a incompetenței, „nepotism”;
- d) absența unui model profesional;

e) rolul familiei, societății civile.

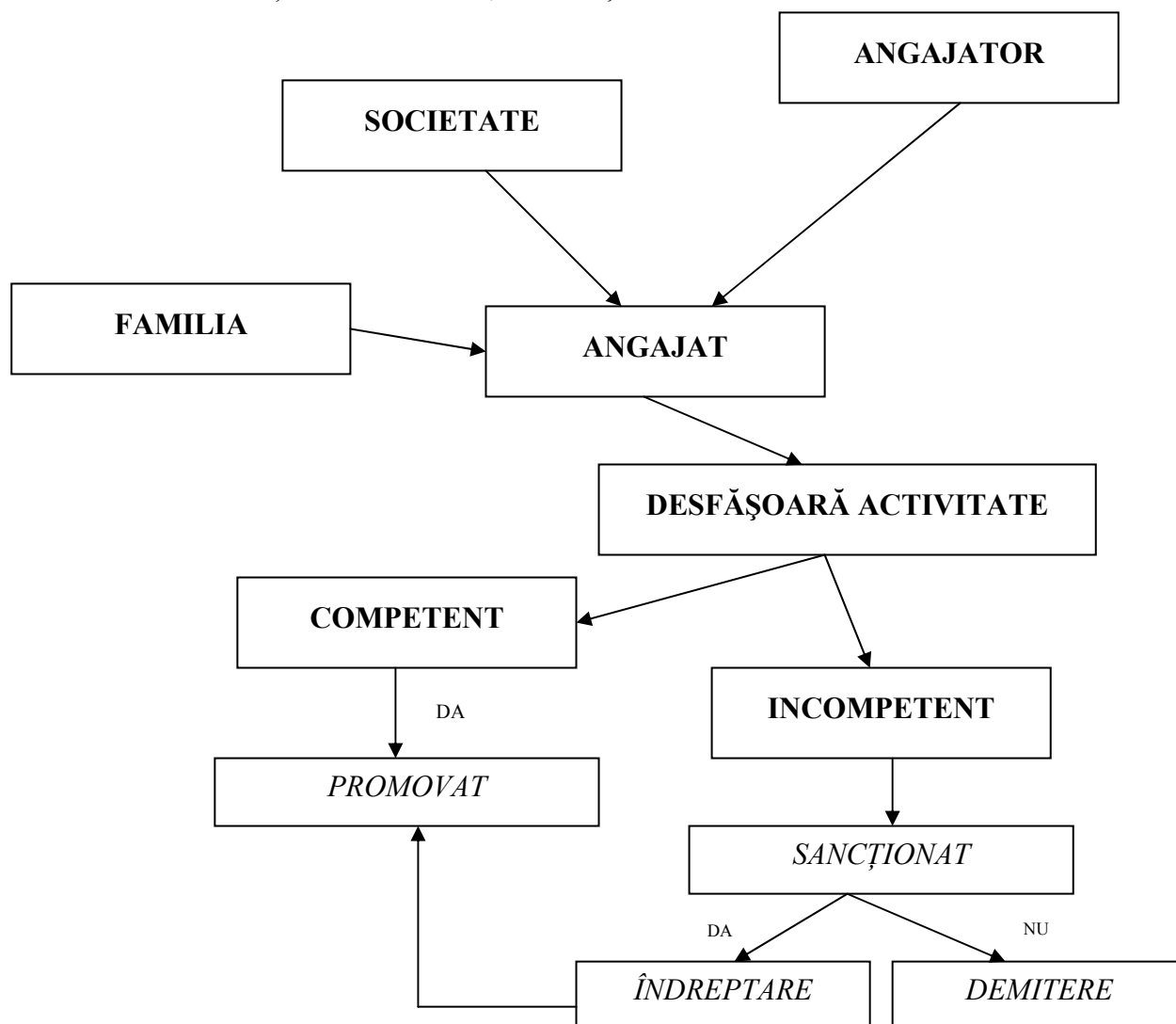

Figura nr. 1 - Rolul individului în desfășurarea actului profesional

Combaterea actelor de indisciplină se poate efectua prin destructurarea factorilor cauzatori. În principal, la nivel de microstructură până la nivel de macrostructură este recomandată coabitarea profesională. Este necesară medierea stărilor conflictogene încă de la primele semne ale apariției unui astfel de semnal. Apreciez că un rol semnificativ în diminuarea stărilor de stres și de indisciplină îl dețin șefii/comandanții în principal prin atitudinea cu care reușesc să disimuleze acte dăunătoare întregului colectiv. Existența unor grupări în cadrul aceleiași microstructuri determină apariția partizanatului sau a subiectivismului din partea superiorilor în tratarea corectă a deficiențelor semnalate.

Prin natura sa omul este menit să răspundă solicitărilor cu prioritate în situațiile care presupun prezența unui mijloc de coerciție: imperativul din tonalitatea vocii, diverse măsuri de constrângere, controlul social și profesional, reamintirea măsurilor de pedeapsă în caz de necoabitare etc. Este greu de crezut că, omul de astăzi poate înțelege și poate agree exprimarea elegantă, cu atât mai mult într-un mediu cazon.

Aceasta este principala motivație pentru care au fost realizate regulamente: de ordine interioară, de disciplină militară, de deontologie și etică profesională, etc. În sprijinul punerii în practică a măsurilor executorii privind abaterile disciplinare au fost stabilite organisme cu rol de constatare.

Nerespectarea deontologiei profesionale, a eticii morale, sunt acțiuni menite să aducă prejudiciu însemnat profesionistului cât și organizației. Sunt multiple situațiile în care un individ care își desfășoară activitatea într-o instituție este și membru al unui organism profesional este sancționat atât de instituția în care activează cât și de organismul profesional care i-a eliberat certificatul de liberă practică (de exemplu un psiholog). Sancțiunile pe care organismul profesional le poate lua sunt măsuri simple sau extrem de dificile pentru practician care merg până la excluderea din profesie. În acest sens se poate înțelege că dacă organismul profesional i-a retras sprijinul profesional excluzându-l din profesie nu mai poate practic profesia respectivă în instituția în care lucrează. Codul Muncii⁵ actualizat prevede specificații concrete în acest sens în capitolul referitor la încetarea de drept a contractului individual de muncă prin art. 56 lit. g) *de la data retragerii de către autoritățile sau organismele competente a avizelor, autorizațiilor ori atestărilor necesare pentru exercitarea profesiei*; cât și la lit. h) *ca urmare a interzicerii exercitării unei profesii sau a unei funcții, ca măsură de siguranță ori pedeapsă complementară, de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești prin care s-a dispus interdicția.*

Nu trebuie omise situațiile prin care stările conflictogene și, implicit, de indisciplină apar ca urmare a lipsei de respect față de un individ care se situează pe un grad sau pe o treaptă profesională inferioară și care deține și exprimă opinii. Dreptul la liberă exprimare pentru toți cetățenii țării este un act consimțit prin *Constituție*, indiferent de nivelul de pregătire profesională, vârstă, experiență etc. Astfel, art.23 alin.(1) și (2) prevăd *„Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credințelor și libertatea creațiilor de orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public, sunt inviolabile. Cenzura de orice fel este interzisă”*.⁶ Așadar, exprimarea unei opinii nu înseamnă a impune reguli, a stabili pârghii sau linii directoare.

În concluzie, putem afirma că *„organizarea unui proces de lucrativ implică respectarea unor reguli sau norme de conduită de către participanții la munca în grup”*⁷. Astfel, disciplina muncii trebuie înțeleasă nu doar prin prisma obligației contractuale, ci și prin natura relațiilor sociale, iar aplicarea sancțiunilor disciplinare în cadrul răspunderii disciplinare trebuie văzută ca un mijloc corectiv benefic.

Bibliografie:

1. ****Codul penal, Codul de procedură penală*, Editura Hamangiu, 2011;
2. ****Constituția României*, 2003;

⁵ *Legea nr. 40/2011 pentru modificarea și completarea Legii nr. 53/2003 — Codul Muncii*, art.56 - Cazuri de încetare de drept a contractului individual de muncă.

⁶ *Constituția României*, 2003.

⁷ Constantin BELU, *Dreptul muncii – ediție revăzută și adăugită*, Editura Universitaria, Craiova, 2005, p. 224.

3. ****Legea 140/1996 privind Codul Penal, Partea specială, Titlul X Infrațiuni contra capacității de apărare a României;*
4. ****Legea nr. 40/2011 pentru modificarea și completarea Legii nr. 53/2003 — Codul Muncii;*
5. ****Legea nr.53/2003 - Codul Muncii;*
6. BELU Constantin, *Dreptul muncii – ediție revăzută și adăugită*, Craiova: Editura Universitaria, 2005;
7. COJOCARU Dragoș, *Infrațiuni contra capacității de apărare*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1975;
8. <http://www.revistaclipa.com/4587/2010/11/vitralii/arta-de-a-retrai-istoria>;
9. NISTOREANU Gheorghe (coordonator), DOBRINOIU Vasile, BOROI Alexandru, PASCU Ilie, MOLNAR Ioan, LAZĂR Valerică, *Dreptul penal – partea specială*, București: Editura Europa Nova, 1999.

CADRUL JURIDIC DE COOPERARE INTERNAȚIONALĂ ÎN DOMENIUL PROTECȚIEI CIVILE

*Dr. Constantin IORDACHE**
*Ioan NIȚICĂ***

Rezumat: În condițiile unui mediu de securitate plin de provocări la adresa securității umane, pusă în pericol de riscurile și amenințările de natură militară sau datorate terorismului, de riscurile naturale, tehnologice sau biologice, cu efecte pe arii tot mai extinse, cooperarea în domeniul protecției civile între organizațiile internaționale, bazată pe un cadru juridic bine articulat și instrumente specializate, constituie soluția succesului pentru protecția vieții, bunurilor materiale, valorilor culturale și mediului. Ca în toate domeniile ce țin de securitatea internațională, și în acesta, ONU are rolul determinant în obținerea unei sinergii a eforturilor organizațiilor internaționale, între care cele ale NATO și UE sunt cele mai consistente.

Cuvinte-cheie: protecție civilă, afaceri umanitare, urgențe civile, mecanism de protecție civilă, instrument de protecție civilă.

Introducere

Mediul internațional de securitate are în centru securitatea individului uman, ca punct de referință în întreaga evoluție a societății. De aceea, atunci când viața individului uman a fost amenințată de riscurile naturale, de cele datorate activităților umane sau de conflictele militare, au fost identificate măsuri de protejare, care, pe măsura dezvoltării societății și sporirii riscurilor și amenințărilor, au fost instituționalizate sub denumirea generică de *protecție civilă*.

Influența puternică și determinantă a fenomenului de globalizare asupra mediului de securitate are un impact semnificativ și asupra protecției civile, din fericire unul pozitiv.

O manifestare a fenomenului de globalizare în domeniul protecției civile o constituie adoptarea legislației internaționale în domeniul umanitar, cu referiri la problematica apărării vieții, valorilor culturale și bunurilor, precum și apariția organizațiilor internaționale cu rol în asigurarea protecției civile.

Un aspect deosebit de important al globalizării în domeniul protecției civile îl constituie asistența furnizată de organizațiile internaționale cu atribuții în acest domeniu, bazată pe cooperarea și sprijinul reciproc dintre acestea.

Având în vedere rolul unic la nivel internațional al ONU, de prim actor în menținerea păcii și securității internaționale, precum și statutul euroatlantic al țării noastre, în analiza cadrului juridic de cooperare internațională în domeniul protecției civile vom face referire la instrumentele ONU, NATO și UE pentru realizarea protecției civile, precum și la mecanismele cooperării dintre aceste organizații.

* *Colonel profesor universitar, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.*

** *Colonel doctorand în „Științe militare și informații”, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.*

1. Instrumente ale ONU pentru realizarea activităților protecției civile

Principalele instrumente ale ONU care contribuie la realizarea protecției civile – protecția vieții, bunurilor, valorilor culturale și a mediului – vizează menținerea păcii, prevenirea proliferării nucleare, ajutorarea victimelor conflictelor armate, eliminarea minelor antipersonal, reducerea efectelor dezastrelor naturale, protecția mediului, prevenirea epidemiilor și interzicerea substanțelor toxice.

Operațiunile ONU de menținere a păcii au evoluat, de la trimiterea de personal neînarmat sau purtând arme ușoare între cele două forțe armate aflate în conflict, la o abordare multidimensională a acestora care a început să includă tot mai multe elemente non-militare, pentru a asigura durabilitatea păcii, în special în conflictele armate interne. Astfel, sunt avute în vedere cooperarea cu organizațiile regionale și protejarea civililor în fața conflictului, evidențiind astfel faptul că activitățile de protecție civilă trebuie avute în atenție în orice situație de conflict armat.

Sediul materiei în ceea ce privește protejarea civililor în conflictele armate interne este reprezentat de *Rezoluția Consiliului de Securitate nr. 1296 din 19 aprilie 2000* care prevede, ca misiuni de protecție civilă, deminarea, prevenirea producerii epidemiilor și asigurarea asistenței umanitare.

Prin *Rezoluția nr. 1674 din 28 aprilie 2006*, Consiliul de Securitate cere tuturor părților implicate în conflicte armate să respecte și *Convențiile de la Geneva din 1949* și *Protocoalele adiționale din 1977 privind protecția victimelor conflictelor armate*, precum și dreptul războiului prevăzut în *Convențiile de la Haga din 1899 și 1907*.

Prevenirea proliferării nucleare este una dintre misiunile Agenției Internaționale pentru Energie Atomică (IAEA) care, prin intermediul sistemului său de control, verifică respectarea de către state a angajamentelor asumate, prin *Tratatul de neproliferare a armelor nucleare* și acordurile similare, de a folosi materialele și instalațiile nucleare numai în scopuri pașnice.

O contribuție importantă la protecția victimelor conflictelor armate și a celor ale situațiilor de urgență revine, Înalțului Comisariat pentru Refugiați al Națiunilor Unite (UNHCR). Acesta întocmește, pentru fiecare dintre țările în care își va îndeplini misiunile, un *plan de operații (Country Operations Plan)* în care sunt stipulate, clar și concis, obiectivele și prioritățile ajutorului umanitar de furnizat. Aceste planuri de operații includ și o *inventariere a nevoilor* de ajutor și a parteneriatelor, existente sau necesare, cu alte agenții ONU, organizații internaționale sau ONG-uri.

Un alt actor important al ONU în domeniul umanitar, care asigură îndeplinirea unor misiuni de protecție civilă în situații de urgență, este Biroul Națiunilor Unite pentru Coordonarea Afacerilor Umanitare (UNOCHA/OCHA). Acțiunea OCHA are la bază un cadru strategic ce asigură îndeplinirea la timp a sarcinilor umanitare, în conformitate cu mandatul ce-i este încredințat.

Un pilon de bază al cadrului strategic al OCHA este constituit de *parteneriate*. Acestea vizează lărgirea coaliției pentru acțiuni umanitare multilaterale. Scara și sfera de aplicare a provocărilor globale necesită lucrul împreună, în moduri noi, cu parteneri noi. Parteneriatul a fost întotdeauna parte integrantă a eforturilor OCHA.

Unul dintre cele mai importante instrumente ale OCHA pentru acordarea sprijinului în situații de urgență este *Sistemul Națiunilor Unite pentru Evaluare și Coordonare în Caz de Dezastre* (UNDAC) care are rolul de a asigura ONU capacitatea de a sprijini un stat membru afectat de o situație de urgență și de a asigura cooperarea între nivelurile de răspuns statal, regional și internațional. UNDAC asigură ONU nevoile de informații imediate și calificate pe timpul primei faze a situațiilor de urgență cu debut brusc și coordonarea ajutorului internațional spre nivelul național și/sau direct în zona afectată de dezastru. UNDAC poate desfășura echipe și experți oriunde în lume, în foarte scurt timp de la notificare (12-24 de ore). În caz de cutremure, echipele UNDAC sunt mandatate să înființeze *Centrul de coordonare a operațiunilor în teren* (OSOCC) pentru a sprijini coordonarea Echipelor de căutare și salvare urbană (USAR), conform conceptului „*Consolidarea efectivă și coordonarea asistenței internaționale privind căutarea și salvarea urbană*”, adoptat prin Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 57/150 din 16 decembrie 2002.

Un instrument operațional al ONU în domeniul protecției civile este și *Grupul consultativ internațional de căutare și salvare* (INSARAG), o rețea de țări expuse dezastrelor și țări care asigură sprijin în caz de dezastre, precum și de organizații dedicate *căutării și salvării urbane* și coordonării operaționale în teren, înființat în 1991 la inițiativa echipelor internaționale SAR (căutare și salvare) care au acționat la cutremurul din Armenia din 1988.

Pentru a se asigura participarea internațională și coordonarea echipelor de căutare și salvare, ONU a decis ca secretariatul INSARAG să funcționeze în cadrul *Secțiunii de suport a coordonării în teren* a OCHA, Sucursala din Geneva.

INSARAG a creat o rețea mondială de echipe de căutare și salvare urbană (USAR), a dezvoltat ghidul specific și un sistem de clasificare a echipelor USAR și este mandatată să facă pregătirea pentru intervenția în situații de urgență și răspunsul mai eficiente și, prin urmare, să salveze mai multe vieți, să reducă suferința și să minimalizeze consecințele negative, să îmbunătățească cooperarea între echipele internaționale USAR care lucrează în clădirile prăbușite, să promoveze activitățile menite să îmbunătățească pregătirea echipelor USAR în țările expuse dezastrelor, acordând prioritate țărilor în curs de dezvoltare, să dezvolte proceduri și sisteme de cooperare eficientă între echipele USAR care cooperează la acțiuni internaționale, precum și să întocmească proceduri specifice și ghiduri de bune practici.

Având în vedere experiența acțiunilor umanitare și participarea a numeroase agenții, organizații și tipuri de structuri la astfel de misiuni, ONU a creat un cadru al coordonării dintre civili și militari. *Coordonarea civili-militari în acțiunile umanitare ale ONU* (UN-CMCoord) facilitează dialogul și interacțiunea între actorii civili și militari, esențiale pentru protejarea și promovarea principiilor umanitare, pentru a evita concurența, a reduce inconsecvența și, atunci când este cazul, a urmări obiective comune.

UN-CMCoord este un cadru care îmbunătățește o mai largă înțelegere a acțiunilor umanitare și ghidează actorii politici și militari înspre o mai bună susținere a acestei acțiuni. UN-CMCoord este esențială în situațiile de urgență complexe și în

mediile cu risc ridicat, pentru a facilita accesul ajutorului umanitar, a proteja civilii și pentru a asigura securitatea personalului organizațiilor umanitare.

Una dintre misiunile de protecție civilă desfășurate de ONU este *deminarea*, a cărei coordonare este în sarcina *Serviciului ONU pentru Deminare* (UNMAS), înființat în anul 1997 prin comasarea și reorganizarea Unității de deminare din Departamentul pentru operațiuni de menținere a păcii (DPKO) și Unitatea de deminare a OCHA. UNMAS are un rol unic în misiunile de menținere a păcii, dar și în cele umanitare și în îndeplinirea acestuia execută scoaterea și distrugerea minelor terestre și a elementelor explozive rezultate în urma războiului, marcarea zonelor minate, educarea populației cu privire la riscurile la care se expune și la comportamentul preventiv care trebuie adoptat pentru a evita pericolul, asigură asistență medicală și socială pentru victime, desfășoară campanii pentru renunțarea la producția, comerțul, transportul și folosirea minelor, dar și pentru drepturile persoanelor mutilate și, de asemenea, sprijină țările pentru a-și distruge stocurile de mine antipersonal, conform *Convenției asupra interzicerii folosirii, depozitării, producerii și transportului minelor antipersonal și asupra distrugerii lor*, intrată în vigoare la 1 martie 1999.

Cel mai important instrument operațional al ONU în ceea ce privește apărarea împotriva dezastrelor – *Cadrul de acțiune 2005-2015: Dezvoltarea capacității de rezistență a națiunilor și comunităților în fața dezastrelor*, cunoscut drept „*Cadrul de Acțiune Hyogo*” – a fost adoptat la *Conferința mondială privind reducerea dezastrelor*, desfășurată în perioada 18-22 ianuarie 2005, la Kobe, Hyogo, Japonia.

Cadrul de acțiune Hyogo (HFA) este primul plan care explică, descrie și detaliază ce trebuie făcut în toate sectoarele și de către toți actorii pentru a reduce pierderile cauzate de dezastre. Acesta a fost dezvoltat și convenit cu numeroși parteneri de care era nevoie pentru a reduce riscul de dezastre - guverne, agenții internaționale, experți în dezastre și mulți alții -, aducându-i într-un sistem comun de coordonare. HFA evidențiază cinci priorități de acțiune¹ oferind principiile directe și mijloacele practice de realizare a rezistenței în fața dezastrelor. Scopul său este de a reduce substanțial pierderile în caz de dezastre până în 2015, prin dezvoltarea rezistenței națiunilor și a comunităților în fața acestora. Aceasta înseamnă reducerea pierderilor de vieți și de bunuri și protejarea mediului atunci când dezastrele lovesc.

2. Protecția civilă în cadrul planificării cooperării pentru urgențe civile a NATO

În timp ce ONU își păstrează rolul principal în coordonarea ajutorului internațional în caz de dezastre, NATO oferă un cadru eficient în care resursele militare și cele civile pot fi utilizate pentru atingerea unui obiectiv dorit. Politica Alianței de gestionare a crizelor a fost adaptată în raport cu natura complet diferită a riscurilor cu care aceasta se confruntă în prezent și unul din elementele pe care se

¹ Hyogo Framework for Action 2005-2015: Building the Resilience of Nations and Communities to Disasters, *Extract from the final report of the World Conference on Disaster Reduction (A/CONF.206/6)*, International Strategy for Disaster Reduction, United Nations.

bazează este cooperarea. Având în vedere această nevoie de cooperare, planificarea pentru urgențe civile din NATO, vizează, în ceea ce privește protecția civilă sprijinul pentru autoritățile naționale în situații de urgență, sprijinul autorităților naționale pentru protecția populației împotriva efectelor armelor de distrugere în masă și cooperarea cu țările partenere în prevenirea și gestionarea dezastrelor.

Planurile pentru urgențe civile reprezintă un amplu program nemilitar de activități în cooperare, incluzând seminarii, ateliere de lucru, exerciții, cursuri de perfecționare și schimburi de informații cu un accent din ce în ce mai evident pe misiunile de protecție civilă, în special datorită creșterii în intensitate, frecvență și urmări a dezastrelor naturale.

Pregătirea pentru cazuri de dezastre și protecția populației sunt elementele comune ale majorității activităților din cadrul Parteneriatului pentru Pace în domeniul planurilor pentru urgențe civile. O atenție specială este acordată avalanșelor, accidentelor chimice, cutremurelor, inundațiilor, accidentelor nucleare și transportului de produse periculoase. În aceste activități sunt implicați toți partenerii, la diferite nivele ale administrației locale și naționale, precum și la nivelul organizațiilor neguvernamentale.

Grupul NATO pentru Transport a stabilit mecanisme de coordonare a resurselor naționale civile de transport pentru a fi utilizate de Alianță în domenii precum evacuarea în masă și evacuarea medicală. De asemenea, NATO a dezvoltat un memorandum privind facilitarea transportului transfrontalier de resurse civile vitale, accelerând și simplificând asistența internațională furnizată în caz de incident major.

Țările partenere și-au adus o contribuție semnificativă la planificarea pentru urgențe civile a NATO și la pregătirea capacităților de intervenție în caz de dezastre. Țările Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic sunt reprezentate în structurile de planificare pentru urgențe civile ale alianței și sunt implicate în activități de educație și formare profesională.

În urma summit-ului de la Riga din 2006, au fost luate măsuri pentru a spori capacitatea forțelor NATO de a sprijini eforturile de stabilizare și reconstrucție în toate fazele crizelor. Responsabilitățile principale pentru stabilizare și reconstrucție revin în mod normal altor actori precum organizațiile locale și internaționale și organizațiile nonguvernamentale. Cu toate acestea, problemele de securitate pot împiedica acești actori să-și îndeplinească responsabilitățile.

Expertiza civilă, provenind din experiența națională, poate fi solicitată în viitor pentru a asigura consilierea militarilor în contextul sprijinului pentru stabilizare și reconstrucție, în coordonare cu țara gazdă. Expertiza civilă ar putea asigura consultanță pe probleme precum reconstrucția industriei locale, rețele de transport, relansarea producției agricole, reconstrucția infrastructurii de sănătate și a celei civile de comunicații.

3. Mecanismul european de protecție civilă

Cooperarea în domeniul protecției civile în cadrul UE are la bază *Decizia Consiliului din 8 noiembrie 2007 de instituire a unui mecanism comunitar de protecție civilă (reformă) (2007/779/CE, EURATOM)* și vizează protecția populației, mediului înconjurător, bunurilor și patrimoniului cultural în situații de dezastre naturale sau tehnologice, acte de terorism, inclusiv poluări marine, produse pe teritoriul Uniunii sau în afara acestuia.

Mecanismul de protecție civilă astfel instituit constă într-o serie de *elemente și acțiuni*², care cuprind identificarea și instruirea echipelor de intervenție, activități de pregătire pentru intervenție, constituirea și trimiterea de echipe de evaluare și/sau coordonare, instituirea și gestionarea *Centrului de monitorizare și de informare (MIC)*, instituirea și gestionarea unui *Sistem comun de comunicare și informare în situații de urgență (CECIS)* pentru a permite comunicarea și schimbul de informații între MIC și punctele operaționale de contact din statele membre, dezvoltarea sistemelor de detectare și de alertă timpurie în caz de dezastre, suplimentări de transport pentru situații de urgență majora, asistență consulară s.a.

Conform CPM, statele membre furnizează, în mod voluntar, informații generale relevante cu privire la *echipele de intervenție, experții* care pot fi chemați să lucreze în cadrul *echipelor de evaluare și/sau coordonare, modulele* și alte mijloace de intervenție pe care le pot pune la dispoziție, actualizându-le prompt atunci când este necesar. Statele membre care doresc pot furniza informații și despre capacitățile militare care ar putea fi folosite prin CPM pentru asistență în domeniul protecției civile.

Statele membre trebuie să asigure transportul oportun al asistenței de protecție civilă pe care o oferă prin intermediul mecanismului. Dacă solicită, pot beneficia, în anumite condiții, de sprijinul Comisiei Europene pentru transportul forțelor și mijloacelor.

Statul membru care este afectat de o situație de urgență și anticipează o posibilă solicitare de sprijin prin intermediul CPM, notifică imediat acest fapt prin MIC pentru a permite Comisiei să informeze statele membre și să activeze serviciile competente.

Statele membre care primesc cererile de asistență prin CPM trebuie să decidă în cel mai scurt timp dacă le pot da curs și să informeze statul solicitant, direct sau prin intermediul MIC, menționând și aria de acoperire și condițiile asistenței pe care o poate acorda. În cazul în care este informat numai statul membru solicitant, acesta va informa MIC pentru a se evita suprapunerea inutilă a eforturilor.

Conducerea intervențiilor de asistență în situații de protecție civilă este responsabilitatea statului solicitant care va stabili concepția generală și sarcinile diferitelor forțe de intervenție, inclusiv a celor asigurate prin CPM. În cazul în care sunt solicitate și trimise în teren echipe de evaluare și/sau intervenție, acestea vor

² *Decizia Consiliului din 8 noiembrie 2007 de instituire a unui mecanism comunitar de protecție civilă (reformă) (2007/779/CE, Euratom)*, în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene.

facilita coordonarea între echipele de intervenție și vor asigura legătura cu autoritățile competente ale statului membru solicitant.

Intervențiile în afara teritoriului UE, în caz de situație de urgență majoră, se pot desfășura autonom sau ca o contribuție la o intervenție condusă de o organizație internațională. Dacă solicitarea de asistență este transmisă prin MIC, „*statul membru care deține Președinția Consiliului Uniunii Europene asigură coordonarea generală a intervențiilor de asistență în domeniul protecției civile, respectând rolul operațional de coordonare al Comisiei*”³.

Președinția Consiliului Uniunii Europene asigură coordonarea politică și strategică a utilizării CPM, în special când se pune problema facilitării și gestionării crizelor prin intermediul acestuia și când se solicită intervenția în afara teritoriului UE.

Coordonarea operațională a asistenței prin CPM revine Comisiei, în strânsă cooperare cu Președinția.

Cu acordul Președinției, Comisia poate să îndeplinească și alte sarcini operaționale. În strânsă cooperare cu Președinția, Comisia poate să desemneze echipele de evaluare și/sau coordonare.

Comisiei îi revine responsabilitatea instituirii normelor de punere în aplicare a CPM, privind resursele disponibile pentru intervenție, MIC, CECIS, echipele de evaluare și/sau coordonare, programul de instruire, modulele, sistemele de detectare și alertă timpurie, resursele medicale, precum și privind intervențiile pe teritoriul UE sau în afara acestuia.

La propunerea Comisiei și cu avizul Parlamentului European, Consiliul a adoptat, pe 5 martie 2007, ca manifestare a solidarității europene față de țările afectate de urgențe majore, *Decizia de instituire a unui instrument financiar de protecție civilă (2007/162/CE, Euratom)* cu scopul de a îmbunătăți eficiența reacției în caz de urgențe majore, măsurile de prevenire și pregătire pentru toate tipurile de urgențe, precum și pentru a facilita cooperarea între statele membre în domeniul protecției civile. La adoptarea deciziei, Comisia a avut în vedere principiile economiei, eficienței și eficacității, precum și faptul că asistența financiară poate fi acordată inclusiv persoanelor fizice.

Pentru realizarea protecției civile la nivelul UE, a fost instituit pentru perioada 1 ianuarie 2007 – 31 decembrie 2013 un instrument financiar de protecție civilă, cu un buget inițial de 189.800.000 euro, în temeiul căruia să se poată acorda asistență financiară, atât ca o contribuție la îmbunătățirea eficacității reacției în caz de urgențe majore, în special în contextul Deciziei 2001/792/CE, Euratom, cât și ca o contribuție la îmbunătățirea măsurilor de prevenire și pregătire pentru toate tipurile de urgență, cum sunt dezastrele naturale și cele provocate de om, actele teroriste, inclusiv terorismul cu mijloace chimice, biologice, radiologice și nucleare, precum și accidente tehnologice, radiologice și ecologice. Protecția pe care trebuie să o asigure mecanismul financiar vizează în special persoanele, dar și mediul și bunurile, inclusiv patrimoniul cultural, în interiorul sau în afara UE, luând în considerare, de

³ *Ibidem*, art. 8, pct. (2).

asemenea, nevoile specifice ale regiunilor izolate, ultraperiferice, insulare sau ale altor regiuni din UE.

Identificând o serie de probleme în funcționarea celor două mecanisme europene în domeniul protecției civile – mecanica reactivă și *ad hoc* a cooperării în materie de protecție civilă la nivelul UE limitează eficiența, eficacitatea și coerența răspunsului european în caz de dezastre; nu sunt disponibile capacități esențiale de răspuns (lacune în materie de capacitate); soluțiile limitate și procedurile anevoioase în domeniul transportului reprezintă impedimente pentru o capacitate optimă de răspuns; nivelul de pregătire din punct de vedere al formării și exercițiilor este limitat; nu există o integrare a politicilor în materie de prevenire – Comisia Europeană a depus la Parlamentul European și la Consiliul Uniunii Europene, pe data de 20.12.2011, o propunere de Decizie privind un mecanism de protecție civilă al Uniunii prin care se dorește înlocuirea Deciziei Consiliului privind mecanismul de protecție civilă și a Deciziei Consiliului privind instrumentul financiar de protecție civilă cu o Decizie care reunește cele două documente într-un singur act juridic.

Propunerea vizează: sprijinirea, coordonarea și completarea acțiunilor statelor membre în materie de protecție civilă, cu scopul sporirii eficienței sistemelor de prevenire, pregătire și răspuns în caz de dezastre naturale și provocate de om, de orice tip, în interiorul și în afara Uniunii; creșterea securității cetățenilor UE și consolidarea capacității de rezistență la dezastrele naturale și provocate de om; sprijinirea și promovarea măsurilor de prevenire a dezastrelor pentru reducerea costurilor suportate de economia UE în caz de dezastre și, în consecință, diminuarea obstacolelor care afectează creșterea economică; reducerea la minimum a impactului advers în plan social, economic și de mediu al dezastrelor care pot afecta regiunile și persoanele cele mai vulnerabile, contribuind astfel la o creștere mai sustenabilă și favorabilă incluziunii; simplificarea prin reunirea într-un singur text a dispozițiilor care privesc funcționarea mecanismului și cele care privesc finanțarea activităților din cadrul acestuia; punerea în aplicare a clauzei de solidaritate.

4. Cooperarea între ONU, NATO și UE în domeniul protecției civile

Pentru a obține o sinergie a eforturilor și a maximiza rezultatul acțiunilor de protecție civilă, a elimina sincopile în acțiunile de prevenire și de salvare, a evita dublarea eforturilor și, implicit, a costurilor, pentru a evita blocajele și reacția necorespunzătoare, precum și nemulțumirile salvatorilor și celor asistați, ONU a dezvoltat mecanisme de cooperare în domeniul afacerilor umanitare/protecției civile ce sunt respectate de toți actorii implicați în astfel de misiuni.

Cel mai important dintre acestea, dezvoltat de UNOCHA, este *Sistemul Națiunilor Unite pentru Evaluare și Coordonare în Caz de Dezastre* (UNDAC). Conform acestuia, cele mai bune rezultate ale coordonării se ating dacă aceasta este *participativă*, în sensul că trebuie să aibă la bază implicarea actorilor și consensul acestora asupra structurii și conținutului ajutorului, este *imparțială*, deci procesul de coordonare nu trebuie să favorizeze o organizație sau alta ci să identifice corect competențele acestora și a le armoniza în cadrul misiunilor, *transparentă*, bazată pe

încredere, un flux de informații partajate și un proces decizional public și onest, precum și *utilă*, în sensul de a se obține rezultatele scontate, într-un cuvânt dacă în astfel de misiuni vorbim de cooperare.

Există două niveluri de coordonare, interconectate, cel strategic și cel operațional. Coordonarea strategică urmărește atingerea scopului programului de asistență și constă în întocmirea unui plan strategic ce include sarcini și responsabilități, în conformitate cu mandatele și capacitățile organizațiilor participante. Coordonarea operațională vizează două cerințe, prima se referă la coordonarea de fond, pe zone geografice și categorii de populație, într-un mod complementar, a acțiunii actorilor umanitari iar cea de a doua se referă la asigurarea suportului comun, de securitate, logistic și de comunicații, pentru forțele dislocate în zona afectată de dezastre.

În vederea realizării coordonării operaționale în domeniul protecției civile, UNOCHA poate solicita sprijinul altor organisme ale ONU care au sarcini umanitare, astfel: Centrul de informare în probleme umanitare, Centrul întrunit de logistică al Națiunilor Unite, Departamentul pentru siguranță și securitate al Națiunilor Unite, Coordonarea civili-militari în acțiunile umanitare ale ONU, Serviciile umanitare aeriene ale Națiunilor Unite etc.

Întotdeauna, atunci când la acțiunile de asistență internațională în situații de urgență participă resurse ale ONU, NATO și UE, coordonarea se realizează de către structurile specializate ale ONU, după procedurile ONU. Astfel, conform CPM, Articolul 8, punctul (7) „*Coordonarea operațională se integrează deplin în cadrul coordonării generale asigurate de UNOCHA, când acesta este prezent, cu respectarea rolului său de conducere*” iar în cazul situațiilor de urgență majoră, produse în afara teritoriului UE, „*posibila utilizare a mijloacelor și capacităților militare în vederea sprijinirii protecției civile ar trebui să respecte principiile orientărilor relevante ale ONU*”.

Centrul Euro-Atlantic de Coordonare a Răspunsului în caz de Dezastre (EADRCC), ca instrument operațional al Comitetului de Planificare pentru Urgențe Civile (CEPC) din cadrul NATO, menține o legătură permanentă cu UNHCR, UNOCHA, UE și alte organizații implicate în efortul umanitar internațional.

Sub „*umbrela*” Organizației Națiunilor Unite funcționează Sistemul Global de Alertă și Coordonare în caz de Dezastre (*Global Disaster Alert and Coordination System – GDACS*). Acesta este un cadru de cooperare între Națiunile Unite, Comisia Europeană, manageri pentru situații de dezastru și sisteme de monitorizare a dezastrelor din lumea întreagă și își propune completarea informațiilor și înlăturarea lipsei de coordonare, imediat după producerea dezastrelor majore.

GDACS oferă acces în timp real, prin Internet, la sistemul de informații în caz de dezastre, precum și la instrumentele aferente pentru coordonare.

GDACS asigură alertarea și estimarea impactului în urma dezastrelor majore prin intermediul unui *serviciu de evaluare multi-risc a impactului dezastrelor*, administrat de Centrul Comun de Cercetare al Comisiei Europene (JRC). Pentru acest scop, JRC stabilește parteneriate științifice cu organizații care monitorizează riscurile la nivel global. Datele pertinente sunt integrate automat în GDACS.

O activitate importantă desfășurată de GDACS o constituie elaborarea standardelor și liniilor directoare pentru schimbul de informații în caz de dezastre internaționale. De asemenea, GDACS oferă managerilor pentru situații de dezastru din întreaga lume o platformă de coordonare în timp real „*VirtualOSOCC*” (<http://vosocc.gdacs.org>).

GDACS coordonează crearea și difuzarea de hărți și imagini prin satelit în caz de dezastre. Acest serviciu este facilitat de Institutul pentru Formare și Cercetare al Națiunilor Unite (UNITAR) și Programul de Aplicații Operaționale prin Satelit (UNOSAT). Hărțile relevante sunt integrate în mod automat în *VirtualOSOCC*. La fel, prognozele meteo detaliate sunt furnizate rapid, la cerere, de către *SARWeather* (*Search and Rescue Weather*) și integrate în *VirtualOSOCC*.

Multe guverne și organizații de răspuns în caz de dezastre se bazează pe alertele și estimările automate de impact furnizate de GDACS, pentru a solicita asistență internațională.

Concluzii

Intervențiile de asistență în domeniul protecției civile constituie o necesitate impusă de incidența tot mai mare, pe fondul schimbărilor climatice, a dezastrelor naturale, de amploarea transfrontalieră a unor dezastre tehnologice, de imperativul protejării mediului înconjurător, precum și de nevoile de asigurare a supraviețuirii pentru populațiile afectate de conflictele locale, care presupune o foarte bună cooperare între instituțiile internaționale ce îndeplinesc și atribuții umanitare specifice protecției civile, cooperare bazată pe un cadru juridic coerent, pus în aplicare de structuri specializate, pe proceduri adaptate continuu la realitățile situațiilor ce reclamă asistența de protecție civilă și, mai ales, pe un schimb continuu de informații relevante.

Cooperarea ONU, NATO și UE, articulată pe cadrul dezvoltat de ONU, are un rol esențial în succesul misiunilor de asistență internațională în domeniul protecției civile.

Bibliografie:

1. *** Carta Organizației Națiunilor Unite;
2. *** *Convenția de la Ottawa din 1997 privind interzicerea utilizării, stocării, producției și transferului minelor antipersonal și privind distrugerea lor*;
3. *** *Convenția ONU din 1980 privind interzicerea sau restricționarea utilizării unor anumite arme convenționale care pot fi considerate ca având efecte traumatice sau nediscriminate*;
4. *** *Decizia Consiliului din 5 martie 2007 de instituire a unui instrument financiar de protecție civilă* (2007/162/CE, Euratom);
5. *** *Decizia Consiliului din 8 noiembrie 2007 de instituire a unui mecanism comunitar de protecție civilă (reformă)* (2007/779/CE, Euratom);
6. *** IAEA–EU JOINT ACTION Partnership in Improving Nuclear Security, IAEA, Viena, decembrie 2011;

7. *** INSARAG Pregătire – Răspuns, Biroul ONU de Coordonare a Afacerilor Umanitare;
8. *** *Manualul NATO*, Office of Information and Press NATO – 1110, Brussels – Belgium, 2001;
9. *** *MINE Action Programming Handbook*, Serviciului ONU pentru Deminare, ianuarie 2012;
- 10.*** UNDAC Handbook, Biroul ONU de Coordonare a Afacerilor Umanitare;
- 11.****Convenția din 1972 privind interzicerea dezvoltării, producerii sau stocării armelor bacteriologice (biologice) și toxice și privind distrugerea lor*;
- 12.****Tratatul Atlanticului de Nord* din 04/04/1949, Publicat in Monitorul Oficial, Partea I nr. 185 din 03/03/2004;
- 13.CLOȘCĂ, Ionel; SUCEAVĂ, Ion, *Dreptul internațional umanitar*, București: Casa de editură și presă „Șansa” – S.R.L., 1992;
- 14.DRAGOMAN, Ion, *Drept internațional umanitar*, Constanța: Editura Fundației „Andrei Șaguna”, 1999;
- 15.IORDACHE, Constantin, *Cadrul juridic de limitare a efectelor războiului asupra mediului natural și populației civile*, București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2005;
- 16.IORDACHE, Constantin; COMAN, Daniela; BODESCU, Alin, *Drept internațional umanitar*, București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2009.

CONTEXTUL APARIȚIEI DIPLOMAȚIEI APĂRĂRII ȘI IDENTIFICAREA ARIEI SALE DE RESPONSABILITATE

*Sorin FETIC**

Rezumat: *Diplomația apărării este un subiect care merită atenție deoarece poate avea capacitatea să coordoneze un nou mod de gândire, un nou mecanism de răspuns la noile provocări, riscuri și amenințări generate de fenomenul globalizării. În timp ce globalizarea provoacă seisme în modul de gândire a noii arhitecturii de securitate internațională, diplomația apărării oferă mecanismul necesar înfruntării efectelor negative generate de transformările la nivel global.*

Cuvinte-cheie: *diplomație, diplomația apărării, controlul armamentelor.*

1. Aspecte teoretice ale diplomației

În mediul de securitate contemporan, diplomația¹ cunoaște un nivel de dezvoltare fără precedent. Aflându-se într-o vitală legătură cu cercetarea științifică avansată în domeniul științelor politice, teoriilor despre stat și suveranitate, cu dezvoltarea tehnologiilor de producție din toate ramurile economiei, cu posibilități de comunicare în timp real, cu gradul de educație al oamenilor, diplomația a început să reprezinte un ansamblu complex de variabile și constante interdependente și din domenii științifice cât mai diferite, care poate deveni cel mai eficient instrument al politicii externe a unui stat suveran sau a unei organizații interguvernamentale pentru a-și realiza obiectivele strategice.

Diplomația mai poate fi considerată un spațiu conceptual unde se întâlnesc să negocieze sau să stabilească doar un simplu contact două sau mai multe părți care sunt mandatate, într-o situație normală, de aparținătorii legitimității, să susțină poziția sau să impună voința trimițătorilor sau statelor acreditate.

Deși nu este un subiect cuantificabil, diplomația este un indicator calitativ asupra nivelului de dezvoltare a unei societăți deoarece diplomația, prin complexitatea de care este caracterizată, poate fi accesată într-un moment istoric în care poate fi necesară îmbinarea informațiilor din mai multe domenii precum istoria, științele politice, teoriile relațiilor internaționale, geopolitică, economie.

Diplomația din zilele noastre are la bază proto-diplomația comunităților umane din cele mai vechi timpuri care, în sălbăticia și barbarismul lor, găseau câteodată calea de mijloc fie pentru că se speriau de prea multă vărsare de sânge și prea multe pierderi umane și materiale, fie pentru că reușeau să își cumpere pacea și liniștea prin intermediul unor bunuri materiale sau chiar pentru că aveau inteligența de a opri lupta în speranța pornirii unor negocieri.

* *Locotenent, doctorand în domeniul „Informații și securitate națională”, Universitatea Națională de Apărare “Carol I”, feticsorin@yahoo.com.*

¹ „Formă distinctă a raporturilor bilaterale și multilaterale dintre state, caracterizată prin întreținerea unor raporturi și activități oficiale și căutarea, prin intermediul negocierilor, a unei acomodări a intereselor statelor prin înțelegeri directe”. *Dicționar diplomatic*, Editura Politică, București, 1979, p. 356.

Modul de desfășurare al diplomației din zilele noastre este rezultatul unui proces de câteva sute de ani în care au avut loc multe transformări cauzate de modificările prin care au trecut marile imperii, de evoluția relațiilor dintre acestea, de războaiele care au avut loc pentru câștigarea supremației în anumite regiuni ale Europei, Asiei, Orientului Îndepărtat, de relațiile economice dintre diferite țări, de dezvoltarea tehnologică, industrială și științifică.

Secolul al XXI-lea, este un secol al evoluției firești și al progresului inevitabil în care diplomația își accentuează rolul de promotoare a păcii și al dialogului perpetuu și eficient pentru mijlocirea negocierilor și găsirea soluțiilor pașnice. Dar cu toate acestea, în secolul al XXI-lea, încă mor oameni fie în războaie, fie în confruntări interne între facțiuni, fie de foame, fie din extremism religios ceea ce demonstrează că avansul tehnologic, nivelul educațional, inteligența și metodele sofisticate de negociere nu pot opri vărsarea de sânge și starea de insecuritate.

Secolul al XXI-lea este un secol nou cu amenințări și riscuri noi, dar și unele moștenite, în special din ultima decadă a secolului trecut, amplificate de alte amenințări și riscuri generate de o serie de factori cum sunt: globalizarea, proliferarea armelor de distrugere în masă, dependența oamenilor și statelor de cyberspațiu (care atacat de viruși informatici sau hakeri poate afecta serios securitatea statelor), mutarea centrelor de putere, dependența de resurse, sărăcia, foamea, oscilațiile antagonice dintre consum și producție, modificările de climă cu influențele asupra agriculturii, extremismul religios, extremismul naționalist, separatismul etnic, crizele de identitate a statelor, gradul de alfabetizare al populației, bolile incurabile, oscilațiile antagonice ale natalității și mortalității în diferite regiuni de pe glob.

2. Contextul apariției diplomației apărării

După încheierea Războiului Rece, mediul de securitate internațional a intrat într-o nouă etapă prin schimbarea raporturilor de putere dintre cei mai importanți actori statali internaționali. În acest caz, se poate afirma că echilibrul de putere, atât de important în timpul Războiului Rece, a fost deteriorat de falimentul blocului comunist. Au început să apară în avalanșă noi schimbări în relațiile dintre state, au apărut chiar și state noi dar, cele mai evidente transformări le-a suferit conceptul de securitate.

Delimitat în timp și spațiu, Războiul Rece, a adus față în față două ideologii care până la urmă au reușit să traseze frontiere liniare pe harta lumii în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Aceste frontiere au despărțit țările și popoarele, vinovate doar că se aflau așezate în anumite spații geografice care trebuiau să fie în zona de influență a unui anumit actor statal.

Războiul Rece a fost un rezultat al neîncrederii între state și al lăcomiei de influență. Neîncrederea din acea perioadă era alimentată de faptul că fiecare dintre cei doi poli de putere îl suspecta pe celălalt de rea-voință, de acțiuni subversive care puteau provoca mișcări de mase și revoluții, de spionaj tehnologic și economic. Neîncrederea mai era alimentată de impredictibilitatea intențiilor părților care își mascau excesiv activitățile și numărul mare de spioni și rețele de spionaj care

acionau pe teritoriile celor două blocuri, care în realitate reprezentau indicatorii existenței unor strategii de cunoaștere a adversarului pentru a-l putea învinge într-o eventuală confruntare, nu pentru a pune bazele unei eventuale cooperări.

În perioada Războiului Rece s-a inoculat oamenilor, printr-o propagandă sofisticată, sentimentul fricii, o frică permanentă ce producea insecuritatea care asigura libertate de acțiune guvernelor și dădea legitimitate măsurilor extreme cum a fost începerea unor războaie.

În perioada de timp în care a avut loc Războiului Rece a fost evidentă competiția pentru înarmare, alimentată de ambiția fiecăreia dintre cele două superputeri de a deține cele mai bune și cele mai performante arme. Această competiție a fost extrem de costisitoare pentru ambele puteri dar în special pentru economia URSS a cărei filozofie de economie planificată și centralizată s-a dovedit a fi ineficientă, deoarece cheltuielile uriașe solicitate de complexul militaro-industrial au condus-o către un deficit bugetar foarte mare.

Terminarea Războiului Rece a determinat apariția unui sistem internațional în care raporturile, principiile, ierarhizarea și relațiile dintre noii actori statali au cunoscut o transformare importantă. Atenția de la conceptul de securitate colectivă promovat de cele două alianțe politico-militare (Tratatul de la Varșovia și Alianța Nord-Atlantică), a început să fie deturnată spre securitatea internațională și regională. Indiferent dacă a avut în intenție sau nu, căderea URSS a modificat arhitectura de securitate europeană și internațională.

Existența unei mase critice de armament nuclear și chimic pentru care nu s-au mai găsit fonduri pentru conservare și păstrare în deplină securitate și care, în unele cazuri, a scăpat de sub controlul statelor, reforma în armatele statelor foste comuniste, reducerea numărului și cantităților de armament și muniție convențională au fost problemele de importanță majoră după 1990.

Încheierea Războiului Rece nu a răspuns afirmativ la toate așteptările oamenilor, deoarece aceasta nu a însemnat instaurarea păcii internaționale, nu a pus capăt confruntărilor, violențelor și amenințărilor, ci a fost doar începutul unei noi etape a vieții internaționale neocolite de frământări serioase. Unele dintre noile entități statale și nestatale care s-au creat, uneori lipsite de legitimitate, au fost după caz fie promotoarele unor acțiuni teroriste, fie victimele terorismului. După 1990, mai mult ca oricând, s-au înmulțit conflictele generate de separatism, de secesionism, de revendicări etnice și conflicte religioase care au avut în primul rând ca efect fărâmițarea statelor și în al doilea rând dezvoltarea fără precedent a fenomenului terorist.

Pentru satisfacerea tuturor acestor necesități a apărut la nivel internațional un nou domeniu al diplomației care a fost denumit diplomația apărării.

3. Aria de responsabilitate a diplomației apărării

Conceptul de „diplomația apărării” a apărut pentru prima dată în *Strategic Defence Review*², elaborat în iulie 1998 și prezentat Parlamentului Marii Britanii de către Secretarul de Stat pentru apărare, George Robertson, care va deveni în 1999 Secretarul General al NATO.

Lansându-se acest nou concept, statele, în marea lor majoritate, l-au acceptat și au înțeles că lumea este într-o continuă schimbare, iar lipsa de predictibilitate și instabilitatea politică și economică, alături de noile riscuri și provocări necesită strategii și moduri de gândire noi care să poată controla, respectându-se o viziune democratică, fenomenele generatoare de insecuritate.

Diplomația apărării a fost considerată, în *Strategic Defence Review* din iulie 1998, ca fiind una dintre cele 8 misiuni stabilite pentru ca armata britanică să își îndeplinească rolul de a apăra statul englez. Diplomația apărării a devenit o misiune de sine stătătoare din punctul de vedere al Armatei Marii Britanii deoarece, printre altele, aceasta avea rolul de a construi și a menține încrederea între state, a preveni conflictele, a interveni în operațiunile în sprijinul păcii și de ajutor umanitar și se referea în special asupra spațiului european³.

Deși despre activitățile, care dădeau substanță diplomației apărării, nu s-a discutat prima oară în acest *Strategic Defence Review*, a fost pentru întâia dată când au fost denumite astfel. Mai exact, despre unele activități incluse în diplomația apărării cum ar fi prevenirea conflictelor, ajutorul umanitar, operațiunile în sprijinul păcii, s-a mai discutat și după 1990 sau chiar în timpul Războiului Rece dar de data aceasta ele au fost introduse într-un domeniu mai larg, mai complex și mai bine organizat și sistematizat care printr-o sumă de activități sincronizate puteau produce stabilitate, echilibru și pace în mediul internațional contemporan.

Printre repererele mai importante lansate de *Strategic Defence Review* cu privire la componența diplomației apărării se găseau⁴: controlul armamentelor și neproliferarea armelor de distrugere în masă (care includeau tehnici de inspecție și monitorizare a respectării acordurilor încheiate în vederea reducerii armamentelor și sistemelor de armament), Programul de Outreach (care se referea la țările din Europa de Est cărora li s-a asigurat asistență, în special pentru introducerea controlului civil asupra armatei), inițiativele de educație și instrucție (care au facilitat accesarea unui sistem de burse la instituții de prestigiu din Marea Britanie, pentru formarea unor competențe în domeniul managementului civil al apărării necesar angajaților din domeniul apărării din țările Europei de Est).

Un loc important în operaționalizarea diplomației apărării revine atașajilor apărării militari, aero și navali, care participă la procesul de securitate și cooperare internațională, facilitează și promovează dialogul între state pe probleme de apărare și

² *Strategic Defence Review*, Ministerul Apărării, Marea Britanie, iulie 1998, http://www.mod.uk/NR/rdonlyres/65F3D7AC-4340-4119-93A2-20825848E50E/0/sdr1998_complete.pdf, accesat la 26 februarie 2012.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

securitate, se documentează atent (folosind metode licite) cu privire la problemele sociale și politico-militare din țările unde sunt acreditați și totodată se documentează cu privire la cantitatea de forțe armate și tehnică militară concentrată într-o zonă și la capacitățile acestora (folosind tot metode licite), astfel putând participa la negocierile diplomatice prin intermediul expertizei pe care au acumulat-o despre un conflict sau despre alt fenomen care amenință securitatea din regiune.

Diplomația apărării este un subdomeniu al diplomației care s-a născut din necesitatea de a se evita escaladarea conflictelor și interzicerea utilizării forței, însă nu exclude existența forței armate ca argument în negocierile diplomatice. Diplomația apărării, ca de altfel diplomația în general, nu folosește forța ca argument în negocieri, ci folosește puterea argumentului potrivit și bine documentat pentru a descuraja folosirea forței de către generatorii de crize și conflicte. Partea care accesează diplomația apărării, pentru a fi credibilă, trebuie să dispună de o serioasă capacitate de a mobiliza forța armată și a o proiecta cu oportunitate într-o arie de operații. Cu alte cuvinte, forța armată sprijină diplomația apărării în operații de stabilitate, în misiuni de impunerea embargourilor, în misiuni de menținere a zonelor tampon, în misiuni de menținere a păcii. Când diplomația apărării eșuează și situația conflictuală escaladează rapid și incontrolabil, forța armată poate interveni pentru a impune pacea.

Diplomația apărării susține controlul armamentelor confirmând totodată necesitatea statelor de a menține arme însă doar pentru a le constitui ca un element de descurajare credibilă și ca elemente care să le asigure suveranitatea statală în momentul în care se pornește o ofensivă împotriva lor. Controlul armamentelor se realizează prin intermediul unor tratate și înțelegeri care sunt rezultatele negocierilor diplomatice, care la rândul lor se înscriu în aria de responsabilitate a diplomației apărării. Controlul armamentelor și în special reducerea numărului de armamente contribuie la creșterea încrederii între state și la edificarea unui mediu internațional de securitate mai relaxat în care tensiunile încep să devină nejustificate în momentul când statele din bună credință și proprie inițiativă renunță la cantități mari de armament și muniții a cărei păstrare și întreținere în condiții de siguranță devine costisitoare (apărând chiar riscul sustragerii din depozite de către traficanții de arme prin diferite metode de la corupție până la furt). Uneori, acest armament este depozitat în enclave, în apropierea granițelor dintre state sau în raza de interes strategic pentru îndeplinirea unor misiuni ulterioare pe un teritoriu țintă având un scop ușor identificabil amenințător și provocator.

Tot în aria de responsabilitate a diplomației apărării, poate fi inclus subiectul care aduce în prim plan necesitatea de regândire a modului de organizare a armatelor statelor. Odată cu terminarea Războiului Rece s-a schimbat raportul de forțe între unele state și s-a ajuns la concluzia că progresul tehnologic înregistrat de omenire în a doua jumătate a secolului al XX-lea are efecte de necontestat și toate organizațiile sociale, inclusiv armata, trebuie obligatoriu supuse proceselor de transformare. Secolul al XX-lea a fost un secol al descoperirilor științifice continue, al luptei pentru doborârea recordurilor în toate domeniile existenței și a lăsat ca moștenire secolului al XXI-lea o cantitate importantă de cunoștințe și informații, o capacitate tehnologică

și științifică nemaîntâlnită, iar specia umană a devenit în mod contradictoriu mai puternică dar și mai vulnerabilă ca oricând. La început de secol XXI, umanitatea prin actorii statali și cei nestatali are rolul de a gestiona ceea ce a moștenit din secolul al XX-lea. Începând de la gestionarea spațiului virtual, care are tendința de a face oamenii cât mai dependenți de calculatoare și de fluxurile informaționale și până la gestionarea spațiului abstract al economiei care a pus bazele interdependențelor, statelor dar mai ales organismelor internaționale le-a revenit rolul de a conserva securitatea la toate nivelurile ei (individuală, națională, regională și internațională).

Cum costurile noilor sisteme de armament sunt direct proporționale cu nivelul lor de performanță și cum amenințările, vulnerabilitățile și riscurile au căpătat valențe de neimaginat, statelor nu le-a trebuit o matrice decizională prea complicată să își dea seama că singure nu își pot asigura securitatea națională. Pentru a înfrunța în mod organizat și eficient provocările și noile amenințări vehiculate în mediul internațional contemporan, statele prin intermediul instrumentului diplomației, ca factor principal, și prin intermediul diplomației apărării, ca factor specializat și cu expertiză în domeniul securității și apărării, au reușit să construiască relații trainice și de încredere fie prin intermediul alianțelor care s-au constituit în urma unor tratate (și care au obiective și clauze precise și se întind pe o perioadă mai lungă de timp), fie prin intermediul coalițiilor care se constituie conjunctural și temporar pentru un singur scop.

Concluzii

În prezent, se poate afirma că alianțele și coalițiile sunt un rezultat concret al diplomației apărării care prin valențele pe care le deține a reușit să polarizeze entitățile statale și să găsească numitorul comun al intereselor de securitate ale grupurilor de state care au decis că, însumându-și resursele de care dispun, își pot promova interesele naționale și asigura securitatea, apărarea și pacea.

Prin diplomația apărării s-a creat un canal de comunicare și un cadru în care statele au ca numitor comun asigurarea securității naționale, regionale și internaționale folosind cooperarea militară, manifestată în primul rând prin punerea în comun a capacităților militare pentru satisfacerea unor necesități și îndeplinirea unor obiective care coincid. În mediul de securitate contemporan, majoritatea statelor nu își permit susținerea din punct de vedere financiar a unei forțe armate care să fie pregătită să îndeplinească toate misiunile solicitate pentru a răspunde diversității de amenințări și riscuri.

Considerăm că diplomația apărării se evidențiază prin două dimensiuni importante: prima este faptul că aceasta folosește protocolul diplomatic pentru a facilita fie un proces de luare a unor decizii, fie o negociere diplomatică, iar a doua dimensiune relevă faptul că diplomația apărării reprezintă un cadru în care se adună reprezentanții statelor, mandatați să transmită poziția țării lor în legătură cu un eveniment internațional, însoțiți de deținătorii de expertiză pe anumite probleme militare, de apărare și securitate de care în mod teoretic ar trebui să se țină seama în luarea deciziilor politico-militare.

Pentru ca diplomația apărării să fie credibilă, trebuie susținută, așa cum aminteam și mai sus, de o forță credibilă asigurată de instrumentele de putere ale statului. Deși poate părea un nonsens ca diplomația să fie susținută de forță, paradoxul este inițiat de natura umană care de-a lungul istoriei a arătat că deciziile de importanță strategică au fost luate de statele care au deținut forța cea mai mare. În mediul internațional contemporan, pentru ca un actor statal să fie ascultat, trebuie să dispună de putere, ceea ce îi permite în cadrul negocierilor să folosească toleranța și compromisul, dar îi asigură și posibilitatea de a pretinde sau de a ceda.

Bibliografie:

1. *** *Dicționar diplomatic*, București: Editura Politică, 1979;
2. *** *Strategic Defence Review*, Ministerul Apărării, Marea Britanie, iulie 1998.
3. *** *Policy Paper No 1. Defence Diplomacy*, Ministerul Apărării, Marea Britanie, 2000;
4. ANGHEL, Ion M., *Dreptul diplomatic. Relațiile, privilegiile și imunitățile diplomatice*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1984;
5. ANGHEL, Ion M., *Dreptul diplomatic. Diplomația ad-hoc și diplomația multilaterală*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1987;
6. CHUTER, David, *Defense Transformation*, Pretoria: Published by the Institute for Security Studies Studies, 2000;
7. DOHOTARU, Ion (coord.), *Direcția Informații Militare între ficțiune și adevăr*, București: Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, 1994;
8. DUȚU, Petre, BOGZEANU, Cristina, *Interesele naționale și folosirea instrumentelor de putere națională pentru promovarea și apărarea acestora*, București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2010;
9. FRUNZETI, Teodor, *Diplomația apărării*, București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2011;
10. FRUNZETI, Teodor, Bușe, Dorel, *Relații internaționale*, București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2010;
11. <http://www.mod.uk/>;
12. <http://www.defense.gov/>;
13. <http://www.state.gov/>;
14. <http://www.whitehouse.gov/>;
15. <http://www.defensa.gob.es/>;
16. <http://www.lamoncloa.gob.es>.

ASPECTE COMUNICAȚIONALE ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE PRIVIND CONSILIEREA PASTORALĂ ÎN ARMATA ROMÂNIEI

*Constantin BRATU**

Rezumat: Biserica Ortodoxă Română a reușit să fie de-a lungul timpului un factor de stabilitate și de comuniune în societatea românească. A adoptat o atitudine realistă față de tensiunile sociale care amenință stabilitatea și coeziunea comunității, de scăderea calității vieții, și de dificultățile tranziției economice prelungite. Prin membri ei s-a implicat în problemele societății, alcătuiind forme noi de pastorație, sprijinind orice efort de a combate nedreptatea, de a reduce violența, de a depăși conflictele prin dialog, de a modela personalități și comportamente, fiind îndreptată spre slujirea omului.

Studiul de față își propune să integreze elemente specifice consilierii pastorale în mediul militar. Consilierea pastorală în mediul militar presupune o activitate responsabilă, fiindcă folosește resurse spirituale și psihologice pentru a ajuta la vindecarea și confortul psihic al militarului.

Consilierea pastorală constituie o perspectivă de studiu, deoarece mecanismele și tehnicile comunicaționale moderne pot aduce o lumină inovatoare asupra modului de a acorda asistență religioasă în situațiile de criză din viețile militarilor.

Cuvinte cheie: consiliere pastorală, biserică, armată, comunicare.

Introducere

Biserica și Armata fac parte din categoria instituțiilor chemate să modeleze ființa umană, ființa unui neam. Prin autonomia pe care și-au definit-o pe plan național în decursul istoriei, Biserica și Armata, au devenit o adevărată motrice a societății românești, „așa cum olarul, sculptorul sau fierarul, frământând lutul, piatra, lemnul sau fierul, materializează ideile pe care le au în imaginația lor, tot astfel, fiecare credincios și slujitor al Bisericii trebuie să modeleze mereu chipul și ființa umană de la naștere până la mormânt, ca să treacă dincolo de pragul acesta în veșnicie, ca ființă divino-umană.”¹

Biserica și Armata, ca actanți sociali au creat imagini și modele, au elaborat moduri de concepere și de raportare în societate, au impus modele generale de conduită socială, norme și valori, au contribuit la unitatea oamenilor, organizându-i în jurul unor valori de importanță majoră, – demnitatea, principialitatea, patriotismul, onoarea, loialitatea față de țară, curajul, spiritul de sacrificiu, camaraderia, comunicarea, generozitatea, respectul, responsabilitatea – elemente de originalitate și importante suporturi identitare ce solidarizează ființele umane într-un public specializat.

Deschiderea Bisericii Ortodoxe Române față de lumea de azi s-a concretizat în principii și forme noi de pastorație și de angajare față de societatea în care ea își

* *Doctorand al Universității Naționale de Apărare „Carol I”.*

¹ Patriarhul Teoctist, *Mesajul Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române adresat trupelor de uscat ale Armatei Române, la Sărbătoarea ocrotitorului lor spiritual Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, 23 aprilie 2000*, în Revista Trupelor de Uscat Nr.2/2000, București, Editura Statul Major al Trupelor de Uscat, 2000.

desfășoară activitatea. Datorită evoluției permanente a omului și îmbrățișarea conceptului de noutate, s-a simțit nevoia tot mai acută a Bisericii de a se implica și oferi un ajutor omului în vederea împlinirii normelor morale. „Biserica Ortodoxă a adoptat o atitudine realistă și în același timp naturală și teologică: aceea a unui apostolat social al clerului ortodox și al laicilor care corespunde slujirii practice a Bisericii în societate, bazată pe mandatul său divin; mai exact se înțelege preocuparea Bisericii de viața socială a membrilor săi, slujirea aspirațiilor societății umane.”²

Armata constituie forța principală, coloana vertebrală a întregului sistem național de apărare, rolul său constând în apărarea poporului, a independenței și suveranității naționale, a integrității teritoriale și a dreptului poporului nostru la libertate deplină. Responsabilitatea pe care o impune instituția militară membrilor ei, presupune înalte abilități profesionale. Abilitatea caracteristică militarului dobândită prin procesul de formare și perfecționare este supusă unor reguli stricte. Relațiile dintre militari sunt puternic influențate de societate. Întrucât și militarii trăiesc în societate trec prin diferite probleme de viață, confruntându-se cu grijile zilnice, solicitările tranziției, crizele multiple, cât și erorile personale și de relație, suferință, doliu. Potențialul Bisericii pentru rezolvarea acestor conflicte interioare și exterioare, atât pentru schimbările comportamentale individuale cât și, prin implicarea colectivă a indivizilor, pentru schimbările sistematice, oferă promisiuni semnificative pentru îmbunătățirea calității vieții, prin acțiunea de consiliere pastorală.

2. Conceptul de „consiliere pastorală”.

Omul și-a conștientizat calitatea sa de ființă socială, precum și faptul că el nu reprezintă o simplă verigă din componența unui lanț de entități, ci o existență menită să faciliteze și să înfrumusețeze viețile semenilor săi prin tot ceea ce face. Acțiunea prin care își împlinește acest rol este și cel de consiliere. În acest sens, „consilierea constituie o modalitate aparte de comunicare interumană, bazată pe încredere reciprocă, sinceritate și disponibilitate, născută din dorința cuiva de a veni în ajutorul unui alt semen de-al său și constând într-un transfer de experiență și de cel în competență spre cel aflat în nevoie, prin acordarea spontană a unor îndemnuri și sfaturi. Altfel spus constituie un demers de comunicare cu caracter interactiv și permisiv prin care se oferă călăuzire unui semen într-o problemă care depășește competențele și puterea de rezolvare a celui căruia i se adresează.”³

Consilierea pastorală este „specializarea în slujire pastorală oferită persoanelor individuale, cuplurilor sau familiilor care trec prin suferință, necaz și durere, capabile să-și prezinte situația, cu dorința de a căuta ajutor pastoral creștin pentru a face față

² Pr. dr. Mihail POPESCU, *Clerul ortodox și responsabilitatea moral-politică a laicilor în societate*, în revista „Ortodoxia”, nr. 3-4, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2000, p. 105.

³ Psiholog dr. Maria PAȘCA, preot dr. Teofil TIA, *Psihologie pastorală*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2007, p. 104.

acestei situații.”⁴ Termenul *pastoral* înseamnă relația păstorului de suflete (preotul) cu credincioșii săi, atât în sensul responsabilității, cât și al atitudinii. Datorită acestui tip de slujire, comportamentul fiecărei ființe se concentrează în jurul unor valori, întrupându-se în fapte concrete de viață.

1.1. Vechimea preocupărilor pentru consiliere pastorală

Rădăcinile istorice ale consilierii își trag seva din trecutul imemorial al practicilor colective și individuale vindecătoare în așa-numitul „*sfat al bătrânilor*” din comunitățile religioase. Sfatul duhovnicesc practicat în matricea spirituală creștină, practicile de vindecare sufletească și trupească au oferit soluții persoanelor aflate în suferință. În mod exclusiv clericii au fost aceia care s-au ocupat, timp de secole, de problemele oamenilor, oferindu-le ajutorul celor confrunțați cu o diversitate de situații ale vieții. Această instituție a sfătuirii era văzută ca mijloc de stabilizare socială și ca modalitate de conservare a ordinii într-o anumită comunitate.

Consilierea pastorală a avut o evoluție etapizată: „Folosirea religiei și a psihologiei în scopuri psihoterapeutice a început în anul 1930, prin colaborarea dintre Norman Vincent Peale, un preot celebru, și Smiley Blanton, un psihiatru de mare calibrul, care au format împreună Fundația Americană de Religie și Psihiatrie astăzi institutul Blanton-Peale. Cu trecerea anilor, rolul consilierii pastorale a evoluat de la consilierea religioasă sau spirituală la psihoterapie pastorală, care integrează teologia și științele comportamentale. Asociația Americană a Consilierilor Pastorală (A.A.C.P.) a fost fondată în 1963 ca organizație ce autorizează consilieri pastorali, acreditează centrele de consiliere pastorală și aprobă programele de pregătire. Este o organizație inter-religioasă, reprezentând peste 80 de grupuri profesionale, incluzând protestanții, catolicii și evreii. Nu admit secte, dar respectă angajamentele spirituale și tradițiile religioase ale acelor care doresc asistență, fără să impună consiliatului convingerile religioase ale consilierului.”⁵

La nivel psihosocial „sfătuirea apare ca un mecanism reglator social și de reducere a influenței negative a psiho-traumelor și a consecințelor lor, a suferinței și chiar a devianței sociale. În general, linia propusă este menită să conserve valorile culturii respective, reprezentate prin obiceiuri, reguli, concepții, instituții... prin sfătuire a fost încurajat comportamentul prosocial, care are o mai mare eficacitate în rezolvarea problemelor esențiale ale existenței și asigură securitatea membrilor grupului. În vederea eliminării oricăror surse de confuzie, fiecare societate elaborează propriul set de criterii de valoare ale comportamentului normal versus devianță, precum și un mod de rezolvare a situațiilor cu risc”⁶ Ajutând oamenii să-și dezvolte caracteristici personale – amabilitate, preocupare, sensibilitate, răbdare – vor reuși să stabilească relații interpersonale mult mai bune care presupun aptitudini, inclusiv abilitatea de a asculta, de a comunica și de a înțelege.

⁴ Sorin SĂNDULACHE, *Consiliere și psihoterapie pastorală*, București, Editura Institutului Teologic Adventist, 2006, p. 25.

⁵ Psiholog dr. Maria PAȘCA, preot dr. Teofil TIA, *op. cit.*, pp. 111-112.

⁶ Constantin OANCEA, *Tehnici de sfătuire/consiliere*, București, Editura Vavila Edinf, 2002, p. 47.

1.2. Persoanele implicate în actul consilierii pastorale

Consilierea este un proces în care un profesionist stabilește o relație bazată pe încredere cu o persoană care are nevoie de sprijin. Această relație asigură exprimarea ideilor și sentimentelor în legătură cu o problemă și oferă sprijin în clarificarea sensurilor fundamentale, în identificarea unor pattern-uri valorice pe baza cărora se pot formula soluții. „Consilierea pastorală este o formă unică de consiliere care folosește în egală măsură resurse spirituale și psihologice pentru a ajuta la vindecarea și confortul psihic al oamenilor. Ea este oferită de un consilier pastoral autorizat, care nu este doar un specialist în tulburări mintale, ci are și o pregătire religioasă profundă.”⁷

În structurile armatei, preotul militar asigură procesul de consiliere pastorală, oferind sprijin moral problemelor din viața militarilor și celorlalte categorii de

personal din serviciul instituției militare. Preotul militar, folosind eficient principiile

moralei creștine și elemente de psihologie pastorală și sociologie, specifice mediului

militar, poate contribui împreună cu alți factori de răspundere, la reușita activităților și programelor destinate îmbunătățirii aspectelor specifice vieții militare.

1.3. Obiectivele consilierii pastorale

În activitatea de consiliere pastorală scopul este sprijinirea celor aflați în suferință și probleme în a-și rezolva situațiile neplăcute din viață prin resurse proprii, prin adoptarea atitudinilor, concepțiilor și comportamentelor manifestate în contexte existențiale specifice, învățând să facă față problemelor vieții prin dezvoltarea integralității spirituale și etice a ființei umane.

Promovarea sănătății și a stării de bine caracterizată prin funcționarea optimă din punct de vedere somatic, fiziologic, intelectual, emoțional, social și spiritual este obiectivul principal al consilierii pastorale.

În viziunea lui Corey⁸, obiectivele consilierii sunt următoarele: restructurarea personalității, descoperirea inconștientului, generarea unor interese sociale, conștientizarea semnificației vieții, rezolvarea și vindecarea unor tulburări emoționale, examinarea unor hotărâri și decizii mai vechi și înlocuirea cu altele noi, dezvoltarea încrederii în sine, cultivarea asertivității, reducerea anxietății, diminuarea comportamentului mal-adaptativ și învățarea unor modele adaptative noi, câștigarea unui control eficient asupra propriei vieți.

⁷ Psiholog dr. Maria PAȘCA, preot dr. Teofil TIA, *op. cit.*, p. 112.

⁸ Sorin SÂNDULACHE, *op. cit.*, apud Corey G, *Manual for theory and practice of counseling and psychotherapy*, 4th ed, Pacific Grove, CA:Brooks/Cole, 1996, p.137.

Asistarea în procesul de autocunoaștere dezvoltă în comportamentul persoanei înțelegerea propriilor simțăminte și relații, eliberarea de dominația experiențelor trecute, conștiința de sine, abandonarea fațadelor sau măștilor protectoare care îi împiedică să-și dezvăluie în mod autentic originalitatea și umanitatea proprie, să experimenteze relații reciproce complete și depline. Dobândirea abilităților pentru a relaționa într-o manieră care conduce la dezvoltare reciprocă, oferă încrederea în propria persoană, cu dimensiunile sale biologice, psihice, sociale, culturale și moral-spirituale așa cum a fost creată de Dumnezeu, cu conștiință și valori.

3. Exercițierea procesului de consiliere pastorală în spațiul militar

S-a ajuns ca în zilele noastre, consilierea pastorală să se desfășoare nu doar în biserică, ci și în comunitate, respectiv în ONG –uri, spitale, armată, penitenciare. Activitatea procesului de explorare împreună a elementelor cheie îl ajută pe consiliat să conștientizeze mai adecvat și mai complet propriile nevoi, așteptări și posibilități de a face față sau de a rezolva și depăși problemele personale. În opinia doamnei prof. univ. dr. Iolanda Mitrofan acest proces se realizează conform următoarelor etape:⁹

- *Evaluarea completă a cazului în contextul situației de viață cu care se confruntă.*
- *Identificarea problemei de bază și a celor derivate din perspectiva clientului și a consilierului.*
- *Schițarea obiectivelor consilierii împreună cu clientul și acceptarea contractuală a cadrului consilierii (durata și frecvența ședințelor, locația, clarificarea intențiilor, așteptărilor mutuale și maniera de colaborare pe parcursul consilierii, asigurarea clientului de respectarea principiului de confidențialitate).*
- *Realizarea relației și stimularea alianței terapeutice, a contactului facilitator muncii de explorare și clarificare.*
- *Explorarea problemei, analiza răspunsurilor emoționale, cognitive și comportamentale ale clientului la problema identificată și conectarea lor cu obiectivele inițiale.*
- *Reformularea obiectivelor de lucru în funcție de evoluția relației și de reactivitatea clientului în procesul de consiliere.*
- *Facilitarea insight-urilor și descoperirea împreună a soluțiilor posibile.*
- *Conceperea și alegerea personală a noilor răspunsuri, comportamente și scenarii de viață, proiectarea și luarea noilor decizii.*
- *Implementarea deciziilor și strategiilor alternative în propria viață.*
- *Susținerea consilierului și validarea soluțiilor rezolutive de viață practicate de către client.*
- *Evaluarea finală a rezultatelor consilierii.*

⁹ Iolanda MITROFAN, Adrian NUȚĂ, *Consilierea psihologică: cine, ce și cum?*, București, Editura SPER, 2005, pp.23-24.

- *Încetarea de comun acord a consilierii* cu menținerea unui contact catamnestic de confirmare a evoluției, ca și de reluare a unui nou ciclu în caz de nevoie.

Metodologia și tehnica, talentul, atitudinea, motivația interioară și comunicarea sunt elementele ce modelează credința și starea spirituală a persoanei. Comunicarea este mijlocul principal prin care se reglează raporturile interpersonale, se creează și se întreține atmosfera prielnică muncii rodnice, se previn, iar când este cazul, se detensionează stările conflictuale. Prin intermediul comunicării „se formează noi convingeri, se consolidează cele anterioare cu caracter pozitiv, se înlătură mentalitățile și practicile perimate, în discordanță cu exigențele organismului militar. Mai pe scurt, când comunicarea este bine concepută și desfășurată, se obține modelarea și remodelarea personalităților militarilor, sintalitatea organizației militare în ansamblul său pentru ca la nevoie, să poată îndeplini misiunile încredințate de conducerea statului”¹⁰. Relațiile sănătoase reprezintă siguranța sănătății mentale, emoționale și spirituale.

Militarii, oricât de diferiți ar fi din punct de vedere cultural, nu rămân indiferenți în fața fluxului de evenimente, ci dezbate – chiar cu tărie – asupra direcției schimbării potrivite pentru ei înșiși, pentru comunitatea lor, reflectând că perpetuarea sistemului de valori propriu armatei – patriotismul, onoarea, demnitatea, loialitatea față de țară, curajul, spiritul de sacrificiu, camaraderia – alcătuiesc realizarea unui simț al perfecțiunii comune. Procesul de consiliere pune „accentul pe dimensiunea de prevenție a tulburărilor emoționale și comportamentale, pe cea a dezvoltării personale și pe cea a rezolvării de probleme”¹¹.

Concluzii

Prin procesul de consiliere se poate ajunge la o înțelegere mai profundă a gândurilor, a trăirilor emoționale care asigură șansele unui nivel optim de dezvoltare a resurselor personale. „Consilierea încearcă să furnizeze încurajare și călăuzire pentru cei care se confruntă cu pierderi, decizii sau dezamăgiri. Poate stimula personalitatea pentru creștere și dezvoltare, poate ajuta oamenii să facă față în mod eficient problemelor vieții, conflictelor lăuntrice, emoțiilor care par să-i copleșească, asistă persoane individuale, membrii unor familii, cupluri și rezolvă tensiuni interpersonale sau tulburări de relație”¹².

Consilierea pastorală ne fortifică, ne conferă suplețea adaptării, ne capacitează să ne bucurăm de pace, fericire și echilibru, ne face stăpâni și slujitorii înțelepciunii profunde, a spiritualității autentice, care vine de Sus. Acest proces necesar al cercetării și descoperirii de sine ne așează în raporturi scripturistice și științifice cu noi înșine, cu Dumnezeu, cu semenii și cu mediul natural și social.

¹⁰ General de divizie (r) dr. Gheorghe ARĂDĂVOAICE, *Comunicarea în mediul militar*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1997, p.4.

¹¹ Psiholog dr. Maria PAȘCA, preot dr. Teofil TIA, *op. cit.*, p. 110.

¹² Sorin SANDULACHE, *op. cit.*, p. 28.

Bibliografie:

1. ARĂDĂVOAICE, Gheorghe, *Comunicarea în mediul militar*, București: Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1997;
2. MITROFAN, Iolanda, NUȚĂ, Adrian, *Consilierea psihologică: cine, ce și cum?* București: Editura SPER, 2005;
3. OANCEA, Constantin, *Tehnici de sfătuire/consiliere*, București: Editura Vavila Edinf, 2002;
4. PAȘCA, Maria, TIA, Teofil, *Psihologie pastorală*, Alba Iulia: Editura Reîntregirea, 2007;
5. POPESCU, Mihail, *Clerul ortodox și responsabilitatea moral-politică a laicilor în societate*, în revista „Ortodoxia”, nr. 3-4, București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2000;
6. SĂNDULACHE, Sorin, *Consiliere și psihoterapie pastorală*, București: Editura Institutului Teologic Adventist, 2006;
7. TEOCTIST Patriarhul, *Mesajul Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române adresat trupelor de uscat ale Armatei Române, la Sărbătoarea ocrotitorului lor spiritual Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, 23 aprilie 2000*, în Revista Trupelor de Uscat Nr.2/2000, București: Editura Statul Major al Trupelor de Uscat, 2000.

SECȚIUNEA 2:
Echilibrul de putere în contextul
evoluțiilor relațiilor internaționale

PREDICTIBILITATEA ÎN SECURITATE NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI - DILEMĂ SAU POSIBILITATE?

*Dr. Vasile ROMAN**

“Istoria este chintesența biografiilor marilor oameni care au populat universul, suma a vieții unice a oamenilor excepționali care au dat un sens și o direcție omenirii.”
Thomas Carlyle

Rezumat: *O abordare a securității naționale, prin analiza social comportamentală, ar putea porni de la trei piloni de bază: istoria statului (ca reflectare a comportamentului social), trebuințele individului (după teoria lui Maslow) și obiectivele generale ale comunităților din cele mai vechi timpuri: supraviețuire, prosperitate și securitate (într-un anumit mod legate de teoria necesităților individuale).*

Istoria a dovedit două lucruri extrem de importante privind diferența dintre predictibilitate și comportamentul statal în relație cu garantarea securității statale: schimbarea strategiei în funcție de conjunctură (interesele primează) și acțiunea în raport cu interesele de moment (în anumite momente este mai indicat să aștepti decât să te angajezi).

Maslow susține că un individ are cinci trebuințe și anume: fiziologice, de securitate de apartenență, de stimă și de actualizare, iar acestea se vor reflecta, prin comportamentul popoarelor și la nivel atitudinii statului.

Dacă supraviețuirea, prosperitatea și securitatea sunt dezideratele societății atunci cu certitudine ultima trebuie să fie analizată numai în raport de interdependență cu primele două.

Cuvinte-cheie: *securitate, trebuințe, istorie, prosperitate, interese, proces, dimensiuni.*

1. Considerații generale

Lumea în întregul ei, ca expresie geografică pământ, ca expresie a viețuirii populație, nu este un dat conservat ci mai sigur un element transformat și transformator, atât prin dorința și puterea oamenilor cât și prin apariția unor șocuri¹ pe care mintea umană nu le-a previzionat.

Omul dorește să modifice solul și subsolul și în marea majoritate a timpului reușește. Amenajările reliefului, modernizarea acestuia în funcție de nevoi se realizează pentru dezvoltarea confortului și se bazează pe planuri cu finalitate. Ceea ce omul nu va reuși să realizeze este prevenția în raport cu atitudinea naturii, reacțiile solului, apei, efectul vântului, manifestări care pun în pericol sau distrug, cu efecte catastrofale, ceea ce omul construiește.

Încercăm să construim clădiri și șosele care să reziste la un anumit grad al cutremurelor dar nu putem ști care va fi următoarea intensitate a acestora. Gândim sisteme duble, triple, cvadruple de securitate dar realizăm că se poate întâmpla ca toate acestea să fie afectate concomitent.

Șocurile fizice nu pot fi predictibile, pentru că ele sunt un dat de la Dumnezeu sau natură. Gândind la șocurile pe care le pot produce viețuitorii planetei suntem în

* **General de brigadă, Comandant al Brigăzii 15 Mecanizată „Podu Înalt”.**

¹ Termen uzitat în limba engleză - *wild cards* - tradus ca eveniment neprevăzut care prin manifestare produce un dezechilibru major.

aceeași situație, adică în imposibilitatea de a previziona cum se vor manifesta oamenii mâine în raport cu astăzi.

Omul prin natura sa, prin educație, dar mai ales prin nevoia de a-și satisface trebuințele personale baleiază de la pasivitate la acțiune și de la altruism la egoism.

Se poate considera că istoria se repetă, că are ciclul de manifestare și deci putem anticipa următoarele comportamente ale statelor în raport cu un anumit gen de premise, deci putem să vorbim de predictibilitate. Putem vorbi cu predictibilitate și dacă analizăm teoriile geopolitice ale lui M.D. Mackinder² sau A.T. Mahan³ privind tendința statelor puternice, în special SUA, pentru controlul Hertland-ului.

Astăzi aceste teorii, par să se manifeste în strategia marilor puteri dar comportamentul actorilor sociali, dar mai ales economici și financiari, pare să fie totuși impredictibil.

Îndoielile determinate de modul în care comunitățile sociale au evoluat atât ca nivel de cunoaștere dar mai mult ca și pretenții sociale ne obligă să avem un anumit grad de reticență.

Educația și progresul societății, pornind de la individ și mergând până la comunitatea internațională, trecând prin națiune și stat, nu reprezintă certitudinea că se poate realiza o predicție a comportamentului social civilizată, constructiv, pacificator.

O analiză făcută în jurul anilor 1970 în SUA⁴ demonstrează că la o investiție anuală de 45 miliarde de dolari în învățământ, în special în cel de stat, rezultatele la teste de aptitudini au dovedit o scădere de 49 puncte la aptitudinile verbale și cu 32 de puncte la cele matematice.

Studiul a demonstrat de asemenea trei lucruri importante și anume opoziția crescută a celor educați față de deciziile guvernului, prin contestații, demonstrații și greve, creșterea numărului de persoane care nu mai doreau să se angajeze în producție ci doar în zona activității serviciilor și consultațiilor și nu în ultimul rând creșterea ratei criminalității și violenței familiale și comunitare.

Acest paradox poate fi observat și în evoluția societății actuale care prin oferta tehnologică dar și prin apartenența la anumite organizații și comunități economice, financiare și politice (de genul Uniunii Europene) nu mai doresc să fie încadrate zone de producție ci doar de proiectare, consum și servicii. Astfel producția se dorește a fi plasată în lumea slab dezvoltată (Africa) sau zone cu forțe de muncă ieftină (Asia) fără a fi urmărită vulnerabilitatea istorică a acestui mod de viață. Istoria a dovedit că societățile, imperiile care s-au dezvoltat prin efortul coloniilor au fost sortite dispariției (exemplu regatul spaniol sau portughez), și că astăzi coloniile vin și investesc în fostele imperii.

² Amiral al Flotei SUA, autor a unor studii de geopolitică (*The interest of America in Sea Power, etc.*).

³ Profesor de geografie la Universitatea Oxford, autor a unor studii de geopolitică (*Pivotul geografic al istoriei etc.*).

⁴ Paul JOHNSON, *O istorie a lumi moderne 1920-2000*, Editura Humanitas, București, 2003, p.622.

În acest context este de dorit ca în analizele de securitate să ia în considerație trecutul ca lecție de istorie iar prezentul ca element comparativ al istoriei.

O abordare a securității naționale, prin analiza social comportamentală, ar putea porni de la trei piloni de bază: istoria statului (ca reflectare a comportamentului social) teoria trebuințelor individului (după teoria lui Maslow) și obiectivele generale ale comunităților din cele mai vechi timpuri.

2. Perspectiva istorică

Analizând, în aceste condiții, securitatea națională a României constatăm că, în istoria celor peste 2000 de ani, a fost în marea ei majoritate o problemă de politică și că a fost influențată într-o mai mică măsură, în perioada secolului I –XVIII, de dorința maselor.

O trecere rapidă prin istorie dovedește că masele populare și-au coagulat energiile la „ordin” atunci când domnul sau voievodul a identificat, fie nevoia, fie oportunitatea istorică pentru poziționarea provinciei, țării sau voievodatului într-un anumit plan politic sau militar.

Până în secolul XVIII provinciile Românești și-au garantat suveranitatea prin alianțele stabilite de domnii în raport cu pretențiile suzerane ale imperiilor de vest, nord sau sud, iar populația a acceptat atât lupta cât și tributul în funcție de dorința boierilor sau în funcție de capacităților fizice sau psihice ale domnilor.

Mijlocul secolului XIX aduce, în comportarea elitei politice în formare, ideea de putere prin unire dar și aceea de securitate prin apropiere de anumite curente, în special cele specifice vestului și care aveau ca bază nu doar teoria realistă a faptului că securitatea este egală cu puterea militară a țării și a alianței, dar și experiența acestor țări sau alianțe.

Securitatea Regatului României este garantată și predictibilă prin aducerea dinastiei germane HOHENZOLLER-SIGMARINGEN în anul 1866 la conducerea statului. Ea reprezenta legătura cu puterile occidentale și prin aceasta garanția că puterile estice (Rusia Țaristă) și sudică (Imperiul Otoman) vor constrânge mai puțin deciziile economice, politice și de securitate ale Regatului României.

Istoria celor două războaie mondiale, a dovedit două lucruri extrem de importante privind diferența dintre predictibilitate și comportamentul statal în relație cu garantarea securității statale.

Securitatea României nu a fost predictibilă nici în alianțe și nici în acțiune, pentru că deși pe termen scurt România s-a alăturat unor alianțe (Antanta, în primul război mondial) beneficiile prevederilor tratatului nu au fost analizate atent iar implicarea a fost incoerentă dovedind un grad ridicat de inconsecvență.

Revenirile teritoriale după primul război mondial (Basarabia, Bucovina, Transilvania) justifică pentru unii faptul s-a trecut de partea Antantei dar, nu poate fi cel mai important argument, având în vedere faptul că în finalul războiului toate popoarele au primit, prin efortul lui W.Wilson, consensul marilor puteri și acțiunile ferme ale delegației României (demne de apreciat), dreptul la autodeterminare. România a avut beneficii dar și pierderi pentru că aliații de la est dincolo de acțiunea

ostilă au prejudiciat poporul român de tezaurul național (azi obiect al recomandărilor Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, fără ecou în Federația Rusă).

Cel de al doilea război mondial a adus pierderi teritoriale, solicitări enorme pentru despăgubiri de război, alipirea blocul comunist (distrugerea elitei și economiei românești) cu acordul foștilor noștri aliați din vest.

Suferința României în opinia mea, în urma celor două războaie mondiale nu este doar materială ci una de imagine în memoria colectivă, de impredictibilitate în relația cu aliații și de tendință în schimbarea taberei în funcție de anumite conjuncturi – împreună la victorie și singuri la înfrângere.

Germania și poporul german, indiferent de regim s-a bazat pe România și pe români, dar au primit dovada neîncrederii, Rusia și poporul rus care de foarte multe ori au fost priviți ca buni prieteni, (deși avem o teamă viscerală față de acțiunile lor) pornesc, de fiecare dată, de la premisa că vom trăda aliații (alții decât ei) și ne vom alătura lor oricât de negativ ar fi rezultatul.

Alianțele postbelice, fie tratatul de la Varșovia (impus în blocul comunist) în care România și-a stabilit un anumit grad de independență (interesant faptul că aceasta este în mentalul nostru și al conducătorilor) precum și dorința finalizată de accedea la NATO sunt dovezi al analizelor făcute sub imperiul realităților istorice trecute, teama de a nu fi singuri, teama de revirimentul Rusiei (iată că aceasta se produce!) precum și dorința de a aparține, cel puțin în alianța, occidentului.

Dorința a fost mai presus de calcul costurilor de predictibilitate a viitorului, de alternative strategice, dar și de posibile alianțe, înțelegeri cu țările vecine (bazate pe relațiile istorice - spre exemplu aderarea pentru început la grupul de la Visegrad alături de mai vechiul aliat - Polonia).

Mai mult decât atât tendința generală de a face parte din orice tip de structură ce apare la orizont fără a analiza atât beneficiile cât și eforturile fac, în opinia mea, România puțin credibilă în analize de oportunitate dar și în procesul de negociere al securității.

3. Perspectiva psihologică

A doua perspectivă în domeniul securității se referă la analiza comportamentului uman și reflectarea acestuia în predictibilitatea securității naționale.

Poporul Român poate fi definit (fără lipsă de modestie) un neam eroic atunci când istoria îl provoacă la apărare, este un neam unit atunci când nevoia îi demonstrează că singur individul nu reprezintă nimic și este greu determinat spre efort fizic atunci când prin sprinteneala minți găsește soluții facile.

Maslow⁵ susține că un individ are cinci trebuințe și anume: fiziologice, de securitate de apartenență, de stimă și de actualizare.

Trecerea în revistă a trebuințelor fiziologice de hrană, locuință, activitate și odihnă ne îndeamnă să afirmăm că românii nu sunt un popor prea pretențios. În istorie, a demonstrat că și-a apărât „sărăcia și nevoile”. Evoluția socio-economică a

⁵ Psiholog umanist american, cunoscut astăzi pentru propunerea sa privind bazele teoriei ierarhiei nevoilor umane.

românilor, în pofida resurselor solului, a fost înceată și a trecut cu greu (în ultima parte a secolului XX) de la agrarian spre industrial. Dezvoltarea tehnologică a României nu este una extraordinară și nici procesul know-how nu este punctul său forte.

Astăzi problema care se pune este dată mai mult de dorința muncii și aici observăm că încă suntem în două tabere: cei care vor să muncească și să fie plătiți și care pleacă în occident sau angajați în domeniul privat, angajați serios în activitate și o altă categorie a celor care așteaptă ca statul să le rezolve toate problemele. Există și o categorie a angajaților statului care consideră că implicarea lor trebuie să fie minoră atât în gestionarea resurselor, cât și în valoarea rezultatelor. Acest comportament devine periculos dat fiind faptul că oprobriul privind incompetența și neangajarea nu se adresează persoanelor sau grupurilor ci statului ca instituție.

Trebuința securității, reflectă în protecția împotriva amenințării, privării de un drept sau de arbitrar se reflectă în filonul național prin reacția de ultim moment. Românul este contemplativ la pericol se gândește că nu i se poate întâmpla lui, iar dacă i se întâmplă seamănuului este mai puțin important. Securitatea este lăsată pe seama organelor statului iar spiritul civic este puțin dezvoltat.

Agresiunea verbală și fizică astăzi a devenit comportament național, cultivată fiind prin limbaj atât pe verticală cât și pe orizontala societății.

Românul nu a fost slugarnic dar a fost educat obedient prin credință și religie (împăcarea cu soarta nu este o virtute, Dumnezeu ajută pe cel care se ajută), prin atmosfera școlii, prin libertatea de decizie a vechilului, prin credința în puterea divină a domnului (fie el venetic sau pământean).

Obținerea securității individuale a pendulat între concesiune sau compromis și traficul de influență, (de cumpărare a poziției de domn sau nemazilire, până la plata pentru dreptul de a exista) de sus și până jos. A fost și este mai ușor să-ți garantezi securitatea prin apartenența la grup de interese sau prin protector decât prin spirit civic, prin luptă împotriva privării, atacării amenințării în perioada de prefigurare a acestora.

Trebuința apartenenței, cu laturile ei de prietenie și dragoste, alături de asociere sunt paradoxul românului.

Poporul român este extrem de cald, primitiv, iubitor de oameni și poate chiar să plângă atunci când se produce o catastrofă chiar dacă aceasta nu-l afectează în plan personal. Paradoxul este reținerea în a desfășura activități în comun, lipsa dorinței de asociere, de a construi împreună cu alții.

Suspiciunea legată de sentimentul neîncrederii îl poartă de la lupta împotriva patronilor, care se pare că se îmbogățesc pe nedrept și nu acordă salarii corecte, până la a urâ sistemul de asociere a resurselor (fermele, spre exemplu, necesare realizării atât a unui grad sporit de productivitate cât și un sistem de desfășurare performant).

Fuga de cooperare de la individ merge spre fuga de cooperare, sau mai mult spre concurența între instituții, fără a vedea că rezultatul sumei eforturilor individuale este mai mic decât rezultatul eforturilor însumate.

Analizând a patra trebuință, a încrederii și stimei de sine precum și a dorinței de dezvoltare personală, putem spune ca românul se situează într-o zonă destul de apreciată atunci când vorbim de cultură.

Stima de sine și încrederea în propriile forțe este destul de mioritică (în sensul acceptării sorții) neavând și neclamând potențialul propriu. Există o frică a poporului (poate și pentru că se înțelege greșit conceptul de laudă de sine) de a se prezenta și manifesta mândru, cunoscător, încâpățânat, doritor de mai mult, perseverent, de cuvânt și conștient de propria valoare.

Sunt apreciați vecinii polonezi că au spirit catolic, nemții că sunt punctuali în tot ceea ce fac, sunt criticați francezii că sunt prea plini de ei înșiși, sunt judecați unii că sunt excesiv de duri dar nu vrem să ne situăm în nici o categorie. Românii se mândresc cu ospitalitatea și cu deținătorii de premii Nobel dar când discută sau când negociază cu alte seminții sunt reticenți să se manifeste ca oameni care au încredere în potențialul propriu și sunt conștienți că dețin acest potențial.

Riscant și rușinos este și comportamentul celor care odată plecați din țară își caracterizează semenii cu cele mai urâte epitete scoțând în evidență negativul, făcând abstracție de valori, comportamente și calități, situându-ne astfel într-un grup definit ca paria.

Sunt celebre cuvintele lui Petru Rareș care spune că „*vom fi iarăși ce am fost și mai mult decât atât*”, pentru că miza pe un popor mândru. Acest dicton trebuie să fie deviză națională pentru că potențial există dar trebuie cultivat.

Dorința de dezvoltare trebuie conștientizată social și educată instituțional. Școala și familia trebuie să acționeze la unison pentru calitate conștientă că reformele în educație făcute în pripă, ambigue și eterne distrug filonul cultural al unei națiuni.

Educația este o responsabilitate personală dar și una națională. Sintagma „*cea mai importantă resursă a societății este omul*” fără suport educațional rămâne utopică. Fuga de cultură, fuga de efort intelectual, fuga după diplome fără bază de cunoaștere nu trebuie să fie acceptate sau tolerate. Noua generație nu se poate educa în fața televizorului și nici în rețele de socializare ci în cadru instituțional.

Dezvoltarea individului nu se poate face coborând standardele de evaluare ci prin efort de convingere și de ce nu de constrângere sau triere pentru a respecta un set de valori umane.

Școlile nu pot funcționa pentru bani sau pentru corpul didactic ci trebuie să funcționeze pentru a furniza societății produsul finit – omul cunoscător, specialist în domeniu și nicidecum ignorantul sau indolentul cu diplomă. Educația nu este meserie ci vocație, este dragoste pentru neam.

Ultima trebuință, cea de actualizare, ne duce spre înaltul nivel al excelenței, al creației, al maximizării potențialului, ne duce spre elite.

Românii au avut și au elite, numai că uneori ori acestea nu au fost în măsură să se facă înțelese sau au fost eclipsate de falsele elite. Parafrazându-l pe Napoleon în legătură cu bastonul de mareșal, se poate spune că în fiecare individ există un mare talent, o mare capacitate, un lider extraordinar dar, și aici există un mare dar, totul este dat de dorința individului de a deveni și a societății de a-l cultiva.

La români competiția corectă este vizibilă în sport și pe băncile școlilor (ciclurie primare) și este înlocuită de interese meschine urcând treptele sociale.

Descurajarea instituțiilor, falsa percepție că valorile se dezvoltă doar în afara țării, ideea că omul de valoare nu este căutat, îi determină pe români să caute împlinirea profesională și realizarea materială în afara granițelor.

Faptul că inventatorii români și-au materializat ideile în afară, deținătorii de Nobel s-au dezvoltat în afara României, elitele interbelice s-au școlit în occident sunt invariabilele argumente că în România este imposibil să se realizeze valori autentice.

Falsul teoriei face ca poporul să aștepte și să accepte ideea că nu putem produce dar putem importa. Importul este benefic atunci când se pretează domeniului și este periculos când el nu se poate racorda realităților.

Este benefic atunci când un individ care excelează într-un domeniu se dezvoltă în instituții din afara țării, dar se impune condiția dezvoltării pentru țară, dezvoltării pentru valorile naționale, pentru societatea românească.

Importul de teorii care nu se aplică socialului sau economicului românesc alături de experimente făcute de neexperimentați vor opri mersul social normal, îl vor convulsiona și îl vor trage înapoi.

Dezvoltarea elitelor trebuie făcută la bază prin atitudine și apoi progresiv în piramida profesiei. Omul înțelept se pune în slujba semenilor și societății, face efort pentru punerea în mișcare a energiilor și are viziunea viitorului țării. El este vector pentru mase, este exemplu pentru generații și catalizator pentru energii.

4. Perspectiva socio-umană

Trecând de la individ la umanitate se constată că acțiunile din toate timpurile, spațiile și evoluțiile s-au centrat pe trei mari componente: supraviețuire, prosperitate și securitate⁶.

Analizând istoria României (succint în primele pagini ale articolului) am prezentat o opinie asupra modului în care am tratat securitatea prin prisma alianțelor dar fără a analiza comportamentul socio-uman.

Abordând ideea de continuitate, ca popor, constatăm că filonul românesc este dăinuior în istorie (peste 2000 de ani aproape în aceleași granițe terestre). Supraviețuirea ca obiectiv central a unit triburile geților și dacilor sub Burebista și Decebal, nevoia supraviețuirii a dus la pârjolirea țării în epoca medievală de către locuitorii acestei țări, îndemnul sau ordinul domniilor. Dorința supraviețuirii a mobilizat masele de militari și a canalizat energiile umane în eforturile războiului de independență, primului și celui de-al doilea război mondial. Supraviețuirea astăzi este pusă în pericol de două elemente extrem de importante: migrația și natalitatea.

„*Ubi bene ibi patria*” – acest dicton latin, de altfel foarte iubit de lumea globalizată, suscită o analiză a comportamentului uman care trebuie să asigure suportul supraviețuirii.

⁶ Gheorghe VĂDUVA, *Întoarcere la izvoarele de mâine*, în Impact Strategic nr.2, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2012.

Fuga după confort și civilizație, educația familiei în țara în care este asigurat un loc de muncă și o remunerație consistentă, asimilarea unor valori individualiste, dau nota îndoielii în angajamentul popular. De asemenea egoismul cu care indivizii își protejează propria afacere, dezinteresul pentru interes național (exemplu sunt prețurile cerute de proprietari pentru bunuri necesare de expropriat în interes public) trebuie să dea de gândit atunci când se fac predicții privind securitatea națională.

Analizând natalitatea cred că este binevenită explicația unui țăran în vârstă vis a vis de migrație: „nu este adevărat că avem mulți tineri care migrează și se goleşte țara, ci avem mame care nasc prea puțini copii”. Scăderea natalității, rata crescută a migrației ne determină să ne punem întrebarea legată de cine vor fi cei pentru care construim securitatea și cum vor arăta cei care încadrează instituțiile securității.

Un popor nu poate supraviețui dacă nu este legat conștient și motivat de solul țării sale și mai mult un popor nu poate supraviețui dacă mamele nu nasc copii.

Egoismul carierist, frica de viitor, dorința de a menține confortul, dezinteresul părinților de a crește copii și a bunicilor de a crește nepoți, precum și inconsecvența instituțiilor statului în a dezvolta o strategie pentru perpetuarea neamului reprezintă un mare risc în supraviețuire. Mai mult decât atât, lipsa educației patriotice și transferul responsabilității supraviețuirii în granițe, către instituții profesionalizate (armata, structuri de securitate) mai mult sau mai puțin finanțate, sunt argumente care trebuie luate în calculul în analiza de securitate.

Dorința de a prospera este un alt element al acțiunii umane care caracterizează existența. Prosperitatea este, în general, în dorința celui educat, a celui puternic, a celui care conștientizează cât de ușoară devine existența atunci când profitul din orice activitate este maxim.

Prosperitatea la români nu a fost niciodată obiectiv existențial, ea a apărut și a dispărut în funcție de regimul politic. Pentru români prosperitatea este definită de occident în plan internațional și de cei care au înșelat statul, pe plan intern.

Lupta pentru resurse nu este caracteristică românilor, ei au luptat să le protejeze pe cele pe care solul și subsolul le oferă. Românii vând ieftin și cumpără scump, nu cunosc prețul real și sunt prea mândri pentru a se consulta cu alții.

Dezinteresul pentru prosperitate în acțiunea globalizată, pentru acces la resurse, sunt date de lipsa politicilor și strategiilor necesare pentru a fi acceptați la masa negocierilor. În acest sens este relevant faptul că România nu are câștiguri materiale semnificative, deși s-a alăturat coalițiilor statelor participante cu forțe atât în Afghanistan cât și în Irak.

Simțul prosperității se cultivă, nu se moștenește, iar în acest sens primul exemplu trebuie să fie dat de educația individului pentru bună stare și fără a nega nevoia de „comoară în ceruri”.

A trăi bine, a trăi civilizată nu este condamnat ci de dorit. A avea infrastructură, a avea un nivel decent de muncă și de odihnă, a beneficia de dezvoltarea tehnologică trebuie să devină țel în viața omului dar și cea a statului.

5. Perspectiva concluzivă

Ultimul domeniu de analiză, cel al securității ca acțiune umană, doresc să se constituie ca o concluzie a acestui material, cu scop de coroborare a celor enunțate anterior și care ar putea defini o politică de securitate națională predictibilă.

Pornind de la trecutul și reflectând la prezentul alianțelor și uniunilor fie ele militare sau economice, atunci când cercetăm un spațiu care să aparțină ca strategie a țării noastre trebuie să fundamentăm analiza rațională pe următoarele considerente:

a) pericolul pentru securitatea României a fost în istorie omnidirecțional (mai puțin Marea Neagră) dar s-a manifestat cu preponderență din zona estică;

b) în aceeași situație cu România, s-au aflat în marea majoritate a timpilor istorici și alte state (spre exemplu, Polonia) și de aceea este indicat să le urmărim comportamentul în toate domeniile - politic, economic, social și să căutăm cu acestea o relație bazată pe cooperare și efort comun în plan politic, diplomatic și economic dar mai ales militar;

c) majoritatea alianțelor din care România a făcut parte s-au manifestat doar în momentul în care statele componente au avut un interes și mai puțin când România a avut nevoie (gestul nu este condamnabil pentru că sintagma prieteniei între state este definită de cuvântul interes și de aceea interesul României trebuie să fie element de bază în stabilirea relațiilor strategice);

d) parteneriatul strategic cu o putere globală garantează securitatea atât timp cât acest interes este garantat. Dacă România știe să-și dovedească utilitatea și dacă atrage interesul acestei puteri atunci putem conta pe un grad ridicat de sprijin. Aici trebuie urmărite teoriile geopolitice care ne demonstrează că ideile lui M.D. Mackinder sau A.T. Mahan sunt actuale ca mod de manifestare a marilor puteri;

e) vecinii românilor au fost în istorie prieteni și dușmani în funcție de propriile interese și nu de teorii sau apeluri politice. Lumea se schimbă, dar studiul geopolitic ne dovedește că interesul pentru pivotul lumii - Eurasia rămâne același. În această luptă pentru control trebuie să se identifice interesul, să fie negociat și să se aleagă tabăra care are același interes cu al României;

f) pe scena Europei marii actori au fost și rămân aceeași (Rusia, Germania, Franța Marea Britanie, Turcia). Relațiile dintre aceștia rămân pașnice dar modul de urmărire în atingerea intereselor proprii sunt în permanentă schimbare.

g) Turcia nu este primită în UE (poate pe moment) dar se manifestă ca un actor important în Orientul Mijlociu (România se află în proximitate și poate fi un liant cu lumea islamică);

h) Rusia manifestă aceeași relație pe care a avut-o, în perioada interbelică, cu principalele țări europene și în special cu Germania;

i) se constată o extindere a comunităților (NATO/UE) și prin aceasta consensul, dar mai mult angajamentele, sunt extrem de greu de determinat iar ajutorul poate veni mult prea târziu. Deși membre NATO/UE, țările care în istorie au avut prejudicii din cauza unui actor european (în special din partea de est a Europei) și-au creat instrumente zonale/regionale de securitate și aceste gesturi nu sunt condamnabile (grupul Visegrad, pactul Nordic);

j) demilitarizarea Europei (soluția soft-dezinteresul pentru investiție în forțele de securitate, căutând mai mult investiții comune în producția de armament vandabil pe piețele externe), transferul interesului militar al SUA din Europa în Asia și dezvoltarea economică și militară a Rusiei sunt factori de influență în analiza de securitate;

k) politicile de securitate sunt o obligație a statului, dar se constată că acestea sunt adeseori influențate de factorul economic, care trece peste vulnerabilitățile pe care le generează cu scop de profit. Prezența banilor și a companiilor rusești în economia statelor UE (export de gaze naturale, import de tehnologie, civilă și militară) sunt dacă nu o amenințare atunci cu siguranță o vulnerabilitate la adresa securității;

l) mutarea conflictelor în Asia nu este o certitudine că acestea nu vor migra în Europa. Parcurgem criză financiară care determină masele să fie violente, care transformă regimurile politice, care tind să aducă în avanscenă radicalismul. Minoritățile solicită tot mai multe și mai aberante drepturi care de multe ori le sunt satisfăcute de dragul păcii sociale. Perseverența cu care minoritățile urmăresc autonomia și corelarea acțiunilor revendicative cu situații de criză socio-economică, reprezintă pentru România un element de vulnerabilitate;

m) în general alianțele garantează stoparea conflictelor și nu neapărat refacerea granițelor. Supraviețuirea românilor ca popor în același teritoriu (și poate chiar extins în vechile granițe) se poate realiza având o politică de securitate care să pornească de la analiza și definirea: interesului național vital, a celor principale și de asemenea a celor secundare.

Interesului național vital trebuie să fie reprezentat de permanența existenței statului român în actualele granițe.

Interesele naționale principale de urmărit pentru a asigura interesul vital trebuie să fie:

- protejarea resurselor solului și subsolului, urmărind exploatarea rațională a acestora;

- dezvoltarea economică prin aport de capital autohton (garantarea împrumuturilor de către stat), dar și prin import de capital străin condiționând accesul prin garantarea longevității investiției. Experiența ne-a dovedit că marile concerne internaționale nu au legătură cu țările ci doar cu prețul forței de muncă și cu gradul de profit;

- obținerea, menținerea și garantarea accesului la piața externă a resurselor și importului de înaltă tehnologie;

- dezvoltarea relațiilor cu statele în care este prezentă diaspora românească. Scopul acestor relații trebuie să fie acela de a ne proteja co-sangvinii, de a exploata imaginea bună pe care aceștia au creat-o țării noastre sau în caz de nevoie în a determina pe concetățenii noștri să se adapteze la cerințele acestor state. Problemele concetățenilor care muncesc în afara granițelor trebuie să fi o problemă a statului și nu doar a comunității respective;

- creșterea numerică a populației până la nivelul care garantează potențialul necesar pentru dezvoltarea economică, socială și de securitate necesar unui stat de dimensiune medie;

Interesele secundare necesare de urmărit sunt:

- integrarea graduală în uniuni și alianțe (dacă nu suntem deplin integrați nu înseamnă că nu existăm) în funcție de transformările pe care acestea le suferă. Statutul de membru NATO și UE trebuie să fie exploatat în a propune soluții care ne avantajează, în a ne ralia opiniilor și modelelor care aduc câștig economic și de securitate;

- angrenarea în acțiuni în zone de reconstrucție cu scopul clar de a sprijini populațiile în situații dificile (crize interne, conflicte interetnice), dar urmărind permanent echilibrul dintre cheltuieli și beneficii politice, diplomatice sau economice;

- dezvoltarea unui statut de vector regional de securitate în zona mării Negre și bazinului Dunării.

Protejarea intereselor de securitate și predictibilitatea în acțiunile contra insecurității este necesar să se bazeze pe :

- dezvoltarea valorilor naționale, cinste, corectitudine, unitate, respect pentru muncă și celor științifice, printr-o politică de educație națională. Este nevoie de inteligența care să producă noi idei și soluții pentru noi tehnologii, de forța de muncă educată pentru producție economică (industrie și agricultură), de personal calificat pentru sănătate și educație, de oameni cultivați care să dovedească gradul înalt de civilizație al țării;

- dezvoltarea unor relații economice, culturale și de securitate în țările din proximitatea granițelor (Turcia, Polonia, Cehia, Ucraina, Serbia) care au inițiativă în acest sens. Baza relațiilor trebuie să fie analizele profunde în care pericolul nu este nici utopic, nici imaginar și nici generalizat;

- dezvoltarea structurilor de securitate în raport cu riscurile și vulnerabilitățile la adresa securității și nu în raport cu posibilitățile financiare (în istorie s-a dovedit că resurse nu s-au găsit decât rar și târziu). Criza nu poate fi o permanentă scuză ci o provocare pentru a gândi eficient, holistic în interesul statului și corelat cu interesul național și modul de securizare a acestuia.

Realitatea birocratizării societăților, dar mai ales a structurilor de conducere unionale și a alianțelor (nu trebuie să contestăm valoarea profesională ci doar să manifestăm rețineri legate de viziune, înțelegerea culturii, capacitatea și dorința de motivare a comunităților) coroborată cu semnificația motto-ului acestui articol ne duce spre ideea că România poate și trebuie să fie o țară sigură și cu viitor previzibil. Condițiile determinante sunt date de realizarea unității energiilor intelectuale și volitive într-o manieră altruistă, constituirea acestora într-un real think-tank care să persuadeze decidenții dimensiunilor politice, sociale și economice pentru a realiza ceea ce ne dorim – predictibilitatea unui viitor sigur al țării noastre.

Sintagma că „*securitatea înseamnă orice dar nu orice înseamnă securitate*” trebuie să ne determine să gândim că problema strategiei existenței și continuității României nu trebuie să fie o problemă tratată în subsidiar.

Bibliografie:

1. TAMAȘ, Sergiu, *Geopolitica*, București: Editura Noua Alternativă;
2. VĂDUVA, Gheorghe, *Întoarcere la izvoarele de mâine*, în „Impact Strategic” nr.2, București: Editura Universității Naționale de Apărare Carol I, 2012.

PROBLEMA SECURITIZĂRII ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE – O ABORDARE CONSTRUCTIVISTĂ

*Dr. Ioan CRĂCIUN**

Rezumat: *The post Cold War security agenda has been moved towards more interpretative modes of analysis by including referent objects other than state, as well as sectors of security other than military. One of the most interpretative modes of analysis has been proposed by the so called Copenhagen School of thought, who developed securitization theory as an analytical framework to broaden the security agenda and framing of a security problem as a speech-act. While, the focus of securitization literature is almost exclusively on: describing the process of securitization, explaining why it occurs, and examining, in a normative way, whether it is legitimate or not the purpose of this paper is to address some of its implications, especially in the strategic thinking. This is why the subject of this paper calls for an incursional study into what securitization does based on the main ideas developed by the main scholars of the Copenhagen School Barry Buzan, Ole Waever & Jaap de Wilde.*

Cuvinte-cheie: *RI, abordare constructivistă, securitizare, sistem internațional.*

În mod tradițional studiile de securitate au fost dominate de concepțiile realiste și neo-realiste care defineau securitatea în condițiile existenței unei amenințări și a folosirii controlate a forței de către state ca principali actori într-un sistem internațional anarhic¹. Dar în perioada post Război Rece studiile de securitate, în special teoriile critice au determinat schimbarea acestei viziuni prin plasarea agendei de securitate într-un cadru analitic mult mai elaborat. Prin introducerea altor obiecte de referință în afara statelor, precum și a sectoarelor securității alături de cel militar² s-a redefinit atât cadrul analitic cât și modul de interpretare al agendei de securitate.

Unul dintre cele mai interpretative moduri de analiza a securității a fost promovat de către Școala de la Copenhaga care a dezvoltat teoria securitizării ca un mecanism de analiză lărgită a agendei de securitate și care cataloghează problemele de securitate drept acte persuasive³. Teoria securitizării nu definește securitatea ca pe o condiție obiectivă ci ca pe o construcție socială care rezultă în urma unui proces social specific și care de fapt constituie cel mai elaborat cadru de analiză al problemelor de securitate contemporane. Chiar dacă teoria securitizării a devenit una dintre strategiile cele mai apreciate în abordarea practică a problemelor de securitate, au apărut și o serie de critici la adresa ei, în special referitoare la incapacitatea Școlii de la Copenhaga de a contextualiza procesul de securitizare și dezinteresul în abordarea înțelesului și conținutului securității. Una dintre consecințe, spre exemplu,

* **Comandor profesor universitar, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.**

¹ Stephen M. WALT, *The Renaissance of Security Studies*, in *International Studies Quarterly* 35/1991, p. 212.

² For example, Barry BUZAN, *States and Fear* and Barry BUZAN, Ole WAEVER & Jaap de WILDE, *Security a New Framework for Analysis*.

³ Ole WAEVER, *Securitization and De-securitization*, in Ronnie Lipschutz (ed) *On Security*, 1995, New York: Columbia University Press, pp. 46-86.

este că teoria nu conceptualizează legătura directă dintre pârgurile securității și finalitățile politicii externe.

Cu toate acestea, majoritatea celor interesați de construcția problemelor de securitate specifice politicii internaționale contemporane folosesc din ce în ce mai mult teoria securitizării ca instrument principal de analiză.

În timp ce atenția literaturii de specialitate este aproape în totalitate concentrată pe descrierea procesului de securitizare, explicând de ce sa întâmplă așa cum se întâmplă și examinând de o manieră normativă legitimitatea procesului, scopul acestui articol este de a analiza securitizarea dintr-o perspectivă diferită și anume de a analiza câteva din implicațiile acestei teorii la nivelul gândirii strategice specifică comunității de securitate și apărare. De aceea acest articol reprezintă de fapt o reflecție referitoare la efectele securitizării asupra gândirii strategice specifice comunității de securitate și apărare bazată pe ideile dezvoltate de cei mai proeminenți reprezentanți ai Școlii de la Copenhaga Barry Buzan, Ole Wæver și Jaap de Wilde.

1. Ce este securitizarea?

Există o opinie general acceptată referitoare la faptul că Școala de la Copenhaga are o contribuție substanțială în dezvoltarea teoriei securitizării. Conceptele de bază dezvoltate de către această școală sunt cele referitoare la sectoarele securității, complexe regionale de securitate și securitizarea. Deși, toate aceste concepte sunt general acceptate, totuși se consideră că teoria securitizării reprezintă contribuția de bază a acestei școli.

Conceptul securitizării a fost introdus în relațiile internaționale la mijlocul anilor 1990 fiind pentru prima oară menționat de către Ole Wæver ca un mod discursiv⁴ de construcție a amenințărilor de securitate și apoi pe deplin tratat în cartea "*Securitatea: Un nou cadru de analiză*", publicată în 1998 de către cei mai proeminenți exponenți ai Școlii de la Copenhaga: Barry Buzan, Ole Wæver and Jaap de Wilde. În primele lor luări de poziții Buzan et comp. definesc securitatea ca pe un act persuasiv prin care se cataloghează o anumită chestiune ca reprezentând o amenințare iar securitizarea ca pe o transpunere a unor fenomene din lumea politicii reale într-o zonă de urgență, a hiper-politicii. Securitizarea este în totalitate de natură constructivistă⁵ susținea Buzan și Wæver deși teoriile constructiviste sunt destul de diversificate, de aceea teoria securitizării trebuie foarte bine evaluată și înțeleasă.

Într-o explicație simplă securitizarea examinează în principiu modul în care problemele de securitate apar, evoluează și dispar și s-a dovedit a fi un instrument analitic extrem de util, o provocare pentru înțelegerea obiectivă a amenințărilor tradiționale ale securității. În acest mod, concepțiile realiste centrate pe securitatea statelor și orientate pe o abordare militară a chestiunilor de securitate este provocată de Școala de la Copenhaga prin insistența cu care logica securității este explorată

⁴ P.D. WILLIAMS, *Security Studies an Introduction*, 2nd edition, Routledge Taylor & Francis Group, London and New York, 2008, p. 72.

⁵ *Idem.*

pentru a pune în evidență diferențele dintre securitate interpretat ca un concept teoretic și procesul securitizării, un proces aproape politizat⁶.

Eleganța acestui model analitic a generat un interes academic imens, în același timp atrăgându-și și o serie de critici. În principal dezbaterile aveau ca scop principal dezvoltarea acestui nou cadru de analiză și îmbunătățirea coerenței noii metode. Pe de altă parte, controversele se bazau pe inconsistența conceptuală identificată în cadrul teoriei securitizării. Pe de o parte teoria sugerează înțelegerea securitizării ca un proces concentrat pe puterea actului persuasiv iar pe de altă parte pretinde că securitatea este rezultatul unui proces inter-subiectiv.

Așa cum am arătat deja, literatura de specialitate este în special orientată către descrierea procesului de securitizare, iar teoria securitizării este bine primită de către comunitatea de securitate și apărare deși nici în cadrul acestei comunități nu lipsesc controversele de tipul celor expuse mai sus. Dar scopul acestui articol nu este de a ilustra aceste controverse ci acela de a trata unele implicații ale teoriei pentru gândirea strategică specifică acestei comunități. Plecând de la ideea că știm la ce ne referim când folosim conceptul de securitate este foarte important să înțelegem efectele produse de actul declarării unei chestiuni ca problemă de securitate printr-un act persuasiv public acceptat. În acest context este interesant de identificat ce efecte produce securitizarea în domeniul gândirii strategice specifice comunității de securitate și apărare.

2. Ce face securitatea?

Înțelesul securității rezidă din discursul persuasiv care identifică o amenințare de securitate și reclamă măsuri de urgență. Spunând “securitate” reprezentanții statelor declară existența unei situații de urgență și își asumă dreptul de a folosi orice mijloace ce sunt necesare pentru a împiedica evoluția amenințării⁷. Dacă acest fapt este adevărat atunci decizia de a securitiza este una politică iar procesul de securitizare nu este unul “inocent sau neutru”⁸, ci unul care depinde de gradul de acceptare sau respingere a actului persuasiv de către o comunitate și de contextul social în care securitizarea se produce. În consecință, încadrarea unei probleme de securitate declarate trebuie contextualizată și foarte bine înțeleasă. Spre exemplu într-o situație de incertitudine sau criză comunitatea de securitate și apărare va fi mult mai receptivă la problemele de securitizare și la inițierea diferitelor strategii de securitate.

Cu alte cuvinte catalogarea unei probleme de securitate ca o chestiune de *politică specială* împreună cu oferirea unei motivații pentru activarea unor măsuri speciale de gestionare a acesteia reprezintă ceea ce securitatea face în termeni practici în afara actului persuasiv propriu-zis. Dar ce înseamnă acest lucru pentru gândirea

⁶ Barry BUZAN, Ole WAEVER & Jaap de WILDE, *Security a New Framework for Analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner, 1998, p. 6.

⁷ O.WAEVER, *op .cit.*, p. 88.

⁸ J. HUYSMANS, *Language and the Mobilization of Security Expectations: The Normative Dilemma of Speaking and Writing Security*, Paper presented at the ECPR Joint Sessions, Manheim, 26-31 March 1999, p. 26.

strategică? Are acest fapt vreun efect asupra strategiilor din domeniul securității și apărării? Răspunsul este bineînțeles afirmativ; securitatea interconectează sisteme de cunoaștere, practici reprezentative și forme instituționale care formulează viziuni, orientează procese și acționează în diferite moduri⁹. Strategii vor începe prin a reflecta asupra problemelor de securitate, în special asupra implicațiilor acestora și a posibilelor soluții inclusiv cele militare. Rezultatele vor fi apoi oferite practicienilor pentru a fi comparate cu realitățile existente și ajustate cu strategiile oferite de alte comunități din afara domeniului de securitate și apărare. În cele din urmă va fi analizat gradul de urgență al problemelor de securitate în discuție urmând ca acestea să fie încadrate într-o agendă a priorităților. La finalul acestui ciclu chestiunile de securitate invocate vor fi scoase din zonă gândirii strategice și mutate la nivele executive mai joase.

Strategii analizează situațiile și evenimentele așa cum le percep ei în contextul social în care le identifică. Percepțiile și concluziile lor depind foarte mult de modul în care aceste probleme sunt încadrate și reprezentate în contextul social existent. Acest articol încearcă de fapt să întărească ideea că încadrarea unei chestiuni de securitate are o relevanță extrem de ridicată în analizele specifice relațiilor internaționale.

Concluzie

Amenințările de securitate vor exista întotdeauna iar securitizarea va fi pe deplin justificată și probabil benefică. Securitatea nu este nici pozitivă dar nici negativă ci este dependentă de chestiunea de securitate în cauză¹⁰. Bineînțeles, percepțiile și contextul social se schimbă permanent dar dat fiind efectul încadrării problemelor de securitate în acest context securitizarea va rămâne o teorie valabilă iar efectele sale asupra gândirii strategice extrem de importante.

Securitatea este o practică, un mod special de a încadra o problemă¹¹.

Bibliography:

1. BUZAN, Barry, WAEVER Ole & Jaap de WILDE, *Security a New Framework for Analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner, 1998;
2. BUZAN, B.; WAEVER, O. *Slippery? Contradictory? Sociologically Untenable? The Copenhagen School Replies*, *Review of International Studies*, 23, 1997;
3. BURKE, A., *Aporias of Security. Alternatives*, 2002;

⁹ A. BURKE, *Aporias of Security. Alternatives*, 2002, p.2.

¹⁰ R. FLOYD, *Towards a consequentialist evaluation of security: bringing together the Copenhagen and the Welsh Schools of security studies*, *Review of International Studies*, 33, 2007, pp. 338.

¹¹ O. WAEVER, *Insecurity, security and asecurity in the West European non-war community*, Cambridge, 1998, p.80.

4. HUYSMANS, J., *Language and the Mobilization of Security Expectations: The Normative Dilemma of Speaking and Writing Security*, Paper presented at the ECPR Joint Sessions, Mannheim, 26-31 March 1999;
5. WALT, Stephen M, *The Renaissance of Security Studies*, in *International Studies Quarterly* 35/1991;
6. WAEVER, Ole, *Securitization and De-securitization*, in Ronnie Lipschutz (ed) *On Security*, 1995, New York: Columbia University Press;
7. WILLIAMS, P.D., *Security Studies an Introduction*, 2nd edition, London and New York : Routledge Taylor & Francis Group, 2008.

GLOBALIZAREA, NOUA REALITATE MONDIALĂ

*Dr. Eugen BĂDĂLAN**
*Costin-Mădălin ZOTOI***

Rezumat: Urmare cooperării tradiționale între state, în principal prin dezvoltarea comerțului, mileniul al III-a a debutat sub semnul interconectării globale a economiilor naționale. Pe de o parte, această realitate a reprezentat baza consolidării fără precedent a relațiilor dintre state, organizații internaționale și conglomerări economice, iar, pe de altă parte, o premisă ce prefigura materializarea celor mai pesimiste prognoze, respectiv cele care se refereau la extinderea fenomenelor asociate amplificării criminalității organizate transfrontaliere, terorismului, proliferării armelor de distrugere în masă, intensificării traficului de droguri, precum și la apariția unor crize economico-financiare globale. Având în vedere că, în perspectivă istorică, globalizarea se va derula din ce în ce mai repede, actorii internaționali se află într-o cursă contra cronometru de fructificare a oportunităților oferite de proces și de evitare/combatere a efectelor negative ce rezultă din acesta.

Cuvinte-cheie: globalizare, dimensiune, securitate, economic, politic, social, național.

Introducere

Globalizarea, noțiune care apare cu o frecvență din ce în ce mai mare la începutul secolului al XXI-lea, desemnează un angrenaj complex de procese dinamice de uniformizare mondială, aflate într-o permanentă evoluție, care integrează toate sferile existenței umane - economice, sociale, politice, culturale, administrative și de securitate, a căror desfășurare de ansamblu se întinde pe perioade istorice și în care actorii mondiali, regionali, locali și individuali cooperează sau, dimpotrivă, desfășoară activități antagonice în vederea asimilării, în diferite moduri, la nivel global, regional sau local a unor sub-sisteme sau valori naționale. Cu alte cuvinte, globalizarea desemnează, pe de o parte capacitatea unui fenomen de a produce efecte în altă parte a lumii, iar, pe de altă parte, procesul de eliminare a disparităților existente între state.

În materia globalizării, dezvoltarea socială și-a spus cuvântul deoarece protagoniștii acesteia nu fac parte neapărat din rândul statelor, entități care își găsesc tradițional locul în relații mondiale, ci pot fi și organizații internaționale, companii naționale sau mari corporații și trusturi globale care au dobândit sau, după caz, depășit, cel puțin pe plan economic, puterea unor țări din lumea a treia.

Efectele globalizării pot fi observate în fiecare zi de orice locuitor al Pământului care are acces la sursele de informare publică ce conțin date transmise instantaneu din toate colțurile lumii și care relevă, într-un anumit grad, interdependențe globale. Relația tradițională cauză-efect a suferit o transformare fundamentală în condițiile în care, în prezent, transcende nivelul național. Rezultatele

* *General (r.) profesor universitar, conducător de doctorat în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, România.*

** *Doctorand în Științe Militare în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, România, zotoi_mada@yahoo.co.uk.*

sale, pozitive sau nu, pot fi percepute prin fiecare dintre simțurile umane cu toate că, nu întotdeauna, pot fi clasificate ca fructe ale globalizării.

Procesul de globalizare, aflat în plină derulare la scară mondială, precum și principalii săi actori, marchează în mod direct și indirect atât viața tuturor locuitorilor Pământului, cât și raportul securitate globală – securitate națională. Globalizarea duce inevitabil către uniformizare, tendință care excede granițelor naționale și care presupune, în mod obligatoriu, promovarea unor modele de dezvoltare. Astfel, *lupta* care se poartă în prezent între state se traduce, pe de o parte, în competiția pentru fructificarea efectelor benefice ale procesului, iar, pe de altă parte, în promovarea agresivă a propriului model de globalizare – izvor de bunăstare socială și în combaterea repercusiunilor negative ale aceluiași proces care pot împărți statele lumii în două categorii distincte: câștigători și falșiți.

1. Dimensiunile globalizării

Globalizarea se manifestă pe toate palierele activității sociale – și, implicit, existenței umane, având vizibilitate în special pe planurile comunicațiilor și economic. Cu toate că, pentru simplificare, este acceptată aserțiunea potrivit căreia globalizarea a apărut după cel de-al doilea război mondial, competiția dintre state pentru resurse și dependența acestora de comerțul internațional, efecte specifice ale globalizării, au apărut în formă organizată imediat după evul mediu. Se poate afirma, fără temerea de a greși, că istoria internațională a comerțului dintre actorii inter și intrastatali reprezintă, în același timp, devenirea globalizării în fiecare dintre fazele determinante ale acesteia. Astfel, pot fi identificate în prim-plan următoarele dimensiuni arhetipale ale acestui fenomen deosebit de complex ce include elemente de istoric, realități și tendințe: economică, politică, de securitate, socială, administrativă și culturală.

Dimensiunea economică a globalizării constituie cea mai reprezentativă fațetă a acestui complex fenomen fiind, totodată și cea mai vizibilă. Expresie a intereselor financiare comune ale persoanelor fizice, juridice, comunităților sau statelor, dezvoltarea economică transcende frontierele naționale, neputând suferi îngrădiri artificiale. Cu toate acestea, se poate observa că decalajele economice intrastatale - între straturile sociale și interstatale se adâncesc, ducând la „sărăcirea și mai accentuată și la creșterea instabilității în țările deja sărace”¹.

Printre procesele care concură la realizarea dimensiunii economice a globalizării putem enumera: atenuarea protecționismului economic la nivel statal și, implicit, deschiderea, într-o oarecare măsură, a pieții naționale în exterior în toate segmentele ei, libera circulație a bunurilor, a serviciilor, a persoanelor și a capitalurilor (incluzând, la nivel european, uniunea vamală, cooperarea vamală și interzicerea restricțiilor cantitative între statele membre), globalizarea cooperării și producției de bunuri, precum și existența și dezvoltarea marilor corporații care devin actori ai globalizării prin ei înșiși. De asemenea, dimensiunea economică a

¹ Eugen BĂDĂLAN, Laurian ZAHARESCU și Vasile BOGDAN, *Sisteme globale de securitate*, București, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2009, pp. 111.

globalizării este favorizată și de „dispariția privilegiului informațional global”² (cea mai mare parte a știrilor de interes public se difuzează și se recepționează, aproape simultan, în întreaga lume grație sateliților și a celorlalte componente ale infrastructurii informaționale), promovarea concurenței loiale și a dezvoltării durabile, interdependența economiilor naționale în contextul economiei globale, existența organizațiilor mondiale cu vocație în asigurarea globalizării economice (Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional, Banca Europeană de Investiții etc.), implicarea proactivă a marilor puteri în atenuarea efectelor crizei economico-financiară globală (China și-a anunțat intenția de a asista financiar statele din zona euro în vederea depășirii crizei economico – financiare globale, în condițiile în care acestea reprezintă „principala piață de export a Chinei și cea mai importantă sursă de import tehnologic”³), precum și, nu în ultimul rând, criza economico-financiară globală. Criza mondială contribuie la realizarea dimensiunii economice a globalizării deoarece, pentru depășirea ei, după cum rezultă și din pozițiile oficiale exprimate de principalii actori de pe scena economiei globale, este nevoie de efortul continuu conjugat a numeroase națiuni și organizații financiare internaționale.

Palierul politic al globalizării este constituit de totalitatea deciziilor politice cu privire la integrarea politică a statelor, la procesul de conducere politică globală a acestora prin intermediul structurilor de putere internaționale, precum și de concretizarea proiectelor politice transnaționale.

Dimensiunea de securitate a globalizării constituie cea mai problematică parte integrantă a acesteia deoarece realizarea ei trebuie să facă față mai multor provocări, dintre care enumerăm: suveranitatea statelor, globalizarea amenințărilor asimetrice, interesele antagonice ale principalilor actori statali care se pot manifesta la nivel mondial și ineluctabila coliziune între tipurile de globalizare promovate de marile puteri. Pe acest palier, globalizarea se manifestă prin extinderea sferelor de influență a unor țări prin intermediul promovării alianțelor internaționale din care fac parte și lărgirea acestora prin admiterea de noi membri, concomitent cu fragmentarea entităților statale multinaționale și cu crearea unei noi arhitecturi de securitate internațională stabile. Treptat, se creează o nouă ordine mondială axată pe fundamentele globalizării, iar securitatea națională se metamorfozează având tendința deplasării către securitatea individului.

Globalizarea militară reprezintă un sub-proces subsecvent globalizării de securitate definit de interconectarea, pe diverse niveluri, a capacităților militare ale entităților politice pe fundamentele unor scopuri comune, cu răsfrângere asupra raporturilor militare de pe întreg mapamondul. Aceasta se manifestă pe trei coordonate principale: amplificarea mondială a operațiunilor specifice luptei armate, de sprijin sau de stabilitate; dinamica globală a armamentului și tehnologiilor cu aplicabilitate militară și implicit a piețelor de desfacere a acestuia, prin intermediul alianțelor militare sau punctual, în funcție de interesele identificate; expansiunea

² John NAISBITT, *Megatendințe*, București, Editura Politică, 1989, p. 101.

³ Wall Street Journal, 06.02.2012, *China Takes on Skeptics of Aid to Euro Zone*, articol accesat în data de 23.04.2012 la <http://online.wsj.com/article/SB10001424052970203315804577204760639996168.html>.

geogovernării în problemele militare și de securitate. Această ultimă dimensiune reprezintă expresia abordării realismului politic, potrivit căreia politica externă a unui stat este bazată pe putere, iar echilibrul de putere este privit ca mecanism de asigurare a ordinii mondiale.

Dimensiunea socială a globalizării se răsfrânge nemijlocit asupra individului - membru al unei colectivități prin promovarea la nivel internațional a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și garantarea lor, a democrației, a valorilor umane, a protecției sociale a categoriilor defavorizate, precum și prin schimbul de resurse educaționale. Suplimentar, se constată că „globalizarea oferă un grad de libertate individual pe care nici un stat nu-l poate asigura”⁴.

În context, constatăm că o formă de manifestare a globalizării social-juridice este reprezentată chiar de dreptul internațional public, pe palierul actelor juridice încheiate între mai mult de două entități care au calitatea de subiect de drept internațional public.

Din nefericire, chiar în debutul secolului al XXI-lea se poate afirma că pe mapamond există decalaje incredibil de mari în ceea ce privește gradul de civilizație atins de indivizi, distanțare în timp care îi plasează pe unii dintre aceștia, în raport cu ceilalți, în plină epocă premergătoare formării unităților statale.

Dimensiunea culturală a globalizării se manifestă prin acțiuni culturale amplu popularizate, sub egida unor importanți actori internaționali de genul United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – UNESCO și UE, realizându-se astfel circulația valorilor culturale naționale pe plan mondial, acceptarea valorilor globale comune și edificarea unui sistem comun de valori. Dimensiunea culturală a globalizării nu se poate realiza decât prin acceptarea și îmbrățișarea unității în diversitate. În caz contrar, dacă statele și culturile lor se resping reciproc și nu interferează se poate ajunge relativ ușor la discriminare, calea fiind deschisă astfel spre conflict.

2. Factori care amplifică sau încetinesc globalizarea

Printre factorii care frânează globalizarea putem aminti: lupta mondială pentru resursele naturale exploatabile necesare economiilor naționale și pentru piețele de desfacere – expresie a interesului statal primordial; decalajele economice greu de recuperat; divergențele istorice între state; exprimarea exacerbată a identității culturale și naționale, precum și a suveranității statelor; teama de reacțiile în lanț provocate de globalizare; anumite tendințe de regionalizare.

Lupta globală pentru resursele naturale și piețele de desfacere a devenit o competiție acerbă continuă a cărei intensitate aduce aminte de un război, un rezultat previzibil al manifestării regulilor economice, în care subiecții de drept internațional public și privat (state, organizații internaționale, companii naționale ori mari corporații transnaționale) încearcă să dobândească cât mai ieftin și cu cât mai puține condiții, unii de la alții, materii prime sau diverse alte resurse necesare dezvoltării

⁴ Teodor FRUNZETI, *Geostrategie*, București, Editura Centrului Tehnic – Editorial al Armatei, 2009, p. 122.

statale și/sau economice. Acumularea de resurse stă la baza oricărui proces economic, este indispensabilă pentru întreținerea circuitului economic într-un sistem dat și presupune stabilirea unor relații de interdependență între entitatea sursă și consumator.

Decalajele economice semnificative între state sunt de natură a genera în rândul țărilor sărace poziții contrare globalizării, proces care este perceput ca gravitând în jurul exploatării săracilor de către bogați. De altfel, globalizarea va împarte statele în două categorii: învingători și învinși.

Divergențele istorice între state, de regulă riverane, precum și exprimarea exacerbată a identității culturale și naționale, precum și a suveranității statale generează la nivel național, în rândul populației și al decidenților, o percepție eronată asupra calității și a intereselor manifestate de potențiali parteneri de cooperare. De multe ori cooperarea, ca palier al globalizării, între diverși subiecți de drept internațional nu s-a putut materializa ori nu a depășit un nivel incipient din cauza prejudecăților subiective manifestate în relațiile stabilite și care au determinat în locul unei deschideri internaționale dezirabile, introvertirea.

Teama de reacțiile în lanț generate de anumite intervenții punctuale în țesătura de relații globale a indus o anumită rezervă actorilor cu manifestare mondială care au căutat, întotdeauna, să prevadă cele mai insignifiante efecte ale propriilor acțiuni înainte de a materializa orice inițiativă. Analiza efectuată în context global implică costuri importante de timp iar rezultatele sale pot determina modificări conceptuale ale oricărei inițiative sau chiar împiedicarea acesteia.

Regionalizarea poate fi definită ca o modalitate prin care statele, ca urmare a dimensiunilor sau capacităților relativ reduse, se pot *asocia* în vederea depășirii dificultăților întâmpinate pe plan mondial. Aceasta poate reprezenta, totodată, atât un instrument de protecție împotriva efectelor nedorite ale globalizării cât și o etapă a devenirii acesteia. Astfel, unii autori consideră că politica Uniunii Europene nu este suficient de deschisă spre globalizare „cu excepția primului-ministru englez, conducătorii europeni nu au argumentat public că interesele europene sunt nesigure într-o lume nesigură sau că Europa ar trebui să globalizeze responsabilitățile de securitate într-o eră a globalizării”⁵.

În context, putem aprecia că modelul contemporan de regionalizare este constituit de entitatea *sui generis* numită Uniunea Europeană.

Elementele care favorizează globalizarea sunt: consolidarea pieței economice globale, accentuarea interdependenței economice, dezvoltarea fulminantă a tehnologiilor și a comunicațiilor, libera circulația a bunurilor, serviciilor, capitalurilor și persoanelor, existența și activitatea organizațiilor internaționale cu vocație pro-globalizare sau integrantă (ex. Organizația Națiunilor Unite, Uniunea Europeană, Organizația Mondială a Comerțului), precum și abordarea integrată a problemelor globale în vederea realizării efectului de sinergie.

⁵ David C. GOMPERT, *What does America want of Europe* în *Shift or Rift – Assesing UE-EU relations after Iraq*, European Union Institute for Security Studies, Ed. Gustav Lindstrom - Transatlantic Book, Paris, 2003, p. 50.

Consolidarea pieței economice globale încurajează și facilitează în mod direct cooperarea economică între actorii internaționali, constituind un veritabil izvor de globalizare. Chiar și în prezent, existența pe plan internațional este condiționată de prezența și menținerea pe piața economică globală. De asemenea, cooperarea economică generează interdependență între actorii cu manifestare internațională, care au nevoie unii de alții, atât pentru asigurare de sprijin nepatrimonial (intermedieri relații internaționale, oferirea de garanții suplimentare etc.), cât și pentru furnizarea de resurse rare, în vederea augmentării dezvoltării proprii.

Prăbușirea blocului sovietic a determinat sfârșitul erei sistemului economiei centralizate și a regimului politic clasic comunist și a însemnat, totodată, relansarea legăturilor internaționale nerestricționate ale statelor care se aflau, odinioară, în sfera exclusivă de influență a URSS. Odată cu prăbușirea URSS, Europa s-a reîntregit.

Dezvoltarea fulminantă a tehnologiilor și comunicațiilor a determinat, pe lângă dezvoltarea pieței internaționale și accentuarea competiției pe acest segment, relansarea legăturilor între actorii internaționali, facilitând, totodată, schimbul instantaneu de informații. Avansul tehnologic în acest domeniu a permis, spre exemplu, apariția burselor în care sunt listate persoane juridice de diverse naționalități și unde tranzacțiile se efectuează în timp real.

Libera circulația a bunurilor, serviciilor, capitalurilor și persoanelor, ridicată la rang de politică în unele zone ale globului, permite, în stadiu experimental, depășirea granițelor tradiționale ale așa-numitei *ficțiuni juridice* care este statul, generând globalizare întrucât, deși se realizează în anumite regiuni, declanșează în mod automat intensificarea interacționării cu restul lumii.

3. Determinările globalizării la nivelul securității statelor

Globalizarea, proces complex aflat în plină desfășurare, generează reverberații pe toate palierele activității umane, inclusiv în dimensiunea securității naționale. Statul nu mai reprezintă o entitate singulară ci o entitate singulară între altele, asemenea ei, interconectate. Interdependența, cu oportunitățile și restricțiile ei, determină reevaluarea permanentă a premiselor securității naționale. În consecință, securitatea unui stat se realizează, în prezent, prin gestionarea eficientă, pe fondul globalizării, a riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților identificate.

Securitatea statelor reprezintă condiția *sine qua non* a existenței acestora, starea de echilibru concret necesară prosperității cetățenilor proprii și/sau garanția menținerii, dezvoltării și afirmării pe scena mondială.

Într-o exprimare relativ neconvențională, securitatea unui stat poate fi comparată cu starea de sănătate a unui organism viu, reprezentând mai exact „starea de abilitate fizică, emoțională, mentală, precum și capacitatea socială de a face față mediului”⁶. Astfel, securitatea poate fi privită ca starea de echilibru care permite statului exercitarea nestingherită și completă a tuturor atribuțiilor funcționale în cadrul strict definit de aspirațiile și interesele naționale. Asemănările nu se opresc aici; ca și sănătatea, securitatea este amenințată permanent de o serie de factori:

⁶ *Enciclopedia Universală Britannica*, vol. 14, Editura Litera, București, 2010, p. 13.

interni și externi, voluntari și involuntari, individuali, colectivi sau chiar globali etc. care se pot adresa unei anumite stări de vulnerabilitate a acesteia și care pot conduce, în lipsa unei gestionări corespunzătoare, *in extremis*, la dezagregarea entității statale.

Securitatea unui stat reprezintă o abordare conceptuală integrată a securității fiecărei dimensiuni de activitate în parte, toate privite, atât pe plan intern, cât și pe plan extern – în relație cu alte state sau, după caz, organizații internaționale – în contextul generos al dezvoltării durabile. Astfel, se poate vorbi de: securitate economică, securitate politică, securitate energetică, securitate ecologică, securitate demografică, securitate militară etc.

Conceptul național de securitate a fiecărui stat este definit fie de *Strategia de securitate națională*, fie de un alt document similar, inclusiv prin *Cartă albă*, accesibil publicului larg, care afirmă fără echivoc angajamentul oficial al unui stat pentru siguranța și prosperitatea cetățenilor, aliaților și partenerilor săi. De pildă, securitatea națională a României este definită prin: „condiția fundamentală a existenței națiunii și a statului român și un obiectiv fundamental al guvernării; ea are ca domeniu de referință valorile, interesele și obiectivele naționale”⁷, sau ca „drept imprescriptibil care derivă din suveranitatea deplină a poporului, se fundamentează pe ordinea constituțională și se înfăptuiește în contextul construcției europene, cooperării euroatlantice și al evoluțiilor globale”⁸. Altfel spus, în accepțiune teoretică, securitatea națională a unui stat de drept poate fi percepută ca starea de legalitate constituțională (existentă și menținută) concentrată pe ocrotirea valorilor, intereselor și obiectivelor naționale, iar, la nivel subiectiv, individual, ca drept declarativ moral al fiecăruia dintre cetățenii săi și, implicit, ca obligație corelativă indivizibilă a angrenajului instituțional național.

Diferența dintre dimensiunea teoretică și cea concretă a securității este dată de imparitatea dintre tiparul ideal și modelul real marcat de riscuri, vulnerabilități, amenințări și agresiuni, identificate sau nu la un anumit moment, aflat într-o permanentă transformare. În context se impune o precizare relevantă, anume că mediul internațional, în special prin existența unor organizații colective în a căror activitate se implică activ statele membre, își pune din ce în ce mai pregnant amprenta asupra securității naționale eliminând, adăugând sau chiar augmentând categoriile de riscuri, vulnerabilități, pericole, amenințări și agresiuni.

Procedeele de analiză a securității unei entități (stat sau chiar organizație internațională) pot releva analize complete și fundamentate a riscurilor, vulnerabilităților, amenințărilor și agresiunilor prezente la adresa securității entității, stadiul de dezvoltare a acesteia, precum și eventuale previziuni cu privire la devenirea subiectului, putând servi la adoptarea anticipativă de măsuri preventive adecvate de către decidenții politici.

Orice abordare a studiului unui stat sau unei organizații presupune obligatoriu și atingerea dimensiunilor securității acestora, cel puțin la nivel contextual. Mai mult, fenomenele specifice securității își pun amprenta într-o anumită măsură asupra fiecărei activități întreprinse individual sau în mod organizat de oameni.

⁷ *Strategia de Securitate Națională a României*, București, 2007, p. 7.

⁸ *Idem*, p. 7.

În altă ordine de idei, asigurarea securității naționale a unui stat revine, proporțional, atât instituțiilor specializate, cât și fiecărui cetățean, iar riscurile, vulnerabilitățile, amenințările și agresiunile, toate apreciate ca pericole la adresa acesteia, afectează direct sau indirect interesele și valorile naționale și se răsfrâng, în egală măsură, asupra fiecărui individ în parte.

Concluzii

În lumina realității, în varianta extinsă a noțiunii, globalizarea apare ca ansamblu complex de procese dinamice cu desfășurare paralelă în toate domeniile de activitate umană, a căror evoluție se întinde pe perioade istorice, și în care actorii mondiali, regionali, locali și individuali cooperează sau, dimpotrivă, desfășoară activități antagonice în vederea integrării, în diferite moduri, la nivel global, regional sau local a unor sub-sisteme sau valori naționale. Rezultatele globalizării, deopotrivă pozitive și negative, precum și parcursul desfășurat și preconizat al acestui proces, fac obiectul analizei permanente a actorilor internaționali implicați, respectiv state, corporații și organizații internaționale, care se află într-o continuă competiție în vederea fructificării și/sau provocării consecințelor benefice și a combaterii efectelor maligne ale procesului.

Cu toate că globalizarea a fost inițiată de activitățile comunităților umane, modalitatea de derulare a acesteia la nivel macro nu mai poate fi controlată, prevăzută și direcționată cu acuratețe la nivelul statelor tradiționale, acestea putând aborda, în schimb, doar episoade punctuale, fără a avea capacitatea de a influența major întregul proces.

Globalizarea a permis, pentru prima dată în istoria omenirii, apariția, dezvoltarea și materializarea (parțială) conceptului de securitate globală. Stare complementară securității naționale, securitatea globală își atinge obiectivul ambițios de asigurare a unui climat sporit de stabilitate și predictibilitate la nivel mondial, pe baza realizărilor securității naționale și regionale.

Globalizarea determină în permanență evoluții previzibile sau nu, atât pe plan național, cât și pe plan mondial. Având în vedere că asigurarea securității proprii reprezintă pentru un stat prioritatea zero, instituțiile de resort ale acestuia analizează, pe de o parte, evoluția obiectivă a fenomenului pe plan mondial, iar, pe de altă parte, efectele globalizării care pot aduce prejudicii pe plan național și identifică concomitent direcțiile adecvate de acțiune care permit limitarea repercusiunilor negative.

Bibliografie:

1. ****Enciclopedia Universală Britannica*, vol. 14, Editura Litera, București, 2010;
2. ****Strategia de Securitate Națională a României*, București, 2007;
3. ****China Takes on Skeptics of Aid to Euro Zone*, articol publicat în ediția electronică a Wall Street Journal din data de 06.02.2012, disponibilă la adresa

<http://online.wsj.com/article/SB10001424052970203315804577204760639996168.html>;

4. BĂDĂLAN, Eugen; ZAHARESCU, Laurian; BOGDAN, Vasile, *Sisteme globale de securitate*, București: Ed. Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2009;
5. FRUNZETI, Teodor, *Geostrategie*, București: Ed. Centrului Tehnic – Editorial al Armatei, 2009;
6. GOMPERT, C. David, *What does America want of Europe în Shift or Rift – Assesing UE-EU relations after Iraq*, European Union Institute for Security Studies, Paris: Ed. Gustav Lindstrom - Transatlantic Book, 2003;
7. NAISBITT, John, *Megatendințe*, București: Ed. Politică, 1989.

IMPORTANȚA PIETELOR EMERGENTE ȘI ROLUL PLATFORMELOR DE EXPORT ALE ROMÂNIEI PENTRU ZONELE NON-UE

*Adrian-Marius DOBRE**

Rezumat: In the last years, this world's paradox has been focused on the discrepancy between the slippery slope the European countries have entered and the rapid and surprising economic growth of emerging markets.

Easily can be seen that emerging markets already have an important role in rebalancing the global economy, or its redirection. The contrast between the spectacular growth of emerging markets and the debt level of European countries enhanced the perception of a bloc of emerging states, although reality shows that there are deep fissures, specific to a fierce competition in a world of interests. Emerging countries are ground by an increasing distrust, primarily towards Europe, the "sick man" of the global economy, but especially towards themselves.

Moreover, competition also creates opportunities and value, while decline and/or stagnation in Europe delays reinventing mechanisms, entities, strategies and approaches. Distrust, opportunism and populism in the European level are increasingly oppressive and put pressure on the future of the "old continent".

Cuvinte-cheie: piețe emergente, platformă de export, UE, non-UE.

Introducere

Încă identificăm o dificultate în a defini și a explicita conceptul de economie emergentă, cu atât mai mult cu cât exemplele îmbracă forme distincte de evoluție și manifestare.

Unele aprecieri dezvăluie că economiile emergente sunt economiile aflate în tranziție sau acele economii care, prin reforme structurale, părăsesc faza de economie închisă pentru a îmbrățișa economia de piață¹. Totuși, nu putem considera aceasta definiție ca fiind cea mai exactă, în special când trecem la etapa de operaționalizare a conceptului și transpunerea lui în realitate.

Mai multe instituții și publicații precum Fondul Monetar Internațional, *Standard&Poor's*, *The Economist*, Platforma Media Online *Dow Jones*, au realizat liste ale economiilor emergente care cuprind de la 150 de state la 6, având drept indicatori o diversitate de factori și care decurg din interpretările lor asupra termenului de „economie emergentă”.

Cele mai cunoscute „liste”, constituite în grupuri și alianțe ale economiilor emergente sunt BRICS (Brazilia, Rusia, India, China și Africa de Sud), „Următorii Unsprezece” (Bangladesh, Egipt, Indonezia, Iran, Mexic, Nigeria, Pakistan, Filipine, Coreea de Sud, Turcia și Vietnam) sau „Țările Generatoare de Creștere Globală” (Bangladesh, China, Egipt, India, Indonezia, Irak, Mongolia, Nigeria, Filipine, Sri Lanka și Vietnam).

* *Secretar general, Fundația Europeană “Titulescu”, adrian-marius.dobre@addo.ro.*

¹ Philip NICHOLAS, *Legal Theory of Emerging Economies*, University of Pennsylvania Press, 1999, p. 230.

O temă importantă discutată cumulativ în dezbaterile privind economiile emergente, o constituie legătura dintre evoluția acestora și stimularea creșterii comerțului mondial, care conform unor statistici OCDE a crescut cu 8% în 2012 față de 2011, țările BRICS fiind responsabile pentru 45% din creșterea actuală.²

Astfel, supremația G7 cunoaște deja un „adversar” în competiția economică acerbă din întreaga lume.

Impactul piețelor emergente asupra configurării sistemului internațional devine important în contextul crizei economico-financiare de pe piețele americane și europene.

1. Piețele emergente: Care este rețeta creșterii economice?

Majoritatea studiilor realizate în ultimul an au un punct comun, *clasa mijlocie* reprezintă fundamentul creșterii economice de pe piețele emergente, în principal din China, Brazilia, India, dar și din alte state ale Americii Latine.³ Creșterea veniturilor a declanșat o creștere a consumului intern foarte mare, într-un timp relativ scurt, cât și o cerere a serviciilor de creditare. Pe lângă creșterea cererii interne, datele demografice optimiste din aceste țări, ce sunt favorabile stimulării forței de muncă, devin un atu pentru atragerea investițiilor străine.

Pe termen lung se preconizează că statele emergente din Asia (China, India, Indonezia) și America Latină vor asigura 40% din consumul planetei.⁴ În acest context, piețele emergente au un grad de absorbție extrem de mare al unor game variate de produse, cererea fiind implicit mult mai mare. Mergând pe un astfel de raționament, orientarea exporturilor pe structura cererii din aceste state poate reprezenta un element de creștere economică și pentru statele exportatoare.

Cu precădere, economiile emergente excedentare din Asia tind să se bazeze pe *cererea internă ca factor de creștere* și vor susține această tendință prin reforme structurale. Un exemplu în acest sens îl observăm în Indonezia, care a adoptat la începutul acestui an (2012) legi privind securitatea socială.⁵

Abundența relativă a resurselor naturale este un factor întâlnit în economiile emergente mari, în special cele de petrol și gaze naturale: Iran, Irak, Brazilia, Mexic, Egipt, Indonezia, China sunt printre primele 30 de țări cu rezerve considerabile de petrol din lume.⁶

² Statistici Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, consultat online la <http://stats.oecd.org/>

³ D. NAYYAR, *China, India, Brazil, and South Africa in the World Economy: Engines of Growth?*, in *Discussion Paper Nr. 05*, World Institute for Development Economics Research, United Nations University, 2008.

⁴ Ernst&Young, *Slowdown in rapid-growth markets to be short-lived*, iulie 2012.

⁵ Marleen DIELEMAN, Jean J. BODDEWYN, *Using Organization Structure to Buffer Political Ties in Emerging Markets: A Case Study*, National University of Singapore, NUS Business School, Singapore, 2012.

⁶ Andrei LEVCHENKO, Jing ZHANG, “The Evolution of Comparative Advantage: Evolution and Welfare Implications”, in *NBER Working Paper*, Nr. 16806, 2011.

O populație mare este considerată un activ economic important, mai ales în contextul unei cereri din cadrul țării, cum ar fi de exemplu India, țara cu cea mai mare populație activă din lume. Pe de altă parte, economiile dezvoltate și majoritatea statelor europene se confruntă cu o îmbătrânire a populației.⁷

Diversificarea sectoarelor economice și consolidarea lor, cu precădere sectorul serviciilor, dar și sectorul industrial. Acestea au fost, de exemplu, principalul motor al creșterii economice din China. În contrapondere, importanța agriculturii a scăzut, dar rămâne în ritmul evolutiv economic⁸.

Atragerea de investiții străine și în special investițiile de capital uman au un rol esențial în modelarea sustenabilității creșterii economice⁹.

Creșterea productivității și urbanizarea sunt factori care au contribuit într-o pondere considerabilă la efortul de creștere, iar acest lucru îl putem observa cel mai bine în India.¹⁰

Pe lângă aceste aprecieri pozitive și constructive, regăsim și perspective sceptice care atrag atenția asupra existenței unor factori inconștienți (intrări masive de capital, explozia creditelor, creșterea economiei de consum în manieră nesustenabilă, boom-ul materiilor prime), precum și a unor vulnerabilități ce pot cauza fisuri ritmului alert de creștere economică din aceste țări.¹¹

Câteva dintre scenariile ce pun în lumină deficiențele economiilor emergente fac referire la inegalitățile profunde din societate, lipsa infrastructurii, un grad scăzut al forței de muncă calificată, exploatarea materiilor prime în exces și înstrăinarea lor în schimbul produselor manufacturate, legile rigide ale pieței de muncă, lipsa inovației și investiții insuficiente în domeniul educației publice. Sunt aspecte ce se regăsesc în mai multe dintre economiile emergente, considerate vulnerabilități pentru un scenariu viabil al creșterii sustenabile.

Totuși, nu putem conchide că aceste deficiențe nu vor fi remediate în timp, drept urmare oportunitățile oferite de aceste piețe ar trebui fructificate atât timp cât oferă plus valoare.

2. Statele emergente reclamă mai multă putere

În cadrul Summit-ului Los Cabos din 18 iunie 2012¹², economiile BRICS au convenit declanșarea unui proces de creare a unui fond de rezerve internaționale la

⁷ P. BALAKISHNAN, *Economic Growth in India: History and Prospect*, Oxford University Press, New Delhi, 2010.

⁸ James HARRIGAN, Hayan DENG, "China's Local Comparative Advantage", in Robert C. FEENSTRA, Shang-Jin WEI, ed., *China's Growing Role in World Trade*, University of Chicago Press, Chicago, 2010, pp. 109-136.

⁹ D. NAYYAR, *op.cit.*

¹⁰ P. BALAKISHNAN, *Economic Growth in India: History and Prospect*, Oxford University Press, New Delhi, 2010.

¹¹ Joon-Ho HAHM, Frederic S. MISHKIN, Hyun SONG SHIN, Kwanho SHIN, "Macroprudential policies in open emerging economies", in *NBER Working Paper*, Nr. 17780, 2012.

¹² Declarațiile Summitului G20, Los Cabos, Mexic, 18 iunie 2012, consultat online la: <http://www.g20.utoronto.ca/2012/2012-0619-loscabos.html>

care s-ar putea adăuga un acord swap (schimb valutar) între statele grupului. Un demers ce evidențiază intenția BRICS de a-și consolida structura financiară, de a-și îmbunătăți imaginea la nivel mondial prin crearea unei solidarități interne puternice cu scopul de a induce percepția formării unui grup puternic în economia mondială.

Încă de la formare, BRICS a primit eticheta de grup formal al unor țări aflate într-un proces dinamic de creștere economică. Nu și-au interconectat interesele și nu au dezvoltat platforme comune de cooperare într-o manieră solidă.

Influența lor economică nu poate fi contestată, însă puterea politică da. În ultimul an s-au înregistrat declarații și inițiative ce arată ambiția acestor state de a reforma instituțiile mondiale și de a contesta divizările tradiționale ale sistemului internațional.

În principal ele au intervenit în accelerarea reformei Fondului Monetar Internațional și a Băncii Mondiale, poziție precizată într-un comunicat publicat după Summitul de la New Delhi din 29 martie 2012.¹³

Miza principală a criticilor și a cerințelor o reprezintă obținerea dreptului la mai multe voturi în cadrul FMI, astfel că Declarația de la Delhi pleacă de la premisa : capacitatea de creditare a FMI ar trebui să se bazeze pe faptul că toate statele membre au drepturi egale.

Într-un avânt de a se poziționa în actor decisiv nu se conștientizează că astfel ar trebui să se asume, în mod implicit, și responsabilitatea globală. Totuși, mesajul transmis de BRICS nu poate fi ignorat, iar importanța piețelor în curs de dezvoltare rapidă se traduce inevitabil prin ponderea lor în economia globală. Cer o reprezentare proporțională cu greutatea economiilor lor în instituțiile internaționale.

Divizarea “Nord bogat” versus “Sud sărac” este prima critică adusă Băncii Mondiale care nu și-a îndeplinit rolul de mediator și nu a respectat spiritul principiilor, de parteneriat egal, pe care le promovează. Reclamă formarea unui tip de dependență bazat pe mecanismul de „donatori și destinatari”.

Primul pas către consolidarea BRICS apare o dată cu „*Declarația de la Delhi*”¹⁴ și astfel se pot evidenția o serie de inițiative și schimbări:

- Se reclamă o reprezentare la vot în cadrul FMI proporțională cu influența economiilor lor;
- Consideră oportună candidatura țărilor BRICS la președinția Băncii Mondiale, în condițiile unui proces de selecție deschis, transparent și bazat pe merite;
- Au declanșat demersuri în crearea unui sistem valutar multipolar, prin intermediul căruia instituțiile financiare BRICS să se crediteze reciproc în monedele lor naționale, scăzând astfel ponderea dolarului în plățile lor reciproce și izolându-se de fluctuațiile dolarului pe piețele bursiere internaționale;

¹³ Planul de Acțiune de la Delhi, Al 4lea Summit BRICS, New Delhi, 29 martie 2012, consultat online la: <http://www.brics.utoronto.ca/docs/120329-delhi-declaration.html#actionplan>.

¹⁴ Declarația celui de-al 4lea Summit BRICS de la New Delhi, 29 martie 2012, consultat online la: <http://www.bricsindia.in/delhi-declaration.html>.

- Consolidarea cooperării financiare prin crearea unei Bănci de Dezvoltare ce poate mobiliza resursele necesare desfășurării de proiecte de infrastructură și dezvoltare durabilă între statele BRICS și alte economii emergente.

Procesul de consolidare a BRICS seamănă până acum cu dorința de a prelua leadership-ul în ceea ce înseamnă piețe emergente și de a reprezenta interesele comune prin intermediul unei singure voci.

În mod inevitabil ne întrebăm dacă piețele emergente sunt pregătite să preia responsabilitatea leadership-ului creșterii economice mondiale.

A fi un actor economic cheie implică mai multe roluri cu multiple fațete ce ar putea ajuta economia globală în combaterea dezechilibrelor grave. Amintim politicile interne solide, o cooperare regională cu un aport politic semnificativ, o creștere a schimburilor comerciale, a investițiilor, o integrare mai bună a cooperării macroeconomice și financiare cu scopul de a asigura stabilitatea economică regională, precum și un rol mai puternic de conducere în cadrul discuțiilor privind evoluțiile economice globale actuale, cum ar fi reforma sistemului monetar internațional.

Asumarea guvernancei economice de către piețele emergente poate reprezenta o provocare pe care lumea cu greu ar accepta-o. Cu siguranță aceasta trebuie să reflecte realitățile economiei globale, ceea ce presupune o mai bună reprezentare a piețelor emergente în instituțiile financiare internaționale, dar până la preluarea leadership-ului mondial, în mod evident, exista o mare distanță.

3. Strategii de export orientate pe piețele emergente

Cine exportă?, Ce exportă? și Unde exportă? sunt doar câteva din preocupările de top ale guvernelor sau ale unor guverne ce și-au propus să implementeze un plan de creștere economică, bazat pe extinderea exporturilor, în special pe piețele emergente, unde prezența unor state lipsește cu toate că accesul este facil sau cel puțin posibil.

Țările care s-au gândit primele la o astfel de strategie sunt statele G7 care au dezvoltat programe, au creat instituții și relații pentru a facilita exporturile către piețele emergente.

În acest capitol, voi supune atenției câteva strategii de export orientate către piețe mai puțin accesate, în special ignorate de unii europeni. De asemenea, putem remarca și un apetit crescut al statelor dezvoltate de a investi în economiile emergente, cu toate că riscul este pe măsură potențialului lor.

Un prim exemplu de sistem funcțional de export luat în considerare este cel francez, un sistem bine structurat și organizat, cu instituții puternice și flexibile printre care Ministerul Economiei și Ministerul Comerțului Exterior, misiunile economice, instituții de pe lângă misiunile diplomatice ale Franței, Camerele de Comerț Franceze în străinătate și Agenția Ubifrance. Acești actori clar definiți au la baza principii și obiective clar definite iar activitatea de export capătă astfel o dimensiune strategică foarte eficientă.

Aspectele cele mai interesante identificate în strategia de export franceză, pe lângă cele deja menționate, sunt, la acest moment, Agenția UbiFrance și rolul IMM-urilor¹⁵ în politica de export a Hexagonului.

De ce este importantă Agenția UbiFrance¹⁶? Răspunsurile pot fi diverse, de la rolul său în dezvoltarea internațională a companiilor franceze, a organizării și informării în domeniul exportului și a cooperării economice internaționale, până la sistemul de tip rețea prin care realizează interacțiunea cu actorii economici privați sau publici, armonizând astfel posibilitățile de producție cu cerințele de pe piețele de desfacere.

Cu alte cuvinte, Agenția este nucleul unei diplomații economice, comerciale, care are imprimată o abordare a exportului și a relațiilor economice internaționale orientată către statele emergente. Promovează parteneriatele tehnologice, creează rețele sociale, ține cont de particularitățile culturale ale partenerilor externi, plasează întotdeauna clientul în centrul strategiei economice.

În ceea ce privește IMM-urile și rolul lor în politica de export franceză, este important de menționat că programul propus de guvern implică studii de identificare a noilor piețe potențiale, companiile sunt sprijinite să realizeze parteneriate cu scopul de a rezista pe piața exporturilor și se derulează campanii de informare și orientare în procesul de export.

Același accent pus pe IMM-uri în politica de export¹⁷ îl regăsim și la germani, care au lansat un proiect viabil, astfel încât fiecare a doua întreprindere IMM devine un produs inovativ dedicat exportului, prin garanții la creditele de export, prin finanțarea activităților, precum și alte instrumente funcționale.

Pentru promovarea economiei germane și a intereselor germane în străinătate, Germania prezintă o strategie în cinci puncte: promovarea exporturilor, promovarea investițiilor interne și externe, diplomația publică, diplomația convențională și diplomația economică.

Datorită performanței puternice a sectorului de export german, guvernul a acordat o atenție deosebită politicii comerciale prin sprijinirea politicilor de liberalizare comercială și a accesului liber și echitabil la acorduri de liber schimb.¹⁸

Unul din principiile de bază ale strategiei guvernamentale este evitarea acordării sprijinului orientat către întreprinderi individuale, aceasta prevede mijloace limitate pentru promovarea economică externă în comparație cu alte țări, cum ar fi Franța.¹⁹

Chiar dacă Germania a înregistrat performanțe economice în timpul crizei financiare, guvernul este criticat. Politicile de liberalizare sunt contestate în mare

¹⁵ Ajutarea IMMurilor pentru implicarea în exporturi, consultat online la: <http://www.ubifrance.fr/debuter-a-l-export.html>

¹⁶ UbiFrance, consultat online la: <http://www.ubifrance.fr/default.html>.

¹⁷ Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit, *Small and Medium Enterprises Financing and Development*, consultat online la: <http://www.giz.de/themen/en/11163.htm>.

¹⁸ Andreas FALKE, *Der Export(vize)weltmeister im Welthandelssystem des 21 Jahrhunderts*, in *Deutsche Außenpolitik*, VS Verlag, 2010.

¹⁹ Ministerul German al Economiei și Inovației, consultat online la: <http://www.bmwi.de/English/Navigation/root.html>.

parte de populație din cauza impactului social. Succesul sectorului de export este pus pe seama unui fenomen microeconomic de jos în sus, care a inclus moderarea salarială și restructurarea, și nu pe reformele structurale ale guvernului german.²⁰

Marea Britanie și-a consolidat o diplomatie comercială puternică, bazată pe trei piloni importanți: informare comercială (colectarea și difuzarea de informații comerciale relevante și cercetarea de piață bazată pe rețeaua de oficii din țările gazdă); conexiuni comerciale (dezvoltarea de rețele între întreprinderi și contacte guvernamentale atât în Marea Britanie cât și în țările gazdă) și promovare comercială (promovarea de bunuri și servicii din Marea Britanie în țările gazdă, prin organizarea de târguri și publicitate).²¹

Pe acest suport solid dezvoltă programe aplicate, incluse în Agenda UKTI de Promovare a Exportului și evaluate prin Sondajul de Monitorizare a Performanței și Impactului (PIMS - realizează interviuri cu beneficiarii programelor UKTI pe o bază trimestrială printr-o companie independentă de cercetare de piață)²².

Statele Unite ale Americii și China duc o luptă acerbă în ceea ce privește piețele de desfacere pentru export, se întrec în investiții și în capturarea de materii prime. Orientarea lor către piețele emergente este destul de evidentă, atât din punct de vedere politic și de securitate cât și economic.

SUA s-au întors în Asia, și-au stabilit „pivotalul” politicii externe în Asia Centrală și de Est, au o strategie concretă pentru Africa²³ iar în America Latină au fost mereu prezenți.

Cei mai mari parteneri pentru cooperare ai SUA sunt cele 34 de țări ale Organizației pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OCDE), precum Franța și Germania, aliații din America de Nord, Canada, sau puteri economice est-asiatice, inclusiv Japonia și Coreea de Sud. Aceste țări sunt unite prin angajamentul lor pentru democrație și față de un mediu pentru o economie liberă de piață.

Cele mai mari economii emergente, precum Brazilia, Rusia, India și China sunt atât state concurente cât și parteneri ai SUA, China fiind un bun exemplu al acestui tip de parteneriat hibrid.

BRICS reprezintă atât o provocare cât și o oportunitate pentru creșterea economică din SUA deoarece acestea concurează direct unele cu altele în producție și servicii. În timp ce aceste țări încep să pătrundă rapid în economia globală, lor le lipsesc multe dintre resursele și capacitatea necesară pentru a sprijini această creștere. În plus, colaborarea economică cu aceste țări oferă beneficii enorme, precum și o oportunitate pentru SUA de a face incursiuni în economia lor și de a exercita mai multă putere și influență.

²⁰ Kenneth DYSON, *Germany's Gathering Crisis*, Palgrave Macmillan, Londra, 2009.

²¹ Donna LEE, “The Growing Influence of Business in U.K. Diplomacy”, in *International Studies Perspectives*, Nr. 5, 2004, pp. 50-54.

²² UKTI, *What is PIMS?*, 2010, consultat online la: <http://www.ukti.gov.uk/uktihome/aboutukti/item/115854.html>.

²³ *Strategia SUA pentru Africa Sub-Sahariană*, 14 iunie 2012, consultat online la: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/africa_strategy_2.pdf.

Este important de reținut că America Latină, Africa și Orientul Mijlociu sunt mai mult regiuni partenere decât concurente pentru Statele Unite ale Americii. De exemplu, în timp ce exporturile americane către Orientul Mijlociu și Africa de Nord (MENA) au crescut de la 19.4 milioane dolari în 2000 la 50 miliarde dolari în 2007, alte câteva țări, în special China, au reușit să își crească exporturile cu un ritm mai rapid. Astfel, pentru a fi mai competitivă, Statele Unite ale Americii are drept scop crearea mai multor parteneriate în aceste regiuni.

China își consolidează prezența în Africa și nu pierde nicio ocazie de a „cucerii” Europa și de a juca un rol important în regiune.

Strategia sa cuprinde regiuni precum națiunile vestice, statele vecine și regionale și Africa.

În ceea ce privește națiunile vestice, China încearcă să transfere centrul comerțului global de la Wall Street la Shanghai (Pudong District). Pentru a face acest lucru, China trebuie să atragă investiții de capital de peste mări și să creeze un mediu de afaceri favorabil țărilor pentru a-și transfera start-up-urile și sediile. China se concentrează pe țările occidentale pentru atragerea de capital prin crearea impresiei că este un actor economic responsabil și un loc atractiv pentru a investi.

Pe măsură ce China continuă să-și intensifice dominația economică, vecinii săi regionali au început să reacționeze cu ezitare, și, în unele cazuri, cu ostilitate, la unele dintre neregulile financiare din China (de exemplu, manipularea monedei). Pentru a combate această reacție, China a încercat să-și folosească inițiativele diplomației economice pentru a calma emoțiile regionale prin prezentarea sa ca o țară liniștită, interesată numai de creșterea economică și integrarea regională stabilă, spre deosebire de percepția comună, greșită, de viitor hegemon.

China caută respectarea suveranității sale și relații pașnice cu statele vecine. În plus, China își folosește puterea economică din regiune pentru a înlătura orice temeri legate de poziția sa dominantă prin crearea unei relații comerciale, energetice și de afaceri trans-naționale.

China este foarte interesată de Africa, nu din motive altruiste, ci în primul rând pentru că Africa este un continent bogat în minerale și produse de bază pe care ea le caută cu disperare. Acest lucru a determinat China să încheie acorduri dubioase cu state precum Sudanul pentru drepturi petroliere. Cu toate acestea, China a folosit diplomația economică în Africa pentru a crea impresia că este un partener de dezvoltare alternativ. China a folosit credite preferențiale, credite concesionale, credite fără constrângeri și a refuzat în mod constant să abordeze problema drepturilor omului în Africa în chestiuni de afaceri; în schimb China este văzută ca un promotor al dezvoltării Africii și încheie acorduri energetice și de afaceri.

4. Ce înseamnă o „Platformă de Export”?

Statele europene au nevoie de un nou model de creștere economică, un model de creștere durabil, echilibrat, cu o atenție mai mare acordată finanțării interne și construirii sau reconstruirii sectoarelor de export.

Țările baltice și o parte din statele din Europa Centrală au înțeles acest lucru și procesul se afla deja în desfășurare, exporturile recuperează din ritm, iar orientarea externă a exporturilor cunoaște o diversitate ce nu era întâlnită nici înainte de criza globală.

Astfel că, *Platforma de Export* este un element de bază al noului model de creștere, este o abordare complexă și completă transpusă într-o strategie, într-un proiect național, este o formă și o componentă în același timp a diplomației economice din România.

În contextul modificărilor decurse din criza economico-financiară și constituirea unei contraponderi a economiilor dezvoltate, concretizate în economiile emergente, se impun abordări diferite în vederea alegerii celor mai eficiente politici economice naționale.

Având în vedere exemplele din capitolul anterior, România își poate dezvolta o astfel de politică cu scopul de a crea premisele unei creșteri economice reale și solide și implicit, de a-și contura un rol mai important în noua dinamică internațională.

Politica internațională a devenit din ce în ce mai economică, astfel că o nouă abordare a poziționării în raport cu cele mai mari centre de putere, sau cele mai noi (generate în mare măsură, în acest moment și de puterea economică), devine o prioritate în politica externă a unui stat, cu atât mai mult european sau de oriunde de pe glob.

Bibliografie:

1. ****Declarația celui de-al 4lea Summit BRICS de la New Delhi*, 29 martie 2012;
2. ****Declarațiile Summitului G20*, Los Cabos, Mexic, 18 iunie 2012;
3. ****Strategia SUA pentru Africa Sub-Sahariană*, 14 iunie 2012;
4. ****Planul de Acțiune de la Delhi*, Al 4lea Summit BRICS, New Delhi, 29 martie 2012;
5. ****Statistici Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică*;
6. Ernst&Young, *Slowdown in rapid-growth markets to be short-lived*, iulie 2012;
7. BALAKISHNAN, P., *Economic Growth in India: History and Prospect*, New Delhi: Oxford University Press, 2010;
8. DIELEMAN, Marleen, BODDEWYN, Jean J., *Using Organization Structure to Buffer Political Ties in Emerging Markets: A Case Study*, National University of Singapore, NUS Business School, Singapore, 2012;
9. DYSON, Kenneth, *Germany's Gathering Crisis*, Londra: Palgrave Macmillan, 2009;
10. FALKE, Andreas, *Der Export(vize)weltmeister im Welthandelssystem des 21 Jahrhunderts*, in *Deutsche Außenpolitik*, VS Verlag, 2010;
11. FEENSTRA, Robert C., WEI, Shang-Jin, *China's Growing Role in World Trade*, Chicago: University of Chicago Press, 2010;

12. HAHM, Joon-Ho; MISHKIN, Frederic S.; SONG; SHIN, Hyun; SHIN, Kwanho, *Macprudential policies in open emerging economies*, in *NBER Working Paper*, Nr. 17780, 2012;
13. LEE, Donna, *The Growing Influence of Business in U.K. Diplomacy*, in *International Studies Perspectives*, Nr. 5, 2004;
14. LEVCHENKO, Andrei; ZHANG, Jing, *The Evolution of Comparative Advantage: Evolution and Welfare Implications*, in *NBER Working Paper*, Nr. 16806, 2011;
15. NAYYAR, D., *China, India, Brazil, and South Africa in the World Economy : Engines of Growth?*, in *Discussion Paper Nr. 05*, World Institute for Development Economics Research, United Nations University, 2008;
16. NICHOLAS, Philip, *Legal Theory of Emerging Economies*, Pennsylvania: University of Pennsylvania Press, 1999;
17. www.bmwi.de;
18. www.giz.de;
19. www.ubifrance.fr;
20. www.ukti.gov.uk.

„STRATEGIA LIBERTĂȚII” – NOUA STRATEGIE A SUA PENTRU LUMEA ARABĂ

*Dr. Richardo NEDELA**

Motto:

„În lume nu există decât două puteri: sabia și mintea,
iar pe termen lung sabia este întotdeauna învinsă de minte”.

Napoleon

Rezumat: Mișcările populare de emancipare care au bulversat țările arabe începând de anul trecut, cunoscute sub numele de „Primăvara arabă”, au fost stimulate, încurajate și susținute în mod oficial de Statele Unite ale Americii, iar în cazul Libiei inclusiv militar. Acest fenomen ale cărui ecouri încă mai reverberează, după cum ne arată situația din Siria, indică o schimbare majoră în strategia SUA în ceea ce privește regiunea geo-politică a lumii arabe.

Noua strategie, care ar putea fi numită „Strategia libertății”, și ale cărei prime semne pot fi urmărite încă în Strategia națională pentru combaterea terorismului din 2003, comportă multiple consecințe – inclusiv noi riscuri și amenințări – pentru mediul de securitate regional și global pe care îl remodelează.

Marea provocare a acestei strategii este aceea de a promova conceptul central al civilizației occidentale – libertatea, cu diversele ei forme – în mediul eterogen arab, această provocare adresându-se în egală măsură și serviciilor de intelligence.

Cuvinte-cheie: strategia S.U.A, „Primăvara Arabă”, geo-politică, libertate, analiză strategică.

Introducere

Pentru zeci de ani, Statelor Unite ale Americii au fost mai interesate de statele arabe decât de popoarele acestor state.

O vreme, Statelor Unite le-au păsat mai mult ca dictaturile din țările arabe să nu le afecteze pe ele decât pe popoarele care au suferit de pe urma acestor regimuri.

De exemplu, Hosni Mubarak, președintele Egiptului, a fost multă vreme susținut de Statele Unite ale Americii doar pentru că prin politica sa externă asigura stabilitatea în Orientul Mijlociu. Politica internă a lui Hosni Mubarak a fost trecută, dacă nu cu vederea, atunci pe planul doi. Doar pentru că Hosni Mubarak oferea moderație în contextul relațiilor arabo-israeliene și sprijin împotriva amenințărilor fundamentalismului islamic, Statele Unite l-au sprijinit, inclusiv financiar. Iată cum era descrisă relația SUA-Egipt de *Washington Post* în 2006: „Egiptul, un aliat puternic al Statelor Unite, primește un ajutor de 2 miliarde de dolari anual din partea Statelor Unite”¹. Sprijinul Egiptului lui Hosni Mubarak în Războiul din Golf ca și poziția acestuia în timpul Războiului din Irak au fost mai importante decât faptul că Hosni Mubarak se folosea de o Lege extraordinară – în vigoare încă din 1967 –

* *Lector universitar, Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”, București, România, nedela.richardo@gmail.com.*

¹ <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/04/30/AR2006043001039.html>, accesat la 05.09.2012.

pentru a governa, pentru a păstra și a-și consolida puterea. Or, această lege avea un puternic caracter anti-democratic permițând încălcarea drepturilor și libertăților: potrivit legii „puterile poliției sunt extinse, drepturile constituționale sunt suspendate, iar cenzura este legalizată. Legea circumscrie foarte precis orice activitate politică neguvernamentală și demonstrațiile de stradă, organizațiile politice neguvernamentale și donațiile financiare nedeclarate sunt formal interzise”². Sub pretextul acestei legi autoritățile puteau să rețină cetățeni în închisoare fără a fi judecați pe o perioadă nedeterminată, astfel că, potrivit unelor surse³ apropiate opoziției, ca urmare a aplicării acestei legi fiind reținute în jur de 17.000 de persoane, numărul condamnaților din motive politice estimându-se la 30.000. Abia în 2005, adică după evenimentele din 9/11, președintele Statelor Unite, George W. Bush, cerea Egiptului „să facă pași spre promovarea libertății de exprimare și asociere ca parte a proiectului Statelor Unite de democratizare a Orientului Mijlociu”⁴.

La fel, Statele Unite n-au fost deranjate atât de regimul autoritar impus de Muammar Gaddafi propriului popor, cât de problemele pe care Gaddafi le puneau Statelor Unite și Occidentului, în general. Iar când au încercat să-l înlăture de la putere⁵ au făcut-o doar ca răspuns la acțiunile anti-americane⁶ și anti-occidentale⁷ ale conducătorului libian, nu ca reacție la guvernarea anti-democratică, dictatorială, din propria țară. În mod ironic, după 9/11 unii lideri occidentali vedeau în Muammar Gaddafi chiar un aliat în războiul împotriva terorismului⁸.

Pentru a rezuma, multă vreme politica externă a guvernului american a fost determinată de axioma – firească, naturală, în fond – de a salvagarda valorile, libertățile și bunăstarea doar pentru propriul popor.

Această strategie egoistă avea să se schimbe în mod dramatic.

1. 9/11 și „Războiul împotriva terorii”

După 9/11 lumea nu a mai fost la fel.

La șapte ani după aceea, președintele Statelor Unite spunea: „Mulți ani, națiunea noastră a văzut în aceste atacuri incidente izolate, și am răspuns cu măsuri limitate. Aceasta s-a schimbat pe 11 septembrie 2001. În acea dimineață, americanii s-au trezit cu știrile despre un avion prăbușindu-se în Turnul de Nord al World Trade Center. În intervalul a 90 de minute, un al doilea avion lovea Turnul Sudic, un al

² http://en.wikipedia.org/wiki/Emergency_law_in_Egypt, accesat la 05.09.2012.

³ <http://weekly.ahram.org.eg/2005/759/eg8.htm>, accesat la 05.09.2012.

⁴ <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/04/30/AR2006043001039.html>, accesat la 05.09.2012.

⁵ <http://www.history.com/this-day-in-history/us-bombs-libya>, accesat la 05.09.2012.

⁶ <http://www.nytimes.com/2001/11/14/world/4-guilty-in-fatal-1986-berlin-disco-bombing-linked-to-libya.html>, accesat la 05.09.2012.

⁷ <http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-south-scotland-12552587>, accesat la 05.09.2012.

⁸ http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/3566545.stm, accesat la 05.09.2012.

treilea străpungea cercurile Pentagonului, iar un al patrulea dispărea de pe cer deasupra Pennsylvaniei. La lăsarea serii, soarele apunea într-o lume foarte diferită”⁹.

Impactul atacului asupra Statelor Unite ale Americii a fost teribil, iar consecințele sale au atins cote planetare, în spațiu, și istorice, în timp.

Deși importante, nu atât pierderile de vieți omenești și pagubele materiale au fost cele care au șocat poporul american și o lume întreagă, cât faptul că atacul a arătat că Statele Unite ale Americii – cel mai avansat și mai puternic stat din lume – sunt vulnerabile. Iar pentru ca acest mesaj să fie înțeles de toți – în primul rând de americani – au fost atacate simboluri ale SUA, adică lucruri de cea mai mare însemnătate, lucruri cu semnificație deosebită pentru toți americanii și binecunoscute de toți ne-americanii.

În discursul prin care s-a adresat Camerelor reunite și națiunii, președintele SUA a menționat în mod expres intenția și efectul atacului: „Națiunea noastră a fost avertizată: Nu suntem imuni la un atac”¹⁰. Și, într-adevăr atacul a avut rezultatul scontat, a fost perceput ca o declarație de război și i s-a răspuns ca atare. La 26 de zile de la atac¹¹, Statele Unite ale Americii declanșau „Războiul împotriva terorismului” sau „Războiul global împotriva terorismului” prin bombardarea Afganistanului condus de regimul taliban. Astfel a fost numită informal și popularizată chiar de președintele SUA reacția promptă, hotărâtă a Statelor Unite la agresiunea din septembrie 2001, iar această denumire este semnificativă pentru modul cum au înțeles Statele Unite situația și cum au ales să-i răspundă.

Pornim de la presupunerea rezonabilă că omul a încercat întotdeauna să folosească cuvintele cele mai adecvate pentru a-și face cunoscute gândurile, pentru a a-și comunica mesajul pe care vrea să-l comunice.

Așadar, avem trei elemente-cheie care constituie cadrul conceptual analitic al strategiei Statelor Unite ale Americii după 9/11.

1.1. Teroarea/Terrorismul

Cuvântul folosit cel mai adesea de americani a fost acela de „teroare”, mai degrabă decât acela de „terorism”: „Război împotriva *terorii*”. Nu e diferență foarte mare, însă e o nuanță care merită subliniată. Adică, ceea ce au perceput SUA prin atacul de la 9/11 a fost teroare și de la această percepție, de la acest sentiment teribil a pornit răspunsul ulterior al Statelor Unite și tot de aici trebuie începută orice analiză, psihologică, socială sau politică a acestuia.

Acest sentiment, de teroare, nu este o frică, o spaimă oarecare și nici măcar o angoasă obișnuită, ci frică, spaimă și angoasă la cea mai mare intensitate și la nivelul unei întregi națiuni.

Acestei realități urmau instituțiile statului să-i găsească o abordare adecvată și un răspuns optim. Lupta avea să fie una cum nu mai fusese nici o alta în toată istoria omenirii: împotriva *terorii*. Adică, nu doar împotriva teroriștilor, ci împotriva

⁹ <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/12/20081217-6.html>, accesat la 05.09.2012.

¹⁰ <http://www.britannica.com/presidents/article-9398253>, accesat la 06.09.2012.

¹¹ <http://nymag.com/news/articles/wtc/1year/numbers.htm>, accesat la 06.09.2012.

oricăresurse de teroare, fie individ, organizație non-statală, stat sau a oricărei alte entități care o sprijină. Statele Unite aveau să confrunte mai mult decât indivizi sau state, aveau să confrunte un fenomen.

1.2. Războiul

Au mai fost și alte atacuri teroriste în trecut, dar nici unul n-au determinat o declarație de război din partea Statelor Unite. Atacul din 9/11 n-a fost considerat un „simplu” atac terorist, o agresiune izolată căreia Statele Unite să-i răspundă punctual. Atacul din 9/11 a fost perceput ca un act de război: „În 11 septembrie, dușmanii libertății au comis un act de război împotriva țării noastre”, spunea președintele Statelor Unite în discursul menționat mai sus¹².

Iată de ce răspunsul Statelor Unite a fost pe măsură: nu un atac, nu o bătălie, nu o acțiune secretă, ci război. Aceasta întrucât acești „dușmani ai libertății” nu erau doar persoane, ci și organizații internaționale și chiar state. Răspunsul Statelor Unite nu era o chestiune care să privească doar forțele de poliție, forțele speciale sau serviciile secrete, ci și, în primul rând, forțele armate regulate ale Statelor Unite.

După șapte ani, în discursul său ținut la forumul *Consiliului Atlanticului*, directorul C.I.A. accentua același lucru: „Acest război – și dați-mi voie să subliniez asta – n-ar trebui să faceți greșeala să credeți că acesta este altceva decât un război. Acest război este departe de a se fi încheiat”¹³.

1.3. Caracterul global. Al treilea război mondial

„Războiul împotriva terorii” nu avea să fie un război obișnuit.

În primul rând, Statele Unite înfruntau un inamic atipic a cărui amenințare era asimetrică. Înlăturarea regimului taliban n-a fost decât o etapă din acest război. Dar chiar și în Afganistan războiul este neconvențional: inamicul nu are o identitate bine conturată, atacă în ambuscadă, izolat, de cele mai multe ori prin atacuri sinucigașe greu de prevăzut. Apoi, acest război urma să fie purtat pretutindeni unde s-ar fi găsit teroriști sau unde ei ar fi găsit adăpost și sprijin. Tocmai de aceea „Războiul împotriva terorii” a mai fost numit și „Războiul global împotriva terorii”.

În al doilea rând, Statele Unite s-au angajat în acest război cu o foarte mare determinare: „Vom dirija orice resursă disponibilă – orice mijloc diplomatic, orice instrument al *intelligence*-ului, orice instrument de impunere a legii, orice influență financiară și orice armă de război ar fi necesară – pentru dezmembrarea și înfrângerea rețelei terorii globale... Răspunsul nostru implică mult mai mult decât represalii imediate și lovituri izolate. Americanii n-ar trebui să se aștepte la o bătălie, ci la o lungă campanie, cum n-am mai văzut alta niciodată. Ar putea să cuprindă lovituri dramatice, vizibile la televizor și operațiuni secrete, secrete chiar și în succes. Îi vom înfometa pe teroriști financiar, îi vom întoarce pe unul împotriva altuia, îi vom hăitui dintr-un loc în altul, pînă nu vor mai avea unde să se adăpostească sau să se odihnească. Și vom urmări națiunile care acordă ajutor și refugiu terorismului.

¹² <http://www.britannica.com/presidents/article-9398253>, accesat la 06.09.2012.

¹³ <https://www.cia.gov/news-information/speeches-testimony/speeches-testimony-archive-2008/directors-remarks-at-the-atlantic-council.html>, accesat la 10.09.2012.

Fiecare națiune, în fiecare regiune, are acum de luat o decizie. Fie sunteți cu noi, fie sunteți cu teroriștii. Din această zi înainte, orice națiune care continuă să găzduiască sau să sprijine terorismul va fi văzut de Statele Unite ca un regim ostil”¹⁴.

În al treilea rând, „Războiul global împotriva terorii”, avea să cuprindă numeroase alte războaie purtate fie doar de Statele Unite, fie de Statele Unite împreună cu partenerii săi din NATO. Iată denumirea oficială a acestor războaie: „Operațiunea Străduință Neobosită”, „Operațiunea Libertate Durabilă” („Operațiunea Libertate Durabilă – Afganistan”, „Operațiunea Libertate Durabilă – Filipine”, „Operațiunea Libertate Durabilă – Cornul Africii”, „Operațiunea Libertate Durabilă – Trans-Sahara”), „Zone de interdicție a zborului în Irak”, „Operațiunea Libertate în Irak”, „Operațiunea Zori Noi”, la care se adaugă luptele din Pakistan, Yemen și Kașmir.

Un război de o asemenea anvergură, care să implice resurse atât de importante, să fie purtat la scară globală și să antreneze atâtea națiuni, nu poate fi numit decât un război mondial: Al treilea război mondial.

2. Structura terorii și războiul ideilor

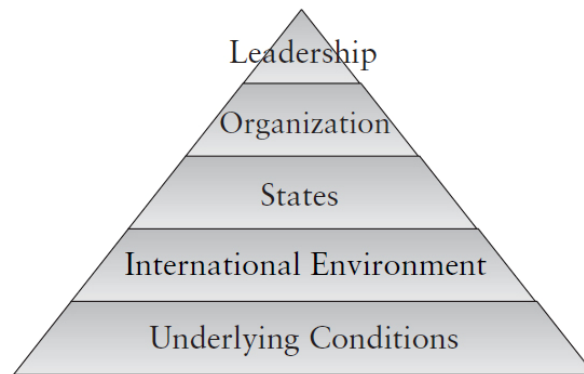
Dar „Războiul împotriva terorii” era un război diferit și dintr-o altă perspectivă. Pentru că, deși răspunsul armat avea să fie prompt, prin atacarea Afganistanului, lupta armată nu era totul, și aceasta a fost decizia politică care a urmat analizei strategice ulterioare atacului: „[...] în acele prime săptămâni de incertitudine nu a existat nici un precedent indiscutabil de urmat. Eram confrunțați cu o alegere printre multe evoluții diferite a evenimentelor. La un capăt al spectrului, am fi putut răspunde printr-o strategie pur defensivă – chircindu-ne în spatele granițelor noastre și retregându-ne de pe scena lumii. La celălalt capăt al spectrului, puteam să căutăm răzbunare prin represalii imediate – atacând națiunile care sprijină teroarea, fără nici o strategie mai largă cu care să abordăm adevăratele cauze ale problemei. Am respins ambele extreme în favoarea unei abordări deliberate și cuprinzătoare – una în care am folosit toate elementele puterii naționale pentru a păstra America în siguranță acasă, înțelegerea faptului că trebuia să purtăm bătălia cu inamicul peste hotare și ideea de a promova libertatea ca alternativă la teroare”¹⁵.

Analiza amenințării teroriste făcute în *Strategia Națională pentru Combaterea Terorismului* din 2003 a dus la următoarea structură a terorii¹⁶:

¹⁴ <http://www.britannica.com/presidents/article-9398253>, accesat la 06.09.2012.

¹⁵ <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/12/20081217-6.html>, accesat la 05.09.2012.

¹⁶ https://www.cia.gov/news-information/cia-the-war-on-terrorism/Counter_Terrorism_Strategy.pdf, p. 6, accesat la 10.09.2012.

THE STRUCTURE OF TERROR

Figure 1

Această structură a terorii va determina o strategie complexă pentru reducerea și anihilarea ei, care să se adreseze în mod diferit fiecărui nivel al amenințării în parte.

La nivelul organizațiilor și al liderilor, strategia a fost aceea de confruntare directă, violentă în vederea anihilării amenințării.

La nivel de state, al statelor care sprijină direct sau indirect terorismul, strategia a fost aceea a constrângerii multiple și graduale: sancțiuni politice, economice și, în cele din urmă, acțiuni militare: război. Așa s-a întâmplat în Afganistan și așa s-a întâmplat în Irak.

Însă la primul nivel, cel mai larg, la nivelul condițiilor fundamentale de apariție a terorismului, abordarea a fost diferită. Căci aici altele sunt realitățile decât la nivelurile superioare: „La bază, condiții fundamentale ca sărăcia, corupția, conflictul religios și dezbinarea etnică creează oportunități de exploatare pentru teroriști. Unele din aceste condiții sunt reale iar unele sunt fabricate. Teroriștii folosesc aceste condiții pentru a-și justifica acțiunile și a avea susținere mai largă. Credința că teroarea este o modalitate legitimă de a aborda asemenea condiții și a înfăptui schimbări politice este o problemă fundamentală care permite terorismului să se dezvolte și să crească”¹⁷.

La acest nivel, se impune altă strategie: pe lângă eforturile Statelor Unite de rezolvare a disputelor regionale, de a susține dezvoltarea economică, socială și politică, bazată pe economia de piață, buna guvernare și statul de drept, diminuarea acestor condiții de bază necesită și câștigarea, împreună cu aliații Statelor Unite, a războiului ideilor, pentru susținerea valorilor democratice și promovarea libertății economice. Iar în această misiune Statele Unite nu se simte obligată să acționeze singură, întrucât „lupta împotriva terorismului nu este doar lupta Americii. Prietenii și aliații noștri se confruntă cu multe din aceste amenințări. Pentru America este esențial să lucreze în această campanie împreună cu prietenii și aliații săi”¹⁸. Pentru câștigarea războiului ideilor, *Strategia* menționa că „Statele Unite va urmări să sprijine

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, p. 23.

guvernele moderate și moderne, mai ales în lumea musulmană. Vom continua să asigurăm musulmanii că valorile americane nu sunt împotriva islamului”¹⁹.

Nimic nu este mai convingător pentru schimbarea strategiei Statelor Unite, decât înseși cuvintele președintelui Statelor Unite, care au reconfirmat schimbarea adusă de *Strategia* din 2003: „După 11 septembrie, ne-am refăcut strategia de protejare a poporului american în jurul a trei principii”²⁰. Este semnificativ faptul că unul din aceste principii se referă la idei, la valori, la libertate: „Al treilea, am recunoscut că războiul împotriva terorii este mai mult decât o bătălie a armelor. Este o luptă ideologică pentru inimi și pentru minți. Și, pentru a învinge, trebuie să contrapunem ideologiei urii a teroriștilor o alternativă plină de speranță bazată pe libertate și dreptate. Astfel, după îndepărtarea regimurilor periculoase din Afganistan și Irak, am refuzat să luăm calea ușoară a schimbării unui lider puternic cu altul. În schimb, am rămas pentru a ajuta tinerele democrații să apară ca faruri călăuzitoare ale speranței pentru popoarele din Orientul Mijlociu. Am sporit sprijinul nostru pentru reformatorii democrației și dizidenți în toată lumea. Ne-am extins eforturile pentru a combate condițiile de disperare și lipsă a speranței care au dat naștere la ură și radicalism”²¹.

În acest context, al războiului ideilor – parte a „Războiului împotriva terorii” – pot fi situate și evenimentele cunoscute sub numele de „Primăvara arabă”.

3. Promovarea libertății. Susținerea „Primăverii arabe”.

De ce să renunțe Statele Unite un aliat „credincios” ca Hosni Mubarak? De ce i-a cerut președintele Statelor Unite lui Hosni Mubarak să renunțe la putere²²? De ce să vrea să-l dea jos de la putere pe Muammar Gaddafi, cu ajutorul aliaților NATO, când acesta își arătase determinarea împotriva Al-Qaida, ba chiar începuse să câștige încrederea occidentalilor?

La aceste întrebări nu poate fi decât un singur răspuns: pentru că Statele Unite – și partenerii săi occidentali – au fost de partea oponentilor acestora, au fost de partea majorității popoarelor care s-au răzvrătit împotriva dictaturilor lor.

Statele Unite au ales să renunțe la un aliat fidel și să riște o turnură nefavorabilă a evenimentelor – cum ar fi succesiunea la putere a islamismului fundamentalist – pentru că de data aceasta au decis să considere mai valoroasă libertatea popoarelor musulmane, chiar dacă în aceste regiuni democrația nu înseamnă același lucru ca în Occident, datorită combinării cu elemente ale religiei islamice.

¹⁹ *Ibidem*, p. 24.

²⁰ <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/12/20081217-6.html>, accesat la 05.09.2012.

²¹ <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/12/20081217-6.html>, accesat la 05.09.2012.

²² <http://www.youtube.com/watch?v=WLa3QudS1GM>, accesat la 14.09.2012.

Putem remarca, de altfel, că și în latura militară a „Războiului împotriva terorii” se face referire la conceptul de libertate: numele oficial al acestei operațiuni fiind „Libertate Durabilă” („Enduring Freedom”).

Și, chiar dacă Statele Unite n-au fost la originea „Primăverii Arabe”, ele au susținut-o puternic, cel puțin la nivel oficial. E ca și cum Statele Unite ar vrea ca popoarele musulmane să-și asume responsabilitatea pentru ceea ce fac și pentru ceea ce doresc. Să nu mai dea vina pe dictatorii din țările lor sau pe Statele Unite care le-ar conveni asemenea dictatori, cum s-a întâmplat în trecut.

În războiul ideilor, ceea ce este important este convingerea popoarelor musulmane că valorile Statelor Unite și ale Occidentului pot nu doar coexista cu cele musulmane, dar și că sunt dezirabile. La 11 ani de la 9/11, președintele Statelor Unite face în continuare apel la lumea arabă pentru a asigura libertăților. În discursul ținut la Organizația Națiunilor Unite, el și-a folosit cea mai mare parte a cuvântării de 30 de minute vorbind despre mișcarea democratică arabă și urmările sale: „Noi facem asta [valorizăm Primul Amendament, nota noastră], deoarece într-o societate diversă, eforturile de a restrânge dreptul la opinie poate deveni un mijloc pentru a reduce la tăcere cricicile sau pentru a oprima minoritățile. Noi facem asta deoarece dată fiind puterea credinței în viețile noastre și pasiunea pe care diferențele religioase o poate inflama, cea mai puternică armă împotriva discursului urii nu este represiunea, este mai mult vorbire – vocile toleranței care se strâng împotriva bigotismului și blasfemiei și susțin valorile înțelegerii și respectului mutual. Nu există discurs care să justifice violența oarbă. Nu există cuvinte care să scuze uciderea inocenților. Nu există înregistrare video care să justifice un atac asupra unei ambasade. Nu există demfăimare care să ofere o scuză unor oameni pentru a da foc la un restaurant în Liban sau pentru a distruge o școală în Tunis sau pentru a provoca moarte și distrugere în Pakistan”²³.

Că Statele Unite au dezvoltat o nouă strategie a fost remarcat și de analiști ai politicii internaționale. În articolul intitulat „Noua doctrină a Statelor Unite”, George Friedman notează că „în conformitate cu noua doctrină, absența unui interes semnificativ din partea SUA înseamnă că soarta unui stat precum Siria stă în mâinile poporului sirian și ale statelor vecine. (...). Statele Unite au intrat într-o perioadă în care trebuie să facă transferul de la dominația militară la o manipulare mai subtilă. (...). Este vorba despre o maturizare a politicii externe a SUA, nu o degradare a ei. (...). Un punct de vedere important este acela că nimeni nu a decis adoptarea aceste noi doctrine, ea a părut în conformitate cu realitatea cu care se confruntă SUA. Acesta este modul de apariție a unei doctrine puternice”²⁴.

La rândul său, Thomas L. Friedman ajunge la concluzii similare, întrebându-se „Cum poate să aibă impact Statele Unite într-o regiune întretăiată de atâtea conflicte și agende? Începem prin a spune clar că noile guverne arabe sunt libere să-și aleagă calea pe care o doresc, dar le vom sprijini doar pe acelea care sunt de acord că țările care prosperă azi: 1) își educă poporul la cele mai moderne standarde; 2) le dau

²³ <http://www.nytimes.com/2012/09/26/world/obamas-speech-to-the-united-nations-general-assembly-text.html?pagewanted=all>, accesat la 28.09.2012.

²⁴ <http://www.stratfor.com/weekly/emerging-doctrine-united-states>, accesat la 10.10.2012.

putere femeilor; 3) îmbrățișează pluralismul religios; 4) au mai multe partide, alegeri regulate și o presă liberă; 5) își mențin angajamentele din tratate și 6) îi țin sub control pe extremiștii lor cu ajutorul forțelor de securitate guvernate de domnia legii”²⁵.

Concluzii

Vechea strategie a Statelor Unite își are originea în politica de relații internaționale care aparținea lumii moderne, a cărei ordine „este dată de recunoașterea principiului suveranității și, în paralel de separarea clară dintre afacerile interne și cele externe ale statului, cu mențiunea că interferența externă în treburile interne este interzisă”²⁶. Această strategie și-a dovedit limitele în Europa. Sistemul de forțe care a înlocuit sistemul lumii moderne este cel postmodern, „bazat pe deschidere și transparență”, caracteristica fundamentală a lumii postmoderne fiind aceea că „distincția dintre politica internă și afacerile externe încep să dispară”²⁷. Iar într-o astfel de lume postmodernă, trebuie avut în vedere faptul că „Războiul se referă la schimbarea modului de a gândi al oamenilor, sau cel puțin la schimbarea comportamentului lor. Dacă armele moderne creează iluzia că îi poți gestiona pe străini de la distanță, atunci aceste arme sunt la fel de periculoase pentru cei care le dețin ca și pentru victimele lor. [...]. Dacă descoperim că suntem eficienți la purtarea războiului și inepti în ceea ce privește pacea atunci înseamnă că ne întoarcem la abordarea lui Gînghis-Han sau Timur Lenk”²⁸.

Statele Unite ar putea oricând să zdrobească o țară musulmană sau chiar o regiune. Însă „ceea ce faci după încheierea conflictului este elementul care aduce stabilitate și permite refacerea. [...]. Napoleon pare să fi spus: 'Nimic permanent nu poate fi fundamentat pe forță'”.

Dincolo de războiul armelor, ca să învingă cu adevărat, Statele Unite au nevoie să câștige și războiul ideilor. Iar noua sa strategie vine tocmai cu această importantă complementaritate. Căci decizia politică de schimbare a strategiei pentru lumea arabă pare să fi fost luată în urma unei analize strategice din care a rezultat că este mai bine, atât pentru Statele Unite cât și pentru statele arabe, ca libertatea și beneficiile ei să nu fie apărate și circumscrise doar unei părți a lumii, ci – mai ales sub exigența globalizării – să fie împărțite și extinse la cât mai multe popoare.

Bibliografie:

1. COOPER, Robert, *Destrămarea națiunilor*, București: Editura Univers Enciclopedic, 2007;
2. <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov>;
3. <http://global.nytimes.com>;

²⁵ <http://www.nytimes.com/2012/10/10/opinion/friedman-what-romney-didnt-say.html>, accesat la 14.10.2012.

²⁶ Robert COOPER, *Destrămarea națiunilor*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2007, p. 48.

²⁷ *Ibidem*, pp. 55-56.

²⁸ *Ibidem*, p. 127.

4. <http://nymag.com>;
5. <http://weekly.ahram.org.eg>;
6. <http://www.bbc.co.uk>;
7. <http://www.britannica.com>;
8. <https://www.cia.gov>;
9. <http://www.history.com>;
10. <http://www.washingtonpost.com>;
11. <http://www.wikipedia.org>;
12. <https://www.youtube.com>.

ARMATA ROMÂNIEI ȘI TRANSFORMAREA EI PENTRU A RĂSPUNDE EXIGENȚELOR MEDIULUI DE SECURITATE ACTUAL

*Dr. Dorin – Marinel EPARU**

Rezumat: În ultimul deceniu, organismul militar a parcurs un amplu proces de reformă și modernizare în scopul creării unor capacități de apărare credibile și eficiente, adaptate noului mediu de securitate. Acest proces a fost permanent corelat cu cerințele aderării la Alianța Nord Atlantică și a beneficiat de sprijin din partea NATO și a statelor membre.

Statutul de membru al Alianței și al UE impune asigurarea capacităților ce vor fi puse la dispoziție pentru întreaga gamă de misiuni ale Alianței, inclusiv apărarea colectivă, exercitarea unui rol important în dezvoltările conceptuale apărute în noul context de securitate, precum și participarea activă la procesul de transformare și dezvoltare a noi capacități. Această schimbare fundamentală de perspectivă, ce a impus și translația de la apărarea teritorială statică către o perspectivă globală a angajamentelor militare, influențează transformarea forțelor armate ale României.

Cuvinte-cheie: mediul de securitate, transformarea militară, politici de securitate, remodelarea forțelor, eficientizarea folosirii resurselor.

La momentul actual, mediul de securitate al României este modelat de cerințe cu caracter transformațional profund pentru organismul militar, ce sunt accentuate de atenuarea delimitărilor între domeniile de acțiune militar, economic, diplomatic și determinate de progresul tehnologic, revoluția în afacerile militare și efectele globalizării. Premisele fundamentale ale politicii de securitate au fost adaptate prin încorporarea unor noi misiuni ale forțelor armate în domeniul securității și prin definirea parametrilor de adaptare a structurilor militare la acestea.

În prezent, „politica de securitate include noi misiuni pentru forțele armate, pornind și de la premisa că acestea sunt pregătite pentru a veni în sprijinul altor instituții cu atribuții în domeniul securității”¹.

Implicarea forțelor armate inclusiv în acțiuni cu caracter non-militar răspunde unor cerințe de asigurare a eficienței acțiunii și capacității de răspuns rapid. În acest sens, va fi îmbunătățită capacitatea Forțelor Armate ale României de angajare în misiuni de stabilizare și reconstrucție și în operații cu o dimensiune civilă mai pronunțată, inclusiv în operații de intervenție la dezastre. De aceea România va urmări accentuarea coordonării între instituțiile din domeniile militar, diplomatic, al informațiilor și economic.

Procesul de transformare militară va fi intercorelat cu transformarea la nivelul Alianței Nord-Atlantice și al componentei de apărare al UE la viitoarele evoluții la nivelul politicii europene de securitate și apărare și cu alte procese similare ale unor

* *Colonel profesor militar, Comisia didactică nr.1 – Științe militare. Studii strategice și de apărare, Departamentul operații întrunite, studii strategice și de securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.*

¹ Teodor FRUNZETI, colectiv, *Lumea 2011*, Editura CTEA, București, 2011, p.78.

aliați strategici ai României, în vederea asigurării conectării la evoluțiile relevante. România va continua să sprijine amplul proces de transformare a NATO, care va permite Alianței să răspundă mai eficient la noile amenințări, să dispună de capacități de acțiune globală și de reacție rapidă, adecvate întregului spectru de misiuni asumate.

Transformarea militară reprezintă un instrument deosebit de eficient în consolidarea rolului apărării în cadrul politicii de securitate. România urmărește crearea unor forțe expediționare moderne, flexibile și eficiente, avansate tehnologic, capabile să asigure credibilitatea apărării și îndeplinirea angajamentelor asumate pe plan internațional.

Transformarea oferă oportunitatea structurării, echipării și instruirii forțelor militare astfel încât să poată îndeplini și noile misiuni impuse de actualul context de securitate, independent și în cadru multinațional, în organizații sau coaliții. Pentru sprijinul angajamentelor internaționale ale României, reforma și modernizarea forțelor armate va evolua în direcția constituirii de forțe și capacități dislocabile, cu capacități de auto-susținere în teatrele de operații și cu capacități de reacție în timp scurt. Va fi urmărită îmbunătățirea capacității de operare întrunită și în cadru multinațional, sporirea eficacității procesului de generare a forțelor și utilizării resurselor alocate pentru apărare. Va continua cooperarea multinațională pentru dezvoltarea unor capacități moderne, inclusiv în domeniul deținerii și operării în comun a acestora, în cadrul NATO și UE.

Creșterea vitezei de reacție în operații necesită sporirea capacității de adaptare și reacție instituțională, corelată cu îmbunătățirea cooperării interagenții și perfecționarea mecanismelor de control civil și democratic asupra organismului militar. De asemenea, va fi acordată o atenție deosebită capacității forțelor militare de a opera cu organizațiile non-guvernamentale, care joacă un rol tot mai important în actualele operațiuni și de a interacționa eficient cu populația civilă din teatrele de operații.

În *domeniul conceptual*, procesul de transformare militară vizează revizuirea doctrinelor, a sistemului de instruire a forțelor și modului de ducere a acțiunilor militare. Va fi accentuată introducerea graduală a abordării operațiilor bazată pe efecte, pornind de la capacitățile necesare, deplasând accentul de pe modelul bazat pe consum ridicat de forțe și resurse pe creșterea capacității distructive și a preciziei utilizării forței, inclusiv prin dezvoltarea unor forțe care implementează conceptul războiului bazat pe rețea, utilizând tehnologia informației, descentralizarea deciziilor la nivel tactic și operativ și utilizarea în timp real a informațiilor.

În *domeniul planificării militare*, noile misiuni ale forțelor armate necesită perfecționarea sistemului și redefinirea conceptelor și strategiilor de planificare a apărării, în scopul creșterii capacității de adaptare la dinamica provocărilor contemporane și din perspectiva utilizării mai eficiente a resurselor, atât a celor alocate pentru apărare, cât și altor resurse din domeniul securității. România va continua armonizarea procedurilor de planificare cu cele existente în cadrul Alianței Nord Atlantice și UE.

Transformarea militară este un proces continuu, extrem de complex. Pentru realizarea transformării vor fi folosite resurse materiale, financiare și organizaționale, potențialul intelectual al resursei umane și, nu în ultimul rând, resursele politice și sprijinul din partea societății românești. Eficientizarea folosirii resurselor va fi asigurată prin respectarea principiilor referitoare la aplicarea unui management pe bază de programe integrate și coordonării instituțiilor implicate în utilizarea resurselor, precum și prin măsuri de consolidare a transparenței utilizării fondurilor publice în folosul contribuabililor.

În derularea sa, transformarea trebuie să includă două componente vitale: inovația și modernizarea, pentru a menține cultura schimbării în scopul asigurării de avantaje în competiția specifică erei informaționale precum și în scopul remodelării conducerii, educației, proceselor și organizațiilor și al menținerii echilibrelor organizaționale.

Din această perspectivă, cerința fundamentală a transformării este continuitatea, care impune crearea și anticiparea viitorului, relaționând co-evoluția conceptelor, proceselor, organizațiilor/structurilor și tehnologiilor. Prin urmare, transformarea militară trebuie privită ca un proces căruia îi este subsumat un set de semnificații, aflate în relații de interdependență.

Transformarea înțeleasă ca mod de adaptare – presupune remodelarea forțelor armate în conformitate cu noile caracteristici ale mediului de securitate. Transformarea înțeleasă ca reformă a domeniului apărării – implică modernizarea infrastructurii militare, îmbunătățirea metodelor și practicilor de management al resurselor pentru apărare (în special în ceea ce privește achizițiile de armamente, logistică, politică de personal) și reevaluarea eficienței PPBS în noul context, reducerea mărimii forțelor, schimbarea modului de planificare prin trecerea de la planificarea bazată pe amenințări la cea bazată pe capacități.

Transformarea înțeleasă ca efect al revoluției în afacerile militare – presupune adoptarea și implementarea noilor doctrine de utilizare a forțelor armate în condițiile dezvoltării tehnologice a armamentului și echipamentelor militare, restructurării forțelor armate în concordanță cu cerințele erei informaționale (unități de luptă reduse numeric, cu grad ridicat de independență și mare putere de lovire), flexibilității ierarhiei de comandă, punerii accentului pe capacitatea de a desfășura operații în rețea (nu pe platforme de luptă) și interoperabilității diferitelor categorii de forțe.

„Transformarea militară implică schimbări la nivelul doctrinelor, organizării și structurii forțelor, capacităților, activității de informații, instruirii, educației și achizițiilor, managementului personalului și programării bugetare, care devin astfel principalele domenii de aplicare a transformării în domeniul militar”².

Privit ca un proces strategic, începând cu 2012, transformarea Armatei României trebuie asociată celei de transformare a Alianței Nord-Atlantice și componentei de apărare a UE.

În acest context, obiectivul fundamental al transformării constă în a asigura capacitatea necesară Armatei României de a promova și proteja interesele naționale

² F. REPEZ. Gh. DEACONU, *Securitate și insecuritate în epoca globalizării*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2011, p 127.

în fața amenințărilor curente și a celor viitoare. Realizarea obiectivului menționat impune câștigarea abilității și flexibilității de a proiecta rapid forțele și apoi de a le susține în orice teatru de operații unde trebuie să fie în măsură să acționeze în întregul spectru de conflicte și misiuni: conflicte de mică intensitate; operații de răspuns la criză; acțiuni de asistență umanitară; operații de tip Articol V și Non-Articol V. Aceasta este de fapt esența transformării: trecerea de la o „armată de apărare” la o „armată de stabilitate”, cu accent pe maximizarea eficienței forțelor și dobândirea capabilității de a prevedea evoluția mediului strategic și, implicit, de a găsi, în timpul oportun, calea de adaptare la acesta.

Există o serie de rațiuni care impun abordarea cu prioritate a transformării Armatei României, printre care: schimbări esențiale în tipologia războaielor; necesitatea adaptării concepției de ducere a operațiilor și a capabilităților Armatei la noile riscuri și amenințări; adaptarea structurii de forțe la exigențele noilor tehnologii; necesitatea existenței unui timp suficient pentru implementarea schimbărilor/transformatărilor. Desigur, Armata României se va transforma gradual, în măsură să acopere toate domeniile și să dobândească întreaga gamă de capabilități de care NATO și UE au nevoie, corespunzător acțiunii întrunite și efortului multinațional, în concordanță cu filozofia conceptului „Războiului bazat pe rețea”.

Forțele militare trebuie să fie pregătite diferențiat și diversificat, pe baza doctrinelor de luptă moderne, pentru o gamă largă de misiuni clasice și neconvenționale, orientate spre obiective, corespunzător noilor modalități de ducere a războiului, în rândul cărora misiunile antiteroriste, contra-proliferare, contra-insurgență și de reconstrucție post-conflict vor avea o pondere însemnată. Vor fi dezvoltate capacități adecvate de intervenție umanitară și stabilizare, de sprijinire a autorităților publice în cazul unor urgențe civile generate de factori geo-fizici, meteorologici sau de altă natură, precum și pentru misiuni de securitate publică, în conformitate cu prevederile constituționale, ale legilor țării și obligațiilor asumate în cadrul organizațiilor de securitate la care România este parte. O atenție deosebită va fi acordată transformărilor în domeniul planificării apărării, în care scop se va finaliza procesul de armonizare a procedurilor naționale de planificare cu procedurile standard care funcționează în cadrul Alianței Nord-Atlantice, Uniunii Europene și parteneriatelor strategice. În acest context, va fi perfecționat procesul de planificare a forței, vor fi adoptate noi principii și concepte operaționale și va fi elaborată o nouă strategie militară.

Transformarea apărării nu reprezintă un scop în sine, ci răspunsul adecvat la evoluția mediului de securitate, la transformarea NATO, a UE și la angajamentele pe care România și le-a asumat pe plan internațional.

România trebuie să dezvolte cu prioritate programe prin care vor fi sporite capabilitățile naționale și regionale de monitorizare, intervenție rapidă pentru prevenirea și contracararea riscurilor provenite din spațiul maritim. De asemenea, vor fi susținute inițiativele prin care va fi crescută capacitatea regională de răspuns la crize și de contracarare a proliferării, precum și cele prin care va fi îmbunătățit cadrul legislativ pentru sporirea încrederii la nivel regional.

Abordarea coerentă presupune, interagenții la nivel național și promovarea identității regionale (atât la nivelul aliaților, cât și al partenerilor). Se va urmări evitarea paralelismelor și folosirea eficientă a resurselor, respectiv o abordare concertată și coordonată a proiectelor naționale și a celor în format multilateral. La nivel executiv, vor fi realizate planuri de acțiune interagenții cu stabilirea clară a responsabilităților ce revin instituțiilor cu atribuții în domeniul securității. Pentru promovarea identității regionale, România trebuie să se sprijine pe o strategie de comunicare focalizată la nivelul comunității euro-atlantice. În acest sens, vor fi folosite relațiile de parteneriat special ale României cu alte țări.

Bibliografie:

1. CLAUSEWITZ, K. V., *Despre război*, București: Editura Militară, 1982.
2. FRUNZETI T., colectiv, *Lumea 2011*, București: Editura CTEA, 2011;
3. FRUNZETI T., BĂDĂLAN E., *Simetria și idiosincrasia în acțiunile militare*, București: Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, 2004;
4. MARTIN, Hans-Peter, SCHUMANN, Harald, *Capcana globalizării*, București: Editura Economică, 2001;
5. MUREȘAN, M., VĂDUVA, Gh., *Războiul viitorului, viitorul războiului*, București: Editura Universității Naționale de Apărare, 2004;
6. REPEZ, F., DEACONU, Gh., *Securitate și insecuritate în epoca globalizării*, București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2011;
7. ONIȘOR Constantin, *Teoria strategiei militare - realitatea XX, perspective XXI*, București: Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1999;
8. TOFFLER A. și H., *Război și antirăzboi. Supraviețuirea în zorii secolului XXI*, București: Editura Antet, 1996;
9. TZÎ Sun, *Arta războiului*, București: Editura Aurelia, 1996;
- 10.*** Colectiv de autori, *Tratat de Știință Militară, vol. 1 și vol. 2*, București: Editura Militară, 2001.

PROGRAMUL NUCLEAR IRANIAN ȘI DINAMICA SECTORULUI MILITAR ÎN CADRUL COMPLEXULUI DE SECURITATE AL STATELOR ARABE DIN ZONA GOLFULUI PERSIC

*Eugen LUNGU**

Rezumat: *The Iranian nuclear program is one of the important issues in current international relations. The possibility that Iran could produce nuclear weapons in the near future has created concern among the Gulf nations. These Arab countries are now faced with a security dilemma and have started to develop modern defense capabilities in partnership with the U.S. If a diplomatic solution for the Iranian nuclear program is not reached, probably the Persian Gulf region will be the stage of a continuous armament race. The participation of major international state actors in solving this very sensitive issue could lead to a diplomatic solution and avoiding a new armed conflict in the Middle East.*

Cuvinte-cheie: *Iranian nuclear program, nuclear weapons, Gulf nations, security, defense capabilities.*

Introducere

În ultimii ani agenda securității globale a făcut mereu referire la dosarul nuclear iranian, comunitatea internațională manifestând îngrijorare față de consecințele grave pe care le-ar putea avea eșecul negocierilor cu Iranul și înarmarea acestui stat cu arma nucleară. Posibila realizare a armei atomice de către iranieni, în situația în care comunitatea internațională nu va acționa eficient și ferm în această problemă, pune în gardă statele democratice, inclusiv statele arabe¹ din regiunea Golfului Persic, aflate în vecinătatea marelui stat islamic din Orientul Mijlociu. Conform raportului anual SIPRI pentru anul 2011 „armele nucleare rămân un atribut al puterii la nivel internațional”² și din perspectiva acestui lucru, putem afirma, din păcate, că se menține tentația producerii sau deținerii de arme nucleare de către unele regimuri nedemocratice din diferite zone ale lumii în scopul de a-și amplifica puterea și influența în acele arii geopolitice.

Opinia specialiștilor cu privire la stadiul la care a ajuns Iranul în domeniul dezvoltării programului său nuclear în scopuri militare este, oarecum, diferită. Conform ultimelor date comunicate public de către o serie de analiști independenți, precum și pe baza rapoartelor unor institute de cercetare în domeniul securității Orientului Mijlociu, se apreciază că nu va mai trece mult timp până când Iranul va putea fabrica primele arme nucleare. Dacă israelienii³ susțin că regimul de la Teheran

* *Lector universitar doctorand, Universitatea Europei de Sud –Est „LUMINA”.*

¹ Vom avea în vedere, în cadrul analizei, acele state arabe riverane la Golful Persic, care fac parte din Consiliul de Cooperare al Golfului: Arabia Saudită, Bahrain, Emiratele Arabe Unite, Oman, Kuweit și Qatar.

² Dan ZAVALEANU, *Raport: Pericolul nuclear amenință omenirea*, cotidianul.ro, 14 octombrie 2012, <http://www.cotidianul.ro/raport-pericolul-nuclear-ameninta-omenirea-184920/>.

³ *Iran's nuclear program*, The New York Times, October 9, 2012, http://topics.nytimes.com/top/news/international/countriesandterritories/iran/nuclear_program/index.html.

poate produce prima armă nucleară în primăvara, sau vara anului 2013, un raport⁴ al unui institut american din domeniul securității internaționale, publicat în SUA în octombrie 2012, precizează că Iranul ar putea avea arme nucleare într-un interval de 10-14 luni. De asemenea, de cealaltă parte, oficialitățile regimului de la Teheran neagă acuzele care se aduc Iranului referitor la programul său nuclear în scopuri militare și, pe diverse canale diplomatice încercă să convingă comunitatea internațională de faptul că acest stat nu a încălcat legislația internațională, dezvoltând doar un program nuclear civil pentru obținerea energiei electrice. De exemplu, la o recentă dezbateră⁵ pe problematica dosarului nuclear iranian la care a participat și ambasadorul Iranului la București, acesta se întreba retoric cu privire la „termenele” care vor fi lansate, mereu, din spațiul occidental privind „inevitabilitatea înarmării Iranului cu arma nucleară”, date care niciodată nu se vor adevăra. Acesta sesiza un fapt care, oricât am fi de „euroatlantici”, nu se poate să nu ne facă să rămânem pe gânduri ținând seama de faptul că presa de la noi, ca și cea din Occident mai puțin a insistat pe acest lucru atunci când s-a abordat dosarul iranian: începând din 1992 când Benjamin Netanyahu, pe atunci parlamentar israelian, a lansat pentru prima dată ideea înarmării Iranului cu arma nucleară în câțiva ani; au urmat de atunci numeroase declarații ale unor lideri israelieni sau americani care au indicat „cu precizie” anul când Iranul va avea primele arme nucleare, termene care din fericire nu s-au adevărat. Ambasadorul iranian se întreba, poate îndreptățit, câte astfel de termene „inevitabile” vor fi indicate în anii următori referitor la agresivitatea programului nuclear iranian? La începutul acestui an Robert Fisk, spunea ceva asemănător: „Președintele israelian ne avertizează acum că Iranul este pe punctul de a produce o armă nucleară. Cu toate acestea, noi reporterii nu menționăm că Shimon Peres, în calitate de prim-ministru israelian, a spus exact același lucru în 1996. Asta a fost acum 16 ani. și nu ne amintim că actualul prim-ministru israelian, Benjamin Netanyahu, a declarat în 1992 că Iranul ar avea o bombă nucleară până în 1999. Asta ar fi cu 13 de ani în urmă. Aceeași poveste veche⁶.

Statele arabe din zona Golfului Persic, ale căror opțiuni prooccidentale sunt binecunoscute, reprezentând un complex subregional de securitate, au început să perceapă tot mai mult, în ultimii ani, pericolul iranian datorită programului său nuclear care, conform declarațiilor liderilor occidentali, continuă să fie dezvoltat în ascuns de regimul de la Teheran. În acest sens, suntem de acord cu faptul că ”Un adversar echipat cu un număr mare de arme nucleare și de sisteme adecvate de lansare poate constitui o amenințare prin capacitatea de distrugere rapidă a unei societăți, lucru care nu este valabil pentru un adversar care nu posedă arme de

⁴ Paul CIOCOIU, *Raport american: Iranul poate produce bomba nucleară într-un an*, evz.ro, 09.10.2012, <http://www.evz.ro/detalii/stiri/Raport-american-Iranul-poate-produce-bomba-nuclear-ntr-un-an-1004850.html>.

⁵ Dezbateră s-a intitulat ”Programul nuclear iranian. Strategii de securitate regională”, organizată de Geopolitica Club Cafe și ASGRI, în data de 13.10.2012 la Biblioteca Metropolitană din București.

⁶ Robert FISK, *We've been here before-and it suit Israel that we never forget "Nuclear Iran"*, <http://www.independent.co.uk/voices/commentators/fisk/robert-fisk-weve-been-here-before--and-it-suits-israel-that-we-never-forget-nuclear-iran-6294111.html>, accesat la data de 12.10.2012.

distrugere în masă. În mod similar mărimea și echipamentele forțelor armate determină tipul de amenințare pe care acestea le prezintă”⁷. Rămâne de văzut, însă, dacă se va dovedi cu date indubitabile că Iranul are un program nuclear în scopuri militare.

Pornind de la scenariile pesimiste privind schimbarea echilibrului geopolitic în plan regional în situația înarmării Iranului cu mijloace nucleare, grupul de state arabe, membre ale Consiliului de Cooperare al Golfului (CCG), au început, în mod independent, să-și dezvolte o serie de strategii în domeniul apărării, urmărind să-și întărească sectorul militar al securității pentru a putea contracara un potențial pericol care ar putea apărea din partea Iranului. În același timp, prezența și influența în regiunea Orientului Mijlociu a unor actori statali importanți- SUA și cele mai puternice state occidentale, pe de o parte, China și Federația Rusă, pe de altă parte, demonstrează interesul major față de această regiune a principalilor puteri ale lumii actuale. O serie de specialiști în studii de securitate nu s-au ferit să afirme că de fapt, „dosarul nuclear iranian” este pretextul pentru redesenarea zonelor de influență în Regiunea Orientului Mijlociu, pentru unii dintre cei mai puternici actori statali din lume. Se poate spune, astfel, că această densitate de actori statali extraregionali prezenți în Orientul Mijlociu, rivalitățile geopolitice dintre aceștia pentru creșterea influenței în cea mai bogată regiune în hidrocarburi din lume, creează îngrijorare din perspectiva dinamicii securității acestei zone și determină fiecare stat arab din regiunea Golfului să privească cu mult mai mare atenție problema securității militare pentru viitorii ani. De altfel, în ceea ce privește regiunea Golfului Persic „interesul puterilor externe față de resursele de petrol este de natură să facă din această zonă una în care o implicare continuă a marilor puteri poate fi garantată”⁸.

1. Programul nuclear iranian-un potențial pericol pentru securitatea globală?

Multe dintre analizele geopolitice din spațiul occidental privind situația actuală din Orientul Mijlociu au ajuns la concluzia că, prin modul în care Iranul a evitat să se conformeze Rezoluțiilor adoptate de ONU cu privire la programul său nuclear, acest stat a demonstrat că intenționează în anii următori să modifice, în favoarea sa, distribuția puterii în această regiune. O serie de specialiști în studii de securitate opinează că balanța de putere regională s-ar schimba, categoric, în situația în care puterea de la Teheran ar reuși să ducă la îndeplinire programul său nuclear în scop militar, ceea ce ar însemna o modificare fundamentală a situației generale de securitate din Orientul Mijlociu și din regiunile apropiate, inclusiv pe continentul european. De fapt, nu constituie o necunoscută faptul că, cu câteva decenii în urmă, Iranul își propunea să devină cel mai puternic stat din Orientul Mijlociu. De exemplu, acum câțiva ani, un tânăr profesor universitar iranian, Ali Bagheri, adjunct al Consiliului Suprem pentru Securitate Națională spunea cu încredere, referindu-se la

⁷ Barry BUZAN, Ole WAEVER, Jaap de WILDE, *Securitatea. Un nou cadru de analiză*, Editura CA Publishing, Cluj Napoca, 2011, p.90.

⁸ *Ibidem*, p.103.

epoca post Război Rece că „Lumea urmează să aibă mai multe puteri, iar printre acestea se va număra și Iranul”⁹. Acest tip de declarație, dar mai ales unele venite în ultimele decenii din partea unor reprezentanți ai puterii de la Teheran, pot fi interpretate ca făcând parte dintr-o strategie pe termen lung a Iranului de a deveni stat lider în regiunea Orientului Mijlociu. Dacă avem în vedere evenimentele majore petrecute de mai bine de un an și jumătate în cadrul Primăverii Arabe, în Orientul Mijlociu și Africa de Nord, trebuie să remarcăm faptul că modificarea situației geopolitice la nivelul acestor două regiuni a determinat ca principalii actori extraregionali – SUA, Federația Rusă, China, cele mai puternice state de pe continentul european, UE - să-și sporească influența, cu scopul „resetării”, cât mai avantajos cu putință, a relațiilor cu statele arabe care au răsturnat regimurile autocratice și intensificării cooperării cu statele arabe care dețin cele mai importante rezerve de hidrocarburi.

Îngrijorarea privind dezvoltarea de către Iran a unui program nuclear în scopuri militare a fost remarcată în textul declarației finale a Summitului NATO de la Chicago: „Împărtășim serioasa îngrijorare a Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite privind programul nuclear al Iranului și facem apel la Iran să respecte pe deplin toate obligațiile internaționale, inclusiv toate rezoluțiile relevante ale Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite și Consiliului Guvernatorilor Agenției Internaționale pentru Energie Atomică. Facem apel la Iran, în continuare, să coopereze cu comunitatea internațională pentru a promova încrederea în natura exclusiv pașnică a programului său nuclear, în conformitate cu obligațiile sale din tratatele internaționale”¹⁰. Este clar faptul că analizând din perspectiva realismului politic, problema dosarului nuclear iranian s-a transformat, în primul rând, într-o dispută între principalii actori extraregionali din Orientul Mijlociu care au interese divergente cu privire la menținerea actualului echilibru de putere în plan regional, ceea ce echivalează cu poziționarea acestora, din punct de vedere politic, în raport cu cele mai bogate state din regiune din punct de vedere al resurselor de hidrocarburi.

În afara puternicilor actori extraregionali, problema posibilei înarmări a Iranului cu arma nucleară a început să preocupe tot mai mult statele din regiunea Golfului, îngrijorate de posibilitatea modificării balanței de putere în plan regional, ceea ce ar însemna o schimbare fundamentală a situației de securitate în această arie geopolitică. Referindu-se la raționamentul care stă la baza acțiunii unei mari puteri pentru a-și conserva sau amplifica influența într-o arie geopolitică John J. Mearsheimer afirmă: „O mare putere nu va căuta doar să obțină puterea pe seama altor state, ci încercă și să combată rivalii hotărâți să câștige puterea ei. Astfel, o mare putere va apăra balanța de putere atunci când schimbările ce se întrevăd favorizează un alt stat și va încerca să submineze această balanță dacă direcția schimbării este în

⁹ Corneliu VLAD, *Iranul la rece*, Editura Top Form, București, 2011, p.159.

¹⁰ *Chicago Summit Declaration*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease, accesat la data de 17.10.2012.

favoarea sa”¹¹. Acest principiu al realismului politic este aplicat întocmai în cazul Orientului Mijlociu, dosarul nuclear iranian căpătând o miză extrem de importantă pentru principalii actori extraregionali care își „încrucișează” interesele în această regiune, fiind expresia faptului că lumea actuală a început să se manifeste, tot mai mult, drept una multipolară, în care nu este greu de observat o diminuare a rolului de hegemon global al SUA în sistemul relațiilor internaționale, comparativ cu ultimul deceniu al secolului trecut.

Scenariile privind evenimentele care ar urma în cazul în care Teheranul ar reuși să fabrice arma nucleară sunt dintre cele mai pesimiste, atât în ceea ce privește securitatea regională, cât și al impactului asupra mediului global de securitate. Iată, cum își imaginează un autor, o parte din consecințele producerii armei atomice de către Iran: „Ar crește riscul producerii unui război, atât convențional cât și atomic, în Orientul Mijlociu; mai multe state din regiune și-ar putea dori, de asemenea, să devină puteri nucleare; echilibrul geopolitic din Orientul Mijlociu s-ar altera, iar eforturile de a opri răspândirea armelor nucleare ar fi compromise; apariția unui Iran nuclear - chiar și unul care este mulțumit să aibă doar materialele și infrastructura necesare pentru a asambla o bombă pe termen scurt, mai degrabă decât un arsenal nuclear - ar fi văzute ca o înfrângere diplomatică majoră pentru Statele Unite ale Americii”¹².

Conform unor surse publice de informare, în scopul întăririi capacității sale de apărare Arabia Saudită nu exclude, în viitor, posibilitatea achiziționării de arme nucleare și alte arme de distrugere în masă, drept măsură de contracarare a arsenalului nuclear deținut de statul evreu precum și în scopul întăririi securității sale în situația în care Iranul s-ar dota cu armament nuclear. Acest lucru a fost subliniat în decembrie 2011 de către prințul saudit Turki al-Faysal, un influent membru al familiei regale din Arabia Saudită: „În cazul în care eforturile noastre și eforturile depuse de comunitatea internațională nu reușesc să lichideze arsenalul nuclear, chimic și biologic israelian și să prevină Iranul de la dobândirea aceluiași armament, atunci de ce nu ar trebui să studiem serios toate opțiunile disponibile, inclusiv achiziționarea de arme de distrugere în masă, astfel încât generațiile viitoare să nu dea vina pe noi pentru că am neglijat cursurile de acțiune, referitoare la proliferarea pericolelor care ne privesc”¹³.

Temerea că programul militar nuclear iranian ar avea succes a determinat o serie de specialiști în studii de securitate să afirme că acest lucru ar putea declanșa o cursă a înarmărilor nucleare în regiune, competiție la care și statele arabe din Golf vor trebui să dezvolte relații de securitate cu actori statali care au dezvoltat capacități în acest domeniu și să găsească soluții pentru întărirea sectorului securității militare. În

¹¹ John J. MEARSHEIMER, *Tragedia politicii de forță*, Editura AntetXX Press, Filipești de Târg, 2001, p.8.

¹² James M. LINDSAY și Ray TAKEYH, *After Iran gets the bomb*, Foreign Affairs, <http://www.foreignaffairs.com/articles/66032/james-m-lindsay-and-ray-takeyh/after-iran-gets-the-bomb>, accesat la data de 08.10.2012.

¹³ *Arabia saudită nu se lasă mai prejos-se dotează cu arme nucleare*, <http://www.ziare.com/international/stiri-externe/arabia-saudita-nu-se-lasa-mai-prejos-se-doteaza-cu-arme-nucleare-1137948>, accesat pe 17.10.2012.

acest context, al posibilelor evoluții nefavorabile în „problema iraniană”, conform unor declarații venite din zona statelor arabe din Golf se afirmă că aceste state vor fi nevoite să apeleze la „umbrela nucleară” a unor actori statali care au dezvoltat capacități nucleare în cadrul structurilor militare, cum ar fi SUA, Pakistan sau chiar și Israel. Iată cum ne prezintă profesorul iranian Ezzatollah Ezzati modul cum reacționează unele state arabe din zonă atunci când percep că securitatea lor poate fi amenințată: „Teama de vecinii radicali a făcut ca unele state bogate în petrol să prefere să stabilească relații de securitate cu Occidentul, decât să aibă încredere în oricare dintre organismele de securitate internaționale arabe”¹⁴. Chiar dacă afirmația aparține unui specialist iranian în geopolitică, considerăm că este corect formulată, reflectând strategia de acțiune pe care au adoptat-o statele arabe din CCG pentru a-și proteja propria securitate împotriva pericolului care ar putea apărea din partea unui actor regional cu o putere superioară.

Relațiile politice și militare pe care SUA le-a dezvoltat în ultimele decenii cu statele arabe din Consiliul de Cooperare al Golfului stau la baza dezvoltării unei noi arhitecturi de securitate în zona Golfului, un obiectiv extrem de important pentru Washington din perspectiva diminuării creșterii influenței iraniene în regiune după retragerea trupelor americane combatante din Irak, la finele anului 2011. Se preconizează că, în următorii ani, în spiritul promovat de Inițiativa de Cooperare de la Istanbul (ICI), demarată în anul 2004, precum și a relațiilor de securitate pe care le promovează, deopotrivă, monarhiile arabe din zona Golfului cu SUA și alte puteri occidentale, urmează se va dezvolta o arhitectură militară de securitate în această subregiune a Orientului Mijlociu care va duce la îmbunătățirea percepției populației privind nivelul de securitate atins împotriva unei posibile amenințări iraniene, sau altui actor puternic din regiune. Așa cum se cunoaște, Inițiativa de Cooperare de la Istanbul a fost lansată în scopul întăririi cooperării între statele Alianței Nord-Atlantice și cele ale Orientului Mijlociu, interesate să adere la acest cadru instituționalizat de acțiune comună pentru întărirea securității regionale. Până în prezent au aderat la această inițiativă patru state din zona Golfului Persic-Kuweit, Bahrein, Qatar și Emiratele Arabe Unite, ceea ce justifică interesul și preocuparea majorității statelor Consiliului de Cooperare al Golfului în problema prezervării securității față de posibilele amenințări care ar putea apărea la nivel regional. Deși criticată de către adversarii Occidentului pentru faptul că puterile occidentale au făcut un nou „pas” pentru a-și apăra interesele în regiunea Orientului Mijlociu, sub „generoasa” umbrelă euroatlantică, privită din perspectiva securității militare a regiunii această inițiativă NATO are menirea de a descuraja, momentan, dar și de a preîntâmpina un dezechilibru de forțe în regiune în situația în care Iranul s-ar dota cu armament nuclear. Astfel, declarația finală a Summitului NATO de la Chicago, referindu-se la parteneriatele cu statele care au aderat la ICI preciza faptul că NATO „Este gata să ia în considerare furnizarea, la cerere, pentru a sprijini partenerii noștri din regiune în domenii cum ar fi securitatea și dezvoltarea instituțională, modernizarea apărării, dezvoltarea capacităților militare, precum și relațiile civil-

¹⁴ Ezzatollah EZZATI, *Geopolitica în secolul XXI*, Editura Top Form, București, 2010, p.150.

militar. Programele individualizate ne va permite să ne concentrăm asupra priorităților convenite pentru fiecare țară parteneră”¹⁵.

2. Programul nuclear al Teheranului și dinamica sectorului militar de securitate al statelor arabe din Golful Persic

Conform informațiilor difuzate în mass-media, precum și a declarațiilor unor oficiali ai Teheranului, problema dosarului nuclear iranian a fost „lansată” în sfera internațională începând cu anul 1992 când Benjamin Netanyahu, pe atunci membru al parlamentului israelian, atrăgea atenția că într-un interval de 3-5 ani Iranul va obține arma nucleară. Ulterior, o serie de personalități politice israeliene și americane, au indicat alte termene referitoare la momentul în care se vor materializa intențiile agresive ale Iranului de a fabrica arme nucleare: în 1992, ministrul de externe israelian Shimon Peres a indicat anul 1999, Donald Rumsfeld a afirmat în anul 1998 că Iranul va putea fabrica arme nucleare începând cu anul 2003 etc. Conform afirmațiilor unor înalte oficialități americane, preluate de mass-media, începând cu 1994, Washingtonul abordează în cadrul relațiilor internaționale posibila înarmare a Iranului cu arma nucleară. Într-un studiu apărut sub egida Air University Press (Alabama), în decembrie 1999, se arăta că după primul Război din Golf (1991) „Iranul s-a concentrat și și-a dezvoltat cu atenție capacitățile militare. Grupările masive de infanterie și artilerie, forțele dominante în războiul dintre Iran și Irak, sunt înlocuite de forțe care să se concentreze pe misiuni specifice. Acest stat a dezvoltat o capacitate militară substanțială care amenință transportul maritim prin Strâmtoarea Hormuz și în restul Golfului și a dezvoltat o capacitate de război neconvențional, care se poate proiecta în Golf și de-a lungul regiunii. Au crescut constant rachetele sale, capabilitățile sale de război chimic și biologic și caută să obțină arme nucleare”¹⁶. Așadar, problema unui posibil arsenal nuclear iranian devenise o chestiune care preocupa încă din anii '90 mediul politic, dar și cel academic, începând să neliniștească tot mai mult opinia publică americană.

Totuși, trebuie luate în seamă și alte puncte de vedere atunci când se vorbește de iminenta producere a armei nucleare de către Iran, mai ales că multe dintre semnalele de alarmă pe această temă provin din mediul politic, israelian sau american. Un punct de vedere, în acest sens, aparține lui Shannon Kile, șeful de proiect privind armele nucleare al institutului SIPRI care afirma, nu de mult, următoarele: "Eu încă mai cred că putem vorbi de mai mulți ani de acum înainte legat de faptul că ... Iranul ar putea dezvolta o armă nucleară și, desigur, înainte de putea avea o armă nucleară care ar putea fi lansată”¹⁷. Este declarația a unui specialist care vine să contrazică faptul că Iranul ar avea capacitatea, din punct de vedere tehnic, de

¹⁵ *Chicago Summit Declaration*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease.

¹⁶ Barry R. SCHNEIDER, *Middle East Security Issues. In the shadow of weapons of mass destruction proliferation*, Air University Press, Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, 1999, p.30.

¹⁷ Fredrik DAHL, *Iran may still be years away from any nuclear-armed missile*, Reuters, 02.10.2012, <http://in.mobile.reuters.com/article/worldNews/idINDEE89107S20121002>.

a realiza o armă nucleară capabilă să fie lansată spre o anumită țintă. În aceeași direcție se înscrie și afirmația ambadorului Iranului la București, excelența sa domnul Prof.dr. Bahador Aminian, în data de 13.10.2012, care preciza că „Iranul nu are scopuri nucleare în domeniul militar”¹⁸.

Dincolo de informațiile care ne parvin din spațiul occidental privind „stadiul” la care a ajuns programul nuclear iranian în scopuri militare, de măsurile restrictive luate de instituții internaționale împotriva statului Iranian, nu putem să nu ne întrebăm dacă cealaltă „parte” a acestei dispute - cei care susțin ca Iranul nu are un program nuclear care să vizeze construcția armelor atomice - susțin sau nu lucruri adevărate. Dacă ne referim la cazul Irakian, la faptul că acuzațiile administrației Bush referitoare la deținerea de către Saddam Hussein a armelor de distrugere în masă nu s-au adevărat după invazia Irakului de către forțele americane și engleze în 2003, rezultă două aspecte evidente: comunitatea internațională va fi mult mai atentă la acest gen de acuze, ca în cazul Iranului, iar o acțiune militară împotriva regimului de la Teheran în condițiile în care nu sunt probe concrete despre realizările nucleare iraniene în domeniul militar ar fi lipsită de legitimitate și nu ar beneficia de un sprijin substanțial la nivel internațional.

În încercarea de a contrabalansa puterea foarte mare a Iranului, dacă acest stat s-ar dota în viitorii ani cu arme nucleare, o serie de lideri din statele CCG au propus o serie de proiecte politice subregionale care includ diferite formule de integrare economică, industrială, aerospațială, în domeniul educației dar și al apărării comune. Astfel, prințul saudit Turki al-Faisal afirma la finele anului 2011: „Putem crea un sistem unificat în Peninsula Arabică, un Consiliu ales, o forță armată unificată, cu o industrie de apărare unificată. Putem realiza, de asemenea, un sistem economic cu o monedă unică, am putea înființa o agenție aerospațială unificată, un sistem unificat al industriei IT, o industrie auto, un sistem de învățământ cu o curriculă unitară”¹⁹. Se poate observa din această declarație, ca și din altele referitoare la problematica apărării comune, dorința evidentă a unor lideri arabi din regiunea Golfului de a găsi soluții viabile în domeniul securității militare care să contracareze un potențial pericol major din partea Iranului sau a unui alt stat puternic din regiune. De asemenea programele în domeniul apărării care au început să fie dezvoltate de către statele arabe din Golf, cu sprijinul SUA, dovedesc faptul că sectorul militar al securității acestei subregiuni a Orientului Mijlociu are o dinamică destul de accentuată.

Conform informațiilor furnizate de mass-media²⁰, statele din Golf au declanșat unul dintre cele mai ambițioase programe de întărire a capacităților militare, avându-se în vedere cumpărarea de armament din SUA, în următorii ani, în valoare de 123 miliarde de dolari. Contractul de furnizare a unui „pachet” de arme americane către Arabia Saudită este estimat la 67 miliarde de dolari care va conține 85 de avioane de

¹⁸ Afirmația a fost făcută în cadrul dezbaterii „Programul nuclear iranian. Strategii de securitate regională”, organizată de Geopolitica Club Cafe și ASGRI.

¹⁹ Katerina NICOLAS, *Saudi Prince urges GCC to consider acquiring nuclear weapons*, Digital Journal, December 6, 2011, <http://digitaljournal.com/article/315627>, accesat pe 15.10.2012.

²⁰ Alan PURKISS, *Gulf States Order \$123 Billion of U.S. Weaponry to Counter Iran*, FT Says, <http://www.bloomberg.com/news/2010-09-21/gulf-states-order-123-billion-of-u-s-weaponry-to-counter-iran-ft-says.html>, accesat la data de 10.10.2012.

luptă F 15 iar alte 70 de avioane vor fi modernizate în conformitate cu cerințele operaționale actuale. De asemenea în cadrul acordului cu SUA, urmează să fie modificate sistemele de radar saudite, sistemele de rachete defensive și modernizată flota Arabiei Saudite. Alte state din Golf, conform Institutului pentru Analiza Militară a Orientului Apropiat și Golfului, au convenit contracte de cumpărare de echipamente militare americane. Emiratele Arabe Unite vor dezvolta contracte de cumpărare a unui sistem de apărare pe baza de rachete de înaltă altitudine și unul de modernizare a sistemelor defensive pe baza de rachete Patriot, ambele în valoare de 35-40 miliarde de dolari. Kuweitul și Omanul urmează să aloce 7 miliarde de dolari, respectiv 12 miliarde de dolari, până în 2014, pentru noi sisteme de comandă și control dar și pentru cumpararea sau modernizarea unor avioane de luptă. De asemenea planul Washingtonului de a instala un scut antirachetă²¹ în statele din zona Golfului Persic se înscrie pe linia dezvoltării sectorului militar al securității statelor care alcătuiesc complexul subregional de securitate din această zonă și justifică, dacă mai era nevoie, interesul enorm al SUA față de această regiune unde interesele economice ale marilor corporații americane sunt enorme.

Concluzii

Statele din zona Golfului, la fel ca întreaga comunitate internațională au motive serioase de neliniște atât timp cât se va tergiversa clarificarea problemelor privind dosarul nuclear al Teheranului. În acest sens, dosarul iranian ar putea duce la o serie de consecințe deosebit grave în planul securității atât în cazul în care Iranul ar reuși producerea armelor nucleare, precum și în situația în care s-ar decide desfășurarea unei acțiuni militare preventive împotriva Iranului de către Israel sau SUA. Conform aprecierii lui Ray Takeyh, specialist în problema dosarului atomic iranian „Fiecare țară are potențialul de a deveni un stat deținător de arme nucleare. Unele țări - Japonia, de exemplu, ar putea avea un program scurt de dezvoltare a acestui sector militar, datorită avansului deținut în domeniul dezvoltării programului nuclear civil. Alte țări, cum ar fi Arabia Saudită, Egiptul, Brazilia, Australia și Nigeria nu au aceleași capacități nucleare civile și astfel ar avea un parcurs mai lung, dar acestea ar putea realiza cu siguranță acest lucru în cele din urmă. Iranul se află undeva la mijloc”²². Având în vedere reputația și experiența autorului citat, atât în problemele programului nuclear iranian cât și în și cele privind geopolitica regiunii Golfului, nu putem să nu observăm că sunt indicate două state din Orientul Mijlociu care au capacitatea de a produce arme nucleare, chiar dacă acest lucru nu s-ar realiza într-un timp scurt. Iar Arabia Saudită, așa cum am arătat în capitolul anterior, este un stat din regiunea Golfului care are temeri serioase privind pericolul pe care l-ar reprezenta un Iran posesor al armei nucleare. Cu siguranță că, așa cum susțin o serie de experți în

²¹ Mohamaud HABBOUSH, *Gulf states struggle to agree on missile shield*, Reuters, <http://www.reuters.com/article/2012/04/30/us-gulf-missile-defence-idUSBRE83T0QB20120430>, accesat pe data de 16.10.2012.

²² Ray TAKEYH, *Introduction-What do we know? (Iran: The nuclear challenge)*, <http://www.cfr.org/iran/iran-nuclear-challenge/p28330?excerpt=1>, accesat pe 08.10.2012.

domeniul studiilor de securitate, înarmarea Iranului cu mijloace de atac nuclear ar declanșa o cursă a înarmărilor în plan regional, iar înscrierea Arabiei Saudite pe lista deținătorilor de arme nucleare ar fi doar o chestiune de câțiva ani, având în vedere capacitățile acestui stat de a se dezvolta și în acest domeniu.

Conform declarației unui oficial saudit, publicată în mass-media la jumătatea anului 2011, acest stat arab urmează să-și dezvolte²³ importante capacități nucleare civile în următoarele două decenii. În acest sens vor fi investiți aproximativ 80 de miliarde de dolari pentru construcția a 16 reactoare nucleare până la sfârșitul anului 2030, investiție care se dorește să acopere circa 20% din necesarul de energie electrică al Arabiei Saudite. Este evident că, în aceste condiții, Arabia Saudită va avea acces la cele mai moderne tehnologii nucleare civile și va putea să-și dezvolte acest sector al economiei în condiții apropiate de nivelul atins în unele economii avansate ale lumii. În același timp, declanșarea acestui program ambițios de dezvoltare a domeniului energiei nucleare de către regatul saudit, poate fi considerat un pas important al oficialităților de la Riad în direcția scăderii dependenței energetice față de petrol, dar și o contramăsură în vederea protejării față de potențiala amenințarea nucleară din partea unor state din Orientul Mijlociu care dețin sau s-ar putea înarma, în viitor, cu mijloace atomice.

Dosarul nuclear al Iranului rămâne una dintre problemele delicate în domeniul relațiilor internaționale actuale. Complexitatea problemei derivă mai ales din faptul că în jurul acestei subiect se află câteva dintre cele mai puternice state ale planetei, „grupate” în două tabere divergente. Spre deosebire de Irakul anului 2003 când situația geopolitică regională era diferită iar SUA era, poate, la apogeul puterii sale, în anul 2012 lucrurile sunt mult schimbate în Orientul Mijlociu. Nu puțini sunt specialiștii în studii de securitate care afirmă că o soluție militară în cazul Iranului, fie că ar fi vorba de o acțiune militară a Israelului sau una condusă de SUA, ar fi de un risc incomparabil mai mare cu cel asumat de forțele anglo-americane care au condus invazia din Irak. De altfel nu putem să nu fim de acord cu Cris Martenson care afirma în acest an că acum „Iranul are mult mai mulți aliați puternici, și anume Rusia și China, față de izolarea extraordinară a Irakului, la începutul războiului din Irak”²⁴. Este un adevăr pe care Washingtonul nu-l poate ignora, motiv pentru care credem că varianta unei soluții diplomatice va trebui să fie avută în vedere în continuare pentru rezolvarea crizei iraniene.

O altă fațetă a acestei subiect actual, devenit tot mai vizibil în cadrul problematicii securității globale, se referă la onestitatea informațiilor privind existența, cu adevărat, a unui program militar nuclear al Iranului. Experiența războiului din Irak din anul 2003 când s-a invocat faptul că Irakul construiește arme de distrugere în masă, fapt infirmat după îndepărtarea de la putere a lui Saddam Hussein, pune pe gânduri orice om care este animat de ideea de stabilitate și pace în

²³ Katerina NICOLAS, *Clean energy plan for Saudi as it announces 16 nuclear reactors to be built*, <http://news.helium.com/news/13474-clean-energy-plan-for-saudi-as-it-announces-16-nuclear-reactors-to-be-built>, accesat pe 09.10.2012.

²⁴ Cris MARTENSON, *Iran: Oh, No; Not Again*, <http://lewrockwell.com/martenson/martenson15.1.html>, accesat la data de 13.10.2012.

lumea de astăzi. Robert Fisk, cunoscut jurnalist englez specializat pe problemele Orientului Mijlociu, se întreba la începutul acestui an, și probabil muți oameni onești reflectează la acest lucru „De fapt, noi nu știm cu adevărat dacă Iranul lucrează la fabricarea unei arme nucleare”²⁵.

Dorința Iranului de a fi cea mai mare putere regională din Orientul Mijlociu, idee susținută și de geopoliticieni iranieni, alimentată de multitudinea informațiilor apărute în mass-media privind capacitatea acestui stat de a produce arme nucleare într-un timp relativ scurt, va continua să creeze neliniște în rândul statelor arabe din regiunea Golfului. În raport cu Iranul, principalul stat din Orientul Mijlociu care este perceput drept un pericol potențial la adresa securității lor, statele arabe din Golf „trăiesc” binecunoscuta dilemă a securității ceea ce face ca politicile lor militare să fie diferite de alte perioade istorice, fiind catalogate de unii specialiști ca făcând parte dintr-o primă etapă a unei „noi curse a înarmărilor” în plan regional. Este, desigur, dificil de pronosticat cum va evolua mediul de securitate în regiunea Golfului, dată fiind complexitatea situației din această subregiune a Orientului Mijlociu (prezența bazelor militare ale SUA, existența unor „filiale” ale rețelei teroriste Al Qaeda, activitățile comune ale unor state arabe cu Alianța Nord-Atlantică pe baza prevederilor Inițiativei de Cooperare de la Istanbul etc), dar și o serie de diferențe de ordin cultural și religios (statele membre ale CCG sunt arabe iar Iranul este un stat cu o majoritate șiiită). Cu toate acestea, comunitatea internațională are speranțe că, în viitorul nu prea îndepărtat, poate se vor găsi soluții diplomatice și pentru clarificarea dosarului nuclear iranian pentru ca Orientul Mijlociu să nu mai cunoască ororile războiului, ca acum nouă ani când a fost declanșat războiul împotriva Irakului lui Saddam Hussein.

Bibliografie:

1. Barry BUZAN, Ole WAEVER, Jaap de WILDE, *Securitatea. Un nou cadru de analiză*, Cluj Napoca: Editura CA Publishing, 2011;
2. Paul CIOCOIU, *Rapot american: Iranul poate produce bomba nucleară într-un an*, evz.ro, <http://www.evz.ro/detalii/stiri/Raport-american-Iranul-poate-produce-bomba-nuclear-ntr-un-an-1004850.html>;
3. Dahl FREDRIK, *Iran may still be years away from any nuclear-armed missile*, Reuters, <http://in.mobile.reuters.com/article/worldNews/idINDEE89107S20121002>;
4. Ezzati EZZATOLLAH, *Geopolitica în secolul XXI*, București: Editura Top Form, 2010;
5. FISK, Robert, *We've been here before-and it suit Israel that we never forget "Nuclear Iran"*, <http://www.independent.co.uk/voices/commentators/fisk/robert-fisk-weve-been-here-before--and-it-suits-israel-that-we-never-forget-nuclear-iran-6294111.html>

²⁵ Robert FISK, *We've been here before-and it suit Israel that we never forget "Nuclear Iran"*, <http://www.independent.co.uk/voices/commentators/fisk/robert-fisk-weve-been-here-before--and-it-suits-israel-that-we-never-forget-nuclear-iran-6294111.html>, accesat la data de 12.10.2012.

6. FISK, Robert, *We've been here before-and it suit Israel that we never forget "Nuclear Iran"*, <http://www.independent.co.uk/voices/commentators/fisk/robert-fisk-weve-been-here-before--and-it-suits-israel-that-we-never-forget-nuclear-iran-6294111.html>;
7. HABBOUSH, Mohamaud, *Gulf states struggle to agree on missile shield*, Reuters, <http://www.reuters.com/article/2012/04/30/us-gulf-missile-defence-idUSBRE83T0QB20120430>;
8. LINDSAY, M James și Ray TAKEYH, *After Iran gets the bomb*, Foreign Affairs, <http://www.foreignaffairs.com/articles/66032/james-m-lindsay-and-ray-takeyh/after-iran-gets-the-bomb>;
9. MEARSHEIMER, J. John, *Tragedia politicii de forță*, Filipeștii de Târg: Editura AntetXX Press, 2001;
10. MARTENSON, Cris, *Iran: Oh, No; Not Again*, <http://lewrockwell.com/martenson/martenson15.1.html>;
11. NICOLAS, Katerina, *Saudi Prince urges GCC to consider acquiring nuclear weapons*, Digital Journal, December 6, 2011, <http://digitaljournal.com/article/315627>;
12. PURKISS, Alan, *Gulf States Order \$123 Billion of U.S. Weaponry to Counter Iran*, FT Says, <http://www.bloomberg.com/news/2010-09-21/gulf-states-order-123-billion-of-u-s-weaponry-to-counter-iran-ft-says.html>;
13. SCHNEIDER, R. Barry, *Middle East Security Issues. In the shadow of weapons of mass destruction proliferation*, Air University Press, Library of Congress Cataloging-in-Publication;
14. TAKEYH, Ray, *Introduction-What do we know? (Iran: The nuclear challenge)*, <http://www.cfr.org/iran/iran-nuclear-challenge/p28330?excerpt=1>;
15. VLAD, Corneliu, *Iranul la rece*, Editura Top Form, București, 2011;
16. Zavaleanu, Dan, *Raport: Pericolul nuclear amenință omenirea*, cotidianul.ro, 14 octombrie 2012, <http://www.cotidianul.ro/raport-pericolul-nuclear-ameninta-omenirea-184920/>;
17. *Chicago Summit Declaration*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease.

DE LA HARD POWER LA SOFT POWER. PUTEREA INTELIGENTĂ

*Dr. Silviu NEGUȚ**
*Dr. Marius-Cristian NEACȘU***

Rezumat: Power, the most perennial human phenomenon, one that has transgressed the entire human history, relied for millennia on the use of force, thus receiving the name **hard power**. Lately, two concepts have started circulating, introduced by American analyst Joseph Nye Jr.: the **soft power** and the **intelligent/smart power**. Soft power is represented by such elements of influence that are neither violent, nor coercive, it is greatly dependent on three resources (culture, political values and foreign policy) and it implies attraction, persuasion and the primary use of diplomacy. Intelligent power is based on the preferably simultaneous use of the two previous concepts. These two new concepts (soft power and intelligent power) have gradually captivated the attention of political administrations around the world. This study is aimed to be a comparative and interpretative analysis of the currently used concepts that are part of power's semantic family.

Cuvinte cheie: power, hard-power, soft-power, intelligent power, smart power

1. Introducere sau Despre putere

Puterea este cel mai peren fenomen uman, fenomen care s-a manifestat constant din cele mai vechi timpuri – de la primii oameni ai cavernelor, ce își disputau adăpostul și hrana – până în vremurile moderne. Sau, cum spunea un geopolitician brazilian contemporan: „Puterea este unica modalitate eficace cunoscută de societatea omenească aptă să-i asigure perpetuarea și supraviețuirea. În societatea concurențială din ultimele șase milenii, puterea reprezintă încununarea altor două mari aspirații ale ființei umane: bogăția și prestigiul. Bogăția, prestigiul și puterea străbat timpurile împreună. Unde se află una dintre ele, vor apărea inevitabil și celelalte două”¹.

Nimeni nu a definit mai bine dorința de putere, mijloacele de a accede la ea și de a o păstra decât florentinul Niccolo Machiavelli (1469-1527), în lucrarea „Principele”, scrisă în 1513. Doctrina sa politică nu se reduce la ceea ce, în mod curent, se numește *machiavelism*: scopul scuză mijloacele. El a introdus, de fapt, o nouă concepție politică: „suveranul nu trebuie să fie preocupat de binele comun (cum susținea filozoful grec Aristotel, în faimoasă sa lucrare *Politica*) și nici să se afle în slujba lui Dumnezeu și a Bisericii (cum pretindea teologul și filozoful latin Aurelius Augustinus, mai cunoscut drept Sfântul Augustin), ci trebuie să-și stabilizeze puterea și să știe să utilizeze forța și, mai ales, aparențele”².

Dicționarele, enciclopediile și alte lucrări de referință sunt relativ sărace în definirea termenului „putere”, precum și a celor de „mare putere” și „superputere”, în

* *Profesor universitar, Academia de Studii Economice, geograf și geopolitician, București, România, silviu.negut@gmail.com.*

** *Lector universitar, Academia de Studii Economice, geograf și geopolitician, București, România, marius.neacsu@biblioteca.ase.ro.*

¹ José NIVALDO Junior, *Machiavelli, Puterea. Istorie și marketing*, Editura Economică, București, 2001, p. 24.

² Niccolo MACHIVELLI, *Principele*, Editura Antet, Filipeștii de Târg, fără an.

sensul care ne interesează, cel geopolitic. În schimb, astfel de lucrări sunt mai generoase în privința puterii ca fenomen social: „Putere: fenomen social fundamental care consistă în capacitatea de a lua decizii și a asigura îndeplinirea lor prin utilizarea diferitelor mijloace de persuasiune și constrângere; puterea se exprimă într-o relație asimetrică (conducere – supunere și/sau dominare – subordonare) între factorii la nivelul cărora ea se manifestă”³. Unii analiști pun semnul egal între putere și influență, edificatoare în acest sens fiind definiția lui Robert Dahl: „Puterea lui A asupra lui B este capacitatea lui A de a obține ca B să facă ceva ce n-ar fi făcut fără intervenția lui A”. Iată că deja apare ideea de presiune, de forță.

Puterea politică (formă a puterii sociale) „include puterea suverană a statului (menținută nu numai prin <<forța dreptului>>, ci și prin <<dreptul forței>>”⁴; se manifestă prin utilizarea celorlalte „puteri” (economică, militară etc.) drept bază și instrumente ale sale, în conformitate cu țelurile către care tinde. Există o relație foarte strânsă între puterea politică și puterea economică: fără a fi în mod direct generată de către puterea economică, puterea politică își datorează, în bună măsură, atât fundamentul cât și instrumentele sale, acesteia.

Putere internațională: concept potrivit căruia „exercitarea puterii de către unul sau mai multe state (mari puteri, imperii) tinde în esență să îndeplinească în viața internațională un rol analog celui al statului în viața internă a societății”⁵.

Importantă, în context, este și relația dintre politică și putere. Politica în mai multe sale sensuri: a) suprastructură a sistemului social, incluzând conștiința politică, relațiile politice, instituțiile și organizațiile politice; b) tactica, strategia, metodele și mijloacele folosite de organele puterii în vederea realizării obiectivelor fixate; c) arta de a guverna un stat; formă de organizare și conducere a comunităților umane, prin care se instituie și menține ordinea internă și se garantează securitatea externă a comunităților respective. Un aspect important al politicii, prin prisma domeniului pe care îl abordăm, este *politica externă*, respectiv totalitatea metodelor și mijloacelor pe care le folosește un stat în vederea atingerii anumitor obiective pe plan internațional. Dar, atât pe plan extern, cât și pe plan intern, obiectivele puterii sunt dirijate și atinse printr-o politică a puterii.

Actorii scenei internaționale aplică puterea în relațiile cu ceilalți în două feluri: „Primul este utilizarea puterii în mod direct pentru a impune schimbarea comportamentului competitorului. Ceea ce înseamnă utilizarea forței militare, în principal, pentru a impune voința proprie asupra inamicului/competitorului. Cea de-a doua modalitate de aplicare a puterii este cea indirectă sau coactivă (a doua față a puterii), care utilizează atracția culturală și instituțională a unui actor asupra celorlalți, în scopul schimbării comportamentului acestora din urmă”⁶.

³ ***, *Mică enciclopedie de politologie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 373.

⁴ *Idem*, p. 374.

⁵ *Idem*, p. 375.

⁶ Mihai E. IONESCU, *După hegemonie*, Editura Scripta, București, 1993, p. 13.

Încă din vechi timpuri, sursa politicii puterii a fost dată de inegalitatea dintre state. În literatura de specialitate este citat un exemplu deosebit de relevant în acest sens, menționat de marele istoric, și, totodată, politician antic atenian, Tucidide (460–396 î.Hr.) în opera sa fundamentală „Istoria războiului peloponezic”, care înfățișează lupta pentru supremație în lumea greacă, dintre Sparta și Atena, între 431 și 411 î.Hr. Acesta ne spune că, în anul 416 î.Hr., atenienii au pornit o expediție de pedepsire a melienilor (locuitorii insulei Melos/Milos), aliați ai Spartei, care refuzau să se supună Atenei. Potrivit obiceiului încetățenit, atenienii au trimis o solie care să-i convingă pe melieni să se supună de bună voie, mesajul fiind mai mult decât clar: „Atât noi, cât și voi, știm că în treburile oamenilor problema dreptății intervine numai dacă presiunea necesității este egală asupra ambelor părți și că cel puternic stoarce ce poate și cel slab dă ceea ce trebuie” (melienii n-au cedat și, ca urmare, au fost masacrați). Concluzia, deloc greu de tras: „discuția despre drepturi nu are sens decât între egali; în condiții de inegalitate domnesc legile puterii, dreptul celui mai tare. Și tocmai astfel de «legi» guvernează și relațiile dintre state încă de la începuturile existenței lor, pentru că între popoare și state s-au creat, încă în perioada formării lor, inegalități din punctul de vedere al teritoriului, populației, resurselor naturale, dezvoltării materiale și spirituale”⁷.

Superioritatea de acest fel a unor puteri a generat în decursul timpului un alt fel de superioritate: cea a cetățenilor acelor state, care se consideră deasupra celorlalți. Și avem exemple din Antichitate și până astăzi. De pildă, când un locuitor al Romei antice încălca regulile dintr-o regiune stăpânită de romani, și i se atrăgea atenția, răspundea *civis romanus sum* – „sunt cetățean roman”, așadar că el se supune numai legilor Romei, nu și celor locale. După cel de-al Doilea Război Mondial, în țările comuniste, cetățenii sovietici (de la militari la civili) se considerau și se manifestau superiori localnicilor; de altfel și în multe din manifestările de la Moscova după destrămarea Uniunii Sovietice, în 1991, nostalgia după „Mama Rusie” era și este acompaniată de disprețul față de cei care au ales o altă cale. Chiar și americanii au, în unele cazuri, manifestări de dispreț pentru alte nații ori se consideră a fi deasupra legilor internaționale.

Foarte bine a surprins asemenea atitudini analistul american Karl Deutsch: „Dar cu cât o țară este mai mare și mai puternică, cu atât conducătorii, elitele și adesea chiar și populația ei își ridică nivelul aspirațiilor în afacerile internaționale. Cu alte cuvinte, ele se văd tot mai mult predestinate sau obligate să pună treburile lumii în ordine, sau cel puțin să le țină într-o anumită ordine care li se pare lor sănătoasă”.

Pe Terra există, în prezent, numeroase state, aproape 200, mai exact 194, ultimul care și-a dobândit independența fiind Sudanul de Sud (2011). Unele mici, altele de mari dimensiuni. Unele ce dăinuie de sute sau chiar mii de ani ca formă statală, uneori circumscriindu-se aproape aceluiași spațiu geografic, altele, majoritatea de fapt, fiind produsul unor evenimente cvasirecente.

Aproape în tot decursul istoriei au existat state care s-au impus mai mult decât altele, și nu de puține ori în dauna altora. În trecut se vorbea de imperii, mari imperii:

⁷ Corneliu BOGDAN, Eugen PREDA, *Sferele de influență*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, pp. 16-17.

roman, part, persan, chinez și altele, în Antichitate, mongol, otoman, portughez, spaniol, britanic și altele în Evul Mediu (unele și mai târziu), țarist (rus), austro-ungar și altele. În vremurile moderne, și mai ales în secolul al XX-lea și în prezent, se vorbește de *mari puteri*.

Statutul lor de forțe proeminente ale lumii și l-au menținut – nu de puține ori chiar extins – în trecut mai ales prin cuceriri, iar în zilele noastre prin dominație: o dominație militară, economică, ideologică ori chiar prin toate acestea la un loc. Imperiile în trecut, marile puteri în timpurile moderne și în prezent, au intrat în conflict pentru a-și spori ariile de influență. Dar, în același timp, nu de puține ori, au ajuns la înțelegeri în privința sferelor de influență, neținând în nici un fel seama de statele și popoarele circumscrise de acestea, de interesele și dorințele acestora.

Statutul de mare putere a fost raportat, dintotdeauna, la *capacitatea de a purta război*, așadar la *puterea dură*. Aceasta fiind, de altfel, o reflectare în mare parte a forței economice. În decursul timpului, celor două (forța militară, de regulă terestră, și cea economică), li s-au alăturat și altele (forța navală și/ori aeriană, deținerea armei nucleare, sau capacitatea de a o avea rapid, putere cosmică, membru permanent al Consiliului de Securitate al ONU)⁸.

Este interesant că manifestările de putere ca *forță dură* nu mai presupun neapărat folosirea mijloacelor militare, ci și intervenții de alt fel, nu mai puțin eficiente, cum este cazul „robinetului petrolului” și „războiului gazelor” utilizate de Rusia în ultima vreme.

Toate acestea ne amintesc de aserțiunea unui analist american, cum că „totul are un preț, iar acest lucru este cu siguranță adevărat în cazul puterii”⁹.

2. Puterea dură

Se poate spune că aproape întreaga istorie a omenirii a fost dominată de forță, concretizată în conflicte, războaie: un analist a identificat în ultimele trei milenii doar circa 190 de ani fără războaie – poate vor fi avut loc și în acei ani, dar n-a reușit să le identifice. Așadar s-a folosit *puterea dură* (*hard power*). Foarte bine punctează, în acest sens, analistul francez Frédéric Encel: „Puterea conferă putere asupra celorlalți (...). Din momentul în care identificăm câmpul relațiilor internaționale drept <<arenă>>, presupunem că statele care evoluează pe aceasta se comportă, intrinsec, ca fiarele sau ca gladiatorii, altfel spus, că acționează ca niște prădători (...). Când împrejurările devin favorabile în ceea ce privește raporturile de forță, rare sunt statele care să reziste tentației de a-și spori puterea”¹⁰.

Chiar și un renumit om de știință și filozof francez, Blaise Pascal – preocupat în partea a doua a scurtei sale vieți (a murit la vârsta lui Eminescu) de „grandoarea” omului ca privilegiu al gândirii și conștiinței – afirma că „*Esențialul pe pământ este*

⁸ Pentru mai multe detalii privind conceptele „putere”, „mare putere”, „superputere” vezi Silviu Neguț (2008), *Geopolitica. Universul puterii*, Editura Meteor Press, București, pp. 43-59.

⁹ Jeffrey PFEFFER, *Puterea. De ce unii reușesc să o obțină, iar alții nu*, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 161.

¹⁰ Frédéric ENCEL, *Orizonturi geopolitice*, Editura Cartier, Chișinău, 2011, p. 106.

puterea (sublinierea noastră), iar în ceruri, credința”. În același spirit, un analist român afirmă: „Violența, forța, banii, bogăția, secretele tehnologice, relațiile și informațiile sunt principalele elemente ale puterii. Cu aceste instrumente folosite cu abilitate conduc lumea împărații, regii, președinții de țară sau militarii și liderii economici. Istoria a arătat că puterea, de cele mai multe ori, a călcat în picioare și va distruge ființe umane mai slabe sau slab organizate social”¹¹.

S-a scris enorm de mult despre război¹² – definit, de regulă, drept conflict armat între două sau mai multe grupuri, clase sociale sau state, pentru realizarea unor interese economice și politice – începând cu filozoful antic chinez Lao Zi (secolul VI î. Hr.) și continuând cu cărțile (mai ales memoriile) atâtor faimoși conducători militari, între care Caesar (*Comentarii de bello Gallico*, *Comentarii de bello civili*), Napoleon Bonaparte (*Oeuvres de Napoleon à Sainte-Hélène*, tradusă sub titlul de *Memoriile lui Napoleon*), Karl von Clausewitz (*Von Kriege/Despre război*), Bernard Law Montgomery (*Foreward to Victory*), Dwight Eisenhower (*Crusade in Europe*), Charles de Gaulle (*Mémoires de guerre*) etc.

Faimosul Von Clausewitz, ce afirma în urmă cu aproape 200 de ani, că „războiul nu este altceva decât politica de stat continuată cu alte mijloace” și îl definea drept „un act de violență, pentru a sili adversarul să ne îndeplinească voința (...). Violența, adică violența fizică (deoarece violența morală nu există în afara conceptului de stat și a celui de lege) este deci *mijlocul*, iar a-i impune inamicului voința noastră, *scopul*”¹³. Acesta, scopul, a făcut atât de multe victime în decursul timpului, a dus la dispariția nu numai a mii, milioane, zeci de milioane de oameni, ci și a atâtor și atâtor state¹⁴.

Omenirea a cunoscut tot felul de războaie, de o varietate aproape incredibilă, ca motivații și durată: de numai „șase zile” (iunie 1967, Israel vs. Egipt, Siria și Iordania), dar și de „șapte ani” (1756-1763, între Anglia, Prusia și Portugalia, pe de o parte, și Franța, Austria, Rusia, Suedia, Saxonia și Spania, pe de altă parte), de „treizeci de ani” (1618-1648, între principii protestanți din Imperiul Romano-German, pe de o parte, și principii catolici și împărat, pe de altă parte, transformat apoi într-un război european generalizat) și chiar de „o sută de ani” (1337-1453, conflict armat între Anglia și Franța pentru teritoriile franceze stăpânite de dinastia engleză și pentru Flandra). O tipologie mai amănunțită am prezentat în capitolul afectat conflictelor, în lucrarea „Geooplitica. Universul puterii” (2008). Important de subliniat este faptul că, acum la începutul mileniului III, conflictele/războaiele nu sunt de domeniul trecutului, ci o prezență vie. După prăbușirea comunismului în Europa și implozia Uniunii Sovietice se credea că va veni pacea adevărată, dar n-a

¹¹ Victor DUȚĂ, *Religie și putere. Noua ordine internațională*, Editura Ștefan, București, 2008, p. 5.

¹² Vezi, în acest sens, și capitolul „Stare conflictuală-conflict-război” din Silviu NEGUȚ (2008), *op. cit.*, pp. 216-252.

¹³ Carl von CLAUSEWITZ, *Despre război*, Editura Antet XX Press, Filipeștii de Târg, fără an, p. 6, respectiv p. 9.

¹⁴ O idee asupra zonelor periculoase, nesigure, din lume oferă lucrarea lui Robert PELTON, *The world's most dangerous places*, 4th edition, Harper Collins Publisher, New York, 2000.

fost așa, s-a instalat *Pacea Rece* (*Cold Peace*, Janusz Bugajski, 2005). Mai mult, s-a văzut că *pacea ucide* (*Peace Kills*, P. J. O'Rourke, 2004).

Ultimul analist amintit, americanul P. J. O'Rourke, prezent în mai multe teatre de război din lume, sesizează antinomia lumii de azi – o lume în care primează încă *forța dură* – dintre hegemonul american și contestatarii săi.

După aprecieri pertinente privind alți principali actori contemporani, cu slăbiciunile lor ca puteri (Rusia, China, Uniunea Europeană), O'Rourke afirmă: „(...) Cheltuielile militare ale Marii Britanii, Franței, Germaniei și Italiei la un loc nu ating nici o treime din bugetul pentru apărare al Statelor Unite. SUA cheltuiesc pentru apărare mai mult decât țările pomenite mai sus, plus Rusia, plus China, plus următoarele șase țări din topul celor care alocă cei mai mulți bani în acest scop”. Și continuă foarte plastic: „Orice efort militar sau diplomatic multilateral care include Statele Unite e ca o echipa de canotaj în care Arnold Schwarzenegger este cârmaciul, iar Nadia Comăneci trage la rame. Când celelalte țări cer un rol în exercitarea puterii globale, America poate pune o altă întrebare americană fundamentală: <<Și cu ce armată?>>”¹⁵.

3. Puterea blândă (*soft power*)

Conceptul este destul de nou, fiind lansat, în 2004, de către profesorul universitar și analistul american Joseph Nye Jr. într-un articol publicat în revista „Public Affairs”¹⁶ și dezvoltat, ulterior, într-o carte¹⁷. Potrivit acestuia *puterea blândă* corespunde „elementelor de influență nici violente, nici coercitive” și, în cazul unei țări, depinde în mare măsură de trei resurse de bază:

- *cultura* – aspectele prin care aceasta este atractivă pentru alții;
- *valorile sale politice* – când se ridică la nivelul acestora pe plan intern și extern;
- *politicile externe* – când alții le consideră legitime și deținătoare de autoritate morală.¹⁸

Puterea blândă presupune atracție, persuasiune, folosirea prioritară a diplomației.

Un analist francez – interesant că nu unul american – vorbește de „capacitatea extraordinară de a atrage a Statelor Unite” într-o mare parte a lumii, mai ales după cel de-al Doilea Război Mondial: „Chiar și astăzi, cea mai consumată băutură din lume este Coca-Cola, limba cea mai utilizată din toată lumea, pe lângă limbile vernaculare, este engleza (în realitate, o formă aproximativă de <<business English>>, întrebuițând vocabularul de bază), cea mai purtată haină rămân blugii, cele mai

¹⁵ P. J. O'ROURKE, *Pacea ucide. O nouă perspectivă asupra imperialismului american*, Editura Antet, Filipeștii de Târg, 2004, p. 14.

¹⁶ Joseph NYE Jr., *Soft Power. The Means to Succes in World Politics*, în „Public Affairs”, nr. 147, 2004

¹⁷ Joseph NYE Jr., *The Future of Power* (tradusă în limba română *Viitorul puterii*, în 2012), Ed. Polirom, Iași, 2010.

¹⁸ *Idem*, p. 103.

văzute filme sunt produse la Hollywood, cele mai prestigioase universități se află în Statele Unite, modelul arhitectural dominant și înfloritor este *buildingul* (inaugurat la New York în 1902 o dată cu Flatiron Building), cele mai importante tendințe și slagăre muzicale se nasc în *States*, sporturile americane, precum basseball-ul, devin cele mai populare etc.”¹⁹. Este interesantă concluzia pe care o trage Encel, și anume aceea că societatea americană este cea care creează, într-o măsură mai mare decât statul american, *norma* la scară planetară. Și se pare că are dreptate.

Ideea care transpare din cele de mai sus este aceea că valorile culturale – cultura²⁰ în sensul său cel mai larg (totalitatea valorilor materiale și spirituale create de omenire și a instituțiilor necesare pentru comunicarea acestora) – pot da unui stat mai multă putere decât forța militară. Sunt în cauză elemente proeminente din domeniile artei, literaturii, religiei, științei, sportului etc.

Potrivit adeptilor conceptului de *putere blândă*, statele care o folosesc au mult de câștigat, mai mult decât în cazul utilizării puterii dure. Exemplul cel mai concludent este cel al Chinei comuniste, al cărei prestigiu internațional a crescut foarte mult grație unor evenimente, precum: găzduirea Jocurilor Olimpice de Vară (2008) și Expoziția Universală (Shanghai, 2010), considerate a fi cele mai bine organizate și spectaculoase dintre toate de până acum; atribuirea premiului Nobel pentru literatură scriitorului Mo Yan (2012); fondarea câtorva sute de Institute Confucius pentru promovarea culturii chineze în lume; extinderea transmisiunilor de radio și televiziune internaționale; atragerea studenților străini în universitățile sale; câștigarea titlului de Miss World pentru prima dată de o chinezoaică, Zhang Zilin, în 2007, repetat după numai cinci ani, de o altă reprezentantă a Chinei (Yu Wenxia, 2012).

Numai că aceste „punctări” ale Chinei pe scena internațională, au fost contracarate, în bună măsură – în ciuda faptului că președintele Hu Jintao declarase, în octombrie 2007, intenția Chinei de a-și spori *puterea blândă* –, de unele măsuri aparținând *puterii dure*: persecuțiile recente din Tibet și din Regiunea Autonomă Xinjiang-Uyghur și împotriva unor activiști pentru drepturile civile, cazul cel mai cunoscut fiind cel al lui Liu Xiabao, căruia i s-a interzis chiar și a participa la festivitatea de înmânare a Premiului Nobel pentru Pace (2011).

Și România a beneficiat, uneori, în perioada comunistă, de elemente ale puterii blânde, chiar dacă, în cazul celor politice, realitatea era, în fapt, diferită de cea vehiculată: Nicolae Ceaușescu a determinat un val de apreciere și simpatie în lumea occidentală (pentru el și, implicit, România), în urma evenimentelor din august 1968, când România nu numai că nu a participat la invadarea Cehoslovaciei de către țările

¹⁹ Frédéric ENCEL (2011), *op. cit.*, pp. 122-123.

²⁰ După cum se știe nu există o unitate de păreri în cea ce privește definirea culturii și diferențierea ei de civilizație. Au fost deja identificate aproape 200 de definiții. Unii autori folosesc noțiunea de cultură pentru a desemna doar domeniul spiritual și pe cea de civilizație pentru ansamblul mijloacelor cu care omul se adaptează la mediu (fizic și social), sinonim cu cultura materială. În consecință, există tot atâtea culturi și civilizații câte popoare (Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, 1984) . Potrivit altor autori există mii de culturi (mai exact 10 000!), dar o singură civilizație (Mircea Malița, *Zece mii de culturi, o singură civilizație*, 1998). Alți autori consideră cei doi termeni sinonimi.

membre ale Tratatului de la Varșovia, la inițiativa Uniunii Sovietice, dar Ceaușescu a și criticat dur această intervenție.²¹ Gestul conducătorului român a fost interpretat ca o distanțare față de Moscova – de unde și „cultivarea” sa ulterioară de către liderii occidentali (în principal cei americani, nu mai puțin de trei președinți ai Statelor Unite – Richard Nixon, Gerald Ford și Jimmy Carter –, vizitând România) –, în fapt el urmărindu-și doar proiectul său personal dictatorial de preamărire.

În schimb, în domeniul *culturii*, în sensul definit mai înainte, România a punctat pozitiv grație unor creatori de excepție (unii stabiliți în străinătate și recunoscuți/„recuperați” abia după moarte), precum: Constantin Brâncuși (sculptor), George Enescu (compozitor, violonist, pianist), Sergiu Celibidache (dirijor), Mircea Eliade (scriitor și istoric al religiilor), Henry Coandă (pionier al aviației mondiale) și atâția alții. Un domeniu în care România și-a afirmat puterea blândă cu un mare efect este sportul, la multe Jocuri Olimpice de Vară, campionate mondiale și europene, sportivii români ocupând, per ansamblu, un loc cu mult superior poziției României (ca suprafață și populație) pe Glob sau pe continent. Deși mulți sportivi s-au remarcat (mai ales în domenii precum gimnastica, scrima, caiac-canoe, tenis, atât de câmp, cât și de masă, lupte greco-romane, handbal ș.a.) s-au impus prin efectul propagat în toată lumea (vorbindu-se de români, de România), sportivi precum: Nadia Comăneci (prima în istoria sportului în cauză, care obținut nota maximă, 10.00, la Olimpiada de la Montreal din 1976, și grație „momentului de suspans” de la Jocurile Olimpice de la Moscova, din 1980) și tenismenilor Ilie Năstase și Ion Țiriac, grație în principal disputării a trei finale ale Cupei Davis (1969, 1971, 1972; în plus, Ilie Năstase fiind câștigător al multor mari turnee de tenis, precum și al Turneului Campionilor).

4. Puterea inteligentă (*intelligent power/smart power*)

Cum în timpurile noastre – și predictibil că și în viitor –, puterea blândă nu este soluția tuturor problemelor, soluția este *puterea inteligentă (intelligent power/smart power)*, care presupune combinația dintre *puterea dură (hard power)*, a coerciției și plăților, cu *puterea blândă (soft power)*, a persuasiunii și atracției.²² De la aparent un concept oarecare vehiculat de analiști, acesta a intrat în atenția guvernanților. Astfel, Hillary Clinton, Secretarul de Stat (Ministrul Afacerilor Externe) al celei mai mari puteri, Statele Unite, declara, sugestiv în acest sens, în 2008, cu ocazia instalării lui Barack Obama ca președinte: „America nu poate să rezolve problemele cele mai presante de una singură, iar lumea nu poate să le rezolve fără America. Trebuie să ne folosim de ceea ce se numește <<*putere inteligentă*>> (sublinierea noastră), de toată seria de instrumente de care dispunem”. Cu un an mai înainte, Secretarul Apărării, Robert Gates, ceruse Congresului, contrar predecesorilor săi, nu mai mulți bani pentru armată, ci pentru instrumente ale puterii blânde (diplomația, asistența

²¹ Inclusiv în țară a determinat un mare val de simpatie.

²² Joseph NYE Jr. (2004), *op. cit.*

economică, comunicațiile), argumentând „necesitatea de a consolida capacitatea de a recurge la puterea blândă și de a o integra mai bine cu puterea dură”²³.

Rusia, în schimb, nu pare încă dispusă să combine cele două tipuri de putere, apelând în continuare la puterea dură: intervenția militară din Georgia, august 2008 (în contrast cu China, care, în acea vreme, impresiona lumea prin organizarea exemplară a Jocurilor Olimpice și marele număr de medalii câștigate), reprimarea manifestărilor antiguvernamentale și antiprezidențiale, cu ocazia alegerilor parlamentare (2011) și prezidențiale (2012) etc. De altfel, invazia rusă în Georgia a avut un efect negativ incomensurabil mai mare decât realitatea conflictului, ceea ce i-a făcut pe unii analiști, între care Edward Lutwak, să aprecieze că puterea blândă este irelevantă.

În cazul Statelor Unite, putem afirma că acestea au început să folosească puterea inteligentă încă imediat după cel de-al Doilea Război Mondial.

Un prim pas a fost *Planul Marshall*, inițiat de George Catlett Marshall (1880-1959; general, șeful statului major al armatei americane între 1947-1949), și om politic (Secretar de Stat, 1947-1949), plan de sprijinire a refacerii și dezvoltării economiei țărilor europene după a doua mare conflagrație mondială, în perioada aplicării acestuia (1948-1952) guvernul american acordând țărilor din Europa de Vest credite și subvenții de circa 15 miliarde de dolari (sumă imensă pentru acea vreme).

Un alt pas a fost *Programul Fulbright (Fulbright scholarship)*, inițiat în 1946 de juristul și omul politic (senator vreme de 30 de ani, 1945-1975), program, încă în derulare, de care au beneficiat și încă beneficiază și în prezent, anual, mii de tineri studenți, masteranzi, doctoranzi, cercetători, profesori.

Au urmat:

- *prima aselenizare* (20 iulie 1969), în cadrul misiunii navei cosmice „Apollo 11” care, grație transmisiei televizate în direct în toată lumea (inclusiv în România și alte țări comuniste), a punctat enorm pentru Statele Unite. Primii pași făcuți pe solul lunar și cuvintele rostite de către astronautul Neil Armstrong (1930-2012) – „Un pas mic pentru om, un salt uriaș pentru omenire” – vor face înconjurul lumii, determinând, vrând-nevrând, un val de simpatie față de cei care au realizat o asemenea performanță, chiar dacă nu întotdeauna și pentru marea putere americană.

- *prima navetă spațială* (vehicul spațial cu echipaj uman care se lansează în spațiul cosmic cu ajutorul unei rachete puternice și revine pe Pământ cu mijloace proprii de bord), respectiv *Columbia*, care a zburat în perioada 12-14 aprilie 1981 (cu astronautii John Young și Robert Crippen), repetat în intervalul 11-16 noiembrie 1982 (cu patru cosmonauți: Vance Brandt, Robert Overmyer, Joseph Allen și William Lenoir); au urmat alte navete, precum: *Challenger*, *Discovery*, *Atlantis*, *Endeavour*.

Se pot identifica, desigur, și alte exemple...

Este interesantă punerea în antiteză a unor manifestări ale puterii blânde și, respectiv, dure, așa cum a făcut-o, în 2008, analistul francez Dominique Moisi, care aprecia că, în acel an, „în timp ce China dorea să seducă și să impresioneze lumea prin numărul de medalii olimpice câștigate, Rusia vrea să impresioneze

²³ Thom SHANKER, *Defense Secretary Urges More Spending for U.S. Diplomacy*, în „New York Times”, 27 noiembrie 2007.

demonstrându-și superioritatea militară – puterea blândă a Chinei *versus* puterea dură a Rusiei”²⁴. În plus, așa cum remarcă Joseph Nye jr., recurgerea de către Rusia la puterea dură, în 2008, i-a schimbat profund pretențiile de legitimitate și a semănat frica și neîncrederea în cea mai mare parte a lumii, vecinii europeni devenind mai precauți – una dintre consecințele imediate fiind revenirea Poloniei asupra deciziei de a se opune instalării scutului antirachetă –, iar ceilalți membri ai Organizației de Cooperare de la Shanghai, nu i-au oferit sprijin.²⁵

Concluzii

Analiza fenomenului puterii din perspectivă geopolitică și, în special, a translației acestuia dinspre dimensiunea „hard” spre cea „soft”, conduce la o serie de concluzii pe care le vom reda succint:

Puterea este un fenomen social. Deși cu o amprentă biologică (motiv pentru care s-a dezvoltat un adevărat curent de gândire în școala realistă a relațiilor internaționale orientat spre studiul determinismului biologic în manifestarea puterii), fenomenul puterii se înscrie cu precădere în registrul uman, considerabilă fiind dominația nu a individului față de un alt individ, ci a unei structuri geopolitice asupra alteia. Perspectiva geopolitică aduce în discuție rolul pe care îl joacă realitatea spațială (geografică) în manifestarea puterii, dominației sau influenței.

Prevalența „puterii dure” în istorie. Întreaga evoluție a societății umane a fost marcată de manifestările de putere, miile de ani scurse înregistrând o predispoziție spre manifestarea puterii dure, punitive, coercitive, militare în dauna celei blânde, non-violente. Conflictul/războiul a marcat întreaga evoluție geopolitică de la cele mai vechi mega-structuri – imperiile antice –, și până în prezent, ultimul stat apărut pe harta politică lumii, în 2011, Sudanul de Sud, realizându-se sub aceleași auspicii ale manifestărilor violente.

De la „puterea dură” la „puterea blândă” sau de la diplomația puterii (puterea forței) la puterea diplomației (forța puterii). Mutațiile geopolitice ce s-au produs pe scena internațională odată cu sfârșitul Războiului Rece – multiplicarea actorilor geopolitici non-statali și diminuarea atribuțiilor statului, multă vreme singurul actor geopolitic pe „marea tablă de șah”, fragmentarea teritorială dublată de extinderea blocurilor regionale supra-statale, efectul global al mass-mediei etc. –, au generat un transfer dinspre puterea dură (a cărei utilizare nu mai este atât la îndemână) spre puterea blândă. Este o radicală schimbare de sens: în cazul primei forme, sensul este dinspre „hegemon” spre „sateliți” (invaziile militare, manifestările de forță ș.a.m.d.), în timp ce în cazul puterii blânde sensul este inversat, dinspre „sateliți” (care doresc să achieseze la anumite valori sau se simt atrași de un anumit mod de viață superior) spre „hegemon” (ce domină prin forța exemplului pozitiv).

Puterea inteligentă sau mix-ul de putere. Realitatea prezentului confirmă tendința și predilecția spre utilizarea nuanțată și simultană a formelor puterii: a forței (când este cazul, dar cu o tendință vădită de „umanizare” a războiului) în paralel cu

²⁴ Dominique MOISI, *Russia's Neurotic Invasion*, în „Project Syndicate”, 21 august 2008.

²⁵ Joseph NYE Jr. (2004), *op. cit.*, p. 10.

forma blândă a puterii (influența prin cultură, programe educaționale etc.). Această utilizare combinată a formelor puterii definesc „puterea inteligentă”.

Bibliografie:

1. BOGDAN, Corneliu; Preda, Eugen, *Sferele de influență*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1986;
2. CLAUSEWITZ, Carl von, *Despre război*, Filipeștii de Târg: Editura Antet XX Press, fără an;
3. DRIMBA, Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1984;
4. DUȚĂ, Victor, *Religie și putere. Noua ordine internațională*, București: Editura Ștefan, 2008;
5. ENCEL, Frédéric, *Orizonturi geopolitice*, Chișinău: Editura Cartier, 2011;
6. IONESCU, Mihai, *După hegemonie*, București: Editura Scripta, 1993;
7. MACHIVELLI, Niccolo, *Principele*, Filipeștii de Târg: Editura Antet, fără an;
8. MALIȚA, Mircea, *Zece mii de culturi, o singură civilizație: spre geomodernitatea secolului XXI*, București: Editura Nemira, 1998;
9. NEGUȚ, Silviu, *Geopolitica. Universul puterii*, București: Editura Meteor Press, 2008;
10. NIVALDO Junior, José, *Machiavelli, Puterea. Istorie și marketing*, București: Editura Economică, 2001;
11. NYE Jr., Joseph, *Viitorul puterii*, Iași: Ed. Polirom, 2012;
12. NYE Jr., Joseph, *Soft Power. The Means to Succes in World Politics*, în „Public Affairs”, nr. 147, 2004;
13. O'ROURKE, P. J., *Pacea ucide. O nouă perspectivă asupra imperialismului american*, Filipeștii de Târg: Editura Antet, 2004;
14. PELTON, Robert, *The world's most dangerous places*, 4th edition, New York: Harper Collins Publisher, 2000;
15. PFEFFER, Jeffry, *Puterea. De ce unii reușesc să o obțină, iar alții nu*, Iași: Editura Polirom, 2011;
16. SHANKER, Thom, *Defense Secretary Urges More Spending for U.S. Diplomacy*, în „New York Times”, 27 noiembrie, 2007;
17. ***, *Mică enciclopedie de politologie*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1977.

PROBLEMATICA SECURITĂȚII MEDIULUI CA VARIABILĂ STRATEGICĂ ÎN EVOLUȚIA MEDIULUI DE SECURITATE INTERNAȚIONAL

*Dr. Francisc TOBĂ**

Rezumat: Mediul internațional de securitate devine tot mai complex și asistăm la un fenomen dinamic de urgență a unor dimensiuni noi ale sferei securității naționale, regionale sau internaționale. România, prin caracteristicile sale naturale, devine tot mai preocupată de domeniul securității mediului, domeniu care impune reconsiderări conceptuale și instituționale cu maximă urgență, mai ales că problematica reducerii dramatice a resurselor devine una din variabilele strategice în managementul conflictelor locale sau regionale. Pe parcursul a trei ani, autorul în calitate de consilier al comisarului general al Gărzii Naționale de Mediu, a realizat o documentare solidă având ca finalitate elaborarea unui proiect de „Strategie Națională pentru Securitatea Mediului”. Lucrarea își propune să evidențieze principalele concluzii ale acestui demers.

Cuvinte-cheie: securitatea mediului, securitatea națională, dezvoltare durabilă, resurse naturale.

Introducere

În ultima perioadă tot mai mulți experți susțin că activitățile umane generează o presiune asupra mediului natural, stare care induce efecte tot mai semnificative în sfera securității naționale sau internaționale. Definirea domeniului securității mediului impune corelarea unor multitudini de domenii subsecvente mai ales dacă se definește securitatea, în mod generic, ca interacțiunea dintre economic, social și bunăstarea generală.

Problematica gestionării resurselor și, mai ales, accesul și exploatarea lor din perspectiva dezvoltării durabile devine tot mai mult o problemă de management al securității naționale, ele fiind clar incluse în ceea ce definim a fi *resursele de securitate*. Fostul secretar de stat al SUA, Colin Powell, afirma (2002)¹ că dezvoltarea durabilă este o problemă simultan de moralitate și umanitarism dar, în același timp, este un *imperativ de securitate*. Sărăcia, degradarea mediului și disperarea indivizilor sau a unor comunități umane întregi constituie factori distructivi ai societăților și națiunilor iar cumularea acestor factori pot destabiliza state și chiar regiuni întregi.

Soluționarea acestor probleme constituie una din cele mai mari dileme a lumii contemporane iar varietatea opțiunilor, prin care se rezolvă problema sărăcirii resurselor, este direct determinată de caracteristicile economice, sociale, politice și culturale ale fiecărei națiuni.² Din păcate predicțiile și managementul sistemelor ecologice – având ca obiectiv evitarea reducerii dramatice a resurselor naturale – se dovedesc a fi procese extrem de complexe ca rezultat al prezenței unei familii variate

* Conferențiar universitar, Universitatea Spiru Haret, București.

¹ http://www.un.org/jsummit/html/media_info/pressreleases_factsheets/unep_press_release_508.pdf

² Thomas F. HOMER-DIXON, *Environment, Scarcity, and Violence*, Princenton University Press, SUA, 1999, ISBN-13:978-0-691-08979-9, p.26.

de factori, a coexistenței mai multor tipuri de echilibre și a comportamentului haotic al factorului uman.

Devine tot mai evident că sistemele naturale – de la clima globală la pescuitul regional sau păduri – sunt dinamice și interdependente. Supra-extracția (sau deteriorarea) unei resurse într-un asemenea sistem generează un lanț de efecte și reducerea resurselor în întregul mediu ecologic înglobant. Pădurile, spre exemplu, nu constituie doar sistemul care oferă lemn pentru combustibil, construcții sau hârtie. Ele reduc amplitudinea variațiilor ciclului hidrologic reducând efectele precipitațiilor absorbind apa și reintroducând-o în circuit prin transpirație, stabilizează solul și reduc eroziune, absorb și fixează bioxidul de carbon în atmosferă (care poate determina încălzirea globală) și, nu în ultimă instanță, oferă habitatul pentru o mare varietate de organisme. Fiecare din aceste funcțiuni ajută și susțin alte componente ale sistemelor ecologice.

Ca atare despăduririle pot genera mai mult decât reducerea cantității de lemn pentru comunitățile locale determinând diminuarea potențialului solului, al precipitațiilor, a potențialului hidrologic al națiunii și implicit al generării de energie curată cu ajutorul hidrocentralelor sau al transportului fluvial precum și reducerea potențialului de irigare a culturilor agricole. Dacă reducerea potențialului forestier este semnificativă se poate afecta sever biodiversitatea care oferă resurse pentru medicină și diferite ramuri industriale. Unul din efectele tot mai îngrijorătoare este și modificarea parametrilor climatici.³

Bruce Babbit, fost secretar pentru Afaceri Interne al SUA (1993-2001) și actual președinte al Consiliului de Directori al Fondului Mondial pentru Viață Sălbatică, afirmă că „dacă vrei să trimiți o țară pe drumul dezastrului, principala resursă de care ai nevoie nu e petrolul, aurul sau diamantele, ci altceva puțin mai prozaic – pomii” și „Banca Mondială apreciază că veniturile și resursele pierdute costă anual circa zece miliarde de dolari – de opt ori cantitatea de ajutoare oferită pentru managementul sustenabil al pădurilor”.⁴ La ora actuală este recunoscut public că din fondul forestier al României dispar zilnic 3 ha de pădure!

Am prezentat, cu titlu de exemplificare, doar una din fațetele domeniului cunoscut sub numele de *securitatea mediului*. Ca efect al conștientizării necesității obiective a gestionării adecvate a resurselor naturale la nivelul Ministerului Mediului și Pădurilor, prin Garda Națională de Mediu, în anul 2011 a fost demarat un proces de realizare a unui document intitulat „Strategia Națională pentru Securitatea Mediului”. Prin ordinul ministrului a fost constituit un grup de lucru coordonat de comisarul general al Gărzii Naționale de Mediu. Secretariatul tehnic și operațional a fost coordonat de autorul acestui material. Din păcate schimbarea echipei de guvernare din luna mai 2012 a determinat stoparea acestui demers. Vom prezenta unele aspecte identificate în generarea variantei de lucru și al bazei de date. Datele au fost furnizate de direcțiile de specialitate ale ministerului iar grupul de lucru a inclus și un grup reprezentativ pentru mediul științific și academic.

³ *Ibidem*, pp.40-41.

⁴ Foreign Policy Romania, iulie/august 2010, p.58.

1. Securitatea mediului ca variabilă strategică

1.1. Definiri conceptuale

În urma experienței acumulate considerăm că o posibilă definiție a conceptului de securitate națională poate avea următoarea formă:

Securitatea națiunii este, simultan, un parametru de stare și o procesualitate pe care națiunea a moștenit-o, a acumulat-o în evoluția ei istorică și o poate genera în complementaritate cu potențialul tuturor capacităților naționale și internaționale colective, având ca finalitate identificarea și gestionarea performantă a vulnerabilităților, riscurilor, amenințărilor și agresiunilor de orice formă, interne și externe.

Teza 1 – Instituțiile statului, comunitățile și fiecare cetățean vor acționa în domeniul securității națiunii în conformitatea cu principiul precauției și al echilibrului între obiective și resursele disponibile având ca finalitate **prezervarea aspectelor fundamentale ale identității și valorilor naționale precum și generarea premiselor favorabile dezvoltării durabile.**

Teza 2 – Securitatea națiunii nu mai este monopolul exclusiv al statului iar gestionarea sa efectivă are la bază parteneriatul public-privat și comunicarea performantă, în baza unor reglementări moderne privind colaborarea cu mediul academic și științific, mediul de afaceri, societățile furnizoare de servicii de securitate și societate în ansamblul ei.

Avansăm și o posibilă definiție a conceptului de securitate a mediului, astfel:

Securitatea mediului este o procesualitate politică, socială și economică care permite securizarea mediului biotic și abiotic și, mai ales, menținerea echilibrului între ele ca rezultat al activității umane. Ecosistemele naturale și socio-economice trebuie gestionate din perspectiva dezvoltării durabile care asigură bunăstarea generală actuală și a generațiilor viitoare și generarea resurselor de securitate pentru o națiune. **Securitatea mediului este una din dimensiunile securității naționale.**

1.2. Securitatea mediului

În mediile academice internaționale se afirmă că cine va rezolva problema securității mediului poate candida la două premii Nobel, unul pentru pace și unul pentru știință. Într-o lume globalizată soluția de supraviețuire a civilizației este dezvoltarea durabilă care susține paradigma economică mondială actuală: cu tot mai puține resurse să se realizeze valoare adăugată tot mai mare. Doar în acest mod se poate realiza adevărata „flotabilitate economică” iar civilizația trebuie să opteze pentru soluțiile naturii și să treacă de la confruntarea cu natura la coabitarea cu ea.

Constituția României (2004) prevede la art.35 (1) faptul că „statul recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic” iar art.35 (2) afirmă că „statul asigură cadrul legislativ pentru exercitarea acestui drept”. Demn de reținut este și art.135 (2b) care susține că statul trebuie să asigure „exploatarea resurselor naturale în concordanță cu interesul național”.

În timpul războiului rece, politica mare a dominat agenda securității naționale și a vizat problematicile păcii și războiului, descurajarea nucleară și managementul

crizelor, diplomația consfătuirilor, controlul armamentului și alianțele politice. În contrast, politica mică – mediul, managementul resurselor sărace sau efortul de constrângere a creșterii populației – au fost adesea percepute ca surse de dispute dar foarte rar ca amenințări la adresa securității naționale.

La ora actuală, agresiunile la adresa biodiversității, mai ales defrișările pădurilor tropicale, specifice unor regiuni sau teritorii, pot distruge în timp „moștenirea comună a umanității”. Defrișările distrug habitatele faunei – pădurile tropicale găzduiesc jumătate din speciile cunoscute – și au efecte climatice regionale întrucât copacii constituie legătura fundamentală în circuitul apei între sol și atmosferă, prin procesul evaporării. Copacii fixează solurile controlând eroziunea împotriva alunecărilor de teren și a inundațiilor.

Problemele de mediu globale/regionale generează uneori probleme locale acute și, în egală măsură, deteriorarea locală a mediului poate produce consecințe de mediu la nivel regional sau global.

Problematica mediului a devenit un domeniu de maxim interes și pentru decidenții strategici militari aceștia centrându-se tot mai mult asupra posibilelor consecințe ale utilizării arsenalelor nucleare, chimice sau biologice. Deteriorarea mediului determinată de fabricarea, întreținerea și amplasarea echipamentelor militare trebuie avute în vedere din perspectiva securității mediului.

Cei care susțin că resursele, mediul și problemele generate de creșterea populației trebuie incluse pe agenda securității naționale susțin, uneori simplist, că dezvoltarea globală amenință sănătatea și bunăstarea, atât a indivizilor, cât și a statelor și, ca atare, pot fi considerate ca amenințări la adresa securității naționale.

La ora actuală analiștii în sfera intelligence vorbesc tot mai mult despre „blestemul resurselor”, cel mai ușor decelabil în situația de instabilitate cronică a unor state subdezvoltate, și nu numai. Producția de gaz, petrol sau minerale acționează ca un magnet pentru cursa înarmărilor sau intervențiile externe.⁵ Agresiunile actuale nu vizează cucerirea teritorială ci acapararea exploatarea resurselor, spolierea bogățiilor unor națiuni cu consecințe ireversibile, de cele mai multe ori, asupra echilibrelor naturale.

Problematica securității mediului a început să fie recunoscută la mijlocul deceniului al optulea când în raportul final al Comisiei Brundtland a fost inclus un capitol referitor la acest domeniu. Raportul semnala că „problemele de mediu ale săracilor vor afecta în egală măsură și pe cei bogați, într-un orizont de timp nu prea îndepărtat, generând instabilitate politică și turbulențe”. Demn de remarcat este fraza cu care începe raportul Comisiei Brundtland: „Pământul nostru este unic, lumea noastră nu este”. A fost, și va fi, o invitație lansată întregii comunități planetare de a soluționa problematica securității mediului în beneficiul întregii civilizații umane.

În anul 1989, Mihail Gorbaciov afirma că „amenințările viitoare venite din cer nu sunt determinate atât de rachetele nucleare cât de deteriorarea stratului de ozon și de încălzirea globală”. Tot el propunea, la acel moment, realizarea unui Consiliu pentru Securitatea Mediului la nivelul ONU.

⁵ George Cristian MAIOR, *Incertitudine. Gândire strategică și relații internaționale în secolul XXI*, editura RAO International publishing company, 2009.

În ultimele decenii mediului politic internațional a conștientizat importanța fundamentală a relațiilor dintre mediu și securitatea umană și a naturii în ansamblul ei. Studiile elaborate în sfera securității mediului au evidențiat că:

- mediul este problema care deține cele mai semnificative specificități transnaționale;
- în următorii o sută de ani o treime din suprafața uscată globală se va transforma în cadrul unor procese care vor obliga umanitatea să opteze între consum, serviciile ecosistemelor, refacerea mediului natural, conservarea și managementul acestuia;
- securitatea mediului este elementul central al securității unei națiuni, incluzând procesele dinamice și inter-determinările între baza existentă a resurselor naturale, configurația socială a statului și potențialul economic specific, determinante pentru stabilitatea locală și regională, și
- mediul natural joacă un rol tot mai important în menținerea păcii, emergența conflictelor, destabilizarea și insecuritatea comunitară și umană.

Se poate susține că securitatea mediului, într-un sens larg, poate afecta umanitatea și instituțiile actuale oriunde și oricând. Abilitatea decidenților (sau inabilitatea uneorii) de a identifica și realiza arhitecturi instituționale novatoare, simultan cu promovarea unor tehnologii orientate spre dezvoltarea durabilă care să permită gestionarea performantă a provocărilor în acest domeniu, va permite potențarea, sau vulnerabilizarea, securității mediului la nivel global.

Conceptual se poate realiza o diferențiere între serviciile oferite de mediul natural și resursele naturale precum mineralele, petrolul sau gazele naturale. În realitate, exploatarea acestor resurse naturale poate determina degradarea severă a mediului natural prin poluare, infrastructură, corupție sau conflicte violente – pe scurt, se insecurizează mediul natural.

Gestionarea problematicii securității mediului este în atenția unor instituții de prestigiu la nivel internațional, precum „Institutul pentru Securitatea Mediului”⁶, care au realizat un studiu intitulat „Horizon 21”. Profesorul Norman Myers a realizat un studiu de înalt nivel științific privind elementele de continuitate și de noutate în sfera securității mediului.⁷ El pune accentul pe potențialul de generare a unor conflicte semnificative din rațiuni de acces la resursele naturale vitale, precum apa, spre exemplu. În ultima jumătate de secol au avut loc peste 450 de conflicte din această cauză. Cel puțin 261 din marile cursuri de apă la nivel global delimitează teritorii naționale: 176 curg între două state, 48 delimitează trei state și 37 delimitează patru

⁶ Institute for Environmental Security – www.envirosecurity.org. Acest Institut a fost fondat în anul 2002, este o organizație neguvernamentală internațională și are ca obiectiv creșterea atenției politice asupra securității mediului ca modalitate de a sigura condițiile menținerii păcii și a dezvoltării durabile.

⁷ Norman MYERS, *Environmental Security: What's New and Difere*, el a fost consultantul special al Conferinței pentru Mediu, Securitate și Dezvoltare Durabilă, Haga, mai 2004. Studiul s-a bazat pe o documentare realizată în cadrul Universității Păcii, 2002.

sau mai multe state. Deșertificarea și seceta, la nivel global, amenință existența a peste un miliard de oameni din mai bine de 110 state.

În opinia profesorului Norma Myers, în rezumat, **securitatea mediului** poate fi definită ca arhitectura relațională care se referă la factorii de mediu – apă, sol, vegetație, climă și alte componente de bază care constituie fundamentul natural al unei națiuni – care pot perturba toate activitățile socio-economice și vulnerabiliza stabilitatea politică. Din această perspectivă atunci când resursele mediului sunt degradate, sau epuizate, crește și gradul de insecuritate al unei națiuni. Abordarea adecvată trebuie să vizeze obiectivul general: securitate pentru toți, securitate pentru totdeauna.

Fundația pentru Securitatea Mediului & Sustenabilitate⁸ avansează următoarea definiție: **securitatea mediului** poate fi considerată o condiție specifică unei națiuni sau regiune, bazată pe o guvernare performantă, management capabil și utilizarea durabilă a propriilor resurse naturale și a mediului, necesară evoluției prin stabilitate socială, economic și politică pentru asigurarea bunăstării populației.

Utilizarea durabilă a resurselor naturale și a mediului devin *variabile critice* pentru stabilitatea politică și economică și a bunăstării sociale. „Guvernarea mediului” poate fi definită ca totalitatea tradițiilor și instituțiilor prin care este exercitată puterea, responsabilitatea și autoritatea în domeniul resurselor naturale ale unei națiuni. În mediile academice internaționale este agreată următoarea definiție: **securitatea mediului** este relația dintre problemele de securitate, precum conflictele armate, și mediul natural. Acest domeniu s-a impus mai ales în urma examinării relațiilor dintre potențialul scăzut al resurselor naturale și conflicte.

Organizațiile internaționale relevante nu au avansat o definiție a conceptului care să permită elaborarea politicilor în domeniul mediului. Spre exemplu, Programul Națiunilor Unite pentru Mediu (UNEP) și Organizația Mondială a Sănătății (WHO) nu au adoptat o definiție privind securitatea mediului. UNEP a făcut unele precizări în raportul din anul 1994 privind dezvoltarea umană (pg.28) considerând „amenințările de mediu la adresa țărilor sunt o combinație a degradării ecosistemelor locale și ca atare a sistemului global. Acestea constituie amenințări la adresa securității mediului”.

2. Strategia națională pentru securitatea mediului

2.1. Strategie – definiri conceptuale

În cadrul acestui document, o premieră în domeniul mediului în România, se fac câteva precizări privind conceptul de strategie. Există, de foarte multe ori, o confuzie între politica într-un domeniu și strategia din sfera respectivă. Politica este format dintr-un set de obiective care definesc ceea ce se dorește a se realiza la nivelul unei națiuni în acel domeniu. Strategia este, în esență, o activitate practică și pragmatică și realizează integrarea politicii cu acțiunea.

Dacă ne referim la „marea strategie”, adică la un document de nivel strategic național, atunci va fi elaborat un document care permite coordonarea și orientarea

⁸ www.fess-global.org.

tuturor resurselor naționale, sau a unui grup de acțiuni, pentru atingerea unor obiective politice. Orice strategie trebuie abordată dintr-o perspectivă interdisciplinară și reprezintă un proces, o adaptare constantă la condițiile și circumstanțele existente într-o lume în care șansa, incertitudinea și ambiguitatea sunt dominante.

Strategia urma a fi un instrument operațional pentru decidenții de nivel național și local, prin identificarea setului de probleme, din domeniul mediului, ce pot constitui riscuri și amenințări la adresa securității naționale, principalele direcții de acțiune, etapizarea acestora, definirea responsabilităților și alocare resurselor adecvate pentru avertizarea timpurie, prevenirea și gestionarea situațiilor de urgență. Strategia viza securizarea performantă a resurselor mediului natural și, în final, permitea statului să gestioneze performant resursele de securitate pe care le deține și să genereze premisele dezvoltării durabile și creșterii bunăstării generale a populației.

Pentru realizarea unei perspective unitare de abordare a domeniilor incluse în strategia națională pentru securitatea mediului a fost elaborată o metodologie care a permis generarea elementelor de input și integrarea acestora într-un document cu valențe național-strategice. Metodologia a fost pusă la dispoziția celor implicați în procesul de elaborare a documentului final.

2.2. Filosofia documentului

După constituirea grupului de lucru coordonatorul grupului tehnic și operațional a avansat elementele constitutive ale filosofiei de realizare a proiectului pentru a exista o coerență a viziunii de realizare atât a documentării, cât și a realizării documentului final. Principalele orientări au fost următoarele:

- se va evidenția intercondiționarea securității mediului cu domeniul securității naționale și, mai ales, se va accentua faptul că mediul natural oferă resursele necesare securității unei națiuni;
- vulnerabilitățile vor fi evidențiate analizând fiecare componentă în parte – apele, aerul, pădurile, biodiversitatea, ecosistemele, resursele naturale, ș.a.;
- se va identifica și potențialitatea reală a țării din perspective economico-financiare pentru a se evita elaborarea unui document care să nu poată fi implementat din lipsa resurselor financiare – se va evita abordarea pur teoretică fără finalitate practică;
- după ce se va realiza această „captare a stării” actuale se vor propune principalele modalități de acțiune pentru menținerea echilibrelor naturale în limitele care să permită dezvoltarea durabilă;
- modalitățile de acțiune se vor baza pe abordarea integratoare/holistică și pe utilizarea eficientă a resurselor disponibile la nivel național – se va pune accentul pe principala resursă (practic inepuizabilă) care este **cetățeanul**, beneficiar dar și furnizor de securitate atât la nivel personal, comunitar, cât și național;
- se va pune accentul, în modalități explicite, pe direcțiile vizionare precum economia verde, producția și consumul durabile;

- abordarea va oferi și soluții privind reconfigurarea/adaptarea instituțională care să permită, pe de o parte, racordarea la modelele internaționale și, pe de altă parte, implementarea cu succes a prevederilor strategiei naționale pentru securitatea mediului – se vor identifica mecanismele de monitorizare și va fi prevăzut intervalul de timp în care se va realiza o evaluare a rezultatelor și se va îmbunătăți documentul în ansamblul său;
- documentul va prevedea, în mod clar, care sunt resursele necesare finalizării acțiunilor și în responsabilitatea căror instituții este fiecare acțiune – responsabilizarea explicită constituie una din premisele favorabile implementării strategiei naționale pentru securitatea mediului.
- se va urmări corelarea rațională a obiectivelor de dezvoltare, inclusiv a programelor investiționale, în profil intersectorial și regional, cu **potențialul și capacitatea de susținere a capitalului natural**;
- documentul va susține, prin abordarea sa, menținerea, consolidarea, extinderea și adaptarea continuă a configurației structurale și potențialului de funcționare optimă a capitalului natural ca premisă fundamentală de contracarare a presiunii dezvoltării sociale și creșterii economice și, mai ales, în raport cu impactul imprevizibil al modificărilor climatice;
- acest document este parte integrantă a procesului de reevaluare complexă a documentelor programatice, strategiilor și programelor naționale prevăzute în „Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă a României Orizonturi 2013-2020-2030”.

2.3. Structura strategiei naționale pentru securitatea mediului

Pentru a fi implementată filosofia generării documentului final a fost propusă și validată o structură a documentului final având următoarea formă:

a. Preambul/argument

a.1. Nevoia definirii acestui domeniu din perspectiva Strategiei de Securitate Națională a României și a altor documente din sfera securității naționale sau internaționale;

a.2. Finalitatea acestei strategii.

b. Precizări conceptuale

b.1. Modalitatea în care problematica mediului este reflectată în principalele documente la nivel național și internațional;

b.2. Studii privind definirea securității mediului;

b.3. Avansarea unei posibile definiții a securității mediului din perspectiva României.

c. Strategia pentru fiecare domeniu vizat – factorii de mediu - în care se identifică, conform metodologiei, riscurile și amenințările la adresa mediului și a securității naționale ca efect al unor probleme actuale identificate sau a unor posibile incidente naturale sau umane de mediu. Se vor identifica 3-5 riscuri și amenințări specifice, se va propune un minim plan de acțiune, intervalul de timp, cine are responsabilitatea îndeplinirii planului de acțiune și cu ce costuri.

c.1. dezvoltarea durabilă;

- c.2. aerul;
- c.3. solul;
- c.4. apele;
- c.5. pădurile;
- c.6. biodiversitatea și ecosistemele;
- c.7. schimbările climatice;
- c.8. deșeurile – inclusiv cele radioactive;
- c.9. resursele strategice;
- c.10. modificările genetice.

d. Adaptare legislativă și instituțională

- d.1. situația din perspectiva stării actuale;
- d.2. posibile adaptări legislative ca efect al unor fenomene naturale sau posibile incidente de mediu considerate amenințări la adresa securității mediului;
- d.3. propuneri de reconfigurarea instituțională.

e. Realizarea unui sistem național de monitorizare și avertizare timpurie

- e.1. imageria satelitară;
- e.2. imageria aeriană – folosirea potențialului avionului King Air de la INCAS – București;
- e.3. monitorizarea cu ajutorul avioanelor ușoare fără pilot – UAV;
- e.4. realizarea unui sistem național integrat de monitorizare și avertizare timpurie – realizarea unei integrări cu platforma națională pentru situații de urgențe civile;
- e.5. cooperarea transfrontalieră;
- e.6. utilizarea produselor intelligence;
- e.7. utilizarea sistemului de informații geografice (SIG).

f. Proceduri specifice de implementare – după avizarea documentului de către CSAT se vor detalia pe diferite domenii din sfera securității mediului

g. Revizuirea și adaptarea documentului – se va prevedea intervalul de timp în care acest document va fi revizuit și adapta, cine va realiza acest proces și în ce interval de timp.

2.4. Metodologia de elaborare a strategiei

În urma studierii unei semnificative literaturi din sfera securității și a posibilelor metodologii de elaborare a documentului final a fost propusă, și aprobată de conducerea ministerului, următoarea metodologie de elaborare a strategiei naționale pentru securitatea mediului, astfel:

a. Definirea situației actuale

- va fi realizată în baza celor mai recente informații disponibile;
- se impune claritatea ca o condiție esențială pentru realizarea unei strategii eficiente;
- va fi definită din perspectiva documentelor de bază precum Programul de Guvernare; Programul Național de Reformă; Strategia de Securitate Națională a României; Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă a României. Orizonturi 2013-2020-2030; documente specifice ale UE și ONU etc.

b. Identificarea problemelor

- după dezvoltarea stării actuale poate fi definit foarte clar setul de probleme reale;
- se impune realism și nu exagerarea calitativă sau cantitativă;
- a se evita interpretarea realității din perspectiva propriilor percepții;
- problemele pot fi actuale și de perspectivă (termen scurt, mediu și lung), acestea din urmă pot fi generate de nesoluționarea problemelor actuale;
- se va realiza o listă de priorități a problemelor, care are la bază opțiunile bazate pe potențialul real de gestionare a problemelor.

c. Identificarea obiectivelor

- după identificarea problemelor și prioritizarea lor se vor alege obiectivele pe termen scurt, mediu și lung la nivel regional, național și transnațional;
- obiectivele vor fi abordate din perspectivă holistică, avându-se în vedere interconstrucțiile la nivel național și internațional;
- se va realiza analiza potențialelor opțiuni de soluționare a problemelor – prin realizarea obiectivelor – și se va face apel la întregul spectru de politici specifice domeniului de referință (dezvoltare durabilă, economia verde, poluare, deșeuri, silvicultură, ape, biodiversitate etc.);
- fiecare obiectiv va fi definit SMART (S - Specific, M - Măsurabil, unde este posibil chiar prin indicatori, A - ce poate fi Atins, R - Relevant, realist, T – încadrat în Timp, cu un orizont de Timp în care trebuie realizat)

c. Identificarea altor interese concurente

- identificarea obiectivelor și problemelor altor actori, naționali sau transnaționali, este vitală în cadrul abordării strategice;
- un caz semnificativ este Roșia Montană (și cele din sfera resurselor strategice).

d. Identificarea și analiza opțiunilor

- identificarea opțiunilor/soluțiilor posibile și fezabile în realizarea obiectivelor propuse;
- analiza fiecărei opțiuni/set de opțiuni din perspectiva costurilor și riscurilor asociate;
- la nivelul strategiei naționale opțiunile vor include unul sau mai multe mijloace/instrumente ale strategiei naționale (politice, economice, psihologice, informaționale, militare, etc.);
- opțiunile pot apela la două sau mai multe mijloace, simultan sau secvențial;
- exemple: mijloacele politice pot fi utilizate pentru adaptarea legislației și buna guvernare, mijloacele diplomatice pentru promovarea poziției și intereselor României în cadrul unor organisme/organizații internaționale (UE, ONU – a se vedea RIO+20);
- în această etapă se impune creativitate profesională din partea celor care fac parte din grupul de lucru și consiliul științific;
- trebuie admisă ipoteza că unele probleme nu se pot rezolva, nu au soluții imediate (de regulă din considerente obiective).

e. Selectarea opțiunilor

- este etapa finală a procesului de realizare a strategiei;
- fiecare opțiune, analizată rațional în termeni de costuri și riscuri, va fi examinată din perspectiva probabilității de a soluționa problemele și de realizare a obiectivelor;

- în această etapă trebuie avută în vedere și întrebarea: „dar dacă procesul nu evoluează conform planului care sunt alternativele posibile?”;

- pentru implementarea soluțiilor alese se vor elabora proceduri specifice domeniilor și se va promova apelul la un sistem integrat de monitorizare și avertizare timpurie (nu pot fi neglijate serviciile oferite de imageria spațială sau soluția avansată deja de INCAS „Elie Carafoli” privind monitorizarea calității aerului și solului prin utilizarea ATMOSLAB).

f. Procesualitatea activităților

- o strategie este o procesualitate care nu se încheie odată cu implementarea soluțiilor alese;

- în realitate, fiecare opțiune privind utilizarea mijloacelor impune reoptimizarea acestora din perspectiva dinamicii evenimentelor și a evaluării performanțelor acțiunilor de implementare, care vizează soluționarea problemelor și realizarea obiectivelor (în raport cu situația actuală precum și a celor pe termen scurt, mediu și lung);

- se vor impune modificări, ajustări și adaptări iar acestea vor impune noi evaluări, într-o procesualitate continuă, atunci când se constată abateri semnificative de la planul inițial;

- abordările unei strategii naționale trebuie să fie flexibile și integratoare, până când vor fi realizate obiectivele vizate.

3. Generarea bazei de date

În baza metodologiei de elaborare a strategiei naționale pentru securitatea mediului și a filosofiei documentului final compartimentele de specialitate din Ministerului Mediului și Pădurilor, reprezentanții altor ministere (Ministerul Administrației și Internelor, Ministerul Economiei, Comerțului și Mediului de Afaceri, Ministerul Apărării Naționale, Serviciul Român de Informații) și ai mediului academic și științific (Academia de Științe Agricole și Silviculturale) au înaintat documente relevante pentru a fi integrate în proiectul strategiei.

Au fost înaintate analize și propuneri în domeniile ape, biodiversitate, deșeuri, dezvoltare durabilă, păduri, schimbări climatice, zona montană, *global information system* și legislație. În aceste domenii specialității care au făcut parte din grupul de lucru au realizat o dezvoltare a stării actuale (la nivelul lunii martie 2012) și au înaintat propuneri privind viitoarele acțiuni care să permită gestionarea adecvată a resurselor naturale.

În baza acestor date secretariatul tehnic și operațional a demarat procesul de realizare a draftului strategiei naționale pentru securitatea mediului. După summitul Rio+20, din luna iunie 2012, urma ca și documentele aprobate la această reuniune de nivel global să fie avute în vedere la definirea proiectului strategiei.

Reconfigurarea politică din luna mai 2012 a stopat acest demers.

Concluzii

În finalul acestui material apreciez oportună prezentarea unora din opiniile avansate de membrii grupului de lucru, mai ales în ceea ce privesc riscurile la adresa securității mediului.

Referitor la domeniul ape au fost sesizate riscurile pe care le prezintă securitatea construcțiilor hidrotehnice (baraje, diguri, sisteme de hidroameliorații, etc.), asigurarea apei în cantitățile și/sau calitățile necesare pentru populație, industrie, agricultură, urbanism, acvacultură, navigație sau sistemul hidroenergetic național. Una din problemele sesizate de specialității din direcția ape a fost și siguranța și stabilitatea terenurilor aferente construcțiilor și amenajărilor hidrotehnice întrucât prin realizarea acestor construcții strategice se pot genera premisele punerii în instabilitate a unor prismuri de rocă din fundație și/sau din versanți.

În domeniul biodiversității „Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă a României Orizonturi 2010-2020-2030” vizează obiective pentru menținerea, consolidarea, extinderea și adaptarea continuă a configurației structurale și a capacității funcționale a biodiversității ca fundament pentru menținerea și sporirea potențialului național de suport în corelare cu presiunea dezvoltării sociale, al creșterii economice și impactul previzibil al modificărilor climatice. Pe teritoriul României se află un număr mare de regiuni biogeografice și o varietate largă de habitate naturale și specii sălbatice de interes comunitar aflate în mare parte într-o stare de conservare favorabilă. Cu toate acestea, indicatorul *conservarea biodiversității* pentru România are cea mai mică valoare în comparație cu celelalte state membre, și anume 4,2. Suprafața ariilor naturale protejate, de interes național, reprezintă 7% din suprafața țării iar suprafața totală a siturilor Natura 2000 reprezintă 22,68% din suprafața teritoriului României. O importanță aparte trebuie acordată biodiversității din Rezervația Biosferei Delta Dunării care deține un habitat de excepție.

Diferențierea spațiului deltaic, de la prima bifurcație către țărmul mării și de la brațele principale spre interior, este rezultatul evoluției în timp, care a dus la formarea grindurilor, lacurilor, gârlelor și terenurilor amfibii și respectiv, a ecosistemelor. Deoarece ecosistemele din deltă sunt în strânsă interacțiune și toate determinate de fluviul Dunărea și de energia primită de la soare, acest angrenaj abiotic este considerat ca un sistem, un nivel supra-eco-sistemic de organizare a materiei. O importanță deosebită o reprezintă desemnarea ca sit de importanță comunitară, care adăpostește 29 tipuri de habitate în bioregiunea stepică și 3 tipuri de habitate în bioregiunea pontică, în cadrul rețelei ecologice europene Natura 2000. Având în vedere configurația morfo-hidrografică, asociațiile floristice și faunistice, impactul activităților antropice în decursul timpului, în Rezervație, au fost identificate două categorii de ecosisteme și anume: **ecosisteme naturale parțial modificate de om și ecosisteme antropice**. Au fost descrise 23 de ecosisteme naturale parțial modificate de om distribuite pe toată suprafața Rezervației, de la brațele Dunării până la plajele marine precum și 7 ecosisteme antropice ce includ amenajările agricole, piscicole și silvice sau așezările umane (urbane și rurale).

O altă dimensiune a strategiei naționale pentru securitatea mediului o constituie aurul verde – pădurile. Ca ateuori la acest domeniu specialiștii au semnalat calitatea superioară a pădurilor, gestionarea durabilă în baza amenajamentelor silvice întocmite pentru majoritatea pădurilor din România, existența unui corp de specialiști cu înaltă calificare și experiență precum și existența unor structuri silvice de administrare cu stabilitate în timp care pot asigura continuitate în gospodărirea și dezvoltare durabilă a fondului forestier.

Printre riscurile în acest domeniu la adresa securității mediului au fost semnalate, printre altele, fragmentarea exagerată a fondului forestier aflat în proprietate privată (există la ora actuală peste 80.000 de proprietari de păduri), neacordarea susținerii financiare de la bugetul de stat pentru proprietarii de păduri, accesibilitatea redusă în condițiile unei rețele de drumuri forestiere insuficiente (mult sub media din Uniunea Europeană - 5,6 ml/ha față de 30ml/ha) și amplificarea graduală a presiunilor exercitate asupra pădurilor.

Propuneri extrem de valoroase pentru realizarea proiectului strategiei naționale pentru securitatea mediului au fost înaintate de prof. dr. Radu Rey, președintele Forumului Montan din România în condițiile în care zona montană reprezintă 32% din suprafața teritoriului național și include 3,2 milioane ha agricole (2,5 milioane ha pășuni și fânețe), 3,6 milioane locuitori (2,1 milioane agricultori montani), 27 de județe cu munți (7 regiuni de dezvoltare) din care 744 localități (84 de orașe mici, 656 de comune cu 3.320 de sate).

La ora actuală baza de date și o primă variantă a proiectului Strategiei Naționale pentru Securitatea Mediului se află în posesia autorului acestui material, care a elaborat atât filosofia documentului, cât și metodologia de elaborare a sa. În luna iunie, ca rezultat al lipsei de interes al decidenților politici din minister de a continua acest demers, autorul s-a retras din funcția de consilier al comisarului general al Gărzii Naționale de Mediu. Poate că după alegerile din luna decembrie acest demers va fi reluat întrucât este de domeniul evidenței că securitatea mediului devine tot mai mult una din variabilele strategice ale mediului național, regional și internațional de securitate.

Bibliografie:

1. HOMER-DIXON, Thomas F., *Environment, Scarcity, and Violence*, Princenton University Press, SUA, 1999;
2. MAIOR, George Cristian, *Incertitudine. Gândire strategică și relații internaționale în secolul XXI*”, editura RAO International publishing company, 2009;
3. MYERS, Norman, *Environmental Security: What's New and Difere*, 2002;
4. *Foreign Policy Romania*, iulie/august 2010;
5. Institute for Environmental Security – www.envirosecurity.org;
6. www.fess-global.org;
7. http://www.un.org/jsummit/html/media_info/pressreleases_factsheets/unep_press_release_508.pdf.

ARHITECTURA SISTEMULUI DE COMANDĂ ȘI CONTROL ÎN OPERAȚIILE GRUPĂRILOR DE FORȚE DE NIVEL OPERATIV

*Niculai - Tudorel LEHACI**

Rezumat: *Noul context geopolitic și geostrategic impune optimizarea și sincronizarea mecanismelor și procedeele de acțiune cu cele existente la nivelul alianțelor pentru a menține o capacitate militară a statului adecvată, care să răspundă pe deplin misiunilor ce revin armatei. Pe de altă parte, asigurarea capacității optime de reacție în orice situație se poate realiza doar prin implementarea unui sistem național integrat de management al riscurilor, ce trebuie să articuleze într-o rețea modernă și funcțională toate structurile civile și militare, din administrația centrală și locală, cu atribuții în domeniul siguranței naționale astfel încât să se asigure coordonarea eficientă a resurselor umane, materiale, financiare și de altă natură folosite pentru prevenirea pericolelor, controlul și înlăturarea manifestărilor negative, lichidarea consecințelor și restabilirea sau reconstrucția stării de normalitate.*

Cuvinte-cheie: *sistem, comandă, control, operativ, interoperabilitate.*

Începutul noului mileniu cunoaște transformări profunde a situației geopolitice la nivel mondial, determinate de evoluția unor procese și fenomene de natură militară și nonmilitară, care au un impact major atât asupra stării de securitate a statelor, cât și asupra politicii de protecție a intereselor lor naționale.

Reconfigurarea relațiilor dintre componentele specifice securității mondiale obligă statul român să-și adapteze strategia proprie de securitate la evoluțiile care se produc în mediul internațional, impunându-se în acest sens abordarea unei viziuni sistemice pentru consolidarea capacităților de contracarare a riscurilor și amenințărilor asimetrice ce pot afecta interesele naționale ale României.

Calitatea de membru al Alianței Nord-Atlantice oferă oportunități dar impune noi obligații pentru Armata României. Din punct de vedere al asigurării securității, România nu mai este singură. Ca membră NATO, România se bazează pe forța alianțelor în apărarea teritoriului și a intereselor sale naționale. În același timp România participă la efortul colectiv de apărare în cadrul Alianței Nord-Atlantice și își îndeplinește angajamentele militare asumate. Pentru aceasta, țara noastră trebuie să-și optimizeze și sincronizeze mecanismele și procedeele de acțiune cu cele existente la nivelul alianței pentru a menține o capacitate militară adecvată, care să răspundă pe deplin misiunilor ce revin armatei în noul context geopolitic și geostrategic. În acest context, abordările teoretice privind sistemul de comandă și control al grupărilor de forțe de nivel operativ trebuie să vizeze evaluarea integrată a modului de manifestare și a consecințelor probabile ale unor scenarii în situații de criză, conflict și postconflict, în mediul intern și internațional.

1. Dimensiunea conceptuală a comenzii și controlului

Conducerea trupelor s-a exercitat din cele mai vechi timpuri, însă conceptul de comandă și control a prins contur și a fost clar delimitat în ultimele decenii, odată cu

* *Maior, Universitatea Națională de Apărare "Carol I".*

activitatea intensă de cercetare științifică desfășurată de armatele moderne pentru automatizarea amplă a proceselor de luare a deciziei și a tehnicii de luptă.

În vocabularul militar românesc termenii de „comandă”, „control” și sintagma de „comandă și control” au intrat relativ recent, mai precis la începutul anilor 1990, odată cu aderarea țării noastre la „Programul Parteneriatului pentru Pace”. Preluarea directă a conceptului din publicațiile NATO și introducerea lui în doctrinele, instrucțiunile și regulamentele militare nu au fost însoțite de o elaborare suficientă a conținutului acestora, situația nefiind specifică doar mediului militar românesc. Pe multe meridiane, dezbaterile privind natura și semnificația comenzii și controlului tind să clarifice confuzia care persistă atât asupra modului, cât și asupra circumstanțelor în care aceștia sunt folosiți.

Comanda și controlul reprezintă esența acțiunii militare moderne și constituie motorul și factorul decisiv în obținerea succesului în confruntările militare ale acestui început de mileniu. Interdependența comenzii și controlului face ca aceste două procese să nu poată fi analizate decât împreună, chiar dacă, până la un anumit punct acestea ar putea fi tratate și separat.

*Comanda*¹ este autoritatea pe care un comandant în serviciul militar o exercită, conform legii, asupra subordonaților în virtutea unui grad sau a unei funcții. Ea include autoritatea și responsabilitatea folosirii eficiente a resurselor la dispoziție pentru planificarea, organizarea, îndrumarea, coordonarea și controlul forțelor în scopul îndeplinirii misiunilor încredințate. Include de asemenea responsabilitatea pentru starea de sănătate, bunul trai, moralul și disciplina personalului subordonat.

*Controlul*² reprezintă utilizarea forțelor și sistemelor operaționale din spațiul de luptă în scopul îndeplinirii misiunii în concordanță cu intenția comandantului. Acesta include colectarea, procesarea, afișarea, stocarea și diseminarea informațiilor relevante pentru crearea imaginii operaționale comune și folosirea acestora, în mod deosebit de către statul major, pe timpul desfășurării operațiilor. Controlul permite comandanților să conducă execuția acțiunilor subordonaților pentru a se conforma intenției acestuia.

Spre deosebire de funcțiunile de comandă, care rămân relativ asemănătoare la toate eșaloanele de comandă, funcțiile controlului cresc în complexitate la fiecare eșalon superior. Totuși, indiferent de eșalonul la care se manifestă comanda și controlul se condiționează reciproc. În timp ce comanda constă în autoritate, elaborarea deciziilor și conducere, controlul reprezintă modul în care comandanții exercită comanda. Comandanții nu pot comanda eficient forțele fără control. În mod similar, controlul nu este funcțional fără actul de comandă. Comanda deține primordialitatea, dar este insuficientă fără control. Procesul de comandă și control nu este unilateral orientat de sus în jos, orientare care impune controlul subordonaților, ci este un proces multidirecțional prin feedback-ul realizat atât pe orizontală, cât și pe verticală.

¹ FM 6-0, *Command and Control of Army Forces*, Department of the Army, Washington DC, 2003, p. 2-2.

² FM 6-0, *Command and Control of Army Forces*, Department of the Army, Washington DC, 2003, p. 3-1.

Înțelegând funcționarea sistemului de comandă și control putem afirma că acesta reprezintă o combinație de artă și știință. În timp ce comanda este de obicei o artă, dar uneori poate fi și o știință, controlul este mai mult o știință, dar este în același timp și artă. Știința analizează procese și fapte pe baza unor principii fizice și materiale, în timp ce arta, în contrast cu știința, necesită anumite deprinderi bazate pe calități, obținute prin instruire, care nu pot fi dobândite decât prin studiu sau ca rezultat al educației.

Analiza și studierea domeniului comenzii și controlului presupune în primul rând analiza și înțelegerea mediului global în care au loc acțiunile. Mediul global de ducere al acțiunilor militare presupune existența a trei domenii distincte de manifestare a confruntării între părți: domeniul fizic, informațional și cognitiv³.

Domeniul fizic, este locul în care componentele energetice ale acțiunii militare se confruntă și tind să influențeze situația existentă la acel moment dat. Este locul unde are loc lovirea, protecția și manevra în toate mediile (dimensiunile) fizice ale spațiului de luptă (terestru, aerian, naval, cosmic) iar în ideea acestui autor, chiar și în mediul virtual. Tot în acest domeniu se regăsesc componentele hardware și software, precum și infrastructura de comunicații necesare asigurării sprijinului comenzii și controlului.

Domeniul informațional este, așa cum îi sugerează și numele, locul unde informația ocupă locul primordial. Acest domeniu reprezintă spațiul delimitat exclusiv imaginar și niciodată fizic, unde informația este creată, manipulată, distribuită și unde de altfel se manifestă rezultatele proceselor de comandă și control. Acest domeniu nu este asociat exclusiv componente informaționale a acțiunii militare și poate fi mult mai larg ca spectru de referință, poate include după unele păreri, chiar și aspecte ale confruntării în spațiul virtual, psihotronic, cibernetic care combină elemente și din celelalte domenii.

Domeniul cognitiv, este în mintea oamenilor și cuprinde percepțiile, cunoștințele, înțelegerea, credințele și valorile și este locul unde se iau deciziile. Din perspectiva comenzii și controlului, acest domeniu este locul unde se regăsesc acele valori ale artei militare: arta conducerii, morala, coeziunea, nivelul instruirii, experiența, nivelul cunoștințelor. Acesta este domeniul care poate conduce la victorii strălucite sau la înfrângeri dureroase, acesta este domeniul care trebuie modelat și sprijinit.

Totuși, în pofida utilizării destul de frecvent a sintagmei, „comanda și controlul” par a nu fi suficient de bine definite și înțelese, stârnind uneori dispute și controverse, care denotă atât complexitatea proceselor pe care le definesc, dar și caracterul lor evolutiv.

Încercând să delimiteze cei doi termeni, John Boyd descria comanda ca fiind „acțiunea de a direcționa, a ordona, în timp ce controlul înseamnă a reglementa, a restrânge, a păstra ceva în limitele unui standard”⁴. În general, comanda și controlul sunt termeni militari utilizați în gestionarea personalului și a resurselor. Referindu-se

³ Ion Roceanu, Sisteme C4I comandă și control, comunicații, computere și informații, 2004, p.70

⁴ John Boyd, An Organic Design for Command and Control, A Discourse on Wining and Losing, lectures notes, 1987, pp. 47-54.

la includerea controlului în conținutul comenzii și la faptul că fără control nu se poate exercita comanda, Greg Todd sublinia inseparabilitatea comenzii de control - „*dacă atomul poate fi divizat, atunci și actul de comandă poate fi separat*”⁵

Dincolo de abordarea conceptuală amintită, specialiștii NATO, în special comunitatea dedicată strict studiului comenzii și controlului, atribuie sintagmei „*comandă și control*” o înțelegere mai largă, dezvoltând astfel o definiție de lucru care ne ajută să înțelegem mai bine sfera de cuprindere și domeniul de acțiune. Astfel, „*comanda și controlul reprezintă o funcție a comandantului, a statului major și a altor elemente de comandă, destinată menținerii unui nivel ridicat de operativitate, pregătirii operațiilor și conducerii trupelor în vederea îndeplinirii misiunii. Conceptul include achiziția continuă a informațiilor, fuziunea, revederea, reprezentarea, analiza și evaluarea acestora, elaborarea planurilor de conducere, stabilirea misiunilor pentru forțe, planificarea operațională, organizarea și menținerea cooperării, asigurarea sprijinului de luptă și a sprijinului logistic, organizarea comenzii și controlului la eșaloanele subordonate, precum și conducerea trupelor pe câmpul de luptă*”⁶.

2. Impactul noilor tehnologii asupra sistemelor de comandă și control

Fizionomia luptei moderne conferă sistemului de conducere noi dimensiuni și caracteristici vizând, în mod special, dominarea acestora de către elementul informațional și decizional prin coordonarea permanentă a tuturor categoriilor de forțe armate și a genurilor de arme, atât pe orizontală cât și pe verticală, în toate mediile de confruntare.

Teatrul de operațiuni al viitorului, complet cibernetizat, va constitui o realitate în următoarele decenii, confirmată de cel puțin două aspecte. Primul aspect se referă la procesul integrării sistemelor de automatizare a conducerii trupelor cu sistemele de armament de înaltă precizie precum și la apariția și utilizarea roboților, vehiculelor telecomandate și munițiilor inteligente. Al doilea aspect este definit de metodologia conducerii acțiunilor militare în condițiile cibernetizării, care schimbă complet conținutul procedurilor de acțiune.

Ca urmare, pe plan mondial, există o preocupare constantă pentru perfecționarea sistemelor de conducere de la toate eșaloanele care să aducă un avantaj substanțial și chiar decisiv în cazul unei confruntări. Studiile realizate până în prezent arată că atunci când potențialul de luptă al părților este sensibil egal, realizarea superiorității asupra inamicului este posibilă numai în conducere, domeniu foarte greu de cuantificat în raportul de forțe, dar cu o influență hotărâtoare asupra deznodământului operației. Acest aspect ne conduce la ideea că dezvoltarea și perfecționarea sistemului de comandă și control reprezintă un important factor de putere al comandamentelor și structurilor luptătoare, care depinde de implementarea unor doctrine noi în concordanță cu calitatea personalului, instruirea forței, modularitatea, flexibilitatea, eficiența și tehnologiile moderne.

⁵ Greg Todd, *Catharis*, Washington National Defense University Press, 1986, p. 14.

⁶ Definiție disponibilă pe: <http://www.nato.int/nsa/>.

Câmpul de luptă al viitorului încă nu a fost definit unanim de către specialiști, continuă să fie controversat în privința raportului om-sistem, iar uneori este etichetat ca o „aventură tehnică”⁷. În acest context, se desprind unele tendințe specifice de evoluție a spațiului de confruntare al secolului XXI⁸, care, în esență, surprind următoarele aspecte:

- foarte important, la nivel strategic și operativ, va fi ritmul într-un spațiu de confruntare cu densitate redusă; acest lucru impune întrebuițarea unor forțe de dimensiuni mai mici, mai mobile, a sistemelor de comandă-control, de supraveghere, și de cercetare avansate;

- amenințările asimetrice vor determina cerințele operaționale pentru protecția multidimensională a forțelor și mijloacelor față de întreaga gamă de atacuri, incluzând armele de distrugere în masă și terorismul;

- dezvoltarea tehnologică va impune atenuarea diferențelor dintre focul direct și cel indirect, dintre capacitățile de luptă și cele de sprijin de luptă sau logistice;

- doctrinele și conceptele operaționale trebuie să fie dinamice și interactive, recunoscut fiind faptul că multe arme și sisteme vor fi folosite și în alte scopuri, pentru care nu au fost destinate inițial;

- mediul urban va fi, probabil, foarte frecvent folosit pentru conflictele secolului XXI;

- exploatarea spațiului cosmic, dominația informațională, digitalizarea și spectrul electromagnetic vor asigura o nouă bază, modernă, pentru realizarea unor avantaje importante în ceea ce privește precizia, rapiditatea în decizii, viteza de manevră și masarea efectelor la distanțe mult mai mari;

- standardizarea și interoperabilitatea vor avea o importanță crescută în realizarea simultaneității pe timpul operațiilor întrunite sau multinaționale;

- necesitatea schimbării structurii forțelor devine indubitabilă și decurge din schimbările care vor avea loc în mediul de securitate, din complexitatea operațiilor întrunite și multinaționale, din impactul tehnologiilor avansate și naturii conflictelor asupra fizionomiei acțiunilor, precum și din limitarea continuă a resurselor la dispoziție.

Având în vedere tendințele probabile de evoluție a fizionomiei acțiunilor militare, este posibil ca și componentele capacității operaționale a forțelor să sufere modificări. În acest sens, noile tehnologii vor influența direct sistemele de comandă și control, care vor urmări să asigure următoarele probleme:

- conducerea și coordonarea forțelor subordonate prin realizarea unui sistem de management al acțiunilor în timp real, în condițiile distanțelor mari până la forțele subordonate și ale unui mediu electromagnetic ostil;

⁷ Marin SĂLAJAN, *Impactul câmpului de luptă al viitorului asupra pregătirii și desfășurării acțiunilor militare întrunite*, Colegiul de Război, Universitatea Națională de Apărare „CAROL I”, București, 2003, p. 20.

⁸ Organizația pentru Cercetare și Tehnologii a NATO, *LAND OPERATIONS IN THE YEAR 2020*, Bruxelles, 1999, pp. 12-13.

➤ executarea acțiunilor specifice războiului de comandă și control (C2), care presupune abilitatea de a detecta, identifica sisteme C2 ale adversarului, folosind toate mijloacele și procedeele la dispoziție, precum și de a proteja și apăra propriile sisteme C2, prin cunoașterea și înțelegerea vulnerabilităților acestora, identificarea și luarea contramăsurilor necesare;

➤ determinarea cursului optim al acțiunilor printr-o planificare dinamică și flexibilă, cunoașterea permanentă a situației și realizarea capacităților necesare pentru îndeplinirea deciziilor comandanților;

➤ obținerea și punerea la dispoziție a datelor și informațiilor corespunzătoare, în timp real și în volumul, forma și locul necesare cursurilor acțiunilor, satisfăcând nevoile de informații ale comandanților în legătură cu misiunea încredințată, forțele adversarului, trupele proprii, terenul și starea vremii;

➤ avertizarea asupra situației prin procurarea rapidă, prelucrarea oportună a datelor și informațiilor necesare și diseminarea acestora în forma și cantitatea corespunzătoare fiecărui nivel de comandă;

➤ gestionarea informațiilor publice, astfel încât să existe capacități de prezentare proactivă a informației, pentru a obține sprijinul opiniei publice și a coordona eficient, în timp util, difuzarea informațiilor cu imaginile despre situație, atât către mass-media cât și către forțe.

Dinamica evoluției tehnologice a determinat, în ultimele decenii, mutații majore în toate domeniile activității socio-umane, dar cele mai spectaculoase - sau poate doar cele mai vizibile - au fost cele din domeniul militar, uneori schimbând profund esența acțiunilor militare. Conceptele clasice cu care operau majoritatea specialiștilor - spațiul și timpul - au fost dramatic alterate prin digitalizare, consecințele acestui proces fiind materializate în creșterea letalității, rapidității în decizii și a dinamicii acțiunilor militare.

Pe de altă parte, spectaculoasa dezvoltare a comunicațiilor și îndeosebi combinarea acestora cu sistemele informatice avansate au determinat scurtarea drastică a timpului de culegere, identificare, transmitere, prelucrare și diseminare a datelor și informațiilor, precum și necesitatea informării și conducerii în timp real, în concordanță cu rata înaltă a schimbărilor ce au loc pe câmpul de luptă. Aceste aspecte au și ele, la rândul lor, efecte asupra structurilor de conducere, fluxurilor informaționale și atribuțiilor ce revin statelor majore pe linia planificării, organizării și coordonării operațiilor. În aceste condiții timpul necesar pentru planificarea acțiunilor se reduce foarte mult, impunându-se luarea unor decizii rapide și elaborarea oportună a planurilor și ordinelor de multe ori concomitent cu ducerea acțiunilor.

Trecând la o analiză ceva mai detaliată a implicațiilor și tendințelor de dezvoltare tehnologică în perspectiva următoarelor două decenii, constatăm o serie largă de opinii, majoritatea convergente spre aceleași concluzii. Potrivit unui studiu efectuat de specialiști ai țărilor membre NATO⁹, impactul tehnologiilor moderne asupra fenomenului militar va fi profund, cu consecințe și schimbări semnificative în

⁹ Organizația pentru Cercetare și Tehnologii a NATO, *LAND OPERATIONS IN THE YEAR 2020*, Bruxelles, 1999, pp. 15-16.

planificarea și desfășurarea acțiunilor militare sau non militare. Unele din aceste aspecte sunt prezentate în continuare.

Digitalizarea câmpului de luptă reprezintă o problemă extrem de actuală și complexă care va permite cunoașterea permanentă, în timp real, a situației, luarea și transmiterea în timp util a măsurilor corespunzătoare. Acest proces permite, totodată, conectarea tuturor sistemelor de pe câmpul de luptă într-un singur sistem, așa numitul "sistem de sisteme", inclusiv a senzorilor și armamentelor. În acest mod, procesul de coroborare a datelor și de luare a deciziilor va facilita punerea la dispoziția comandantului a informațiilor, inclusiv a schimbărilor care survin pe parcursul desfășurării acțiunilor, într-o manieră cât mai apropiată de nevoile acestuia.

De asemenea, digitalizarea va permite comandanților de la toate eșaloanele să aibă la dispoziție, în timp real, imaginea clară și completă a câmpului de luptă, cu reprezentarea atât a situației adversarului cât și a trupelor proprii, concomitent cu posibilitatea de a transmite ordine grafice ori scrise, semnale de prevenire și alarmare, date referitoare la starea trupelor, executarea focului, planificarea acțiunilor și asigurarea logistică.

Fără pretenția de a fi epuizat analiza problemelor la care ne-am referit, considerăm că am reușit o trecere în revistă a principalelor elemente ale tehnologiei moderne care au o influență majoră și un impact direct asupra schimbărilor în domeniul comenzii și controlului la începutul mileniului trei. Concluzia care se desprinde este aceea că schimbarea/transformarea conceptuală (în gândire, în concepții, în idei, în planificare etc.) este la fel de necesară și trebuie să țină pasul cu noile transformări în domeniul tehnologic. Generalul Henry H. Arnold, fost șef al Forțelor Aeriene ale SUA, referitor la acest aspect spunea că „*principiile valabile ieri nu se mai aplică... ... trebuie să gândim în termenii viitorului*”¹⁰.

3. Sistemul de comandă și control al structurilor de nivel operativ

Inovațiile majore produse în domeniul tehnologiei la mijlocul secolului al XIX-lea au fost calea ferată și telegraful. Prima a crescut mobilitatea armatelor, în timp ce introducerea telegrafului a însemnat creșterea controlului exercitat de la distanță. Pentru toate forțele, mobilitatea și acțiunile de luptă centrate pe rețea sunt elemente fără de care nu se pot găsi soluții la provocările actuale. În acest context, statele occidentale, cu armate moderne, au înțeles că un factor generator de superioritate în domeniul militar este reprezentat de dezvoltarea capacităților de comandă și control. Astfel, acestea au dezvoltat sisteme tehnice și proceduri capabile să sprijine comanda și controlul trupelor de la nivel strategic până la nivel tactic oferind informații și radiografii complete și în timp real asupra zonelor de desfășurare a acțiunilor.

La eșaloanele operative, pentru definirea în mod sintetic a conducerii este utilizată tot mai mult sintagma comandă și control. Aceasta exprimă esența procesului de comandă, modul în care comandanții, împreună cu structurile aferente, asigură desfășurarea organizarea, conducerea, coordonarea, îndrumarea și controlul pentru îndeplinirea misiunii ordonate.

¹⁰ William A. COHEN, *Înțelepciunea generalilor*, Editura Antet, Filipeștii de Târg, 2001, p. 19.

Înțelegerea domeniului comenzii și controlului presupune în primul rând studierea și analiza mediului global în care au loc acțiunile militare în contemporaneitate și probabil în viitor.

O arhitectură eficientă a sistemului de comandă și control a grupărilor de forțe de nivel operativ în operații și nu numai, trebuie să acopere și să răspundă cerințelor celor trei domenii definite în primul capitol (fizic, cognitiv și informațional).

Potrivit experienței armatelor occidentale și standardelor NATO, sistemele de comandă și control pentru grupările de forțe întrunite cu rol operativ trebuie să cuprindă următoarele sisteme interconectate tehnic și funcțional: sistemul de comandă și control; sistemul de asigurare a informațiilor; sistemul de comunicații; sistemul rețelelor de calculatoare.

Sistemul de comandă și control reprezintă un ansamblu de activități de management al informațiilor, proceduri, echipamente și mijloace auxiliare utilizate de comandant pentru conducerea acțiunilor militare. Sistemul de comandă și control îl sprijină pe comandant prin realizarea a trei funcții importante: crearea și actualizarea imaginii operaționale comune; accelerarea procesului de elaborare a deciziilor prin creșterea vitezei și preciziei acestuia; desfășurarea activității de pregătire și transmitere a ordinelor de acțiune.

Sistemul de asigurare a informațiilor realizează toate funcțiile privind procurarea, analiza, sinteza și fuziunea tuturor datelor purtătoare de informații pentru comandă și control. Prin sinteza și fuziunea informațiilor obținute pe câmpul de luptă, trebuie să se asigure crearea imaginii grafice comune, care va fi afișată simultan la toate componentele din compunerea grupării de forțe întrunite.

Sistemul de comunicații reprezintă un ansamblu de echipamente, metode, proceduri și personal specializat, organizat pentru îndeplinirea funcțiilor de transfer al informațiilor.

Sistemul rețelelor de calculatoare încorporează rețelele locale de calculatoare ale punctelor de comandă (de bază, de rezervă, înaintat), ale punctelor de comandă similare și ale componentelor subordonate. Ceea ce definește sistemul rețelelor de calculatoare este caracterul său deschis, structura ierarhică distribuită și organizarea modulară, care permit atât funcționarea integrată în cadrul grupării de forțe întrunite cu rol operativ, cât și independentă în cadrul fiecărei componente, asigurându-se schimbul reciproc și oportun de informații în orice condiții.

Analizând structura sistemului de comandă și control al unei grupări de forțe de nivel operativ putem afirma că este constituit din mai multe sisteme, modularizate, integrate și interdependente, care din punct de vedere arhitectural pot fi grupate în trei componente:

➤ *arhitectura operațională* care realizează o descriere a proceselor și activităților precum și a fluxurilor informaționale, necesare pentru a îndeplini sau a asista activitățile militare;

➤ *arhitectura de sistem* ce reprezintă structura logică și principiile de operare ale unui ansamblu, specific sistemului de comandă și control. Acesta din urmă include servicii, funcții și standarde de interfață pentru a atinge performanțele cerute, în condițiile constrângerilor specificate;

➤ *arhitectura tehnică* care reprezintă identificarea elementelor fizice ale arhitecturii de sistem, precum și a dispunerii acestora într-un mod ce descrie structura fizică, funcțiile tehnice, caracteristicile de proiectare și atributele tehnice care pot fi realizate de către fiecare componentă în parte¹¹.

Sistemele de comandă și control existente la nivel național, precum și sistemele informaționale pe care le conțin se află în acest moment într-o perioadă de tranziție. Aderarea României la NATO și participarea structurilor cu atribuții în domeniul siguranței naționale la misiuni alături de structuri similare ale altor state au impus modificarea și adaptarea sistemelor de comandă și control, atât doctrinar cât și fizic, tehnologic, de la nivel strategic până la nivelul tactic.

Având la bază cerința NATO de a face față tuturor amenințărilor, precum și natura responsabilităților ce revin armatei prin desfășurarea operațiilor pe teritoriul național, în aria de responsabilitate a NATO, precum și într-un mediu strategic mai extins, influențat permanent de factori care impun schimbarea, România a început dezvoltarea unei concepții noi privind comanda și controlul structurilor de forțe din Armata României. Noua concepție pune bazele unei arhitecturi de comandă-control a Armatei României suplă, în care numărul eșaloanelor sistemului de comandă-control se reduce semnificativ, având loc o delimitare clară a structurilor cu sarcini operaționale de cele cu sarcini preponderent administrative, care să-i permită realizarea unui flux informațional-decizional eficient în măsură să asigure timpul necesar pentru reacție în contextul noii fizionomii a războiului.

Sistemele de comandă, control, comunicații, computere, informații, supraveghere și recunoaștere (C4ISR) care sprijină forțele militare ale României trebuie să aibă capacitatea de a se adapta rapid la cererile luptătorului, pentru a face disponibile informațiile care sunt importante, a le asigura acolo unde sunt necesare, și pentru a garanta că ajung în forma corectă și în timp oportun pentru a fi utilizate. Obiectivul fundamental al sistemelor C4ISR este de a obține informațiile critice la locul corespunzător și la timp pentru a permite forțelor să câștige în oportunitatea acțiunilor și pentru a îndeplini obiectivele întregii game de operații militare.

La nivelul Statului Major General s-a considerat că realizarea conducerii forțelor impune existența unui sistem C4ISR integrat la toate eșaloanele. Sistemele C4ISR trebuie să asigure, în condițiile dinamismului deosebit al acțiunilor militare și al fluidității dispozitivelor, acoperirea cu posibilități de conducere a întregului spațiu de responsabilitate, a realizării comenzii și a controlului în timp real al forțelor și mijloacelor la dispoziție, precum și sprijin logistic.¹²

La nivel mondial, din punct de vedere evolutiv, sistemele de comandă și control au cunoscut transformări majore, în pas cu dinamica tehnologică fără precedent, la nivelul armatelor moderne simțindu-se nevoia implementării unor sisteme care să răspundă tuturor provocărilor mediilor de confruntare, de tipul C5I2SR (sistemul de sisteme modularizat de comandă, control, comunicații,

¹¹Gruia TIMOFTE, *Sistemul strategic de comandă și control al Armatei României*, Ed. A.Î.S.M., București, 2001, pp.24 – 25.

¹² *Concepția C4ISR pentru Armata României*, SMG, București, 2004, p. 15

computere, cooperare, informații, interoperabilitate, supraveghere, recunoaștere). O abordare detaliată a acestor modele de sisteme va fi realizată într-un material următor.

Concluzionând, putem afirma că, la nivel operativ, sinergia trebuie să fie focalizată pe integrarea componentelor sistemului de comandă și control, astfel încât efortul lor total să poată duce forțele la capacitatea de a exercita într-un mod decisiv îndeplinirea obiectivelor.

Bibliografie:

1. BOYD John, *An Organic Design for Command and Control, A Discourse on Wining and Losing*, lectures notes, 1987.
2. COHEN A. William, *Înțelepciunea generalilor*, Filipeștii de Târg: Editura Antet, 2001.
3. ROCEANU Ion, *Sisteme C4I comandă și control, comunicații, computere și informații*, 2004.
4. SĂLAJAN Marin, *Impactul câmpului de luptă al viitorului asupra pregătirii și desfășurării acțiunilor militare întrunite*, Colegiul de Război, București: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2003.
5. TIMOFTE Gruia, *Sistemul strategic de comandă și control al Armatei României*, București: Ed. A.Î.S.M., 2001.
6. TODD Greg, *Catharis*, Washington: National Defense University Press, 1986.
7. *Concepția C4ISR pentru Armata României*, București: SMG, 2004.
8. FM 6-0, *Command and Control of Army Forces*, Washington DC: Department of the Army, 2003.
9. Organizația pentru Cercetare și Tehnologii a NATO, *Land operations in the year 2020*, Bruxelles, 1999.
10. <http://www.nato.int/nsa/>

ORGANIZAREA SISTEMULUI DE COMANDĂ ȘI CONTROL ÎN CONFLICTELE MILITARE DESFĂȘURATE ÎN TEATRELE DE OPERAȚII DIN IRAK ȘI AFGANISTAN

*Niculai - Tudorel LEHACI**

Rezumat: *Strategiile și cu atât mai mult strategii nu dețin soluții perfecte, algoritmi universali, a căror aplicare să garanteze succesul unei campanii militare, capitalizarea experienței celor care au îndeplinit misiuni în diferite teatre de operații reprezintă un deziderat în plan practic, lecțiile învățate trebuie să rămână permanent în atenția noastră ca lecții de învățat.*

Cuvinte-cheie: *sistem, comandă, control, operativ, conflict.*

Comanda și controlul structurilor militare de coaliție sunt adesea insuficient dezvoltate, echipele de comandă fiind conduse mai mult de cerințe politice decât de dorința de a forma un staff eficient și integrat. Includerea și integrarea punctelor de vedere ale tuturor participanților la coaliție determină faptul că fiecare coaliție va avea propriul său specific în ceea ce privește comanda și controlul. Dificultatea de a forma o forță militară eficientă și coerentă cu trupe ale diverselor state contribuitoare este un lucru recunoscut la nivelul statelor, acesta constituind un factor principal pe agenda liderilor pentru soluționare rapidă și eficientă.

Operațiile multinaționale desfășurate până în prezent au scos în evidență o serie de neajunsuri care necesită a fi eliminate, în scopul eficientizării grupărilor de forțe, cum ar fi: realizarea deficitară a comenzii și controlului cauzate de loialitatea dublă a structurilor de forțe naționale, agenda ascunsă, dualitatea sistemului de comandă, precum și constrângerile naționale sau multinaționale; lipsa de experiență a personalului unor structuri naționale în gestionarea conflictelor și lipsa unor cunoștințe fundamentale privind teoria și practica conflictelor armate moderne; tendința SUA de a domina coalițiile din care face parte.

În ceea ce privește conflictele din Irak, față de primul conflict din 1991, în care efortul a fost concentrat în special pe mijloacele militare și pe trupe, în al doilea conflict s-a urmărit decapitarea regimului lui Saddam Husein prin țintirea bazelor puterii instituționale ale regimului de la Bagdad, inclusiv a palatelor prezidențiale, a bazelor și cazărmilor militare și a celor de poliție și securitate.

În acest context, dacă pe timpul desfășurării operației „*Desert Storm*”, generalul Norman Schwarzkopf a decis să nu aibă în subordine un comandant al componentei terestre care să integreze operațiile acesteia, alegând să comande personal operațiile terestre, pentru operația „*Iraqi Freedom*”, generalul Tommy Franks a hotărât să stabilească un comandament combinat al componentei terestre (CFLCC – *Combined Forces Land Component Command*) care să-și asume comanda și controlul tuturor forțelor care urmau să execute operații terestre, indiferent dacă aparțineau componentei terestre, ori de infanterie marină ale SUA sau forțelor terestre ale Coaliției. La 20 noiembrie 2002, generalul Franks a destinat comandamentul Armatei a 3-a a Statelor Unite ale Americii pentru a constitui comandamentul

* *Maior, Universitatea Națională de Apărare “Carol I”.*

componentei terestre, dislocat la vremea respectivă la Fort McPherson, Georgia, SUA. Acest ordin a constituit baza legală pentru organizarea și încadrarea de manieră combinată a comandamentului respectiv. În iarna lui 2001 și în primăvara lui 2002, comandamentul Armatei a 3-a a funcționat CFLCC pentru *Operația Enduring Freedom*, din Afganistan, majoritatea personalului funcționând în Camp Doha, Kuwait.

În urma acestei reorganizări a statului major, generalul locotenent McKierman a urmărit să renunțe la așa zisa structură tradițională, organizată pe module specifice domeniilor de activitate: administrativ, informații, operații și logistică, structură de sorginte napoleoniană, și a adoptat o nouă structură specifică funcțiilor pe care le va îndeplini comandamentul: operații, manevră, efecte, informații, protecție și susținere, acesta fiind considerat un model funcțional. „*Această nouă organizare a necesitat reanalizarea sistemului de relații de comandament, noi procese, o nouă arhitectură a sistemului digitalizat*”.¹

Operaționalizarea arhitecturii organizatorice și cea a sistemului specific de comunicații presupunea ca procesul de planificare deliberată, precum și cel de execuție să fie eficiente. Deși forțele terestre au început să realizeze aceste elemente încă din tipul operației „Desert Storm”, eforturile au ajuns să fie fructificate cu ocazia operației „Iraqi Freedom”.

Referitor la lecțiile învățate din operația „Iraqi Freedom”, raportul postacțiune al Diviziei 3 Infanterie a SUA, face referire la următoarele deficiențe pe linie de comandă și control constatate pe timpul desfășurării operațiilor²:

- echipamentele radio de abonat mobil nu satisfac cerințele de comunicații pentru conducerea acțiunilor de luptă pe timpul deplasărilor pe distanțe mari a punctelor de comandă. De aceea, este necesar un nou sistem de comunicații capabil să asigure conexiuni de voce și date în întregul spațiu de luptă al diviziei, la distanțe mari și pe timpul deplasărilor;

- trupele de uscat trebuie să-și sprijine unitățile prin asigurarea accesului la sistemele de comunicații prin satelit, atât pe timpul instruirii cât și pe timpul desfășurării operațiilor (conform principiului „instruiește-te ca în luptă”);

- compartimentul G6 trebuie să determine necesitățile de comunicații prin satelit, iar comandantul corpului de armată să stabilească prioritățile de utilizare a acestora;

- compartimentul G6 va menține conectarea telefoanelor și calculatoarelor prin fir la punctele de comandă ale diviziei numai dacă se mențin configurații de tipul centrului operațional tactic;

- divizia trebuie să aibă un acces facil la frecvențele pentru sistemul radio de abonat mobil care trebuie coordonate, analizate pentru a elimina conflictele și alocate de către un manager al frecvențelor de la eșalonul superior, dispus în apropierea dispozitivului diviziei;

¹ <http://call.army.mil/links/lessons.asp>.

² Third Infantry Division (Mechanized) After Action Report Operation IRAQI FREEDOM, Fort Hood, Texas, 2004, pp. 2-5, 183-196, 265-268.

➤ securitatea comunicațiilor și procedurile de operare standard trebuie revalidate, repetate și distribuite tuturor eșaloanelor pentru a se asigura că unitățile cunosc procedurile corecte pentru securitatea comunicațiilor și aplicarea coordonată a planurilor. Transmiterea cheilor de criptare de grup prin rețeaua radio de abonat mobil reprezintă o măsură de rezervă față de transmiterea normală a acestora, mai ales atunci când există constrângeri generate de distanțele mari;

➤ în timp ce în cazul telefoanelor din sistemul de sateliți „Iridium” au fost sesizate unele dificultăți în utilizarea lor și fiabilitatea relativ scăzută a acestora, sistemul de comunicații prin satelit INMARSAT și-a demonstrat eficiența în asigurarea conectivității limitate în voce și date pentru vehiculele C2 pe timpul deplasării, însă terminalele din acest sistem au fost aduse prea târziu în cadrul diviziei;

➤ la nivelul diviziei se constată nevoia de mai multe mijloace radio monocanal prin satelit, chiar dacă lucrează numai în trei rețele (comandă și control, operații și cercetare, sprijin de foc), în scopul asigurării mijloacelor radio pentru elemente sau cerințe neprevăzute și echipele de luptă ale brigăzilor la distanțe foarte mari.

Spre deosebire de cele prezentate anterior, în ceea ce privește conflictele din spațiul ex-Iugoslav, după încheierea misiunilor, specialiștii NATO au analizat modul de ducere a operațiilor și au ajuns la anumite concluzii și învățăminte, din care redăm în continuare câteva:

➤ conducerea NATO ar fi trebuit să-și definească cu claritate modul de acțiune încă de la începutul misiunii, atât din punct de vedere militar cât și civil;

➤ pe timpul planificării / configurării forței ar fi trebuit prevăzută o forță de rezervă;

➤ Comandamentul Aliat de Reacție Rapidă ar fi trebuit să dețină OPCOM pentru această operație;

➤ NATO trebuie să-și redefinească conceptul aranjamentelor de comandă și control în sensul de a-l eficientiza;

➤ pe timpul ducerii operației pot apărea contradicții pe linie de comandă și control, atunci când nu corespund reglementările naționale cu cele ale NATO, mai ales în privința controlului operațional, datorită diferențelor de interpretări ale acestei relații de autoritate de comandă.

În ceea ce privește operația „Enduring Freedom” din Afganistan, declanșată la data de 7 octombrie 2001, aflată încă în desfășurare, operațiunea a început cu o campanie aeriană ofensivă în care au fost întrebuințate aproximativ 350 aeronave din toate categoriile de aviație, majoritatea aparținând SUA, la care s-au adăugat cele britanice, franceze, germane și ale altor state. Chiar dacă operația încă nu s-a încheiat și nu au fost încă publicate rapoarte complete post acțiune, vom încerca să prezentăm totuși o „radiografie” a campaniei. Campania aeriană poate fi considerată de amploare medie, atât din punctul de vedere al volumului de tehnică întrebuințată, cât și din cel al întinderii în timp. Au fost executate 15.000 de ieșiri de aviație, din care 7.100 aparțin Forțelor Aeriene ale SUA, iar diferența, aviației celorlalte state partenere. Forțele aeriene ale SUA au executat 450 ieșiri de aviație în misiuni de

recunoaștere, de supraveghere și cercetare și 3.150 ieșiri de aviație în misiuni de atac la sol și bombardament, lansând un total de 6.500 tone de muniție. Până la data de 07 decembrie 2001, s-au lovit și distrus trei sferturi din obiectivele planificate la începutul campaniei.

Atunci când NATO prelua sarcina coordonării Forței Internaționale de Asistență de Securitate (ISAF) din Afganistan în vara anului 2003, Alianța își asuma un angajament politic pe termen lung pentru sprijinirea guvernului și a poporului afgan. În același timp, angajamentul NATO reprezenta un indiciu clar al modului în care Alianța se adapta la cerințele securității secolului XXI – o Alianță pregătită și dornică să contribuie la lupta împotriva terorismului și la eforturile mai ample ale comunității internaționale vizând asigurarea securității în zonele aflate în afara spațiului euroatlantic.

Spre deosebire de alte misiuni ale NATO, de aproape trei ani, misiunea din Afganistan prezintă în continuare provocări deosebite pentru Alianță. Prin intermediul ISAF, NATO îndeplinește un rol cheie de asigurare a asistenței în domeniul securității și realizează o revoluție conceptuală. În îndeplinirea principalei sale misiuni, cea de a asigura asistență autorităților afgane, Alianța și-a asumat noi și complexe sarcini de stabilizare într-un mediu de departe mai solicitant decât cel al altor operații conduse de NATO. De aceea, din multe puncte de vedere, Afganistanul a devenit un caz-test pentru transformarea NATO. ISAF și NATO sunt supuse în fiecare zi unor teste care vizează, începând de la capacitatea lor de acțiune în zone îndepărtate și deseori periculoase, până la posibilitatea de a genera forțele necesare pentru îndeplinirea cerințelor militare ale unei misiuni care se desfășoară la o mare distanță. Asigurarea succesului continuu al acestei misiuni este în egală măsură importantă pentru NATO și Afganistan.

Îmbunătățirea și aplicarea pe scară largă a conceptului „Războiului Bazat pe Rețea” (*Network Centric Warfare*) fundamentat și îmbunătățit în urma lecțiilor învățate din războiul din Golf (1990-1991- Operațiunea „*Desert Storm*”) și din campania din Kosovo, (1999- Operațiunea „*Allied Forces*”) este un concept aplicat în timpul acestei operații. Principiul general care stă la baza acestui concept este cel al interconectivității dintre echipamentele de cercetare și comunicații instalate pe diferite platforme, cum ar fi: sateliți, avioane fără pilot, avioane de vânatoare-bombardament, bombardiere strategice sau „pe oameni”, respectiv, echipe de cercetare în adâncimea dispozitivului inamicului.

Acest transfer neîngrădit al informațiilor de la o platformă la alta (realizat inclusiv prin mijloace de cercetare spațială), s-a dovedit a fi extrem de util, mai ales în lovirea țintelor de oportunitate, cum ar fi trupe și tehnică în mișcare, convoaie ale liderilor Al-Qaeda și talibani aflate în deplasare. A fost reconsiderat rolul aviației de bombardament strategic, majoritatea misiunilor executate de către aceasta fiind de nivel tactic. Avionul fără pilot RQ-1 „*Predator*”, echipat cu rachete antiblindate dirijate prin laser de tipul „*Hellfire*”, a fost întrebuințat în premieră în acțiuni de luptă pentru lovirea unor ținte terestre, sistemul fiind comandat de la mare distanță.

Prin operația *Enduring Freedom*, SUA și aliații săi și-au îndeplinit cele mai multe dintre scopurile stabilite și urmărite în Afganistan. Operația a pus în evidență

importanța forței aeriene, flexibilitatea, puterea distructivă, siguranța și oportunitatea acesteia, a creat posibilitatea experimentării unor categorii de tehnică militară, utilizate sau nu până la momentul declanșării acesteia, precum și aplicarea unor concepte și procedee noi de acțiuni militare.

Desfășurarea operațiilor în condițiile geoclimatice și militare deosebit de dure din Afganistan au constituit un test de durabilitate, atât pentru personalul participant, cât și pentru tehnica și echipamentele din înzestrare. Participarea la operații a detașamentelor din cadrul Forțelor Terestre ale armatei României și îndeplinirea cu succes a diversității de misiuni încredințate a pus în evidență evoluția ascendentă a sistemului de pregătire și instruire a militarilor români, iar experiența acumulată în cadrul misiunilor internaționale a reliefat importanța procesului de selecție a personalului participant în scopul generării unor detașamente bine încheiate, cu un nivel ridicat de coeziune.

Din punctul de vedere al suportului tehnic al sistemului de comandă și control, acest conflict a demonstrat valabilitatea principiului exprimat prin cine deține superioritatea informațională deține un avantaj enorm în planificarea și desfășurarea acțiunilor militare și a evidențiat faptul că digitalizarea este forța motrice către interdependența operației întrunită.

În ceea ce privește forțele participante, admitem că subordonarea directă către comandantul forței este mai importantă decât legătura cu autoritățile naționale, care nu ar trebui să exercite comanda zilnică. Comanda națională ar trebui exercitată doar pentru rapoarte de informare periodice, diverse situații administrative, etc. Noțiunea de forțe multinaționale transcende operativ importanța autorităților naționale. Tensiunile dintre deciziile multinaționale și cele naționale persistă și în zilele noastre și nu se întrezărește o soluție care să convină ambelor părți în viitorul apropiat.

Extensia comenzii naționale în detrimentul celei multinaționale este dată și de existența unui acord agreeat de ambele părți. Pe de altă parte, existența unei misiuni clare a forțelor multinaționale, legală, având obiectivele clar definite, determină autoritățile naționale să aloce structurile de forțe la dispoziția acestora. Prin contrast, dacă termenii misiunii sunt neclari, ambigui, autoritățile naționale nu vor pune la dispoziția forței structurile de forțe necesare sau se vor eschiva cât pot de mult. Pentru înțelegerea deplină a modului cum acționează comanda forțelor multinaționale trebuie să subliniem faptul că, atunci când violența mediului de securitate este scăzută, constrângerile care acționează asupra comandantului forței sunt minime. În contradicție, pe măsură ce ostilitatea violentă a populației crește, autoritatea comandantului forței scade, crescând din nou pe măsură ce situația generală tinde către declanșarea războiului.

În concluzie, putem subscrie pe deplin afirmațiilor autorilor lucrării „*Potențialul de luptă al forțelor armate*”, care definesc comanda și controlul ca fiind „*un proces atât de pregnant, încât toate acțiunile esențiale din luptă provin din el, exceptând acțiunea naturii. Acest proces trebuie să faciliteze libertatea de acțiune, delegarea autorității și a conducerii în orice punct critic de pe câmpul de luptă.*”³ Eficacitatea forțelor militare

³ Col.dr.Ion BĂLĂCEANU, lt.col.dr. Daniel DUMITRU, col.(r)dr. Ion IOANA, *Potențialul de luptă al forțelor armate*, Editura Top Fort, București, 2006, p.178.

multinaționale depinde de capacitatea lor de a opera eficient împreună. Operațiile militare trebuie să fie pregătite și executate cu toate categoriile de forțe, întrunit și cu eforturi concentrate, realizând utilizarea maximă a puterii statelor și forțelor participante și în deplin acord cu factorii situației. La nivel operativ, sinergia trebuie să fie focalizată pe integrarea componentelor naționale, astfel încât efortul lor total să poată duce forțele la capacitatea de a exercita într-un mod decisiv îndeplinirea obiectivelor.

Acțiunile militare moderne sunt deosebit de complexe, sistemul complex propriu intrând permanent într-o competiție acerbă cu sistemul complex al inamicului. Fiecare sistem are numeroase elemente care la rândul lor pot fi sisteme complexe care interferează și intră în relație cu multe alte sisteme. Rezultatele acestor interacțiuni sunt, de regulă, greu de prevăzut și probabil greu de controlat.

Din punct de vedere al dimensiunii, așa cum au demonstrat deja conflictele recente, războaiele viitorului sunt prefigurate a se desfășura într-un spectru foarte larg al acțiunii și reacțiunii, într-un spațiu multidimensional pe care se definesc, între altele, și următoarele tipuri de războaie: cosmic, cibernetic, psihologic, mediatic, economic, cultural, genetic, geofizic și cel purtat prin mijloace militare⁴.

Schimbările cele mai profunde în fizionomia acțiunilor militare probabil că vor veni nu din partea sistemelor clasice de arme (care vor continua, totuși, să evolueze în precizie, complexitate și bătaie), ci din cea a aplicării tot mai largi a tehnologiei neconvenționale a informației, esența acestor evoluții constând în efectele combinării armelor de precizie la mare distanță cu rețelele de senzori și de procesare a datelor în timp real, integrând în sisteme digitale echipamente de identificare, vehicule aeriene, terestre și navale fără echipaj, sisteme de informații, supraveghere și cercetare moderne⁵.

Bibliografie:

1. BĂLĂCEANU, I.; DUMITRU, D.; IOANA, I., *Potențialul de luptă al forțelor armate*, București: Editura Top Fort, 2006.
2. MITULEȚU, I.; STANCU M. *Conflicte militare. Lecții învățate, curs*, București: Editura U.N.Ap. „Carol I”, 2010.
3. MUREȘAN, M.; VĂDUVA, Gh.; *Războiul viitorului, viitorul războiului*, București: Editura U.N.Ap. „Carol I”, 2007.
4. PAUL, V.; COȘCODARU, I., *Centrele de putere ale lumii*, București: Editura științelor sociale și politice, 2003.
5. *Third Infantry Division (Mechanized) After Action Report Operation IRAQI FREEDOM*, Fort Hood, Texas, 2004.
6. <http://call.army.mil/links/lessons.asp>

⁴M. MUREȘAN, Gh. VĂDUVA, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura U.N.Ap. „Carol I”, București, pp. 494-495.

⁵V. PAUL, I. COȘCODARU, *Centrele de putere ale lumii*, Editura științelor sociale și politice, București, 2003, pp. 186-187.

AMENINȚĂRI, PROVOCĂRI ȘI RISCURI LA ADRESA SISTEMELOR DE COMUNICAȚII UNIFICATE PROVENITE DIN SPAȚIUL CIBERNETIC MODERN

*Daniel BRĂTULESCU**

Rezumat: Amenințările, provocările și riscurile la adresa sistemelor de comunicații unificate (SCU) provenite din spațiul cibernetic modern sunt reprezentate de posibilitățile de proiectare, organizare și realizare a transferului informațional neautorizat, ca urmare a dezvoltărilor tehnologice generate de societatea contemporană informațională. Diminuarea efectelor acestora poate fi realizată prin proceduri de protecție și securizare a serviciilor de comunicații și informatice asigurate de SCU, care impun corelarea coerentă a standardelor, politicilor și aplicațiilor specifice de criptare informațională a comunicațiilor cu grupurile corespunzătoare de interese, în conformitate cu relațiile stabilite în baza cerințelor operaționale ale misiunii între utilizatorii participanți la operațiile de coalitie, în funcție de rolurile deținute de aceștia în structurile organizatorice.

Produsele informaționale generate și/sau transferate de SCU trebuie să îndeplinească, conform nevoilor de comandă și control ale teatrului de operații, cerințe specifice de integritate și confidențialitate, care sunt implementate și reprezentate la nivelul coaliției în funcție de politicile de securitate agreeate la nivelul teatrului de operații.

Cuvinte-cheie: cerințe de schimb informațional, high-tech, hardware, spațiul cibernetic.

Amenințările, provocările și riscurile la adresa sistemelor de comunicații unificate (SCU) provenite din spațiul cibernetic modern sunt reprezentate de posibilitățile de proiectare, organizare și realizare a transferului informațional neautorizat, ca urmare a dezvoltărilor tehnologice generate de societatea contemporană informațională. Diminuarea efectelor acestora poate fi realizată prin proceduri de protecție și securizare a serviciilor de comunicații și informatice asigurate de SCU, care impun corelarea coerentă a standardelor, politicilor și aplicațiilor specifice de criptare informațională a comunicațiilor cu grupurile corespunzătoare de interese, în conformitate cu relațiile stabilite în baza cerințelor operaționale ale misiunii între utilizatorii participanți la operațiile de coalitie, în funcție de rolurile deținute de aceștia în structurile organizatorice.

Dezvoltarea societății tehnologice contemporane poate genera amenințări la adresa SCU, utilizate pe perioada derulării operațiilor de coalitie, situație care poate cauza ineficiență în derularea corespunzătoare a procesului de luare a deciziei specific teatrului de operații și poate influența, în mod negativ, transferul informațional configurat în funcție de cerințele de schimb informațional (IER) ale misiunii. Caracteristicile amenințărilor provenite din spațiul cibernetic modern sunt următoarele¹:

- cauzalitatea complexă rezultată din incompatibilitățile conceptuale și informaționale existente între sistemele de comunicații și informatice;

* *Colonel doctorand, șef birou/Ministerul Apărării Naționale, danbratulescu@yahoo.com.*

¹ T. FRUNZETI, M. MUREȘAN, Gh. VĂDUVA, *Război și haos*, Editura Centrului Tehnic - Editorial al Armatei, București, 2009, pp.27-29.

- amprenta pusă asupra noilor conflicte militare de decalajele imense existente între civilizația *high-tech* și TIC (tehnologia informației și comunicațiilor), comparativ cu civilizațiile tradiționale, diversificate, cu obiceiuri și valori ancestrale;
- efectul tehnologic dat de diferențele tehnologice;
- intensitate variabilă a acțiunilor de protecție a comunicațiilor și război electronic, acțiuni de dominare/control absolut sau monitorizare secvențială a spectrului informațional, configurat în funcție de aria de responsabilitate a operațiilor de coaliție contemporane;
- disimetria și asimetria;
- omniprezența binomului acțiune – reacție și apariția unui nou tip de binom terorism – antiterorism, precum și modul în care societatea informațională previne, clarifică și nuantează aceste acțiuni;
- prevenția și caracterul primitiv sau represiv;
- caracterul în mozaic și imprevizibilitatea.

Produsele informaționale generate și/sau transferate de SCU trebuie să îndeplinească, conform nevoilor de comandă și control ale teatrului de operații, cerințe specifice de integritate și confidențialitate, care sunt implementate și reprezentate la nivelul coaliției în funcție de politicile de securitate agreate la nivelul teatrului de operații.

Provocările la adresa SCU provenite din spațiul cibernetic modern sunt reprezentate ca reacții adverse, pe perioada derulării conflictelor militare actuale desfășurate în Irak și Afganistan, la capacitățile mediului informațional contemporan, datorită dezvoltărilor de tehnologie de înalt nivel și a TIC asimilate, fapt pentru care acestea pot fi materializate prin următoarele capacități esențiale²:

- capacitatea de a realiza și folosi rețele reale și virtuale, precum și modalitatea de echipare a acestora cu sisteme de comandă și control dotate cu aplicații *hardware* și *software* specifice;
- capacitatea de a configura baze de date informaționale;
- abilitatea de a dispune în timp oportun organizarea unor forțe rapide și flexibile, îndeosebi expediționare, interoperabile, care dispun în timp real de servicii oportune și eficiente de comunicații și informatice;
- capacitatea de a organiza și integra sisteme și echipamente diferite;
- capacitatea de proiecție și reconfigurare dinamică a forțelor și mijloacelor de comunicații și informatice;
- asigurarea capacității logistice în rețea.

Mediul informațional contemporan reiterează nevoia, permanent crescândă, de comunicare, plecând de la nivel individual până la necesitatea de comunicare la nivel strategic. Informația transferată de la emițător către receptor și modul în care aceasta polarizează atenția celor cărora li se adresează, trebuie să demonstreze eficiență și utilitate. Complementar valențelor transmițătorului apare și modul prin care infrastructura tehnică precum și echipamentele și mijloacele de suport, pot asigura *oportun și în volum complet* transmiterea semnalului util. În acest sens,

² T. FRUNZETI, M. MUREȘAN, Gh. VĂDUVA, *op. cit.*, pp.37-38.

caracteristicile esențiale ale unui sistem de comunicații specific unui mediu informațional contemporan sunt următoarele:

- capabilități multiple de comunicare, atribuite unuia sau mai multor sisteme sau mijloace tehnice și utilizarea acestora cu scopul de persuasiune și/sau informare;
- existența și folosirea canalelor de comunicații cu posibilități de distribuire a informației la nivel global;
- planificarea și asigurarea unor standarde de performanță ridicate, privind atât posibilităților de realizare a transferului informațional, în timp real, cât și a arhitecturilor tehnice utilizate sau al soluțiilor terminale de publicare a informațiilor;
- posibilitatea de diminuare sau eliminare totală a factorilor perturbatori sau mediilor de interferență, care nu trebuie să afecteze calitativ posibilitățile de transfer informațional;
- adoptarea unor posibilități diversificate de interconectare și/sau convergență a sistemelor și echipamentelor, prin implementarea unor standarde de interoperabilitate comune;
- menținerea în funcțiune a sistemelor pe o perioadă îndelungă de timp, prin adoptarea posibilităților multiple și diversificate de surse de energie;
- implementarea, dacă este necesar, a unor versiuni multiple de securizare/criptare a informațiilor vehiculate, specifice atât fluxului informațional cât și echipamentelor terminale.

Apreciem că un risc la adresa SCU provenit din spațiul cibernetic modern îl reprezintă dezvoltarea site-urilor rețelelor de socializare³ (SNS). Acestea au ca potențial fundamental schimbarea caracterului de viață și au rol de socializare, găsire a identității individuale și clasei de apartenență, în conformitate cu nevoile spirituale proprii fiecărui individ. La nivel de grup de entități, SNS modelează și pot fi direcționate spre configurarea unui anumit tip de identitate, în funcție de interesele și preocupările celor care gestionează rețeaua.

Prezintă importanță modul cum site-urile de socializare evoluează și cum, în mod special, efectele acestora au implicații inclusiv în domeniul militar care pot fi anticipate, controlate și coordonate. Întrebările actuale care necesită răspuns privind SNS sunt următoarele:

- identificarea procedurilor și formelor prin care aceste site-uri pot desfășura activități specifice de mobilizare ale indivizilor sau de modificare a comportamentelor acestora, precum și modul specific de întreținere în conformitatea cu interesele organizației militare;
- atragerea și dezvoltarea în interesul organizației militare a nevoilor de colaborare și socializare ale militarilor, pentru ca ulterior, beneficiind de o capacitatea fizică și mentală refăcută, să permită utilizarea acesteia pe perioada derulării acțiunilor militare.

Necesitatea asigurării în cadrul SCU a unor capabilități de comunicații și informatice oportune, eficiente și diversificate, conform particularităților și nevoilor

³ Nicole B. ELLISON, Cliff LAMPE, Charles STEINFELD, *Social Network Sites and Society: Current Trends and Future Possibilities*, Michigan State University, 2009, pp.1-3.

specifice de relaționare ale mediului operațional, se confruntă cu amenințările și riscurile reprezentate de scurgerile de informații, interferențele electromagnetice și bruiajul generat de forțele și sistemele inamice tot mai performante, situație în care pentru echilibrarea balanței privind asigurarea unor comunicații protejate, managerii de sistem, specialiștii de comunicații și informatică și utilizatorii terminalelor arhitecturii de CU, concură atât la implementarea normelor cât și la respectarea procedurilor de securitate agreate la nivelul coaliției, prin dezvoltarea și acceptarea condițiilor impuse de nivelurile specifice de clasificare a informațiilor.

Bibliografie:

1. FRUNZETI, T.; MUREȘAN, M.; VĂDUVA, Gh., *Război și haos*, București: Editura Centrului Tehnic - Editorial al Armatei, 2009;
2. ELLISON, Nicole B.; LAMPE, Cliff; STEINFELD, Charles, *Social Network Sites and Society: Current Trends and Future Possibilities*, Michigan State University, 2009.

CERINȚE ȘI OPORTUNITĂȚI PENTRU ASIGURAREA INTEROPERABILITĂȚII SISTEMELOR DE COMUNICAȚII UNIFICATE ÎN OPERAȚIILE MILITARE DE COALIȚIE

*Daniel BRĂTULESCU**

Rezumat: Cerințele și oportunitățile serviciilor de comunicații și informatice pentru asigurarea interoperabilității sistemelor de comunicații unificate (SCU), pe perioada desfășurării operațiilor militare de coaliție, sunt reprezentate de capacitățile informaționale ale diferitelor categorii de echipamente, mijloace și aplicații software și hardware din compunerea acestor sisteme care, prin proceduri specifice de interconectare și interfațare tehnică, generează infrastructuri arhitecturale unificate, ce pot asigura un transfer informațional oportun, în conformitate cu cerințele și nevoile de comandă și control operaționale specifice teatrului de operații.

Capacitățile tehnice informaționale ale sistemelor de comunicații și informatice actuale trebuie să îndeplinească standardele și procedurile specifice de compatibilitate și interoperabilitate sistemică, în vederea planificării, organizării și realizării unui flux informațional eficient, asigurat în folosul forțelor participante la misiune.

Cuvinte-cheie: comunicații unificate, mobilitate, interconectare sistemică.

Cerințele și oportunitățile serviciilor de comunicații și informatice pentru asigurarea interoperabilității sistemelor de comunicații unificate (SCU), pe perioada desfășurării operațiilor militare de coaliție, sunt reprezentate de capacitățile informaționale ale diferitelor categorii de echipamente, mijloace și aplicații software și hardware din compunerea acestor sisteme care, prin proceduri specifice de interconectare și interfațare tehnică, generează infrastructuri arhitecturale unificate, ce pot asigura un transfer informațional oportun, în conformitate cu cerințele și nevoile de comandă și control operaționale specifice teatrului de operații.

Posibilitatea de integrare a capacităților informaționale ale diferitelor categorii de echipamente de comunicații și informatice în CU reprezintă o tendință reală a sistemelor actuale, care se materializează prin standardizarea și convergența IP a formatelor informaționale de date transferate, prin implementarea posibilităților hardware și software de interfațare specifice CU și prin îndeplinirea capacităților de lucru colaborativ, în vederea configurării unei singure arhitecturi tehnice care să pună la dispoziția utilizatorilor servicii de comunicații de voce, date și videoteleconferință (VTC), criptate și în clar, asigurate în timp real.

Capacitățile tehnice informaționale ale sistemelor de comunicații și informatice actuale trebuie să îndeplinească standardele și procedurile specifice de compatibilitate și interoperabilitate sistemică, în vederea planificării, organizării și realizării unui flux informațional eficient, asigurat în folosul forțelor participante la misiune.

Cerințele tehnice pentru asigurarea interoperabilității SCU sunt asigurate de următoarele capacități informaționale (figura nr. 1), care trebuie să fie îndeplinite de echipamentele și mijloacele de comunicații și informatice ce alcătuiesc arhitectura

* *Colonel doctorand, șef birou/Ministerul Apărării Naționale, danbratulescu@yahoo.com.*

sistemelor de comunicații și informatice, pe perioada desfășurării operațiilor de coaliție de nivel operativ:

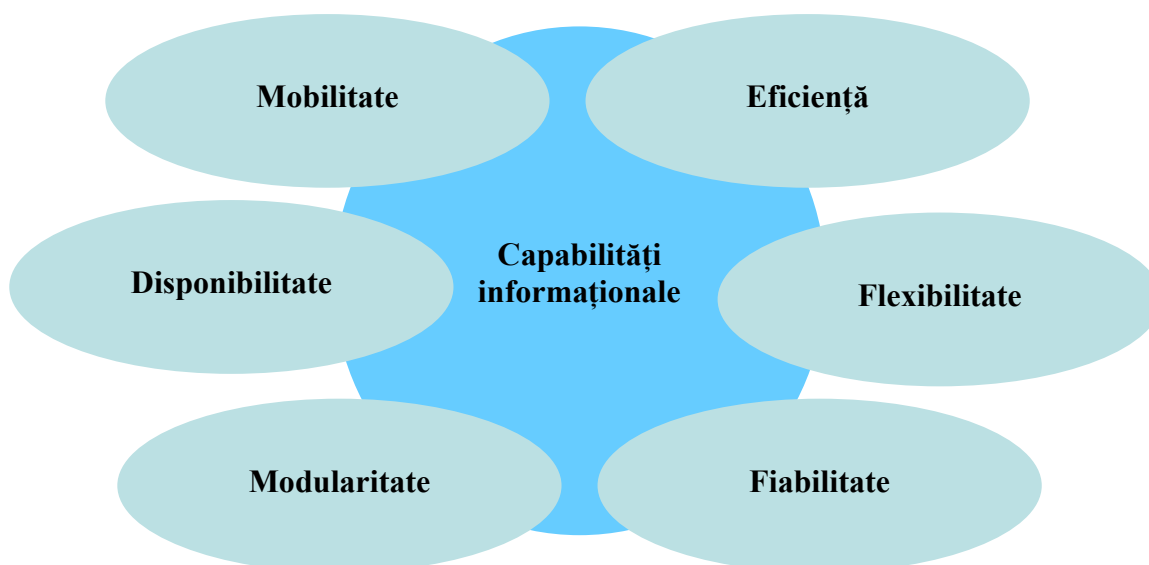

Figura nr. 1 - Interdependența capabilităților informaționale ale mijloacelor de comunicații și informatice în operațiile de coaliție

- *disponibilitate* – reprezintă capacitatea elementelor tehnice arhitecturale de a fi capabile să asigure servicii de comunicații și informatice de voce, date VTC, la momentul oportun, în funcție de cerințele și nevoile operaționale specifice misiunii. Prezenta cerință impune derularea coerentă a activităților privind planificarea, organizarea și menținerea unui grad ridicat de operativitate a elementelor componente ale sistemelor de comunicații și informatice¹, în vederea asigurării permanente și în volum complet a serviciilor specifice;

- *mobilitate* – definește capacitatea mijloacelor de comunicații și informatice de a fi ușor transportabile, dislocabile și desfășurabile astfel încât, în funcție de cursul derulării operațiilor de coaliție, să poată fi interconectate în sistem, cu respectarea cerințelor specifice de interoperabilitate și a politicilor specifice de securitate. Cerința menționată oferă posibilitatea elementelor tehnice de comunicații și informatice de a fi utilizate cu rapiditate, la locul potrivit și la momentul oportun, fiind definită ca o capacitate care este influențată de capacitățile de transport în interiorul teatrului de operații;

- *eficiența* – reprezintă capacitatea atât a personalului specializat de a proiecta, organiza și realiza arhitectura sistemului, cât și a elementelor/echipamentelor tehnice componente ale acestuia de a asigura servicii de comunicații și informatice de bună calitate, care prin intermediul fluxului informațional vehiculat să producă efectul așteptat de transmitere și recepționare oportună a informațiilor;

- *flexibilitatea* – definește capacitatea mijloacelor de comunicații și informatice de a dovedi disponibilitate, prin caracteristicile tehnico-tactice constructive, față de

¹ Unified Communications: Top 10 Architecture Considerations, Adamo White Paper, Cupertino, USA, June 2007, pp.3-9.

nevoile de comandă și control operaționale ale misiunii. Această cerință se manifestă prin capacitățile echipamentelor tehnice de a oferi posibilități multiple de servicii de comunicații și, totodată, de a accepta versiuni diferite de interconectare și interfațare, în sensul asigurării unor modalități multiple de reconfigurare sistemică. Soluția aleasă de configurare/reconfigurare arhitecturală trebuie să urmărească utilizarea elementelor tehnice de comunicații și informatice astfel încât, în conformitate cu particularitățile mediului operațional, capacitățile specifice să poată fi transferate cu ușurință, în scopul diminuării sau suplimentării serviciilor specifice alocate utilizatorilor;

- *modularitatea* – reprezintă capacitatea mijloacelor de comunicații și informatice de a fi constituite sub forma unor elemente componente delimitate fizic denumite module, care definesc în integralitatea lor elementul tehnic respectiv prin interconectarea acestora și oferă oportunități de executare, cu ușurință, a procedurilor specifice de îmbunătățire sistemică sau soluționare a eventualelor defecțiuni;

- *fiabilitatea* – reprezintă capacitatea echipamentelor de comunicații și informatice de a fi utilizate o perioadă de timp îndelungată. Prezenta cerință generează, în mod suplimentar față de durata de funcționare specifică, necesitatea elementelor tehnice menționate de a permite sub diferite forme interfațări și interconectări și de a asigura posibilități suplimentare de îmbunătățire și modernizare sistemică.

Oportunitățile identificate în asigurarea interoperabilității SCU sunt reprezentate prin posibilitățile de integrare a sistemelor de comunicații și informatice tradiționale în SCU și vizează îmbunătățirea serviciilor de comunicații asigurate prin suplimentarea capacităților de trafic realizate și prin creșterea calității serviciilor de comunicații și informatice puse la dispoziție, coroborate cu posibilitatea de organizare a transferului informațional, în timp real, către utilizatorii dislocați în diferite zone operaționale, ce au devenit specifice acțiunilor militare contemporane tot mai variate.

În acest sens, apreciem că la nivelul Armatei României (AR) capacitățile informaționale identificate anterior și interdependența generată între acestea reprezintă considerente definite în Dispoziția de organizare și funcționare a sistemelor de comunicații și informatice ale AR (SCIAR), care reprezintă capacitatea echipamentelor și mijloacelor tehnice specifice de a asigura, conform cerințelor de comandă și control operaționale, servicii oportune și eficiente și oferă posibilitatea ca, prin intermediul asimilării dezvoltărilor tehnologice actuale specifice societății contemporane, să permită transferul și integrarea sistemelor tradiționale în SCU.

Oportunitățile specifice operațiilor de coaliție pentru asigurarea interoperabilității SCU sunt generate de proceduri și standarde specifice de interfațare și interconectare sistemică a diferitelor categorii de mijloace, care definesc infrastructura arhitecturală de comunicații și informatică, care trebuie să îndeplinească următoarele cerințe tehnice semnificative:

- accesul funcțiilor de bază și serviciilor de comunicații și informatice să poată fi facilitate prin îmbunătățirea proceselor și fenomenelor specifice privind securitatea tehnologiilor Web;

- asigurarea sprijinului adaptiv al sistemului și rețelelor configurate să fie generate printr-o comunitate de aplicații hardware și software și reprezentate, de furnizorii și beneficiarii de informații vehiculate, prin intermediul fluxului informațional operațional;

- criptarea informațiilor să se organizeze și realizeze în conformitate cu nivelul de clasificare al acestora, iar partajarea lor, prin corelarea nivelului de clasificare cu atribuțiile, responsabilitățile și drepturile privind accesul la informații al utilizatorilor;

- reprezentarea capacităților resurselor informaționale și a serviciilor de comunicații și informatice de voce, date și VTC, să fie planificate, organizate și asigurate astfel încât să justifice cererea acestora, în scopul îndeplinirii cerințelor de schimb informațional și în conformitate cu nevoile de comandă și control operaționale;

- distribuirea informațiilor în cadrul structurilor participante la operațiile de coaliție să se bazeze pe metode și proceduri specifice, care să asigure atât reducerea sau diminuarea supraîncărcării informaționale, prin capacități de rutare dinamică a transferului informațional, cât și vehicularea, cu ușurință, a informațiilor între utilizatori;

- asigurarea interoperabilității tehnice și procedurale să poată fi organizată și realizată prin specificațiile serviciilor funcționale, puse de acord conform standardelor acceptate la nivelul Alianței. Specificațiile serviciilor de comunicații și informatice pot fi publicate într-un registru comun la nivelul Comandamentului Multinațional Întrunit (JTF HQ)², conform unui standard agreat la nivelul coaliției sau pot fi distribuite în rețea.

Interoperabilitatea și compatibilitatea echipamentelor și mijloacelor de comunicații și informatice în comunicațiile unificate (CU) și posibilitatea de organizare și realizare a transferului sistemelor de comunicații și informatice tradiționale spre SCU reprezintă o tendință actuală a sistemelor specifice, care se poate realiza prin următoarele cerințe³:

- desfășurarea coerentă a investițiilor privind proiectarea arhitecturală a unei singure infrastructuri tehnice, care să beneficieze de posibilitățile de transfer informațional IP;

- identificarea capacităților tehnice necesare, implementarea și asimilarea acestora în sistemul tehnic arhitectural, conform aplicațiilor hardware și software de interfațare și a porților de intrare specifice CU;

- îndeplinirea condițiilor specifice de conectivitate și utilizarea echipamentelor care procesează semnal IP;

- proiectarea și organizarea unor rețele de înaltă disponibilitate;

- îndeplinirea condițiilor de interoperabilitate și compatibilitate tehnică și procedurală;

² NC3A, *Notification of Intent new NATO Headquarters Active Network Infrastructure*, Brussels, Belgium, August 26, 2011, pp.1-5.

³ *Microsoft Unified Communications Network Architectures*, March 27, 2012, <http://ebookbrowse.com/microsoft-unified-communications-network-architectures-pdf-d327648648> accesat la data de 10.08.2012.

- utilizarea arhitecturală a configurărilor de tip drop-insert;
- implementarea și utilizarea directoarelor active de migrare a fluxurilor informaționale.

Îndeplinirea condițiilor de interoperabilitate și compatibilitate a echipamentelor și mijloacelor de comunicații și informatice reprezintă cerința esențială a SCU utilizate în operațiile de coaliție contemporane. Aceasta este generată de nevoile operaționale specifice desfășurării misiunii și este caracterizată ca tendință contemporană a acestor sisteme, prin cuantificarea beneficiilor utilizării unei singure infrastructuri tehnice arhitecturale, în organizarea și realizarea transferului informațional al serviciilor diversificate de comunicații și informatice, criptate și necriptate, transmise în timp real, în conformitate cu cerințele și nevoile de comandă și control.

Bibliografie:

1. NC3A, *Notification of Intent new NATO Headquarters Active Network Infrastructure*, Brussels, Belgium, August 26, 2011;
2. *Unified Communications: Top 10 Architecture Considerations*, Adamo White Paper, Cupertino, USA, June 2007;
3. *Microsoft Unified Communications Network Architectures*, March 27, 2012, <http://ebookbrowse.com/microsoft-unified-communications-network-architectures-pdf-d327648648> accesat la data de 10.08.2012.

FORME DE VIOLENȚĂ NEREGLEMENTATE ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL UMANITAR

*Cristina ȘTEFAN**

Rezumat: În vreme ce unele tipuri de amenințări convenționale au fost contracarate și ulterior îndepărtate, altele noi, neconvenționale, le-au luat locul dovedindu-se a fi mai periculoase. Mediul de securitate internațional se află într-o continuă și rapidă schimbare.

Apare astfel, o nouă categorie de riscuri, asimetrice, neconvenționale, neclasice, ce pot consta în acțiuni armate și nearmate, deliberate, având ca obiectiv afectarea securității și apărării naționale prin provocarea de consecințe directe sau indirecte asupra vieții social-economice a țării. Între riscurile și amenințările de acest tip se pot enumera: terorismul transnațional și internațional, criminalitatea organizată, traficul de droguri și de carne vie, spălarea de bani, contrabanda cu arme, proliferarea armelor de distrugere în masă, amenințări de natură ecologică, războiul mediatic, războiul cibernetic, războiul informațional, războiul psihologic, corupția, extremismul de dreapta și religios, etc.

Cuvinte-cheie: amenințare, terorism, extremism, crima organizată, război cibernetic, război mediatic.

1. Noi amenințări la adresa securității și apărării

1.1 Conceptul de amenințare

Conceptul de „amenințare”, în opinia sociologul german G. Bechmann, a devenit o funcție de alarmă în raport cu reprezentarea nesiguranței.¹ Conștientizarea riscurilor și pericolelor facilitează transformarea acestora în amenințare. Amenințările și, în mod deosebit înțelegerea esenței acestora, au cunoscut în timp abordări diferite. Investigațiile științifice din ultima vreme acordă o mare atenție acestei problematici având în vedere faptul că amenințările sunt într-o permanentă schimbare de formă.

Acceptarea sau neacceptarea amenințărilor nu poate fi făcută fără a cunoaște dimensiunile multiple ale acestora și în primul rând cea socială și temporală. În felul acesta amenințările se subsumează caracteristicilor societății moderne.

Au apărut astfel o serie de noțiuni cu ar fi: „amenințare cu forța” (acțiunea prin care un stat sau mai multe state săvârșesc acte politice, economice, militare sau de altă natură, cu scopul de a impune altui stat sau altor state să renunțe la deplina exercitare a drepturilor și atributelor suverane)² sau „amenințarea militară externă”, pe care analiștii o înțeleg ca fiind amenințarea ce privește securitatea pe plan militar și a cărei sursă se situează în afara frontierelor naționale. Ea poate să aibă ca origine „revendicări teritoriale, o ingerință în problemele interne ale unei țări, prezența unor focare de conflict armat îndeosebi aproape de frontierele unui stat sau de cele ale

* *Doctorand în Științe militare, Universitatea Națională de Apărare, anul I, București, România, stefan_cristina73@yahoo.ro.*

¹ G.BECHMANN (coord.), *Opladen Wesrdeutscher Verlag*, 1993, p.242.

² M.Ap.N., *Culegere de termeni, concepte și noțiuni de referință din domeniile politici militare, securității naționale și apărării armate*, Ed. Militară, București, 2000, p.30.

aliaților săi sau desfășurarea și amplificarea puterii grupărilor de forțe susceptibile de a bulversa echilibrul de forțe existent în zonă³”.

În planul abordării problematicei securității există tendința de a considera sinonimi, acordându-li-se aceeași valoare, termenilor de pericol, risc, amenințare, vulnerabilitate.

2. Tipuri de amenințări și forme de violență

2.2. Amenințări transfrontaliere și actualii factori de risc la adresa securității și apărării

Un număr considerabil de amenințări convenționale au fost îndepărtate, dar numai pentru a fi înlocuite de altele noi, neconvenționale, care se dovedesc a fi mai periculoase. Securitatea este din ce în ce mai puțin o problemă militară, aspectele de ordin militar și strategic în ecuația securității fiind atenuate de cele de ordin politic, economic, ecologic, social.

Amenințările non-clasice la adresa securității unei regiuni sau chiar a celei globale s-au multiplicat după sfârșitul Războiului Rece. Astfel, acțiunile teroriste, crima organizată, fundamentalismul religios, traficul de droguri, epidemiile etc. sunt și manifestări grave ale secolului XX.

Se poate spune că extinderea NATO și extinderea UE au influențat în sens pozitiv și în mod semnificativ stabilitatea și securitatea europeană. Mediul de securitate european s-a consolidat, ca urmare a multiplicării eforturilor statelor democratice pentru edificarea unei noi arhitecturi de securitate europene. Condițiile favorabile existente în actualul mediu de securitate oferă posibilitatea unei destinderi reale în care elementele definitorii ale relațiilor între state sunt cooperarea, dialogul, consultarea și întrajutorarea.

Cu toate acestea, chiar și în condițiile dialogului politic și ale diplomației preventive se mențin încă puncte de divergențe. Amplificarea și diversificarea riscurilor și direcționarea acestora în condițiile existenței unor vulnerabilități interne și a unor conjuncturi favorizante pot genera amenințări la adresa mediului internațional de securitate, care impun adoptarea unor noi modalități de acțiune flexibile și eficiente.

2.2.1 Terorismul. Abordare psihologică

Fenomenul terorist a devenit o realitate cu implicații globale greu de prevenit și gestionat. El reprezintă o acțiune îndreptată împotriva ordinii de drept, deosebit de violentă, desfășurată în afara și contra normelor internaționale. Evoluția societăților în diversitatea lor confirmă că, la nivel internațional, s-a produs o interferare a elementelor de specificitate ale fenomenului terorist cu cele ale crimei organizate, reprezentată prin:

- mijloacele financiare obținute de grupările teroriste din comiterea unor activități specifice crimei organizate, care facilitează dezvoltarea oportunităților

³ *Dictionaire interarmes, op. cit., p.147.*

organizatorice și operative ale acestora, precum și consolidarea și extinderea structurilor la nivel mondial;

- implicarea terorismului în activitățile specifice crimei organizate conduce la generarea unor conflicte de interese grave, pentru a căror rezolvare se folosesc metode ce conduc la acte săvârșite cu grad sporit de violență;

- interferența dintre faptele de terorism și cele care intră în sfera crimei organizate conduce la creșterea capacității de execuție a acestora din urmă, fiind determinată și modelată de accesul la infrastructura și experiența organizațiilor teroriste.

Acțiunile teroriste contemporane se înfățișează sub diferite forme concrete de manifestare, pornind de la clasicele asasinat, răpiri, atacuri asupra unor clădiri, acte de piraterie, sabotaje, terorism ecologic, până la noi forme noi de terorism precum ciber-terorismul sau terorismul NBC.

Terorismul în sine folosește deliberat și sistematic mijloace violente ori amenințări care trebuie să aibă ca rezultat provocarea de neîncredere, teamă, panică, nesiguranță, ignorând orice norme umanitare. Scopul acestuia este de a afecta grav atât structura socială cât și individul, luat separat, prin distorsionarea cadrului de percepție a imaginii societății de care membrii acesteia depind și în care își pun toată încrederea.

Ca actul terorist să fie cât mai perturbat, el trebuie să se remarce printr-o acțiune masivă de groază, care să producă rapid o mare ruptură psihologică și afectivă între conducerea societății și membrii ei; să genereze o explozie de comentarii în mass-media cu un impact social paralizant și destabilizator.

Motivat politic, terorismul presupune totdeauna un pronunțat simț al frustrării, al unei nedreptăți sau in justiții sociale ori politice. El blamează de fiecare dată o instanță sau o autoritate politică, considerând că in justiția nu poate fi înlăturată decât printr-o metodă violentă. Din această cauză, fenomenul s-a și autodefinit ca fiind „tactica ultimei soluții”.

Analizând organizarea, observăm că ea are o structură piramidală. În primul rând se află liderul sau conducătorul organizației. Locul al II-lea este ocupat de cadrele active și executanții, bărbați și femei, care participă la antrenarea celorlalți, dar și la executarea atacurilor. Cel de al treilea rând este ocupat de susținătorii activi. În ultimul rând se află susținătorii pasivi sau complicii.

Încercând o abordare din punct de vedere psihologic a ideii de terorism putem spune că pentru a putea înțelege psihologia „teroriștilor”, trebuie să ne așteptăm la variații esențiale între indivizii implicați. Nu există o cale spre terorism. A deveni terorist este pentru cei mai mulți oameni un proces. Nu este de obicei ceva care se întâmplă repede sau ușor.

Ideea de terorist și terorism stă la baza multor mituri, unul dintre cele mai comune este cu siguranță acela că teroriștii sunt fanatici nebuni: psihopați complet imuni la suferința victimelor lor și întotdeauna apărându-și cauza într-un mod crud.

Comportamentul extremist, de orice tip, invită la opinii extreme în ceea ce-l privește pe individ. În consecință, a devenit periculos de ușor pentru societate să eticheteze teroriștii ca fanatici alienați mintal.

Terorismul e o problemă veche și persistentă, el iese la suprafață mereu pentru că natura umană e ceea ce este, și circumstanțele care îl produc continuă să apară de-a lungul timpului. De obicei, terorismul violent este *simptomul unor probleme fundamentale*.

Putem doar spera că evenimente precum cele din *11 septembrie 2001* sau recent cele de la *Moscova* (29 martie 2010, atentatul kamikaze de la metrou soldat 38 de victime) vor încuraja o apreciere mai mare a informațiilor pe care le avem, și vor duce la o clarificare a miturilor și zvonurilor care persistă și continuă să domine acest început de secol.

2.2.2. Criminalitatea organizată transfrontalieră

Criminalitatea reprezintă o realitate cotidiană, de o gravitate extremă, atât prin prejudiciile pe care le cauzează valorilor umane și materiale ale societății în ansamblul ei, cât și prin forța cu care este capabilă să penetreze și să altereze climatul economic, social, politic și chiar militar, afectând nu numai ordinea de drept, cât și ființa națională, în diversele sale forme de manifestare. Criminalitatea organizată nu și-a făcut nici o problemă din a acționa dincolo de ceea ce, până nu demult, erau considerate drept granițe naționale, exploatând regimul de liberă circulație a mărfurilor, mijloacelor financiare și a persoanelor. Organizațiile criminale moderne au împrumutat de la mafia clasică modalități de acțiune, comportându-se ca o putere totalitară, înregimentând, în scopul rezolvării intereselor proprii, oameni politici, funcționari din administrația publică, judecători, polițiști, ziariști etc. La ora actuală, se poate remarca tendința globalizării, organizațiile criminale evoluând de la ermetismul etnic original, spre o adevărată internaționalizare. Privită la scară planetară, criminalitatea transfrontalieră ar putea deveni instrument politic și vector de dominație și control pe areale importante.

Din punct de vedere juridic, prin crima organizată se înțelege „activitățile desfășurate de orice grup constituit din cel puțin trei persoane, între care există raporturi ierarhice ori personale, care permit acestora să se îmbogățească sau să controleze teritorii, piețe sau sectoare ale vieții economice și sociale interne sau străine, prin folosirea șantajului, intimidării, violenței sau coruperii, urmărind fie comiterea de infracțiuni, fie infiltrarea în economia reală”

Organizații teroriste internaționale, care practică asasinatele, deturnările de avioane, răpirile de persoane, etc. sub diferite motivații (politice, militare, religioase sau rasiale).

Terorismul internațional constituie o formă de manifestare a crimei organizate transnaționale ale căror consecințe dramatice sunt resimțite de întreaga comunitate mondială.

2.2.2.1. Traficul de droguri, substanțe psihotrope și precursori ai acestora

Organizațiile criminale, a căror preocupare, este traficul de droguri sunt interesate de amplificarea conflictelor locale, starea de continuă instabilitate fiindu-le propice activității lor. Speculând în mod deosebit lacunele de ordin legislativ, precum și situația economică, politică și socială din fostele state comuniste, traficantii de

droguri nu pierd prilejul de a-și amplifica aria lor de acțiune, urmărind pe de o parte lărgirea pieței, iar pe de altă parte, găsirea de noi rute de transport către distribuitorii și consumatorii „tradiționali”. Narco-traficul reprezintă însă doar una din afacerile crimei organizate, o infracțiune de referință, deosebit de profitabilă. Acest flagel al secolului XXI prin gradul de pericolozitate pe care îl incumbă, impune tratarea cu prioritate și exhaustivă, deoarece el este resimțit în egală măsură de statele lumii.

2.2.2.2. Migrația ilegală și traficul de carne vie

Deschiderea granițelor, eliminarea vizelor și respectarea principiului prevăzut în Carta ONU care stipulează dreptul la libera circulație a persoanelor, au asociat și interese negative, între care o adevărată expansiune a intențiilor de deplasare a persoanelor înspre statele dezvoltate, sub interese diverse și prin mijloace ilegale. Actualmente, migrația ilegală este alimentată de resortisanți, mai ales din țări africane și asiatice subdezvoltate, care se află, în majoritatea lor, în drum spre țările dezvoltate din Europa Occidentală sau chiar de dincolo de ocean.

Este din ce în ce mai evident că migrația ilegală atrage după sine și un adevărat import de insecuritate, reprezentând o adevărată pepinieră pentru criminalitatea organizată transfrontalieră. În paralel cu fenomenul migrației ilegale, o conotație aparte o are emigrația deghizată, reprezentată de prostituate, proxeneți și traficanți de ființe umane- foarte frecvent, de copii – care aduce după sine pericole nebănuite, precum răspândirea virusului HIV, boli venerice, tuberculoză, și chiar folosirea copiilor vânduți drept bancă de organe.

2.2.2.3. Spălarea de bani

Spălarea de bani se poate defini prin preocuparea de a disimula proveniența, natura, dispoziția, mișcarea sau proprietarul fondurilor provenite din infracțiuni din domeniul infracționalității organizate, incluzând mișcarea sau convertibilitatea prin procedee electronice de transmitere, cu scopul de a acestor fonduri aspectul că sunt rezultate din activități legale. Într-o țară cu o situație financiară precară, scoaterea a milioane sau miliarde de dolari anual din procesul normal de creștere economică reprezintă un real pericol.

2.2.2.4. Contrabanda cu arme, muniții și explozivi

Schimbarea destinației finale a exporturilor de produse strategice contribuie substanțial la creșterea potențialului militar al unor state, la proliferarea armamentelor și, prin urmare, la creșterea instabilității și tensiunilor pe plan regional și internațional. Conexat adesea cu terorismul, acest comerț ilicit este apanajul crimei organizate. Rețelele clandestine internaționale activează, de multe ori, cu acceptarea tacită a unor state, care sunt interesate să alimenteze focarele de război din diferite colțuri ale planetei pentru a-și vinde armele din stoc, considerate depășite sau uzate moral. În acest sens securitatea națională ar putea fi afectată de: proliferarea deținătorilor de arme de foc procurate prin intermediul traficanților; apariția unor bande organizate de infractori care pot utiliza în acțiunile lor armele de foc; apariția în unele zone ale țării a formațiunilor paramilitare și a unor depozite clandestine de

armament și muniție; șantajul și amenințarea cu arme de foc; comerțul ilicit cu arme ar putea favoriza apariția unor „organizații” autohtone de tip terorist sau întări unele nuclee de acest gen.

2.2.3. Proliferarea armelor de distrugere în masă

Proliferarea reprezintă un proces prin care un nou tip de armament este introdus într-un stat sau într-o zonă în care, până atunci nu a fost prezent, obiectul acesteia constituindu-l sistemele de armament de înaltă tehnologie și armele de distrugere în masă, de natură nucleară, biologică și chimică, cât și mijloacele de transport la țintă a acestora, precum și rachetele.

În condițiile în care regionalizarea constituie principala tendință a puterii și strategiei militare în lumea ulterioară a războiului rece, se produce o proliferare a armelor, inclusiv a celor de distrugere în masă, în regiuni care, până în acel moment, nu prezentau îngrijorare pentru comunitatea internațională, din punct de vedere al acumulărilor excesive de arme.

Proliferarea armelor de distrugere în masă reprezintă o amenințare de maximă importanță la adresa păcii și securității internaționale. Deși există instrumentele juridice de control, stabilite prin tratate și acorduri internaționale, care au ca obiect de reglementare neproliferarea armelor de distrugere în masă (ADM), în prezent, proliferarea ADM cunoaște o dublă determinare. Prima se referă la exportul ilegal a unor echipamente, tehnologii, materii prime, licențe referitoare la producerea de arme nucleare, biologice, chimice sau balistice.

2.2.4. Amenințări de natură ecologică cu caracter transnațional

Securitatea mondială este un concept generat de relația dintre condițiile de mediu și interesele de securitate, care a devenit catalizator al stabilității socio-politice cu valențe internaționale. Intervenind în ecuația securității în special în momentele critice ale dezvoltării sociale, amenințarea de natură ecologică conduce de fapt la producerea unei stări de insecuritate a unei regiuni sau țări.

Transformările de mediu pot afecta sistemul de securitate. În anumite condiții, amenințările de acest fel pot deveni cauze ale unor confruntări militare. Se anticipează că o țintă a activităților teroriste o va constitui mediul înconjurător sau, mai bine zis, afectarea în mod imprevizibil a ambientului cotidian al unei comunități, context în care asigurarea securității ecologice va deveni o prioritate. Derularea cu intenție, sub masca activităților economice, a unor activități ce au ca rezultat deteriorarea mediului înconjurător, constituie cele mai noi provocări la adresa securității, fiind atacuri asimetrice care constau în acțiuni narmate, deliberate, urmărind inducerea panicii și distrugerea unor simboluri ale stabilității regionale sau mondiale.

2.2.5. Războiul mediatic

Războiul mediatic este confruntarea dintre mass-media aparținând unor tabere aflate în stare de conflict armat, pentru a impune atât propriei opinii publice, cât și celei internaționale, propria versiune privind cauzele, desfășurarea și consecințele

războiului în sine. În sens larg, războiul mediatic cuprinde întreg spectru de confruntări, purtate exclusiv de mass-media, atât între presa provenind din taberele adverse aflate în conflict, cât și cele dintre diferitele organe ale mass-media aparținând aceleiași părți, referitoare la războiul în cauză, pentru impunerea propriilor puncte de vedere⁴.

Guvernul iugoslav a publicat pe o pagină de Internet în primăvara anului 1999 următoarea definiție: Războiul mediatic constă într-un repertoriu de tehnici și presiuni psihologice aplicate de lobby-ul internațional, organizații și indivizi pentru atingerea scopurilor lor politice, prin utilizarea mass-media împotriva unor grupuri țintă din propria țară sau în străinătate pe perioade extinse de timp⁵.

Confruntarea nu este sesizată de majoritatea populației din cauza insuficentei pregătiri a ei în domeniu. Metodele de luptă sunt adaptate armelor cu care se poartă confruntarea: informația, cuvântul, imaginea. Acțiunile vizează scopuri greu de urmărit pentru un om obișnuit.

Războiul mediatic are ca țintă de cele mai multe ori, o națiune, un stat și acest lucru duce la o confruntare de mari dimensiuni cu repercusiuni pe plan mondial. Atacatorul este la rândul lui, de cele mai multe ori, un alt stat. Confruntarea nu prea apare în nici o strategie sau doctrina militară. O astfel de mențiune ar însema automat recunoașterea implicării armatei în mass-media ceea ce ar pune sub semnul întrebării libertatea și independența presei.

2.2.6. Războiul cibernetic

Ușor de organizat, ieftin de implementat și dificil de prevăzut, atacurile cibernetice au crescut în ultimii ani ca număr, diversitate și intensitate, dovedind că spațiul cibernetic este un mediu dinamic, în care pot avea loc variate game de acțiuni, evidențiind vulnerabilitățile sistemelor și infrastructurilor cibernetice.

Multe vulnerabilități ale rețelelor de comunicații sunt ușor de exploatat, iar oamenii și organizațiile de pretutindeni se pot conecta la aceste rețele, dincolo de granițele naționale. De asemenea, tehnologia informației permite cu ușurință ascunderea locului și identității persoanelor și organizațiilor care profită de aceste vulnerabilități.

Instrumente și resurse de atac pot fi găsite chiar și pe Internet. Totodată, sunt descoperite și exploatate permanent noi vulnerabilități ale rețelelor. Mai mult decât atât, interconectarea rețelelor și dependența tot mai crescută de aceste infrastructuri fac din activitatea în rețea o perspectivă tot mai atractivă pentru hackeri și pentru cei care se ocupă cu culegerea de informații⁶.

În timp, a luat naștere un nou spațiu – „*cyberspațiul*” – în care există noi tipuri de vulnerabilități, noi vectori de atac și în care atacatorii nu mai sunt limitați de locația lor geografică. Cyberspațiul se extinde pe glob oriunde există calculatoare și Internet sau orice alt mijloc de comunicare. Mai mult, conflictele umane moderne s-

⁴ Cătălin HENTEA, *Propaganda fără frontiere*, București, Editura Nemira, 2002, p. 24.

⁵ <http://gov.yu/mediawar/mediawar.htm> - luna februarie 1999.

⁶ Gabriel CURCULESCU, Mircea ȘTEFAN, *Capabilitatea CERT vs. agresiunea cibernetică în spațiul euro-atlantic*, Revista Intelligence, nr. 19, București, 2011, p. 46.

au extins din spațiul fizic și în ciber spațiu prin intermediul atacurilor cibernetice. Astfel de atacuri afectează datele, procesele și mediul de rețea. Când astfel de atacuri sunt motivate politic, ele fac parte din așa-numitul război cibernetic (*cyberwarfare*).

Gradul de atractivitate al războiului cibernetic, ce se prefigurează, paradoxal, în timp de pace, este în plină creștere și este justificat de rațiuni de ordin politic, strategic și economic: costul redus al unui astfel de război/atac, anonimitatea sa, pierderile minime de vieți omenești, independența de timp și loc de desfășurare⁷.

Războiul cibernetic în sine este destul de vechi, numai termenul este relativ nou. Termenul este derivat din „*cibernetică*” și a început să se folosească la începutul secolului XX, pentru a descrie relația dintre oameni și diferite sisteme. „*Cyber*” este termenul grecesc pentru pilot. Atunci când au apărut computerele, la sfârșitul anilor `40, cibernetica era un cuvânt la modă, iar „*cyber*” a devenit un prefix pentru orice avea legătură cu computerele. Până la sfârșitul anilor `90 puteam auzi termeni noi, precum *cyber-management*, *cyber-școală* și *cyber-război*. Dar termenul de război cibernetic se află încă la început, Mai simplu spus, războiul cibernetic se referă la utilizarea tuturor instrumentelor electronice sau de calculator disponibile pentru a opri aparatura electronică și comunicațiile inamicului⁸.

2.2.7. Războiul informațional – Operații informaționale.

Termenul de E-Defence, prin analogie cu *e-business*, definește interconectarea afacerilor militare, noua revoluție a afacerilor militare. Prin afacere militară se înțelege orice activitate din cadrul organizației militare care susține un obiectiv specific acesteia.

Societatea informațională este societatea care se bazează pe utilizarea, cu prioritate, a informației.

Societatea informatică este o parte a societății informaționale care utilizează, pentru culegerea, stocarea, prelucrarea, transmiterea și utilizarea informațiilor, tehnologiilor informației și comunicațiilor IT&C (*Information Technology and Communications*).

Războiul și operațiile informaționale sunt realități deja consacrate în spațiul euroatlantic, și nu numai. Capacitățile în acest domeniu constituie, pentru țări cum este și România, soluții de contrabalansare a asimetriilor de putere.

Acțiunile de natură informațională (în practică, operații informaționale) au și vor avea loc pe tot parcursul ciclului pace – criză – conflict - pace. Este, așadar, esențial ca România să dispună de capacități *permanente* de avertizare, evaluare, analiză și ripostă, precum și să întrețină o stare continuă de ajustare structurală și doctrinară, care să-i permită realizarea intereselor naționale în acest mediu informațional.

În societatea informațională, informația ca armă, țintă și materie primă strategică stă la baza tuturor deciziilor. Adaptarea la acest nou mediu (în care fluxul de informații, în timp real, este în continuă creștere) presupune înțelegerea unor

⁷ *Interviu cu prof. dr. Victor-Valeriu Patriciu*, București, Academia Tehnică Militară, 2011, pp. 1-2, disponibil la: <http://mta.ro/interviuCWpatriciu.pdf>.

⁸ James F. DUNNIGAN, *op. cit.*, p. 36.

riscuri în zona managementului informațional. O exemplificare a acestui lucru este faptul că operațiile informaționale, așa cum sunt ele conceptualizate în doctrinele euro-atlantice, au ca țintă de bază ciclul decizional.

Din perspectivă civilă, conceptul de război informațional atrage după sine o multiplicare a raporturilor de forță, în timp ce în plan militar există o aparentă limitare a acestora (restrângerea puterii militare, datorită reducerii caracterului violent al confruntărilor).

În contextul războiului informațional, *securitatea informațională* (INFOSEC-*Information Security*) reprezintă protecția și apărarea informațiilor și sistemelor informaționale împotriva accesului neautorizat, a modificării conținutului informațiilor aflate în faza de stocare, prelucrare sau transport și pentru asigurarea accesului utilizatorilor autorizați către aceste informații. INFOSEC cuprinde acele măsuri destinate pentru descoperirea, informarea și contracararea acestor tipuri de acțiuni.

2.2.8. Războiul psihologic - agresiuni subliminale

Războiul psihologic este o parte componentă a războiului modern. El a devenit o generalizare și permanentizare a violenței, un nou gen de arma: arma psihologica. El se circumscrie conceptului mai larg de influență socială. Influența reprezintă un fenomen fundamental al vieții individuale și sociale, vizând modificarea atitudinilor și comportamentelor unor grupuri sau persoane.

Influențarea psihologică desfășurată de către agresor este un tip special de influență care se poate numi manipulare.

Numeroasele lucrări de specialitate n-au clarificat încă raportul exact dintre manipulare și război psihologic. Părerile merg de la sinonimia termenilor până la opoziția lor. Mai mult decât atât: în loc de război psihologic (termen la care se tinde a se renunța), se folosesc și alte concepte, cu același înțeles: lupta sau agresiune psihologică, operații/acțiuni psihologice sau chiar război informațional.

Indiferent de denumire, aceasta noua formă de război a devenit tot mai eficientă iar ideea că victoria poate fi obținută și fără arme, doar prin convingere – nu este nouă, ea a însoțit fenomenul militar dintotdeauna.

Ca urmare, s-a simțit nevoia creării și la noi de structuri specializate pentru a oferi protecție psihologică și a se specializa în domeniul acțiunilor psihologice. Este relevantă apariția recentă a Manualului de operații psihologice și creșterea gradului de interoperabilitate cu structurile similare ale NATO.

Conflictul militar este, în sine, un teren propice fenomenului manipulării. Factorii de risc ai câmpului de luptă și situația-limită în care se afla militarul care trebuie să trăiască atât pacea, cât și războiul, ca două stări distincte de normalitate, fac deja vulnerabilă starea psihică a luptătorului.

Dacă agresiunea psihologică mai urmărește și punctele sensibile, nevralgice ale adversarului, perspectiva de a provoca panică, derută, confuzie, capitulare, este foarte mare.

Acțiunile de subminare a stării psihomorale a adversarului, reducerea capacității de rezistență psihică și a voinței de a lupta pot începe înainte de declanșarea acțiunii armate, uneori, nemaifiind nevoie să se ajungă aici.

2.2.9. Corupția – amenințare la adresa securității naționale

Corupția reprezintă folosirea greșită a oficialităților pentru motive neoficiale. Din ierarhia actelor de corupție fac parte: mita, escrocarea, folosirea influențelor, nepotismul, fraudă, alocarea greșită a resurselor etc. Corupția reprezintă un adevărat fenomen care s-a răspândit sub cele mai diverse forme, în toate domeniile și sectoarele de activitate, întâlnindu-se ca mobil sau scop în activități infracționale, fapte de sine stătătoare sau momente în angrenajul unor infracțiuni complexe aparținătoare crimei organizate. Stimulii negativi sunt percepuți de majoritatea populației, care nu mai are încredere în instituțiile statului, în libertatea și corectitudinea deciziilor, dispărând încrederea în actul justițiar, în inviolabilitatea statului și a instituțiilor sale. Aceste consecințe în forme de evoluție gravă a corupției constituie factori de amenințare pentru securitatea națională.

2.2.10. Extremismul

Extremismul de dreapta. Extremismul „constituie atât o cauză, cât și o consecință a conflictului, adâncind neîncrederea în cadrul comunităților și între acestea, contribuind adesea la izbucniri de violență și la acte de terorism”, potrivit *TransConflict*, un centru de formare pentru managementul conflictului. Extremismul, în special manifestările sale violente, obstrucționează relațiile etnice în Balcanii de Vest.

Persistența sărăciei, marginalizarea, percepută sau reală, a anumitor grupuri și deficiențele eforturilor de după război în înfruntarea trecutului au adâncit rupturile dintre comunități.

În Europa fascismul, dezvoltat sub diverse forme în Italia, Spania, Germania, dar și în alte țări fără a ajunge la putere, a rămas o pată de neșters în istoria acestui continent. Și cu toate că aceste evenimente nu s-au întâmplat cu foarte multă vreme în urma, extremismul de dreapta în Europa își recapătă forțele, întorcându-se la putere, sau măcar cu un număr suficient de voturi încât să se facă auzit.

După cum s-a întâmplat mereu în istorie, odată cu o criza economică, socială sau de identitate cresc foarte mult șansele ca o formațiune cu o ideologie extremă să câștige voturi multe, sau chiar să preia conducerea.

Extremismului religios. „Crimă în numele lui Dumnezeu” - aceasta este formula prin care europarlamentari, lideri politici și religioși, dar și profesori și cercetători din întreaga lume și-au propus să atragă atenția asupra intensificării fără precedent a fenomenului extremismului religios în diferite părți ale globului.

Extremismul religios își are rădăcinile într-o interpretare distorsionată a religiei - fie aceasta islamică, creștină sau de alt fel - și urmărește justificarea morală a ceea ce este, de fapt, crimă cu sânge rece, în numele divinității. Acest lucru este valabil atât în cazurile când conexiunea cu elementul religios se face în mod deschis și direct, cât și atunci când legătura este mai subtilă și, aparent, de importanță secundară.

Acest fenomen reprezintă astăzi cea mai mare amenințare la adresa securității mondiale, prin aceea că în astfel de cazuri „inamicul” nu poate fi localizat, ori identificat cu o țară, un guvern sau grup dintr-un anumit spațiu geografic. Pur și simplu, nu știi cine-ți este dușmanul.

Într-o altă opinie, rădăcinile extremismului religios sunt, în primul rând, de natură ideologică. Astfel, tinerii musulmani sunt atrași de mesaje bine structurate și foarte eficient distribuite prin intermediul rețelelor de socializare online, mesaje care prezintă Jihadul drept culmea cea mai înaltă a experienței religioase.

Uniunea Europeană trebuie să arate clar, în cadrul relațiilor sale diplomatice internaționale, că libertatea religioasă reprezintă un drept esențial, a cărui încălcare de către statele partenere nu poate fi acceptată. De asemenea, statele în cauză trebuie stimulate să aplice legislații care să prevadă sentințe dure pentru încălcarea acestui drept. Pe termen lung, însă, este necesară dezvoltarea unei strategii educaționale care să promoveze respectul reciproc între cetățeni aparținând unor tradiții religioase și culturale diferite.

Bibliografie:

1. ****Discursul rostit de G. W. Bush cu ocazia vizitei sale în Irak, în ziua de 27 noiembrie 2003;*
2. CEARAPIN, Tudor, *Terorismul internațional – Repere juridice, istorice și forme de manifestare*, Ed. Fundația Revista Jandarmeriei, 2005;
3. GRAHAM, Bob, *Intelligence matters, The CIA, the FBI, Saudi Arabia and the Failure of America's War on Terror*; POSNER Gerald: „De ce dormea America: Eșecul prevenirii lui 11 septembrie“ (Why America slept: The Failure to Prevent 9/11);
4. MICLEA, Damian, *Combaterea crimei organizate-istoric, evoluție, caracteristici*, Vol. I, București: Ed. MAI, 2004;
5. PITULESCU, Ion, *Al 3-lea război mondial. Crima organizată*, Editura Național, 1997;
6. LASCU, Ioan, *Prevenirea și combaterea criminalității organizate*, Revista „Dreptul” nr.9/2003;
7. MICLEA, Damian, *Cunoașterea crimei organizate*, Ploiești: Ed. Pygmalion, 2001;
8. SUCEAVA, Ion; COMAN, Florian, *Criminalitatea și organizațiile internaționale*, ed. "Romcartexim", 1997;
9. JURA Cristian, *Rolul organizațiilor nonguvernamentale pe plan internațional*, București: Editura ALL Beck, 2003;
10. NICIU, I. Martian, *Organizațiile internaționale (Guvernamentale)*, Iași: Ed. Fundației « Chemarea », 1994;
11. POPESCU, I. Jinga, *Organizații europene și euroatlantice*, București: Editura Lumina Lex;
12. CURCULESCU, Gabriel; ȘTEFAN, Mircea, *Capabilitatea CERT vs. agresiunea cibernetică în spațiul euro-atlantic*, Revista Intelligence, nr. 19, București, 2011;

13. DUNNIGAN, James F., *Noua amenințare mondială*, București: Editura Curtea Veche, 2010;
14. *Interviu cu prof. dr. Victor-Valeriu Patriciu*, București, Academia Tehnică Militară, 2011, pp. 1-2, disponibil la: <http://mta.ro/interviuCWpatriciu.pdf>;
15. CATHALA, Henri-Pierre, *Epoca dezinformării*, București: Editura militară, 1994;
16. CRACSNER, C. E., *Elemente de psihologie militară*, București: Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 2003.

„PAVILIONUL DE COMPLEZENȚĂ” FACTOR DE RISC ÎN MEDIUL DE SECURITATE

*Dr. Andrian Sirojea MIHEI**

Rezumat: După atacurile din 11 septembrie 2001, s-au exprimat la nivel mondial îngrijorări și temeri cu privire la problemele de securitate și riscul ca nave înregistrate sub pavilioane de conveniență să poată fi utilizate în acțiuni teroriste sau la finanțarea acestora. Adesea, identificarea și responsabilizarea proprietarilor navei este ascunsă sub vălul de încorporare a mai multor structuri corporative de tip off-shore, răspândite peste un număr de jurisdicții diferite. Înregistrarea navelor sub pavilioane de complezență, fără a necesita o conexiune vizibilă între nave și proprietarii lor reali, împiedică divulgarea oricăror posibile active teroriste. Mai mult decât oricând, este necesar să se elimine riscul de insecuritate creat de pavilioanele iresponsabile în guvernarea internațională a Mării.

Cuvinte-cheie: crimă organizată, contrabandă, trafic de armament, terorism, sancțiuni

Introducere

În decursul evoluției industriei transporturilor maritime, pentru limitarea efectelor răspunderii juridice a navelor aparținând aceluiași armator¹, dar și pentru optimizarea profitului acestora, au apărut societățile de unică navă înregistrate în jurisdicții mai permissive, care oferă confidențialitate deplină asupra identității acționarilor, acordând facilități fiscale foarte atractive investitorilor.

Într-o lume din ce în ce mai globalizată în care fluiditatea capitalurilor se manifestă agresiv pe piața liberă, tot mai multe state încearcă să găsească soluții pentru atragerea sau păstrarea acestora. Ca o consecință a creșterii competiției economice, multe state oferă facilități fiscale avantajoase prin înființarea de registre maritime deschise înregistrării de nave indiferent de naționalitatea acționarilor sau de sediul lor administrativ real. În schimbul unor taxe foarte competitive, indiferent de profitul obținut, navele înregistrate în astfel de registre obțin dreptul de arborare a pavilionului statului respectiv. Marea majoritate a acestor state oferă și o deplină confidențialitate asupra operațiunilor financiare protejând identitatea beneficiarilor reali ai navelor astfel înregistrate, dar și o mai mare lejeritate în respectarea standardelor de siguranță și securitate în activitatea de transport maritim și fără restricții în angajarea forței de muncă.

Ca urmare a progresului tehnologic revoluționar al ultimilor ani, pe lângă întemeiata abordare a investitorilor de bună credință de a găsi noi soluții în protejarea și majorarea capitalului lor în contextul unei concurențe tot mai încrâncenate, a fost posibilă internaționalizarea rețelelor de crimă organizată și terorism care a dus la apariția unor organizații transfrontaliere moderne. Acestea au acumulat o putere

* *Profesor universitar cleric, profesor titular la Academia Navală “Mircea cel Bătrân”, Facultatea de Marină Civilă, Departamentul Arhitectură navală, management naval și portuar, Constanța, România; Doctor în Științe Militare și Informații; Master în Optimizarea Transporturilor Navale; Căpitan de Lungă Cursă, andrian@mihei.ro.*

¹ Persoană care echipează și exploatează o navă. / Proprietar al unei nave. Sursa: NODEX 2002.

financiară considerabilă care le permite implicarea de resurse umane și de capital în operațiuni din ce în ce mai diversificate. Venituri considerabile necesare finanțării acțiunilor lor sunt obținute prin intermediul unor activități ce par legale, dar care speculează imperfecțiunile legislative și maschează de fapt operațiuni ilegale, de spălare de bani din contrabandă, trafic de armament, de droguri, de persoane, etc.

Prin implicarea de multiple și diverse jurisdicții, dimensiunea globală a activităților ilegale face aproape imposibilă identificarea și blocarea la timp a eventualelor active ale crimei organizate sau ale organizațiilor teroriste. Adesea, investigatorii aflați pe urmele activelor teroriste nu au reușit să pătrundă secretul corporativ oferit de legislația pavilioanelor de complezență, lovindu-se de confidențialitatea sistemului ce își protejează de fapt propriul interes economic.

1. Navele fantomă, factor de risc în transportul maritim

După atacurile din 11 septembrie 2001, s-au exprimat temeri la nivel mondial cu privire la riscul ca nave înmatriculate sub pavilioane de complezență să fie utilizate în acțiuni teroriste sau în finanțarea acestora.

Este cunoscut că grupările teroriste pot opera nave individuale sau flote pentru a genera fonduri și pentru a își susține operațiunile. Traficul de droguri, cel de persoane și cel de armament au fost folosite frecvent ca mijloace de asigurare financiară de către grupuri teroriste precum LTTE².

Velupillai Prabhakaran, fostul lider LTTE, declara³ în 2005 că „*geografic, securitatea Tamil Eelam este interconectată cu cea a mărilor sale. Doar când suntem puternici pe mare și distrugem dominația pe care inamicii noștri o au, vom putea păstra zonele de pământ eliberate și să ne izgonim dușmanii de pe pământul nostru*”, subliniind astfel importanța pe care puterea navală o are pentru gruparea sa.

Aceștia au dezvoltat o aripă maritimă „*Sea Tigers*”, dotată cu nave mici, ambarcațiuni rapide pentru atentate sinucigașe, cu care a lansat atacuri asupra navelor militare și comerciale din Sri Lanka, care în septembrie 1997 a atacat cu mitraliere un petrolier sub pavilion panamez ucigând-i pe cei 33 de membri ai echipajului, iar în iulie 1997 a fost implicată⁴ în răpirea navei „*Stillus Limmasul*” care transporta circa 32400 rachete pentru lansatoarele de 81 mm destinate armatei sri-lankeze. Estimările⁵ arătau că structura organizatorică și bunurile maritime ale Sea Tigers „*sunt cu adevărat capabile și pot concura cu facilitățile maritime ale unui stat insulă mic*”, incluzând o flotă de 12-15 nave maritime comerciale, cu capacități de 1000-1500 TDW, un număr considerabil de pescadoare, ambarcațiuni cu motor, de mare viteză și personal bine instruit. O mare parte a mărfurilor transportate sunt legitime, navele operând oficial pe piața maritimă mondială, iar fondurile generate sunt utilizate pentru a susține lupta organizației împotriva guvernului din Sri Lanka. Totuși, navele

² *Liberation Tigers of Tamil Eelam*, http://en.wikipedia.org/wiki/Liberation_Tigers_of_Tamil_Eelam.

³ http://www.ipcs.org/article_details.php?articleNo=1757.

⁴ <http://www.lankalibrary.com/pol/LTTE.htm>.

⁵ <http://www.tamilguardian.com/tg323/p9.pdf>.

respective transportă și arme, muniție și alte echipamente militare necesare operațiunilor și acțiunilor teroriste desfășurate de LTTE. Rețeaua de procurare de arme a acestora este extinsă și sofisticată, uzând de cunoștințe extinse în ce privește practicile și procedurile comerciale maritime.

Navele deturnate, capturate sau răpite de către teroriști sau chiar de către pirați, sunt înregistrate din nou sub pavilioane de complezență și utilizate pentru transportul și contrabanda cu armament, muniție sau echipamente militare, pentru a lansa atacuri asupra porturilor sau facilităților portuare ori pentru transportul de arme de ucidere în masă către sau pentru organizații teroriste.

Deși Organizația Maritimă Internațională a elaborat un pachet de „*Măsuri pentru prevenirea înregistrării navelor fantomă*”⁶, acestea sunt destul de permissive, iar specialiștii recomandă⁷ ca dacă un stat nu poate da asigurarea că navele înregistrate sub pavilionul său sunt legitime, atunci toate navele înregistrate în acel stat să fie puse pe lista neagră și să le fie interzis accesul în apele teritoriale ale altor state, iar dacă acest lucru nu se întâmplă la nivel internațional, statele ar putea întocmi individual astfel de liste.

2. Numărul IMO de identificare

În 1987, IMO⁸ a adoptat rezoluția A.600(15) prin care a introdus numărul de identificare a navei ca măsură de „*îmbunătățire a siguranței maritime și prevenirii poluării mediului înconjurător și pentru a facilita prevenția fraudei maritime*” iar utilizarea acestui număr a devenit obligatorie din 1996 pentru toate navele.

Obiectivul urmărit a fost de a facilita identificarea navei prin alocarea unui număr permanent fiecărei navei. Indiferent de schimbarea numelui navei, a pavilionului și a proprietarului navei, același număr IMO alocat prima dată este inserat în toate certificatele navei și rămâne neschimbat până la dezmembrarea ei.

În decembrie 2002, alături de o serie de alte modificări aduse convenției SOLAS⁹ menite să sporească securitatea navelor și facilităților portuare, reglementarea XI-1/3 a fost modificată, prevăzând ca numerele de identificare ale navelor să fie marcate permanent într-un loc vizibil „*fie pe pupa navei sau pe o parte a corpului navei la jumătatea distanței dintre prova și pupa, deasupra celei mai joase linii de încărcare stabilite sau pe o parte a suprastructurii, prova sau pupa sau pe partea din față a suprastructurii*”. Pasagerele trebuie să aibă marcajul și pe o suprafață orizontală, vizibilă din aer. De asemenea, navele trebuie să fie marcate cu numerele de identificare și în spațiile interioare.

Numărul IMO de identificare a navei este format din cele trei litere „IMO” urmate de 7 caractere numerice alocate tuturor navelor maritime comerciale cu

⁶ IMO Rezoluția A.923(22) din 29 noiembrie 2001.

⁷ Gal Luft, Anne Korin, *Terrorism Goes to Sea*, Foreign Affairs, 2004.

⁸ Abrevierea pentru „International Maritime Organization” (Organizația Maritimă Internațională), www.imo.org.

⁹ Abrevierea pentru „International Convention for the Safety of Life at Sea” (Convenția Internațională pentru Salvarea Vieții pe Mare), din 1974 cu amendamentele ulterioare.

propulsie de 100 tone brute și peste, de către Lloyd's Register Fairplay¹⁰, cu excepția navelor de pescuit, navelor fără mijloace de propulsie, iahturilor personale, navelor utilizate pentru servicii speciale, șalandelor de nămol, navelor de război, navelor din lemn, docurilor plutitoare și structurilor clasificate similar.

În mai 2005, Organizația Maritimă Internațională a adoptat o nouă reglementare, SOLAS XI-1/3-1, privind introducerea numărului de identificare a companiei și a proprietarului înregistrat, precum și amendamente la reglementarea XI-1/5 asupra obligativității adoptării numărului de identificare a companiei și a proprietarului înregistrat, cu intrare în vigoare de la 1 ianuarie 2009.

Reglementarea 3-1 prevede ca „*fiecare Companie și proprietar înregistrat va deține un număr de identificare care să corespundă schemei IMO de alocare a unui număr unic de identificare companiei și proprietarului înregistrat*”, adoptate de Organizație prin rezoluția MSC¹¹.160(78) intitulată „*Adoptarea numărului unic de identificare a companiei și proprietarului înregistrat*”. O serie de alte amendamente prevăd adăugarea acestui număr unic certificatelor și documentelor relevante din codul internațional de management al siguranței (ISM) și din codul ISPS¹².

Administrațiile care decid implementarea acestor numere sunt obligate să le aloce companiilor și proprietarilor înregistrați și să le insereze în certificatele acestora, comunicându-le la IMO pentru a fi cunoscute și altor Administrații. Și acest număr unic este alocat doar de *Lloyd's Register Fairplay*, singura autoritate pentru identificarea și alocarea numărului IMO pentru nave, companii și proprietari.

Tot convenția SOLAS prevede la capitolul XI-1/5 ca fiecare navă să aibă la bord un „*Continuos Synopsis Record*”, pe scurt CSR¹³, din care să reiasă istoria continuă a navei, în mod cronologic, de când a fost construită până la radierea și dezmembrarea ei. Orice schimbare de nume, port de înmatriculare, pavilion, clasă, proprietar, manager, trebuie să fie operată în synopsis-ul navei astfel încât să evidențieze orice modificare intervenită.

Navele care sunt construite înainte de 1 iulie 2004 sunt obligate să fie în posesia unui istoric al navei CSR care să înceapă cel puțin de la data de 1 iulie 2004.

Istoricul fiecărei nave, „*Continuos Synopsis Record*”, trebuie să se afle în permanență la bordul ei și să poată fi disponibil oricărei inspecții sau control din partea autorităților.

¹⁰ <http://www.imonumbers.lrfairplay.com>.

¹¹ Abrevierea pentru Maritime Safety Committee (Comitetul pentru Siguranța Maritimă) din cadrul IMO.

¹² Abrevierea pentru „The International Ship and Port Facility Security Code” (Codul Internațional pentru Securitatea Navei și a Facilității Portuare).

¹³ CSR – înregistrare synopsis continuu – istoria navei în mod cronologic: numele statului de pavilion al navei, data la care a fost înregistrată nava, numărul IMO alocat navei pentru identificare, numele navei, portul de înregistrare, numele și adresa armatorului, numele și adresa navlositorului în bare-boat (locație de gestiune) - dacă este cazul, numele și adresa companiei de management care se ocupă de activitățile de management al siguranței, numele societății de clasificare care a eliberat certificatul de clasa al navei, numele Administrației guvernamentale care a eliberat certificatul ISM, eventual cine a executat inspecția în numele Administrației, numele Administrației guvernamentale sau organizația care a executat inspecția ISPS, și data la care nava a fost radiată din registrul Administrației respective.

3. Pavilionul de complezență

Din punct de vedere istoric, folosirea pavilionului de complezență a apărut în a doua decadă a secolului trecut. Odată cu înăsprirea legislației în domeniul transporturilor maritime, a legislației muncii, dar și a creșterii costurilor de exploatare a navelor din Statele Unite ale Americii, armatorii au început să-și transfere navele sub pavilion Panama, stat care a oferit condiții mult mai competitive la costuri foarte reduse, arătând flexibilitate în aplicarea normelor legislative.

Federația Internațională a lucrătorilor din Transporturi (ITF)¹⁴ a inițiat în 1948 o campanie sindicală internațională la nivelul industriei transporturilor maritime, cu ocazia Congresului Mondial de la Oslo, Norvegia, în scopul de a proteja navigatorii care servesc pe navele sub pavilionul de conveniență, indiferent de naționalitatea lor, împotriva exploatării de către armatori. Acțiunea ITF a fost dublată de o campanie politică internațională la nivelul guvernelor în vederea eliminării pavilionului de complezență ca sistem.

În 1974, ITF a definit pavilionul de complezență (FOC)¹⁵ astfel: *“în cazul în care beneficiarul proprietății navei și controlului acesteia este găsit în altă parte decât țara al cărui pavilion îl arborează nava, ea este considerată că navigă sub un pavilion de complezență.”* În acest sens, Comitetul de bune practici, din cadrul campaniei ITF împotriva FOC, a declarat următoarele țări ca pavilioane de complezență: Antigua și Barbuda; Bahama; Barbados; Belize; Bermuda (UK); Bolivia; Burma; Cambodia; Cayman Islands; Comoros; Cyprus; Equatorial Guinea; French International Ship Register (FIS); German International Ship Register (GIS); Georgia; Gibraltar (UK); Honduras; Jamaica; Lebanon; Liberia; Malta; Marshall Islands (SUA); Mauritius; Mongolia; Netherlands Antilles; North Korea; Panama; Sao Tome and Principe; St. Vincent; Sri Lanka; Tonga; Vanuatu.

4. Flota iraniană în căutarea pavilionului pierdut

Primele sancțiuni asupra Iranului au fost impuse de Statele Unite ale Americii în urma revoluției islamice din 1979. Ulterior numeroase alte state și organizații internaționale au impus sancțiuni Iranului datorită programului său nuclear, a rachetelor balistice, a traficului ilegal de armament, a finanțării rețelelor teroriste islamice, dar și a atitudinii sale repetate de a ignora rezoluțiile ONU.

Ca o măsură de contracarare a sancțiunilor internaționale asupra flotei sale comerciale, Iranul a recurs la o așa zisă privatizare a navelor și înregistrare a lor sub diverse pavilioane de complezență. Începând cu anul 2008, în încercarea lor de a se

¹⁴ International Transport Workers' Federation - ITF este una dintre cele mai mari federații sindicale la nivel global, cu 779 de sindicate membre, reprezentând peste 4668950 de lucrători din transporturi din 155 de țări. ITF este aliată cu Confederația Sindicală Internațională (CSI). Orice sindicat independent cu membri din industria transportului este eligibil pentru statutul de membru al ITF. Sindicatul Liber al Navigatorilor (SLN) din România este membru ITF.

¹⁵ Flag of Convenience (FOC) - Navă înregistrată în temeiul legislației maritime al unui stat care nu este statul de origine a proprietarilor de nave, deoarece statul de înmatriculare oferă tarife reduse de impozitare și/sau de clemență în cerințe de echipaj și siguranță.

sustrage embargoului economic la care erau supuse, fostele nave ale celei mai mari flote de stat NITC¹⁶ au schimbat pavilionul iranian cu pavilioane de complezență, precum Cipru și Malta.

În loc să răspundă constructiv temerilor internaționale, regimul de la Teheran a continuat să escaladeze starea conflictuală generând insecuritate regională cu implicații la nivel global. Pe 17 iulie 2012, la Phenian, înalți oficiali din Coreea de Nord și Iran s-au întâlnit pentru a pune la punct „*un front comun împotriva imperialismului și a hegemoniei*”¹⁷. De mai mulți ani, cele două state considerate „*axa răului și state problemă*”¹⁸ sunt supuse sancțiunilor internaționale pentru activitățile lor nucleare, dar și pentru finanțarea terorismului. Este de notorietate că guvernele de la Teheran și Phenian împărtășesc o ostilitate profundă pentru Statele Unite ale Americii și nu numai.

La rândul ei, Uniunea Europeană a impus restricții privind cooperarea cu Iranul în comerțul exterior, în servicii financiare, în sectorul energetic și al tehnologiei, precum și interzicerea societăților de asigurare și reasigurare din statele membre să furnizeze servicii Iranului sau companiilor controlate de iranieni. Din 23 ianuarie 2012, UE a impus un embargo asupra petrolului iranian și de asemenea, a convenit înghețarea activelor băncii centrale a Iranului și deconectarea de la SWIFT¹⁹ a celorlalte bănci iraniene identificate ca instituții care încalcă sancțiunile.

Sub presiunea sancțiunilor, fostele nave iraniene ce navigau sub pavilion cipriot ori maltez s-au văzut nevoite să caute în afara UE alte pavilioane de complezență. Folosirea de companii paravan, revopsirea navelor și înregistrarea acestora sub alte pavilioane nu a putut scăpa vigilenței SUA și a UE, în dorința lor de a impune respectarea sancțiunilor și forțarea autorităților iraniene de a se conforma rezoluțiilor ONU.

Chiar dacă nu sunt încă considerate pavilioane de complezență, Tanzania, Tuvalu și Moldova au facilitat înregistrarea navelor, fără a le cunoaște adevărata identitate, în intenția lor de a atrage noi surse de venit la buget. Numai presiunea internațională a determinat guvernele acestor state să retragă dreptul de arborare a pavilionului său și să radieze înregistrarea navelor. În urma acestui incident, primul ministru al Republicii Moldova, Vlad Filat, declara: „*Pentru viitor orice înregistrare va fi cu avizul obligatoriu din partea ministerului Afacerilor Externe. Procedura existentă este una vicioasă. Nu poate un funcționar de la Ministerul Transporturilor să ia decizii care în rezultat pot să creeze dificultăți în relațiile cu partenerii noștri externi*”

5. Pavilionul românesc în bătaia vântului tranziției

Dispariția flotei românești este încă un subiect destul de fierbinte și ciclic,

¹⁶ National Iranian Tanker Company.

¹⁷ Conform agenției de presă oficială nord-coreeană KCNA, citată de AFP.

¹⁸ Concept dezvoltat de fostul președinte american George W. Bush.

¹⁹ Abreviere pentru Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication – organizație care efectuează transferuri electronice de fonduri între banci din țări diferite.

naște controverse. Cert este că la începutul anilor 1990, România dispunea de o flotă complexă, de la nave de mic tonaj până la nave de mare tonaj, cuprinzând mai toate tipurile de cargouri, vrachiere, petroliere și alte nave specializate, toate acestea însumând mai mult de 300 de nave maritime, comerciale și de pescuit oceanic, clasificate de către Registrul Naval Român și care arborau pavilionul românesc.

Pe parcursul anilor de după 1989, România a încercat să facă față dificultăților tranziției la o piață liberă. Flota românească, supusă unei concurențe din ce în ce mai acerbă în piață, a încercat să găsească tot felul de forme de supraviețuire, de la amanetarea managementului unor nave prin acordarea acestora în locație de gestiune unor investitori autohtoni, până la parteneriate străine și înregistrarea navelor sub pavilioane de complezență, după reclasificarea navelor cu alte societăți de clasificare.

Din această colaborare de tip “joint-venture”, România a rămas și fără flotă, dar și fără societate de clasificare. Marea majoritate a specialiștilor din cadrul Registrului Naval Român au fost asimilați în alte registre străine concurente, iar societatea noastră de clasificare s-a transformat într-un inspectorat tehnic din cadrul Autorității Navale Române.

Pentru a salva ce se mai putea salva, Guvernul Român a hotărât înființarea unui Regim Maritim Special în care companiile înregistrate să fie scutite de la plata impozitului pe profit, iar navele aflate în proprietatea acestor societăți înregistrate să plătească o taxă pe tonaj similară celor din țări cu tradiție, în registre deschise sau pavilioane de complezență. În acest sens a fost emisă OUG nr. 116 din 1998 care a avut drept scop *„acordarea unor facilități și a unui sprijin financiar pentru modernizarea și dezvoltarea parcului de nave sub pavilion român, pentru creșterea prestigiului pavilionului român pe piața internațională a transportului naval, atragerea de noi venituri la bugetul de stat și asigurarea liberei circulații a forței de muncă angajate în transportul naval”*.

Datorită schimbării guvernului și a instabilității legislative prin neînțelegerea fenomenului internaționalizat al transportului maritim, din păcate, această ordonanță supusă unor amputări de articole și modificări consistente de conținut și-a pierdut interesul și nu și-a atins scopul.

După 14 ani de la prima încercare de a crea un registru maritim internațional, Autoritatea Navală Română a inițiat un nou proiect de înființare a Registrului Maritim Internațional al României. Inițiativa nu a scăpat presei care a semnalat-o și a comentat, consemnând următoarele: *„Pe data de 8 august 2012, Autoritatea Navală Română a postat pe site-ul Uniunii Europene anunțul pentru contractarea serviciilor agentului privat care va atrage nave străine în noul registru și care îl va gestiona.*

.....
Autoritatea Navală Română intenționează să acorde un contract exclusiv de agenție pentru serviciile de intermediere a înregistrării navelor străine sub pavilion românesc, unui partener privat pentru o perioadă de 30 de ani.

.....
Termenul limită pentru depunerea candidaturilor a fost 28 august 2012. Până la

acea dată, s-a prezentat un singur ofertant, respectiv o firmă germană...»²⁰

Dorința de a atrage nave sub pavilion românesc este salutară din punct de vedere a revigorării unui sector economic important într-o economie globalizată. Ea poate reprezenta o nouă sursă de venit la buget, dar și o oportunitate de a crea noi locuri de muncă și a pune în valoare învățământul universitar românesc de marină.

Problemele apar în momentul în care această activitate de înmatriculare și gestionare a registrului și nu numai, ce ar trebui să revină exclusiv autorității statului, urmează să fie atribuită printr-un contract de exclusivitate unui agent economic.

Este cunoscut că din ce în ce mai multe state își deleagă marea majoritate a îndatoririlor lor tehnice, dar nu de înregistrare, unor societăți de clasificare, de preferat a celor din IACS²¹, a căror integritate profesională și corectitudine este dată de renumele lor internațional.

Cu toate acestea, nu trebuie uitat că până la urmă, orice societate de clasificare este o organizație economică privată care este guvernată de obținerea profitului într-o piață concurențială. Dorința de a-și menține un portofoliu de clienți și de a obține profit cu orice preț pot constitui vulnerabilități ale sistemului.

După 11 septembrie 2001, Organizația Maritimă Internațională a trebuit să ia în considerare riscurile ce pot apare ca urmare a actelor de terorism îndreptate și asupra navelor și facilităților portuare. De asemenea, autoritățile au fost atenționate să acorde o mai mare importanță identificării corecte a proprietarilor reali ai navelor și a tranzacțiilor lor financiare.

Interpunerea unui agent economic privat între autoritatea statului de pavilion și armator poate constitui o sursă de risc în mediul de securitate. Gestionarea registrului maritim de o altă entitate, diferită de autoritatea competentă a statului, poate facilita înregistrarea de nave cu probleme sau care pot genera în viitor probleme ce pot afecta statul de pavilion. Registrul Maritim Internațional trebuie să fie gestionat de către autoritatea statului de pavilion, fiind deschis tuturor celor care respectă reglementările și standardele impuse.

Mai presus de obținerea unui venit la buget este asigurarea unui mediu de securitate corespunzător statutului de țară membră NATO și a Uniunii Europene prin respectarea tuturor acordurilor și convențiilor internaționale la care România este parte.

Concluzii

Articolul 91 din UNCLOS²² menționează necesitatea existenței unei legături reale și vizibile între navă și statul al cărui pavilion îl arborează.

²⁰ Ion TIȚA-CĂLIN, *Registrul maritim internațional al României va fi administrat de o firmă privată*, Cuget Liber, Constanța, știre on line publicată 30 august 2012.

²¹ International Association of Classification Societies – Asociația Internațională a Societăților de Clasificare.

²² United Nations Convention on the Law of the Sea - Convenția Națiunilor Unite asupra Dreptului Mării.

În acest sens, statele de pavilion trebuie să se asigure că proprietarii reali și managerii navei sunt corect identificați și constant monitorizați prin ridicarea voalului²³ corporativ. De asemenea, instituțiile administrative și financiare ale statului de pavilion au obligația să înregistreze și să păstreze evidența tuturor tranzacțiilor și modificărilor de proprietate, garantând autenticitatea lor.

Cu toate acestea, numărul navelor care navigă sub un pavilion străin, altul decât cel național, în loc să scadă, se află într-o permanentă creștere. Dacă în 1989 doar 41,5 % din tonajul mondial²⁴ era înregistrat sub un pavilion străin, altul decât naționalitatea acționarilor, în anul 2011, procentul a ajuns la peste 68 %.

Pentru creșterea siguranței și securității transporturilor maritime și protecției mediului înconjurător, mai mult ca niciodată se pune problema eliminării deficitului de securitate creat de pavilionul de complezență al statelor iresponsabile în guvernarea internațională a mărilor și oceanelor lumii.

Pe lângă respectarea tuturor reglementărilor actuale de impunere a unor standarde minime obligatorii de siguranța navigației și de securitatea transporturilor maritime și de protejare a mediului înconjurător, este necesară o abordare globală și unitară a tuturor aspectelor de fiscalitate din activitatea de transport maritim.

Eliminarea concurenței neloiale datorate tratării diferențiate a problemelor economico-financiare la nivelul fiecărui stat, pentru o activitate internaționalizată, trebuie să reprezinte o prioritate a organismelor internaționale, o condiție esențială în creșterea securității transporturilor maritime internaționale.

Autoritatea unui stat nu se delegează, ea se impune și se exercită în folosul și în beneficiul său pentru asigurarea unui mediu de securitate corespunzător intereselor sale și ale aliaților săi.

Bibliografie:

1. MIHEI, Andrian S., *“Vulnerabilitatea pavilionului de complezență”*, articol publicat în revista *“Crima organizată și terorismul azi”*, Cluj-Napoca: Editura Risoprint, 2012;
2. MIHEI, Andrian S., *“Optimizarea profitului în transportul maritim”*, Constanța: Editura Muntenia, 2011;
3. MARIN, Gheorghe; MIHEI, Andrian S., *“Terorismul maritim, mit și realitate”*, București: Editura CTEA, 2010;
4. MURPHY, Martin N., *“Small Boats, Weak States, Dirty Money, Piracy and Maritime Terrorism in the Modern World”*, New York: Columbia University Press, 2009;
5. http://en.wikipedia.org/wiki/Liberation_Tigers_of_Tamil_Eelam;

²³ Voalul corporativ reprezintă un concept juridic care separă personalitatea unei corporații de personalitatea acționarilor săi și îi protejează de a fi personal răspunzători pentru datoriile companiei și alte obligații. Această protecție nu este nelimitată sau impenetrabil. În cazul în care o instanță stabilește că activitatea societății nu a fost efectuată în conformitate cu dispozițiile legislației corporative sau că a fost doar o fatadă pentru activități ilegale, aceasta poate atrage răspunderea personală a acționarilor pentru obligațiile societății în cadrul conceptului juridic de ridicare a voalului corporativ.

²⁴ UNCTAD – Review of Maritime Transport 2011.

6. <http://www.imo.org/OurWork/Security/PiracyArmedRobbery/Guidance/Documents/A.923.pdf>;
7. <http://www.itfglobal.org>;
8. www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf
9. www.unctad.org/en/docs/rmt2011_en.pdf;
10. <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/2/8/47968/World/Region/Iran-delegation-in-N-Korea-for-talks-state-media-.aspx>;
11. www.asiadailywire.com/2012/09/north-korea-finds-ally-in-iran/;
12. www.irregulartimes.com/axisanagram.html;
13. www.rnw.nl/africa/bulletin/zanzibar-deregister-iranian-oil-tankers;
14. www.cncb.com/id/48747781/Iran_Forced_to_Reflag_Oil_Tankers;
15. www.ft.com/cms/s/0/386c28e0-eb97-11e1-9356-00144feab49a.html#axzz26kpoh6GN;
16. www.iranwatch.org/update/index.html;
17. www.rferl.org/content/moldova-briefly-registered-12-iranian-ships/24675309.html;
18. www.cotidianul.ro/12-nave-iraniene-au-ramas-fara-pavilion-moldovenesc-191375/;
19. www.businesswire.com/news/home/20120920006443/en/UANI-Calls-Moldova-Stop-Reflagging-Iranian-Vessels;
20. www.ziuanews.ro/dezvaluri-investigatii/romanian-mai-are-o-singura-nava-sub-pavilion-propriu-82220;
21. www.cugetliber.ro/stiri-economie-registrul-maritim-international-al-romaniei-va-fi-administrat-de-o-firma-privata-143997;
22. www.businessdictionary.com/definition/corporate-veil.html#ixzz2AaZAO9Nz.

CELE PATRU LIBERTĂȚI ȘI DIMENSIUNEA CONCEPTULUI DE SECURITATE ÎN EUROPA

Dr. Grigore SILAȘI*
Ovidiu Laurian SIMINA**

Motto:

„Lumea nu este nici unipolară, nici multipolară și nici haotică
– ci toate trei în același timp.”

Rezumat: *Topic of political, media and academic debates, the security is ubiquitous in everyday concerns of individuals as well as states and other actors of international relations, both in Europe and in other areas. Touching all aspects of life, security is a complex and multidimensional concept. European Union, an economic union whose essence is the Single Market, is based on ensuring the four freedoms of movement: of persons (including employees), services, capital and goods. Exercise of freedom generates multiple effects on security, particularly on the economic and social ones, creating a vicious circle. The freedoms include the freedom of movement for (il)legal migrants or persons involved in serious cross-border crime such as human trafficking or terrorism. And free movement of capital or the establishing of transnational companies within the EU can generate criminal activity or other negative manifestations. The paper aims to highlight the manifestation of this vicious circle and its implications on the functioning of the EU as an area of freedom, security, justice and welfare, in the global security environment: we do not intend to suggest solutions but to put issues under scientific debate, using a new approach.*

Cuvinte-cheie: *Uniunea Europeană; liberă circulație; libertate, securitate și justiție; bunăstare și funcționalitate; cerc vicios.*

Introducere. Securitate – Libertate – Securitate

Subiect a numeroase dezbateri politice, mediatic și academice, conceptul de securitate este omniprezent în preocupările cotidiene ale indivizilor ca și ale statelor și altor actori ai relațiilor internaționale, atât în Europa cât și în alte spații. Atingând toate aspectele vieții, securitatea a devenit un concept complex și multidimensional. Dar în mod paradoxal, în timp ce toată lumea vorbește despre securitate¹, doar un număr foarte mic este format din cei ce se întreabă „*ce este securitatea în realitate?*”.

Încă nu există o definiție consensuală a securității. Definierea securității poate îmbrăca două moduri: într-un mod foarte general și condensat, respectiv conferindu-i un conținut larg și fără îndoială mai complex. Aceasta a doua semnificație a fost adoptată în măsura în care conceptualizarea securității a permis să se exploreze dezbaterile declanșate de politica de securitate a Uniunii Europene, care este definită

* *Profesor universitar doctor, Profesor Jean Monnet, Profesor Emerit, Universitatea de Vest din Timișoara, Centrul European de Excelență „Jean Monnet”.*

** *Comisar de poliție, Ministerul Administrației și Internelor, Direcția Generală Management Operațional, și doctor în economie, Universitatea de Vest din Timișoara, Facultatea de Economie și Administrare a Afacerilor; contact: ovidiu.simina@migratie.ro.*

¹ Securitate – termen preluat din domeniul politico-militar = siguranța, lipsa de teamă.

prin Tratatul de la Amsterdam ca fiind un *spațiu² de libertate, securitate și justiție*. Conceptul de securitate, deși este foarte utilizat în prezent, este foarte puțin analizat, deoarece el antrenează o serie de dificultăți analitice. În primul rând pentru că el este un termen dual: securitatea înseamnă nu numai că ești liber (ai scăpat, te-ai eliberat) de un pericol, dar sugerează și faptul de a avea un mijloc, instrument de a evita sau limita pericolul. Securitatea economică³, socială, a locurilor de muncă, de mediu, energetică sau alimentară, constituie diferite aplicații ale conceptului de securitate la diferite domenii și nu concepte distincte.

Se susține faptul că *întărirea măsurilor de securitate reduce libertățile și drepturile*. Dar totdeauna s-a argumentat și nu fără îndreptățire că întărirea măsurilor de securitate nu se face de dragul securității, ci tocmai pentru a putea proteja și promova libertatea. Montesquieu este citat ca afirmând faptul că „*libertatea este dreptul de a face ceea ce permit legile*”. Dar *securitatea în sine înseamnă libertate?* Răspunsul la această întrebare trece prin funcțiile securității. Securitatea ne învață să identificăm un pericol (o amenințare), cum ar fi de exemplu: *terorismul, gripa aviară sau cea porcină, dependența energetică*, dar și să definim, în același timp, mijloacele necesare pentru a face față pericolului apărut.

Securitatea este definită și prin opoziție cu *insecuritatea*, având astfel o conotație negativă când se opune insecurității, dar și un sens pozitiv, când este considerată un mijloc de a menține integritatea teritoriului național și a instituțiilor acceptate. Alții definesc securitatea în legătură cu amenințările asupra indivizilor și asupra instituțiilor. De asemenea este definită ca o lipsă (*absență*) a amenințărilor asupra valorilor fundamentale. Un asemenea punct de vedere este considerat a fi un punct de vedere obiectiv. O privire subiectivă tratează securitatea ca absență a fricii (*lipsa temei, adică nu apare teama*) că aceste valori pot fi amenințate, deci nu există insecuritate.

Conceptul de securitate este contestat și în măsura în care el face obiectul contestării se cunosc mai multe semnificații: *securitatea națională presupune existența statului și capacitatea acestuia de a-și exercita puterea pe un anumit teritoriu; securitatea colectivă, bazată pe cooperare interstatală și interdependență în relațiile internaționale; securitate umană, care privește satisfacerea nevoilor primare ale indivizilor și pune în cauza primordialitatea acordată statului și*

² Spațiu – într-un limbaj împrumutat din topologie, spațiul economic se definește prin *relațiile economice care există între elemente economice* (Fr. Perroux). Potrivit lui Perroux, spațiul economic se caracterizează prin trei elemente: stabilește prin plan, programe și acțiuni (conținut de plan sau de spațiu plan); exprima o putere – este un câmp de forțe (spațiu ca un câmp de forțe); este un ansamblu omogen (spațiu ca un ansamblu omogen). Diversele grupuri care constituie acest spațiu trebuie să se simtă integrate în acest spațiu atât în ceea ce privește activitățile, cât și oamenii (limbă, rasă, etc.). Prin aceste trei caracteristici, spațiul economic este un ansamblu coerent de funcții economice pe un teritoriu. Noțiunea de spațiu economic se poate aplica unei întreprinderi, unui oraș sau unei națiuni și unui spațiu integrat plurinațional. Spațiul economic național nu coincide în mod necesar cu teritoriul național juridic.

³ Securitatea economică – menținerea anumitor nivele ale bunăstării și puterii, prin acces la resurse, finanțe și piețe. Azi, securitatea și bunăstarea sunt interconectate. Integrarea urmărește bunăstarea și dezvoltarea regională. O integrare reușită solicită o politică economică bine coordonată.

apărarea sa pentru a realiza securitatea societală care se referă la identitate, cultură și la supraviețuirea societății în fața condițiilor schimbătoare și la amenințările reale sau probabile. Rezultă astfel că securitatea are mai multe semnificații, având o valoare relativă, tributară culturii naționale, tradițiilor, concepțiilor și opțiunilor politice precum și opțiunilor teoretice adoptate de către diferiți autori. De aici rezultă și răspunsul la întrebarea privind congruența securității și libertății. Conform abordării lui Baruch Spinoza și Georg W.F. Hegel (exprimare preluată ulterior de Karl Marx și Georgi Valentinovich Plehanov și dobândind putere de aforism), „libertatea este necesitatea înțeleasă”, iar libertatea ca *necesitate înțeleasă* implică și ideea de securitate: „sunt liber în spațiul acoperit de securitate; sunt liber și nu sunt amenințări asupra mea”.

Sistemul de securitate europeană deține elemente constitutive interconectate, printre care se numără cu rol major cele economice, politico-militare, energetice și climatice. Uniunea Europeană, ca uniune economică a cărei esență este Piața Unică, este fundamentată pe asigurarea celor patru libertăți de circulație: a persoanelor (inclusiv a lucrătorilor), libertatea de stabilire – libertatea de a oferi servicii, libera circulație a bunurilor și libera circulație a capitalurilor. Problematika modului în care funcționează cele patru libertăți fundamentale vizează modul de derulare a proceselor: *cercul virtuos* sau *cercul vicios* al libertăților.

Cercul virtuos al celor patru libertăți presupune o libertate și mobilitate care are ca rezultat derularea unor fenomene cu beneficii superioare, libertatea duce *la mai bine și mai bine*. Din contră, cercul vicios al celor patru libertăți constată faptul că situația se înrăutățește în urma utilizării libertăților, economia stagnează sau este în regresie, în timp ce oamenii (lucrătorii) pleacă, aleg emigrația ca soluție de viață. Exercițarea libertăților generează multiple efecte asupra securității, în mod deosebit asupra celei economice și sociale, creându-se un cerc vicios: cele patru libertăți înseamnă și libertatea de circulație a migranților (i)legali sau a persoanelor implicate în activități infracționale grave cu caracter transfrontalier, cum ar fi traficul de persoane sau terorismul. Iar libera circulație a capitalurilor sau stabilirea companiilor transnaționale pe teritoriul comunitar pot genera activități infracționale sau alte manifestări cu caracter negativ, propagate global, transfrontalier.

Lucrarea își propune tocmai a scoate în evidență manifestarea acestui cerc vicios și implicațiile lui asupra funcționării Uniunii Europene⁴ ca spațiu de libertate, securitate, justiție și bunăstare, în contextul global al mediului de securitate: *securitatea* în condițiile libertății de circulație a lucrătorilor și persoanelor, a libertății de stabilire și de prestări de servicii, respectiv raportul dintre atribuirea de suveranitate și dinamica capacității Uniunii Europene de a asigura (proteja) securitatea economică a statelor membre într-un spațiu largit (*ecuația Spațiu – Securitate – Putere*).

Subliniem faptul că la acest moment nu intenționăm identificarea (oferirea) unor soluții general valabile pentru problematica distorsiunilor implicate de cercul

⁴ Uniunea Europeană – o uniune de 27 de state cu aproape 500 milioane de cetățeni: un actor regional ce urmărește îmbunătățirea capacității de a asigura securitatea economică națională, regională și internațională (securitate statală și securitate umană).

vicios al celor patru libertăți și relația cu conceptul european al securității, demersul nostru urmărind doar stimularea dezbaterii științifice asupra unui subiect pe care îl considerăm de maxim interes, dar care reprezintă totodată o noutate ca abordare în mediul academic.

1. Libertatea și securitatea în Uniunea Europeană, în ecuația SPAȚIU – PUTERE

Libertatea este așadar o necesitate înțeleasă. Înțelegerea libertății este în strânsă legătură cu existența și înțelegerea securității, care poate fi *realistă* sau *idealistă*.

1.1. Înțelegerea realistă și idealistă a securității

Înțelegerea realistă a securității este centrată spre stat. Statul este obiectul vizat de securitate, care se reduce de fapt la o problemă de protecție și de apărare. În această modalitate, *securitatea* este concepută ca un răspuns la amenințările existente și la care statul trebuie să răspundă (*acesta este obligat să răspundă*). Legată de înțelegerea realistă este înțelegerea geostrategică și geopolitică, care studiază în mod esențial legăturile între spațiu și raporturile de forță (inclusiv militară) permițând statului să asigure controlul spațiului său atât în interior, cât și în exterior, pe plan internațional. În acest concept securitatea este considerată ca derivând din puterea statului și ca un indicator al succesului strategic al statelor în competiția lor economică și militară. Dar într-o lume în care numărul companiilor multinaționale este în continuă creștere și în care Internetul dă naștere unor „comunități virtuale” extinse, puterea tinde să devină pluridimensională, iar factorii altă dată decisivi, cu ar fi forțele armate (puterea dură) sau resursele economice locale⁵, își pierd importanța.

Înțelegerea idealistă a securității este centrată pe individ. Această înțelegere s-a dezvoltat după al Doilea Război Mondial și acordă primordialitate individului, drepturilor sale și libertăților sale, evidențiind natura umană conflictuală în mod natural, de unde decurge nevoia de securitate. Susținătorii acestui demers (denumit „Studiile Păcii”) sunt convinși de posibilitatea progresului pe calea cooperării internaționale între state în cadrul instituțiilor internaționale pentru securitatea indivizilor.

După „vârsta de aur” de la începutul Războiului Rece, importanța teoriei securității a cunoscut o fază de declin la momentul când a început destinderea între cele două blocuri (superputeri). Problematika s-a relansat la începutul anilor `70 când destinderea s-a sfârșit. După încetarea Războiului Rece, s-a crezut că va apărea o relaxare în domeniul cercetărilor pentru securitate, dar rapid au apărut alte amenințări: *globalizarea, companiile transnaționale, terorismul, emergența unor noi temeri* (sfârșitul civilizațiilor, balcanizarea), toate acestea au favorizat relansarea studiilor despre securitate, dar într-un nou context.

⁵ Alături de politică, economia reprezintă *puterea blândă*, la care și putem adăuga, în contextul conceptului extins de securitate, și noua mobilitate a forței de muncă în context comunitar.

1.2. Securitatea, obiectiv politic. Securitatea absolută și relativă. Securitatea economică și a spațiului. Uniunea Europeană – SPAȚIU și PUTERE

Securitatea a devenit un *obiectiv politic* specific la concurență cu alte obiective, mai ales depășirea crizei de resurse, respectiv lupta pentru resurse energetice. Se consideră că nu există decât securitate relativă, dar și că securitatea este o problemă prin ea însăși și datorită unei amenințări. Dacă securitatea se bazează pe percepția unei amenințări la care răspunde o voință de a se proteja, atunci o provocare din acest domeniu pentru Uniunea Europeană, din partea oricui ar veni, este aceea de a face față amenințării⁶.

Dimensiunea arhitecturală a securității europene se axează pe stabilirea coerenței fiecărei componente a securității, precum și pe complementaritatea acestora. Uniunea Europeană este o uniune de state și nu de persoane, fiind o organizație internațională și totodată supranațională și interguvernamentală, primind denumirea curentă prin *Tratatul de la Maastricht* (1993) care completează și cuprinde *Comunitatea Europeană* (CE), denumită anterior *Comunitatea Economică Europeană* (CEE) și cunoscută de asemenea ca *Piață Comună*. Uniunea Europeană este o construcție fără precedent în timp și spațiu care a început în anii '50 ai secolului XX și nu a încetat să evolueze în virtutea tratatelor adoptate. De la origini, două procese de fond – unul de adâncire (sporirea competențelor Uniunii Europene) și altul de extindere în sensul sporirii numărului de membrii au marcat-o. Statele fondatoare și cele care li s-au alăturat de-a lungul proiectului european (*începând cu anul 2007, Uniunea Europeană numără 27 de membri, punând în discuție problema asigurării securității într-un spațiu lărgit*) au consimțit să înlocuiască în parte tradiționala cooperare interguvernamentală, în cadrul căreia fiecare stat este suveran în decizii, cu organizarea unor instituții supranaționale cu propriile lor reguli juridice, construcția europeană rămânând totuși o structură politică bazată pe interese național-statale.

Libertățile rezultă din pace, unitate și egalitate (Borchardt 2010: 22). Conform *Tratatului de la Amsterdam*, Uniunea Europeană trebuie menținută și dezvoltată ca un *Spațiu de Libertate, Securitate și Justiție*. Ulterior s-a adăugat și calitatea de *Spațiu de Bunăstare*. Crearea unui spațiu de libertate, securitate și justiție a fost decisă pentru a permite cu adevărat libera circulație a persoanelor pe teritoriul Uniunii Europene și pentru a se putea întreprinde acțiuni mai eficiente în lupta împotriva crimei organizate și a fraudei. Pornind de la principiul economic al liberei circulații a forței de muncă, legislația comunitară a implementat o serie de prevederi care țin în aceeași măsură de sfera drepturilor omului și de problematica securității (Rădulescu 2005: 73). Prin *Tratatul de la Maastricht*, domeniile legate de justiție și afaceri interne au fost incluse în Titlul VI al Tratatului (numit al III-lea Pilon), ceea ce însemna că deciziile erau luate conform procedurilor inter-guvernamentale. Prin

⁶ În acest context este importantă discuția cu privire la informare și dezinformare, în scopul eliminării psihozei cu referire la o serie de pericole, care poate avea ca efect final coborârea nivelului de dezbatere și analiză a aspectelor securizării/securității la un nivel scăzut (respectiv aruncarea în derizoriu a problematicii securității și eliminarea subiectului de pe agenda publică/politică a celor însărcinați cu asigurarea securității).

Tratatul de la Lisabona (intrat în vigoare la 1 decembrie 2009), sistemul celor trei Piloni este anulat, iar cooperarea polițienească și judiciară în materie penală este și ea comunitarizată, fără să dispară protagonismul statelor membre în materie. Pentru aceste sectoare este posibilă intervenția statelor mai mult decât este de obicei permis altor sectoare comunitarizate. Tratatul de la Lisabona ameliorează capacitatea Uniunii Europene de a acționa în diverse domenii de prioritate majoră pentru Uniunea de azi și pentru cetățenii săi, precum libertatea, securitatea și justiția (combaterea terorismului sau lupta împotriva criminalității). De asemenea promovează *Europa drepturilor, valorilor, libertății, solidarității și siguranței*, precum și valorile fundamentale ale Uniunii, introduce *Carta drepturilor fundamentale* în dreptul primar european și prevede noi mecanisme de solidaritate, încercând să asigure o mai bună protecție cetățenilor europeni în spațiul de libertate și de securitate.

Începând cu anul 1985, un număr de state membre ale Uniunii Europene⁷ au convenit să anuleze controalele persoanelor care treceau frontierele dintre respectivele state, frontiere interne în cadrul Europei unite. Acest teritoriu a devenit un spațiu *fără frontiere interne*, căpătând denumirea de *Spațiu Schengen*. Statele membre ale Acordului Schengen au introdus o politica comună în domeniul vizelor și au convenit stabilirea unor controale eficiente la frontierele externe, iar sistemul Schengen a devenit parte integrantă a Tratatului Uniunii Europene.

Extinderea din 2004 și 2007 a pus din nou în dezbatere problema frontierelor unei Uniuni Europene (acum cu 27 de state membre⁸), dar și sensul, durabilitatea și sustenabilitatea proiectului european: conținutul conceptului de frontieră europeană, *mecanismul de asigurare a securității* Uniunii Europene, capacitatea instituțiilor supranaționale cu privire la securitatea externă a Uniunii, dar și relațiile specifice dintre țările membre cu privire la libera circulație a persoanelor⁹. Privită din punctul de vedere al securității economice, putem aprecia faptul că extinderea Uniunii Europene nu a sporit securitatea, ci dimpotrivă a facilitat îngustarea conceptului de securitate la nivelul statelor membre¹⁰. Astfel că potențialul de protecție al politicilor comune este pus în discuție, nu mai este eficient¹¹.

⁷ Franța, Germania, Belgia, Luxemburg și Olanda, cărora li s-au alăturat progresiv alte state, inclusiv cele care au devenit state membre ale Uniunii Europene în anul 2004.

⁸ Croația urmează a se alătura ca cel de-al 28-lea stat membru al Uniunii Europene la mijlocul anului 2013, în condițiile ratificării până la acel moment a Tratatului de Aderare de către toate Parlamentele celor 27 de state membre actuale.

⁹ în condițiile în care relațiile diplomatice dintre aceste state, în ciuda calității lor de state membre al Uniunii Europene, sunt de tip clasic cu ambasade în fiecare dintre ele ceea ce complică asigurarea securității.

¹⁰ A se vedea problematica securității economice și financiare a statelor membre și noua abordare a conceptului posibilității falimentului statelor.

¹¹ Dar Uniunea Europeană, la rândul său, mai este ea eficientă? Se consideră că Uniunea Europeană trebuie să răspundă la trei imperative majore: necesitate, eficiență și legitimitate. Legitimitatea, în contextul crizei economice și a necesității instituționale de regândire a modului de funcționare al Uniunii, pare să fie pierdută. Pe de altă parte, eficiența Uniunii Europene pare să fie foarte scăzută (dacă se pune problema ca unele state membre să intre în faliment, fiind nevoie de sprijinul Uniunii). Dacă legitimitatea este pierdută iar economia sa nu este eficientă, se pune întrebarea: mai este Uniunea Europeană necesară?

Construcția europeană s-a derulat de la început sub umbrela protecție de securitate a SUA (la adăpostul asigurării americane de securitate materializate începând din 1949 în NATO: *SUA – garant al securității europene?*). Cu dispariția riscului confruntărilor militare în Europa la sfârșitul războiului din Iugoslavia și în contextul general al relațiilor geopolitice la nivel regional/european la începutul noului mileniu, garanția de securitate americană (via NATO) nu a încetat să existe, dar nu mai joacă același rol și nu mai ocupă același spațiu¹². Rolul de garant a devenit rezidual pentru statele europene, care se află într-un proces de redefinire a statutului propriu de garant al securității, similar celui de garant al libertății și al bunăstării pentru statele din sfera de interes geopolitic (statele acoperite de Politica Europeană de Vecinătate și din ce în ce mai pregnant cele cărora li se adresează misiunile și operațiunile civile vizate de Uniunea Europeană prin a sa Politică Comună de Securitate și Apărare).

2. Raportul dintre atribuirea de suveranitate și dinamica capacității Uniunii Europene de a asigura securitatea economică și socială a țărilor membre

Mecanismul de adâncire al Uniunii Europene amintit anterior nu este altceva decât *delegarea de suveranitate*. Statele membre consimt la delegarea de suveranitate în favoarea instituțiilor independente supranaționale, care reprezintă *interesele comunitare* prin Comisia Europeană, *interesele naționale* prin Consiliul Uniunii Europene (unde sunt reprezentate statele) și *interesele cetățenilor* prin Parlamentul European, adâncirea constând în aplicarea a două principii (și tocmai această combinație a jucat și joacă un rol esențial în procesul de integrare¹³ europeană:

- *Aplicarea uniformă a dreptului european*: dreptul european (Tratatele Uniunii Europene și legile adoptate de către instituțiile comunitare) are o aplicabilitate directă, uniformă pe tot teritoriul european, aplicarea normelor europene fiind efectuată de către magistrații (judecătorii) naționali, pentru asigurarea respectării reglementărilor europene;
- *Supremația dreptului european*: tratatele și celelalte reglementări europene sunt superioare dreptului statelor membre (dacă o reglementare națională este contrară unei reglementări europene, cea națională trebuie adaptată sau

¹² Cu atât mai mult cu cât NATO și-a îndreptat atenția către oferirea „garanției de securitate” statelor care au intrat relativ recent în sfera de interes geostrategic (a se citi „pur interes economic”) din Asia Centrală, Orientul Mijlociu și Nordul Africii, prin inițierea sau susținerea unor „conflicte pacifcatoare”, urmate de susținute eforturi de „stabilizare și reconstrucție” post-conflict, noul concept îmbrățișat de NATO după modelul european.

¹³ Integrare – termen preluat din științele exacte (matematică) = regrupare, unificare sau articulare și coordonare de elemente anterior separate, în vederea constituirii unui ansamblu coerent. Noțiunea este folosită în mai multe contexte diferite.

suprimată)¹⁴. În această logică, dreptul comunitar nu poate fi incompatibil cu cel național.

Supremația dreptului comunitar este progresivă, pe măsura transferului de competențe de la state la Uniune (*Caseta 1*). Dreptul Uniunii Europene și dreptul intern al diferitelor state membre apar ca sisteme autonome și distincte, chiar dacă sunt condiționate de repartizarea competențelor stabilită și garantată de Tratat.

Caseta 1

Supremația dreptului comunitar

Relația dintre dreptul comunitar și dreptul național nu se bazează doar pe principiul ierarhiei, ci și pe cel al competențelor. Așa stau lucrurile cel puțin în doctrină, în practică funcționând însă diferit, deoarece nu apar cu claritate repartizate competențele între Uniunea Europeană și Statele membre; deciziile adoptate de instituțiile comunitare trebuie dezvoltate în conformitate cu ordinea juridică națională (ex. directivele europene). Deciziile adoptate de către instituțiile comunitare se pun în practică prin administrațiile naționale, conform ordinii lor juridice; acquis-ul comunitar se pune în aplicare în interiorul fiecărui stat membru prin norme naționale de aplicare a acestuia. În practică, relațiile dintre dreptul comunitar și cel național se bazează, în principal, pe principiul competenței, deși ar trebui să se bazeze și pe cel al ierarhiei. Instituția comunitară căreia îi revine aplicarea dreptului comunitar este Comisia, iar Consiliul este instituția care adoptă actele normative ce dezvoltă dreptul primar¹⁵.

Inexistența unei administrații comunitare teritoriale, deși există una centrală, face să se recurgă la aplicarea indirectă a dreptului comunitar de către administrațiile naționale. Când aplicarea dreptului comunitar corespunde administrațiilor naționale, principiul este acela că acestea îl aplică prin instituțiile proprii în acord cu normele lor procedurale. Acesta este principiul „autonomiei instituționale și procedurale”. Neexistând un drept propriu de procedură, dreptul comunitar se aplică în fiecare stat după propriile norme procedurale. Acest aspect poate da naștere la paradoxuri, mai precis ca un drept comunitar omogen să aibă

¹⁴ În cazul unei contradicții între dreptul comunitar și vreun articol din Constituțiile statelor membre, dreptul comunitar va fi suveran față de cel național, conform Sentinței 6(64)(29) a TJCE din 15 iulie 1964. Pentru a evita astfel de probleme, prin declarația Comisiei europene, Parlamentului european din 1977 și declarația Șefilor de stat și de guverne a statelor membre din 1978, se recunoaște că nivelul de protecție a drepturilor fundamentale pe care îl acordă dreptul comunitar nu poate fi inferior celui pe care îl acordă constituția statelor membre.

¹⁵ În acest sens, art. 145 și 155 TCE arată: „*Consiliul va atribui Comisiei competența de a executa normele pe care le stabilește*”. „UE respectă egalitatea statelor membre în fața tratatelor precum și identitatea națională, inerentă structurilor lor fundamentale politice și constituționale, inclusiv în ceea ce privește autonomia locală și regională”. Tratatul asupra Uniunii Europene (TUE), în versiunea sa consolidată, Tratatul de la Lisabona, afirmă principiul potrivit căruia „*Uniunea Europeană se angajează să respecte autonomia locală și regională în calitate de element de identitate națională a Statelor membre*”.

aplicări eterogene și deci situații diferite în Uniunea Europeană, ceea ce apare incompatibil cu prevederile articolului 7 TCE. Aplicarea dreptului comunitar prin intermediul normelor procedurale naționale este posibilă și corectă atâta vreme cât nu se produc aplicări neuniforme ale acestuia (deci lipsa discriminărilor).

Silași et al.(2006)

2.1. Dezvoltarea relației dintre natura juridică comunitară și dreptul internațional, dreptul comunitar și dreptul internațional, și efectele politicilor economice europene în statele membre

Uniunea Europeană se bazează pe Tratatul internațional și este supusă dreptului internațional și convențional, respectiv pe pluralitatea de relații juridice a raporturilor dintre statele membre. Statele membre – state suverane – atribuie sectoare importante ale suveranității lor naționale instituțiilor comunitare dotate cu autonomie organică și funcțională, dar influențată de statele membre. Statele membre sunt suverane, exprimând contradicția fundamentală a Uniunii Europene: de o parte, „menținerea suveranității statelor”, pe de altă parte, asocierea prin „transfer de suveranitate” în vederea realizării acțiunilor comune. Atribuirea exercitării unor drepturi suverane în favoarea Uniunii europene nu prejudiciază trăsăturile esențiale ale statelor, nici nu estompează apartenența acestora la comunitatea internațională. Respectul față de suveranitate și independența constituie o componentă esențială a relațiilor dintre statele membre și Uniunea Europeană¹⁶. Aceasta nu se substituie regulilor dreptului internațional și nici statelor membre. *Uniunea Europeană este o uniune de state și nu o Uniune de comunități infrastatale.*

Procesul construcției europene, conform tratatelor, implică continuarea existenței statului național. Uniunea Europeană preia o parte importantă a funcțiilor specifice puterii statale fără să le pună în pericol existența acestora ca state. Membrii Uniunii Europene întrețin între ei însă relații bazate pe dreptul internațional (a se vedea relațiile diplomatice dintre statele membre Uniunii Europene). Uniunea se bazează pe tratate și nu numai pe Constituție. Nefiind subiect de drept internațional în detrimentul statelor membre, ci alături de acestea, Uniunea Europeană nu este investită cu „competența de a stabili competențe”. Instituțiile comunitare au doar competențe de atribuții, astfel că nu pot exercita decât competențele atribuite de state, nu au „atribuții generale”. Uniunea Europeană nu poate favoriza autoritățile locale în dauna celor centrale, pentru că nu ar respecta suveranitatea. În cazul Uniunii Europene nu este vorba de neutralitate, ci de respect față de suveranitatea statelor membre, respectul repartiției competențelor este fundamental (*Caseta 2*).

¹⁶ Uniunea Europeană este în același timp un uriaș proces de negociere, toate problemele se negociază: o arenă de negociere care asigură atât interesele europene cât și cele naționale. Uniunea Europeană este astfel o formă foarte intensă de multilateralism: cu cât mai mulți actori, cu atât mai multe probleme, cu atât mai complex procesul multilateral. Cu cât integrarea europeană este mai strânsă, cu atât mai frecvente sunt conflictele potențiale dintre integrați. Preferințele guvernelor naționale, ale actorilor subnaționali și ale instituțiilor comunitare sunt transformate în politici comune.

În domeniul deciziilor economice care afectează în mare măsură suveranitatea națională, cum ar fi fiscalitatea, redistribuirea veniturilor sau politica socială, Uniunea Europeană joacă doar un rol de susținere a politicilor statelor membre, competența rămânând de resortul țărilor membre. Politicile europene de integrare (cum ar fi cele în domeniul imigrației) pot doar să stabilească fundamentul cooperării dintre state în domeniile de mare sensibilitate la nivelul politicilor sociale. Uniunea Europeană sprijină acțiunile statelor membre de maniera de a face sistemele compatibile pentru a permite marii piețe comune să funcționeze. În acest domeniu, Uniunea Europeană nu urmărește *armonizarea ci compatibilizarea*.

Caseta 2

Accentuarea fenomenului: înlănțuirea politicilor economice comune în Uniunea Europeană sau „Cine face ce?”

Arhitectura instituțională și decizională a Uniunii Europene oscilează între confederație și federație, între supranaționalitate și cooperare interguvernamentală. Acest model „original” nu favorizează în mod deosebit înțelegerea repartizării competențelor între statele membre și Uniunea Europeană. În fapt, Uniunea Europeană este un spațiu în interiorul căruia politicile economice ale țărilor membre sunt strâns corelate între ele și răspund la întrebarea „Cine face ce?”, presupunând referirea la tratatele europene apărute succesiv, precum și la jurisprudența Curții de Justiție. Anumite politici sunt comunitare sau „comunitarizate”, adică aparțin direct de Uniunea Europeană și se interzice, în consecință, orice intervenție națională (competența statelor membre este reziduală). Este cazul politicilor monetară, agricolă, comercială și politicii concurenței. Paralel, alte politici (socială și de sănătate, de ocupare, de cercetare-dezvoltare, coeziune economică și socială, de transport și altele) sunt atât politici care au rămas sub responsabilitatea statelor membre, cât și a instituțiilor comunitare, ceea ce înseamnă competențe împărțite și responsabilități comune. Anumite politici au rămas în exclusivitate la nivelul statelor naționale membre, acțiunile europene fiind sub formă de sprijin. Această înlănțuire a politicilor nu este de natură să denatureze complexitatea sistemului politicilor europene, pentru că anumite politici țin de mai multe categorii.

Silași et al (2006), Vol. II. Politicile economice. Uniunea Economică și Monetară

2.2. Uniunea Europeană și securitatea economică și politică a statelor membre

Uniunea Europeană a fost fondată pentru a consolida securitatea economică și politică a fiecărei națiuni europene ce va face parte din proiectul european. Economia nu este decât un instrument pus în serviciul unui obiectiv politic – integrarea politică și constituirea națiunii europene.

Nevoia de apartenență la o zonă, la un spațiu economic, social și politic mai mare și mai puternic se manifestă cu intensitate diferită la fiecare țară. Acest lucru este direct proporțional în cele mai multe cazuri cu mărimea și forța țării respective. Istoria a dovedit că dezvoltarea nu se realizează numai în spațiul național, ci într-un cadru mult mai larg. Economii deschise sunt întotdeauna mai dinamice. Încadrarea unui spațiu național în circuitul de valori specifice, regional și internațional, chiar în cazul în care aceasta s-a realizat în mod forțat a condus în final la o creștere a securității, a bunăstării sociale și economice, întărindu-și prin aceasta poziția. Pentru a-și valorifica mai bine propriul potențial economii naționale au căutat întotdeauna la nivelul instinctiv parteneri pe o scară obiectiv lărgită. Uniunea Europeană este nucleul unei macro-regiuni ce ar trebui să răspundă cel mai bine unei asemenea tendințe. Indiferent de apartenența economiei naționale la subsistemele economiei mondiale, voința națiunilor este afirmată, nu numai direct ci și intermediar în procesul de regionalizare ca o cale de globalizare a vieții economice. Indiferent de interesele tactice ale participării României în alte organisme, subzistă realitatea unei economii conectate definitiv la structurile europene într-o modalitate atât de certă încât ea nu poate fi concepută în prezent în afara acestei structuri.

3. Analiza modului în care funcționează cele patru libertăți: *Cercul vicios al celor patru libertăți, boala și sfârșitul Uniunii Europene?*

Așa cum menționam și în partea introductivă a lucrării, problematica modului în care funcționează cele patru libertăți fundamentale vizează modul de derulare a proceselor: *cercul virtuos* sau *cercul vicios* al libertăților. Alături de libera circulație a bunurilor, libertatea de stabilire – libertatea de a oferi servicii și libera circulație a capitalurilor, libera circulație a persoanelor (libera circulație a lucrătorilor) constituie una dintre cele patru libertăți din cadrul pieței interne și a politicilor comunitare la nivelul Uniunii Europene. Aceste libertăți fundamentale garantează oamenilor de afaceri libertatea deciziilor, muncitorilor libertatea de a-și alege locul de muncă și consumatorilor libertatea de a alege între o cea mai largă varietate posibilă de produse (Borchardt 2010: 22). Libera circulație a persoanelor în cadrul Comunităților Europene a fost definită în Acordul Unic European (1987) drept una din cele patru libertăți fundamentale ale Pieței Interne. Libera circulație a persoanelor și eliminarea controalelor la frontierele interne constituie o parte a unui concept mult mai larg, cel de Piață Internă – ce nu poate fi realizată în condițiile existenței unor frontiere interne și a restricționării circulației indivizilor.

3.1. Libertatea de circulație a forței de muncă – împiedicarea dezvoltării statelor de origine a fluxurilor migratorii

Libertatea de mișcare ține de legalitatea fenomenului. Dar am constatat că migrația legală generează o serie de riscuri atât pentru statele Uniunii Europene¹⁷: impactul demografic, evoluțiile pe piața locurilor de muncă, dar și întărirea

¹⁷ Observația este valabilă și pentru România, inclusiv în ceea ce privește siguranța statului, mai ales după aderare, prin efectele perturbatoare asupra principalelor domenii ale societății românești.

economiei subterane, respectiv proliferarea criminalității. Exercițarea libertăților generează așadar multiple efecte asupra securității, în mod deosebit asupra celei economice și sociale, creându-se un cerc vicios. Pentru că manifestarea celor patru libertăți înseamnă și libertatea de circulație a migranților (i)legali sau a persoanelor implicate în activități infracționale grave cu caracter transfrontalier, cum ar fi traficul de persoane sau terorismul (infiltrarea în statele europene a unor persoane implicate în acțiuni extremist-teroriste ori racolarea migranților – datorită în special situației financiare critice a acestora – în activități infracționale de acest gen). De asemenea, libera circulație a capitalurilor sau stabilirea companiilor transnaționale pe teritoriul comunitar pot genera la rândul lor activități infracționale sau alte manifestări cu caracter negativ.

Cercul virtuos al celor patru libertăți ține de mecanismul de ansamblu al Uniunii Europene, presupunând o libertate și mobilitate care au ca rezultat derularea unor fenomene cu beneficii superioare, libertatea duce la mai bine și mai bine. Din contră, *cercul vicios al celor patru libertăți* constată faptul că situația se înrăutățește în urma utilizării libertăților, economia stagnează sau este în regresie, în timp ce oamenii (lucrătorii) pleacă, aleg emigrația pentru muncă ca soluție de viață.

În studiul său, Hanson (2000) vorbește despre prosperitatea și libertatea economică, ca un cerc virtuos, scoțând în evidență legătura dintre libertatea economică pentru întreprinzători, în funcție de regimul politic, și prosperitatea națiunilor, respectiv venitul *per capita*. *Afluența promovează libertate economică, în timp ce sărăcia incubă revoluții și manifestări anti-piață* (Hanson 2000: 525). Cercetările pe care se bazează studiul amintit fac de asemenea referire la *o spirală virtuoasă a libertății economice și venitului în lumea în dezvoltare*. Iar limitările cu privire la libertatea piețelor și modul de desfășurare a activităților economice *în favoarea intervenționismului statului în piață duce la riscul întreruperii acestui ciclu virtuos al libertății economice și prosperității, înlocuindu-l în cel mai rău caz, cu un ciclu vicios al represiunii și sărăciei* (Hanson 2000: 526-527).

Libertatea de circulație a lucrătorilor (în context european/internațional) sprijină statele să elimine presiunea de pe piața muncii locală, scade rata șomajului, pune o presiune în sensul creșterii veniturilor și crește rata remisiilor pentru statele de origine a fluxurilor de migrație pentru muncă. Dar totodată apar influențe negative în sensul lipsei ocupării, apariția problemelor de ordin demografic și creșterea migrației creierelor (*brain drain*) (Thaut, 2009). Măsura libertății este cel mai bine descrisă de calitatea investițiilor, climatul de afaceri, taxele scăzute, politici monetare solide, deschidere către piețele internaționale, respectiv orice acțiuni care promovează și susțin creșterea și dezvoltarea. Cu cât mai liberal este regimul economic, cu atât mai rapidă este creșterea economică subsecventă (Hanson 2000: 528). Relația implică o creștere a veniturilor în respectivele state cu politici economice liberale. Problema apare în situațiile în care politicul nu reușește să evolueze la fel de rapid precum piețele și economia, sistemele politice nu reacționează la fel de repede condițiilor economice apărute precum piețele în cazul liberalizării politicilor (Hanson 2000: 528). De asemenea, mai este subliniat faptul că în momentul apariției unor restricții, în ideea de a reduce efectele crizei economice, restricțiile nu fac altceva decât să

adâncească criza economică, să o intensifice și să o prelungească (Hanson 2000: 529).

Analiza situației economice la nivelul Uniunii Europene în contextul crizei globale și implicațiile acesteia cu privire la fluxurile de migrație, respectiv a consecințelor sociale și economice pentru statele europene, inclusiv pentru România, este la acest moment foarte importantă, având în vedere faptul că securitatea economică este diminuată pentru fiecare dintre membrii Uniunii Europene. În cadrul cercetării noastre am încercat să aflăm cărei categorii de ciclu trebuie să ne raportăm dacă analizăm migrația și echilibrul geostrategic actual la nivel Uniunii Europene (incluzând situația și relațiile economice, situația și relațiile politice, poziția în ierarhia statelor și importanța României în Uniunea Europeană) în relație cu macrospațiile Euroatlantic și Eurasiatic. Am constatat așadar că Europa străbate o perioadă în care nu se mai aplică regulile clasice ale economiei migrației forței de muncă (tendențele de migrație pe traseele migrație sud – nord, semnificând dinspre statele sărace spre statele bogate)¹⁸. Migrația lucrătorilor nu mai este rezultat al diferenței dintre cerere și ofertă pe piața forței de muncă, doar o problemă de echilibrare a cererii cu oferta, dezechilibrul pieței muncii nu mai este condiția fundamentală: în Europa, spațiu de libertate, securitate, justiție și bunăstare, oamenii merg după bunăstare, nu după salariu. Unde merge forța de muncă apar tendințe de scădere a salariilor, dar în prezent, în lumea globalizată, forțele care influențează mișcarea migratorie sunt altele. *Globalizarea introduce o mare contradicție: internaționalizarea muncii nu ține pasul cu internaționalizarea capitalului* (Ureche, 2009).

În economia clasică, teoria susține faptul că munca pleacă unde pleacă mărfurile (Ricardo), muncitorii urmează bunurile, munca fiind o *forță de echilibru*. Dar *țările sărace, neavând minereuri și bunuri, exportă forță de muncă*. În condițiile actuale, nu mai este doar o problemă de echilibrare a cererii cu oferta, dezechilibrul pieței muncii nu mai este condiția fundamentală pentru migrație. În contextul globalizării și mai ales a crizei, locuitorii caută locuri de muncă, iar statele lor caută lucrători. Iar ciclul continuă, cercul care pare că se închide este de fapt o *spirală ascendentă* care nu face decât să ridice nivelul distorsiunilor din economie, adâncind dezechilibrele și sărăcia.

Observațiile la nivel empiric arată că în perioada actuală spaniolii se mută în alte țări (în timp ce un milion de români au emigrat către Peninsula Iberică); la ieșirea la pensie, britanicii aleg tot mai mult Spania ca destinație finală pentru petrecerea bătrâneților; italienii au început să migreze spre nordul Europei; la fel și grecii care au început să caute locuri de muncă în Peninsula Scandinavă, în contextul crizei acute din Grecia. Uniunea Europeană – este spațiul unde toate aceste fluxuri se întretaie. Criza globală a redus extrem de mult posibilitatea de ocupare. *Oamenii caută acum locuri de muncă pur și simplu, nu caută (doar) salarii mai mari*.

Ceea ce se presupunea că se întâmpla în cazul migrației românești, se petrece acum la nivel european. Se estima că românii emigrează pentru că nu găsesc locuri de

¹⁸ La nivel global se remarcă tendințe de migrație de tip sud-sud (din state sărace către state sărace, cum ar fi state aflate în centrul Africii către cele aflate în Nordul continentului african, la rândul lor state de origine a unor importante fluxuri de migrație).

muncă. Dar ei emigrau pentru salarii mai mari. Activitățile pe care le făceau „afară” se puteau face și în România: chiar și acum există disponibilitate de locuri de muncă pe piața românească în activități casnice, în agricultură sau în construcții. Doar că se oferă salarii mult sub nivelul celor din străinătate¹⁹. Cu alte cuvinte, românii au plecat pentru că erau în căutarea unor salarii mai mari, nu neapărat pentru că nu găseau locuri de muncă (încă înainte de criză, șantierele românești își desfășurau activitatea cu cetățeni turci, chinezi, din Bangladesh sau alte zone; existau locuri de muncă și pentru români, dar români au refuzat să le ocupe, preferând să emigreze pentru salarii mai mari). Pe de altă parte, la acest moment, migrarea cetățenilor europeni din sudul spre nordul Europei nu ține de căutarea unor salarii mai mari, ci de *căutarea propriu-zisă a locurilor de muncă*: datorită crizei, s-au închis o serie de unități de producție, locurile de muncă a dispărut, astfel că migrația a fost considerată o soluție de salvare.

Condiția globalizării impune ca și forța de muncă să se miște la nivel planetar. Migrația forței de muncă este rezultat al globalizării, dar în același timp munca ajută la integrare și la adâncirea globalizării. Teoria clasică a lui Smith și Ricardo trebuie adusă la zi, având în vedere faptul că ea nu mai corespunde din perspectiva globalizării.

În epoca Uniunii Europene, bunurile și producția s-au deplasat spre Asia. În mod normal, conform teoriei economice amintite, cetățenii europeni, producători și consumatori ai bunurilor respective, până la un moment produse și consumate în cuprinsul granițelor europene, ar trebui să se deplaseze după bunuri și după capitalul care a dus bunurile pe alte piețe. Europeanii nu ar pleca după bunuri pentru că în altă piață s-ar oferi venituri mai mari, ar urma bunurile pentru că producția acestora s-a deplasat, a avut delocalizarea unităților de producție. Astfel că europenii au rămas fără locuri de muncă, ei nu mai sunt producători ai bunurilor europene, ei sunt doar consumatori ai bunurilor europene care sunt produse de fapt în Asia. Dar Asia, la rândul său, este suprapopulată, nu permite migrarea europenilor aflați în căutarea locurilor de muncă. Avem astfel de a face cu o contradicție: *pentru prima oară nu se mai respectarea regulilor economice clasice*. Oamenii (lucrătorii) nu pot migra după piață/economie pentru că există bariere – demografice, piața forței de muncă a Asiei este supra-aglomerată, iar competiția pe respectiva piață este acerbă. Competitivitatea pieței asiatice – care a dus la transferul producției în acea zonă – ține și de costul redus al forței de muncă. Dacă ar migra, în condițiile în care ar putea ocupa locuri de muncă în economia Asiei, în dauna celor deja prezenți în zonă, europenii ar trebui să accepte salarii mult prea mici comparativ cu normele europene, chiar și pentru piețele din țările mai sărace ale Europei, care se confruntă la acest moment cu valori mari ale

¹⁹ În prezent – cel puțin la nivelul municipiului București – mass-media semnalează căutarea de îngrijitoare și bone pentru familii cu venituri medii și ridicate. Româncele preferă însă să lucreze ca îngrijitoare și bone în țări precum Italia și Spania, astfel că pe piața românească s-a ajuns la situația angajării bonelor filipineze. Acestea primesc circa 300 euro pe lună (mult peste venitul pe care îl pot obține în Filipine), salariu considerat totuși scăzut pentru românce, care în Spania obțin sume mai mult decât duble (efectuând în fond aceeași activitate). La mod plastic, se poate spune că bonele românce din Spania „nu ies din casă” pentru doar 300 de euro, cât obțin la București bonele filipineze.

șomajului, respectiv cu puține oportunități de angajare. Europeanii din țările bogate ar urma capacitățile de producție din țările sărace, dacă ar fi posibil.

Mijloacele de producție/firmele au părăsit piețele europene și s-au deplasat către Asia nu doar pentru că toate costurile care compun costul de producție, respectiv prețul final al produsului, cu implicații asupra profitului firmelor, sunt mai mici în spațiul Asiatic iar mâna de lucru este foarte ieftină, abundentă și pregătită relativ bine. Dar politicile sociale de la nivelul Uniunii Europene, care au impus o serie de restricții privind salariul minim garantat, asigurări sociale, taxe mari, au dus la limitarea libertății economice, respectiv la intrarea în ciclul / cercul vicios care nu poate aduce, conform teoriei, dezvoltare și creștere economică.

Europeanii – urmașii popoarelor migratoare originare în majoritate din spațiul asiatic – sunt pregătiți, peste milenii – să se întoarcă către Asia, urmând aceleași stimulente: dacă pe vremea marilor migrații, triburile căutau pământuri pentru a le lucra și pășuni pentru animale, pentru câștigarea traiului zilnic, în zilele noastre oamenii (europenii) caută piețe unde să folosească tehnologiile de producție moderne și locuri de muncă pentru câștigarea traiului zilnic. Veniți din Asia pentru o viață mai bună, conform standardelor de atunci, populațiile timpului prezent s-ar întoarce în Asia, pentru o viață mai bună, conform standardelor de acum.

În același timp, este important să analizăm ce se întâmplă cu forța de muncă care beneficiază de libertate de circulație, stabilire, conform normelor Uniunii Europene. Nu toate statele Uniunii Europene sunt la același nivel al dezvoltării economice, o parte dintre ele sunt statele importante, puternice, dezvoltate, ale Europei, celelalte sunt state mai sărace, mai slabe, mai puțin importante (mai ales dintre cele care au aderat la Uniunea Europeană în ultimele valuri de aderare, 2004-2007, între care și România). Trebuie să remarcăm că aderarea la Uniunea Europeană nu înseamnă altceva de fapt decât acceptarea unor limitări, restricții impuse sistemului economic și politic, pentru (euro)conformarea la normele comunitare, obligații suplimentare pe care și le iau statele premergător dar mai ales ulterior aderării, inclusiv renunțarea la politicile liberale economice, utilizarea monedei pentru a-și balansa, ajusta eventualele dezechilibre. O serie din măsurile luate de către stat au ca efect chiar închiderea unor companii, respectiv intrarea lucrătorilor în șomaj și creșterea interesului pentru migrație.

În urma migrației – rezultat al libertății de alegere a locului de muncă pentru lucrători pe piața europeană, resursele pentru dezvoltare se transferă către statul de destinație al migrației. Astfel resursele pentru dezvoltare – resursa umană, capitalul, bunurile – sunt absorbite de către statele puternice, care sunt state de destinație a fluxurilor de migrație, în dauna statelor de origine (state dominate). Efectul acestui transfer de resurse este o în principal o hemoragie a resurselor umane (creiere), care poate duce până la punerea în discuție a păstrării identității națiunilor. Muncitorii pleacă unde găsesc locuri de muncă, se stabilesc acolo, depunând eforturi pentru integrarea în noua piață, noua patrie, în timp ce rupe legăturile cu țara de origine.

Statele mari manifestă o viziune de natură colonială, acaparând nu doar resurse materiale, dar și resursele umane. Spațiile dominate ca efect al libertății (statele mici, slabe) devin *deșert* din punct de vedere al dezvoltării. Nu este vorba doar de câștigul

material, respectiv profituri, ci și locuri de muncă, *securitate*, distrugerea relațiilor sociale. Țările (slabe, dominate) vor pierde continuu resursă umană și nu vor mai fi în stare să beneficieze de economia cunoașterii, noua economie a cărei dezvoltare este bazată pe inovație, având în vedere faptul că resursele umane – care sunt motorul inovației – sunt pierdute. În lipsa cercetării științifice, care nu poate fi susținută de către statele slabe, subdezvoltate economic sau în plină criză, inovația se pierde în beneficiul statelor puternice, care absorb toate resursele (umane și materiale) de la statele slabe. Statele dezvoltate absorb totul, iar cel mai bun exemplu este cel al României, care nu mai dispune de creiere²⁰. Pe fondul globalizării, libertatea distruge dezvoltarea.

Dar România – sau oricare stat din Uniunea Europeană în situația țării noastre – nu mai este în măsură nici să recupereze investiția în oameni, lucrătorii studiază și se specializează în România, pe banii statului, dar nu întorc nimic statului, prin emigrare România pierde ceea ce a investit în oameni. Se pierd inclusiv cadrele didactice, astfel că noile generații de lucrători ieșiți de pe băncile școlii, indiferent de nivelul de calificare obținut, nu mai sunt la fel de bine pregătite. Statele nedezvoltate rămân tot nedezvoltate. Analizele empirice arată că emigranții trimit acasă (în țările de origine) din ce în ce mai puțin bani, ca urmare a procesului de migrație, aspect în legătură și cu modificarea proiectului de migrație inițial. Constatând că țările din care au plecat (și ca urmare a nivelului mai scăzut de dezvoltare față de țările de destinație a fluxului de migrație) rămân în continuare nedezvoltate (nu ne pot dezvolta fără lucrători, care sunt emigrați), emigranții acceptă decizia stabilirii permanente în statul în care se află, mai ales că între timp se obișnuiesc cu nivelul de viață, condițiile de muncă, noile rețele sociale în care au intrat, familia li s-a alăturat, copiii beneficiază de școlarizare în noul stat în care se stabilesc. Nerevenind acasă, nu mai aduc fonduri financiare – rezultat al migrației – care să fie folosite pentru a crește consumul, producția, investiția, pentru a susține creșterea economică în statul de origine. Cu alte cuvinte, parte a sistemului cercului vicios, statele mai sărace și mai nedezvoltate rămân în continuare mai sărace și mai nedezvoltate.

Liberalizarea comerțului scoate mai mult în evidență diferența dintre țările dezvoltate și cele subdezvoltate. Apreciem că măsurile de restricționare a pieței și mai ales măsurile dure contra migrației ilegale, atrag migrația ilegală în piață, cu tot ceea ce presupune existența formelor ilegale de deplasare a persoanei și forței de muncă, inclusiv implicarea în fenomene infracționale, care pun în pericol echilibrul de securitate internă al statelor (și al Uniunii Europene). Forța de muncă flexibilă și

²⁰ Dar, pe de altă parte, România se mândrește că cetățenii săi ocupă poziții de vârf în economia cunoașterii în statele dezvoltate, fiind totodată premianți ai olimpiadelor internaționale, câștigători ai burselor la cele mai prestigioase universități din lume, ocupă poziții de responsabilitate în marile companii multinaționale. Aceștia însă nu se întorc acasă... România nu mai dispune de doctori (conform statisticilor, au emigrat câteva mii, atât doctori cât și personal sanitar mediu, asistente), ingineri sau alte categorii de specialiști. România nu mai are forță de muncă, nici personal calificat la nivel înalt, în lipsa infrastructurii de cercetare, dar nici personal cu calificări limitate sau personal necalificat/subcalificat: migrația a atras spre exterior toate categoriile de personal (deja la nivel oficial se acceptă că peste 3 milioane de români locuiesc legal, muncesc, consumă și plătesc taxe în străinătate, estimările empirice urcând însă numărul total al românilor migrați la circa 4 milioane).

ieftină de care eu nevoie economiile europene post-industriale este de multe ori facilitată de muncă nedeclarată, clandestină. Migranții ilegali, pe de-o parte, găsesc cu ușurință ocupații care le corespund – cel puțin în faza inițială – planurilor de migrație (Maroukis, Igllicka și Gmaj 2012).

De asemenea, ca efect al migrației nu se mai pot susține procesele de protecție socială (securitate socială²¹: pensiile, asigurările sociale și altele), se pierde populația tânără și activă pe piața muncii (populația capabilă de munca – securitatea locului de muncă) și crește în respectiva piață ponderea celor neocupați, neîncadrați în muncă, cum sunt pensionarii. Cele patru libertăți de fapt întrețin o pierdere permanentă de resurse, pornind de la resursele umane, poate cele mai importante, cu efecte majore asupra conceptului de securitate la nivelul Uniunii Europene.

Serviciile productive se instalează în țările dezvoltate, cercetarea nu se mai realizează în statele mai puțin dezvoltate, pentru că investițiile în cercetare vor merge tot acolo unde sunt cercetătorii, pentru a le finanța cercetare, respectiv tot către statele dezvoltate care au fost în măsură să înființeze, doteze și să susțină centre de cercetare. În acest fel se menține o dependență permanentă de import. Lipsa forței de muncă duce imposibilitatea producerii chiar a bunurilor de folosință elementară, astfel că acestea trebuie importate: de la cele mai simple bunuri și servicii la cele care impun calificări avansate și investiții. Balanța de plăți deficitară își păstrează caracterul deficitar, asemenea celei comerciale, care se bazează pe o permanentă îndatorire.

De altfel, criza datoriilor suverane din țările *Uniunii Economice și Monetare* este exemplul cel mai elocvent posibil, dat fiind repercusiunile majore la nivelul asigurării securității economice (bunăstării) Uniunii Europene (*Caseta 3*). Cele patru libertăți, în mod poate absurd, duc la falimentul statelor (ex. Grecia, Italia, Spania și poate altele care vin la rând). Actuala criză din Uniunea Monetara – *criza euro* – este de fapt o consecință a acestor libertăți și a pierderilor de către statele membre a pârgurilor economice necesare pentru ajustarea dezechilibrelor, precum și a politicilor comerciale, monetare, de sprijin din partea statului (de remarcat că sprijinul din partea statului este absolut interzis, cu riscul intrării în faliment al companiilor chiar dacă sunt de importanță strategică națională, iar în urma dispariției din piață rezultă un număr ridicat de șomeri atât din compania/industria respectivă cât și din industriile

²¹ Securitate socială – în plan conceptual = garanție a unui minim social pentru orice persoana (Declarația Universală a Drepturilor Omului); în mod instituțional = ansamblul organismelor sau operațiunilor de redistribuție economică cu scopul de a garanta indivizilor asistență medicală, de a-i proteja împotriva riscurilor de diminuare sau de pierdere a venitului din cauză de boală, maternitate, invaliditate, bătrânețe, deces și de a-i sprijinii în asumarea sarcinilor familiale.

subsecvente, parteneri, furnizori etc.²²). Limitările impuse în cadrul Uniunii Europene de statele puternice statelor slabe sunt de cele mai multe ori împotriva dezvoltării statelor slabe.

Iată astfel cum libertatea de deplasare în afara granițelor naționale a muncitorilor duce la aspecte cu relevanță majoră inclusiv pentru securitatea națională – *lipsa factorului muncă* (mai ales în ceea ce privește forța de muncă calificată) implicând imposibilitatea realizării obiectivelor economice ale statului, respectiv asigurarea securității economice.

Caseta 3

Uniunea Europeană și transformarea țărilor în regiuni. Țările de azi – regiunile de mâine. Integrarea politică

Apariția monedei unice în cadrul Uniunii Europene a produs schimbări fundamentale la nivelul țărilor membre, în special a celor care au adoptat moneda unică. Prin definiție, moneda unică face să dispară deosebirea dintre schimbul intern și schimbul extern și ca atare balanțele de plăți la nivelul țărilor își pierd valabilitatea, și odată cu aceasta și problema dezechilibrului extern, la scară națională. Situația schimburilor într-o țară și restul membrilor Uniunii Europene devine similară celei unui schimb între regiunile unei țări, ceea ce înseamnă că în condițiile integrării în Uniunea Monetară, bazată pe moneda unică, o țară devine o regiune internă a Uniunii. Balanțele de plăți ale țărilor se unesc într-o singură balanță unională. Acest lucru cere și punerea în comun a rezervelor de devize care permite reglementarea soldului global la scara Uniunii. Moneda unică relaxează considerabil constrângerea externă. Țările nu mai sunt obligate, dacă nu există alte condiționări, să intervină pe piețele de schimb pentru a stabili ratele de schimb între monede însă prin moneda unică statele membre pierd un instrument important de politică economică și anume rată de schimb deoarece în condițiile monedei unice, acest instrument își pierde eficacitatea atât în realizarea echilibrului intern cât și extern. De fapt, însăși constrângerea financiară prin balanță de plăți este eliminată.

²² Cel mai bun exemplu s-a petrecut chiar recent, când la începutul anului 2012 compania aeriană maghiară (de stat) MALEV a intrat în faliment, fiind obligată să se retragă din afaceri, după momente în care intenționa să devină principala forță aeriană din centrul Europei. Motivul falimentului a fost obligativitatea respectării deciziilor venite din partea organismelor concurențiale din Europa, care ai sancționat compania din cauza primirii unui ajutor din partea statului maghiar, astfel că în urma returnării în termen scurt a fondurilor echivalente ajutorului de stat (acordat de altfel ca sprijin/împrumut pentru relansare, dezvoltare, similar situației care a permis între 2010 și 2010 companiei japoneze de stat JAL să iasă din faliment și să devină recent compania aeriană cu cea mai mare creștere economică din lume, cu cel mai mare randament economic). Returnând banii dintr-o dată, MALEV a rămas fără fonduri de rulaj, nu au mai fost bani pentru plățile curente, avioanele au fost "arestate" pe diferite aeroporturi, aspect care a dus la întreruperea unor zboruri și a legăturilor aeriene și respectiv adâncirea crizei, sfârșită printr-un faliment răsunător. Practic, în 3-4 zile compania a mai încetat să existe. Urmare: rutele aeriene și locul companiei în piață a fost luat urgent, instantaneu chiar, de alte companii. Inclusiv de companii deținute de stat. Bineînțeles, de către alte state...

Țările membre ale Uniunii Europene realizează o parte esențială a schimburilor de bunuri, servicii și capitaluri cu alte țări membre ale Uniunii prin moneda unică și pe baza politicii comerciale comune. Schimburile reglate prin monedă unică fac ca fiecare țară să-și plătească importurile sale în această monedă, care este și propria sa moneda.

În afara Uniunii Monetare, o țară care trebuie să-și regleze deficitul său exterior în devize străine trebuie să realizeze excedente ale balanței sale de plăți curente pentru a obține devizele necesare. În condițiile Uniunii Monetare, în care se folosește moneda unică și dispar monedele naționale, această necesitate dispare. Problema care se ridică este că țara respectivă nu poate să-și creeze moneda și în consecință deficitul va trebui finanțat prin îndatorirea agenților naționali. Această datorie va fi rambursată în monedă unică, care este de fapt moneda proprie și a țării a cărei agenți s-au îndatorat. În aceste condiții, agenții nu sunt constrânși să realizeze un excedent al schimburilor externe pentru a rambursa datoria externă. Ei vor putea acumula capacitate de finanțare în propria lor monedă, dezvoltând debușeele și veniturile interne. În plus, devenind monedă internațională, moneda unică EURO poate contribui la extinderea schimburilor externe cu alte țări nemembre ale Uniunii Europene. Integrarea monetară ca și cea economică presupune trecerea de la organizarea intra-națională, comună țărilor, la organizarea intra-comunitară, specifică unui ansamblu de state membre. Această adaptare dimensională este dictată de faptul că într-un spațiu integrat – țările de azi devin regiunile de mâine. Procesul de integrare monetară regională presupune o serie de avantaje: securizarea tranzacțiilor comerciale, financiare și al libertăților de circulație, mărfuri, capitaluri și persoane. Practica a dovedit însă că un sistem integrat funcționează eficient în condițiile omogenității de structură, ceea ce nu este cazul cu Uniunea Europeană în cadrul căreia există mari diferențe economice între țările membre, șocurile externe au efecte asimetrice și măsurile de politici comune nu au eficacitate. Criza actuală a datoriilor suverane o dovedește cu prisosință. Soluția care se întrevede este adâncirea integrării prin trecerea la integrarea politică.

Silași (1998)

Introducerea în discursul politic a elementului de posibilitate a intrării în faliment al statelor, nu doar a agenților economici, care este echivalentul desființării statului prin datorii. Libertatea pe care o au statele le face să piardă pârghiile economice de autoreglare, astfel statele se (auto)desființează. Banii statelor (slabe) sunt (pre)luați de băncile statelor puternice, rezultând pierderea suveranității și implicit falimentul statelor.

3.2. Libertatea între inegali – dictatura celor puternici

*„Între puternici și slabi, libertatea este cea care oprimă”
(Condarcet, 1770)*

Libera mișcare între inegali transformă libertatea în dominație și o nouă formă de asuprire. Toate resursele merg spre zonele dezvoltate și sărăcesc mai mult țările subdezvoltate. Astfel libertatea se transformă în tiranie, având în vedere că cel care nu poate concura nu poate participa la afaceri, iar mărfurile (bunurile) fug spre cei cu

posibilități. Se cunoaște că în istoria economică liberalismul nu a adus neapărat dezvoltare, spre deosebire de protecționism care permite stabilitate, utilizarea resurselor interne, atrăgând capitalul. În prezent agricultura este subdezvoltată, pentru a se permite consumul alimentelor produse în spațiul european conform politicii agricole (respectiv produse ale statelor puternice care sprijină agricultura).

Între inegali, libertatea este ce care naște dominația celor puternici asupra celor mai puțin puternici. Apreciem că la nivelul Uniunii Europene și în Zona Euro, doar state puternice precum Germania au câștigat și câștigă în contextul crizei economice, rezultat direct al *Cercului vicios al celor patru libertăți*. Fără a intra în polemică în legătură cu situația politică existentă în România și fără a aminti ecourile verii 2012, ne exprimăm părerea că atitudinea foarte dură a Germaniei pentru asigurarea în România a statului de drept²³, are de fapt legătură cu nevoia de *apărare* a consecințelor celor patru libertăți, a căror exprimare „euro-conformă” este sintagma *stat de drept*.

Ne exprimăm părerea că principala problemă a relației dintre dezvoltarea statelor mai puternice în dauna statelor mai slabe, mai puțin dezvoltate rezidă în chiar conștientizarea acestei relații. Inclusiv migrația ilegală este o consecință a celor patru libertăți, țările puternice din Uniunea Europeană având interesul de a menține mecanismele, politicile de producere a migrației ilegale²⁴, ca instrumente de presiune asupra țărilor și oamenilor, în scopul menținerii acestora în stare de subordonare totală, pentru a-i plăti cât mai puțin pe muncitori²⁵.

Cercul vicios al libertăților fundamentale, intereselor individuale și ale statelor, precum și al strategiilor de viață, scoate în evidență legătura dintre migrația ilegală și economia informală. Libertatea circulației forței de muncă duce la atragerea imigranților ilegali în piața secundară a muncii, în ciuda politicilor ”răsunătoare” de migrație care vizează îmbunătățirea contextului economic dar și eliminarea din piață a migranților clandestini. Economia subterană și migrația ilegală sunt în strânsă legătură, mai ales în sudul, centrul și estul Europei (Maroukis, Iglicka și Gmaj 2012)²⁶.

În loc de concluzii: Securitatea economică a României. Importul și exportul de securitate economică

În sens larg, așa cum am subliniat, securitatea economică și – legat de aceasta – cea socială și politică a unei țări este dată de stocul de resurse, de accesul la piețe și de nivelul de dezvoltare. Securitatea economică a României este/era acoperită din punctul de vedere al dotării cu factori primari, știut fiind faptul că țara noastră dispune/a dispus de o paletă largă de resurse naturale ce-i permite/permitea să-și

²³ Respectiv a respectării tuturor normelor și regulilor impuse de supra-structurile europene pentru statele membre, mai ales pentru cele slabe care nu au voce destul de puternică pentru a-și impune punctul de vedere.

²⁴ De exemplu în SUA se construiește de zor *Zidul* la granița cu Mexicul, care se dorește a fi o pavăză împotriva migrației ilegale, dar zidul în sine nu face decât să întrețină fenomenul migrația ilegale.

²⁵ Respectiv pentru a nu împărți cu aceștia imensele beneficii financiare ale diferenței de dezvoltare economică dintre statele bogate și sărace din Uniunea Europeană.

²⁶ Subliniem faptul că aprecierile noastre nu au absolut nici o legătură cu vreo teorie conspiraționistă. Pur și simplu, reiterăm ceea ce am mai afirmat: *totul este economie!*

asigure 66% din necesarul de resurse primare și energetice. La acestea se adaugă/adăuga aparatul industrial de producție, chiar dacă sub aspect tehnologic este/era sub cel al țărilor europene mai dezvoltate. O altă componentă importantă a securității sale economice o constituie/constituia forța de muncă și nivelul ei de pregătire peste media europeană. În România, peste 70% din populația sub 44 de ani este/era cu un grad de formare profesională peste media Uniunii Europene cu 15 state membre (EU-15).

Gradul de combinare al factorilor de producție este o componenta a securității economice și sociale. Securitatea economică, ca și cea socială, poate fi diminuată sau crescută în funcție de modul de combinare a factorilor de producție în cadrul unor scheme de producție și distribuție, de coerența și fragilitatea sistemului legislativ ce permite dezvoltarea unor structuri economice și sociale neperformante. La acestea se mai pot adăuga lipsa de experiență în administrarea afacerilor în compatibilitate cu cerințele economiei de piață sau aplicarea unor tehnici de management rigide neeficiente.

Tendința spre integrare în spații multidimensionale este dată și de vulnerabilitatea unei economii, care este definită pe baza raportului dintre avantajele și dezavantajele economiei naționale în raport cu mediul internațional (regional), cu mediul social și politic intern, respectiv cu capacitatea acestuia de a face față cu forțe proprii și asociate la șocurile interne și externe. În sens larg vulnerabilitatea se raportează la resursele de care dispune societatea și pe care aceasta le poate aloca pentru a-și păstra valorile și principiile fundamentale și pentru a asigura cetățenilor ei un nivel de trai în conformitate cu așteptările lor. În sens restrâns, vulnerabilitatea se referă la relația dintre puterea economică și capacitatea acesteia de a realiza obiectivele naționale. O țară vulnerabilă din punct de vedere economic este expusă pericolului scăderii securității ei economice și deci și sociale, politice și militare. Economia românească „bântuită” de multiple crize a devenit foarte vulnerabilă. Prin integrarea în Uniunea Europeană România, ca și alte state membre, a sperat la un plus de securitate, aducându-și în același timp un aport la securitatea comunitară prin potențialul său uman și material. De regulă, o țară, indiferent de dimensiunea geografică, demografică și economică, prin intrarea într-o „alianță” nu numai că „importă”, dar și „exportă” securitate. Modul de funcționare în prezent a „Alianței” europene, așa cum am prezentat mai sus, nu îndreptățesc o concluzie pozitivă în sporul de securitate multidimensională „importată” de România ca și alte țări membre din partea Uniunii Europene.

Bibliografie:

1. BORCHARDT, Klaus-Dieter, *The ABC of European Union Law*, European Commission, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010;
2. HANSON II, John R., *Prosperity and Economic Freedom. A Virtuous Cycle*, *The Independent Review*, v.IV, nr.4, Spring, 2004;
3. Institutul European din România, *Studii de Impact II – Politica Europeană de Securitate și Apărare – Element de Influențare a acțiunilor României în domeniul politicii de securitate și apărare – Studiul 4*, București: Editura IER, 2004;
4. Institutul European din România, *Studii de Impact III – România și Republica Moldova – Între politica europeană de vecinătate și perspective extinderii Uniunii Europene – Studiul 5*, București: Editura IER, 2005;

5. Institutul European din România, *Studii de Strategii și Politici, Studiul nr.4. Modelul social european. Implicații pentru România*, București: Editura IER, 2007;
6. MAROUKIS, Thanos; IGLICKA, Krystyna; GMAJ, Katarzyna, *Irregular Migration and Informal Economy in Southern and Central-Eastern Europe: Breaking the Vicious Cycle?* *International Migration*, Vol. 49, Issue 5, 2012;
7. RĂDULESCU, Mugurel, *Europa în mișcare. Libera circulație a persoanelor în contextul extinderii Uniunii Europene*, București: Tritonic, 2005;
8. ROSENOW, Kerstin, *The Europeanisation of Integration Policies*, *International Migration*, Vol.47(1) 2009, International Organisation for Migration, Oxford: Blackwell Publishing. doi:10.1111/j.1468-2435.2008.00499.x, 2009;
9. SILAȘI, Grigore, *Uniunea Europeană sau "Noua Comedie Divină"*, Timișoara: Editura Orizonturi Universitare, 2004;
10. SILAȘI, Grigore *Integrarea monetară între teorie și politică*, Timișoara: Editura Orizonturi Universitare, 1998;
11. SILAȘI, Grigore et al, *Economia Uniunii Europene: O poveste de succes?* Volumul I și II, Ediția a II-a, Timișoara: Editura Universității de Vest Timișoara, 2006;
12. SILAȘI, Grigore et al, *Teoria integrării*, Vol. I (2004) și Vol. II (2006), Timișoara: Editura Universității de Vest din Timișoara, 2004;
13. SILAȘI, Grigore; ȘOȘDEAN, Corina; SÎRGHI, Nicoleta, *Diplomația comunitară. Diplomația artă și știință*, Ediția I-a, Cluj-Napoca: Editura Fundației pentru Studii Europene, 2001;
14. SILAȘI, Grigore; SIMINA, Ovidiu (edit.), *Migration, Mobility and Human Rights at the Eastern Border of the European Union – Space of Freedom and Security*, Timișoara: Editura Universității de Vest din Timișoara, 2008;
15. SILAȘI, Grigore; SÎRGHI, Nicoleta, *Diplomația comunitară. Diplomația artă și știință*, Ediția a II-a, Timișoara: Editura Universității de Vest din Timișoara, 2006;
16. SILAȘI, Grigore și VĂDĂSAN, Ioana, *Le Traite de Lisbonne et les risques de la non-coordination des politiques économiques dans l'UE. Global Jean Monnet / ECSA – World Conference 2010 "The European Union after Treaty of Lisbon"*, Brussels, 25-26 May, 2010;
17. THAUT, Laura, *EU Integration & Emigration Consequences: The Case of Lithuania*. *International Migration*, Vol.47(1) 2009, International Organisation for Migration, Oxford: Blackwell Publishing. doi:10.1111/j.1468-2435.2008.00501.x, 2009.
18. URECHE, Diana, *E pluribus unum? Prezentul imigrației în lume*, *Migrant în România*, nr.3, 2009.

INDEX DE AUTORI

- ALEXANDRESCU, Mihai Bogdan, 143, 151
BĂDĂLAN, Eugen, 254
BOGDAN Vasile, 76, 85
BRATU, Constantin, 228
BRĂTULESCU, Daniel, 340, 344
CHIRIAC, Cristina, 157
CRĂCIUN, Ioan, 249
DĂNILĂ, Valentin-Bogdan, 185
DOBRE, Adrian-Marius, 263
DUMITRU, Neacșu, 94, 109
EPARU, Dorin – Marinel, 283
FETIC, Sorin, 221
GABOR, Gabriel, 19
GUIMAN, Gheorghe, 193
HRIȚCU, Daniel, 193
IOAN, Sorin, 9
IONIȚĂ, Liviu, 131
IORDACHE, Constantin, 210
LEHACI, Niculai – Tudorel, 324, 334
LUNGU, Eugen, 288
MIHEI, Andrian Sirojea, 361
MOCANU, Mircea, 163
MOLDOVAN, Nicușor, 122
NEACȘU, Marius-Cristian, 300
NEAGOE, Visarion, 122
NEDELA, Richardo, 273
NEGUȚ, Silviu, 300
NIȚICĂ, Ioan, 210
POPA, Iulian, 51
RĂDOI, Ionuț, 193
ROMAN, Vasile, 237
SARCINSCHI, Alexandra, 40
SAS, George, 63
SILAȘI, Grigore, 371
SIMINA, Ovidiu Laurian, 371
STOEAN, Tania, 200, 204
ȘTEFAN, Cristina, 349
TOBĂ, Francisc, 311
VASILE, Ion, 174
ZANC, Sever, 63
ZOTOI, Costin-Mădălin, 254

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I“

Tehnoredactor: Mirela ATANASIU

Hârtie: A3
Coli de tipar: 24,625

Format: A5
Coli editură: 12,312

Lucrarea conține 394 de pagini.

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București

e-mail: editura@unap.ro

Tel.: 319.48.80/453

Fax: 021/319.59.69

0162/1128/2012

C.257/2012